CATALOGUS
CODICUM MANUSCRIPTORUM
SANSCRITICORUM

POSTVEDICORUM

QUOTQUOT IN

BIBLIOTHECA BODLEIANA

 ADSERVANTUR.

AUCTORE TH. AUFRECHT.

PARS I.

OXONII:
E TYPOGRAPHEO ACADEMICO.
M.DCCC.LIX.

LECTORI S.

ARGUMENTUM codicum Sanscriticorum, quos hac priore Catalogi parte digessimus et descripsimus, e tabula subjecta apparebit:

Altera pars libros rhetoricos, philosophicos, jurisprudentiam, medicinam, astronomiam, mathematicam tractantes, opera Buddhistica, Jainica, Mahrattica, Hindustanica, Bengalica, necnon indices locupletissimos complectetur.

OXONII, Kal. Nov. M.DCCC.LIX.

CODICES SANSCRITICI.

A. POESIS EPICA.

1—13.

Tredecim volumina forma oblonga maxima. Charta Ind. Lit. Devanág. Long. 13½. Lat. 6½. Linn. num. variat.

Inest in his codicibus *Mahábhárata*, carmen epicum Indorum amplissimum, vulgo *Vyásae* auctori tributum. In margine succinctus *Nílakanthae*, Govindae filii, ex familia Chaturdhara oriundi, commentarius, *Bháratabhávadípa* dictus, adscriptus est.

Cod. 131. *Ádiparvanis* pars. Foll. 294. Commentarius incipit: यं वक्त्रं मुकुरा इवेंद्रियमनोमाया: etc. Nílakanthas codices[1] e variis regionibus se collegisse et lectiones optimas selegisse, praeterea grammaticorum orientalium praecepta se secutum esse declarat: बहून् समाहृत्य विभिन्नदेश्यान् कोशान्विनिश्चित्य च पाठमग्र्यं । प्राचां गुरूणामनुसृत्य वाचमारभ्यते भारतभावदीप: ॥६॥

Cod. 132. Foll. 280. Foll. 1–137. Finis *Ádiparvanis*. Eadem haec manu atque superiora scripta sunt. Foll. 138–280. *Sabháparvan*. Commentarius incipit: बीजांकुरद्रुमसमेश्वरसूत्रविश्वान् etc. प्रणम्य नारायणतीर्थवर्यान्धरेशमिश्रांश्च[2] हमीरपुर्यान् । प्राचां गुरूणां हृदयानुरूपं कुर्मः सभापर्वणि भावदीपं ॥

Cod. 133. Foll. 315. Foll. 249, 250, 251. recentiore manu addita sunt. Initium *Vanaparvanis*. Commentarius incipit: यो देवो मुनिनिचयक्षुधाक्षुधावान् यत्कृपया मुनिनिवहोऽपि तृप्तिमाप । etc. Hic codex et sequens anno 1737 exarati sunt.

Cod. 134. Foll. 337. Foll. 1–239. Finis *Vanaparvanis*. Librarius Indicus errore folium quod ४९० sequitur numero ५०२ notavit, nihil tamen deest. Foll. 240–337. *Virátaparvan*. Commentarius incipit: श्रीमद्गोपालमानम्य प्राचीनाचार्यवर्त्मना । विराटपर्वप्रद्योती भावदीपो वितन्यते ॥

Cod. 135. Foll. 339. *Udyogaparvan*. Foll. 153–156. recentiore manu addita. Vel sic nonnulla, quae in edit. Calc. versum 2274 sequuntur, ibi desiderantur. Commentarius incipit: श्रीमद्गोपालमानम्य श्रीलक्ष्मणपदानुगः । नीलकंठो भावदीपं करोत्युद्योगपर्वणि ॥१॥ गोपालनारायणलक्ष्मणार्या धीरेशगंगाधरनीलकंठाः । चिंतामणिः सांबशिवश्च पूज्या दिशंतु सर्वे गुरवो मतिं मे ॥२॥ भारते सारमुद्योगमिति वृद्धानुशासनं etc. Cod. anno 1732 exaratus est.

Cod. 136. Foll. 318. *Bhíshmaparvan*. Commentarius incipit: श्रीलक्ष्मणाय गुरवे etc. Post fol. 46 ea exciderunt, quae in edit. Calc. inde a dist. 809 usque ad 829 leguntur. Bhagavadgítá inde a fol. 47 ad 181 cum uberiore commentario legitur, quem Nílakanthas, Srídharae opera aliorumque usum, ratione ab antiquis tradita se scripsisse dicit. प्रणम्य भगवत्पादान् श्रीधरादींश्च सद्गुरून् । संप्रदायानुसारेण गीताव्याख्यां समारभे ॥ Cod. anno 1734 exaratus est.

Cod. 137. *Dronaparvan*. Foll. 271. sine commentario. Codex anno 1739 exaratus est.

Cod. 138. Foll. 242. Foll. 1–157. *Karnaparvan*. Commentarius incipit: नरनारायणौ नत्वा प्राचीनाचार्यवर्त्मना । कर्णपर्वार्थविद्योती भावदीपो वितन्यते ॥ Fol. 38. recenti manu additum est. Codex anno 1748 scriptus est. Foll. 158–203. *Salyaparvan*. Schólia perrara in marginibus adscripta sunt. Foll. 204–222. *Sauptikaparvan* sine commentario. Foll. 223–242. *Stríparvan* sine commentario. Haec pars anno 1782 a Suvarnatripáthin quodam, Bhadrapurae degente, exarata est.

Cod. 139. Foll. 311. Sántiparvan et Anusásanaparvan in codicibus nostris in quatuor partes distribuuntur. Foll. 1–232. *Sántiparvani Rájadharma*. Commentarius incipit: श्रीमद्गोपालमानम्य श्रीलक्ष्मणपदानुगः । श्रीनीलकंठो भावदीपं कुरुते शांतिपर्वणि ॥१॥ Codex anno 1736 exaratus est. Post folium 139 folia 12 desunt, ea continentia quae inde a disticho 2687 usque ad 2926 in edit. Calc. leguntur. Foll. 233–311. *Ápaddharma*. Commentarius incipit: गोपालनारायणलक्ष्मणार्यधीरेशगंगाधरनीलकंठान् ।. Etiam haec pars anno 1736 scripta est.

Codd. 140, 141. *Mokshadharma*. Commentarius incipit: तरणिमुकुरनेत्रोत्तेजनाभां etc. Cod. 140. foll. 258 continet, Cod. 141. folia 263. Prior atque folia 1–38 alterius

[1] Vix enim de lexicis cogitandum est. [2] Alibi धीरेश legitur.

eodem fere anno atque codex 139 exarata, reliqua vero aetatis multo recentioris sunt.

Cod. 142. Foll. 349. *Ánuṣásanikaparvan* sive *Dánadharma*. Commentarius incipit: यज्ज्योतिस्तमसः परं महदहो निर्मायं रूपाणि तन्नामानि प्रविभज्य च व्यवहरत्येतैर्गुहायां गतं ॥ Códex sub finem superioris seculi exaratus videtur.

Cod. 143. Foll. 235. Minores Bháratae libri in uno volumine colligati. Foll. 1–9. *Viṣokaparvan*. Commentarius incipit: एवं तत्वदृष्ट्या शोको न कर्त्तव्य इत्युक्तं. Foll. 10–53. *Gadáparvan*, sine commentario. Haec pars anno 1783 a Ghanaṣyáma Tripáṭhin, Bhadrapurae degente, exarata est. Foll. 54–179. *Áṣvamedhikaparvan*. Commentarius incipit: श्रीमद्गोपालमानम्य प्राचीनाचार्यवर्त्मना। आश्वमेधिकभावार्थः श्रीकृष्णेन प्रकाश्यते ॥ In fine vero scholiasta Nílakaṇṭha appellatur, Kṛishṇam igitur aliud ejus nomen fuisse suspicor. Anno 1738 haec exarata sunt. Foll. 180–190. *Mauṣalaparvan*. Commentarius incipit: एवं आदिपर्वणि सूचितानां धर्मार्थकाममोक्षाणां मध्ये etc. Foll. 191–223. *Áṣramavásikaparvan*. Commentarius incipit: श्रीनारायणलक्ष्मणौ etc. Hic liber et praecedens anno 1747 exarati sunt. Foll. 224–228. *Mahápraѕthánikaparvan*. Commentarius incipit: कृतकृत्यानां दुःसहदुःखग्रस्तानां महाप्रस्थानादिना उपायेन etc. Anno 1737 exar. Foll. 229–235. *Svargárohaṇikaparvan*. Commentarius incipit: पूर्वस्मिन्पर्वणि धर्मस्य फलभूतास्त्यागानृशंस्यादयो etc. (Wilson 131–143.)

14, 15.

Vol. I. foll. 309. Vol. II. foll. 311. continet. Long. 16. Lat. 6½. Lit. Devan. Charta Ind. Linn. num. variat.

I. Mahábháratae liber, *Udyogaparvan* appellatus, cum commentario *Náráyaṇae* (Sarvajna), Bháratárthaprakáṣa appellato. In marginibus foliorum trium priorum aliae glossae adscriptae sunt. Priores ita incipiunt: नारायणस्य विशदाः सर्वज्ञस्यात्र भारतव्याख्याः। आकलयन्नस्तु जनो भारततत्वार्थसर्वज्ञः ॥ गुरूपदशसशुद्धपाठव्याख्यानुसारतः। भारतार्थप्रकाशोऽयमुद्योगेस्मिन्निरूप्यते ॥ Etiam in reliquis partibus टीकांतरं una cum scholiis Náráyaṇae reperitur. Codicem vix ante initium hujus seculi exaratum puto.

II. *Bhíshmaparvan*, cum scholiis *Arjunamiṣrae*. Commentarius Bháratárthadípiká appellatus incipit: श्रीकृष्णचरणौ नत्वा कृष्णद्वैपायनं ततः। संतोषाय सतां भीष्मपर्व व्याख्यायते मया ॥ Inde a folio 34 usque ad folium 151 Bhagavadgítá cum commentario Ṣrídharasváminis legitur. Commentator his versibus praefatur:

शेषाशेषमुखव्याख्याचातुर्यं त्वेकवक्त्रतः।
दधानमद्भुतं वंदे परमानंदमाधवं ॥१॥
श्रीमाधवं प्रणम्योमाधवं विश्वेशमादरात्।
तद्भक्तियंत्रितः कुर्वे गीताव्याख्या सुबोधिनीं ॥२॥
भाष्यकारमतं सम्यक् तद्व्याख्यामृगिरस्तथा। (l. तद्व्याख्यातृ°)
यथामति समालोच्य गीताव्याख्यां समारभे ॥३॥
गीता व्याख्यायते यस्याः पाठमात्रप्रयत्नतः।
सेयं सुबोधिनीटीका सदा ध्येया मनीषिभिः ॥४॥

De codicis aetate non liquet, equidem ad initium seculi superioris retulerim. (Mill 131, 132.)

16–18.

Vol. I. Foll. 238. Vol. II. Foll. 236. Vol. III. Foll. 216. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 15. Lat. 7. Linn. num. 12 sive 13.

Insunt postremi Mahábháratae libri et Harivanṣa, cum commentario Nílakaṇṭhae.

Vol. I. Foll. 1–14 *Mauṣalaparvan*. Foll. 15–20 *Mahápraѕthánikaparvan*. Foll. 21–34 *Svargárohaṇaparvan*. Fol. 35 ad finem initium *Harivanṣae*. Commentarius incipit: यं वक्त्रं मुकुरा इवेंद्रियमनोमायाः etc. Post folium 186 undecim folia desunt, in quibus ea inerant, quae in ed. Calc. inde a disticho 3575 usque 3874 leguntur. Post folium 200 folia 23 deficiunt disticha editionis Calc. 4257–4938 continentia. Denique etiam post fol. 217 folia tria desunt, quae distt. 5470–5535 continuerant.

Vol. II. eam *Harivanṣae* partem continet, quae in editione Calcuttensi inde a disticho 6186 usque ad 11729 leguntur.

Vol. III. Finis *Harivanṣae*. Codices tres sub finem seculi superioris exarati videntur. (Walker 218–220.)

19, 20.

Vol. I. Foll. 340. Vol. II. Foll. 351. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 14. Lat. 6. Linn. numerus variat.

Inest *Harivanṣas*, carmen epicum, et ipsum Vyásae vulgo tributum, et pro appendice Mahábháratae additum, cum commentario *Nílakaṇṭhae*.

Vol. I. Fol. 84–109. paullo recentiore manu addita sunt. Quare in folio 109 nonnulla leguntur, quae in folio 110 repetuntur. Finitur hoc volumen disticho 8300 editionis Calc.

Vol. II. Reliqua Harivanṣae pars.

Editio Mahábháratae una cum Harivanṣa Calcuttae intra annos 1834–1839 prodiit; praeterea sexcenta episodia ejusdem publici juris facta sunt. (Wilson 144, 145.)

21.

Lit. Devan. Charta Europaea. Foll. 41. Long. 10. Lat. 7½. Linn. plerumque 18.

Inest in hoc codice Mahábháratae narratio *Ṣákuntalopákhyánam* dicta, qua amores Ṣakuntalae et Dushyantae regis, et Bharatarum familiae origo celebrantur. Quod carmen quum per se pulcherrimum, tum ea re clarissimum est, quod Kálidása poeta inde materiam fabulae Abhijnána-Ṣákuntalam appellatae desumsit. Exstat in editione Calcuttensi, Ádiparvan 2799–3125. Incipit: त्वत्तः श्रुतमिदं ब्रह्मन्देवदानवरक्षसां.

Manuscriptum quum manu valde recenti neque accurate exaratum sit, ad restituendum Mahábháratae textum levissimae est auctoritatis. Pauca tamen digna sunt quae notentur. V. 2807 (ed. Calc.) स्वधर्मनिरता वर्णा. V. 2850. पद्मदाघूर्णितलतं (तलं erratum est). V. 2863. वालखिल्यैः hic et infra. V. 2911. संभूता pro संमता. V. 3100a. त्वामृतेऽपि हि दुष्यंत शैलराजावतंसकां. V. 3102. येन ज्ञातः.

Folium, quod quintum sequitur, superfluum est, utpote partem eorum, quae in folio 7 (६) continentur, repetens. (MILL 78.)

22.

Charta Ind. Lit. Devanág. Foll. 559. Long. 6. Lat. 3½. Linn. num. 6.

In hoc volumine, anno ut videtur 1817 nitide exarato, et XII picturis ornato, varia opuscula insunt. Quae omnia in usum sectae ejus Vishnuiticae, quae Rámam et Kṛishṇam principes deos colit, collecta videntur. Fol. 1–149. *Bhagavadgítám*, Kṛishṇae et Arjunae de rebus divinis colloquium, continent. Praecedunt et index (anukramaṇiká), et preces et meditatio (dhyána) eaedem, quae in editione Calcuttensi praemissae, indeque in Lasseni editione (pp. 290, 291) repetitae sunt. Pictura I. Kṛishṇam cum Arjuna in curru sedentem et concham inflantem repraesentat. In pict. II. Arjunas multigenam Kṛishṇae formam admirans conspicitur. (MILL 112a.)

23.

Charta Ind. Lit. Devanág. Foll. 231. Long. 6. Lat. 3½. Linn. num. 6.

Plura Mahábháratae episodia in hoc volumine continentur. Manuscriptum paucos annos serius quam praecedens et minus accurate exaratum est. Picturae VI manum artis plane rudem produnt; ceterum imitatione earum, quae in codice superiore exstant, factae videntur.

Foll. 1–129. *Bhagavadgítá*, praemisso eodem prooemio atque in codice praecedente. Etiam picturae I. II. idem repraesentant. (MILL 111a.)

24.

Foll. 126. Charta Europ. Long. 11½. Lat. 9. Linn. num. 21.

Hic codex non ante annum 1820 exaratus *Ṣankarae Gítábháshyam*, commentarium ad Bhagavadgítám, continet. Incipit: नारायणः परोऽव्यक्ता(त्)दंडमव्यक्तसंभवं। अंडस्यांतस्त्विमे लोकाः सप्तद्वीपा च मेदिनी ॥१॥ स भगवान् सृष्ट्वेदं जगत्तस्य च स्थितिं चिकीर्षुर्मरीच्यादीनग्रे सृष्ट्वा प्रजापतीन् प्रवृत्तिलक्षणं धर्मं ग्राहयामास etc. Plures jam ante Ṣankaram Gítae commentarios exstitisse ex his verbis elucet: तं धर्मं भगवता यथोपदिष्टं भवगान्वेदव्यासः सर्वज्ञो गीताख्यैः सप्तभिः श्लोकशतैरुपनिबबंध (700 disticha in ed. Bonnensi insunt) । तदिदं गीताशास्त्रं समस्तवेदार्थसंग्रहभूतं दुर्विज्ञेयार्थं तदर्थाविःकरणायानेकैर्विवृतपद " पदार्थवाक्यार्थन्यायमपि अत्यंतविरुद्धानेकार्थत्वे न लौकिकैर्गृह्यमाणमुपलभ्याहं विवेकतोऽर्थनिर्धारणार्थं संक्षेपतः विवरणं करिष्यामि ।. Commentarius inde a dist. 11. lectionis secundae incipit.

Codex noster ex bono quidem archetypo descriptus est, attamen manu parum nitida. (WILSON 255.)

25.

Foll. 103. Charta Ind. Long. 11. Lat. 7. Linn. num. variat.

Inest commentarius *Bhagavadgítae*, in fine libri *Subodhaní* appellatus, ab auctore anonymo scriptus. Incipit: एकं यज्जनयत्यनेकानुभृत्तस्यादजस्रं मिथोभिन्नाकारगुणानि कैश्चिदपि वा नोप्तं न सिक्तं जलैः। कालेनापि न जीर्यते हुतभुजा नो दह्यते क्लिद्यते नाद्भिस्तत्सकलस्य बीजमसकृत् ब्रह्माभिधं धीमहि ॥१॥ Explicatio a versu धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे incipit. Textus additus est.

Codex anno 1798 exaratus est. (WALKER 167.)

26.

Foll. 190–216. hujus voluminis hymnum *Bhíshmastavarája* appellatum, i.e. preces, quibus Bhíshmas Kṛishṇam celebrat, continent. Hic hymnus in edit. Calc. lib. XII. inde a dist. 1588 usque ad dist. 1696 legitur. In fine complura adduntur, omnino enim dist. 126 numerantur. Ultimum distichon hocce: स्तवराजो समाप्तोऽयं विष्णुरद्भुतकर्मणः। गांगीयेन पुरा गीतो महापातकनाशनः ॥ In pictura IV. Kṛishṇas Bhíshmae, qui sagittis obrutus videtur, preces audiens, praeterea princeps quidam tela jaciens conspicitur. (MILL 112c.)

27.

Foll. 162–183b. eadem continent. (MILL 111c.)

28.

Hujus voluminis foll. 151–188. *Vishṇusahasranámakathanam,* enumerationem mille Vishnuis nominum, particulam Ánuṣásanikaparvaṅis, quae in editione Calc. inde a dist. 6936 usque ad dist. 7078 legitur, continent. Praemissa sunt haec: यस्य स्मरणमात्रेण जन्मसंसारबंधनात् । विमुच्यते नमस्तस्मै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥१॥ नमः समस्तभूतानामादिभूताय भूभृते । अनेकरूपरूपाय विष्णवे प्रभविष्णवे ॥२॥ Post dist. 17 haec inseruntur: श्रीवेदव्यास उवाच ॥ ओं । अस्य श्रीविष्णोर्दिव्यसहस्रनामस्तोत्रमालामंत्रस्य श्रीभगवान्वेदव्यास ऋषिरनुष्टुप् छंदः । श्रीकृष्णः परमात्मा देवता । आत्मयोनिः स्वयंजातः (7055) इति वीजं । देवकीनंदनः स्रष्टा (ibid.) इति शक्तिः । उद्भवः क्षोभणो देवः (6990) इति परमो मंत्रः । शंखभृन्नंदकी चक्री (7056) इति कीलकं । त्रिसामा सामगः साम (7011) इति कवचं । शार्ङ्गधन्वा गदाधरः (7056) इत्यस्त्रं । etc. quae cum iis, quae et Bhagavadgítae et aliis libris praemittuntur, consentiunt, et maximam partem ad mysticam legendo praemittendam meditationem pertinent. In fine laudes Vishnuis sequuntur, ita incipientes: पद्मपत्र विशालाक्ष पद्मनाभ सुरोत्तम । भक्तानामनुरक्तानां त्राता भव जनार्दन ॥ quae sollenni carminis ipsius praeconio terminantur. Pictura III. Vishṇum a Lakshmi adoratum super Ṣesha serpente requiescentem ex ejusque umbilico Brahmanem provenientem repraesentat. (Mill 112[b].)

29.

Hujus voluminis folia 130–161. eadem continent. (Mill 111[b].)

30.

Folia 52–96. *Vishṇusahasranáma,* Vishnuis mille nomina, qualia in Mahábhárata leguntur, cum commentario *Ṣankarácháryae* attributo. Incipit:

सच्चिदानंदरूपाय कृष्णायाक्लिष्टकारिणे ।
नमो वेदांतवेद्याय गुरवे बुद्धिसाक्षिणे ॥१॥
सहस्रमूर्तेः पुरुषोत्तमस्य सहस्रनेत्राननपादबाहोः ।
सहस्रनामस्तवनं प्रशस्तं निरूच्यते जन्मजरादिशांत्यै ॥४॥

Auctor non modo singula verba accurate explicat, sed etiam locis e libris sacris, imprimis Vishṇupuráṇa, desumtis, illustrat.

Libellus anno 1782 a Bhúdeva exaratus est. (Walker 179[b].)

31.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 220. Long. 10. Lat. 6. Linn. usque ad fol. 151. 13, postea 12.

Áṣvamedhikaparvan, Jaimini auctori tributum, quo libro equi sacrificium a Yudhishṭhira factum sexaginta octo capitibus describitur. Incipit: जनमेजय उवाच ॥ कथं युधिष्ठिरः प्रीतो मम पूर्वपितामहः । हयमेधं क्रतुवरं चक्रे बंधुसमन्वितः ॥ जैमिनिरुवाच ॥ शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि धर्मराजस्य चेष्टितं । दिवं पितामहे याते धर्मपुत्रोऽतिदुःखितः ॥ यदृच्छया च संप्राप्तं व्यासं पप्रच्छ सादरं । केनोपायेन मे ब्रह्मन् गोत्रवध्याकृतं भयं ॥ ध्रुवं विनाशमाप्नोति तन्मे ब्रूहि तपोधन ।. Narratio a quarto decimo Mahábháratae libro omnibus rebus differt; quae enim ibi obiter tractantur, hic summas partes agunt. Totum vero trifariam dispertiri potest. 1. Quomodo equus sacer a Bhímasena, Vṛishaketu, Meghavarṇa vi et armis Yauvanáṣvae regi ereptus sit. 2. De eodem equo cum Anuṣálva (Daityarája) certamen. 3. Equus quum terras peragrandi causa emissus esset, cum variis regibus, qui illum retinere volunt, Arjunae et comitum pugnae. Praeterea duo episodia majora inserta sunt. 1. De Kuṣa et Lava, Rámae filiis, c. 25–37. 2. Narratio de Chandrahása, Keralorum regis filio, c. 51–59.

Codex anno 1791 nitide et satis accurate exaratus est. (Walker 202.)

32.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 153. Long. 13. Lat. 5. Linn. 10.

Idem liber. Hic codex capita 67 tantum continet. A medio enim capite 65 usque ad finem capitis 66 alter ab altero discrepat. De codice Berolinensi vide Weber Catal. p. 111. de versione Canarensi Wilson Mack. C. II. p. 2.

Codex anno 1809 exaratus est. (Wilson 106.)

33.

Foll. 222–233. preces *Vaishṇaví anusmṛiti* (recordatio Vishnuitica) appellatas continent. Eae preces ad obtinendam beatitudinem a morituris repetendae sunt. Iis quae in fine subscripta sunt (इति श्रीमहाभारते शांतिपर्वणि शतसहस्रां संहितायां विष्णुधर्मोत्तरे अनुस्मृतिः समाप्ता), e Mahábhárata libellum desumtum esse declaratur, equidem locum frustra quaesivi. Colloquii personae sunt Ṣatáníka, Ṣaunaka—Nárada, Bhagaván. Precum formula a Vishnue cum Nárada communicata ita incipit: ओं नमो भगवते वसुदेवाय ॥ अनंतं शाश्वतं देवमव्यक्तं पुरुषोत्तमं । प्रपद्ये प्रांजलिर्विष्णुमच्युतं परमेश्वरं ॥ Pictura V. principes duos, alterum demissis oculis in solio sedentem, laeva manu sertum, quod temporibus nostris rosarium vocatur, tenentem, alterum coram hoc manibus junctis adorantem repraesentat. (Mill 112[d].)

34.

Foll. 184–199. eadem continent. (Mill 111[d].)

35.

Foll. 235–269. *Gajendramokshaṇam* (elephantum principis liberationem) narrationem, si quidem libello ipsi credendum sit, e Mahábhárata (Ṣántiparvan) desumtam continent. Argumentum carminis hoc. Gandharva quidam a Devala vate irato in elephantum transformatus, in Meruis montis lacu quodam, cum bibendi causa accessisset, a balaena, quae et ipsa Gandharva fuerat, captus est. Certamen quum per mille annos divinos continuatum esset, tandem elephantus viribus exhaustis, hymno Kṛishṇam celebrat, ab eoque liberatur et pristinam formam una cum amico recuperat. Fabulam ob hymnum referri certum est. Sectae Vishṇuiticae superstitiones in carmine plures discernuntur. Cf. haec: वेदे रामायणे चैव पुराणे भारते तथा । आदौ मध्ये तथा चांते हरिः सर्वत्र गीयते ॥१५७॥ एकोऽपि कृष्णस्य सकृत्प्रणामो दशाश्वमेधावभृतेन तुल्यः । दशाश्वमेधी पुनरेति जन्म कृष्णप्रणामी न पुनर्भवाय ॥१५८॥ Ultimo versu memorantur quinque opuscula priora, quae hoc codice continentur: गीता सहस्रनामैव स्तवराजो ह्यनुस्मृतिः । गजेंद्रमोक्षणं चैव पंच रत्नानि भारते ॥१६१॥ Cf. etiam dist. 129. Ceterum hujus libelli lectio ad avertenda malorum somniorum omina (दुःस्वप्ननाशन) commendatur.

Pictura VI. elephantum cum balaena in lacu contendentem et ab altera parte Kṛishṇam cum Garuḍa adstantem repraesentat. (Mill 112[e].)

36.

Foll. 200–229. eandem et narrationem et picturam continent. (Mill 111[e].)

37.

Foll. 36–44. *Bálabháratae* (Mahábháratae compendii), *Amarachandrae* auctori tributi, fragmentum. Insunt primi libri capitis tertii distt. 1–105. Dushyantae et Ṣakuntalae, Bharatae et sequentium regum usque ad Kurum historiam continentia. Metro Pramitákshará auctor usus est. Incipit libellus: सुकृतस्य खड्गमिव तारतीव्रतद्ध्रुतधारमाश्रयत कृष्णयोगिनं । यदि वो दिवानिशपराभवोद्यतभमदंतरारिभयभंगुरं मनः ॥१॥ नृपसिंहसंहतिषु संगरक्रियाविमुखीषु विक्रमविलासकौतुकी । स कदा चिदाचितशरासनो वनं मृगराजराजिमृगयेच्छया ययौ ॥२॥

Haec pars in Galani versione p. 47. sqq. legitur. (Walker 201[b].)

38.

Hujus voluminis folia 31–103. libellum *Pártha Itihásasamuchchaya* (narrationum collectio cum Panduidis connexa) continent. Insunt 32 Mahábháratae episodia, quibus morum et religionis Indicae praecepta inculcantur. Pueris haud dubie libellus destinatus fuit, non modo enim narrationes admodum decurtatae, Mahábháratae verba et quae colloquuntur personae saepe mutata, sed etiam versus ex aliis illius libri partibus inserti sunt. Primo capiti index parum accuratus praemissus est, quare singula perlustrare quam illum sequi malui.

1. Ṣyenajidákhyánam. 2. Gautamyákhyánam M. XIII, 15. 3. Mudgalopákhyánam. M. III, 15407. 4. Ṣivicharitram. M. III, 10557. 5. Gangámáhátmyam. M. XIII, 1776. 6. Saktuprasthíyam. M. XIV, 2711. 7. Sudarṣanopákhyánam. M. XIII, 84. 8. Svargaṇarakakírtanam. M. XIII, 1632. 9. Kapotákhyánam. M. XII, 5459. 10. Durgatitaraṇam. Cf. M. XIII, 2035. 11. Saptarshisamvádas. M. XIII, 4413. 12. Lobhákhyánam. M. XII, 5877. 13. Jájalyákhyánam. M. XII, 9277. 14. Kuṇḍadhárákhyánam. M. XII, 9755. 15. Mankigítam. M. XII, 6586. 16. Bodhyagítam. M. XII, 6640. 17. Indrakáṣyapasamvádas. M. XII, 6690. 18. Pituḥ putreṇa samvádas. M. XII, 6522. 19. Ṣukánuṣásanam. M. XII, 12044. 20. Annapradánam. M. XIII, 3200. 21. Mánsabhakshanishedhas. M. XIII, 5600. 22. Bhúmidánapraṣansá. M. XIII, 3103. 23. Tilapradánam. M. XIII, 3395. 24. Nṛigákhyánam. M. XIII, 3452. 25. Chyavananaghushasamvádas. M. XIII, 2651. 26. Mánasatírthavarṇanam. M. XIII, 5349. 27. Ahatvá brahmahatyá. Vidhiṣṛigálavánarasamvádas. M. XIII, 405. 28. Naghushákhyánam. M. III, 17326. 29. Godánasya máhátmyam. M. XIII, 3485. 30. Bahulávyághrasamvádas. 31. Suvratopákhyánam. 32. Puṇḍaríkanáradasamvádas. Appendicis instar caput Sansárakúpavarṇanam appellatum additur.

Haec voluminis pars anno 1774 a Bhúdeva exarata est. (Walker 132[c].)

39–41.

Voll. III. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 16. Lat. 5. Linn. vol. I. 10. voll. II. et III. 11.

Inest in his codicibus *Rámáyaṇa*, carmen epicum *Válmíki* vati tributum, Rámae res gestas et fata continens.

Vol. I. foll. 194. foll. 1–67. Bálakáṇḍa capp. 77. foll. 68–194. Ayodhyákáṇḍa capp. 118.

Vol. II. foll. 175. foll. 1–54. Áraṇyakáṇḍa capp. 75. foll. 55–110. Kishkindhyákáṇḍa capp. 67. foll. 110–175. Sundarakáṇḍa capp. 68.

Vol. III. foll. 210. Foll. 1–126. Yuddhakáṇḍa capp. 131. foll. 127–210. Uttarakáṇḍa capp. 124.

Codices nostri, anno 1835 (सप्तवाणाद्रिभूशाके) nitide exarati, recensionem antiquiorem, quam Commentatorum Schlegel appellavit, continent, ita tamen ut multi versus insiticii reperiantur lectionumque sit magna varietas. Speciminis causa, collatione cum Schlegeli editione facta, eas excerpsi, quae in libri primi capitibus LI–LXII. reperiuntur.

Cap. LI.

Dist. 5^{a}. अपि रामे महातेजा. Dist. 8. omittitur. Post dist. 9. hoc inseritur. अपि शांतेन मनसा गुरुर्मे कुशिकात्मज । इहागतेन रामेण पूजितेनाभिवादितः ॥९॥ 16^{b}. यथावलं यथातत्वं तन्मे निगदितं शृणु ॥ Versus 20^{b} et dist. 21. desunt. Post dist. 24. ब्रह्मर्षिगणसंकीर्णं देवर्षिगणसेवितं ।. 26^{b}. °जितदोषैर्जि°. 27^{a}. जपहोम°. 28^{b}. महावलः ॥

Cap. LII.

1^{b}. विनयाद्वीरो. 4^{b}. तपोग्निहोत्रशिष्येषु कुशलं पर्यपृच्छत ॥४॥ विश्वामित्रो महातेजा वनस्पतिगणे तदा । सर्वत्र etc. 10^{a}. राजा वशिष्ठं. 11^{a}. कृत्वा तौ. 14^{a}. मया कृतां. 20^{b}. आजुहाव ततः प्रीतः. 21. शृणु चापि. 22^{b}. संविधत्स्व मे.

Cap. LIII.

1^{b}. यस्येप्सितं यथा. 2^{a}. इक्षून्मधूंस्तथा. ib. वरासवान्. 3. उष्णान्यस्योदनस्यात्र राशयस्सर्वतोपमाः । मृष्टान्यन्नानि सूपांश्च. 5^{a}. हृष्टं. 6^{a}. हृष्टः पुष्टस्तथाभवत् । शांतःपुरवरो राजा सब्राह्मणपुरोहितः ॥६॥ सामात्यो मंत्रिसहितस्सभृत्यः पूजितस्तदा ।. 9^{a}. रत्नहारी. 13^{a}. यस्या हव्यं. 17^{a}. हैरण्यकक्ष°. 18^{b}. किंकिणीकटिभूषितान्. 25^{a}. अतोमूलाः.

Cap. LIV.

1^{a}. वसिष्ठोऽपि. 1^{b}. शवला राम. 2^{b}. रुदंती शोककर्षिता. 5^{a}. निश्चित्य च. 5^{b}. परमौजसं. 6^{a}. निर्धूय. 7^{a}. रुदंती. 7^{b}. स्थित्वा रुदंती मेघनिस्वना ॥ 8^{b}. नयंते. 10^{b}. वलान्मत्तो. 11^{a}. न हि तुल्यं वलं मह्यं राजा त्वद्य विशेषतः ।. 12^{b}. हस्तिध्वज°. 16^{a}. °जस्त्वं ब्रह्म°. 17^{a}. वसिष्ठस्तु. Post 17^{b}. तस्य तंद्वचनं श्रुत्वा सुरभिस्सासृजत्तदा ।.

Cap. LV.

2^{a}. तस्या हुंकारतो जाताः. 2^{b}. ऊर्द्धतश्चाथ. 7^{a}. °पादाता. 15^{b}. प्रणिपत्य महादेवं विश्वामित्रो ब्रवीदिनं ॥ 17^{a}. महर्षिषु ।. 18^{b}. वाक्यमुक्त्वा गतस्तदा ॥ 20^{a}. विवर्धमानो दर्पेणः 20^{b}. हतं मेने तदा राम. 22^{b}. शततो दिशः ॥ 23^{a}. ये चैव मृ°. 27^{a}. यदि नाशि°.

Cap. LVI.

3^{a}. तद्विदर्शय. 5^{a}. °ग्नेयमुत्तमं. 6^{b}. एषीकं. 7^{b}. जृंभणं दानवं चैव. 8^{a}. शोषणं दारणं. 9^{a}. पिनामस्त्रं. 11^{a}. कंकालं मुशलं तथा. 11^{b}. विद्याधरं. 19^{b}. विधूम इव का°. 21^{b}. अमोघं ते बलं श्रेष्ठं लो°. 22^{b}. विश्वामित्रो विनिक्रांतो.

Cap. LVII.

1^{a}. ततस्संजप्त°. Post 2^{a}. तताप परमं घोरं विश्वामित्रो महातपाः ॥ 3^{b}. मधुस्यंदो. 4^{a}. ब्रह्मलोकात्पितामहः ।. 5^{b}. त्वां हि. 6^{b}. त्रिविष्टपं. 12^{b}. अशक्तमि°. Post 13^{b}. वसिष्ठा दीर्घतपस्तपो यत्र हि तेपिरे ॥१४॥ 14^{a}. त्रिशंकुस्तंमहा°. 16^{a}. अब्रवीत्स महात्मानः. 16^{b}. शरण्यांच्छरणं गतः ॥१७॥ 20^{b}. कांचन.

Cap. LVIII.

1^{a}. ततस्त्रिशंकोर्वचनं श्रुत्वा क्रो°. 2^{a}. दुर्मेधो गु°. 4^{b}. कथं चन ॥ Post 5^{b}. अवमानं कथं कर्तुं तस्य शक्ष्यामहे वयं ।. 8^{a}. रोषाभिसंहितं ।. 10^{b}. चितामाल्यांगरागश्च. 11^{b}. पौरा येऽस्यानुगामिनः ।. 12^{b}. दह्यमानं. 18^{a}. सौम्यदर्शन. 22^{b}. देवेनाक्र°. Pro dist. 23. तस्य मे परमार्त्तस्य दैवोपहतकर्मणः ॥२४॥ 24^{a}. नान्यां गतिं गमिष्यामि.

Cap. LIX.

3^{a}. पुण्यकर्मणा. 5^{b}. कौशिकमागम्यं शरण्यं शरणागतः ।. Post 7^{b}. सशिष्यान्सुहृदश्चैव सर्त्विजः सुवहुश्रुतान् ।. 8^{a}. यदन्यो वचनं ब्रूया°. 10^{b}. ऊचुश्च वचनं. 12^{a}. वासिष्ठं यच्छ्रुतं सर्वं. 12^{b}. यथाह वचनं सर्वं. 16^{a}. तेषां तद्वचनं श्रुत्वा सर्वेषां. 21^{a}. प्राणातिपात°. 22^{a}. °मित्रो महातपाः ।. 22^{b}. विरराम महातेजा ऋषिमध्ये महामुनिः ॥

Cap. LX.

1^{a}. °हतान् ज्ञात्वा. Post 2^{b}. स्वेनानेन शरीरेण देवलोकजिगीषया ।. Dist. 4. विश्वामित्रवचः श्रुत्वा सर्वे एव महर्षयः ॥४॥ ऊचुस्समेताः सहसा धर्मज्ञा धर्मसंहितं ।. 6^{a}. रोषतः. 6^{b}. तस्मात्प्रवर्ततां यज्ञः सशरीरो यथा दिवि । गच्छेदि°. Pro versu 8^{a}. ततः प्रवर्त्यतां यज्ञः सर्वे समधि ˉ ष्ठित । एवमुक्त्वा महर्षयः संजहुस्ताः क्रियास्तदा ॥८॥ 8^{b}. क्रतोः ।. 11^{a}. नाभ्यगमंस्तदा तत्र. 12^{b} et 13^{a}. desunt. 13^{b}. दुष्प्राप्यं. 20^{b}. 21^{a}. ऋषिमध्ये स तेजस्वी प्रजापतिरिवापरः ॥ सृजन्दक्षिणमार्गस्थान्सप्तर्षीन्नपरान्पुनः ।. 21^{b}. नक्षत्रवंशमपरम°. Post 21^{b}. दक्षिणां दिशमास्थाय ऋषिमध्ये महायशाः । सृष्ट्वा नक्षत्रवंशं च क्रोधेन कलुषीकृतः ॥२२॥ 24^{a}. °परिक्षितः ।. 24^{b}. नार्हत्येव तपोधन ।. 28^{a}. धरिष्यंति. 31^{b}. अनुपास्यंति. Post 32^{b}. कृतार्थं कीर्त्तिमंतं च स्वर्गलोकगतं यथा ।. 32^{b}. वाढमित्येव.

Cap. LXI.

3^{a}. पश्चिमायां विशाया ˉ पुष्करेषु महात्मन ।. 3^{b}. सुखं तद्वि. 7^{a}. पशुरभ्याहृतो. 9^{a}. श्रुत्वा राजा पुरुषर्षभ ।. Dist. 12. तमुवाच महातेजाः प्रशाम्याभिप्रसाद्य च । ब्रह्मर्षितपसा दीप्तं राजर्षिरमितप्रभः ॥१२॥ Ante 13^{a}. पृष्ट्वा सर्वत्र कुशलमृचीकं तमिदं वचः ।. 16^{a}. ऋचीकस्य वचः. Post 17^{b}. तस्मात्कनीयसं पुत्रं न दास्ये तव पार्थिव ॥१८॥ 18^{b}. तस्माद्गृह्ये. 19^{b}. शुनःशेपः itidemque alibi. 20^{b}. विक्रेयं मध्यमं. Post dist. 20. अथ राजा महावाहो

वाक्यांते ब्रह्मवादिनः। हिरण्यस्य सुवर्णस्य कोटिभी रत्नराशिभिः ॥२२॥ 21^a. शुनःशेपं नरेश्वरः।. Pro dist. 22. अंबरीषस्तु राजर्षी रथमारोप्य सत्वरः। शुनःशेपं महातेजा जगामाशु महायशाः ॥२४॥

Cap. LXII.

Dist. 1. शुनःशेपं नरश्रेष्ठं गृहीत्वा तु महायशाः। व्यश्रमत्पुष्करे राजा म°. 2^a. तस्य विश्रममाणस्य शुनःशेपो महायशाः।. 3^a. परमातुलमातुरः।. 8^b. सांत्व°. 13^a. मुनेस्तद्वचनं. 14^a. ऽन्यसुतं. 14^b. श्वमांसमिव. 17^a. श्वमांसभोजिनः. 17^b. पूर्णं. 19^b. वैष्णवं रूप°. 22^b. निर्वर्तयस्व राजेंद्र दीक्ष्यां च समुपाहर ॥ 25^a. वाग्भिरभिर°. 25^b. मुनिपुंगवः।. 26^a. ततः प्रीतः. 27^a. यज्ञस्य च समाप्नवान्. Dist. 28. भूयस्तेपे महातपाः। पुष्करेषु नरश्रेष्ठ दश वर्षशतानि च ॥

Libri duo priores et 63 capita libri tertii anno 1806 a Carey et Marshman quatuor voluminibus editi sunt. Ea editio satis rara nuper in librariam nostram pervenit. Duo libri a Schlegel. publici juris facti sunt: Denique Gorresio recensionem Gaudanam Parisiis una cum versione Italica edidit. (Mill 139–141.)

42.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 512. Long. 13. Lat. 5. Linn. variant.

Agnipuráṇam, ab Agni deo cum Vasishṭha, denique a Súta cum anachoretis communicatum. Incipit:

लक्ष्मीं सरस्वतीं गौरी गणेशं स्कन्दमीश्वरं।
ब्राह्मणं वह्निमिन्द्रादीन् वासुदेवं नमाम्यहं ॥
नैमिषहरिमासीना (l. नैमिषारण्य आ°) ऋषयः शौनकादयः।
तीर्थायात्राप्रसंगेन स्वागतं मूतमब्रुवन् ॥ ऋषय ऊचुः ॥
मूत त्वं पूजितो स्माभिः सारात्सारं वदस्व नः।
येन विज्ञातमात्रेण सर्व्वज्ञत्वं प्रजायते ॥

De argumento hujus Puráṇae vide Wilson in J. A. S. B. I, 81. et in Vishṇupuráṇae praef. p. xxxvi. In codice nostro quum neque capita numerata, neque versus separati sint, plura dicere vanum esset, pauca si indicavero lecturis acceptum fore puto. Post Vishnuis ἐπιφανειῶν descriptionem (cap. 1–4), septem capitibus, quae singulorum Rámáyaṇae librorum nomina gerunt, ejus carminis epitome datur. Sequitur Harivanṣae (c. 12, 13) et Mahábháratae (c. 14–16) epitome. Quae capita de initiatione (díkshá, fol. 128^a–147^b) agunt, his verbis incipiunt: वक्ष्यामि भोगमोक्षार्थं दीक्षां पापक्षयंकरीं। मलमायादिपाशानां विश्लेषः क्रियते यया ॥ ज्ञानं च जन्यते शिष्ये सा दीक्षा भुक्तिमुक्तिदा।. fol. 181^b. माहात्म्यं सर्वतीर्थानां. fol. 186^a. गयामाहात्म्यं. fol. 203^a. ज्योतिःशास्त्रं. fol. 210^a–237^b. युद्धजयार्णवः।. Quam seri originis liber sit, vel ex his verbis, quamvis depravatis, dignoscitur. Fol. 232^b. नानामंत्रान् प्रवक्ष्यामि षोडान्यासपुरस्सरः। न्यासःस्त्रिधातु षोढा स्युः शाक्तशांभवयामला।. De formulis mysticis agitur quae a sectis Ṣáktika, Ṣivaitika, Tántrika adhibentur. fol. 238^b. मन्वंतराणि. fol. 239^b–309^a. धर्मशास्त्रं. fol. 314^b–351^b. राजधर्मः. fol. 356^a–360^a. धनुर्वेदः. fol. 360^a–369^a. व्यवहारः. Haec pars paucis mutatis et additis ex Yájnavalkyae legum codice desumta est. fol. 369^a. Ṛigvidhánam, i. e. Rigvedi hymni sive disticha ad varias superstitiones adhibenda. Haec pars e Ṛigvidhána libello, qui et ipse serae originis indicia prae se fert, excerpta est, multique versus ad literam cum illo consentiunt. fol. 378^a. आथर्वणविधानं. fol. 379^a. श्रीसूक्तं. fol. 388^a. Puránárum recensio. fol. 398^a–412^b. आयुर्वेदः. Incipit: आयुर्वेदं प्रवक्ष्यामि सुश्रुताय यमब्रवीत्। देवो धन्वंतरिः सारं मृतसंजीवनीकरं ॥ fol. 414^b. अश्वादिलक्षणं वक्ष्ये शालिहोत्रो यथावदत्।. fol. 418^a. गजशांतिः. fol. 459^b. छंदःसारः पिंगलोक्तः. fol. 465^b–484^a. अलंकारः. Fol. 485^a. व्याकरणं." Incipit: वक्ष्ये व्याकरणंसारं सिद्धशब्दस्वरूपकं। कात्यायनं विरोधाय वालानां वोधनाय च ॥ Ordo hic observatur: Sandhi, declinatio, de casuum usu, de suffixis taddhita. Sequitur glossarium et synonymicum et homonymicum.

Codex anno 1821 duabus manibus ita exaratus est, ut folia quaedam alteri, alteri alia debeantur. Inde a medio codice lacunae multae reperiuntur. (Wilson 129.)

43.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 209. Long. 13. Lat. 5. Linn. 8–10.

Kúrmapuráṇa, a Vishnue, testudinis formam gerente, revelatum. (B.) Incipit: नमस्कृत्याप्रमेयाय विष्णवे कूर्मरूपिणे। पुराणं संप्रवक्ष्यामि यदुक्तं विश्वयोनिना ॥ सत्रांते सूतमनघं नैमिषेण महर्षयः। (l. naimisheyá maharshayaḥ) पुराणसंहितां पुण्यां पप्रछ (paprachú A.) रोमहर्षणं ॥ त्वया सूत महाबुद्धे भगवान् ब्रह्मवित्तमः। इतिहासपुराणार्थं व्यासः सम्यगुपासितः ॥ तस्य ते सर्वरोमाणि वचसा हर्षितोनि यत्। द्वैपायनस्तु भगवान् ततो वै रोमहर्षणः ॥ भवंतमेव भगवान् व्याजहार स्वयं प्रभुः। मुनीनां संहितां वक्तुं व्यासः पौराणिकीं पुरा ॥ त्वं हि स्वायंभुवे यज्ञे सत्याहे (sutyáhe) वितते सति। संभूतः संहितां वक्तुं स्वांशेन पुरुषोतमः ॥ तस्माद्भवंतं पृछामः पुराणं कौर्ममुत्तमं। वक्तुमर्हसि चास्माकं पुराणार्थविशारदः ॥ मुनीनां वचनं श्रुत्वा सूतः पौराणिकोतमः। प्रणम्य मनसा प्राह गुरुं सत्यवतीसुतं ॥ नमस्कृत्य जगद्योनिं कूर्मरूपधरं हरिं। वक्ष्ये पौराणिकीं दिव्यां कथां पापप्रनाशिनीं ॥ यां श्रुत्वा पापकर्मापि गछेत परमां गतिं। न नास्तिके कथा पुण्यामिमां ब्रूयात्कदा चन ॥ श्रद्दधानाय शांताय धार्मिकाय द्विजातये। इमां कथामनुब्रूयात्साक्षान्नारायणेरितां ॥ सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वंतराणि च। वंशानुचरितं चैव पुराणं पंचलक्षणं ॥

ब्राह्मं पुराणं प्रथमं पाद्मं वैष्णवमेव च । शैवं भागवतं चैव भविष्यं नारदीयकं ॥ मार्कंडेयमथा ज्ञेयं ब्रह्मवैवर्तमेव च । लैगं तथा वराहश्च स्कंदं वामनमेव च ॥ कौर्मं मात्स्यं च गरुडं वायवीयमनंतरं । अष्टादश समुद्दिष्टं ब्रह्मांडमिति संज्ञितं ॥ अन्यान्युपपुराणानि मुनिभिः कथितानि तु । अष्टादशपुराणाभन श्रुत्वा संक्षेपतो द्विजाः ॥ आद्यं सनत्कुमारोक्तं नारसिंहं ततः परं । तृतीयं भांदमुद्दिष्टं कुमारेण तु भाषितं ॥ चतुर्थं शिवधर्माख्या साक्षान्नंदीशभाषितं । दुर्वाससोक्तमाश्चर्यं नारदीयमतः परं ॥ कापिलं वामनं चैव तथैवोशनसेरितं । ब्रह्मांडं वारुणं चैव कालिकाह्वयमेव च ॥ माहेश्वरं तथा शांबं सौरं सर्वार्थसंचयं । पराशरोक्तमपरं मारीचं भार्गवाह्वयं ॥ इदं तु पंचदशमं कौर्मं पुराणमुत्तमं । चतुर्द्धा संहिता पुण्या संहिता(न)नां प्रभेदतः ॥ ब्राह्मी भागवती सौरी वैष्णवी च प्रकीर्तिता । चतस्रः संहिताः पुण्या धर्मकामार्थमोक्षदाः ॥ इयं तु संहिता ब्राह्मी चतुर्वेदैस्तु संमिता । भवंति षट्सहस्राणि श्लोकानामत्र संख्यया ॥ यत्र धर्मार्थकामानां मोक्षस्य च मुनीश्वराः । माहात्म्यमखिलं ब्रह्मन् ज्ञायते परमेश्वरः ॥ सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वंतराणि च । वंशानुचरितं चैव दिव्याः प्रासगिका कथाः ॥ ब्राह्मणाद्यैरियं धार्या धार्मिकैर्वेदपारगैः । तामहं वर्तयिष्यामि व्यासेन कथितां पुरा ॥

Liber in partes duas dividitur, quarum prior capita 53, altera 46 continet. De argumento vide Wilson l. l. p. xlix. Capitum nomina haec. I, 1. इंद्रद्युम्नमोक्षः. 2. वर्णाश्रमवर्णनं. 3. चातुराश्रम्यकथनं. 4. आदिसर्गः. 5. कालसंख्याकथनं. 6. पृथिव्युद्धारः. 9. पद्मोद्भवप्रादुर्भावः. 10. रुद्रसृष्टिः. 11. देव्यवतारः. 12. देव्या माहात्म्यं. 14. राजवंशानुकीर्तनं. 15. दक्षयज्ञविध्वंसः. 17. त्रिविक्रमचरितं. 19. ऋषिवंशः. 20, 21. राजवंशकीर्तनं. 22. इक्ष्वाकुवंशः. 23. सोमवंशानुकीर्तनं. 24. यदुवंशानुकीर्तनं. 25. कृष्णतपश्चरणं. 26. लिंगोत्पत्तिः. 27. राजवंशानुकीर्तनं. 29. यदुवंशानुकीर्तनं. 30. व्यासार्जुनसंवादे युगधर्मः. 31–35. वाराणसीमाहात्म्यं. 36–39. प्रयागमाहात्म्यं. 40. भुवनविन्यासः. 41. ज्योतिषां संनिवेशः. 43. भुवनकोशः. 45. भुवनकोशे पर्वतसंख्यानं. 48. जंबुद्वीपस्य वर्णनं. 49. वैकुंठलोकः. 51. मन्वंतरकीर्तनं. 52. वेदशाखाप्रणयनं.

Alterius partis (inc. fol. 119^{b}) capita 11. prima *Íṣagítás*, reliqua *Vyásagítás* appellantur. Argumenta harum partium ex indice in fine libro addito describo: *a*) सांख्ययोगप्रशंसा. । - - । ईशमाहात्म्यं । सर्वभूतेष्वीशस्य प्राधान्यकथनं । गुह्यतमज्ञानकथनं । ईश्वरज्ञानं । अष्टांगयागयुक्तिः । ब्रह्मचारिधर्मः ॥

b) आचमनादिशौचविधिः । ब्रह्मचर्याचारकथनं । गृहस्थधर्माध्यायः । आषाराध्यायः । भक्षाभक्षनिर्णयः । नित्यकर्मविधिः । भोजनविधिः । दानधर्माः । वानप्रस्थधर्माः । त्रिदंडियतिधर्माः । यतिभिक्षाविधिः । ईश्वराराधनं । ब्रह्महत्याप्रायश्चित्तं । कपालमोचनमाहात्म्यं । सुरापानादिपातकप्रायश्चित्तानि । अगम्यागमनं । क्षत्रियादिसत्वानां वधप्रायश्चित्ते पतिव्रतोपाख्यानं । कालंजरतीर्थस्नानविधिः । पुण्यायतनवर्णनं । रुद्रदेवदारुवनप्रवेशः । मार्कंडेययुधिष्ठिरसंवादः । नर्मदामाहात्म्येऽमरकंटकमाहात्म्यं । योगस्वरूपकथनं । शुक्लतीर्थादिसर्वतीर्थानां माहात्म्यं । नैमिषारण्यमाहात्म्ये जयेश्वरमाहात्म्यं । योगेश्वररूपकथनं ॥

Codex anno 1749 exaratus est. In priore parte folium unum (११६), in quo capitis 50. finis et sequentis initium inerat, desideratur. (Wilson 102.)

44.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 176. Long. 9½. Lat. 4. Linn. 10.

Idem Puráṇam. Codex (A.) duabus manibus exaratus est. Foll. 5–153, excepto foll. 109, seculo decimo septimo accurate exarata, reliqua sub finem seculi superioris addita sunt. Altera libri pars in folio 128^{a}. incipit, et in capite 40. desinit. Hunc codicem ex eodem atque praecedentem archetypo derivatum esse pluribus indiciis probari potest. (Walker 153.)

45.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 119. Long. 12. Lat. 4½. Linn. 9.

Idem Puráṇam. Codex (C.) superioris seculi initio exaratus olim foliis circiter 250. constabat, nunc folia ১–৪০. ৬০–৬৩. ৭৪–৮০. ৮৯–১০৬. ১৭১–২১৪. ২২৩. ২২৫–২২৮. ২৩৭ reliqua desiderantur. Incipit in medio capite XII, Devis nomina continente, et desinit in alterius partis capite XLII. Codex et capitum ordine et textu ab AB. paullum differt. (Wilson 352.)

46.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 212. Long. 11. Lat. 5.

Foll. 1–67. Linn. 9. Inest *Pretamanjarí* (mortuorum surculus), libellus capitibus 23. constans et e *Garuḍapuráṇae* parte altera (Pretakalpa) desumtus. Incipit:

नैमिषे निमिषक्षेत्रे मुनयः शौनकादयः ।
सत्रं स्वर्गाय लोकाय सहस्रसममासत ॥ २ ॥
एकदा मुनयः सर्वे प्रातर्हुतहुताग्नयः ।
तत्रागतं समासीनं सूतं पप्रच्छुरादरात् ॥ ३ ॥
त्वया सूत पुराणानि सेतिहासानि चानघ ।
आख्यातान्यप्यधीतानि धर्मशास्त्राणि यान्युत ॥ ४ ॥
ब्रूहितः श्रद्दधानान्नो जंतूनां कर्मजां गतिं ।
मरणं जन्म च तथा प्रेतत्वं चौर्ध्वदेहिकं ॥ ५ ॥

Súta cum anachoretis dialogum olim inter Garuḍam et Vishṇum habitum communicat, quo res ad mortuos a poenis in Tartaro subeundis liberandos necessariae exponuntur. Cap. 1. De malorum et bonorum post mortem mercede. 2. Animalium origo. Hominum classes. Vitae honestae praemia. 3. Bovis manumissio (vṛishotsarga). 4, 5. De cerimoniis et donis ab homine

aegro faciendis. 6. De largitionum praemiis. De cerimoniis post mortem faciendis (Śráddha). 7. Vitae humanae inde a matris utero adumbratio. Poenae quibus scelesti in Tartaro afficiuntur. 8. Vishnuis nomina varia invocata ab inferis revocant. 9. De mortuis cremandis. Manibus liba proximis post mortem decem diebus offerenda sunt. 10. Hominum ad inferos ductorum ob neglecta officia querimoniae. 11. Mortui quatuordecim urbes inferas peragrant, priusquam ad Yamam perveniant. 12. Salis largitio, Govindae veneratio commendantur. Quibus donis mortui a suppliciis infernis liberentur. 13. Qui dona largiti sunt, post mortem placidam justitiae regis faciem contemplantur. Sceleratorum poenae. 14. Improbi a manibus variis calamitatibus afficiuntur. 15. Manes quibus sacrificiis concilientur. 16. Dialogus inseritur, quo Bhíshma Yudhishṭhiram edocet, quibus facinoribus homines mortui supplicia subeant. Umbrae errantes cognatis in somnio se manifestant. 17. Largitiones mortuo filio faciendae. 18. Filiis juvenibus mortuis quae cerimoniae fiant. Qui fructus e decem filiorum generibus (aurasa, kshetraja, dásiputra, etc.) in patrem redundet. 19. A quibus cognatis liba manibus offerenda sint. Sapinda. Sapindíkaranam. 20. Babhruváhana, Mahodayae rex, a rege mortuo quibus rebus homines et damnentur et salventur edocetur. 21. Largitionum praemia. De hominum corpore dissoluto et restituto. 22. De hominum creatione. Singulis corporis membris mundi partes repraesentantur. 23. Vitae aut honestae aut scelestae posthac mercedes. Liber hoc disticho finitur. इति गरुडपुराणे प्रेतकल्पे प्रज्ञाभ्यो हितमभिहितमेतत्सूतपुत्रेण यद्यत् । ननु जगति मुनीनामग्रतो नैमिषे तत् श्रवणगतमकुर्वन् किं विजानाति मर्त्यः ॥

Codex medio seculo superiore exaratus est. Folia 1. 6–9. 21. 67. paulo recentiore manu addita sunt. (WALKER 157[a].)

47.

Foll. 126–196. Linn. 15 sive 16. (A.) *Vrihannáradíyapuráṇam*, a Nárada Sanatkumárae, deinde a Súta Śaunakae aliisque anachoretis traditum, 38 capita habet. Incipit: वंदे वृंदावनासीनमिंदिरानंदमंदिरं । उपेंद्रं सांद्रकारुण्यं परानंदं प्रभुं परं ॥१॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाख्या यस्यांशा लोकसाधकाः । तमादिदेवं चिद्रूपं विशुद्धं परमं भजे ॥२॥ शौनकाद्या महात्मानो ऋषयो ब्रह्मवादिनः । नैमिषाख्ये महारण्ये तपस्तेपुर्मुमुक्षवः ॥३॥ जितेंद्रिया जिताहाराः संतः सत्यपराक्रमाः । यजंतः परया भक्त्या विष्णुमाद्यं जगद्गुरुं ॥४॥ अनीषाः सर्वधर्मज्ञा लोकानुग्रहतत्पराः । निर्ममा निरहंकाराः परेशे रतमानसाः ॥५॥ न्यस्तकामादिवृजिनाः शमादिगुणसंयुताः । कृष्णाजिनोत्तरीयास्ते जटिला ब्रह्मचारिणः ॥६॥ गृणंतः परमं ब्रह्म जगच्चक्षुःसमौजसः । धर्मशास्त्रार्थतत्वज्ञास्ते पुरे नैमिषकानने ॥७॥ यज्ञैर्यज्ञपतिं केचित् ज्ञानैर्ज्ञानात्मकं परं (परे B.) । केचिच्च परया भक्त्या नारायणमपूजयन् ॥८॥ एकदा ते महात्मानः समाजं चक्रुरुत्तमाः । धर्मार्थकाममोक्षाणामुपायान् ज्ञातुमिच्छवः ॥९॥ षड्विंशतिसहस्राणि मुनीनामूर्ध्वरेतसां । तेषां शिष्यप्रशिष्याणां संख्या वक्तुं न शक्यते ॥१०॥ मुनयो भावितात्मानो मिलितास्ते महौजसः । लोकानुग्रहकर्तारो वीतरागा विमत्सराः ॥११॥ कानि क्षेत्राणि पुण्यानि कानि तीर्थानि भूतले । कथं वा प्राप्यते मुक्तिर्नृणां तापार्तचेतसां ॥१२॥ कथं हरौ मनुष्याणां भक्तिरव्यभिचारिणी । केन सिद्ध्येत च फलं कर्मणस्त्रिविधात्मनः ॥१३॥ इत्येवं प्रष्टुमात्मानमुद्यतान् प्रेक्ष्य शौनकः । प्रांजलिर्वाक्यमाहेदं विनयावनतः सुधीः ॥१४॥ शौनक उ° ॥ आस्ते सिद्धाश्रमे पुण्ये सूतः पौराणिकोत्तमः । यज्जन्मस्तैर्वेहुविधैर्विश्वरूपं जनार्दनं ॥१५॥ स एतदखिलं वेत्ति व्यासशिष्यो महामुनिः । पुराणसंहितावक्ता शांतो (śánto B.) वै रोमहर्षिणिः ॥१६॥ युगे युगे स्वकान्धर्मानिरीक्ष्य मधुसूदनः । वेदव्यासस्वरूपेण वेदभागं करोति वै ॥१७॥ वेदव्यासमुनिः साक्षान्नारायण इति द्विजाः । शुश्रुम(ः) सर्वशास्त्रेषु सूतस्तु व्यासशासितः ॥१८॥ तेन संशासितः सूतो वेदव्यासेन धीमता । पुराणानि स वेत्त्येव नान्यो लोके ततः परः ॥१९॥ यः पुराणार्थविल्लोके स सर्वज्ञः स बुद्धिमान् । स शांतो मोक्षधर्मज्ञः कर्मभक्तिकलापवित् ॥२०॥ वेदवेदांगशास्त्राणां सारभूतं मुनीश्वराः । जगद्धितार्थं तत्सर्वं पुराणेषूक्तवान्मुनिः ॥२१॥ ज्ञानार्णवो वै सूतस्तु सर्वतत्वार्थकोविदः । तस्मात्तमेव प्रक्ष्याम इत्यूचे शौनको मुनीन् ॥२२॥ ततस्ते मुनयः सर्वे शौनकं वाग्विदां वरं । समाश्लिष्य ब्रुवंतस्ते साधु साध्विति चाब्रुवन् ॥२३॥ अथ ते मुनयो जग्मुः पुण्यं सिद्धाश्रमं वनं । मृगव्रजसमाकीर्णं मुनिभिः परिशोभितं ॥२४॥ मनोज्ञभूरुहलताफलपुष्पविभूषितं । अच्छोदसरसां वृंदमतिथ्यातिथ्यसंकुलं ॥२५॥ ते तु नारायणं देवमनंतमपराजितं । यजंतमग्निष्टोमेन ददृशू रोमहर्षणिं ॥२६॥ यथार्हमर्चितास्तेन सूतेन प्रथितौजसः । ईक्षंतस्तदवभृथं तत्र तस्थुर्मखालये ॥२७॥ अध्वरावभृथस्नानं सूतं पौराणिकोत्तमं । पप्रच्छुस्ते सुखासीनं नैमिषारण्यवासिनः ॥२८॥ ऋषय ऊचुः ॥ वयं त्वतिथयः प्राप्ता आतिथेयास्तु सुव्रत । ज्ञानदानोपचारेण पूजयास्मान्यथाविधि ॥२९॥ दिवौकसो हि जीवंति पीत्वा चंद्रकलामृतं । ज्ञानामृतं भूसुरास्तु मुने त्वन्मुखनिःसृतं ॥३०॥ येनेदमखिलं जातं यदाधारं यदात्मकं । यस्मिन्प्रतिष्ठितं तात यस्मिन्वा लयमेष्यति ॥३१॥ केन विष्णुः प्रसन्नः स्यात्स कथं पूज्यते नरैः । कथं वर्णाश्रमाचारश्चातिथेः पूजनं कथं ॥ सफलं स्याद्यथाकर्म मोक्षोपायः कथं नृणां । भक्त्या किं प्राप्यते पुंभिस्तया भक्तिश्च कीदृशी ॥ वद सूत मुनिश्रेष्ठ सर्वमेतदसंशयं । कस्य नो जायते श्रद्धा श्रोतुं त्वद्वदनामृतं ॥३४॥ सूत उवाच ॥ शृणुध्वमृषयः सर्वे यदिष्टं वो ददामि तत् । गीतं सनत्कुमाराय नारदेन महात्मना ॥ पुराणं नारदीयाख्यं वृहद्वेदार्थसंमितं । सर्वपापप्रशमनं दुष्टग्रहनिवारणं ॥३६॥ etc.

Cf. Wilson Vishnupurána XXXIII. Hoc puráṇam num pristinum sit illud, quod ab aliis puráṇis laudetur, jure dubitaveris. Singulorum capitum argumenta haec: 1. Súta Śaunakae aliisque anachoretis Vṛihannáradapuráṇam tradit. Ejus libri laudes. 2. Sanatkumára aliique viri sancti a Nárada petunt, ut Vishnuis cultum

se edoceat. Nárada Vishṇum celebrat. 3. Mundus a Vishnue creatus. Hominum piorum laudatio, malorum improbatio. 4. Devotione et fide (sraddhá, bhakti) omnia nituntur. Vishṇus Mṛikaṇḍuis pietate oblectatus, filius ejus ipse nascitur. 5. Márkaṇḍeya Vishṇum colit. Quibus virtutibus Bhagavatis sectatores (bhágavatás) cognoscantur. 6. Locum omnium sacerrimum ad Gangae et Yamunae confluentem esse, Prayága appellatum[1]. Váráṇásiae (Váráṇasí, Káśí, Avimukta) laudes. Prayágae, qui lingae forma colatur, Ṣivam Vishnuis esse formam[2]. 7, 8. Sagaridarum fata. 9. Mitrasaha, Sudásae filius, a Vasishṭha irato in Rákshasam transformatus, Gangae aquis lustratus pristinam formam recuperat. 10. Dei quum a Bali, Daityarum duce, pugna devicti essent, Aditis in Himavate severam corporis castimoniam subit. 11. Vishṇus, ab Aditi hymno celebratus, filium ejus se, quo Daityas perderet, nasciturum esse ei promittit. Nani forma assumta Balis sacrificium adit, eumque dolo interficit. 12. In praecedente capite quum agrorum largiendorum praemia memorata fuerint, duodecim nunc distichis qui homines donis digni, quive indigni sint[3], docetur. 13. Yama Bhagíratham regem hominis pii officia eorumque praemia edocet. 14. Impiorum apud inferos et in alia corpora migrantium supplicia. Quibus flagitiis homines ad inferos ferantur[4]. Animo Vishnui devoto (bhakti) delicta expiari posse. 15. Bhagíratha a Bhṛigue Vishnuis cultum edocetur, a deoque ut Gangae undis Sagaridarum cineres lustrentur obtinet. 16. Duodecimo quoque novilunii die vota facienda (dvádaṣívrata), eaque duodecimo Márgaṣírshae mensis novilunii die solvenda sunt (udyápana). 17. Lakshmínáráyaṇavratam plenilunii die suscipiendum et mensis Kárttikae plenilunio solvendum est. 18. Dhvajáropaṇavratam, qua cerimonia decimo Kárttikae mensis novilunii die vexillum in Vishnuis templum portatur. Sumatis rex Vibháṇḍakae anachoretae ejus cerimoniae originem explicat. 19. Haripanchakavratam. Votum decimo quoque novilunii die suscipitur, cerimoniis quatriduum continuatis, et proximo anno Márgaṣírsha mense solvitur. 20. Másopavása, unius mensis jejunium. Hoc votum decimo novilunii die mensium Áshádha, Ṣrávaṇa, Bhádrapada, Áṣvayuja suscipitur. 21. Ekádaṣívratam. Hoc jejunii votum undecimo die et lucentis et evanescentis lunae suscipitur. Pii vel decimo et duodecimo die jejunant[5]. Additur episodium, in quo Bhadraṣíla Gálavae patri se olim Dharmakírti nomine regem, Dattátreyae discipulum, fuisse narrat, mortuumque a Yama eam tantum ob causam ex inferis esse dimissum, quod semel illud votum religiose observasset. 22–25. Quatuor ordinum officia (varṇáṣramáchára). 26. De manium cultu (ṣráddha). 27. De diebus, dierum partibus, constellationibus, quae suscipiendis votis fausta sunt (tithinirṇaya). 28. Delictorum piacula (práyaṣchitti). 29. Hominum justorum apud inferos praemia, scelestorum poenae (yamamárgagamanam)[6]. 30. Vitam humanam inde ab origine usque ad exstinctionem variis et cupiditatibus et miseriis subjectam esse, quare, quo metempsychosis evitetur, summi numinis cognitionem obtinendam esse. Major pars hujus capitis oratione soluta scripta est. 31. Homines ita demum a mundi vicissitudinibus liberari posse, si toto animo in Vishnuis meditationem incumbant. Meditationem bifariam divisam esse, alteram esse inferiorem, quae piis operibus faciendis obtineatur (kriyáyoga), alteram superiorem, quum animo ab externis operibus revocato summi numinis naturae penitus cognoscendae studeatur (jnánayoga). Quae meditationis adjumenta sint. In quorum numero inde a dist. 113 triginta sedendi rationes my-

[1] सेयं गंगा महापुण्या नदीरन्याः प्रविश्य वै । मेषादिषु च मासेषु पावयत्यखिलं जगत् ॥ गोदावरी भीमरथी कृष्णा रेवा सरस्वती । तुंगभद्रा च कावेरी कालिंदी वाहुदा तथा ॥ वेत्रावती ताम्रपर्णी शरयू च द्विजोत्तमाः । एवमादिषु तीर्थेषु गंगा च सततं स्थिता ॥

[2] Puráṇam nostrum etiamsi Vishnuiticum sit, ab homine superstitioni Ṣivaiticae neutiquam inimico scriptum est. Cf. XIII. 40. देवतायतनं यस्तु कुरुते कारयत्यपि । शिवस्यापि हरेर्वापि तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ ibid. 93. तिलतैलेन संस्नाप्य विष्णुं वा शिवमेव वा । स याति तत्तत्सारूप्यं कुलत्रितयसंयुतः ॥ शिवमिक्षुरसेनापि यः स्नापयति शक्तितः । शिवलोके वसेत्कल्पं शतकोटिकुलान्वितः ॥ XIV. 87. नास्तिकानां प्रवक्ष्यामि विमुखानां हरे हरौ । In cap. XXXVIII (dist. 111 sqq.) quibus precibus uterque deus adeundus sit traditur.

[3] नक्षत्रपाठकस्यापि दत्तं भवति निष्फलं । Aliis etiam locis astrologi nullius bonae frugi hominibus adnumerantur.

[4] Inter ea facinora quae nullo modo expiari possunt etiam hoc enumeratur: बौद्धालयं विशेद्यस्तु महापद्यपि वै द्विजः । न तस्य निष्कृतिर्दृष्टा प्रायश्चित्तशतैरपि ॥५५॥ बौद्धाः पाषंडिनः प्रोक्ता यतो वेदविनिंदकाः । तस्मात् द्विजस्तान्नेक्षेत यतो वेदबहिष्कृताः ॥५६॥ ज्ञानतोऽज्ञानतो वापि द्विजो बौद्धालयं विशेत् । ज्ञात्वा च निष्कृतिर्नास्ति शास्त्राणामेष निर्णयः ॥५७॥

[5] उपवासफलं लिप्सुर्जह्याद्भुक्तिचतुष्टयं । पूर्वापरदिने रात्रावहोरात्रं तु मध्यमं ॥५॥ एकादशीदिने यस्तु भोक्तुमिच्छति सत्तमाः । स भोक्तुं सर्वपापानि स्पृहयालुर्न संशयः ॥६॥ भवेद्दशम्यामेकाशी द्वादश्यां च मुनीश्वराः । एकादश्यां निराहारो यदि मुक्तिमभीप्सति ॥७॥

[6] Chitragupta, Yamae minister, hoc officio etiam in Garuḍapuráṇa functus, ita describitur: प्रलयांबुदनिर्घोषो ऽंजनाद्रिसमप्रभः । विद्युत्प्रभायुधैर्भीमो द्वात्रिंशद्भुजसंयुतः ॥ योजनत्रयविस्तारो रक्ताक्षो दीर्घनासिकः । दंष्ट्राकरालवदनो वापीतुल्यविलोचनः ॥ मृत्युज्वरादिभिर्युक्तश्चित्रगुप्तो विभीषणः ।

sticae et spiritus coercitio memorantur[1]. 32. Vishṇus pietate conciliandus est. 33. Historia Vedamális Bráhmanae, qui divitiarum olim improbe partarum parte filiis data, parte in opera pia impensa, in eremum se contulit, et a Jánanti anachoreta edoctus denique veram beatitudinis viam ingressus est. 34. Yajnamális, filius ejus natu major, vita honesta peracta Vishnuis coelum intravit, Sumálin vero, filius natu minor, omnibus sceleribus deditus, post mortem ad inferos abreptus est, unde fratris pietate liberatur. 35. Gulika venator, quum ab Uttanka[2] anachoreta admonitus sero improbitatem suam perspexisset, in Vishnuis templo moritur, et a viro pio aqua sacra (vishṇupádodaka) lustratus coelum ascendit. 36. Quo miraculo facto Uttanka Vishṇum hymno celebrat. 37. Jayadhvaja rex a Vítihotra sacrifice interrogatus, cur Vishnuis templo purgando (sammárjana) lucernisque dedicandis praecipuam curam impenderet, quae in priore vita sibi, Bandhumatis filio, Dandaketu nomen gerenti, evenissent, enarrat.—Vishṇum esse summopere colendum.—Sudharma Indram quaerentem Brahmakalpa praeterito quot et qui Indrae et Manues fuissent certiorem facit. Praeterea se olim vulturem fuisse narrat, et miraculo a Vishnue facto salvatum esse. 38. Quatuor aevorum, praecipue vero aevi ferrei (kaliyuga) descriptio. Vishṇus aurea aetate albo, argentea rubro, aenea flavo, ferrea nigro colore conspicitur. Auctor aevi ferrei pravitate copiosius illustrata quin suorum temporum conditionem respexerit, equidem nullus dubito. Pauca extraho: dist. 68. असंस्कृतप्रवक्तारो (scil. manushyá bhavishyanti). 70. पंचमे वाथ षष्ठे वा वर्षे कन्या प्रसूयते। सप्तवर्षाष्टवर्षाश्च प्रजास्यंति नरस्तया॥ 78. भविष्यंति कलौ प्राप्ते राजानो म्लेछजातयः॥

Codex anno 1749 satis accurate exaratus est. In marginibus passim disticha nonnulla adscripta sunt, quae maximam partem subditicia videntur. De codice Berolinensi vide Weber Catal. 452. (WILSON 127[b].)

48.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 202. Long. 13. Lat. 6. Linn. ad fol. 123. 12, postea 11.

---

[1] पद्मकं स्वस्तिकं पीठं सैंहं कोर्कुटकौंजरे। कौर्मं वज्रासनं चैव वाराहं मृगवैणिकं॥११३॥ क्रौंचं च नालिकं चैव सर्वतोभद्रमेव च। चार्षभं (vá°) नाग मात्स्यं च वैय्याघ्र्यं चाद्र्चंद्रिक॥११४॥ दंडवाक्षीसनं शैलं खाड्गं मुद्गरमेव च। माकरं त्रैपथं काष्टं स्थाणुं वै हस्तिकर्णिकं॥११५॥ भौमं वीरासनं चैव योगसाधनकारणं। Horum nominum plura esse corrupta facile apparet.

[2] Hoc nomen in codice etiam Utanka, et in Cod. B. Uḍanka scribitur.

Idem puráṇam, hujus seculi initio exaratum (B). Qui versus in marginibus praecedentis codicis leguntur, in textum hujus ms. recepti sunt. (WILSON 104[a].)

49.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 179. Long. 16. Lat. 5. Linn. foll. 1–43. 9. foll. 44–84. 8. foll. 85–179. 10.

Foll. 1–84. Ejusdem puráṇae 23 capita priora.

Codex hoc seculo nitide exaratus est. (WILSON 110[a].)

50–55.

Sex volumina. Lit. Bengal. Charta Ind. Long. 16. Lat. 5. Linn. 9.

Inest in his codicibus *Padmapuráṇam*, a Súta coram Ṣaunaka aliisque anachoretis relatum, in partes quinque sive sex divisum. De argumento cf. doctissimam Wilsonis dissertationem in J. R. A. S. V. 280 sqq. et in Vishnupuránae praef. p. xviii.

Cod. 115. Foll. 233. *Sṛishṭikhaṇḍa*. Capp. 46. Incipit: स्वच्छं चन्द्रावदातं करिकरमकरक्षोभसञ्जातफेणं ब्रह्मोद्भूते (l. brahmodbhútam prasaktair) प्रसक्तैर्व्रतनियमपरैः सेवितं विप्रमुख्यैः। ओंकारालंकृतेन त्रिभुव[न]गुरुणा ब्रह्मणा जुष्टभूतं संभोगाभोगरम्यं जलमशुभहरं पौरुषं वः पुनातु॥ सूतमेकान्तमासीनं व्यासशिष्यो महामतिः। लोमहर्षणनामा वै उग्रश्रवमभाषत॥ ऋषीणामाश्रमांस्तात गत्वा धर्म्मान् समासतः। पृच्छतां विस्तराद्ब्रूहि यन्मत्तः श्रुतवानसि॥ वेदव्यासान्मया पुत्र पुराणान्यखिलानि च। प्राप्तानि च तवाख्यानि (l. práptáni tava khyátáni) मुनिभ्यो वद विस्तरात्॥ प्रयागे षट्कुलीयैश्च पुरा पृष्टः स्वयंप्रभुः। पृष्टेन अनुशास्तास्ते मुनयो धर्म्मकांक्षिणः॥ देशं पुण्यमभीप्संतो विभुना च हितैषिणा। सुनाभं दिव्यरूपाभं सत्यगं शुभसंक्रमं॥ अनौपम्यमिदं चक्रं वर्त्तमानमतन्द्रिताः। पृष्ठतो यात नियतास्ततः प्राप्स्यथ यद्धितं॥ गच्छतो धर्मचक्रस्य यत्र नेमिर्विशीर्य्यते। पुण्यः स देशो मन्तव्य इत्युवाच प्रजापतिः॥ उक्त्वा चेव ऋषीन् सर्वान् नदृश्यत्वमगात् पुनः। गङ्गावर्त्ते समाहारे नेमिर्यत्र व्यशीर्य्यते॥ ईजिरे यत्र षत्रेण ऋषयो नैमिषे तदा। तत्र गत्वा तु तान् ब्रूहि पृच्छतो धर्म्मसंश्रयान्॥ उग्रश्रवाः ततो गत्वा न्यायविन्मुनिपुङ्गवान्। अभिगम्योपसंगृह्य नमस्कृत्वा कृताञ्जलिः॥ तोषयामास मेधावी प्रणिपातेन तानृषीन्। ते चापि सत्रिणः प्रीताः ससदस्या महामखे॥ तस्मै साम च पूजाञ्च यथावत् प्रतिपेदिरे। ते तमूचुर्महाभाग कस्माद्देशादिहागतः। कारणञ्चात्र नो ब्रूहि वृन्दारकसमद्युते॥ सूत उवाच॥ पित्राहन्तु समादिष्टो व्यासशिष्येण धीमता। शुश्रूषस्व मुनीन् गत्वा यत्ते पृच्छन्ति तद्वद॥ ब्रुवन्तु मां भवन्तश्च कथयामि कथां तु यां। पुराणञ्चेतिहासञ्चा मत्वा धर्म्मान् पृथग्विधान्॥ तां गिरं मधुरान्तस्य श्रुत्वा ते ऋषिसत्तमाः। अथ तेषां पुराणस्य शुश्रूषा समपद्यत॥ दृष्ट्वा तमतिथिं विश्वविद्वांसं रोमहर्षणं। तस्मिन् सत्रे गृहपतिः सर्व्वशास्त्रविशारदः॥ शौनको नाम मेधावी विज्ञानारण्यके गुरुः। इङ्गितैर्भावमालक्ष्य विप्राणामाह तत्ववित्॥ त्वया

सूत महावुद्धे भगवान् ब्रह्मवित्तमः । इतिहासपुराणार्थं व्यासः सम्यगुपासितः ॥ दुदोहिथ मतिन्तस्य त्वं पुराणाश्रयां शुभां । अमीषां विप्रमुख्यानां पुराणं प्रति या मतिः ॥ शुश्रूषेयं महावुद्धे तच्छ्रावयितुमर्हसि । इमे सर्व्वे महात्मानो नानागोत्राः समागताः ॥ स्वान् स्वान् धर्मान् पुराणोक्तान् शुश्रूषून् ब्रह्मवादिनः । संयुतान् दीर्घसत्रे स्मिंस्तांस्त्वं श्रावयथा मुनीन् ॥ पाद्मं पुराणं सर्व्वेषां कथयस्व महामते । कथं पद्मं समुद्भूतं ब्रह्मा तत्र कथं भवेत् । प्रोद्भूतेन कथं सृष्टिः कृता तेन तथा वद ॥ एवं पृष्टः स सूतस्तु प्रत्युवाच शुभां गिरं । सूक्ष्माञ्च न्यायसंयुक्तां प्रब्रूयाद्रौमहर्षणिः ॥ प्रीतो स्म्यनुगृहीतो स्मि भवद्भिरनुचोदनात् । पुराणार्थप्रमाणज्ञैः (l. pramáṇajnaiḥ) सर्व्वधर्म्मपरायणैः ॥ धर्म्म एष तु सूतस्य सद्भिर्दृष्टः सनातनः । देवतानामृषीणाञ्च राज्ञाममिततेजसां ॥ तत्त्वं सकारणं कार्य्यं स्तुतीनाञ्च महात्मनां । इतिहासपुराणेषु दृष्टा मे ब्रह्मवादिनः ॥ न च वेदेष्वधीकारः कश्चित् सूतस्य दृश्यते । वैण्यस्य हि पृथोर्यज्ञे वर्त्तमाने महात्मनः ॥ मागधश्चैव सूतश्च स्तुतवंतौ नरेश्वरं । तुष्टेनाथ तयोर्द्दत्तो वरो राज्ञा महात्मना ॥ सूताय सूतविषयं मगधं मागधाय च । सत्र सूत्यां समुत्पन्नः सूतो नामेह जायते ॥ ऐन्द्रे सत्रे प्रवृत्ते तु ग्रहयुक्तं वृहस्पतिः । जुहावैन्द्रयं वार्हस्पत्यस्तत्र सूतो व्यजायते ॥ शिष्टहव्येन यत् सूतमभिभूतं गुरुर्हविः । अवरोत्तरोत्तरायेण जज्ञे तत्तु सकंरं ॥ यच्च वृत्त्या समभवत् ब्राह्मण्यां क्षत्रयोगतः । ततः पूर्व्वेण साधर्म्मा तुल्यधर्म्माः प्रकीर्त्तिताः ॥ मध्यमो ह्येष सूतस्य धर्म्मः क्षत्रोपजीवनं । रथनागाश्वचरितं यच्चान्यादपि हिंसितं ॥ नानाशिल्पं कलाशास्त्रं पुराणे कथितं पुरा । पुराणेष्वधिकारो मे विहितो ब्राह्मणैरिह ॥ यत् स्वधर्म्ममहं पृष्टो भवद्भिर्ब्रह्मवादिभिः । तस्मात्सम्यक् तु विज्ञेयं पुराणमृषिपूजितं ॥ पितृणां मानसी कन्या वासवी समपद्यत । अध्यापिता च पितृभिर्मत्स्यनारी वभूव सा ॥ तरलांवाहनाखासो निमित्तं यस्य जन्मनः॥ तस्यां वभूव सुतपा महर्षिस्तु पराशरात् ॥ तस्मै भगवते कृत्वा नमः सत्याय वेधसे । पुरुषाय पुराणाय ब्रह्मवाक्यानुवर्त्तिने ॥ माधवब्रह्मरूपाय विष्णवे संशितात्मने । जातमात्रञ्च यं वेदा उपतस्थुः ससंग्रहाः ॥ मतिमन्थानमाविध्य येनासौ श्रुतिसागरात् । प्रकाशो जनितो लोके महाभारतचन्द्रमाः ॥ भारतं भानुमानिन्दुर्यदि न स्युरमी त्रयः । ततो ज्ञानतमोन्धस्य कावस्था जगतो भवेत् ॥ व्यासं नारायणं विद्धि विद्धि नारायणं प्रभुं । को ह्यन्यः पुण्डरीकाक्षान्महाभारतकृद्भवेत् ॥ सर्व्वस्य जगतो लोके पूजिताश्चातितेजसः । पुराणं सर्व्वशास्त्राणां प्रथमं ब्रह्मणा स्मृतं ॥ त्रिवर्गसाधनं पुण्यं शतकोटिप्रविस्तरं । निर्द्दग्धेषु च लोकेषु वाजिरूपेण केशवः ॥ ब्रह्मणस्तु समादेशाद्वेदानाहृतवानसौ । अङ्गानि चतुरो वेदान् पुराणान्यायविस्तरा ॥ मीमांसा धर्मशास्त्रञ्च परिगृह्याथ सांप्रतं । मत्स्यरूपेण च पुनः कल्पादावुदकान्तरे ॥ अशेषमेतत्कथितमुदकान्तर्गतो विभुः । श्रुत्वा जगाद च मुनिं प्रति देवांश्चतुर्मुखः ॥ प्रवृत्तिः सर्व्वशास्त्राणां पुराणस्याभवत्तदा । कालेनाग्रहणं दृष्ट्वा पुराणस्य तदा विभुः ॥ व्यासरूपी तदा ब्रह्मा संहारार्थं युगे युगे । चतुर्लक्षप्रमाणेन द्वापरे द्वापरे विभुः ॥ तदष्टादशधा कृत्वा भूर्लोके स्मिन् प्रकाशयेत् । अद्यापि देवलोके तु शतकोटिप्रविस्तरं ॥ भूर्लोके च चतुर्लक्षं संक्षेपेण निवेशितं । ब्रह्मणाभिहितं सर्व्वं यावन्मात्रं न वाचयेत् ॥ एतदेव च वै ब्रह्मा पाद्मं लोके जगाद वै । सर्व्वभूताश्रयं तच्च पाद्ममित्युच्यते वुधैः ॥ पाद्मं तत् पञ्चपञ्चाशत् सहस्राणीति पठ्यते । पञ्चभिः पर्व्वभिः प्रोक्तं संक्षेपात् व्यासकारितं ॥ पौस्करं प्रथमं पर्व्व यत्रोत्पन्नः स्वयं विराट् । द्वितीयं पर्व्व तीर्थञ्च सर्व्वतीर्थं विचारयेत् ॥ तृतीयं पर्व्व स्वर्गश्च राजानो भूमिदक्षिणाः । वंशानुचरितञ्चैव चतुर्थं परिकीर्त्तितं ॥ पञ्चमे मोक्षतत्वञ्च सर्व्वज्ञत्वं निगद्यते । पौष्करे णवधा सृष्टिः सर्वेषां ब्रह्मकारिता ॥ देवतानां मुनीनाञ्च पितृसर्गस्तथापरः । द्वितीये पर्व्वतानाञ्च द्वीपाः सप्त ससागराः ॥ तृतीये रुद्रसर्गश्च दक्षशापस्तथैव च । राज्ञां सम्भवश्चतुर्थे सर्व्ववंशानुकीर्त्तनं ॥ अपवर्गस्य संस्थानं मोक्षशास्त्रानुकीर्त्तनं । ब्रह्मगीतानुकथनं पञ्चमे प्यनुकीर्त्तनं । सर्व्वमेतत्पुराणे स्मिन् कथयिष्यामि वो द्विजाः ॥ इदं पवित्रं यशसो निधानमिदं पितृणामपि वल्लभं स्यात् । इदञ्च वेदेषु शुभाय नित्यमिदं महापातकिभिश्च सेव्यं ॥१॥

Capitum nomina haec: 1. Puráṇávatáras. 2. Sṛishṭikaraṇam. 3. sine titulo. 4. Vishṇulakshmyutpattis. 5. Pulastyasanhitáyám Dakshayajnavidhvansanam. 6. s. t. 7. Manvantaravarṇanam. 8. Súryavanṣakathanam. 9. Sarvasádháraṇo námádhyáyas. 10 (incipit in fol. 33^{a}). Pitṛimáhátmyam. 11. Ṣráddhaprakaraṇam. 12. Yaduvanṣakírtanam. 13. s. t. 14. Rudravratam. 15. Kshetravásas. 16. Brahmayajne gáyatrísangrahas. 17. Gáyatrívarapradánam. 18. Nandáprachímáhátmyam. 19. Rishyalobhakathanam. 20 (fol. 102^{a}). Snánavidhis. 21. Pushkaramáhátmye vratamáhátmyam. 22. Gaurívratam. 23. Angárakachaturthívratam. 24. Rohiṇívratam. 25. Taḍágavidhis. 26. Vṛiksharopaṇam. 27. Vratamáhátmyam. 28. Vishṇupadyutpattis. 29. s. t. 30 (fol. 143^{a}). Áṣramavarṇanam. 31. Brahmayajnas. 32. Kshemankaryutpattis. 33. Brahmáṇḍadánam. 34. Ṣúdravadhas. 35. Rámágastyasamvádas. 36. Yajnarájasúyanivára ṇam. 37. Rámabhadreṇa Vámanapratishṭhá. 38. Prádurbhávas. 39. Daityasainyasya varṇanam. 40 (fol. 191^{a}). Padmodbhavaprádurbhávas. 41. Devásurasangráme Tárakajayas. 42. s. t. 43. Hujus capitis finis in codice indicatus non est. 44. s. t. 45. Guhotpattis. 46. s. t. rerum indicem continet.

Cod. 113. *Bhúmikhaṇḍa.* Foll. 209. Capp. 133. Incipit: ऋषय ऊचुः ॥ शृणु सूत महाभाग सर्व्वतत्वार्थकोविद । सन्देह आगतो विद्वन् दारुणो वुद्धिनाशनः ॥ केचित् पठन्ति प्रह्लादं पुराणेषु द्विजोत्तमाः । यत् स्वधर्म्माहितेनापि केशवः परितोषितः ॥ देवासुरं कथं प्राप्तो हरिणा सह संयुगं । निहतो वासुदेवेन प्रविष्टो वैष्णवीं तनूं ॥

Capitum tituli hi: 1–4. s. t. 5. Indrábhishekas. 6. Ditiṣokapraṣamas. 7. Ṣarírakathanam. 8. s. t. 9. Ditisambodhanam samáptam. 10 (fol. 17^{a}). Daityatapaṣcharyá. 11, 12. s. t. 13. Sumanásamvádas. 14, 15. Sumanopákhyánam. 16. Sumanopákhyáne pápimaraṇam. 17. Sumanopákhyáne pápapuṇyavivekas. 18–20. s. t. 21 (fol. 31^{b}). Suvratotpattis. 22. Suvratopákhyánam. 23. Aindrapadam. 24. Valadaityavadhas. 25, 26. Vṛitravadhas. 27. Marudutpattis. 28. s. t. 29, 30. Prithúpákhyánam. 31 (fol. 47^{a}). 32. Veṇopákhyánam,

33. V. Tungavarapradánam. 34–55. Veṇopákhyánam. 56–58. Sukalopákhyánam. 59. Pitṛitírtham. 60 (fol. 95[b]). Sukalopákhyáne pitṛitírtham. 61–77. V. Yayáticharite pitṛitírtham. 78. Yayátisvargárohaṇam. 79. V. Y. P. 80 (fol. 127[a]). Gurutírthe Chyavanopákhyánam. 81–102. Chyavanasamvádas. 103 (fol. 161[a])–112. Nahushacharitam. 113–117. Ch. 118 (fol. 176[a]). Gurutírthopákhyánam samáptam. 119, 120. Putratírtham samáptam. 121–127. Sthávaratírthopákhyánam. 128–131. Bhúgolavarṇanam. 132. Puráṇamahimopavarṇanam. 133. Anukramavarṇanam.

Cod. 114. *Svargakhaṇḍa.* Foll. 114. Capp. 40. Incipit: सूत उवाच ॥ शेषभाषितमाकर्ण्य तथा भूगोलवर्णनं । पिता मे पुनरापृच्छत् प्रणतो वादरायणं ॥ स निशम्य तु भूगोलं मुनिर्वात्स्यायनः पुनः । किमपृच्छत् शेषनागं तद्भवान् वक्तुमर्हति ॥ Capitum tituli hi: 1–5. Ṣakuntalopákhyánam. 6. Bhuvádivarṇanam. 7. Apsarolokavarṇanam. 8. Rudrasvargas. 9. Sunandabharatasamvádas. 10 (fol. 27[a]). Rávaṇotpattis. 11. s. t. 12, 13. Dhruvacharitam. 14. s. t. 15. Sagaropákhyánam. 16. Gaṇgávataraṇam. 17. Dhundhumáropákhyánam. 18 (fol. 58[b]). Ṣivisvargárohaṇam. 19. Maruttopákhyánam. 20. Maruttayajnárambhas. 21, 22. Maruttopákhyánam. 23. Divodásopákhyánam. 24, 25. Mándhátopákhyánam. 26 (fol. 77[a]). Varṇavibhágas. 27. Mándhátṛináradasamváde yogakathanam. 28. Kshátradharmapraṣansá. 29. Sadácháráhnikam. 30. Paralokasádhanam. 31. Bhaktyabhaktyasadácháranirṇayas. 32 (fol. 95[b]). Brahmaketúpákhyánam. 33. Dakshaṣápas. 34. Paralokanirṇayas. 35. Ṣráddhapátranirṇayas. 36. Ráshṭrakaraṇíyam. 37. Rájadharmanirúpaṇam. 38. Rájasádháraṇadharmas. 39. Mándhátṛisvargárohaṇam. 40. Anukramavarṇanam.

Cod. 112. *Pátálakhaṇḍa.* Foll. 258. Capp. 112 (113). Incipit: व्यास उवाच ॥ श्रुत्वा स्वर्गस्य विस्तारं प्रमाणं लक्षणं तथा। प्रहृष्टमानसो भूत्वा शेषं वात्स्यायनो ब्रवीत् ॥ वात्स्यायन उवाच ॥ भूगोलस्य यथा मानं दिवो मानश्च कृत्स्नशः । कथितं भवता शेष सन्देहो मे निराकृतः ॥ पातालस्य च यन्मानं भेदा यावन्त एव तु । तत्सर्वं कथयाशेषलक्षणैर्भगवन्मम ॥ Capitum tituli hi: 1. Pátálavarṇanam. 2. Sutalavarṇanam. 3. Tripuradáhas. 4. Ṣúryavanṣakathanam. 5. Dilípacharite Vasishṭhasamágamas. 6. S. Dilípavaralábhas. 7. Raghuvijayas. 8. Kautsapratigrahas. 9. Raghucharitam. 10 (fol. 20[a]). S. Ajavijayas. 11. S. Ajasvargárohaṇam. 12. S. Daṣarathavijayas. 13. Ṛishyaṣṛingopákhyánam. 14. Daṣarathayajnárambhas. 15. Rámacharitam. 16. R. Sítávinayas. 17. R. Kharadúshaṇavadhas. 18. R. Kabandhavadhas. 19. Sításamáṣvásas. 20 (fol. 42[a]). Ṣeshavátsyáyanasamváde Ṣrírámopákhyánam. 21. R. Sítánveshaṇam. 22. R. Lankánirodhas. 23. Kumbhakarṇavadhas. 24. R. Indrajidvadhas. 25. R. ṣalyakaraṇam. 26. R. Rávaṇavadhas. 27. R. Rámarájyábhishekas. 28. R. Ṣrírámasvargárohaṇam. 29. Raghunáthasya Bharatáváse Nandigrámadarṣanam. 30 (fol. 66[a]). Rájadhánídarṣanam. 31. Raghunáthapurapraveṣas. 32. Raghunátharájyábhishekas. 33. Agastyasamágamas. 34, 35. Rávaṇotpattis. 36. Agastyopadeṣas. 37. Sarvadharmanirúpaṇam. 38. Ṣatrughnaṣikshá. 39. Hayamochanam. 40 (fol. 85[a]). Kámákhyánam. 41. Ṣatrughnáhichhattrápuríprаveṣas. 42. Chyavanopákhyánam. 43. Chyavanasya tapobhogavarṇanam. 44. Chyavanasamágamas. 45. Bráhmaṇasamágamas. 46. Bráhmaṇopadeṣas. 47. Ratnagrívatírthaprayáṇam. 48. Gaṇḍakímáhátmyam. 49. Sannyásidarṣanam. 50 (fol. 108[a]). Nílagirivarṇanam. 51. Rájaputravijayas. 52. Pushkalavijayas. 53. Subáhusainyasamágamas. 54. Gadáyuddham. 55. Chitrángavadhas. 56. Ṣatrughnavijayas. 57. Ṣatrughnasubáhuyogas. 57 (hoc caput bis numeratur). 58. Satyavadákhyánam. 59. Satyavatsamágamas. 60 (fol. 130[b]). Pratishṭhákathanam. 61. Ṣatrughnavijayas. 62. Áraṇyakopákhyánam. 63. Rámacharitrakathanam. 64. Muneḥ sáyujyamuktis. 65. Jalamadhyád varapráptis. 66. Hayagrahaṇam. 67. Yuddhaniṣchayas. 68, 69. Pushkalavijayas. 70 (fol. 153[b]). Ṣatrughnavijayas. 71. Devayuddham. 72. Rámasamágamanam. 73. Hayaprasthánam. 74. Ṣápakírtanam. 75. Hayamuktis. 76. Surathasya hayagrahaṇam. 77. Angadadútavákyam. 78. Pushkalamochanam. 79. Surathavijayas. 80 (fol. 175[b]). Raghunáthasamágamas. 81. Hayabandhanam. 82. Cháraniríkshaṇam. 83. Bharatavákyam. 84. Rajakapráktananámakathanam. 85. Gangádarṣanam. 86. Kuṣalavotpattis. 87. Kálajinmaraṇam. 88. Hanumatpatanam. 89. Naramúrchchhanam. 90 (fol. 196[a]). Ṣatrughnamúrchchhanam. 91. Sainyajívanam. 92. Sumatinivedanam. 93. Rámáyaṇaganam. 94. Yajnapárambhas. 95. Rámáṣvamedhike aṣvamedhas. 96. Rámavanṣas. 97. Súryavanṣasamáptis. 98. Páráyaṇamáhátmyam. 99. s. t. 100 (fol. 223[b]). Ṣrívṛindávanavarṇanam. 101–103. s. t.[1] 104. Arjuníyádamanam. 105 (fol. 243[b])–111. s. t. 112. Anukramavarṇanam.

Cod. 111. *Uttarakhaṇḍa.* Foll. 352. Capp. 174. Incipit: अध्वरावभृथस्नातो ऋषिभिः कृतमङ्गलः । पूजितो नागरैः सर्वैः स्वपुरान्निर्गतो बहिः ॥ दिलीपो भूभुजां श्रेष्ठो मृगयारसिको भृशं । कौतूहलसमाविष्ट आखेटव्यूहसंवृतः ॥ Capita sic nuncupantur: 1–25. Vasishṭhadilípasamvádas. 26 (fol. 56[a]). Sadáṣivadurgásamváde Sudarṣanamáhátmyam. 27. Ṣrídurgásadáṣivasamváde Úrdhvapuṇḍramáhátmyam. 28. Ṣ. Mantrárthopadeṣas. 29. Ṣ. Tripádvibhútikathanam. 30 (fol. 67[a]). Ṣ. Ṣrímadvaikuṇṭhavarṇanapúrvakam Ṣrímalla-

[1] Inde a capite 99 usque ad finem scriba capita denuo numeris 91. 92 reliquis notavit.

kshmínáráyaṇamáhátmyam. 31. Ṣ. Mahadádibhútasargas. 32, 33. s. t. 34. Ṣ. Ṣrívaikuṇṭhaprathamavyúhavarṇanam. 35. s. t. 36. Ṣ. Vishṇuvyúhavarṇanam. 37. Ṣ. Matsyávatárakathanam. 38. Ṣ. Durvásoṣápakathanam. 39. Ṣ. Lakshmyutpattis. 40 (fol. 81[b]). Ṣ. Ekádaṣyupavásakathanam. 41. Ṣ. Ekádaṣímáhátmyam. 42. Páshaṇḍácharaṇam. 43. Ṣ. Guṇatrayavivaraṇam[1]. 44. Ṣ. Varáhávatáras. 45. s. t. 46. Ṣ. Prahrádacharitam. 47. Ṣ. Nṛisinhaprádurbháve Hiraṇyakaṣipuvadhas. 48. Ṣ. Vámanávatárabhávas. 49. Ṣ. Vámanávatárakathanam. 50 (fol. 99[a]). Ṣ. Paraṣurámávatárakathanam. 51. Ṣ. Raghunáthávatáramáhátmyam. 52, 53. s. t. 54. Ṣ. Rámávatárakathane Rávaṇavadhas. 55. Ṣ. Rámáyodhyápraveṣas. 56. Ṣ. Rámaviṣvarúpadarṣanam. 57. Ṣ. Rámachandrasya nijadhámaprasthánam. 58. Ṣ. Ṣríbudhakauṣikam prati Ṣrímadrámaproktam Ṣrírámakavacham. 59. Ṣ. Rámávatárakathanam. 60 (fol. 121[b])–64. Ṣ. Kṛishṇávatárakathanam. 65. Ṣ. K. Kansavadhas. 66. Ṣ. Kṛishṇacharite Muchukundamokshas. 67. Ṣ. K. Rukmiṇíviváhakathanam. 68. Ṣ. K. Vásudevasarvaviváhakathanam. 69. Ṣ. K. Váṇásuragahanadordaṇḍachhedanam. 70 (fol. 146[b]). S. K. Puṇḍrakaputramáheṣvarikṛityávináṣanam. 71. Ṣ. K. Mṛitabráhmaṇabálakánayanam. 72. s. t. 73. Ṣ. Bhagavadarchanaprastávas. 74. Ṣ. Vishṇupújávidhánakathanam. 75. Ṣ. Vishṇor archanávidhánakathane Anṣarúpakathanam. 76. Ṣ. Ṣrírámachandranámáshṭottaraṣatasankhyávarṇitaṣrívasishṭhadilípasamvádas. 77. s. t. 78. Ṣrídurgásadáṣivasamvádasamvalitaṣrívasishṭhadilípasamváde Ṣríbhagavadarchanamáhátmyakathanam. 79. Ṣ. Gítáprathamádhyáyamáhátmyam. 80 (fol. 172[a]). Ṣ. G. dvitíyá°. 81. Ṣ. G. tṛitíyá°. 82. Ṣ. G. chaturthá°. 83. Ṣ. G. panchamá°. 84. Ṣ. G. shashṭhá°. 85. Ṣ. G. saptamá°. 86. Ṣ. G. ashṭamá°. 87. Ṣ. G. navamá°. 88. Ṣ. G. daṣamá°. 89. Ṣ. G. ekádaṣá°. 90. (fol. 193[a]). Ṣ. G. dvádaṣá°. 91. Ṣ. G. trayodaṣá°. 92. Ṣ. G. chaturdaṣá°. 93. Ṣ. G. panchadaṣá°. 94. Ṣ. G. shoḍaṣá°. 95. Ṣ. G. saptadaṣá°. 96. Ṣ. G. ashṭádaṣá°. 97. Ṣ. Náradaproktam [Vishṇu-]Sahasranáma sampúrṇam. 98. Ṣ. Kṛishṇanámamáhátmyam. 99–101. Sadáṣivanáradasamváde Kṛishṇabhaktamáhátmyam. 102 (fol. 229[b]). 103. Náradasanatkumárasamváde námáparádhakathanam. 104, 105. Ṣrídurgásadáṣivasamváde Bhṛigum prati Náradoktau jívahinsánishedhamáhátmyakathanam. 106. Ṣ. Kṛishṇabhaktivivaraṇakathane ṣankhachakrordhvapuṇḍradháraṇakṛishṇadvádaṣanámagrahaṇamáhátmyam. 107. Ṣríṣivanáradasamváde Kṛishṇabhaktivivaraṇakathane 'rchanámáhátmyam. 108. Ṣ. K. japamáhátmyam. 109. Ṣ. K. aṣauchamitráṣauchanirṇayakathanam. 110 (fol. 254[a]). Ṣ. K. gurusmaraṇapraṇámádikathanam. 111. Gangásmaraṇapúrvakam Kṛishṇáshṭottaraṣatanámamáhátmyam. 112. Ṣrídurgásadáṣivasamvádánantaram Brahmanáradasamváde Kṛishṇapadachihnamáhátmyam. 113. Ṣ. B. snánamáhátmyam. 114 (fol. 262[b])–161 (fol. 322[b]). B. Kárttikamáhátmyam. 162, 163. Ṣrísadáṣivanáradasamváde Rádhájanmáshṭamívratakathanamáhátmyam. 164, 165. Ṣ. Kṛishṇajanmáshṭamívratakathanamáhátmyam. 166. Ṣ. Vṛindávanastavamáhátmyam. 167. Ṣ. annapúrṇaṣatamáhátmyam. 168–172. Vaiṣákhamáhátmyakathanam. 173. Anukramasúchanam. 174. Phalaṣrutis. Incipit: सूत उवाच ॥ एतदादिपुराणं वः कथितं वहुविस्तरं। पद्माख्यं सर्व्वपा[प]घ्नं पञ्चपर्व्वात्मकं द्विजाः ॥ प्रथमं सृष्टिखण्डन्तु द्वितीयं भूमिखण्डकं। तृतीयं स्वर्गखण्डञ्च तुर्य्यं पातालखण्डकं॥ पञ्चमन्तूत्तरं खण्डं प्रत्येकं मोक्षदायकं। परिशिष्टं क्रियायोगसारं वक्ष्यामि वः पुनः॥ etc.

Cod. 116. *Kriyáyogasára*. Foll. 118. Capp. 25. Incipit: लक्ष्मीनाथपदारविन्दयुगलं etc. ॥ एकदा मुनयः सर्व्वे सर्व्वलोकहितैषिणः। सुरम्ये नैमिषारण्ये गोष्ठीं चक्रुर्म्मनोरमां ॥ अत्रान्तरे महातेजा व्यासशिष्यो महायशाः। सूतः शिष्यगणैर्युक्तः समायातो हरिं स्मरन् ॥ तमायान्तं समालोक्य सूतं शास्त्रार्थपारगं। नेमुः सर्व्वे समुत्थाय शौनकाद्यास्तपोधनाः॥ सो पि तान् सहसा भक्त्या मुनीन् परमवैष्णवान्। ननाम दण्डवद्भूमौ सर्व्वधर्म्मविदाम्वरः॥ वरासने महावुद्धिस्तैर्दत्ते मुनिसत्तमैः। उवास सदसां मध्ये सर्व्वैः शिष्यगणैर्वृतः॥ तत्रोपविष्टं तं सूतं शौनको मुनिसत्तमः। वद्धाञ्जलिरिमां वाचमुवाच विनयान्वितः॥ शौनक उवाच ॥ महर्षे सूत सर्व्वज्ञ कलिकाले समागते। केनोपायेनेह मुने हरिभक्तिर्भवेन्नृणां॥ कलौ सर्व्वे भविष्यन्ति पापकर्म्मरता जनाः। वेदविद्याविहीनाश्च तेषां श्रेयः कथं भवेत्॥ कलावनुगतप्राणा लोका अल्पायुषस्तथा। निर्द्धनाश्च भविष्यन्ति नानापीडाप्रपीडिताः॥ प्रयाससाध्यं

[1] In his duobus capitibus disciplinae et auctores Vishnuis cultoribus vitandi enumerantur. Cf. Wilson l. l. p. 301. Initium capitis 43. exscribo: सदाशिव उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि तामसानि यथाक्रमं। येषां श्रवणमात्रेण पातित्यं स्यानिनामपि ॥ प्रथमं हि मयैवोक्तं शैवपाशुपतादिकं। मच्छक्त्यावेशितैर्व्विप्रैः संप्रोक्तानि ततः परं। कणादेन तु संप्रोक्तं नग्ननीलपटादिकं ॥ मायावादमसत्शास्त्रं प्रच्छन्नं बौद्धमुच्यते। मयैव कथितं देवि कलौ ब्राह्मणरूपिणा ॥ अपार्थं श्रुतिवाक्यानां दर्शयन् लोकगर्हितं। कर्म्मस्वरूपत्याज्यत्वमत्र वै प्रतिपद्यते ॥ सर्व्वकर्म्मपरिभ्रष्टाद्वैदकर्म्मेण उच्यते। परात्मजीवयोरैक्यं ममात्र प्रतिपाद्यते ॥ ब्रह्मणोऽस्य परं रूपं निर्गुणं वक्ष्यते मया। सर्व्वस्य जगतो प्यत्र मोहनाय कलौ युगे ॥ वेदार्थवन्महाशास्त्रं मायावादमवैदिकं। मयैव वक्ष्यते देवि जगतां नाशकारणात् ॥ द्विजन्मना जैमिनिना पूर्व्वं [प्रोक्त]मपार्थतः। गिरीश्वरेण वादेन कृतं शास्त्रं महत्तरं ॥ etc. Hoc loco etiam Puráṇae et legum codices secundum qualitates iis inhaerentes trifariam distribuuntur: sáttvika, rájasa, támasa. Cf. Wilson Vishnupurána XII. Legum codices ad classem primam pertinent: Vasishṭhae, Háritae, Vyásae, Parásarae, Bharadvájae, Kaṣyapae. Ad secundam: Chyavanae, Yájnavalkyae, Atris, Dakshae, Kátyáyanae, Vishnuis. Ad tertiam: Gautamae, Bṛihaspatis, Samvartae (? cod. सामुद्रस्य, Wilson legit: samudra), Yamae, Ṣankhae (सांख्यं cod.); Uṣanasis. Horum sex sectatores in exitium aeternum praecipites ruunt.

सुकृतं शास्त्रेषु श्रूयते द्विज । तस्मात् के पि करिष्यन्ति कलौ न सुकृतं जनाः ॥ सुकृतेषु विनष्टेषु प्रवृत्ते पापकर्म्मणि । सवंशाः प्रलयं सर्व्वे गमिष्यन्ति दुराशयाः ॥ अल्पश्रमैरल्पवृत्तैरल्पकालैश्च सत्तम । यथा भवेन्महत्पुण्यं तथा कथय सूत नः ॥ यस्योपदेशतः पापं पुण्यं वा कुर्व्वते जनाः । स तद्भागी भवेन्मर्त्य इति शास्त्रेषु निश्चितं ॥ पुण्योपदेशी सदयः कैतवैश्च विवर्ज्जितः । पापकर्म्मविरोधी च चत्वारः केशवोपमाः ॥ ज्ञानं संपाद्य संसारे यः परेभ्यः प्रयच्छति । ज्ञानरूपी हरिस्तस्मै प्रसन्न इव लक्ष्यते ॥ ज्ञानरत्नैश्च रत्नैश्च परसन्तोषकृन्नरः । स ज्ञेयः सुमते नूनं नवरूपधरो हरिः ॥ त्वमेव मुनिशार्द्दूल वेदवेदाङ्गपारगः । त्वदृते न हि वक्तान्यो यतस्त्वं व्यासशासितः ॥ सूत उवाच ॥ धन्यो सि त्वं मुनिश्रेष्ठ त्वमेव वैष्णवाग्रणीः । यतः समस्तलोकानां हितं वाञ्छसि सर्वदा ॥ शृणु शौनक वक्ष्यामि यत्त्वया श्रोतुमिष्यते । सर्व्वलोकहितार्थाय वैष्णवानां विशेषतः ॥ एतदेव पुरा विप्र व्यासः सत्यवतीसुतः । पृष्टो जैमिनिना सर्व्वं यदुवाच शृणुष्व तत् ॥

Haec sex volumina eadem manu medio seculo superiore nitide exarata sunt. (Wilson 115. 113. 114. 112. 111. 116.)

56.

Foll. 119. Lit. Bengal. Charta Ind. Long. 16. Lat. 4. Linn. 8.

Kriyáyogasára, Padmapuráṇae pars. Codex anno 1741 exaratus est. Folia tria priora rerum indicem continent. In folio, quod numero 1 signatum reliquis praefixum est, pars eorum, quae in capite 21 leguntur, repetitur. (Mill 4.)

57.

Tria opera in hoc volumine insunt. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 132.

Foll. 1–52. Long. 11½. Lat. 5. Lineae undenae. *Mághamáhátmyam* (Mághae mensis majestas), quo libro, e Padmapuráṇa (Uttarakhaṇḍa, adhy. 1–23) desumto, lustratio mense Mágha in lacu sacro sive quibuslibet aquis facienda (mághasnánam) commendatur. Cf. Wilson J. R. A. S. V. 298. Incipit: सूत उवाच ॥ अध्वरावभृतस्नातं ऋषिभिः कृतमंगलः । पूजितो नागरैः सर्वैः स्वपुरान्निर्ययौ बहिः ॥२॥ दिलीपो भूभृतां श्रेष्ठो मृगयारसिको भृशं । कौतुहलसमाविष्टो स्वाखेट-व्युहसंवृतः ॥३॥ Capita sunt triginta, quorum tituli hi: 1. Vasishṭháṣramagamanam. 2. Bhṛigoḥ parvatágamanam. 3. s. t. (Vidyádhara quidam tigris facie foedatus mense Mágha lavatus divina forma donatur). 4. Mághasnánapraṣanṣá. 5. Tilottamámahimakathanam. 6. Devadútavikuṇḍalasamváde Ṣríkuṇḍalavikuṇḍalakarmagatikathanam. 7. Devadútavikuṇḍalasamvádas. 8. D. narakasvargapráptiprakáravarṇanam. 9. Ṣáligrámamahimavarṇanam. 10. D. svargapráptivarṇanam. 11. s. t. 12. Mághasnánamahimakathanam. 13. Panchápsarákhyánam. 14. idem. 15. P. Vedanidheḥ sutánám (l. sutasya) Piṣáchapráptis. 16. Mághasnánamahimavarṇanam. 17. Ásramavarṇanam. 18. Devadyutitapaḥprabhávas[1]. 19. Vishṇoḥ stotrakathanam. 20. Vishṇoḥ stotrasya phalastutikathanam. 21. Chitranámarájapiṣáchapráptis[2]. 22. Piṣáchasya púrvabhávakathanam. 23. Keralasya vṛittántakathanam. 24. Piṣáchaparidevanam. 25. Sárasavákyam. 26. Vánarasárasayoḥ samvádakathanam. 27. Bráhmaṇavicháras. 28. Pretamokshas. 29. Panchápsarámokshas. 30. Mághasnánaphalakathanam.

Codex anno 1771 a Bhúdeva exaratus est. Textus a codice Wilsoniano paulum differt. (Walker 166[a].)

58.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 165. Long. 10. Lat. 4½.

Foll. 1–61. Lineae usque ad fol. 34. 10, deinde 9. *Mághamáhátmyam*, hac vice in capita undecim divisum. Narrationi ipsi haec disticha praemissa sunt. जयति नवकमलकोमलं विपुलामलदलकपोलं । सुकुमारं सुखमसितायतनेत्रं ज्ञाननिधानं ॥२॥ ध्यातः कार्यारंभे विघ्नद्रुममूलखंडनार्थमिव । बिभ्रत्करे कुठारं विनायको नः श्रियं दिशतु ॥३॥ Textus recensio a codicibus 54 et 57 multis locis discrepat.

Codex anno 1709 nitide exaratus est. (Walker 206[a].)

59.

Foll. 53–90. Long. 10½. Lat. 5½. Linn. ternae denae. *Kárttikamáhátmya* (Kárttikae mensis majestas), Padmapuráṇae pars (Uttarakhaṇḍa, adhy. 133–161), 29 capita continens. Incipit: सूत उवाच ॥ श्रियः पतिमथामंत्र्य गते देवर्षिसत्तमे । हर्षेणोत्फुल्लनयना सत्या देवं तदाब्रवीत् ॥१॥ सत्या उवाच ॥ धन्यास्मि कृतकृत्यास्मि सफलं जीवितं मम । मासौ त्रैलोक्य-शुभगावुपदिष्टौ त्वया मम ॥२॥ षोडशस्त्रीसहस्राणां वल्लभाहं यतस्तव । यस्मान्मयादिपुरुषः कल्पवृक्षसमन्वितः ॥३॥ यथोक्तविधिना सम्यक् नारदाय समर्पितः । त्वद्विधाश्चापि जानंति भूमिसंस्थानजं फलं ॥४॥ सो यं कल्पद्रुमो गेहे मम तिष्ठति सांप्रतं । त्रैलोक्याधिपतेश्चाहं श्रीपते-रतिवल्लभा ॥५॥ अतो हं प्रष्टुमिच्छामि किंचित्त्वां मधुसूदन । यदि त्वं मत्प्रियकरः कथयस्वाद्य विस्तरात् ॥६॥ श्रुत्वा तच्च पुनश्चाहं करोमि हितमात्मनः ।

Cf. Wilson in J. R. A. S. V. 305. Singulorum capitum argumenta haec. 1. Kṛishṇa Satyám sive Satyabhámám uxorem, olim eam Devaṣarmanis Átreyae

---

[1] देवद्युतितपर्वनप्रभावो ms.

[2] In codice 58 rex ille Dravidensis *Chitrákshas* appellatur, in cod. Wils. *Mitrasena* legitur.

bráhmaṇae filiam fuisse, certiorem facit[1].—2. Patre et Chandra conjuge a Rákshasa occisis Vishnuis cultui deditam inprimis undecimum mensis diem (ekádaṣívratam) et Kárttikam mensem religiose eam observasse. Inde eam ad hunc honoris gradum pervenisse. Notanda haec: कार्त्तिके मासि ये नित्यं तुलासंस्थे दिवाकरे । प्रातः स्नायंति (snásyanti) ये मृत्या महापातकिनोऽपि वा ॥१२॥ स्नानं च जागरं दीपं तुलसीवनपालनं । कार्त्तिके ये प्रकुर्वंति ते नरा विष्णुमूर्त्तयः ॥१३॥ संमार्जनं विष्णुगेहे स्वस्तिकादिनिवेदनं । विष्णोः पूजां च कुर्युर्जीवन्मुक्तास्तु ते नराः ॥१४॥ इत्थं दिनत्रयमपि कार्त्तिके ये प्रकुर्वते । देवानामपि ते वंद्याः किं जनैर्जन्मतः कृतं ॥१५॥—3. Sequitur narratio a Nárada Prithui Vaiṇyae relata: Ṣankham gigantem, Oceani filium, diis devictis Vedas furari voluisse, eosque in mari submersos secutum esse. Deos supplicantes Vishṇum adiisse. Quo die deum conciliassent, eum diem in posterum sacrum et festum institutum esse. ईषस्य शुक्लैकदश्या यावद्बोधिनी भवेत् । निशातुर्यांशशेषेण गीततुर्यादिमंगलान् ॥१८॥ कुर्वंति नित्यं मनुजा भवद्भिर्यैश्चया कृतं । ते मत्प्रियकरा नित्यं मत्सांनिध्यं व्रजंति हि ॥१९॥—Cap. 4. इत्युक्ता भगवान्विष्णुः सफरीतुल्यरूपधृक् । ययौ तदांजलिं बुध्यमारीचीकश्यपस्य च (á (?) papátánjalau madhyavásinaḥ Kaṣyapasya saḥ. cod. Wils.) ॥१॥ स तं कमंडलुं क्षिप्त्वा कृपया भूरिपीडितः । तावत्स न ममौ तत्र ततः कूपे न्यवेशयत् ॥२॥ तत्रापि न ममौ तावत् तडागे प्राक्षिपत्स तं । एवं तं सागरे क्षिप्त्वा तत्र सो प व्यवर्द्धत ॥३॥ ततो वधीत्स तं शंखं विष्णुर्मत्स्यस्वरूपधृक् । स्वप तं स्वकरे धृत्वा बदरीवनमागमत् ॥ Vishnuem piscis forma indutum Ṣankham interfecisse et Vedas deis restituisse. Prayágae sanctitas et mense Mágha lavatio commendantur.—5, 6. Undecimo Áṣvinae mensis novilunii die quibus cerimoniis Kárttika-votum suscipiendum sit.—7. Voto facto quibus cibis abstinendum sit.—8. Quatuordecimo Úrjae (i. e. Kárttikae) mensis novilunii die votum solvendum esse (udyápana).—9–18. Ad Tulasí[2] plantae sanctitatem celebrandam Nárada narrationem de Jálandharae[3], Oceani filii, cum deis pugna refert. Haec narratio, qua loco valde inopportuno Ṣivae potentia omnes deos superans praedicatur, in libro *Researches into the nature and affinity of ancient and Hindu mythology*, p. 456, a Vans Kennedy ex alia quadam textus recensione eaque copiosiore Anglice versa est.—19, 20. Dharmadatta bráhmaṇa, Karavírapurae in Sahya montis confinio vivens, illius festi observatione et ipse in Vishnuis coelum venit in vitaque postera Daṣaratha rex renascitur, et Kalahám, Sauráshṭranagarae natam, propter impietatem in Rákshasím mutatam, quum aqua Tulasis foliis mixta tetigisset, a sedibus infernis liberat. —21, 22. Tulasím Vishnui acceptiorem esse quam dona et sacrificia exemplo Vishṇudásae bráhmaṇae et Cholae, Kántipuris (Kánchipurí) regis, exemplo probatur[4].—23. Narratio de Jaya et Vijaya, quae maximam partem cum libello Gajendramokshaṇam (supra n. 35) congruit.—24. Kṛishṇá, Veṇí, Kakudminí fluviorum origo. —25. Bonorum aut malorum facinorum fructus ad certam normam inter homines consociatos partiuntur. देशग्रामकुलानि स्यु[:] पापभुंजि (cod. Wils. melius: *pápabhánji*) कृतादिषु । कलौ तु केवलं कर्त्ता फलभुक् पुण्यपापयोः ॥७॥ अकृते पि हि संसर्गे व्यवस्थेयमुदाहृता । संसर्गात्पुण्यपापानि यथा यांति निबोध तत् ॥८॥—26, 27. Quod Dhaneṣvarae bráhmaṇae in urbe Dháravatí viventis exemplo illustratur. Tartari loci septem esse dicuntur: Taptaváluka, Andhatámisra, Krakacha, Argala, Kúṭaṣálmali, Raktapúya, Kumbhípáka.—28. Si qui Kárttika-cerimonias quominus rite celebrent impediantur, quae in earum locum substituenda sint.—29. Quam ob rem Aṣvattha arbor Saturni tantum die (Ṣanivásare) tangenda sit.

Codex anno 1770 exaratus est. (WALKER 166[b].)

60.

Foll. 75–148. Linn. initio 8, deinde 9. ***Prayágamáhátmyae*** capita 35 et tricesimi sexti disticha 17. Incipit:

कदाचिन्नैमिषे रण्ये सूतं परमकोविदं ।
किविदाः (l. kovidáḥ) सर्वधर्मेषु सर्वयज्ञेषु कोविदाः ॥१॥
श्रुतिस्मृतिपुराणज्ञाः सदाचारपरायणाः ।
अनूचाना सदस्याश्च सर्वदा धर्मवादिनः ॥२॥
केचित स्वाध्यायनिरताः केचिद्वेदार्थतत्पराः ।
केचित् अध्यात्मतत्वज्ञाः केचिद्योगविशारदाः ॥३॥

---

[1] Occurrunt ibi haec disticha, quae commemoranda videntur: शैवाः सौराश्च गाणेशा वैष्णवाः शक्तिपूजकाः । मामेव प्राप्नुवंतीह सर्वापः सागरं यथा ॥२६॥ एको हि पंचधा जातः स्वरूपैर्नामभिः किल । देवदत्तो यथा कश्चित्पुत्राद्याह्वाननामभिः ॥२७॥

[2] Praeterea Dhátrí (Emblick myrobolan) Vishnui sacra est. Ejus fructus cum Tulasis foliis mixti ad lavationem lustralem adhibentur.

[3] Ita in codice nostro, in cod. Wils. melius Jalandhara scribitur: नेत्राभ्यां विधृतं यस्मादनेनैतज्जलं मम । तस्माज्जलंधर इति ख्यातो नाम्ना भविष्यति ॥

[4] Chola rex sororis filio quum regnum tradidisset, ab eo tempore in Chola terra sororis filii in regis defuncti locum succedere solebant: तस्माद्द्यापि तं देशं सदा राज्यांशभागिनः (rájyánṣabháginas, cod. Wils.) । स्वस्रीया एव जायंते तत्कृतावधिवर्तिनः (l. tatkṛitavidhivartinaḥ) ॥ Ceterum Ananantaṣayana non Cholae frater, sed loci nomen, aut Vishnuis templum fuit: स कदाचिदभूद्राजा ह्यनंतशयने द्विज । यत्रासौ जगतां नाथो योगनिद्रामुपाश्रितः ॥

तर्केषु निपुणाः केचित् मीमांसायां विचक्षणाः ।
वेदांतज्ञानसिद्धांताः सोहमस्मिजपे रताः ॥ ४ ॥
योगाभ्यासे तिनिपुणास्तापसा मौनमाश्रिताः ।
सर्वतीर्थैकृतस्नानाः पृथ्वीपर्यटनक्षमाः ॥ ५ ॥
चतुर्षष्टिकलाभिज्ञाः तपसा सूर्यवर्चसः ।
एकदा मिलितास्तत्र पप्रच्छुरिदमादरात् ॥ ६ ॥

Libellus, quo Prayága ejusque sacella celebrantur, a Ṣesha serpente cum Sanaka communicatus esse traditur. In fine singulorum capitum (इति पद्मपुराणे पातालखंडे शेषसनत्कुमारसंवादे प्रयागमाहात्म्ये etc.) Padmapuráṇae haec esse pars dicitur, sed in codicibus nostris non exstat, saepiusque fieri ut talia commenta librorum sacrorum auctoritate fulciantur, jam aliunde didicimus.

Libellus hujus seculi initio negligenter exaratus est. (MILL 77[c].)

61.

Lit. Devanág. Charta Ind. Foll. 116. Long. 5. Lat. $4\frac{1}{2}$. Linn. nunc 9, nunc 10.

Ṣivagítá (Ṣivae cantilena), sedecim capita continens, quibus principalia sectae Ṣivaiticae dogmata exponuntur. Ea a Ṣiva deo Rámae post Sítam ereptam animum despondenti tradita erant, quod colloquium a Skanda cum Sanatkumára, ab hoc cum Vyása communicatum, denique a Súta coram anachoretis recitatur. Praecedunt preces et cerimoniae legendo praemittendae, libellus ipse sic incipit: अथातः संप्रवक्ष्यामि शुद्धकैवल्यमुक्तिदं । अनुग्रहान्महेशस्य भवदुःखस्य भेषजं ॥ १ ॥ न कर्मणामनुष्ठानैर्न दानैस्तपसापि वा । कैवल्यं लभते मर्त्यः किं तु ज्ञानेन केवलं ॥ २ ॥ रामाय दंडकारण्ये पार्वतीपतिना पुरा । या प्रोक्ता शिवगीताख्या गुह्याद्गुह्यतमा हि सा ॥ ३ ॥ यस्या स्मरणमात्रेण नृणां मुक्तिर्ध्रुवा भवेत् । पुरा सनत्कुमाराय स्कंदेनाभिहिता हि सा ॥ ४ ॥ सनत्कुमारः प्रोवाच व्यासाय ऋषिसत्तमाः । मह्यं कृपातिरेकेण प्रददौ बादरायणः ॥ ५ ॥ Singulis capitibus hi tituli subscripti sunt: 1. Bhaktiyogas. 2. Vairágyayogas. 3. Bhasmavidhi-sahasranámopadeṣa. 4. Ṣivaprádurbhávas. 5. Rámasyástrapráptis. 6. Vibhútiyogas. 7. Viṣvarúpayogas. 8. Vairágyayogas. 9. Ṣaríranirúpaṇam. 10. Jívasvarúpanirúpaṇam. 11. Upásanamáhátmyam. 12. Upásanavidhis. 13. Mokshayogas. 14. Panchakoṣopásanam. 15. Bhaktiyogas. 16. Sakaládhyátmayogas.

Iis quae in fine capitum leguntur (इति श्रीमत्पद्मपुराणे शिवगीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे etc.) libellus e Padmapuráṇa desumtus esse declaratur, quod per se veri parum simile est, quum Vishnuis unius cultus Puráṇa illo praecipiatur, et nostris quidem codicibus non confirmatur. A Kúrmapuráṇae parte, Íṣagítás sive Íṣvaragítás appellata, libellus noster differt.

Codex anno 1749 exaratus est. (MILL 110.)

62.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 201. Long. 14. Lat. 7. Linn. foll. 1–88. 14. postea plerumque 15.

Brahmapuráṇam, a Súta coram anachoretis ita relatum, ut olim a Brahmane deo Dakshae traditum erat. De argumento cf. Wilson in J. R. A. S. V. 65 et in Vishnupuránae praefatione p. xvi. Incipit: यस्मात्सर्वमिदं प्रपंचरहितं मायाजगज्जायते यस्मिंतिष्ठति यात्यितांतसमये कल्पा पुनः संध्यान्वा मुनयः ॥ प्रपंचरहितं तं विंदंति मोक्षं ॥ १ ॥ ध्रुवं तं वंदे पुरुषोत्तमाख्यममलं etc. Narratio ipsa his verbis inchoatur: सुपुण्ये नैमिषारण्य पवित्रे सुमनोहरे नानामुनीजनाकीर्णे ॥ नानापुष्पोपशोभिते etc.

Codex anno 1826 negligenter exaratus est. Folium 174 numero १७८ notatum est, et numerum १७८ proxime १८० sequitur, nihil tamen videtur omissum esse. (WILSON 125.)

63.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 178. Long. $10\frac{1}{2}$. Lat. $5\frac{1}{2}$. Linn. plerumque 10.

Brahmapuráṇae pars altera (uttarakhaṇḍa) a Ṣaunaka cum Ṣatáníka ita communicata, ut olim ab Agastya Supratíkae tradita erat. (B.) Cf. Wilson l. l. p. 71. Incipit: शौनक उवाच ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि सौम्यां दिशमुपेयुषः । परार्थं यतमानस्य चरितं परमेष्ठिनः ॥ १ ॥ श्रूयमाणं शतानीक पातकव्रातघातकं । कथितं सुप्रतीकाय मुनिना घटयोनिना ॥ २ ॥ दक्षिणाशाजलनिधेस्तटे क्रीडावनं शुभं । निर्मितं जामदग्न्येन विचित्रविधिनादरात् ॥ ३ ॥ नानातरुगणाकीर्णं लताविस्तारसंकुलं । शालैस्तालैस्तमालैश्च क्रमुकैः सकपित्थकैः ॥ ४ ॥ तिलकैः कोविदारैश्च रसालैरुपशोभितं । जंबूभिः पनसाश्वत्थवटवाटीविजृंभितं ॥ ५ ॥ पुन्नागैर्नालिकेरीभिर्द्राक्षामंडपमंडितं । हरितकीभिर्हिंतालैर्दाडीमिबीजपूरकैः ॥ ६ ॥ जंबीरैरिक्षुभिश्चित्रैरक्षोडैर्बदरैर्वृतं । करवीरजपाजालैश्चंपकैः शतपत्रकैः ॥ ७ ॥ धाराधूलीकदंबैश्च पाटलाभिः प्रगल्भितं । सरिद्भिरुपकुल्याभिर्महानदसरोवरैः ॥ ८ ॥ जलान्यनुपदं प्रायः प्रापणीयानि यत्नतः । पुंडरीकैः कुवलयैस्तथा कोकनदैः शुभैः ॥ ९ ॥ कूजंति मधुरं पुष्टा यत्र माद्यन्मधुव्रताः । नवचूतरसोन्मत्तपिकद्वंद्वानि कानने ॥ १० ॥ सदा वसंतसमये भ्रमात्पुष्णंति पंचमं । तत्र सिद्धाश्रमपदं वनगर्भगतं शुचि(:) ॥ ११ ॥ हर्म्यै रम्यतमं पर्णनिर्मितैर्मुनिशावकैः । शालाशतसमाकीर्णं मुनिशिष्योपसेवितं ॥ १२ ॥ दोग्ध्रीभिरग्निहोत्रीभिः पुंवत्साभिरलंकृतं । पुष्परेणूत्करैर्जानुदघ्नैश्च सुरभीकृतं ॥ १३ ॥ मधुकृन्मधुझंकारैः कलहंसकलस्वरैः । श्रुति(ṣruti)पूर्णामृतैः सांद्रं सामगानैरुपद्रुतं ॥ १४ ॥ गोव्याघ्रैर्गजसिंहाद्यैर्मृगैरुज्झितविग्रहैः ।[1]

[1] L. उज्झितविग्रहैः ।

तुरंगैर्महीपैर्जुष्टमविरोधिभिरंततः ॥१५॥ लोपामुद्रासहचरो मुनिर्देवकृते ग्निमान् । विविधाश्रमिभिः साद्धं सेवते शुद्धमानसः ॥१६॥ तमेकदा समासीनं पप्रच्छामिततेजसं । सुप्रतीको मुनिवरो गुरुपादाभिवंदनः ॥१७॥ सुप्रतीक उवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेन सुश्रुतं श्रुतवानहं (ṣrutam su ṣrutaván aham A.) । नानापुराणसंभेदान् परमेश्वरतत्परान् ॥१८॥ आगमान्वेदमार्गोंयानितिहासं स्मृतीरपि । देवानां च महर्षीणां सतीनां चरितानि च ॥१९॥ महिम्नो[ऽ]मलकीर्त्तीनां अयोनिजननायिनां । विधेर्विलसितं कृत्स्नं (kṛitsnam) सर्वदिग्विषयीकृतं ॥२०॥ विक्रमाः कीर्त्तयः शुभ्राः श्रुताः पापप्रणाशिनीः । इदानीं श्रोतुमिच्छामि सौम्यां दिशमुपेयुषः ॥२१॥ कीर्त्तिं दनुजनाशोत्थां यशश्चिह्नानि वेधसः । धर्मोपायांश्च विविधान् यान् विधिर्विदधे भुवि । इष्टापूर्त्तैरुचिमांस्तन्मे (l. ishṭápúrter uchitáns) विस्तरतो वद ॥२२॥

Capita sunt triginta septem. 1. Brahmanis origo. 2. Sarasvatí cantu suo omnium deorum animos rapit, Brahmanem corrumpit. Sumṛiḍíkae origo. 3. Sumṛiḍíka diuturna corporis castigatione absolutam sanctitatis conditionem (siddhi) obtinet. 4. Daityarum, ipsius oculorum fulmine creatorum, imperio accepto, Brahmanem e coelo expellit. 7. Ṣiva, cerimoniis et precibus mysticis conciliatus, Ekavírám filiam (prakritim svíyám bhairavím) ad delendos Daityarum exercitus mittit. 8. Brahmani imperium restituitur, et Sávitrí dea a Sole in matrimonium datur. 9. Sávitris origo. 10. Brahman Ṣivae sacrificium in loco Brahmavedi dicto ad Valajá fluvium, in regione boreali situm, offert: [नारद उवाच] प्रेषितोऽस्मि जगद्धातर्विष्णुना प्रभविष्णुना । संप्रदर्शयितुं देशं ब्रह्मवेदि (°vedim) तवानघ ॥१८॥ वरिष्ठा चावनिर्लोके जंबुद्वीपं ततो वरं । तस्मिन्नार्यावर्तनामा देशो देवैरपि स्तुतः ॥१९॥ ब्रह्मावर्तस्ततः श्रेयानुदीची दिगनुत्तमा । निदानभूता तीर्थानां श्रेयसी तत्र वेधसी ॥२०॥ तया वलजया सार्धमनुनीतं श्रुतिः श्रुतः ।[1] ब्रह्मवेदिरिति ख्यातो देशः पुण्यपरायणः ॥२१॥ प्रहर्षोत्फुल्लनेत्रोऽभूदित्याकर्ण्य वचो मुनेः । जगाम त्वरि[तं] तस्मादुत्तरेण सरस्वतीं । वलजाजलसंपर्कपवित्रितनिरंतरं ॥२२॥ Proximis versibus loci amoenitas describitur. प्राप्य पुण्यतमं देशं सर्वदा क्रतुसाधनं ॥२७॥ ननर्त मुदितस्तत्र (muditadyatra cod.) विधाता पार्श्वगैः समं । वलजातटमासाद्य नटतोऽस्य महात्मनः ॥२८॥ अगाधजलसंपूर्णो महागर्तो बभूव ह । सुधापत्र-सलिलं यत्र पीत्वा विहंगमाः ॥२९॥ दिव्यवाचो भवंतीति प्राहुर्ब्रह्मह्रदं बुधाः । स्वयं संस्कृतस्तोयेषु धाता भूतपतिर्विभुः । सर्वतीर्थाविनाभावं (?) महता तपसाकरोत् ॥३०॥. 11 (fol. 33[b]). Brahman, ut sacrificio peracto (इष्ट) pia opera faceret (आपूर्त) vatum sanctorum eremum, prope Maṇiprabhá lacum in silva Chárurathа septentrionem versus situm, adit, eorumque filios, quos morum et legum institutis imbueret, secum ducit. 12. Virorum sanctorum, qui filios suos Brahmani tradiderunt, enumeratio: Kaṣyapa, Upamanyu, Ojishṭha, Kaṇva, Bandhula, Angiras, Daksha, Kuṣika, Bhṛigu, Atri, Lopámudrápati (i. e. Agastya), Vasishṭha, Bharadvája, Ṣvetátreya, Vṛihaspati, Súrpaṇáyya (?), Máṇṭi[2], Gautama, Gṛitsamada, Jamadagni, Ádhvara (adhvara B.), Chyavana, Kahoḍa, Ápastamba, Aruṇa, Kapila, Devaráta, Kratu, Havyáda, Nyagrodhapáda, Vámadeva, Sumantu, Devala, Sthaṇḍileṣaya, Kuṣávarta, Krauncha-vradhna, Uddálaka, Varatantu, Upaveṣa, Hiraṇyánga[3], Yavishṭha, Gomitra, Mudgala, Praskaṇva, Kutsa, Hiraṇyastúpa, Sanaga, Atharvan, Jábáli, Jaratkára[4], . . ., Vatsa, Ártabhága, Pradhana, Praṣisha, Agnigarbha, Trishavaṇa, Kaṇáda, Ápnavána, Vasúdreka, Dálbhyaka, Samvarta, Vyágrapád, Páraskara, Gobhila, Paráṣara, Supratíka, Váchamyama, Mṛikaṇḍu, Viprachitti[5], Vṛiddhaṣravas, Samindhana (?)[6], Upaskara, Raibhya, Vishṭapura, Pingala, Matanga, Dadhiparṇa, Játúkarṇya, Prádyoti, Gálava, Lomaṣa, Garga, Gabhasti[7]. 13. Juvenes a Brahmane instituti veram beatitudinis viam quaerunt. 14. Brahman sanctorum filias, quum mulierum officia docuisset, de coelo in sacrificii locum ad Valajám secum ducit. 15. Ibi in loco sacro, Somatírtha appellato, lunae colendae ritus (somavrata) peragitur. Lunae sedecim digiti hi enumerantur: Amṛitá, Mánadá, Púshá, Pushṭi, Tushṭi, Rati, Dhṛiti, Ṣaṣiní, Chandrakánti, Jyotsná, Lakshmí, Bahulá, Príti, Angadá, Púrṇá, Púrṇámṛitá. Ea cerimonia Chaitra mense lucente luna facienda unaque lunae hymnus (somasúktam) recitandus est. 16. Viṣvakarman Brahmanis jussu ad Valajám prope lacum Brahmahrada appellatum Dṛiṣya urbem condit[8]. 17. Juvenibus adoptivis (dharmaputra) quum filias supra dictas in matrimonium dedisset, urbem incolendam tradit. Vishnuis cultum iisdem praecipit. Vishṇus urbi defendendae tredecim custodes, ipsius ministros (yaksha), ponit. Eorum nomina haec: Shaṇḍa (*Ṣaṇḍa* cod. A.), Marka, Durnáman, Durmukha, Guha, Virúpáksha, Bhímasena, Jválávaktra, Piṣangaka, Kankálin, Kúrmapṛishṭha, Bhúta, Ḍámara, Bhairava. Tutelarem urbis deam Siddhavaṭím instituit[9]. 18. Brahman singu-

---

[1] Omnia inde a voce अनुनीत usque ad अगाधजल in cod. A. omissa sunt.

[2] शतमांटिर्देदौ A. शतमाह्देदौ B. [3] हिरण्यग° codd.

[4] ज्वरत्कारोद्यताः A. जमत्कारोद्यताः B. [5] विप्रजित्तरेयान्वयात् A. विप्रत्वेरयान्वयात् B. [6] शिखिंधनः B. deest in A.

[7] Tam levis uterque codex fidei est, ut nomina supra data qua par est cautione accipienda sint.

[8] सौंदर्यातिशयादेतत् दृश्यं देवपुरादपि । इति तन्नामतो दृश्यमिति तुष्टमनाः स्वयं ॥ यदुवाच रसोद्रेकाद्भूयो भूयः पितामहः । अतः सप्तसु लोकेषु दृश्यमेव प्रगीयते ॥

[9] दैत्यभीतिनिदाघेभ्यः पांथान्मार्गवटी यथा । सिद्धानार्त्तान्परित्रासि यस्मात्त्वो - वरानने ॥ अतस्त्रिष्वपि लोकेषु नाम्ना सिद्धवटी भव ।

lis virorum sanctorum familiis propriam deam tribuit: ततः शक्तिगणं वीक्ष्य प्रसन्नात्मा पितामहः । प्रत्येकं गोत्रदेवत्वं (°*tve* codd.) स्थापयामास शोभनं ॥१॥ स पर्यायैर्ददौ देवीं कश्यपानां सरस्वतीं । कालिकामुपमन्यूनामोजिष्ठेभ्योऽंबुजाननां ॥२॥ कण्वान्वये शिवां देवीं मधुरां बंधुलान्वये । स्थिरां चक्रे जगद्धाता दक्षगोत्रे वनांबिकां ॥३॥ दिदेशांगिरसां वंशे स देवीं भुवनेश्वरीं । कपर्दिनीं भृगूणां तामत्रीणां विंध्यवासिनीं ॥४॥ हरसिद्धिप्रदां प्रापुः कुलांबां कौशिकद्विजाः । वसिष्ठवंशसंभूतास्तथागस्तिकुलोद्भवाः ॥५॥ रक्तांबरां गोत्रदेवीं तथा चैव कुलेश्वरीं । श्वेताश्वामुतयोद्भूताः -- ॥६॥ श्वेतात्रेयः स्वर्णदामां विशालाक्षीं बृहस्पतिः । सूर्पणाख्याः (सूर्पणाद्या B.) सहस्राक्षीं गौतमाः कुंडवासिनीं । सर्वकामप्रदां प्रापुर्माठयः सिंधुवासिनीं ॥७॥ तारां गृत्समदोद्भूतास्त्रिपुरां जमदग्निजाः । च्यवानान्वयसंभूताः कोटिस्थां कुलदेवतां ॥८॥ आषाढां दैत्यनिवहैर्महाबलसमन्वितां । मुनयो मुद्गलोद्भूता देवीमैंद्रीमशिश्रयन् ॥९॥ कहोडानामन्ववाये सुश्रोणिर्देवताभवत् । आपस्तंबमुनेर्वंशे सहस्राक्षी बभूव ह ॥१०॥ पिंगाक्षी वारुणे गोत्रे कापिले हव्यवाहिनी । विवेश देवरातोत्था (देवरातात्था A. देवरातौत्वा B.) देवी दाक्षायणी प्रजाः । वसुदा क्रतुजान्विप्रान् हव्यादकुलसंगतान् ॥११॥ तोत्तत्वा (sic A. तात्तला B.) चक्रवालात्मा निग्रोधान्वयवासिनी[1] । जयदा वामदेवानां सुमंतूनां प्रजावती ॥१२॥ विरूपाक्षी देवलानामन्ववायमुपाश्रयत् । स्थंडिलेशयसंभूतानणिमाद्यस्तु (°संभूताः A. °संभूता B.) देवताः ॥१३॥ मातृणां गणमानर्चुः पराशरकुलोद्भवाः । क्रौंचप्रभाः कुशावर्ताः (कुलावार्त्ताः A. कुलावर्त्तास् B.) तथोद्दालकगोत्रजाः ॥१४॥ चर्चिकां (चच्चिकां A. चित्रकां B.) चित्रवलयां तथा साम्राज्यसिद्धिदां । उपवेशमुनेर्वंश्याः (उपवेश्य° B.) पूजयंति पताकिनीं । कौमारीं च हिरण्यांगा वरदां वरतंतवः ॥१५॥ स्रग्विणीमूर्ध्वकेशीं च यविष्ठा लेभिरेऽर्चितुं । प्रस्कण्वाश्चैव गोमित्रा हिरण्यस्तूपसंभवाः ॥१६॥ महाविद्येश्वरीं (°री codd.) सौम्यां तथा कलिविनाशिनीं (कालि° A.) । कुत्साश्चाथर्वजाः सत्यामाश्रयन् प्रेतभक्षिणीं ॥१७॥ त्रिजगन्मोहिनीं देवीं भेजिरे सनगोद्भवाः । रक्षोविक्षोभिणीं देवीं जाबालिकुलसंभवाः ॥१८॥ आर्तभागजरत्कारद्वितत्रिषवणोद्भवाः । जयां च विजयाख्यां च शतबाहुं शताननां ॥१९॥ प्रधनाश्चाग्निगर्भोत्थाः प्रशिषाश्च कणादजाः । विचिन्वरां (sic A. विचित्वारां B.) महालक्ष्मीं चंडरूपां त्रिलोचनां । जगृहुः कुलदेवत्वे[2] वरदानोद्यताः स्वयं ॥२०॥ आयुर्दामाप्रवानाश्च वत्साः सिद्धवटीमपि । वसूद्रेकसमुद्भूता जयंतीं प्रापुरुत्तमां ॥२१॥ दाल्भ्यव्याघ्रपदोर्वंश्याः कामधेनुं धनुष्मतीं । तनुजा गोभिलस्यापुः पार्वतीं सिद्धमातृकां ॥२२॥ पारस्करसुता दुर्गां तथा कात्यायनीमपि । संवर्ततनया देवीं समानर्चुः पयस्विनीं । मृकंडुवाचंयमयोस्तनया (°यमयोस्तुयतां A. मृकंडयम्वययायास्तु B.) नीललोहितां ॥२३॥ वृद्धश्रवोविप्रचित्त्योः (विप्रवीत्योः B.) कुलजाः (कुलिनाः A. कुलना B.) कर्मपारदां । तथैकवीरां कल्याणीमुपस्करकुलोद्भवाः (उपह्वर° A. उपरद्व° B.) ॥२४॥ समिंधनकुले जाताः कुलांबां दुष्टनाशिनीं । रैभ्यविष्टपुरोद्भूताः प्रापुराशापरां (प्रायुराशांपुरां B.) सतीं ॥२५॥ पिंगला भोगदां प्रापुर्महाकोशीं (°काशीं A.)

[1] L. न्यग्रो°.

[2] कुलदेवित्वे A. B.

मतंगजाः । दधिपर्णान्वयो लेभे हिंगुलां हरिदंबरां ॥२६॥ जातूकर्ण्यान्ववायेऽभूद्देवसेना महाबला । उदगावस्यप्रग्योतेर्वंशे (उदग्याचप्रमेच B.) वंशजा विश्वरूपिणीं ॥२७॥ लोमशस्य मुनेर्गोत्रे वृहन्नेत्रस्य धीमतः ॥ योगेश्वरी ज्वलमुखी गोत्रदेव्यौ बभूवतुः ॥२८॥ वैजवापोद्भवानां च बभूव कुलसुंदरी[3]. Brahman, ut Dṛiṣyapurae sacerdotibus famulos ad officia domestica perficienda compararet, ad Viráj (Vairája) regionem, prope octo fluminum confluentem sitam, proficiscitur: जगामायोत्तरकुरून् दिशान् (l. देशान्) पुण्यसमन्वितान् । सिद्धसारस्वतस्रोतःपवित्रितनिरंतरान् ॥ तत्र वै नाभिकपुरं भूमेर्नाभिमिवापरं । etc. etc. तत्पूर्वेण ययौ धाता विराट्क्षेत्रमनुत्तमं । अष्टानां सरितां यत्र संगमो देवसेवितः ॥ Horum fluminum origo et Somatírtham describitur. 19, 20. Vaiṣyarum et Ṣúdrarum creatio. 21. A sacerdotibus Dṛiṣyapurae omnium generum sacrificia fiunt. 22. Nárada a Brahmane de coelo mittitur, ut Bráhmanas ritus varios doceat. Valajae sanctitas et origo. Flumen seculo aureo Balajá (= balát játá), argenteo Ṣivakámadughá, aereo Nandiní, ferreo Váṇanáṣá appellatum fuit. 23. Pingáksha Rákshasa, quum omnes deos devicisset, a Brahmane aqua e Valajá (चैत्रमासेऽसिते पक्षे चतुर्दश्यां महानिशि) hausta interficitur. Fame exorta viri sancti a Durgá, Ṣákambharís[4] formam gerente, auxilium petunt, eaque homines oleribus (*ṣáka*, inde deae nomen derivatur) in orienti Valajae parte crescentibus sustinet. Nomen Váṇanáṣá flumini eo tempore datum est, quo Tárakae sagittis oppressorum deorum vulnera Valajae undis sanata sunt. 24. Votum ad Valajae ripam in Solis honorem nuncupandum (vasantavratam). 25. Chaitrae mensis lucida parte octo deorum sacella (tírtha) ambienda sunt. 26–30. Daityae[5], ambiguo Náradae consilio instigati, quum Vṛikakarmane duce Dṛiṣyapuram mimarum et saltatorum forma[6] intrassent, post saevam cum geniis (Yaksha), urbis custodibus, pugnam a Siddhavaṭí dea conciduntur. 31 (fol. 41[a]). Quibus causis urbs varia nomina sua acceperit. 32–35. Ad Sumṛiḍíkam narratio revertitur, qui austerae devotionis fructibus superbiens urbem infestat. 36. Bháskaravratam. 37. Urbis laudes. Ne hic quidem liber finitus videtur.

[3] Textum, qualiscunque sit, et horum 28 distichorum et loci ad cap. 10. exscripti utriusque codicis collatione constitutum esse lectores monitos velim.

[4] Uno hoc libri loco me Ṣákambharí deae nomen legere memini. शाकंभरीति नाम्नाहं पूजनीया प्रयत्नतः । वलजा नंदिनी नाम जगदानंददायिनी ॥ i. e. "Equidem Ṣákambharis nomine, et Valajá totum mundum beans Nandiní nuncupata colendae sumus."

[5] E Káliká familia (Kálikeyakula) orti esse dicuntur.

[6] In urbe ipsa fabulam Vṛitravadha appellatam egerunt.

Voce *upapatha* (deverticulum), quae in singulorum capitum titulis legitur (इति ब्रह्मपुराणोत्तरखंडोपपथे etc.), librum nostrum alterius partis appendicem tantum esse significari videtur, quod, sive viros colloquentes sive exordium spectas, veri simillimum est[1].

Codex anno 1772 negligenter exaratus est. Folia २०. २१. २२, in quibus capitis quinti finis et capp. 6. 7. inerant, nunc desiderantur. (WILSON 356.)

64.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 86. Long. 10½. Lat. 5½. Linn. plerumque 13.

Idem liber. (A.) Codex, medio circiter seculo superiore exaratus, in capite tricesimo desinit. Folia १२. १३, quae nunc desunt, eadem fere continebant, quae etiam in cod. B. desiderantur. Lacunam quandam jam in prototypo adfuisse, verbis अत्र स्थाने अर्द्धं पर्णं नास्ति "hoc loco folium dimidiatum deest" (fol. 12ª) percipitur. Ceterum codex, melius quidem quam B. neque tamen accurate exaratus, eandem textus recensionem continet. Quod folium octogesimum sextum esse solebat, nunc post fol. 75. positum est. (WILSON 354.)

65, 66.

Duo volumina. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 13. Lat. 6½. Linn. 12.

Brahmavaivartapuráṇam, a Súta coram Ṣaunaka ita relatum, ut olim a Krishṇa Brahmani, a Brahmane Dharmae, a Dharma Náráyaṇae, a Náráyaṇa Náradae, a Nárada Vyásae traditum erat. De libri argumento conferantur, quae Wilson in J. A. S. B. I. 217 sqq. et in Vishnupuránae praefatione p. xli. doctissime disseruit.

Vol. I. Foll. 342. I. *Brahmakhaṇḍa*, Foll. 1–68. Incipit: गणेशब्रह्मेशसुरेशशेषाः सुराश्च सर्वे मनवो मुनीन्द्राः। सरस्वतीश्रीगिरिजादिकाश्च नमंति देवं प्रणमामि तं विभुं ॥१॥ etc. भारते नैमिषारण्ये ऋषयः शौनकादयः। नित्यां निमित्तिकीं (nai°) कृत्वा क्रियामूषुः कुशासने ॥७॥ एतस्मि[न्न]न्तरे सौतिमागछंतं यदृछया। प्रणतं सुविनीतं तं विलोक्य ददुरासनं ॥८॥ तं संपूज्यातिथिं भक्त्या शौनको मुनिपुंगवः। संपृछत्कुशलं शान्तं शांतः पौराणिकं मुदा ॥९॥ वर्त्मायासविनिर्मुक्तं वसन्तं सुस्थिरासने। समंतं सर्वतत्वज्ञं पुराणांनां पुराणवित् ॥१०॥ परं कृष्णकथोपेतं पुराणं श्रुतिसंमतं। मंगलं मंगलार्हं च मंगल्यं मंगलालयं ॥११॥ सर्वमंगलवीजं च सर्वदा मंगलप्रदं। सर्वामंगलनिघ्नं[2] च सर्वसंपत्करं परं ॥१२॥ हरिभक्तिप्रदं शश्वत् सुखदं मोक्षदं भवे। तत्वज्ञानप्रदं दारपुत्रपौत्रविवर्द्धनं ॥१३॥ पप्रछ सुविनीतं च सुनीतो मुनिसंसदि। यथाकाशे तारकानां (°ṇám) द्विजराजो विराजते ॥१४॥ शौनक उवाच॥ प्रस्थानं भवतः कुत्र कुत आयासि ते शिवं। किमस्माकं पुण्यदिनमद्य त्वद्दर्शनेन च ॥१५॥ वयमेव कलौ भीता विशिष्टज्ञानवर्जिताः। मुमुक्षवो मवे (bhave) मग्नास्तद्धेतुस्त्वमिहागतः ॥१६॥ भवान्साधुर्महाभागः पुराणेषु पुराणवित्। सर्वेषु च पुराणेषु निष्णातो (पि)तिकृपानिधिः ॥१७॥ श्रीकृष्णे निश्चला भक्तिर्यतो भवति शाश्वती। तत्कथ्यतां महाभाग पुराणं ज्ञानवर्द्धनं ॥१८॥ गरीयसी या मोक्षाच्च कर्ममूलनिकृंतनी। संसारे संनिवद्धानां निगडछेदकर्त्तरी ॥१९॥ भवदावाग्निदग्धानां पीयूषवृष्टिवर्षणी। सुखदानंददा सौते शश्वच्चेतसि जिविनां (l. jívinám) ॥२०॥ यत्रादौ सर्ववीजं च परब्रह्मनिरूपणं। तस्य सृष्टन्मुखस्यापि (srishṭyu°) सृष्टेरुत्कीर्त्तनं परं ॥२१॥ सारात्सारं निराकारं परमात्मस्वरूपकं। किमाकारं च तद्ब्रह्म तद्ध्यानं किं च भावनं ॥२२॥ ध्यायंते वैष्णवाः किं वा शांताश्च योगिनः परं। मतं प्राधानं केषां वा गूढं वेदे निरूपितं ॥२३॥ प्रकृतेश्च निराकारं[3] यत्र वासो निरूपितः। गुणानां लक्षणं यत्र महदादीनां च निश्चयः ॥२४॥ गोलोकवर्णनं यत्र यत्र वैकुंठवर्णनं। वर्णनं शिवलोकस्य यत्रान्यत्स्वर्गवर्णनं ॥२५॥ अंशानां च कलानां च यत्र सौते निरूपणं। के प्राकृता[:] का प्राकृतिः क आत्मा प्रकृतेः परः ॥२६॥ निगूढं जन्म येषां वा देवानां देवयोषितां। समुत्पत्तिः समुद्राणां शैलानां सरितामपि ॥२७॥ का (l. के) वांशाः प्रकृतेश्चापि कलाः का वा कला(:)कलाः। तासां च चरितं ध्यानं पूजास्तोत्रादिकं शुभं ॥२८॥ दुर्गासरस्वतीलक्ष्मीसावित्रीणां च वर्णनं। यत्रैव राधिकाख्यानं अत्यपूर्वं सुधोपमं ॥२९॥ जीवकर्मविपाकश्च नरकाणां च वर्णनं। कर्मणां खंडनं यत्र यत्र तेभ्यो विमोक्षणं ॥३०॥ येषां च जीविनां यद्वत् स्थानं यत्र शुभाशुभं। जीविनां कर्मणो यस्माद्यासु यासु च योनिषु ॥३१॥ जीविनां कर्मणो यस्माद्यो यो रोगो भवेदिह। मोक्षणं कर्मणो यस्मात्तेषां च तन्निरूपय ॥३२॥ शालग्रामशिलसी[4] काली गंगा पृथ्वी स्वधा तथा। आसां यत्र शुभाख्यानमन्यासामपी (°pi) यत्र वै ॥३३॥ शालग्रामशिलानां च दानानां तन्निरूपणं। अपूर्वं यत्र वा सौते धर्माधर्मनिरूपणं ॥३४॥ गणेश्वरस्य चरितं यत्र तज्जन्मकर्म च। कवचस्तोत्रमंत्राणां गूढां (l. गूढानां) यत्र वर्णनं ॥३५॥ यदपूर्वमुपाख्यानमश्रुतं परमाद्भुतं। कृत्वा मनसि तत्सर्वं सांप्रतं वक्तुमर्हसि ॥३६॥ यत्र जन्मभ्रमो विश्वे पुण्यक्षेत्रे च भारते। परिपूर्णतमस्यापि कृष्णस्य परमात्मनः ॥३७॥ जन्म कस्य गृहे लब्धं पुण्ये पुण्यवतो मुने। सुतं प्रसूता का धन्या मान्या पुण्यवती सती ॥३८॥ आविर्भूव च तद्देहाक्व (l. ávirbhúya cha tadgehát kva) गतः केन हेतुना। गत्वां कि (l. गत्वा किं) कृतवांस्तत्र कथं वा पुनरागतः ॥३९॥ भारावतारणं केन प्रार्थितो गोश्चकार सः। विधाय किं वा सेतुं च गोलोकं गतवान्पुनः ॥४०॥ इतीदमन्यदाख्यानं पुराणं श्रुतिदुर्लभं। दुर्विज्ञेयं मुनीनां च मनोनिर्मलकारणं ॥४१॥ अज्ञानाद्यन्मया पृष्टमपृष्टं वा शुभाशुभं। सद्यो वैराग्यजननं तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥४२॥ शिष्यपृष्टमपृष्टं वा व्याख्यानं कुरुते च यः। स सद्गुरुः सतां श्रेष्ठो योग्यायोग्ये च यः समः ॥४३॥ सौतिरुवाच॥ सर्वं कुशलमस्माकं त्वत्पादपद्मदर्शनात्। सिद्धक्षेत्रादागतो हं यामि नारायणाश्रमं ॥४४॥ दृष्ट्वा विप्रसमूहं च

[1] In fine capitis secundi in cod. B: इति ब्रह्मांडपुराणे द्वितीयखंडोपपथ etc. scriptum est.

[2] L. °विघ्नं.

[3] L. किमाकारो.

[4] L. मनसा तुलसी.

नमस्कर्तुमिहागतः । द्रष्टुं च नैमिषारण्यं पुण्यदं चापि भारते ॥४५॥ देवं विप्रं गुरुं दृष्ट्वा न नमेद्यस्तु संभ्रमात् । स कालसूत्रं व्रजति यावच्चंद्रदिवाकरौ ॥४६॥ हरिःब्राह्मणरूपेण शश्वत् भ्रमति भूतले । सुकृती प्रणमेत्पुण्याद्ब्राह्मणं हरिरूपिणं ॥४७॥ भगवन् यत्त्वया पृष्टं ज्ञातं सर्वमभीशितं (°psitam) । सारभूतं पुराणेषु ब्रह्मवैवर्त्तमुत्तमं ॥४८॥ पुराणोपपुराणानां वेदानां भ्रमभंजनं । हरिभक्तिप्रदं सर्वतत्वज्ञानप्रवर्द्धनं ॥४९॥ कामिनां कामदं चेदं मुमुक्षुणां (chedam °kshúṇám) च मोक्षदं । भक्तिप्रदं वैष्णवानां कल्पवृक्षस्वरूपकं ॥५०॥ ब्रह्मखंडे सर्वबीजं परंब्रह्मनिरूपणं । ध्यायंते योगिनः सर्वे वैष्णवा यत्परात्परं ॥५१॥ वैष्णवा योगिनः संतो न च भिन्नाश्च शौनक । स्वज्ञानपरिपक्केन भवंती (°ti) जीविनः क्रमात् ॥५२॥ संतो भवति (l. bhavanti) तत्संगाद्योगिसंगेन योगिनः । वैष्णवा भक्तसंगेन क्रमात्संयोगिनः परान् ॥५३॥ यदुद्भवाश्च देवानां देवीनां सर्वजीविनां । ततः प्रकृतिखंडे च देवीनां चरितं शुभं ॥५४॥ जीविकर्मविपाकश्च शालग्रामनिरूपणं । तासां च कवचस्तोत्रमंत्रपूजानिरूपणं ॥५५॥ प्रकृतेर्लक्षणं तत्र कलांशानां निरूपणं । कीर्त्तेमत्कीर्त्तनं (l. कीर्त्तेरुत्कीर्तनं) तासां प्रभावश्च निरूपितः ॥५६॥ सुकृतीनां दुष्कृतीनां यत्स्थानं स्यात् शुभाशुभं । वर्णनं नरकाणां च रोगानां मोक्षणां (l. रोगाणां मोक्षणं) ततः ॥५७॥ ततो गणेशखंडे च तज्जन्मपरिकीर्त्तनं । ख्रतीवापूर्वचरितं श्रुतिवेदसुदुर्लभं ॥५८॥ गणेशभृगुसंवादसर्वतात्वनिरूपणं । निगूढकवचस्तोत्रमंत्रतंत्रनिरूपणं ॥५९॥ श्रीकृष्णजन्मखंडं च कीर्त्तितं च ततः परं । भारते पुण्यक्षेत्रे च श्रीकृष्णजन्मकर्म च ॥६०॥ भुवो भारावतरणं क्रीडाकौतुकरण्डल (l. °mangalam) । सतां सेतुविधानं च जन्मखंडे निरूपितं ॥६१॥ इदं ते कथितं विप्र पुराण प्रवरं परं । चतुःखंडपरिमितं सर्वधर्मनिरूपितं ॥६२॥ सर्वेषामीशि(psi)ततमं सर्वाशापूर्णकारणं । ब्रह्मवैवर्त्तकं नाम सर्वाभीष्टफलप्रदं ॥६३॥ सारभूतं पुराणेषु केवलं वेदसंमतं । वीवृतं ब्रह्मकार्यं च कृष्णेन यत्र शौनक ॥६४॥ ब्रह्मवैवर्त्तकं तेन प्रवदंति पुराषिदुः (°vidaḥ) । इदं पुराणसूत्रं च पुरा दत्तं च ब्रह्मणे ॥६५॥ निरामये च गोलोके कृष्णेन परमात्मना । महातीर्थे पुष्करे च दत्तं धर्माय ब्रह्मणां (l. ब्रह्मणा) ॥६६॥ धर्मेण दत्तं पुत्राय प्रीत्या नारायणाय च । नारायणर्षिर्भगवान्नारदाय ददौ तदा ॥६७॥ नारदो व्यासदेवाय प्रददौ जाह्नवीतटे । व्यासः पुराणसूत्रं तु संव्यस्य विपुलं महत् ॥६८॥ मह्यं ददौ सिद्धक्षेत्रे पुण्यदे सुमनोहरे । मयेदं कथितं ब्रह्मन्स्त्वं समग्रं निशामय ॥६९॥ अष्टादश(सह)सहस्रं (°sáhasram) तु व्यासेनेदं पुराणकं । पुराणंकात्स्न्येश्रवणे यत्फलं लभते नरः ॥७०॥ [त]त्फलं नूनमध्यायश्रवणेन च ॥७१॥१॥

Capita sunt triginta. 1. Prooemium. 2. Ante creationem Goloka coelum unum exstitit, super Vishnuis et Ṣivae mundo tunc temporis vacuo eminens. In medio Goloka summum numen (रासमंडलमध्यस्थं शांतं रासेश्वरं वरं), luce involutum, immotum quievit. 3. Deus creandi cupidus e corpore suo omnes deos procedere jubet[1], hoc quidem ordine: Náráyaṇa, Ṣiva, Brahman, Dharma, Sarasvatí, Lakshmí, Prakṛiti (= Durgá). 4. Sávitrí, Káma, Rati, Varuṇa, Váyu, Vishṇu. A quibus alii etiam dei et deae creantur. 5. Temporum divinorum computatio[2]. Rádhae in Rásamaṇḍala creatio. Pastores, pecora, ferae, currus, minorum gentium dei oriuntur. 6. Dei quum deas in matrimonium ducerent, Ṣiva Prakṛitim, ne devotionis obstaculum esset timens, recusavit. Ṣiva ascetarum princeps constituitur. Brahmanem quum novae creationis dominum fecisset, Kṛishṇa cum pastoribus in Vṛindávanam proficiscitur. 7. Mundi creatio. 8. Sávitrís et Brahmanis progenies. Nárada, quum Brahmanis mandato, ut ipse cum fratribus creandi munus susciperet, restitisset, ea poena afficitur, ut per innumera secula Gandharva (Upabarhaṇa nomine), deinde servae filius (dásíputra) esset. 9, 10. Reliquorum deorum origo. Ghṛitáchís et Viṣvakarmanis filii octo ordinum inferiorum majores[3]. Ordinum mixtorum origo. Sunt ii: (fol. 24[b]). कुलटायां च शूद्रायां चीत्रकारस्य (chi°) वीर्यतः । वभूवादालिकाकारः (aṭṭáliká°) पतितो जारदोषतः ॥९६॥ आदालिकाकारवीर्यात्कुंभकारस्य योषिति । वभूव कोटकः सद्यः पतितो गृहकारकः ॥९७॥ कुंभकारस्य वीर्येण सद्यः कोटकयोषिति । वभूव तैलकारश्च कुटिलः पतितो भुवि ॥९८॥ सद्यः क्षत्रियवीर्येण राजपुत्रस्य योषिति । वभूव तीवरश्चैव पतितो जारदोषतः ॥९९॥ तीवरस्य तु वीर्येण तैलकारस्य योषिति । वभूव पतितो दस्य (? dasyur) नटश्च परिकीर्त्तितः ॥१००॥ नटस्तीवरकन्यायां जनयामास षस्मरान् (? shaṇ naván) । माल्लं मल्लं मातरं च भंडं कोलं कलंदरं ॥१॥ ब्राह्मण्यां शूद्रवीर्येण पतितो जारदोषतः । सद्यो वभूव चांडालः सर्वस्मादधमो[ऽ]शुचिः ॥२॥ तीवरेण च चांडाल्यां चर्मकरो (? karmakáro) वभूव ह । कर्मकाराच्च चांडाल्यां मांसछेदी वभूव ह ॥३॥ मांसछेद्यां तीवरेण कोचश्च परि-

---

[1] आलोच्य मनसा सर्वमेकमेव सहायवान् (eka evásaháyaván ?) । स्वेछया स्रष्टुमारेभे सृष्टिस्वेछामयः प्रभुः ॥३॥ आविर्वभूवुः सर्वादौ पुंसो दक्षिणपार्श्वतः । भवकारणरूपाश्च मूर्त्तिमंतस्त्रयो गुणाः (i. e. sattva, tamas, rajas) ॥४॥ ततो महानहंकारः पंचतनमात्र (? panchatva°) एव च । रूपरसगंधस्पर्शशब्दाश्चैवेतिसंज्ञकाः ॥५॥ आविर्वभूवु (l. आविर्वभूव) तत्पश्चात्स्वयं नारायणः प्रभुः । etc.

[2] ब्राह्मवाराहपाद्माश्च कल्पाश्च त्रिविधा मुने । यथा युगानि चत्वारि क्रमेण कथितानी च ॥५॥ सत्यं त्रेता द्वापरं च कलिश्चेति चतुर्युगं । त्रिशतैः षष्ट्याधिकैश्च युगैर्दिव्ययुगं स्मृतं ॥६॥ मन्वंतरं तु दिव्यानां युगानामेकसप्ततिः । अष्टाविंशत्सु मनुषु गतेषु ब्रह्मणो दिनं ॥७॥ त्रिशतैःस्व(ṣ cha)षष्ट्याधिकैर्दिनैर्वर्षं च ब्रह्मणः । अष्टोत्तरं वर्षशतं विधेरायुर्निरूपितं ॥८॥ एतन्निमेषकालं (l. °las) तु कृष्णस्य परमात्मनः । ब्रह्मणश्चायुषा कल्पः कालविद्भिर्निरूपितः ॥९॥ क्षुद्रकल्पा वहुतरास्ते संवर्त्तादय स्मृताः । सप्तकाल्पांतजीवी च मार्कंडेयश्चतन्मतः ॥१०॥ ब्रह्मणश्च दिनेनैव स कल्पः परिकीर्त्तितः । विधेश्च सप्तदिवसैर्मुनेरायुर्निरूपितं ॥११॥

[3] मालाकारकर्मकारशंखकारकुविंदकान् । कुंभकारसूत्रधारस्वर्णचित्रकारांस्तथा ॥ Paulo ante novem fuisse dicuntur, ibi enim कंसकार additus est.

कीर्त्तितः । कोंचस्त्रियां तु कैवर्त्तात्कांडारः परिकीर्त्तितः ॥४॥ सद्यःश्चांडालकन्यायां नटवीर्येण शौनक । वभूवतुस्तौ द्वौ पुत्रौ दुष्टो हडिडिमौ (? dushṭau haḍḍiḍimau) तथा ॥५॥ क्रमेणऽहरिकन्यायां (haḍḍi°) सद्यश्चांडालवीर्यतः । वभूवुः पंच पुत्राश्च दुष्टा वनचराश्च ते ॥६॥ नटात्तीवरकन्यायां गंगातीरे च शौनक । वभूव सद्यो यां वालो गंगापुत्रः प्रकीर्त्तितः ॥७॥ गंगापुत्रस्य कन्यायां वीर्येण वेषधारिणः । वभूव वेषधारि च पुत्रो योगी प्रकीर्त्तितः ॥८॥ वैश्यात्तीवरकन्यायां सद्यः शुंडी वभूव ह । शूंडियोषीति (l. ṣuṇḍiyoshiti) वैश्यात्तु पौड्रकश्च (pauṇḍrakaṣ cha) वभूव ह ॥९॥ क्षत्रात्करणकन्यायां (l. karaṇa°) राजपुत्रो वभूव ह । राजपुत्र्यां तु करणादागरीति प्रकीर्त्तितः ॥१०॥ क्षत्रवीर्येण वैश्यायां कैवर्त्तः परिकीर्त्तितः । कलौ तीवरसंसर्गाद्धीवरः पतितो भुवि ॥११॥ तीवर्यां धीवरात्पुत्रो वभूव रजकः स्मृतः । रजक्यां तीवराच्चैव कापालीति वभूव ह ॥१२॥ नापितात् गोपकन्यायां सर्वस्त्रितस्य योषिति । क्षत्राद्बभूव व्याधश्च वलवान्मृगहिंसकः ॥१३॥ तीवरात् शुंडिकन्यायां वभूवुः सप्त पुत्रकाः । ते कलौ हदिसंसर्गाद्बभूवुर्दस्यवः सदा ॥१४॥ ब्राह्मण्यामृषिवीर्येण च्तृतोः प्रथमवासरे । कुत्सितश्चोदरे जातः कूदरस्तेन कीर्त्तितः ॥१५॥ तदशौचं विप्रतुल्यं पतितो च्तृतुदोषतः । सद्यः कोटकसंसर्गादधमो जगतीतले ॥१६॥ क्षत्रवीर्येण वैश्यायामृतोः प्रथमवासरे । जातः पुत्रो महान् दस्युर्वलवांश्च धनुर्द्धरः ॥१७॥ चकार वागतीतं व (cha) क्षत्रियो वारितस्त्वया (? váritas tayá) । तेन जातः स पुत्रश्च वागतीतः प्रकीर्त्तितः ॥१८॥ क्षत्रवीर्येण शूद्रायामृतुदोषेण पापतः । वलवंतो दुरंताश्च वभूवुर्म्लेछजातयः ॥१९॥ अविद्धकर्णा क्रूराश्च निर्भया रणदुर्जयाः । शौचाचारविहीनाश्च दुर्द्धर्षा धर्मवर्जिताः ॥२०॥ म्लेछात्कुविंदकन्यायां जोलाजातिर्वभूव ह । जोलात्कुविंदकन्यायां शराकः परिकीर्त्तितः ॥२१॥ वर्णशंकरदोषेण वह्वपश्च षटजातयः (shaṇḍa°) । तासां नामानि संख्याश्च को वा वक्तुं क्षमो द्विज ॥२२॥ वैद्योऽश्विनीकुमारेण जातश्च विप्रयोषिति । वैद्यवीर्येण शूद्रायां वभू[वु]र्वहवो जनाः ॥२३॥ ते च ग्राम्यगुणज्ञाश्च मंत्रौषधपरायणाः (mantrau°) । तेभ्यश्च जाताः शूद्रायां ये व्यालग्राहिणो भुवि ॥२४॥ De cognationis et affinitatis gradibus. 11 (fol. 27ª). Bráhmaṇarum (vipra) praeconium, a Sole factum. 12. Nárada (Upabarhaṇa) Gandharvorum regis filius nascitur. 13. Upabarhaṇa mortuo Málávatis uxoris planctus. Ejus minis territi, dei omnes in terram (kauṣikítíre) descendunt. 14. Málávatis cum Bráhmaṇa (i. e. Kṛishṇa) coram deis colloquium. Kṛishṇae cultus omnium praestantissimus. 15. Málávatis cum Yama mortisque dea (mṛityukanyá) colloquium. 16. De morborum causis, generibus, remediis. Creator, quum quatuor Vedas revelasset, quintum, medicinae codicem (áyurveda) addidit, eumque Bháskarae tradidit, isque artem medicam cum discipulis communicavit; तेषां नामानि विदुषां तत्राणि (tan°) तत्कृतानि च ॥१०॥ व्याधिप्राणांशवीजानि साध्वि (l. vyádhipraṇáṣavíjáni sádhvi) मत्तो निशामय । धान्वंतरिर्दिवोदासः (l. Dhanv°) काशीराजो [ऽ]श्विनीसुतौ ॥११॥ नकुलः सहदेवो[ऽ]र्कश्च्यवनो जनको वुधाः । जावालो जाजलिः पैलः करथो [ऽ]गस्त्य एव च ॥१२॥ एते वेदांगविज्ञाश्च षोडश व्याधिनाशनाः । चिकित्साचतत्वज्ञानं नाम तंत्रं मनोरमं ॥१३॥ धन्वंतरिश्च भगवान्श्चकार प्रथमे सति । चिकित्सादर्पणं नाम दिवोदासश्चकार सः ॥१४॥ चिकित्साकौमुदी (°dím) दिव्यां काशीराजश्चकार सः । चिकित्सापरतंत्रं च भ्रमघ्नं चाश्विनीसुतौ ॥१५॥ तंत्रै (l. tantram) वैद्यकसर्वस्वं नकुलश्च चकार सः । चकार सहदेवश्च व्याधिसंघविमर्द्दनं ॥१६॥ ज्ञानार्णवं महातंत्रं यमराजश्चकार सः । च्यवनो जीवदानं च चकार भगवान् सुधीः ॥१७॥ चकार जनको यागी (l. yogí) वैद्यसंदेहभंजनं । सर्वसारतमं होता जावालस्तंत्रराजकं ॥१८॥ खेदांगसारं तंत्रं च चकार जाजलिर्मुनिः । पैलो निदानं करथस्तंत्रं सर्वधरं वरं ॥१९॥ द्वैधं निर्माय तंत्रं च चकार कुंभसंभवः । चिकित्साशास्त्रवीजानि तंत्राख्येतानि षोड[श] ॥२०॥ 17. Bráhmaṇae (Kṛishṇae) cum deis de Kṛishṇa colloquium. 18. Upabarhaṇae vitae elementa a ceteris deis restituuntur, animus vero Kṛishṇae demum jussu revertitur. 19. Preces mysticae Mahápurushapávana kavacha, Ṣankarakavacha, Stavarája appellatae. 20. Upabarhaṇa mortuus metempsychosi Kalávatís, quae Drumilae pastoris uxor fuit, filius, Nárada appellatus, Málávatí vero Sṛinjayae regis filia nascitur. 21 (fol. 51ª). Náradas a puero Kṛishṇam colit, a deoque pristinam conditionem recuperat. 22. Brahmaṇis filiorum enumeratio. 23. De mulierum vitiis. 24. De uxoris fidae virtutibus. 25. Náradas a Ṣiva preces ad Vishṇum colendum idoneas obtinet. 26. Diurna Bráhmaṇae officia (áhnika). Inter alia, quae majorem partem cum legum codicibus antiquioribus congruunt, Ṣálagrámae (ammonitae) cultus commendatur. सर्वेषु शमा (? ṣastá) पूजा च शालग्रामे च नारद । सुराणामेव सर्वेषां यत्राधिष्ठानमेव च ॥७२॥ स स्नातः सर्वतीर्थेषु सर्वसत्रेषु (°yajneshu) दीक्षितः ॥ शालग्रामोदकेनैव योऽभिषेकं समाचरेत् ॥८०॥ शालग्रामजलं भक्त्या नित्यमश्नाति यो नरः । जीवन्मुक्तः स च भवेद्यात्यंते विष्णुमंदिरं ॥८१॥ शालग्रामशिलाचक्रं यत्र तिष्ठति नारद । स चक्रो भगवांस्तत्र सर्वतीर्थानि निश्चितं ॥८२॥ Kṛishṇae cultus. 27. De cibo diebus quibusdam vitando. 28. De summo numine (brahman) et natura (prakṛiti). De Kṛishṇa in Goloka sedente. 29. Nárada in eremum Náráyaṇae proficiscitur. 30. Kṛishṇae laudes.

II. *Prakṛitikhaṇḍa.* Foll. 69–245. Incipit: नारद उवाच ॥ गणेशजननी दुर्गा राधा लक्ष्मी सरस्वती । सावित्री च सृष्टिविधौ प्रकृतिः पंचधा स्मृता ॥१॥ आविर्वभूव सा केन सा वा का ज्ञानिनां वर । कि (kim) वा तल्लक्षणं सा कं (l. cha) वभूव पंचधा कथं ॥२॥ सर्वसा (sarvásám cod. Mill.) चरितं पूजा विधानं गुणमीशितं (°psitam) । अवतारं कुत्र कस्यास्तन्मां व्याख्यातुमर्हसि ॥३॥ नारायण उवाच ॥ प्रकृतेर्लक्षणं वत्स को वा वक्तुं क्षमो भवेत् । किंचित्तथापि वक्ष्यामि यत् श्रुतं धर्मवक्त्रतः (°vaktratas) ॥४॥ प्रकृष्टवाचकः पश्च कृतिश्च सृष्टिवाचकः । सृष्टौ प्रकृष्टा या देवी प्रकृतिः सा प्रकीर्त्तिता ॥५॥ गुणे प्रकृष्टे सत्वे च प्रशब्दो वर्त्तते श्रुतौ । मध्यमे रजसि कृश्च

तिशब्दस्तमसि स्मृतः ॥६॥ त्रिगुणात्मास्वरूपा (triguṇátmasvarúpá) या सर्वशक्तिसमन्विता । प्रधान (pradháná) सृष्टिकरणे प्रकृतिस्तेन कथ्यते ॥७॥ प्रथमे वर्त्तते प्रश्च कृतिश्च (kritiṣ cha) सृष्टिवाचकः । सृष्टेराद्या च या देवी प्रकृतिः सा प्रकीर्त्तिता ॥८॥ योगेनात्मा सृष्टिविधौ द्विधारूपो वभूव सः । पुमांश्च दक्षिणार्द्धंगो वामार्द्धा प्रकृतिः स्मृताः (पुमांश्च दक्षिणार्द्धांगात् वामार्द्धात् प्रकृतिः स्मृता cod. Mill.) ॥९॥ सा च ब्रह्मस्वरूपा च माया नित्या सनातनी । यथात्मा च तथा शक्तिर्यथाग्नौ (°gnau) दाहिका स्थिता ॥१०॥ अत एव हि योगींद्रः स्त्रीपुंभेदं (strípumbhedam. cod. Mill.) न मन्यते । सर्वं ब्रह्ममयं ब्रह्मन् शश्वत्पश्यति नारद ॥११॥ स्वेच्छामयस्येच्छया च श्रीकृष्णस्य सिसृक्षया । साविर्वभूव सहसा मूलप्रकृतिरीश्वरी ॥१२॥ तदाज्ञाया (tadájnayá) पंचविधा सृष्टिकर्मविभेदतः । अथ भक्तानुरोधाद्वा भक्तानुग्रहा (bhaktánugrahavigrahá cod. Mill.) ॥१३॥ गणेशमाता दुर्गा या शिवरूपा शिवप्रिया । नारायणी विष्णुमाया पूर्णब्रह्मस्वरूपिणी ॥१४॥ ब्रह्मादिदेवैर्मुनिभिर्मनुभिः पूजिता स्तुता । सर्वाधिष्ठातृदेवी सा सर्वरूपा सनातनी ॥१५॥ धर्मसत्यपुण्यकीर्त्तियशोमंगलदायिनी । सुखमोक्षस्वर्गदात्री शोकार्त्तिदुर्गनाशिनी ॥१६॥ शरणागतदीनार्त्तपरित्राणपरायणी (°ṇá) । तेज[ः]स्वरूपी (°rúpá) परमा तदधिष्ठातृदेवता ॥१७॥ सर्वशक्तिस्वरूपा च शक्तिरीशस्य संततं । सिद्धेश्वरी सिद्धिरूपा सिद्धिदासिद्धिदेश्वरी ॥१८॥ वुद्धिर्निद्रा (l. buddhir nidrá) क्षुत् पिपासा छाया तंद्रा दया स्मृतिः । [illegible]तिः क्षातिश्च (kshántiṣ cha?) शांतिश्च कांतिर्भ्रांतिश्च चेतना ॥१९॥ तुष्टिः पुष्टिस्तथा लक्ष्मीर्वृतिर्माता (dhritir mátá?) तथैव च । सर्वशक्तिस्वरूपा सा कृष्णस्य परमात्मनुः (°naḥ) ॥२०॥ etc. Haec pars a Náráyaṇa cum Nárada communicatur. Capita sunt sexaginta quatuor. 1. Prakṛitis descriptio. Ejus quinque manifestationes (Durgá, Lakshmí, Sarasvatí, Sávitrí, Rádhá[1]). E prakṛitis partibus (anṣa), particulis (kalá), particularum particulis (kalánṣánṣa) aliae deae, virtutes et vitia, sanctorum et heroum uxores, feminae nascuntur. Atque primum e majoribus ejus partibus (pradhánánṣa) prodeunt: Gangá, Tulasí, Manasá (Kaṣyapátmajá, Nágeṣvarasyánantasya bhaginí, Jaratkárumuneḥ patní, Ástíkasya muner mátá), Shashṭhí[2], Mangalachaṇḍí (sive Mangalachaṇḍiká)[3], Kálí (durgálaláṭasambhútá raṇe Ṣumbhanisumbhayoḥ), Vasundhará. Deinde e Prakṛitis particulis (kalá) oriuntur: Sváhá (Vahnipatní), Dakshiṇá, Svadhá, Svastideví (Váyupatní), Pushṭi (Gaṇapatipatní), Tushṭi (Anantapatní), Sampatti (Íṣánapatní), Dhṛiti (Kapilapatní), Kshamá (Yamapatní), Mukti (Satyapatní) etc. Denique e particularum particulis (kalánṣánṣasambhútás) mulieres fiunt. 2. Dei a Kṛishṇa creantur. Lakshmis, Rádhae, Rádhae sociarum, Durgae, Mahádevae ortus. 3. Viráj, Rádhae filius, Kṛishṇae pars sedecima. Ejus progenies. 4. Sarasvatí dea quibus ritibus (माघस्य शुक्लपंचम्यां विद्यारंभे दिनेऽपि च), et precibus colenda est[4]. Ejus laudes a Yájnavalkya factae[5]. 5. Sarasvaṭí Gangae imprecatione in flumen mutatur. Gangá etiam in terram descendere, et Lakshmí Tulasis plantae formam sumere cogitur. 6. Quae quum imprecatione solutae in coelum revertentur, aetas ferrea terram invadet. Eo tempore Kalki nascetur et barbaros terram occupantes occidet[6]: विप्रस्य विष्णुयशसः पुत्र[ः] कल्किर्भविष्यति । नारायणकालांशश्च भगवान्वलिनां वरः ॥५७॥ दीर्घेण करवालेन दीर्घो घोटकवाहनः । म्लेच्छशून्यां च पृथिवीं त्रिरात्रेण करिष्यति ॥५८॥ Quo facto aetas aurea revertetur. 7. Terra ex illuvie, quae in corpore Virájis in aqua stantis adhaerebat, orta est[7]. Ea Vishnuis apri formam gerentis uxor est (váráhí). Preces, quibus colenda est. Agrorum largitio commendatur; eorum, qui alienos fundos, agros, possessiones occupant, poenae describuntur. Praeterea alia facinora quaedam cum terra conjuncta memorantur[8]. Terrae nomina. 8. De Ganga narratio. Saga-

---

1 अवतारे च वाराहे वृषभाणुसुता (वृकभान° cod. Mill. Occurrit alibi gen. Vṛishabhánasya) च या ॥

2 प्रधानांशस्वरूपा या देवसेना च नारद ॥८०॥ मातृकासु पूज्यतमा सा च षष्ठी प्रकीर्त्तिता ॥८१॥ शिशूनां प्रति विश्वेषु प्रतिपालनकारिणी । तपस्विनी विष्णु भक्ता कार्त्तिकेयस्य कामिनी ॥८२॥ षष्ठांशरूपा प्रकृतेस्तेन षष्ठी प्रकीर्त्तिता । पुत्रपौत्रप्रदात्री च धात्री त्रिजगतां सती ॥८३॥ सुंदरी युवती रम्या संततं भर्त्तुरंतिके । स्थने (sthàne) शिशूना परमा वृद्धरूपा च योगिनी ॥८४॥ पूजा द्वादशमासेषु यस्या विश्वेषु संततं । पूजा च सूतिकागारे पुरा (pará cod. Mill.) षष्ठदिने शिशोः ॥८५॥ एकविंशतिमे चैव पूजा कल्याणहेतुकी । मनन्वन्नियमिता (ṣasvan niyamitá cod. Mill.) चैषा नित्या काम्याप्यतः परा ॥८६॥ मातृरूपा दयारूपा शश्वद्रक्षणकारिणी । जले स्थले चांतरिक्षे शिशूनां स्वप्नगोचरे ॥८७॥ Cf. caput XL.

3 प्रधानांशस्वरूपा च देवी मंगलचंडिका । प्रकृतेर्मुखसंभूता सर्वमंगलदा सदा ॥८८॥ सृष्टौ मंगलरूपा च संहारे कोपरूपिणी । तेन मंगलचंडी सा पंडितैः परिकीर्त्तिता ॥८९॥ प्रति मंगलवारेषु प्रति विश्वेषु वंदिता । पंचोपचारैर्भक्ता च योषिद्भिः परिपूजिता ॥९०॥ पुत्रपौत्रधनैश्वर्ययशोमंगलदायिनी । शोकसंतापपापार्त्तिदुःखदारिद्रनाशिनी ॥९१॥ परितुष्टा सर्ववांछाप्रदात्री सर्वयोषितां । रुष्टा क्षणेन संहर्त्तुं शंक्ता (ṣaktá) विश्वं महेश्वरी ॥९२॥ Cf. caput XLI.

4 Praeter alios multos Ṣákáṭáyana, Páṇini, Kátyáyana eo hymno ante Náradae tempora usi esse dicuntur.

5 सनत्कुमारो ब्रह्माणं ज्ञानं पप्रच्छ यत्र वै । वभूव जडवत्सोऽपि सिद्धांतं कर्तुमक्षमः ॥११३॥ स च तुष्टाव त्वां ब्रह्मा चाज्ञया परमात्मनः । चकार त्वत्प्रसादेन तदा सिद्धांतमुत्तमं ॥११५॥

6 Cf. Wilson, Vishnupurána p. 484.

7 Improbantur enim, qui e Madhuis et Kaiṭabhae gigantum medulla ortam esse putant.

8 अंवुवाच्यां भूखननं यः करोति च मानवः । स याति कृमिनां घोरां (kṛimidanṣam cha. cod. Mill.) स्थितिस्तत्र चतुर्युगं ॥७७॥

ridarum fata. Fructus e lavatione in Ganga facta percipiendus. Meditatio (Kauthumoktam dhyánam) et hymnus, quibus Gangá colenda est. Mystica Gangae origo. 9. Rádhá quum amoris invidia Gangae undarum ebibendarum consilium cepisset, dea a Kṛishṇa protegitur. Vishṇupadí nominis origo. 10. Gangae cum Kṛishṇa connubium. 11 (fol. 107^b) Tulasis fata. Vṛishadhvaja rex, omnium deorum praeter Ṣivam contemtor, Solis imprecatione regno privatur. 12. Kuṣadhvajae, Vṛishadhvajae nepoti, a Málávatí uxore filia, Vedavatí appellata, paritur. Ea Kṛishṇa piis operibus conciliato in vita postera Sítá, Rámae uxor, postea Draupadí renascitur, denique Lakshmís forma cum Kṛishṇa conjungitur. Rerum a Ráma gestarum adumbratio. 13. Dharmadhvajae, Kuṣadhvajae fratri, Tulasí filia nascitur. Quae austera devotione, ut in vita postera Kṛishṇae uxor fieret, obtinuit. 14. Ejus cum Ṣankhachúḍa[1] Gandharva connubium. 15. Dei, Ṣankhachúdae potestate territi, a Kṛishṇa impetrant, ut a Ṣiva interficeretur. 16. Ṣankhachúḍa Ṣivam convenit, sed regno se abdicare recusat[2]. 17. Pugnae descriptio. 18. Ṣankhachúḍa a Ṣiva Kṛishṇae pilo[3] occiditur. 19. Tulasís plantae, e Tulasís deae capillis ortae, sanctitas. Ṣálagráma lapides, in Gaṇḍakí fluminis ripa reperti, Kṛishṇae natura imbuti ideoque sacri sunt. In iis lapidibus varii circuli (chakra) mystici reperiuntur[4]. 20. Tulasís laudes. Nomina ejus octo: Vṛindá, Vṛindávaní, Viṣvapújitá, Viṣvapávaní, Pushpasárá, Nandiní, Tulasí, Kṛishṇajívaní. 21 (fol. 134^a). Narratio de Sávitrí. Sávitris cultus a Paráṣara Aṣvapati, Madrorum regi, progeniem desideranti, traditus. 22–31. Yamae cum Sávitrí colloquium. Narratio de Sávitrí, Satyavatis uxore, eam tantum ob causam ab auctore relata, ut, qui bonorum, quive malorum operum fructus essent, demonstraret. 22–25. Operum piorum, maxime vero largitionum, praemia. 26. Yamae laudes (yamáshṭakam). Tartari ejusque abyssorum (kuṇḍa) descriptio. 27. Quibus facinoribus in quas abyssos homines incidant, refertur. Peccata, quae Bráhmaṇae vel bovis caedi paria sunt. 28. De formis, quas scelesti in vita postera sumere coguntur, de Tartari locisque, in quos praecipitantur. 29. Kṛishṇae cultum unam salutis viam esse. 30. Iterata abyssorum (kuṇḍa) descriptio. 31 (fol. 162^a). Kṛishṇae virtutum laudatio. 32–36. Narratio de Lakshmí. 32. Lakshmis origo. 33. Durvásasis imprecatione Indra regno privatur. Durvásas de devotione (bhakti), rerum mundanarum renunciatione (sannyása), vitae humanae cursu disserit. 34. Indra a Vṛihaspati auxilium petit. Largitionum praemia. 35. Kṛishṇa deos, quos fortuna (Lakshmí) deserat, et quibuscum maneat, docet. Lakshmí e mari mulgendo prolata, Indrae regnum restituitur. 36. Meditatio et preces, quibus Lakshmí colenda est. (Mahálakshmístotram.) 37. Narratio de Sváhá (प्रकृतेः कलया चैव शर्वशक्तिस्वरूपिणी (sarva° cod. Mill.)। वभूव दाहिका शक्तिरग्रे (l. agneḥ) स्वाहा स्वकामिनी ॥१६॥). Váráha aevo Sváhá Kṛishṇae uxor fuit, Nágnajití appellata. Sváhae preces. 38. Narratio de Svadhá, manium uxore. Ejus cultus (शरत्कृष्णत्रयोदश्यां मघायां श्राद्धवासरे). 39. De Dakshiṇá, sacrificii uxore. 40. Narratio de Shashṭhí. Dea Priyavratae regis filium, quem Máliní mater mortuum ediderat, in vitam revocat. Ejus cultus. 41 (fol. 188^b). De Mangalachaṇḍí dea. दक्षायां वर्त्तते चंडी कल्याणेषु च मंगलं। मंगलेषु च या दक्षा सा च मंगलचंडिका ॥३॥ पूज्यायां वर्त्तते चंडी मंगलो पि महीसुतः। मंगलाभीष्टदेवी या सा वा मंगलचंडिका ॥४॥ मंगलो मनुवंशश्च सप्तद्वीपधरापतिः। तस्य पूज्याभीष्टदेवी तेन मंगलचंडिका ॥५॥ मूर्त्तिभेदेन सा दुर्गा मूलप्रकृतिरिश्वरी च। कृपारूपातिप्रत्यक्षा योषितामिष्टदेवता ॥६॥ Quo tempore Ṣiva cum Tripura pugnavit, Durgá novam hanc vigoris bellici (yuddhaṣakti) formam induit. 42. Narratio de Manasá. कन्या सा च भगवती कश्यपस्य (Kaṣyapasya) च मानसी। तेनेयं मनसा देवी मनसा या च दीव्यति ॥२॥ मनसा ध्यायते या वा परमात्मानमीश्वरं। तेन सा मनसा देवी योगेन तेन दीव्यति ॥३॥ Ejus nomina duodecim haec: Jaratkáru, Jagadgaurí, Manasá, Siddhayoginí, Vaishṇaví, Nágabhaginí, Ṣaiví, Nágeṣvarí, Jaratkárupriyá, Ástíkamátṛi, Vishaharí, Mahájnánayutá. 43. Manasae cum Jaratkáru connubium. Ástíka, eorum filius, in sacrificio, a Janmejaya ad necandas serpentes instituto, Takshakam et Indram ab interitu servat. Manasae colendae ritus. 44. Surabhís, vaccae divinae, origo. 45–53. De Rádhá narratio. 45. Ṣiva Durgae Rádhae ortum narrat: पुरा वृंदावने रम्ये गोलोके रासमंडले। शतशृंगैकदेशे च मल्लिकामालतीवने ॥२५॥ रत्नसिंहासने रम्ये तस्थौ तत्र जगत्पतिः। स्वेछामयश्च भगवान् वभूव रमणोत्सुकः ॥२६॥ रमणं कर्त्तुमिछंश्च तद्बभूव सुरेश्वरी। इछया च भवेत्सर्वं तस्य स्वेछामयस्य

---

[1] सुदामा नाम गोपश्च श्रीकृष्णांगसमुद्भवः। तदंशश्चातितेजस्वी ललाभ जन्म भारते ॥ सांप्रतं राधिकाशापात् दनुवंशसमुद्भवः। शंखचूड इति ख्यातस्त्रैलोक्ये न च तत्समः ॥ Cap. XIII, 30. 31.

[2] In hoc capite *bháṇḍára*, recentis originis vocabulum, e bháṇḍágára factum, bis occurrit: भांडाराणां सहस्रं च 7. भांडारवाहनादिकं 9. Pugna prope Pushpabhadrám flumen fuit (पश्चिमोदधिपूर्वे च मलयस्य च पश्चिमे ॥१७॥ श्रीशैलोत्तरभागे च गंधमादनदक्षिणे। - - - शरावतीमिश्रिता च निर्गता सा हिमालयात् ॥२०॥ गोमंतं वामतः कृत्वा प्रविष्टा पश्चिमोदधौ।). Capitis quinti decimi distichis 2. et 27. collatis, Pushpabhadrám Chandrabhágae synonymon esse conjicias, sed in lib. III, 28, 26. ab ea discernitur.

[3] Inde Ṣiva Ṣúlapáṇi appellatur.

[4] Hi circuli a vermibus quibusdam, Vajrakíṭa et Vajradanshṭra appellatis, fieri dicuntur.

च ॥२७॥ एतस्मिन्नंतरे दुर्गे द्विधारूपो वभूव सः । दक्षिणांगश्च श्रीकृष्णो वामाङ्गांगा च राधिका ॥२८॥ Reliqui dei a Kṛishṇa et Rádhá descendunt. 46. Narratio de Virajá nympha, *quae Rádhae iram timens in flumen mutatur. Sudáman, Kṛishṇae comes, Rádhae imprecatione Ṣankhachúḍae Asurae, Tulasís conjugis, formam induit. Rádhá ipsa Vṛishabhánae vaiṣyae, Kalávatí matre, filiae nascitur. Ea Ráyánae pastori despondetur, sed in nuptiis in Umbram evanescit, et postea Kṛishṇae nubit:* अतीते द्वादशाब्दे तु दृष्ट्वा तां नवयौवनां । सार्द्धं रायानवैश्येन तत्संवंधं चकार सः ॥३९॥ छायां सप्राप्य (sansthápya cod. Mill.) तद्गेहे सांतर्द्धानं चकार ह । वभूव तस्य वैश्यस्य विवाहस्यायथा (viváhaṣ chháyayá) सह ॥४०॥ गते चतुर्दशाब्दे तु कंसभीतस्यलेन च । जगाम गोकुलं कृष्णः शिशुरूपि (°rúpí) जगत्पतिः ॥४१॥ कृष्णमाता यशोदा या रायानस्तत्सहोदरः । गोलोकगोपं कृष्णांशं संवंधात् कृष्णमातुलः ॥४२॥ कृष्णेन सार्द्धं राधायाः पुण्ये वृंदावने वने । विवाहं कारयामास विधिना जगतां विधिः ॥४३॥ स्वप्ने राधापदांभोजं न हि पश्यंति वल्लवाः । स्वयं राधा हरेः क्रोडे छाया रायनमंदिरे ॥४४॥[1] Kṛishṇae juvenilis facinora. 47. Utkala, Dhruvae filius, propter pietatem Suyajna appellatus, quum Sutapasem Bráhmaṇam hospitem parum honorifice excepisset, regnum amittit. 48. Viri sancti regem poenas eorum edocent, qui mulierem, vaccam sive Bráhmaṇam occidunt (stríghna, goghna, brahmaghna) aut bona opera sceleribus obliterant (kṛitaghna)[2]. 49. De incestus poenis. 50, 51. Sutapasis de Kṛishṇae majestate, temporum computatione, quatuordecim Manu, aliis rebus cum Suyajna colloquium. Suyajna, devotione a peccato solutus, a Rádhá in Golokam vehitur. 52 (fol. 214[b]). Preces, quibus Rádhá (kárttikípúrṇimáyám) colenda est. 53. Rádhákavacham. 54–64. Narratio de Durgá. 54. Sedecim deae nomina, a Kauthuma tradita: Durgá, Náráyaṇí, Íṣáná, Vishṇumáyá, Ṣivá, Satí, Nityá, Satyá, Bhagavatí, Sarváṇí[3], Sarvamangalá, Ambiká, Vaishṇaví, Gaurí, Párvatí, Sanátaní. Harum appellationum origo. 55. Chandrae et Tárae amores. 56. Vṛihaspatis erepta uxore luctus. 57. Vṛihaspatis primum ab Indra, deinde a Ṣiva auxilium petit. 58. Brahman Ṣukrae, ad quem Chandra confugerat, persuadet, ut et hunc et Tárám sibi traderet. Budha, Chandrae et Tárae filius, Chaitram, Chaitra Adhiratham, Adhiratha Suratham gignit. 59. Suratha a Nandi regno privatus silvam adit, ibique cum Drumila (Samádhi) Vaiṣya amicitiam contrahit. A Medhasa anachoreta Durgae cultum edocentur[4]. 60 (fol. 237[a]). De Kṛishṇae veneratione. 61, 62. De Durgae cultu[5]. 63. Durgástotram. 64. Durgákavacham.

III. *Gaṇeṣakhaṇḍa*. Foll. 246–342. Incipit: श्रीनारद उवाच ॥ श्रुतं प्रकृतिखंडं तदमृतार्णवमुत्तमं । सर्वोत्कृष्टमीशितं (ípsitam) च मूढानां ज्ञानवर्द्धनं ॥१॥ अधुना श्रोतुमिच्छामि गणेशखंडमीश्वर । तज्जन्मचरितं नृणां सर्वमंगलमंगलं ॥२॥ कथं जज्ञे सुरश्रेष्टः पार्वत्या उदरे शुभे । देवी केन प्रकारेण ललाभ तादृशं सुतं ॥३॥ स वांशः कस्य देवस्य कथं जन्म ललाभ सः । अयोनिसंभवः किं वा किं वासौ [यो]निसंभवः ॥४॥ किं वा तद्ब्रह्म तेजो वा कियानेव पराक्रमः । का तपस्या च किं ज्ञानं किं वा तन्निर्मलं यशः ॥५॥ कथं तस्य पुरः पूजा विश्वेषु निखिलेषु च । स्थिते नारायणे शंभौ जगदीशे च ब्रह्मणि ॥६॥ पुराणेषु निगूढं च तज्जन्मपरिकीर्त्तनं । कथं वा गजवक्त्रो [ऽ]यमेकदंतो महोदरः ॥७॥ एतत्सर्वं समाचक्ष्व श्रोतुं कौतूहलं मम । सुविस्तीर्णं महाभाग तदतीव मनोहरं ॥८॥ etc.

Capita sunt 46. 1. Párvatis cum Ṣiva connubium. Skaṇdae origo. 2. Párvatí filium desiderat. 3. Puṇyakavratae, ad filios obtinendos efficacissimi, praeconium a Ṣiva factum. 4. Ea cerimonia decimo tertio Mághae mensis clarilunii die incipienda est. Dona, quae Kṛishṇae offerenda sunt. 5. Hoc ritu peracto, Ṣatarúpá, Manuis uxor, Priyavratam et Uttánapádam filios nacta est. 6. Párvatis ad ritum peragendum apparatus. 7. Párvatí, quamvis invita, Ṣivam ipsum Sanatkumárae sacrifici donat (dakshiṇá). Eadem Kṛishṇam celebrat. 8. Qui desiderium ejus explet. Gaṇeṣae ortus. 9. Ṣivae et Párvatis filium nactorum exsultatio. 10. Dei variam felicitatem puero precantur (mangaládhyáya). 11 (fol. 269[a]). Etiam Ṣanaiṣchara gratulabundus Párvatim visit,

---

[1] Cf. cap. XLV, 51. स्वयं देवी हरेः क्रोडे छाया रायानकामिनी । स च द्वादशगोपानां रायानः प्रवरः प्रिये ॥ Inmaculatam deo nupsisse hoc innuere videtur.

[2] कृतघ्नाः षोडशविधाः सामवेदे निरूपिताः । सर्वं (sarvaḥ cod. Mill.) प्रत्येकदोषेण प्रत्येकं फलमश्नुते ॥३५॥ कृते सत्ये च पुण्ये च स्वधर्मे तपसे (tapasi) व्रते । प्रतिज्ञायां च दाने च स्वगोष्टीपरिपालने ॥३६॥ गुरुकृत्ये कामकृत्ये देवकृत्ये द्विजार्चने । नित्यकृत्ये च विश्वासे परधर्मप्रधानयोः ॥३७॥ एतान्याहंति पापिष्टः स कृतघ्न इति स्मृतः ।

[3] Hoc nomen a *sarva* (cunctus) derivatur.

[4] Márkandeyapuráṇae haec esse imitatione expressa, vix est cur moneam.

[5] Multa ad doctrinam mysticam (Tántrika) pertinent. Cf. (cap. LXI). ततो [ऽ]ष्ट नायिकां (náyiká) देव्या यत्नतः परिपूजयेत् । उग्रचंडां प्रचंडां च चंडोग्रां चंडनायिकां ॥७९॥ अतिचंडां च चामुंडां (chámuṇḍám) चंडां च चंडवती (°tím) तथा । पद्मे चाष्टदले चैताः प्रागादिक्रमतस्तथा ॥८०॥ पंचोपचारैः (°cháraiḥ) संपूज्य भैरवान्मध्यदेशतः । आदौ महाभैरवं च संहारभैरवं तथा ॥८१॥ असितांगभैरवं च रुरुभैरवमेव च । तत[:] कालभैरवं च क्रोधभैरवमेव च ॥८२॥ ताम्रचूडं चंद्रचूडमंते च भैरवद्वयं । एतान्संपूज्य मध्ये च नव शक्तींश्च पूजयेत् ॥८३॥ तत्र पद्मे चाष्टदले मध्ये च भक्तिपूर्वकं । वैष्णवीं चैव ब्राह्मणीं रौद्रीं माहेश्वरी (°rím) तथा ॥८४॥ नारसिंहीं च वाराहीमिंद्राणीं कार्त्तिकीं तथा । सर्वशक्तिस्वरूपां च प्रधानां सर्वमंगलां ॥८५॥

sed puerum adspicere recusat. 12. Quod quum urgente Durgá fecisset, pueri caput a trunco separatum in Golokam evolat. Vishṇus elephanti caput Gaṇeṣae corpori affigit. Durgae imprecatione Ṣanaischara claudicat. 13. Dona et laudes a deis Gaṇeṣae oblatae. 14. Gaṇeṣakavacham. 15. Narratio de Kárttikeyae ortu. 16. Nandíṣvara ad Kárttikam a Kṛittikis, ejus nutricibus, arcessendum proficiscitur. 17. Kárttika parentes adit. 18. Kárttikae initiatio (abhisheka) deorumque dona. Devasenám Kárttikeya, Pushṭim Gaṇeṣa uxores ducunt. 19. Ṣivae, quum Solem, qui Málinem et Sumálinem laeserat, necavisset, Kaṣyapa, ut ipsius filius caput amitteret, imprecatur. Sol in vitam revocatur. 20. Súryakavacham. 21 (fol. 285[a]). Indra quum Párijátakae ramum, a Durvásase e Goloka allatum, in elephanti capite posuisset, deorum regno privatur. Ejus elephanti caput a Kṛishṇa abscisum in Gaṇeṣae trunco impositum est[1]. 22. Kṛishṇa conciliato Indra imperium recuperat. 23[a]. Lakshmíkavacham. 23[b]. Fortuna quorum domos vitet, refertur. 24, 25. Kártavíryárjunae regis de Kapilá, divinae copiae vacca (kámadhenu), cum Jamadagni certamen[2]. 26. Rex ab anachoreta bis vincitur. 27. Redintegrata pugna, Jamadagni a rege occiditur. Reṇukae uxoris lamenta et Rámae filii adventus. 28. De viduis concremandis et de sepeliendi ritibus obiter disseritur. Parṣuráma, delendorum Kshatriyarum consilio capto, primum Brahmanem, deinde 29. Ṣivam adit. Ṣivae coeli descriptio. 30. Ṣiva eum et precibus magicis et armis instruit. 31 (fol. 304[a]). Trailokyavijayam kavacham. 32. Preces, hymnus, ritus, quibus Kṛishṇa colendus est. 33. Ráma et auspiciis et somnio felicissimum eventum portendentibus ad expeditionem se accingit. 34. Kártavírya Manoramae uxori somnium infaustum refert, 35. eaque moerore moritur. Rex pessimis ominibus cum sociis ad pugnam proficiscitur, in qua Matsya rája primus occiditur. Cui preces ad conciliandum Ṣivam efficacissimae (Ṣivakavacham) eripiuntur. 36. Pugna continuatur. Ráma Bhadrakálím deam invocat. Suchandra rex, cui cantio mystica fraudulenter eripitur, a Ráma occiditur. 37. Bhadrakálíkavacham. 38, 39. Eodem modo Pushkaráksha, Suchandrae filius, et Padmáksha, ejusdem nepos, postquam Mahálakshmíkavacham et Durgákavacham amiserunt, denique 40. Kártavírya ipse, amisso Kṛishṇakavacha, occiditur. 41 (fol. 329[a]). Ráma in Kailásam ad Ṣivam colendum proficiscitur. 42, 43. Gaṇeṣae, quum Rámae aditum ad Ṣivam dormientem praeclusisset, pugna exorta dens eliditur. Unde Ekadantae nomen accepit. 44. Párvatí quum Rámam exsecratura esset, Kṛishṇa interveniente conciliatur. Gaṇeṣae nominum octo explicatio. 45. Durgae praeconium. 46. Tulasís flos in Gaṇeṣae cultu non adhibetur, propterea quod Tulasí olim levitate deum a meditatione averterat.

Vol. II. Foll. 399. IV. *Kṛishṇakhaṇḍa.* Incipit: नारद उवाच ॥ श्रुतं प्रथमतो ब्रह्मन् ब्रह्मखंडं मनोहरं। ब्रह्मणो वदनांभोजात्परमाद्भुतमेव च ॥१॥ ततस्तद्वचनं तूर्णं समागत्य तवांतिकं । श्रुतं प्रकृतिखंडं च सुधाखंडात्परं परं ॥२॥ ततो गणपतेः खंडमखंडं भवखंडनं। न मे तृप्तं मनो लोलं विशिष्टं श्रोतुमिछति ॥३॥ श्रीकृष्णजन्मखंडं च जन्मादिखंडनं नृणां। प्रदीपं सर्वतत्वानां कर्मघ्नं हरिभक्तिदं ॥४॥ सद्यो वैराग्यजननं भवराव(°roga)निकृंतनं। कारणं मुक्तिवीजानां भवाब्धितारणं परं ॥५॥ कर्मोपभोगरोगाणां खंडनं च रसायणं। श्रीकृष्णचरणांभोजप्राप्तिसोपानकारणं ॥६॥ जीवनं वैष्णवानां च जगतां कारणं परं। वद विस्तार्य्य मां भक्तं शिढपं (l. ṣishyam) च शरणागतं ॥७॥ केन वा प्रार्थितः कृष्ण आजगाम महीतले। सर्वांशैरेकत्वेशः स परिपूर्णतमः स्वयं ॥८॥ युगे कुत्र कुतो हेतोः कुत्र चाविर्वभूव ह। वसुदेवोऽस्य जनकः को वा का वा च देवकी ॥९॥ वद कस्य कुले जन्म मायया सुविडंवनं। किं चकार समागत्य केन रूपेण वा हरिः ॥१०॥ जगाम गोकुलं कंसभयेन सूतिकागृहात्। कथं कंसात्कीटतुल्यात् भयेशस्य भयं मुने ॥११॥ हरिर्वा गोपवेठोण (°veshena) गोकुले किं चकार ह। कुत्र गोपांगनासार्द्धं विजहार जगत्पतिः ॥१२॥ का वा गोपांगणा (°ganáḥ) के वा गोपाला वालरूपिणः। का वा यशोदा को नंदः किं वा पुण्यं चकार ह ॥१३॥ कथं राधा पुण्यवती देवी गोलोकवासिनी। व्रजे वा व्रजकन्या सा वभूव प्रेयसी हरेः ॥१४॥ कथं गोप्यो दुराराध्यं संप्रापुरीश्वरं परं। कथं ताश्च परित्यज्य [ज]गाम मथुरां पुनः ॥१५॥ भारावतरणं कृत्वा [किं] विधाय जगाम सः। कथ[य]स्व महाभाग पुण्यश्रवणकीर्तनं ॥१६॥ etc. Capita sunt 132, quibus tituli hi subscripti sunt: 1. Vishṇuvaishṇavayor guṇapraṣansáprastávas. 2. Virajánandaprastávas. 3. Saptasamudrajanmarádháṣrídámodbhavas. 4. Golokavarṇanam. 5. Golokavarṇane Ṣríkṛishṇastotrapaṭhanam. 6, 7. s. t. 8. Janmáshṭamívratopavásanirúpaṇaprastávas. 9. Nandaputrotsavas. 10. Pútanámokshaṇaprastávas. 11 (fol. 44[a]). Tṛiṇávartavadhas. 12. Ṣakaṭabhangakavachanyása. 13. Ṣríkṛishṇánnapráṣanam. 14. Vṛikshárjunabhanjanam. 15. Rádhákṛishṇaviváhe navasangamaprastávas. 16. Vakakeṣipralambavadhavṛindávanagamanaprastávas. 17. s. t. 18. Vṛindávananagaravarṇanacharitaprastávas. 19. Viprapatnínám mokshaṇaprastávas. 20. Kálíyadamanadávágnimokshaṇaprastávas. 21 (fol. 92[b]). Govatsaválakaharaṇaprastávas. 22. Indrayágabhanjane Nandastotraprastávas. 23. Dhenukavadhas. 24. Tilottamávaliputrayor Brahmaṣápaprastávas. 25. Tálabhakshaṇaprasange Valiputramokshaṇaprastávas. 26. Munimokshaṇaprastávas. 27. Ekádaṣívratanirúpaṇaprastávas. 28. Gopívastraharaṇaprastávas. 29. Rásakríḍáprastávas. 30. Munimokshaprastávas. 31 (fol. 140[b]). Rádhápraṣnas. 32. Rádhápraṣne Mohinístotraprasangas. 33. R.

[1] Jam supra haec narrata sunt. Lib. II, 33. III, 12.

[2] Auctor notissimum Rámáyaṇae episodium imitatus est.

Brahmamohiníṣamváde Ṣríkṛishṇastotraprasangas. 34. Mohiníṣápabrahmadarpabhangaprastávas. 35. Jáhnavíjanmaprastávas. 36. Rádhákṛishṇasamváde Brahmaṇaḥ prasangas. 37. Ṣankaraprasangas. 38. Haranirmályaṣápaprasangas. 39–42. s. t. 43 (fol. 179[a]). Satídehatyágas. 44. Ṣankaravirahaṣokápanodanam. 45. Párvatísampradánam. 46. Párvatíparameṣvarayor viváhas. 47. Sarvamangalavarṇanam. 48. s. t. 49. Vahnidarpabhangas. 50. Durvásodarpabhangas. 52 (fol. 202[a])[1]. Dhanvantaridarpabhanga-Manasávijaya. 53. Rádhámádhavayo rásavarṇanam. 54. Rásakríḍávarṇanam. 55, 56. Ṣríkṛishṇaprabhávakathanam. 57. Bhagavadguṇavarṇane Lakshmístotraprakathanam. 57[b]. Lakshmívairágyamochanam. 58. s. t. 59. Mahendradarpabhangaprakathanam. Ṣachíṣokápanodanam. Ṣachíkṛitagurustavakathanam. 60. Mahendradarpabhangaprakaraṇe Ṣakramokshakathanam. 61 (fol. 222[b]). s. t. 62. Ṣrírámacharitam. 63. Kansaduḥsvapnakathanam. 64. Kansayajnaprakathanam. 65. Akrúraharshotkathanam. 66. Rádháṣokápanodanam. 67. Ádhyátmikayogaprakathanam. 68. Rádháṣokavimochanam. 69. Ṣríkṛishṇágamanam. 70. Gopívishayas. 71 (fol. 243[a]). Yátrámangalam. 72. Kansahananavasudevadevakímokshaṇam. 73. Nandádiṣokapramochanam. 74–79. Bhagavannandasamvádas. 80. Bh. Táráharaṇam. 81 (fol. 266[a]). Bh. Tárápaharaṇam. 82–90. Bh. 91 (fol. 300[b]). s. t. 92. Rádhástotram. 93–95. Rádhoddhavasamvádas. 96. R. kálanirúpaṇam. 97, 98. s. t. 99. Bhagavadupanayane Gaṇeṣábhishekas. 100, 101. Bhagavadupanayanam. 101[b] (fol. 325[a]). Munipatnístotram. 102. Dvárakárambhe nirmáṇe. 103. Dvárakápraveṣas. 104–106. Rukmiṇyudváhas. 107. Rukmiṇísvayamvaras. 108. Rukmiṇyudváhas. 109, 110. Rádháyaṣodásamvádas. 111 (fol. 346[b]). Munikṛishṇasamvádas. 112. Gaṇeṣapújá. 113. Váṇayuddhe Ushániruddhasangamas. 114. V. Váṇániruddhasamvádas. 115. Skandániruddhayuddham. 116. V. Ṣivalambodarasamvádas. 117. V. Haragaurísamvádas. 118. V. Valikṛitam Kṛishṇastotram. 119. V. 120. Ṣṛigálavásudevamokshaṇam. 121 (fol. 370[a]). Maṇiharaṇam. 132. Rádhákṛishṇalambodarapújanam. 123. Siddháṣrame tírthayátráprasange Gaṇeṣapújanam. Brahmaṣeshádikṛitam Rádhikástotram. 124. SiddháṣramatírthayátráprasangeVasudevajnánálambhanam. 125. Ṣrírádhákṛishṇasamvádas. 126. Vṛindávanamahotsave Yaṣodánandajananam. 127. Ṣrírádhágolokagamanam. 128. Golokárohaṇam. 129. Náradaprakaraṇam. 130 (fol. 392[b]). Vahnisuvarṇotpattis. 131. Index. 132. Puráṇarum enumeratio. Brahmavaivartapuráṇae praeconium.

[1] Numerus 51. scribae incuria praetermissus est.

De codicibus Parisiensibus cf. Hamilton Catal. p. 36 sqq., de Berolinensibus Weber Catal. p. 132.

Hi codices hujus seculi initio exarati sunt. (Wilson 98, 99.)

67, 68.

Unum opus in voluminibus duobus compactum. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 11. Lat. 5. Linn. 10.

Insunt in his codicibus *Brahmavaivartapuráṇae* libri tres primi.

Vol. I. Foll. 211. Foll. 1–79. Capita 30. *Brahmakhaṇḍa.* Foll. 80–211. *Prakṛitikhaṇḍae* capita 34.

Vol. II. Foll. 206. Foll. 1–87. *Prakṛitikhaṇḍae* capita 35–63. Foll. 88–206. Gaṇeṣakhaṇḍa. Capita 46.

Hi codices intra annos 1770–1780 negligenter exarati sunt. (Walker 163, 164.)

69.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 169. Long. 15. Lat. 4. Linn. plerumque 10.

Brahmavaivartapuráṇae pars altera, *Prakṛitikhaṇḍa.* Cap. 11. incipit in fol. 39[a], cap. 21. fol. 64[b], cap. 31. fol. 90[b], cap. 41. fol. 116[a], cap. 51. fol. 142[a], cap. 61. fol. 163[a]. Codex superiore seculo satis accurate exaratus est. Textus recensio a cod. Wils. non differt. Sexaginta tria tantum capita numerantur. Capita enim 63. et 64. codicis Wils. in unum comprehensa sunt. (Mill 18.)

70.

Hujus voluminis folia 148–259. *Káṣímáhátmyam* (Káṣis urbis majestas) continent, qui liber ad tertiam Brahmavaivartapuraṇae partem pertinere dicitur. Incipit: भवानीतनयाद्याद्यतनंयानंददायक काशिवासिजनाद्यौघहारिन् ढुंढे नमोस्तु ते ॥१॥ जयति जयति काशी काशितज्ञानराशी: (°ráṣiḥ) शिवहरिहरधातृश्रीगणेशांविकानां । निवसतिरियमाद्या तां भजध्वं भजध्वं स्मरत नमत शुद्धां शुद्धये कीर्त्तयध्वं ॥ ऋषय ऊचुः ॥ युगानि युगमानं च (युगमानं च) युगधर्माः सनातनैः युगेषु लोकचरितं श्रुतमस्माभिरादितः ॥३॥ पुनः-कलियुगस्यास्य स्वरूपं वर्णयादितः कलिना धर्म[ा]मित्रेण वंचिता श्रवि (l. api) सज्जनाः ॥४॥ etc.

Capita sunt 26, quibus Káṣis urbis ejusque sacellorum sanctitas celebratur. Insertae sunt narratiunculae quaedam, quibus miracula in ea urbe facta illustrantur. Capp. 1–5. Gurubhakti. Dípaka, quum Vedadharmae, Pailae filio, magistro praecipuam et obedientiam et venerationem praestitisset, sanctitatem summam obtinet. Cap. 6. Mokshopáyás. Cap. 7. Miraculum quoddam

refertur, quod Dharmapathae mercatori evenit, quum in usum publicum lacum Váráṇasiae fodisset. Capp. 8–11. vide infra. Cap. 12. Principes nisi largitionibus peccata luere non posse, Mahátejasis kshatriyae exemplo probatur. Cap. 13. De urbis lingis. Civitas novem locos salis fecundos, novem silvas, novem montes habere, et vicis septem constare traditur. 14. Urbis laudes. 15. Dvijajetri bráhmaṇa, qui in Rákshasam mutatus erat, urbis sanctitate divinam formam nanciscitur. 16. Yátrávidhánam. 17. De Káṣis nomine. Káṣí deae forma coram Ṣiva de hominum vitiis conqueritur etc. etc.

In fine libri haec subscripta sunt: इति श्रीब्रह्मवैवर्ते तृतीयविभागे रहस्ये काशीमाहात्म्ये सप्तविंशो ध्यायः ॥

Codex post annum 1820 exaratus est. (Wilson 245[c].)

71.

In hoc volumine quatuor opuscula insunt. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 110. Long. foll. 1–45. 12, reliquorum 12½. Lat. foll. 1–22. 4½. reliquorum 5.

Foll. 1–22. Linn. 7. 8. *Panchakroṣamáhátmya*, quatuor capitibus constans, e Káṣíkhaṇḍa desumtum (capp. 8–11). Incipit: श्रीदेव्युवाच ॥ देवदेव महादेव भक्तानामभयप्रद । काशीवासः सुगहनः पापिनां धनलो(भ)भिनाम् ॥१॥ विषयाश(sa)क्तमनसां न सुखाय कदाचन । सुखाय सर्वलोकानां प्रवृत्तिः प्रथिता कलौ ॥२॥ विषयैः परिपुष्टानां जीवनं नान्यथा भवेत् । प्रायश्चित्तान्तरं देव वदस्व यदि मन्यसे ॥३॥ प्रायश्चित्तविहीनस्य यातना जायते ध्रुवम् । विभेमि दीनान् मनुजान् दृष्ट्वा शास्त्रपराङ्मुखान् ॥४॥ तानप्युद्धर देवेश शठान्स्वेच्छापरिग्रहान् ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ साधु पृष्टं त्वया देवि क्षेत्रपापकृतां नृणां । निस्तार स्याद्यया मंक्षु प्राय[श्चि]त्तेन येन हि ॥५॥ प्रायश्चित्तविहीनानां यात्त (l. yátaná) बहुदुःखदा । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन प्रायश्चित्तं समाचरेत् ॥६॥ जैगीषव्यो मुनिश्रेष्ठस्तपस्वी मत्परायणः । तेन पृष्टो ह्मागत्य शिष्यार्थं तद्दयालुना ॥७॥ etc. Ṣiva, a Jaigíshavya interrogatus, scelerum in Káṣi ipsa commissorum hoc unum esse piaculum ait, ut sacella circum urbem sita circumirentur[1], ibique dei (maxime vero lingae variae formae) colerentur. Qui cultus quam efficax sit, Maṇḍapae, Kushmáṇḍae bráhmaṇae filii, obiterque Viṣálákshís, Ṣáṇḍilyae filiae, exemplo probatur. In capite tertio dei colendi enumerantur, in quarto ritus observandi describuntur.

Haec voluminis pars anno 1813 exarata est. (Mill 42[a].)

[1] Cap. I. ज्ञानस्वरूपा काशीयं पंचक्रोशपरमिता (l. parimitá) ॥६५॥ तस्याः प्रदक्षिणां कृत्वा दशजन्मकृतादघात् (kṛitád aghát) । मुक्तो भवति पापात्मा etc.

72.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 148. Long. 12. Lat. 6. Linn. 11.

Adhyátmarámáyaṇa (Rámáyaṇam spirituale) *Brahmáṇḍapuráṇae* (uttarakhaṇḍa) pars, a Brahmane cum Nárada ita communicata, ut olim a Ṣivae Párvati deae tradita erat. Libro Rámae res gestae narrantur, ita tamen ut non homini, sed numini summo, sive potius Vishnui (Ráma enim ipsissimus a numine summo differre negatur) tribuantur, qui ea forma indutus in terram descendisse fertur, ut Rávaṇam gigantem, deos terrentem, occideret. Sítá vero naturae prototypon sive Lakshmí dea esse dicitur. Praecedit prooemii loco caput unum, quod in hoc codice (A.), et in B. alterius Puráṇae partis sexagesimum primum esse dicitur[2]. Incipit: सूत उवाच ॥ कदाचिन्नारदो योगी परानुग्रहवांछया । पर्यटन्सकलांल्लोकान् सत्यलोकमुपागतः ॥२॥ तत्र दृष्ट्वा मूर्तिमद्भिश्छंदोभिः परिवेष्टितम् । बालार्कप्रभया सम्यग्भासयंतं सभागृहम् ॥३॥ मार्कंडेयादिमुनिभिः स्तूयमानं मुहुर्मुहुः । सर्वार्थगोचरज्ञानं सरस्वत्या समन्वितं ॥४॥ चतुर्मुखं जगन्नाथं भक्ताभीष्टफलप्रदम् । प्रणम्य दंडवद्भक्त्या तुष्टाव मुनिपुंगवः ॥५॥ प्रसन्नस्तु मुनिं प्राह स्वयंभूर्वैष्णवोत्तमम् । किं प्रष्टुकामस्त्वमसि तद्वदिष्यामि ते मुने ॥६॥ etc. Liber ipse ab his versibus incipit, e quibus et argumentum et auctoris propositum facile cognosces: यः पृथ्वीभरवारणाय दिविजैः संप्रार्थितश्चिन्मयः संजातः पृथिवीतले रविकुले मायामनुष्योऽव्ययः । निःशंकं हतराक्षसः पुनरगाद्ब्रह्मत्वमाद्यं स्थिरां कीर्तिं पापहरां निधाय जगतां तं जानकीशं भजे ॥१॥ विश्वोद्भवस्थितिलयादिषु हेतुमेकं मायाश्रयं विगतमायमचिंत्यमूर्तिम् । आनंदसान्द्रममलं निजबोधरूपं सीतापतिं विदिततत्वमहं नमामि ॥२॥ पठंति ये नित्यमनन्यचेतसा शृण्वंति चाध्यात्मिकसंज्ञितं शुचिं (शुभं B.) । रामायणं सर्वपुराणसंमितं निर्धूतपापा हरिमेव यांति ते ॥३॥ अध्यात्मरामायणमेव नित्यं पठेद्यदिच्छेद्भवबंधमुक्तिम् । गवां सहस्रायुतकोटिदानफलं लभेद्यः शृणुयात्स नित्यम् ॥४॥ पुरारिगिरिसंभूता श्रीरामार्णवसंस्थिता । आध्यात्मरामगंगेयं (adhy°) पुनाति भुवनत्रयं ॥५॥ कैलासाग्रे कदाचिद्रविशतविमले सुंदरे रत्नपीठे संविष्टं ध्याननिष्ठं त्रिनयनमभयं सेवितं सिद्धसंघैः । देवी वामांकसंस्था गिरिवरतनया पार्वती भक्तिनम्रा प्राहेदं देवमीशं सकलमलहरं वाक्यमानंदकंदं ॥६॥ पार्वत्युवाच ॥ नमो स्तु ते देव जगन्निवास सर्वात्मदृक् त्वं परमेश्वरो सि । पृच्छामि तत्वं पुरुषोत्तमस्य सनातनं त्वं च सनातनो सि ॥७॥ गोप्यं यदत्यंतमनन्यवाच्यं वदंति भक्तेषु महानुभावाः । तदप्यहो हं तव देव भक्ता प्रियो सि मे त्वं वद यत्तु पृष्टं ॥८॥ ज्ञानं सविज्ञानमथानुभूतिवैराग्ययुक्तं[3] च मितं विभास्वत् । जानाम्यहं योषिदपि त्वदुक्तं यथा तथा ब्रूहि तरंति येन ॥९॥ पृच्छामि चान्यच्चपरं[4] रहस्यं तदेव

[2] इति श्रीब्रह्मांडपुराणे उत्तरखंडे द्विशतोत्तरसाहस्र्यां संहितायां भविष्यत्फलनिर्णयो ध्यात्मरामायणे फलस्तुतिर्नामेकषष्टितमो ध्यायः ।

[3] °नुभक्ति B. °नुभक्तिं C. [4] चान्यच्च परं B. वान्यच्च परं C.

चाग्रे वद वारिजाक्ष । श्रीरामचंद्रे [ऽ]खिलतत्वसारे भक्तिर्दृढा नौर्भवति प्रसिद्धा ॥१०॥ भक्ति (bhaktiḥ B.) प्रसिद्धा भवमोक्षणाय नान्यतत: (°t tataḥ) साधनमस्ति किंचित् । तथापि हृत्संशयबंधनं मे विभेत्तुमर्हस्यमलोक्तिभिस्त्वं ॥११॥ वदंति रामं परमेकमाद्यं निरस्तमायागुणसंप्रवाहं । भजंति चाहर्निशमप्रमत्ता: परं पदं यांति तथैव सिद्धा: ॥१२॥ वदंति केचित्परमो पि राम: स्वाविद्यया संवृतमानसस्वं । जानाति नात्मानमत: परेण संबोधितो वेदपरात्मतत्त्वं ॥१३॥ यदि स्म जानाति कुतो विलाप[:] सीताकृते तेन कृत: परेण । जानाति नैवं यदि केन सेव्यो रामो पि सर्वैरिह जीवजातै: ॥१४॥ अत्रोत्तरं किं विदितं भवद्भिस्त्वं ब्रूहि मे संशयभेदवाक्यं[1] । श्रीमहादेव उवाच ॥ धन्यासि भक्तासि परात्मनस्त्वं यत् ज्ञातुमिच्छा तव रामतत्वं ॥१५॥ पुरा न केनाप्यभिचोदितो हं वक्तुं रहस्यं परमं निगूढं । त्वयाद्य भक्त्या परिचोदितो हं वक्ष्ये नमस्कृत्य रघूत्तमं ते ॥१६॥ राम: परात्मा प्रकृतेरनादिरानंद एक: पुरुषोत्तमो हि । स्वमायया कृत्स्नमिदं हि सृष्ट्वा नभोवदंतर्वहिरास्थितो य: ॥१७॥ सर्वांतरस्थो पि निगूढ आत्मा स्वमायया सृष्टमिदं विचष्टे । जगंति नित्यं परितो भ्रमंति यत्सन्निधौ चुंबकलोहवद्धि ॥१८॥ एतं न जानंति विमूढचित्ता: स्वाविद्यया संवृतमानसास्ते । स्वाज्ञानमप्यात्मनि शुद्धबुद्धावारोपयंतीह[2] निरस्तमाये ॥१९॥ संसारमेवानुसरंति ते वै पुत्रादिसक्ता: पुरुकर्मयुक्ता: । जानंति नैवं हृदये स्थितं ते चामीकरं कंठगतं यथाज्ञा: ॥२०॥ यथाप्रकाशो न तु विद्यते रवौ ज्योति:स्वभावे परमेश्वरे तथा । विशुद्धविज्ञानघने रघूत्तमे [ऽ]विद्या कथं स्यात्परत: परात्मनि ॥२१॥ यथा हि चक्षुर्भ्रमतोर्गृहादिकं (chákshṇor) विनष्टदृष्टेर्भ्रमतीव दृश्यते । तथैव देहेंद्रियकर्तुरात्मन: कृतं परे [ऽ]ध्यस्य जनो विमुह्यति ॥२२॥ नाहो न रात्रि: सवितुर्यथा भवेत्प्रकासरूपाऽव्यभिचारत:[3] क्वचित् । ज्ञानं तथाज्ञानमिदं द्वयं हरौ रामे कथं स्थास्यति शुद्धविग्रहे ॥२३॥ तस्मात्परानंदमये रघूत्तमे विज्ञानरूपे न हि विद्यते तम: । अज्ञानसाक्षिण्यरविन्दलोचने मायाश्रयत्वान्न हि मोहकारणं ॥२४॥ अत्र ते कथयिष्यामि रहस्यमतिदुर्लभं । सीतारामम‍रुत्सूनुसंवादं मोक्षसाधनं ॥२५॥ पुरा रामायणे रामो रावणं देवकंटकं । हत्वा रणे रणश्लाघ्यं सपुत्रबलबांधवं ॥२६॥ सीतया सह सुग्रीवलक्ष्मणाभ्यां समन्वित: । अयोध्यामगमद्रामो हनूमत्प्रमुखैर्वृत: ॥२७॥ अभिषिक्त: परिवृतो वसिष्ठाद्यैर्महात्मभि: । सिंहासने समासीन: कोटिसूर्य्यसमप्रभ: ॥२८॥ दृष्ट्वा तदा हनूमंतं प्रांजलिं पुरत: स्थितम् । कृतकार्यं निराकांक्षं ज्ञानापेक्षं महामतिं ॥२९॥ राम: सीतामुवाचेदं ब्रूहि तत्वं हनूमते । निष्कल्मषो [ऽ]यं ज्ञानस्य पात्रं नौ नित्यभक्तिमान् ॥३०॥ तथेति जानकी प्राह तत्वं रामस्य निश्चितं । हनुमंते (hanumate) प्रपन्नाय सीता लोकविमोहिनी ॥३१॥ सीतोवाच ॥ रामं विद्धि परं ब्रह्म सच्चिदानंदमव्ययम् । सर्वोपाधिविनिर्मुक्तं सत्तामात्रमगोचरं ॥३२॥ आनंदं निर्मलं शांतं निर्विकारं निरंजनम् । सर्वव्यापिनमात्मानं स्वप्रकाशमकल्मषं ॥३३॥ मां विद्धि मूलप्रकृतिं सर्गस्थित्यंतकारिणीं । तस्य सन्निधिमात्रेण सृजाम्यतमतंद्रिता (सृजामीदमतंद्रिता B. C.) ॥३४॥ तत्सान्निध्यान्मया सृष्टं तस्मिन्नारोप्यतेऽबुधै: । अयोध्यानगरे जन्म रघुवंशेतिनिर्मले ॥३५॥ विश्वामित्रसहायत्वं मखसंरक्षणं तथा । अहल्याशापशमनं चापभंगो महेशितु: ॥३६॥ मत्पाणिग्रहणं पश्चाद्भार्गवस्य मदक्षय: । अयोध्यानगरे वासो मया द्वादशवार्षिक: ॥३७॥ दंडकारण्यगमनं विराधवध एव च । मायामारीचमरणं मायासीताहृतिस्तथा ॥३८॥ जटायुषो मोक्षलाभ: कबंधस्य तथैव च । शबरीपूजनं पश्चात्सुग्रीवेण समागम: ॥३९॥ वालिनश्च वध: पश्चात्सीतान्वेषणमेव च । सेतुबंधश्च जलधौ लंकायाश्चाभिरोधनम् ॥४०॥ रावणस्य वधो युद्धे सपुत्रस्य दुरात्मन: । विभीषणे राज्यदानं पुष्पकेन मया सह ॥४१॥ अयोध्यागमनं पश्चाद्राज्ये रामाभिषेचनम् । एवमादीनि कर्माणि मयैवाचारितान्यपि ॥४२॥ आरोपयंति रामे स्मिन्निर्विकारे [ऽ]खिलात्मनि ॥४३॥ रामो न गच्छति न तिष्ठति नानुशोचत्याकांक्षते त्यजति नो न करोति किंचित् । आनंदमूर्तिरचल: परिनामहीनो मायागुणाननुगतो हि तथा विभाति ॥४३॥ etc. Totum opus in libros septem dividitur, qui Rámáyaṇae librorum titulos gerunt. I. Bálakáṇḍa, capp. 7 (fin. in fol. 17^{a}). II. Ayodhyákáṇḍa, capp. 9 (fol. 41^{b}). III. Áraṇyakáṇḍa, capp. 10 (fol. 59^{b}). IV. Kishkindhákáṇḍa, capp. 9 (fol. 76^{b}). V. Sundarakáṇḍa, capp. 5 (fol. 87^{b}). VI. Yuddhakáṇḍa sive Lankákáṇḍa, capp. 16 (fol. 125^{b}). VII. Uttarakáṇḍa, capp. 9 (foll. 148^{a}).

Duo operis capita sacerrima habentur: primum, cujus partem supra exscripsimus, *Rámahṛidaya* appellatum, quo intima Rámae natura revelatur, et libri septimi caput quintum, *Rámagítá*, quo auctor, philosophiae Vedánticae sectator, summi numinis cognitionem, operibus piis praestantiorem, adumbrat.

De codice Petropolitano cf. Boehtlingk in libro: Das Asiatische Museum etc. p. 721, de codicibus Berolinensibus Weber Catal. p. 133, de Parisiensibus Hamilton pp. 17. 64.

Codex hoc seculo satis accurate exaratus est. (MILL 51.)

73.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 223. Long. $12\frac{1}{2}$. Lat. 5. Linn. foll. 1–110. 9, postea 10.

Adhyátmarámáyaṇa. (B.) Ad caput Rámagítá dictum (incipit in fol. 195) commentarius adscriptus est, qui his verbis incipit: अथ भगवान् शिवो रामलक्ष्मणसंवादमुखेन परतत्वमुपदेष्टुमाह. Cujus commentarii *Rámavarmanem* auctorem compertum habeo. Eorum, quos contuli, locorum textum saepius cum cod. C. quam cum A. congruentem reperi.

Codex anno 1801 exaratus est. (WILSON 105.)

74.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 205. Long. 10. Lat. 6. Linn. 12.

1 °भेदि B. 2 शुद्धबोधे ह्या° B. शुद्धबोधे स्वा° C. 3 °प्रकाश°.

Adhyátmarámáyaṇa. (C.) Codex anno 1792 negligenter exaratus est.

De toto Brahmáṇḍapurána cf. Wilson Vishnupurána, p. liv. Partes ejus hae innotuerunt: Agniṣvara Máhátmya (Wilson Mack. Coll. I, 62), Anjanádri M. (ibid. 62), Anantaṣayana M. (ibid. 62), Arjunapura M. (ibid. 63), Kaṭhoragiri M. (ibid. 64), Tungabhadrá M. (ibid. 72), Padmakhaṇḍa (ibid. 75), Pápanáṣana M. (ibid. 75), Pinákiní M. (ibid. 76), Buddhipura M. (ibid. 84), Mallápura M. (ibid. 80), Mallári M. (Westergaard Catal. p. 4), Rámáyaṇa M. (Wilson l. l. 54), Lakshapújá M. (Weber Catal. p. 135), Lalitopákhyánam (cf. Wilson Vishnupurána, p. lv), Valkalakshetra M. (Wilson Mack. Coll. I, 83) Virajákshetra M. (ibid. 84), Ṣivagangá M. (ibid. 87), Ṣrígoshṭhí M. (ibid.), Ṣríranga M. (ibid.), Sundarapura M. (ibid. 89), Sundaráraṇya M. (ibid.), Hastagiri M. (ibid. 91). (WALKER 130.)

75.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 127. Long. 12½. Lat. 6. Linn. 14.

Bhavishyapuráṇae pars prior, a Sumantu cum Ṣatáníka communicata. (A.) De argumento cf. Wilson, Vishnupurána p. xxxix. Incipit: शृणुष्वेदं महाबाहो पुराणं पंचलक्षणं यच्छ्रुत्वा मुच्यते राजन् पुरुषो ब्रह्महत्यया पर्वाणि चैवात्र पंच कीर्त्तितानि स्वयंभुवा प्रथमं कथ्यते ब्रह्म (l. ब्राह्मं) द्वितीयं वैष्णवं स्मृतं तृतीयं शैवमाख्यातं चतुर्थं त्वाष्ट्रमुच्यते पंचमं प्रतिसर्गाख्यं सर्वलोकैः सुपूजितं एतानि तात पर्वाणि लक्षणानि निबोध मे सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वतराणि च वंशानुचरितं चैव पुराणं पंचलक्षणं चतुर्दशभिर्विद्याभिर्भूषितं कुरुनंदनं (kurunandana) अंगानि चतुरो वेदा मिमांसा न्यायविस्तरः पुराणं धर्मशास्त्रं च विद्या ह्येताश्चतुर्दश आयुर्वेदो धनुर्वेदो गांधर्वश्चैव ते त्रयः अर्थशास्त्रं चतुर्थं तु विद्या अष्टादशैव ताः प्रथमं कथ्यते सर्गो भूतानामिह सर्वशः etc.

Capita, quae neque in A.C. neque in codice Colebrooke (E. I. H. 1314) indicantur, centum circiter videntur esse. Atque I. auctor de creatione, temporum divisione, ritibus sacris, consecratione, connubio, de patris familias officiis disserit (fol. 1–26ᵃ). Quibus in rebus legum codicis Manui tributi capita 1–3. ita secutus est, ut non modo disticha haud pauca ex eo libro desumeret, sed etiam nonnunquam Manum ipsum laudaret. Cf. haec: मनुना च तथा प्रोक्तं नाम्नो लक्षणमुत्तमं । शर्मवद्ब्राह्मणस्य etc. = M. II, 32. यथाह भगवान्मनुः । अक्षरं त्वक्षयं ज्ञेयं etc. = M. II, 84. Plurima vero vel in hac parte ex aliis quibusdam fontibus deprompsit. De rebus singulis haec. In fol. 4ᵇ. ritus quadraginta (sanskára) et virtutes octo enumerantur: गर्भाधानं पुंसवनं सीमंतोन्नयनं तथा । जातकर्मान्नप्राशनं चूडाकरणमेखलाः ॥ ब्रह्मव्रतानि चत्वारि स्नानं च तदनंतरं । सधर्मचारिणीयोगो यज्ञानां कर्म मानद ॥ पंचानां कार्यमित्याहुरात्मनः श्रेयसे नृप । देवपितृमनुष्याणां भूतानां ब्रह्मणस्तथा ॥ एतेषां चाष्टकाकर्म पार्वणं श्राद्धमेव हि । श्रावणी चाग्रहायणी चैत्री चाश्वयुजी तथा । पाकयज्ञास्तथा सप्त अग्न्याधेयं च सत्क्रिया । अग्निहोत्रं तथा राजन् दर्शं च विधुसंक्षये ॥ पौर्णमासं च राजेंद्र चातुर्मास्यानि चापि हि । निरूढपशुबंधं च तथा सौत्रामणीति च ॥ हविर्यज्ञास्तथा सप्त तेषां चापि हि सत्क्रिया । अग्निष्टोमोऽत्यग्निष्टोमस्तथोक्थ्यः षोडशीं विदुः ॥ वाजपेयोऽतिरात्रश्च अप्तोर्यामेति वै नृप । संस्कारेषु स्थिताः सप्त सोमाः कुरुकुलोद्वह ॥ इत्येते द्विजसंस्काराश्चत्वारिंशन्नृपोत्तम । अष्टौ चात्मगुणास्तात शृणु तानपि भारत ॥ अनसूया दया क्षांतिरनायासं च मंगलं । अकार्पण्यं तथा शौचमस्पृहा च कुरूद्वह ॥ Fol. 7ᵇ. Upasparṣanavidhis. Fol. 9ᵇ. De mahá-guru haec traduntur: जपोपजीवी यो विप्रः स महागुरुरुच्यते । अष्टादश पुराणानि रामस्य चरितं तथा ॥ विष्णुधर्मादित्यधर्माः शिवधर्माश्च भारत । कार्ष्णं चेदं पंचमं तु यन्महाभारतं स्मृतं ॥ सौराश्च धर्मा राजेंद्र नारदोक्ता महीपते । जयेति नाम एतेषां प्रवदंति मनीषिणः ॥ एवं विप्रकदंबस्य वाचकः (librorum sacrorum praelector, qui aliis etiam libri locis laudatur) प्रचरः स्मृतः । यस्त्वेतानि समस्तानि पुराणानि ह जानते । भारतं च महाबाहो स सर्वज्ञो मतो नृणां ॥ Fol. 13ᵃ. Upanayanavidhis. Fol. 15ᵇ. Strílakshaṇam. Hoc capite externus mulieris habitus fastidiose describitur, et quae membrorum singulorum proprietate marito futuro portendantur, indicatur. II. De cerimoniis variis disseritur, quae septem diebus lunae ortum sive occasum sequentibus observandae sunt. Oratio narrationibus ornata est, quae in priore parte omnino desunt. Incipit (fol. 26ᵇ): भगवंस्तिथयो ब्रूहि तिथीनां च विधिं च मे । प्राशनं गुह्यधर्मं च उपवासविधीनपि ॥ मुच्यते येन पापौघास्त्वत्प्रसादाद्द्विजोत्तम । संसाराच्चेय (? °rách cha yad) विप्रेंद्र श्रेयसे जगतस्तथा ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शृणु कौरव कर्माणि तिथिगुह्याश्रितानि तु । श्रुतपठितपापघ्नान्युपोषितफलानि च ॥ प्रतिपदि क्षीरप्राशनं पुष्पप्राशनं द्वितीयायां । लवणवर्जि तृतीयायां तिलान्नं प्राश्नीयाच्चतुर्थ्यां ॥ क्षीराशनश्च पंचम्यां फलाशनः सदा षष्ठ्यां । शाकाशनः सप्तम्यां बिल्वाहारोऽष्टम्यां तु ॥ शिष्टाशनो नवम्यामनग्निपाकाहारो दशम्यां । एकादश्यां घृताहारो द्वादश्यां पायसाहारः ॥ त्रयोदश्यां गोमूत्राहारश्चतुर्दश्यां यवान्नाहारः । कुशोदकप्राशनं पौर्णमास्यां हविष्याहारोऽमावास्यायां ॥ 1. *Pratipatkalpa*[1]. Cerimoniae in honorem Brahmanis his duobus mensis diebus observandae. Qui locus maxime propter eam rem notandus est, quod non modo sacella Brahmani aedificari jubentur, sed etiam imaginum ejus cultus (sammárjana, snána) praecipi-

[1] Tres vocabuli formae in his capitibus leguntur: *pratipad, pratipadá, pratipadí.*

tur. Quid quod dei statua sive imago curru circum urbem circumvehitur: fol. 30^{a}. पौर्णमासोपवासं च कृत्वा भक्त्या नराधिप । अनेन विधिना यस्तु विरंचिं पूजयेन्नरः ॥ प्रतिपद्यां महाबाहो स गच्छेद्ब्रह्मणः पदं । ऋग्भिर्विशेषतो देव (?) विरिंचो यासु देवता ॥ कार्त्तिके मासि देवस्य रथयात्रा प्रकीर्तिता । यां कृत्वा मानवो भक्त्या याति ब्रह्मसलोकतां ॥ कार्त्तिके मासि राजेंद्र पौर्णमास्यां चतुर्मुखं । मार्गेण चर्मणा सार्धं सावित्र्या परंतप ॥ भ्रामयेन्नगरं सर्वं नानावाद्यैः समन्वितं । स्थापयेद्भ्रामयित्वा तु सलोकं नगरं नृप ॥ ब्राह्मणं भोजयित्वाग्रे शांडिलेयं प्रपूज्य च । आरोपयेद्रथे देवं पुण्यवादित्रनिस्वनैः ॥ रथाग्रे शांडिलीपुत्रं (शांडिनी° A.C.D.) पूजयित्वा विधानतः । ब्राह्मणान्वाचयित्वा च कृत्वा पुण्याहमंगलं ॥ देवमारोपयित्वा तु रथे कुर्यात्प्रजागरं । नानाविधैः प्रेक्षणकैर्ब्रह्मघोषैश्च पुष्कलैः ॥ कृत्वा प्रजागरं ह्येवं प्रभाते ब्राह्मणं नृप । भोजयित्वा यथाशक्त्या भक्ष्यभोज्यैरनेकशः ॥ पूजयित्वा जनं वीर वस्त्रेण विधिवन्नृप । गजेन च महाबाहो पयसा पायसेन च ॥ ब्राह्मणान्वाचयित्वा च छांदेन विधिना नृप । कृत्वा पुण्याहशब्दं च [तं] रथं भ्रामयेत्पुरे ॥ चतुर्वेदविदैर्विप्रैर्भ्रामयेद्ब्राह्मणो रथं । बहुधाप्रणवोच्चारैश्छंदोगाध्वर्युभिस्तथा ॥ भ्रामयेदेव देवस्य सुरज्येष्ठस्य तं रथं । प्रदक्षिणं पुरं सर्वं मार्गेण सुसमेन (sushamena) तु ॥ न वोढव्यो रथो (यं) वीर शूद्रेण शुभमिच्छता । नारुहेत रथं प्राज्ञो भुक्तैकं[1] भोजनं नृप ॥ ब्रह्मणो दक्षिणे पार्श्वे सावित्रीं स्थापयेन्नृप । भोजको वामपार्श्वे तु पुरतः कंजजं न्यसेत् ॥ एवं तूर्यनिनादैस्तु शंखशब्दैश्च पुष्कलैः । भ्रामयित्वा रथं वीर पुरं सर्वप्रदक्षिणं । स्वस्थाने स्थापयेद्भूयः कृत्वा नीरजनं बुधः ॥ 2. *Dvitíyákalpa* (fol. 33^{b}). Hi dies Asvinibus consecrati sunt. Episodium de Chyavana et Asvinibus, eodem fere modo atque in Mahábhárata (III, 10316 sqq.) breviter relatum. 3. *Tritíyákalpa* (fol. 33^{b}). Gaurívratam. 4. *Chaturthíkalpa* (fol. 33^{b}–43^{a}). Gaṇesavratam. Vighnavináyakae sive Vighnesae appellationis origo. Purushalakshaṇam. Strílakshaṇam. Horum capitum, quibus, quae corporis habitu significentur et portendantur, ostenditur, lectio physiognomonibus nostris commendanda est. Gaṇeṣae colendi ritus. Qui tum auspicatissimus est, quum lucente Marte peragitur (Angárakachaturthí): यदा शुक्लचतुर्थ्यां तु वारो भौमस्य वै भवेत् । तदा सा सुखदा ज्ञेया etc. 5. *Panchamíkalpa* (fol. 43^{a}–48^{b}). Hi dies serpentibus sacri sunt. पंचमी दयिता राजन्नागानां नंदिवर्धिनी । पंचम्यां किल नागानां भवतीत्युत्सवो महान् ॥ वासुकिस्तक्षकश्चैव कालियो मणिभद्रकः । ऐरावतो धृतराष्ट्रः कर्कोटकधनंजयौ ॥ एते प्रयच्छंत्यभयं प्राणिनां प्राणजीविनां । पंचम्यां स्नापयंतीह नागान् क्षीरेण ये नराः ॥ तेषां कुले प्रयच्छंति अभयं प्राणदक्षिणां । शप्ता नागा यदा मात्रा दह्यमाना दिवानिशं ॥ निर्वापयंति स्नपनैर्गवां क्षीरेण मिश्रितैः । येन स्नापयंति वै नागान् भक्त्या श्रद्धासमन्विताः ॥ Atque primum narratio de Kadrú et Vinatá (M. I, 1072 sqq.) breviter refertur, deinde hujus cerimoniae observatio in serpentium morsus commendatur. Tum serpentium origo et dentes, denique vulneratorum symptomata et remedia accurate describuntur. Quae omnia eodem fere modo tractantur, atque in Susruta (Kalpasthána 4. 5). 6. *Shasthíkalpa* (fol. 48^{b}–53^{b}). Kárttikeyavratam. Non genere, sed ordinis officiis peractis virtutem niti, Brahmanis cum viris sanctis colloquio probatur. 7. *Saptamíkalpa* (fol. 53^{b}–127^{b}). Hi dies Soli consecrati sunt. De Solis prole et cultu. Inde a fol. 55^{a}. Krishṇae cum Ṣámba filio colloquium sequitur, quo Solis colendi ritus praecipitur. Fol. 55^{a}. आथर्वणविधिं वक्ष्ये धर्मकेतोरनुत्तमं[2]. [Cod. C. fol. 74^{b}. नैमित्तिकानतो वक्ष्ये यज्ञान् शांब समासतः । सप्तम्यां ग्रहणे चैव संक्रांतिषु विशेषतः ॥[3] fol. 76^{b}. Rathayátrá. Primum Solis currus, ejus comites, currus describuntur.] Fol. 60^{b}. Deinde quemadmodum imago ejus per urbem circumferatur narratur. Fol. 64^{b}. रथयात्रा समाप्ता. Fol. 65^{b}–69^{a}. Solis colendi ritus (kriyáyoga) a Brahmaṇe cum Diṇḍi (sive Diṇḍin)[4] communicatus. Fol. 69^{a}–73^{a}. Ṣankha anachoreta cum Bráhmaṇa quodam Ṣámbae et Vasishṭhae de eadem re colloquium communicat[5]. Ṣámba enim Durvásasis imprecatione lepra laborans Solis cultu sanatus erat. Fol. 72^{b}. Súryastotram. Fol. 73^{a}–127^{b}. Narratio de Ṣámba, qui Krishṇae patris imprecatione morbo affectus a Nárada solis naturam, prolem, cultum edocetur[6]. Fol. 98^{b}. De Bhojakis et Magis, solis sa-

[1] Corruptelam in his verbis inesse suspicor. त्यक्त्वैकं भोजकं vel simile aliquid legendum est.

[2] Post fol. 56^{b}, l. 6. quaedam omissa, alia transposita sunt. Cf. cod. C. fol. 74^{b}.

[3] Voto soluto a divitibus currus aureus, a pauperibus cupreus sive paniceus pontifici donandus est: एवं संवत्सरे पूर्णे कृत्वा वै कांचनं रथं । सप्तभिर्वाजिभिर्युक्तं नानारत्नोपशोभितं ॥ आदित्यप्रतिमां मध्ये शुद्धहेम्ना कृतां शुभां । रत्नैरलंकृतां कृत्वा हेमपद्मोपरिस्थितां ॥ तस्मिन्रथवरे कृत्वा सारथिं चाग्रतः स्थितं । वृतं द्वादशभिर्विप्रैः क्रमान्मासाधिपात्मभिः ॥ मध्ये कल्पद्रुमाचार्यं पूजयित्वा यथाश्रुति । संचित्यादित्यवर्णं वै वस्त्ररत्नादि नाहयेत् ॥ एवं समाधिपान्विप्रान् संपूज्याथ निवेदयेत् । आचार्याय रथं छत्रं ग्रामं गा वा महीं शुभां ॥

[4] Diṇḍi utrum homo an deus (Ṣiva) fuerit, non patet. Saepissime *gaṇanáyaka*, bis terve *tripurántaka* appellatur. Cf. fol. 69^{a}. सूर्यमाराध्य स दिंडी सूर्यस्यानुचरोऽभवत् ॥

[5] Huc enim ea pertinent, quae in fol. 56^{b}. usque ad fol. 58^{b}. leguntur. Quae nunc rubrica notata sunt.

[6] Loci Solis cultu clarissimi tres, sive quatuor esse dicuntur. Fol. 73^{a}. स्थानानि त्रीणि देवस्य द्वीपेऽस्मिन्भास्करस्य तु । पूर्वमिंद्रवनं नाम तथा मुंडारमुच्यते । कालप्रियं तृतीयं तु त्रिषु लोकेषु विश्रुतं ॥ तथान्यदपि ते वच्मि यत्पुरा ब्रह्मणोदितं । चंद्रभागातटे नाम्ना पुरं यच्छांबसंज्ञितं ॥ द्वीपेऽस्मिन् शाश्वतं स्थानं यत्र सूर्यस्य नित्यदा etc. Pro *Muṇḍára* Wilford (Asiatic Researches XI, 70) Mandára legit.

cerdotibus. De quibus cf. quae Wilson ad calcem libri: '*Mémoire sur l'Inde, par M. Reinaud,*' p. 391 sqq. disseruit. Locos maxime memorabiles exscripsi. (आदित्योऽरुणं प्रत्युवाच) प्रियव्रतसुतो राजा शाकद्वीपमहीपतिः। तेन मे कारितं दिव्यं विमानप्रतिमं गृहं। तस्मिन्द्वीपे तदात्मीये दिव्यं शैलमयं महत्॥ स ममार्चां कारयित्वा कांचनीं लक्षणान्वितां। प्रतिष्ठापनाय वै तस्याश्चिंतयामास सुव्रत॥ कृतमायतनं श्रेष्ठं तथेयं प्रतिमा कृता। को वै प्रतिष्ठापयिता देवमर्कं शुभालये॥ एवं संचिंतयित्वा तु जगाम शरणं मम। भक्तिं तस्यानुसंचिंत्य खगारू पार्थिवस्य तां॥ गतोऽहं दर्शनं तस्य उक्तं चापि मया खग। किं चिंतयसि राजेंद्र कुतश्चिंता समागता॥ ब्रूहि यत्ते हृदि प्रौढं चिंताकारणमागतं। संपादयिष्ये तत्सर्वं विमना भव मा नृप॥ अत्यर्थं दुष्करमपि करिष्ये नात्र संशयः। इत्युक्तः स मया राजा इदं वचनमुक्तवान्॥ द्वीपे ऽस्मिन्देवदेवेश कृतमायतनं तव। मया भक्त्या जगन्नाथ तथेयं प्रतिमा कृता॥ प्रतिष्ठां कारये केन तव देवालये खग। ये तु संति त्रयो वर्णा द्वीपेऽस्मिन् क्षत्रियादयः॥ ते मयोक्ता न कुर्वंति प्रतिष्ठां तव कृत्स्नशः। न चाथर्वा जगन्नाथ ब्राह्मणो नात्र विद्यते॥ तेनेयमागता चिंता हृदि शल्यं तथार्पितं। ततो मयोक्तो राजासौ वैनतेय वचः शुभं॥ एवमेतन्न संदेहो यथा तूक्तं नराधिप। क्षत्रियादित्रयो वर्णा द्वीपेऽस्मिन्नात्र संशयः॥ तेऽत्र नार्हंति मे पूजां न प्रतिष्ठां कदाचन। तस्मात्ते श्रेयसे राजन् प्रतिष्ठायात्मनस्तथा॥ सृजामि प्रथमं वर्णं मगसंज्ञमनौपमं। इत्युक्त्वा तमहं वीर राजानं खगसत्तम॥ जगाम परमां चिंतां तस्य कार्यस्य सिद्धये॥ अथ मे चिंतयानस्य मच्छरीराद्विनिःसृताः। शशिकुंडेंदुसंकाशाः संख्ययाष्टौ महाबलाः॥ पठंतश्चतुरो वेदान् सांगोपनिषदः खग। कषायवाससः सर्वे करंडांबुजधारिणः॥ ललाटे तिलकौ द्वौ तु द्वौ चान्ये (sic) वक्षसस्तथा। किरणाभ्यां तथा द्वौ तु पादाभ्यामपरौ तथा॥ अथ तेऽष्टौ महात्मानः सर्वे प्रणतकंधराः। पितरं मन्यमाना मामिदं वचनमब्रुवन्॥ तात तात महादेव लोकनाथ जगत्पते। किमर्थं भवता सृष्टा वयं देव स्वदेहतः॥ ब्रूहि सर्वं करिष्याम आदेशं भवतोऽखिलं। पितास्माकं भवान्देवो वयं पुत्रा न संशयः॥ इत्युक्तवंतस्ते सर्वे मयोक्ता देवसंभवाः। प्रियव्रतसुतो योऽयमस्य वाक्यं करिष्यथ॥ स चाप्युक्तो मया राजा शाकद्वीपाधिपः खग। य एते मत्सुता राजन् मगा ब्राह्मणसत्तमाः॥ कारयाशु प्रतिष्ठां मे सैवरैतैर्महीपते। कारयित्वा प्रतिष्ठां तु ममार्चाया नराधिप॥ पश्चादायतनं सर्वमेषामर्पय पूजने। एते मत्पूजने योग्याः प्रतिष्ठायां च सर्वशः॥ समर्प्य नापहर्तव्यं भोजकेभ्यः कदाचन। सर्वमायतनाद्यं तु गृहक्षेत्रादिकं च यत्॥ धनधान्यादिकं राजन् यन्ममायतने भवेत्। तत्सर्वं भोजकेभ्यस्तु दातव्यं नात्र संशयः॥ धनधान्यसुवर्णादि गृहक्षेत्रादिकं च यत्। यन्मदीयं भवेत्किंचित्सग्रामनगरं क्वचित्॥ तस्य सर्वस्य राजेंद्र मदीयस्य समंततः। अधिपा भोजकाः स्युर्वै नान्ये विप्रादयो नृप॥ यथाधिकारी पुत्रस्तु पितुर्द्रव्यस्य वै भवेत्। तथा मदीयवित्तस्य भोजका स्युर्न संशयः॥ इत्युक्तेन मया राज्ञा तेन सर्वं प्रवर्तितं। कारयित्वा प्रतिष्ठां तु दत्वा सर्वस्वमेव हि॥ भोजकेभ्यः खगश्रेष्ठ ततो हर्षमवाप्नवान्। एवमेते मया सृष्टा भोजका गरुडाग्रज॥ अहमात्मा तथान्येषां सर्वे सुमनसस्तथा। मत्पुत्रेति (?) ममाज्ञेयास्तथाभ्यर्हिताः (?) सदा॥ तस्मात्तेभ्यः प्रदातव्यं न हर्तव्यं कदाचन। भोजकात्स्वं हरेद्यस्तु लोभाद्द्वेषादथापि वा॥ स याति नरकं घोरं तामिस्रं शाश्वतीः समाः। तस्माद्ग्रामादिकं द्रव्यं यत्किंचिन्मम विद्यते॥ तत्सर्वं भोजकस्वं हि पितृपर्यागतं मतं। भोजकश्च भवेद्यादृक् तत्ते वच्मि खगेश्वर॥ समयान्पालयेद्यस्तु स्वानुष्ठानपरः सदा। वेदाधिगमनं पूर्वं दारसंग्रहणं तथा॥ अव्यंगधारणं नित्यं तथा त्रिषवणं स्मृतं। पंचकृत्वः सदा पूज्यो अहं रात्रौ दिने तथा॥ वेदब्राह्मणदेवानां निंदा कार्या न वै क्वचित्। नान्यदेवप्रतिष्ठा तु कार्या वै भोजकेन तु॥ ममापि च न कर्तव्या तेन एकाकिना क्वचित्। सर्वमेव निवेद्यं तु अश्नीयाद्भोजकः सदा॥ न भुंजीत गृहं गत्वा शूद्रस्य गरुडाग्रज। शूद्रोच्छिष्टं प्रयत्नेन सदा त्याज्यं हि भोजकैः॥ येऽश्नंति भोजका नित्यं शूद्रान्नं शूद्रवेश्मनि। ते मां पूज्य फलं मत्तः कथं प्राप्स्यंति खेचर॥ गत्वा गृहं तु शूद्रस्य न भोक्तव्यं कदाचन। गृहागतं च शूद्रान्नं न च त्याज्यं (?भोज्यं) कथंचन॥ आध्मातव्यो (adhmá° D.) ऽबुजो नित्यं भोजकेनाग्रतो मम। सकृत्प्रवादिते शंखे मम प्रीतिर्हि जायते॥ यस्मा॰ नात्र संदेहः पुराणश्रवणात्तथा। तस्माच्छंखं सदा वाद्यं भोजकेन प्रयत्नतः॥ तस्येयं परमा वृत्तिर्नैवेद्यं यन्मदीयकं। नाभोज्यं (नो भोज्यं D.) भुंजते यस्मात्तेनासौ भोजको मतः॥ भोजयंति च मां नित्यं तेन ते भोजका मताः। अव्यंगं च प्रयत्नेन धार्यं शुद्धिकरं परं॥ अव्यंगहीनो ह्यशुचिर्भोजकः स्यान्न संशयः। यस्तु मां भोजयेद्वीर अव्यंगेन विना खग॥ न तस्य संततिः स्याद्वै न चाहं प्रीतिमान्भवे। मुंडनं शिरसः कार्यं न तु कूर्चस्य सुव्रत॥ etc. Fol. 103^a. Dípamáhátmyam. Fol. 109^a. Ṣámba Solis jussu Ṣámbapurím urbem ad Chandrabhágae ripam condit. Fol. 111^a. Solis templum quo modo aedificandum et ornandum sit, refertur. Fol. 112^a. Solis statuae conficiendae ratio. Fol. 114^a. De templi dedicatione, Fol. 116^a. Ritus cum statua in templo ponenda conjuncti (adhivásana). Fol. 118^a. De vexillis, quibus templum ornandum est. Fol. 120^a. Ṣámba, primum Gauramukha, Ugrasenae sacrifice, deinde Sole ipso consulto, Magos sacrifices instituit: गौरमुख उवाच॥ मगाय संप्रयच्छ त्वं पुरमेतच्छुभं विभो। तस्याधिकारो देवस्य देवतानां च पूजने॥ शांब उवाच॥ कोऽयं मगेति ते प्रोक्तः क्व चासौ वसते विभो। कस्य पुत्रो द्विजश्रेष्ठ किमाचारः किमाकृतिः॥ गौरमुख उवाच॥ योऽयं मगेति वै विप्रो ममशोदित्योर्द्विजातयः (?)। निक्षुभाग्निसुतो वीर आदित्यात्मज उच्यते॥ शांब उवाच॥ कथं स निक्षुभापुत्रः कथं वीरसुतस्तथा (?)। कथं चादित्यतनयो मगोऽसौ उच्यते पुनः॥ गौरमुख उवाच॥ मानुषत्वं गता देवी निक्षुभा किल यादव। गता शापमवाप्येह भास्कराल्लोकपूजितात्। गोत्रं मिहिरमित्याहुर्व्रतं वै ब्राह्ममुत्तमं॥ ऋज्वाह्वो नाम कर्मात्मा ऋषिरासीत्पुरानघ। तस्यात्मजा समुत्पन्ना निक्षुभासौ वरांगना॥ रूपेणाप्रतिमा लोके हावनी नाम नामतः। पितुर्नियोगात्सा कन्या विहरेज्ज्ञातवेदसं॥ विहरंत्या[1] यथा न्यायं समिद्धं पावकं तदा। अथ तां देवदेवेशो अंशुमाली ददर्श ह॥ रूपयौवनसंपन्नां ततः कामवशं गतः। चिंतयामास तन्वंगीं कथं तां विभजे ह्यहं॥ अनया विधुतो

[1] Aut विहरंतीं legendum est, aut versus deest.

योऽयं पावको देवपूजितः । एतमाविश्य तन्वंगीं भजेयं लोकपूजितां ॥ इति संचिंत्य देवेशः सहस्रांशुर्दिवस्पतिः । विवेश पावकं वीर तदा तं विभराननं (?) ॥ ततो विलासलावण्यरूपयौवनशालिनी । समिद्धं (समित्वं A. D.) लंघयित्वाग्निं जगामायतलोचना ॥[1] क्रुद्धः स्वरूपमास्थाय दृष्ट्वा कन्यां स पीडितः । करं करेण संगृह्य उवाच यदुनंदन ॥ वेदोक्तं विधिमुत्सृज्य यथायं (यथात्वं A. D.) लंघितस्त्वया । तस्मात्स तु समुत्पन्नस्तव पुत्रो भविष्यति ॥ जलगंवु इति ख्यातो वंशकीर्त्तिविवर्धनः । अग्निजात्या मगाः प्रोक्ताः सोमजात्या द्विजातयः ॥ भोजकादित्यजात्या हि दिव्यास्ते परिकीर्तिताः । तामेवमुक्त्वा भगवानादित्योऽंतर्देधेऽग्निमान् ॥ etc. De Magorum patria a Sole haec traduntur (fol. 121ª): न योग्यः परिचर्यायां जंबुद्वीपे ममानघ । मम पूजाकरान् गत्वा शाकद्वीपादिहानय ॥ लवणोदात्परे पारे क्षीरोदेन समावृतं । जंबुद्वीपात्परं यस्माच्छाकद्वीपमिति स्मृतं ॥ तत्र पुण्या जनपदाश्चातुर्वर्ण्यसमावृताः । मगाश्च मगसाश्चैव मानसा मंदगास्तथा ॥ मगा ब्राह्मणभूयिष्ठा मगसाः क्षत्रियाः स्मृताः । वैश्यास्तु मानसा ज्ञेयाः शूद्रास्तेषां तु मंदगाः ॥ न तेषां संकरः कश्चिद्धर्माश्रयकृतः क्वचित् ॥ धर्मस्याव्यभिचारत्वादेकांतसुखिनः प्रजाः ॥ तेजसा ते मदीयेन निर्मिता विश्वकर्मणा । तेभ्यो वेदास्तु चत्वारः सरहस्या मयोदिताः ॥ वेदोक्तैर्विविधैः स्तोत्रैः परिगुह्यैर्मया कृतैः । मामेव तेऽभिध्यायंते जपंते मां च नित्यशः ॥ मन्मनाद्यजनपरा मद्भक्ता मत्परायणाः । मम शुश्रूषकाश्चैव मम च व्रतचारिणः ॥ अव्यंगधारिणश्चैव विधिदृष्टेन कर्मणा । कुर्वंति ते सदा भद्र मम पूजां मनोनुगां ॥ तथा देवाः सगंधर्वाः सिद्धाश्च सह चारणैः । विहरंते रमंते च दृश्यमानाश्च तैः सह ॥ जंबुद्वीपे त्वहं विष्णुर्वेदवेदांगपूजितः । शक्रोऽहं शाल्मलिद्वीपे क्रौंचद्वीपे ह्यहं भगः ॥ प्लक्षद्वीपे त्वहं भानुः शाकद्वीपे दिवाकरः । पुष्करे च स्मृतो ब्रह्मा तत्र (?) चाहं महेश्वरः ॥ Sámba igitur in Sákadvípam proficiscitur, indeque decem et octo Magorum familias arcessit. Condita urbe Sámbapurí, idem Dváravatím revertitur, indeque Bhojarum filias arcessit, quas Magis desponderet. Quorum filii Bhojakae appellantur. Unde Bhojaka vernaculum Solis cultorum nomen fuisse vides. Fol. 122ᵇ. Vyása Sámbam Magorum ritus et cerimonias edocet. Partem quandam talem, qualis in cod. A. legitur[2], exscripsi: विपर्यस्तेन वेदेन मगा नायंत्यतो मगाः । ऋग्वमाममंत्रयोगैस्तु[3] विपर्यस्तैस्तु नित्यशः ॥ गयत्र्यर्कविधानेन मगरस्तेन (l. magavas tena) ते स्मृताः । ब्रह्मा धारयते कूर्चं ऋषयश्च तपोधनाः ॥ पवनाकृतिश्च भगवान् न्कूर्चं धारयते रविः । तस्मान्मगुभिरित्यर्थं कर्त्तव्यं कूर्चधारणं ॥ श्रूयंते ऋषयः सर्वे मौनेन नियमस्थिताः । भुंजते चापि मौनेन मौनिनस्तेन भोजकाः ॥ मुनिचर्यकृतस्ते पि शाकद्वीपनिवासिनः । तस्मान्मौनेन भोक्तव्यं मगुना सिद्धिमिच्छता ॥ वचः सूर्यः समाख्यातः कारणं च वचस्तथा । अर्चयंति वचं नित्यं वचार्चाः तेन ते स्मृताः ॥ भोजकन्यासु जातत्वाद्भोजकास्तेन संस्मृताः । ब्राह्मणानां यथा प्रोक्ता वेदाश्चत्वार एव तु ॥ ऋग्वेदो थ यजुर्वेदः सामवेदो अथर्वणः । ब्रह्मणोक्तास्तथा वेदा मगानामपि सुव्रत ॥ त एव विपरीतास्तु तेषां वेदाः प्रकीर्त्तिताः । वदो विश्ववदश्चै विदुदंगिरसस्तथा ॥ वेदा ह्येते मगानां तु पुरोवाच प्रजापतिः । मगा वेदमधीयंते वेदज्ञाः तेन ते स्मृताः ॥ गेषो नाम महानागः सर्वसत्वसुखावहः । स सूर्यरथमासाद्य रश्मिभिः सह वर्षति ॥ यः तस्य पुनर्निर्मोकः स रवेस्तु अमाहकः । वंदितव्यो मगानां तु अस्त्रमंत्रेण नित्यतः ॥ यथामुञ्जा ह्जिानां (l. munjo dvi°) तु व्रतकाले प्रदीयते । अमाहकं तथा तेषा मुगानां तु प्रदीयते ॥ सर्वसंस्कारयज्ञेषु यथा दर्भा द्विजादिषु । पवित्राः कीर्त्तिताः तेषां तृषा वश्मी मगेष्विह (°shv iha) ॥ ताभिर्यजंति भूयिष्ठं तस्मिन् द्वीपे मगधिपाः । विद्यावंतं कुले श्रेष्ठं शौचाचारसमन्वितं ॥ यष्टारं सूर्य उक्तं च जपंतं मंत्रमादितः । प्रियं स्याद्भास्करस्येह भोजकं यदुनंदन ॥ स्वस्वदित्येव (°dine cha) वै मंत्रो वेदो (वेदादौ D.) परिपठ्यते । स चैव ब्राह्मणानां तु सावित्री परिकल्प्यते ॥ अस्माकं तु यदुश्रेष्ठ महाव्याहृतिपूर्विका । मुमाहकेनार्थे विना (न) भुंजीत मौनेन भुंजीत यथा तु युक्तं ॥ न चापि किंचिन्मृतकं स्पृशेत रजस्वलान्नैव च संस्पृशेत् । श्वमंतमुर्व्यां तु परिक्षिपेत[4] नानिष्टसूर्यस्तु मगुर्म्रियेत ॥ यथा सुराम्महायज्ञे विप्रा मंत्रपुरस्कृतं । पिवंति न च दूष्यंति (dushyanti) वेदप्रोक्तेन कर्मणा ॥ तत्वन्मद्यं मगानां तु विधिमंत्रपुरस्कृतं । हविः संपद्यते यस्य (yasmát) तेन दोषो न विद्यते ॥ यथाग्निहोत्रं द्विजानां तथाध्वरहोत्रं मगानां । अचुपुनामेति तथाध्वरस्य मुनिर्वचपरोः परिवारणीयः ॥ पंच धूपाः प्रदातव्यः हरस्येह सर्वदा । दंडनाथकरेनेद्रे त्रिसंध्यं भास्करस्य तु ॥ Fol. 123ª. Pristini illi decem et octo Magi bifariam divisi erant, decem nobilioris, octo plebejae originis. Priores quum uxores e Bhoja gente oriundas duxissent, eorum proles *Bhojaka* appellabatur; alterorum, qui Sakorum filias in matrimonium duxerant, filii *Mandaga* nominabantur. Fol. 123ª. De cingulo *avyanga* appellato. Quod aliis nominibus *pathitánga*, *amáhaka*, *sára* nuncupatur. Fol. 124ª–127ᵇ. De Bhojakarum officiis. Libri finis desideratur.

Solis cultum si exceperis, e terra peregrina in Indiam allatum, reliqui, qui in hoc libro docentur, ritus Brahmanicae religioni non repugnant. Preces vero, quarum recitatio commendatur, pleraeque Vedicae sunt. Narrationes paucae oratione simplici relatae sunt. Sámbapuráṇa in medio libro semel laudatur.

Codex sub finem seculi superioris exaratus est. (WILSON 103.)

76.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 218. Long. 14. Lat. 5. Linn. 10. 11.

Bhavishyottarapuráṇae, alterius Bhavishyapuráṇae

[1] Versus nonnulli desiderari videntur.

[2] Initio excepto, reliquorum, quos supra excerpsi, locorum textum collato cod. Colebr. 1314 (=D.) paulum emendatum dedi.

[3] L. ऋक्सामममंत्रयोगैस्तु.

[4] Si quid divinando assequi licet, his verbis ne cadavera (शव) sepeliantur prohiberi putaverim.

partis capita 164. (B.) Incipit: यस्य गंडतले भाति विमला षट्पदावली। अक्षमालेव विमला सो (sa) नः पायाद्गणाधिपः॥ ओं नमो वासुदेवाय सशार्ङ्गाय सकेतवे। सगदाय सचक्राय सशंखाय नमो नमः॥ नमः शिवाय सोमाय सगणाय ससूनवे। सवृषाय सशूलाय सकपालाय सेंदवे॥ शिवं ध्यात्वा हरिं स्मृत्वा प्रणम्य परमेष्ठिनं। चित्रभानुं [च] भानुं च नत्वा ग्रंथमुदीरयेत्॥ छत्राभिषेकं पांडवं (श्रुत्वाभिषिक्तं पांडवं च C.) धर्मपुत्रं युधिष्ठिरं। दष्टुमभ्यागता (drashṭum a°) हृष्टा व्यासाद्याः परमर्षयः॥ मार्कंडेयः समांडव्यः शांडिल्यः शाकटायनः। गौतमो गालवो गार्ग्यः शातातपपराशरौ॥ जमदग्न्यो (já°) भरद्वाजो भृगुर्भागुरिरेव च। उत्तंकः शंखलिखितौ शौनकः शाकटायनिः॥ पुलस्त्यः पुलहो दाल्भ्यो बृहदश्वः सलोमशः॥ नारदः पर्वतो जहूरर्वावसुपरावसू॥ etc.

Hic liber, a Kṛishṇa Yudhishṭhirae traditus, prooemio brevi praemisso, de variarum cerimoniarum observatione agit, quorum nomina infra exscripta sunt. Capitum tituli hi[1]: 1. Vyásagamanam. 2. Brahmáṇḍotpattis. 3. Máyádarṣanam. 4. Dosházkhyápanam. 5. Pápabhedaprakhyápanam. 6. Ṣubháṣubhakarmaphalanirdeṣas. 7. Ṣakaṭavratakathanam. 8. Tilakavratam. 9. Aṣokavratam. 10. Karavíravratam. 11 (inc. in fol. 21^{a} = C. 168^{a}). Kokilávratam. (11^{a}. Vṛihattapovratam. Hoc caput in B. non legitur). 12. Bhadropavásavratam. 13. Yamadvitíyávratam. 14. Aṣúnyaṣayanadvitíyá. (14^{a}. Bhúmakatṛitíyá. 14^{b}. Meghapálítṛitíyávratam. 14^{c}. Panchágnisádhanákhyam Rambhátṛitíyávratam. Etiam haec capita in codice B. desiderantur). 15. Goshpadatṛitíyávratam. 16. Harikálítṛitíyávratam. 17. Lalitátṛitíyávratam. 18. Aviyogatṛitíyávratam. 19. Umámaheṣvaravratam. 20. Saubhágyáshṭakatṛitíyávratam. 21 (fol. 30^{b} = C. 186^{b}). Ánantaryatṛitíyávratam[2]. 22. Rasakalyáṇinívratam. 23. Árdránandakarítṛitíyávratam. 24. Chaitrabhádrapadatṛitíyávratam. 25. Ánantaryatṛitíyávratam[2]. 26. Akshayatṛitíyávratam. 27. Angárakachaturthívratam. 28. Vináyakasnapanachaturthívratam. 29. Avighnavináyakachaturthívratam. 30. Ṣántivratam. 31 (fol. 39^{b} = C. 196^{a}). Sarasvatívratam. 32. Nágapanchamívratam. Hoc caput ad verbum e priore parte desumtum est. Cf. supra p. 31^{a}. 33. Ṣrípanchamívratam. 34. Viṣokashashṭhívratam. 35. Kamalashashṭhívratam. 36. Mandárashashṭhívratam. 37. Lalitáshashṭhívratam. 38. Tárakavadhakárttikeyapújáshashṭhívratam. 39. Vijayasaptamívratam. 40. Ádityamaṇḍalavidhis. 41 (fol. 47^{a} = C. 203^{a}). Trayodaṣavarjyasaptamívratam. 42. Kurkuṭívratam. 43. Ubhayasaptamívratam. 44. Kalyáṇasaptamívratam. 45. Ṣarkarásaptamívratam. 46. Achalásaptamívratam. 47. Budháshṭamívratam. 48. Janmáshṭamívratam. 49. Dúrváshṭamívratam. 50. Krishṇáshṭamívratam. 51 (fol. 56^{b} = C. 211^{b}). Anagháshṭamívratam. 52. Somáshṭamívratam. 53. Ṣrívṛikshanavamívratam. 54. Dhvajanavamívratam. 55. Ulkánavamívratam. 56. Daṣávatáram vratam. 57. Tárakadvádaṣívratam. 58. Araṇyadvádaṣívratam. 59. Rohiṇíchandravratam. 60. Hariharahiraṇyagarbhaprabhákáráṇám aviyogavratam. 61 (fol. 66^{a} = C. 220^{a}). Govatsadvádaṣívratam (Vibhútidvá° B.). 62. Govindaṣayanotthápanavratam (Devaṣayana° codd.). 62^{b}. Nírájanadvádaṣívratam. 63. Bhíshmapanchakavratam. 64. Malladvádaṣívratam. 65. Bhímadvádaṣívratam[3]. 65^{b}. Vijayadvádaṣívratam sive Ṣravaṇadvádaṣívratam. 66. Sampráptidvádaṣívratam. 67. Govindadvádaṣívratam. 68. Akhaṇḍadvádaṣívratam. 69. Manorathadvádaṣívratam. 70. Tiladvádaṣívratam. 71 (fol. 81^{b} = C. 230^{b}). Sukṛitadvádaṣívratam. 72. Dharaṇívratam. 73. Viṣokadvádaṣívratam. 74. Vibhútidvádaṣívratam. 75. Madana- (sive Ananga-) dvádaṣívratam. 76. Abádhakavratam (Ankapáda° C.). 77. Nimbárkakaravírárchanavratam. 78. Yamádarṣanatrayodaṣívratam[4]. 79. Anangatrayodaṣívratam. 80. Pálívratam. 81 (fol. 93^{b} = C. 242^{a}). Rambhávratam. 81^{a}. Ánandachaturdaṣívratam. 81^{b}. Anantachaturdaṣívratam. 82. Ṣravaṇikávratam (81^{a} et 81^{b} in cod. C. non leguntur et quae de Ṣravaṇikávrata dicuntur, fine excepto, a cod. B. differunt). 83. Chaturdaṣyáshṭamínaktavratam. 83^{a}. Ṣivachaturdaṣí. 84. Sarvaphalatyágachaturdaṣívratam. 85. Vijayapúrṇimávratam. 86. Vaiṣákhíkárttikímághímáhátmyam. 87. Yugatithimáhátmyam. 88. Sávitrívratam. 89. Kárttikyám Kṛittikávratam. 90. Púrṇimámanorathavratam. 91 (fol. 111^{b} = C. 254^{b}). Aṣokapúrṇimávratam. 92. Anantavratam. 93. Ṣámbharáyaṇívratam[5]. 94. Nakshatrapurushavratam. 95. Ṣivanakshatrapurushavratam. 96. Sampúrṇavratam. 97. Kámadánam náma veṣyávratam. 98. Vṛintákavidhis. 99. Grahaṇakshatravratam. 100. Ṣanaiṣcharavratam. 101 (fol. 125^{b} = C. 264^{a}). Ádityanaktavidhivratam (Hoc caput in C. desideratur). 101^{a}. Sankrántyudyápanam vratam. 102. Bhadrávratam (Vishṭivrata. C. Hac enim cerimonia Vishṭi, Solis et Umbrae filia, Ṣanaiṣcharae soror, colitur). 103. Agastyárghavidhivratam. 104. Abhinavachandrárghavidhis. 105. Ṣukabṛihaspatyor arghavidhivratam. 106. Vratapanchásítis[6] (Incipit: शृणु भारत वक्ष्यामि पंचाशीतिव्रतानि ते। नोक्तानि यानि कस्यापि मुनि-

[1] Numeri e codice C. desumti sunt.

[2] Anantatṛitíyávratam, quod vocabulum Boehtlingk nescio e quibus fontulis in lexicon suum derivavit, in neutro capite legitur.

[3] Hujus capitis finis et sequentis initium in cod. C. desideratur.

[4] कुर्वंति ये व्रतमिदं त्रिदशेऽह्नि पूताः पश्यंति ते यममुखं न कदाचिदेव. Quod ad nomen explicandum sufficit.

[5] Ṣámbharáyaṇis, mulieris sanctae, nomen in codd. litera ṣ sive s scribitur.

[6] Panchasaptativratam B.

भिर्धर्मदर्शिभिः ॥१॥ भविष्यमत्स्यमार्तंडपुराणांतरितो (?) मया । वाराहं चैव संगृह्य कथ्यंते तानि पांडव ॥२॥) 107. Mághasnánavidhivratam. 108. Nityasnánam. 109. Rudrasnánavidhis. 110. Chandrádityagrahaṇasnánavidhis. 111 (fol. 140[a] = C. 274[b]). Anaṣanavidhis. 112. Vápíkúpataḍágotsargavidhis. 113. Vṛikshodyápanavidhis. 114. Devapújáphalam. 115. Dípadánavidhis (Hujus capitis finis et sequentis initium in B. omissum est). 116. Vṛishotsargavidhis (इत्युक्तं गर्गमुनिना विधानं वृषमोत्सर्गे). 117. Phálgunapúrṇimotsavas. 118. Ándolakavidhis. 119. Damanakándolakarathayátránámotsavas. 120. Madanamahotsavas. 121 (fol. 152[b] = C. 287[a]). Bhútamátotsavas (Hoc caput in B. non legitur). 122. Ṣrávaṇapúrṇimárakshábandhavidhivratam[1]. 123. Chaṇḍikámahánavamyutsavas (Hic ritus, quo Durgae statua per urbem circumferenda et insignia regia precibus colenda sunt, a rege victoriam petenti nono Áṣvinae mensis clarilunii die observandus est). 124. Indramahotsavas. 125. Dípamálikotsavas. 126. Ayutahoma-lakshahomavidhis. 127. Koṭihomavidhis. 127[a]. Maháṣántis.

Desinit hoc loco pars qua cerimoniae tractantur, iis quae sequuntur largitionum piarum genera varia exponuntur. 128. Pratyakshadhenuvratam. 129. Tiladhenudánavidhis. Incipit: तिलधेनुं प्रवक्ष्यामि शृणु पार्थिवसत्तम । वराहेण पुरा प्रोक्तां महापातकनाशिनीं ॥ Quibus e Váráhapuraṇa hoc caput, et fortasse sequentia desumta esse significari videtur. Atque re vera in illo Puráṇa de vaccis sesamo, saccharo, melle, aliis rebus factis agitur, et, prorsus ut in libro nostro, capita *Tiladhenumáhátmyam*, *Jaladhenu°*, *Lavaṇa°*, occurrunt, verba vero omni modo differunt. 130. Jaladhenudánavidhis. 131 (fol. 170[b] = C. 313[b]). Ghṛitadhenuvidhis. 132. Lavaṇadhenuvidhis. 133. Suvarṇadhenudánavidhis. 134. Ratnadhenudánavidhis. 135. Ubhayamukhídánavidhis. 135[a]. Gosahasrapradánavidhis (Hoc caput in C. non exstat). 136. Vṛishadánavidhis. 137. Mahishídánavidhis. 138. Avidánavidhis. 139. Bhúmidánamáhátmyam. 140. Pṛithivídánavidhis. 141 (fol. 175[b] = C. 322[a]). Halapanktidánavidhis (decem aratrorum donum). 142. Ápákadánavidhis (Praecedentis capitis finis et hujus initium in C. omissa sunt). 143. Gṛihadánavidhis. 144. Annadánamáhátmyam. 145. Sthálídánavidhis. 146. Dásídánavidhis. 147. Dharmaghaṭa-prapádánam. 148. Agnishṭikádánavidhis[2]. 149. Vidyádánavidhis. 150. Tulápurushadánavidhis (Trutinae cum ritibus sollennibus erectae lancem alteram homo ascendit, in altera aequum auri pondus imponitur). 151 (fol. 189[a] = C. 334[b]). Hiraṇyagarbhadánavidhis. 151[a]. Brahmáṇḍadánavidhis (Ovum mundanum auro factum. In codice C. omnia inde a medio hoc capite usque ad cap. 151[o]. omissa sunt). 151[b]. Kalpavṛikshadánavidhis. 151[c]. Kalpalatádánavidhis. 151[d]. Ratháṣvadánavidhis. 151[e]. Kálapurushadánavidhis (figurae mortis deum repraesentantis largitio). 151[f]. Saptaságaravidhis (Septem urnae, oceanos septem repraesentantes, sale, lacte, butyro liquefacto, saccharo liquido, lacte coagulato, saccharo, aqua e lacu sacro hausta replendae, et Brahmanis, Vishṇuis, Ṣivae, Solis, Indrae, Lakshmis, Párvatis simulacra imponenda sunt). 151[g]. Mahábhútaghaṭadánavidhis. 151[h]. Ṣayyádánavidhis. 151[i]. Átmapratikṛitidánavidhis (Aereum sive aureum largitoris simulacrum dono datum). 151[k]. Hiraṇyáṣvadánavidhis. 151[l]. Hiraṇyáṣvarathadánavidhis. 151[m]. Kṛishṇájinadánavidhis. 151[n]. Hemahastirathadánavidhis. 151[o]. Viṣvachakradánavidhis. 152 (fol. 101[b] = C. 338[b] 1). Bhuvanapratishṭhádánavidhis. 153. Nakshatradánavidhis (largitiones exortis sideribus quibusdam faciendae). 154. Tithidánam. 155. Varáhadánavidhis (Acervus apri forma sesamo struendus). 156. Dhányaparvatadánavidhis (Rudreṇa purá Náradáya, Matsyena cha Manave proktam). 157. Lavaṇaparvatadánavidhis. 158. Guḍaparvatadánavidhis. 159. Hemáchaladánavidhis. 160. Tiláchaladánavidhis. 161 (fol. 210[b] = C. 349[a]). Kárpásáchaladánavidhis. 162. Ghṛitáchaladánavidhis. 162[a]. Ratnáchaladánavidhis. 163[a]. Raupyáchaladánavidhis. 163[b]. Ṣarkaráchaladánavidhis (Capitis praecedentis finis et hujus initium in C. desiderantur). 164. Sadácháravidhis. 165. Hujus capitis, quod libri finem continuit, decem tantum versus supersunt, unum enim folium deest. In codice B. vero, invita Minerva, haec sequuntur: 165. Kapiládánamáhátmyam. 166. Guḍadhenuvidhis. 167. Kshíradhenuvidhis. 168. Dadhidhenuvidhis. 169. Madhudhenuvidhis. 170. Ṣarkarádhenuvidhis. 171. Phaladhenuvidhis. 172. Karpásadhenuvidhis. 173. Navanítadhenuvidhis. 174. Rasadhenuvidhis. 175. Gaṇeṣadurgávishṇugangástutivarṇanam. In fine vero haec verba leguntur: स्तः परवशानुवर्णनं ॥

Liber, quamvis maximam partem ex aliis puráṇis haustus sit, tamen quum ritus varios in uno quasi corpore collectos contineat, utilissimus est. Oratio narrationibus ornata est, quibus ceremoniarum origo sive virtus traditur.

Codex eadem atque praecedens manu exaratus est. Folia 35–63. tempore recentiore addita sunt. (Wilson 126.)

---

1 Cf. Wils. Dict. s. v. रक्षा.

2 Eodem modo quamquam vocabulum ter quaterve in hoc capite scribitur, mihi quidem *agníshṭiká* legendum videtur. Hoc ritu mense Márgaṣira ingentes lignorum acervi (प्रचुरकाष्ठवती) incenduntur.

77.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 367. Long. 14. Lat. 7. Linn. 14.

Bhavishyapuránae pars utraque (C.). Prioris partis, quae in fol. 142[a]. desinit, ea omnia desiderantur, quae in codice A. inde a folio 94[a] 13. usque ad finem libri leguntur. Altera pars e codice interpolato descripta est. De exemplari Berolinensi cf. Weber Catal. 468.

Codex anno 1826 exaratus est. (Wilson 124.)

78.

Hujus voluminis folia 215–225. *Gaṇeṣastavarája* libellum continent. Incipit: कर्मणा मनसा वाचा ये प्रपन्ना विनायकं। ते तरंति महाघोरं संसारं दुःखसागरं ॥१॥ श्रीब्रह्मा उवाच॥ भगवन् श्रोतुमिछामि विस्तरेण यथातथं। स्तवराजस्य माहात्म्यं स्वरूपं च विशेषतः ॥२॥ नंदिकेश्वर उवाच॥ स्तवराजस्य माहात्म्यं प्रवक्ष्यामि समासतः। यत्फलं लभते जप्त्वा स्वरूपं चैव यादृशं ॥३॥ Libellus distichis 141. constat, quibus Gaṇeṣa more solenni coacervatis et nominibus et epithetis celebratur. Bhavishyapuránae hoc esse caput octavum decimum esse dicitur. Quae vero ibi preces leguntur, ab his omni nomine differunt. In fine libelli haec leguntur: इति श्रीभविष्यत्पुराणे षष्टें॰शे ब्रह्मनंदिकेश्वरसंवादे चतुर्थींकल्पे स्तवराजस्वरूपकथनो नामाष्टादशो ध्यायः संपूर्णः॥

Haec folia medio seculo superiore nitidissime exarata sunt. (Walker 129[h].)

79–81.

Vol. III. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 14. Lat. 5. Lineae variant.

Bhágavatapuránam, cum *Ṣrídharasváminis* commentario, *Bhágavatabhávárthadípiká* appellato.

Cod. 121. Foll. 408. Lib. I. Foll. 1–81. Lib. II. Foll. 82–123. In fine folium unum desideratur. Lib. III. Foll. 124–242. Haec pars, in charta Europaea exarata, recentiore manu post annum 1820 addita est. Lib. IV. Foll. 243–408.

Cod. 122. Foll. 424. Lib. V. Foll. 1–119. Folia १–६. desiderantur. Lib. VI. Foll. 120–219. Lib. VII. Foll. 220–316. Foll. १. २. desunt. Lib. VIII. Foll. 317–374. Lib. IX. Foll. 375–424.

Cod. 123. Foll. 508. Lib. X. Púrvárdha. Foll. 1–145. Foll. ७१. ७२. desunt. Lib. X. Uttarárdha. Foll. 146–267. Lib. XI. Foll. 268–460. Lib. XII. Foll. 461–508. Folia १–५. desiderantur.

Editiones Indicae duae exstant, altera Calcuttae anno 1830, altera anno 1839 in urbe Bombay impressa. Libros novem cum versione Francogallica Burnouf annis 1840–47. Lutetiae Parisiorum edidit. De codicibus Parisiacis cf. Burnouf I, CXLVII, de Berolinensibus Weber 469–478.

Hi codices intra annos 1813–1816 nitide exarati sunt. (Wilson 121–123.)

82–85.

Voll. IV. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 15½. Lat. 5½. Lineae variant.

Bhágavatapuráṇam cum Ṣrídharae commentario.

Cod. 133. Foll. 231. I. Foll. 1–79. II. Foll. 80–119. III. Foll. 120–231.

Cod. 134. Foll. 266. IV. Foll. 1–109. V. Foll. 110–204. VI. Foll. 205–266.

Cod. 135. Foll. 171. VII. Foll. 1–57. VIII. Foll. 58–118. IX. Foll. 119–171.

Cod. 136. Foll. 442. X. Púrvárdha. Foll. 1–144. Uttarárdha. Foll. 145–287. XI. Foll. 288–402. Folium १. desideratur. XII. Foll. 403–442.

Hi codices anno 1823 exarati sunt. (Mill 133–136.)

86.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 346. Long. 17½. Lat. 5½. Lineae variant.

Insunt in hoc codice *Bhágavatapuráṇae* libri X. XI. XII. In marginibus *Ṣrídharasváminis* commentarius adscriptus est. Lib. XI. Foll. 1–83. Lib. X. Foll. 84–314. Lib. XII. Foll. 315–346.

Codex anno 1711 exaratus est. (Wilson 22.)

87.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 152. Long. 16. Lat. 5. Linn. variant.

Bhágavatapuráṇae liber duodecimus cum *Ṣrídharasváminis* commentario. Foll. 149–152, recentiore manu exarata, libri octavi lectiones II–IV, narrationem de elephanti liberatione continent.

Codex anno 1686 nitidissime exaratus est. (Wilson 117.)

88.

Volumen chartae tenuissimae Indicae ternos digitos latae.

Hoc codice, hujus seculi initio literis minutis lusui non usui exarato, *Bhágavatapuráṇae* libri VI–IX. continentur. Insunt multae picturae, quibus Kṛishṇa virique sancti cum eo colloquentes repraesentantur; pul-

cherrima in fine libri octavi reperitur, in qua Kṛishṇa cum Rádhá ejusque amicis conspicitur. (MILL 143.)

89.

Foll. 525–534. *Náráyaṇavarma*, Náráyaṇae loricam, quo hymno Kṛishṇa multiformis celebratur, continent. Libellus, primo disticho excepto (अष्टमे विश्वरूपास्तु वर्म नारायणात्मकं । इंद्राय प्राह येनेंद्रो गुप्तो दैत्यान्पथाजयत्) e sexto Bhágavatapuráṇae libro desumtus est, ibique lectionem octavam constituit. In Burnoufii editione, Vol. II. p. 588. legitur. (MILL 112°.)

90.

Lit. Devanág. Charta Indica. Long. 10. Lat. 4½. Linn. 8.

Hujus voluminis folia 155–208. *Bhaktiratnávalí* (devotionis monile) libellum a *Vishṇupurí* Tírabhuktensi compilatum continent. Incipit: ये मुक्तावपि नि[:]स्पृहाः प्रतिपद (dam) प्रोन्मीलदानंददां यामास्थाय समस्तमस्तकमणिं कुर्वंति यं स्वे वशे । तान् भक्तानपि तां च भक्तिमपि तं भक्तप्रियं श्रीहरिं वंदे सततमर्थये (san°)ऽनुदिवसं नित्यं शरण्यं भजे ॥१॥ Quod distichon e Bhágavatapuráṇa ipso desumtum est. Auctor, quem nomen ab urbe natali sumsisse vides, e duodecim Bhágavatapuráṇae libris disticha principalia, quibus hominum erga Vishṇum deum devotio tractatur, excerpsit et capitibus tredecim disposuit. Quod ipse verbis hisce declarat: दूरान्निशम्य महिमानमुपेत्य पार्श्वमंतः प्रविश्य भागवतामृताब्धेः । पश्यामि कृष्णकरुणांजननिर्मलेन हृल्लोचनेन भगवद्भजनं हि रत्नं ॥७॥ तदिदमतिमहार्घ्यं भक्तिरत्नं मुरारेरहमधिकसयत्नः प्रीतये वैष्णवानां । हृदिगतजगदीशादेशमासाद्यमाद्यं निधिवरमिव तस्माद्वारिधेरुद्धरामि ॥८॥ कंठे कृता कुलमशेषमलंकरोति वेश्मस्थिता निखिलमेव तमोऽपहंति । तामुज्ज्वलां गुणवतीं जगदीशभक्तिरत्नावलिं सुकृतिनः परिशीलयंतु ॥९॥ निखिलभागवतश्रवणालसा बहुकथाभिरथानवकाशिनः । अयमयं ननु ताननु सार्थको भवतु विष्णुपुरीग्रथनग्रहः ॥१०॥ Libro I. (dist. 119) de devotione in universum agitur, II. (distt. 65) de devotionis instrumentis, III. (distt. 33) de devotionis generibus. Quae quum novem rebus inniti dicatur, Vishṇuis nominum auditione, repetitione, ejusdem recordatione, adoratione, cultu, veneratione, servitio, fiducia, corporis et animi in ejus manus traditione[1], novem deinceps capitibus disticha huc spectantia colliguntur. IV. distt. 45. V. distt. 58. VI. distt. 26. VII. distt. 31. VIII. distt. 9. IX. distt. 4. X. distt. 4. XI. distt. 2. XII. distt. 2. Denique distichis decem Vishṇus solum hominum refugium declaratur.

In fine capitum singulorum haec leguntur: इति श्रीमत्पुरुषोत्तमचरणारविंदकृपामकरंदविंदुप्रोन्मीलितविवेकतैरभुक्तपरमहंसविष्णुपुरीग्रथितायां श्रीभागवतामृताब्धिलब्धश्रीभगवद्भक्तिरत्नावल्यां – –

Codex sub finem seculi superioris exaratus est. Scriba haec adjecit: इदं पुस्तकं लिखितं उदेपुरमध्ये दीनबंधुदासेन महताराघवजीपाठकः ॥ (WALKER 131[b].)

91.

Hujus voluminis folia 122–172. *Bhaktiratnávalis* fragmentum, libros I–III. et libri IV. disticha 18, continent. Praeterea folia २३. २४. २५. et २९. desiderantur. In marginibus commentarius adscriptus est, qui his verbis incipit: सत्सदाचारानुमितं श्रुतिबोधितं प्रारिप्सितं निर्विघ्नपरिसमाप्तिकारणं श्रीकृष्णकीर्त्तनरूपं मंगलमाचरति ॥

Haec voluminis pars ineunte seculo octavo decimo exarata est. (WALKER 157[c].)

92.

Foll. 105–139. *Harilíláviveka*, Harilílae investigatio, ad Vopadevae libellum commentarius. Incipit: ओं नमः कृष्णाय सच्चिदानंदरूपिणे । जगत्सर्गविसर्गादिसाक्षिणे [ऽ]चिंत्यशक्तये ॥१॥ जयंति बोपदेवस्स (°vasya) वाचो विबुधसंस्तुतः । घनसारा ज्वलाभास (? jvalábhásáḥ) क्षीरोदस्येव विचय (víchayaḥ) ॥२॥ श्रीमद्भागवतस्यानुक्रमणी हृद्धिनिर्मिता । हरिलीलाभिधानेयं यथाबुद्धि विविच्यते ॥ Additus est textus, quo Vopadeva, metro Anushṭubh usus, de Bhágavatae lectionum numero, viris colloquentibus, singulorum librorum argumento accurate disseruit. Vopadevae libellus hoc disticho incipit: श्रीमद्भागवतस्कंधाध्यायार्थादि निरूप्यते । विदुषा बोपदेवेन मंत्रिहेमाद्रितुष्टये ॥ De Hemádri commentator haec: मंत्री च राज्ञो देवगिरीश्वरस्य रामचंद्रस्य ।. In fine Vopadevas haec: इति भागवतस्यानुक्रमणी रमणी कृता । विदुषां बोपदेवेन भिषक्केशवसूनुना ॥ हरिलीलेति नामेयं हरिभक्तैर्विलोक्यतां । अस्या विलोकनादेव हरिभक्तिर्विवर्धते ॥

De commentatoris nomine ut dubitarem, iis quae Burnouf in Bhágavatapuráṇae praefatione I, XCIII. dixit, adductus sum. In fine enim codicis nostri haec leguntur: हरिलीलाविवेको [ऽ]यं कामरजस्य (l. कामराजस्य) वेश्मनि । कटके चरयाचक्रे तुष्वा (l. रचयांचक्रे तुष्टै) हेमाद्रिणा सता (l. सतां) ॥, quibus *Hemádris* quidam librum in aula Kámarájae scripsisse declaratur. At in codice Colebrookii (E. I. H. 484) post distichon illud haec addun-

[1] श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पादसेवनं । अर्चनं वंदनं दास्यं सख्यमात्मनिवेदनं ॥ Bhág. Pur. VII. 5, 23.

tur: इति हरिलीलाविवेकः समाप्तः । सरस्वतीप्रभूसूदनेन (sic) निर्व्यूढमेतद्बुधमोदनेन ॥ Quae levissimae auctoritatis verba Madhusúdanam libellum retractasse significant. Idem vero Hemádris alium Vopadevae librum commentatus est. In fine enim Muktáphalae, quo opere Vopadeva de Vishṇuis cultu agit, in omnibus, quos equidem inspexi, codicibus haec leguntur: टीकां मुक्ताफलस्येमां नाम्ना कैवल्यदीपिकां । हेमाद्रिः कटके चक्रे कामराजस्य वेश्मनि ॥

Paramahansapriyá, Vopadevae liber, in commentario aliquoties laudatur.

Codex anno 1766 negligentissime exaratus est. (WALKER 208^{d}.)

93.

Foll. 6. Long. $10\frac{1}{2}$. Lat. 4. Linn. 8.

Hujus voluminis folia 72–77. libellum *Durjanamukhachapeṭiká* (Alapa improbis ducta) a Rámáṣrama quodam scriptum continent. Incipit: वल्लवीवभं नत्वा ब्रुवे विद्वद्विनिश्चयं । भागवताभिग्रंथो ब्यार्यानीषत्वसंशये ॥१॥ Auctor Bhágavatapuráṇam genuinis octodecim puráṇis a Vyása scriptis vindicare studet. Libellus a Burnouf. in Bhágavatapuráṇae praefatione I. p. 56 sqq. Francogallice versus est.

Haec folia post annum 1820 negligenter exarata sunt. (WILSON 493^{d}.)

94.

Foll. 9. Long. $10\frac{1}{2}$. Lat. 4. Linn. 8.

In foll. 99–108. *Avatáravádávalí* (disquisitionum series de epiphania institutarum) libellus a *Purushottama*, Pítámbarae filio, Vallabhácháryae discipulo, scriptus. Plenior titulus in fine reperitur: इति श्रीमद्वल्लभाचार्यचरणनलिनानतोत्तमांगश्रीपीतांबरतनुजपुरुषोत्तमकृतावतारवादावल्यां श्रीभागवतस्वरूपविषयकशंकानिरासवादस्त्रयोदशः समाप्तः ॥ Incipit: वेदवेदांतसारं यद्व्यासखेदनिवर्त्तकं । महापुराणमूर्द्धन्यं श्रीमद्भागवतं स्तुमः ॥ Auctor iisdem fere utitur argumentis atque Rámáṣrama, quo tamen antiquior videtur esse, ut Bhágavatam in genuinorum puráṇarum numero esse probet. Vopadevae tamen nullam omnino mentionem facit. In medio fere libello eos auctores recenset, qui sive locos Bhágavatae laudant, sive auctoritatem ejus agnoscunt. Sunt ii: Apyayadíkshita Draviḍensis in libro Ṣivatattvaviveka; Upadeṣasahasrí-libri commentarius[1]; Kalidharmanirṇaya liber; Kshemendra Káṣmirensis in libro de ritibus Kshemendraprakáṣa appellato; Nirṇayasindhu liber[2]; Nṛisinhácharya, Rámachandrae, Prakriyákaumudis auctoris, filius, in commentario ad Kálanirṇayadípiká librum[3]; Sahasranáman-capitis, quod in Padmapuráṇa occurrit, commentarius; Práchínagauḍa in libro Samvatsarapradípa; Bhaṭṭojidíkshita in commentario ad librum Chaturvinṣatimata (भट्टोजिदीक्षितकृतायां चतुर्विंशतिमतव्याख्यायामाचारकांडे तर्पणोत्तरं पूजानिर्णये पि); Bháskara in Ṣráddhamayúkha; Madhusúdanasarasvatí in libro Bhaktirasáyana et in commentario ad Bhagavadgítám; Vidyánivásabhaṭṭáchárya in libro de ritibus Sachcharitamímánsá appellato; Vishṇupurí Tírabhuktensis in libro Bhaktiratnávalí; Ṣankaráchárya in libro Chaturdaṣamataviveka; Hemádri in pluribus libris (तथा हेमाद्रिव्रतदानखंडकालनिर्णयादिषु). Praeterea Puráṇae, Anekárthakosha et Ṣrídharasvámin citantur.

Libellus eadem manu atque praecedens exaratus est. (WILSON 493^{f}.)

95.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 377. Long. $16\frac{1}{2}$. Lat. 6. Linn. 11.

Matsyapuráṇam, a Súta coram anachoretis ita relatum, ut olim a Vishṇu, piscis formam gerente, cum Manu communicatum erat. De argumento cf. Wilson, Vishṇupuráṇa, p. LI. Incipit: प्रचंडतांडवाटोपप्रक्षिप्ताक्षिप्तदिग्गजाः । भवंतु विघ्नभंगाय भवस्य भवतां भुजाः ॥ पातालादुत्पतिष्णोर्मकरवसतयो यस्य पुछाभिघातादूर्ध्वं ब्रह्मांडखंडव्यतिकरविहितव्यत्ययेनापतंति । विष्णोर्मत्स्यावतारे सकलवसुमतीमंडलं व्यश्नुवानास्तस्यास्योदीरितानां ध्वनिरपहरतादश्रियं वः श्रुतीनां ॥ नारायणं etc. ॥ अजो पि यः क्रियायोगान्नारायण इति स्मृतः । त्रिगुणाय त्रिवेदाय नमस्तस्मै स्वयंभुवे ॥ सूतमेकाग्रमासीनं नैमिषारण्यवासिनः । मुनयो दीर्घसत्रांते पप्रछुर्दिव्यसंहितां ॥ प्रवृत्तासु पुराणीषु धर्म्यासु ललितासु च । कथासु शौनकाद्यास्तु अभिनंद्य मुहुर्मुहुः ॥ कथितानि पुराणानि यान्यस्माकं त्वयानघ । तान्येवामृतकल्पानि श्रोतुमिछामहे पुनः ॥ कथं ससर्ज भगवाँल्लोकनाथश्चराचरं । कस्माच्च भगवान्विष्णुर्मत्स्यरूपत्वमाश्रितः ॥ भैरवत्वं भवस्यापि पुरारित्वं च गद्यते । कस्य हेतोः कपालित्वं जगाम वृषभध्वजः ॥ सर्वमेतत्समाचक्ष्व सूत विस्तरशः क्रमात् । त्वद्वाक्यस्यामृतस्येव न तृप्तिरिह जायते ॥ सूत उवाच ॥ पुण्यं पवित्रमायुष्यमिदानीं शृणुत द्विजाः । मात्स्यं पुराणमखिलं यज्जगाद गदाधरः ॥ पुरा राजा मनुर्नाम चीर्णवान्विपुलं तपः । पुत्रे राज्यं समारोप्य क्षमावान्रविनंदनः ॥ etc.

Capita sunt 278, quorum argumenta haec: 1. Vishṇus pisciformis Manui instantem cataclysmum praedicit.

[1] Liber Ṣankarácháryae tributus, cujus titulus plenior hic: Sakalavedopanishatsáropadeṣasahasrí. Commentarios duos novi, alterum a *Rámatírtha*, Krishṇatírthae discipulo, scriptum, alterum ab *Ánandajnána* compositum.

[2] Hujus nominis liber a *Kamalákara*, Dinakarae filio, scriptus est.

[3] Hic liber *Rámácháryae* tributur.

2. Diluvii tempore Manus quum navem conscendisset, cum Vishṇu piscis formam gerente colloquitur. De mundi creatione. 3. De creatione a Brahmaṇe facta. Cui ut Sávitrím sive Ṣatarúpám undecunque intueretur, quatuor (immo quinque) facies oriuntur. Eorum filius Manu Sváyambhuva (aliis nominibus Viráj sive Adhipúrusha appellatus) nascitur, a quo reliqui Manues descendunt[1]. 4–6. Incestu, quamvis cogitatione sola[2], commisso Brahman quum Kámam exsecravisset, ejus precibus motus, ut Lakshmaṇae, Rámae fratris, et Bháratarum gente extincta, regis alius filius nasceretur, deinde in coelum reverteretur, statuit. Deorum, vatum divinorum, gigantum, daemonum origo. 7. Madanadvádaṣívratam (चैत्रे मासि सिते पक्षे द्वादश्यां), quo ritu Kṛishṇa, Kámae formam gerens, colitur. Hoc ritu observato Diti Marutes filios nacta est. 8. Regum institutio. Pṛithu primus terrae rex fuit. 9. Manvantararum, Manuum eorumque prolis descriptio. Octavum post Manum, Vivasvatis filium, Manvantaram Sávarṇyam futurum esse dicitur. 10. Pṛithuis, Veṇae filii, regnum. Terrae nomina *pṛithiví* et *go* explicantur. 11 (fol. 14[a]). De Solis prole. De Sanjná, Prabhá, Cháyá ejus uxoribus. Solis nimius splendor a Tvashṭri minuitur[3]. Iḍa in equam mutatur et Budhae nubit. 12. Purúravas Budhae et Iḍae filius nascitur. Iḍa ipse postea kimpurushae formam et Sudyumnae nomen nanciscitur. Gentis a Sole originem ducentis proles. Ikshvákuis familia. 13. Manium septem catervae sunt, tres incorporales, quatuor corpore praediti. Quorum Mená filia spiritualis est. Dákshāyaṇí in Dakshae sacrificio se ipsam comburit. Ejus in variis locis sacris nomina: वाराणस्यां विशालाक्षी नैमिषे लिंगधारिणी । प्रयागे ललिता देवी कामाक्षा (कामुका C. D.[4]) गंधमादने ॥ मानसे कुमुदा नाम विश्वकाया तथांबरे । गोमंते गोमती नाम मंदरे कामचारिणी ॥ मदोत्कटा चैत्ररथे जयंती हस्तिनापुरे । कान्यकुब्जे (kanya° C. D.) तथा गौरी रंभा मलयपर्वते ॥ एकांब्रके (एकाम्रके C. D.) कीर्त्तिमती विश्वां विश्वेश्वरे विदुः । पुष्करे पुरुहूतेति केदारे मार्गदायिनी ॥ नंदा (मंदा C. D.) हिमवतः पृष्ठे गोकर्णे भद्रकर्णिका । स्थानेश्वरे भवानी तु विल्वके विल्वपत्रिका ॥ श्रीशैले माधवी नाम भद्रा भद्रेश्वरे (भद्रेश्वरी C. D.) तथा । जया वराहशैले तु कमला कमलालये ॥ रुद्रकाट्यां च रुद्राणी काली कालिंजरे गिरौ (कालंजरे तथा C. D.) । महालिंगे तु कपिला माकोटे मुकुटेश्वरी ॥ शालग्रामे महादेवी शिवलिंगे जलप्रिया । मायापुर्यां कुमारी तु संताने ललिता तथा ॥ उत्पलाक्षी सहस्राक्षे कमलाक्षे (हिरण्याक्षे C. D.) महोत्पला । गयायां मंगला नाम विमला पुरुषोत्तमे ॥ विपाशायाममोघाक्षी पाटला पुंड्रवर्धने । नारायणी सुपार्श्वे तु विकूटे (त्रिकूटे C. D.) रुद्रसुंदरी ॥ विपुले विपुला नाम कल्याणी मलयाचले । कोटवी कोटितीर्थे तु (°tírtheshu C. D.) सुगंधा मागधे (माधवे C. D.) वने ॥ कुब्जाम्रके (गोदावर्यां C. D.) त्रिसंध्या तु गंगाद्वारे रतिप्रिया (ravi° C. D.) । शिवकुंडे शुभानंदा नंदिनी देविकातटे ॥ रुक्मिणी द्वारवत्यां तु राधा वृंदावने वने । देवकी मथुरायां तु पाताले परमेश्वरी ॥ चित्रकूटे तथा सीता विंध्ये विंध्याधिवासिनी । सह्याद्रावेकवीरा च हर्मश्चंद्रे (हरिश्चंद्रे C. D.) तु चंद्रिका ॥ रमणा रामतीर्थे तु यमुनायां मृगावती । करवीरे महालक्ष्मीरुमा देवी विनायके ॥ अरोगा (आरोग्या C. D.) वैद्यनाथे तु महाकाले महेश्वरी । अभयात्युष्णतीर्थे तु (अभयेत्युष्णतीर्थेषु C. D.) अमृता विंध्यकंदरे (नितंबा विंध्यपर्वते C. D.) ॥ मांडव्ये मांडवी नाम स्वाहा माहेश्वरे (°rí C. D.) पुरे । छगलांडे (छागलांडे C. D.) प्रचंडा तु चंडिकामरकंटके ॥ सोमेश्वरे वरारोहा प्रभासे पुष्करावती । देवमाता सरस्वत्यां पारावारतटे (párápá° C. D.) मता ॥ महालये महाभागा पयोष्ण्यां पिंगलेश्वरी । सिंहिका कृतसौचे (कृतशौचे C. D.) तु कार्त्तिके[ऽ]त्यंतशांकरी ॥ उत्पलावर्तके लोला सुभद्रा शोणसंगमे । माता सिद्धपुरे (सिद्धवने C. D.) लक्ष्मीरनंगा भरताश्रमे ॥ जालंधरे विश्वमुखी तारा किष्किंधपर्वते । देवदारुवने पुष्टिर्मेधा काश्मीरमंडले ॥ भीमा देवी हिमाद्रौ तु पुष्टिर्विश्वेश्वरे (तुष्टि° C. D.) तथा । कपालमोचने शुद्धिर्माता कायावरोहणे ॥ गंगाद्वारे (शंखोद्धारे C. D.) [ऽ]ध्वरा नाम धृतिः पिंडारके तथा । कला तु चंद्रभागायामच्छोटे (°chhode C. D.) शिवकारिणी (शिवधारिणी C. D.) ॥ वेणायाममृता नाम वदर्यामुर्वशी तथा । औषधी चोत्तरकुशे (°kurau C. D.) कुशद्वीपे कुशोदका ॥ मन्मथा हेमकूटे तु मुकुटे (कुमुदे C. D.) सत्यवादिनी । अश्वत्थे वंदिनीका (°níyá C. D.) तु विधिर्वैश्रवणालये ॥ गायत्री वेदवदने पार्वती शिवसंनिधौ । देवलोके तथेंद्राणी ब्रह्मास्येषु सरस्वती ॥ सूर्यविंबे प्रभा नाम मातृणां वैष्णवी मता । अरुंधती सतीनां तु रामासु च तिलोत्तमा ॥ चित्ते ब्रह्मकला नाम शक्तिः सर्वशरीरिणां । एतदुद्देशतः प्रोक्तं नामाष्टशतमुत्तमं । अष्टोत्तरं च तीर्थानां शतमेतदुदाहृतं ॥ 14. De Achodá, Manium Agnishváṭṭa appellatorum filia, et de ejus nominum Amávásyá, Ashṭaká, Satyavatí origine. 15. Manes Barhishad dicti in Vaibhrája mundo degunt, quorum filia Pívarí postea Ṣukae, Vyásae filio, nubit. Manes Mánasa appellati, Vasishṭhae filii, quibus filia *Go* (शुकस्य दयिता पत्नी) est. Iis a Bráhmaṇis liba offeruntur. In solis orbe Ḥavishmat manes, Angirasis filii, degunt, iique Yaṣodae

[1] वैराजा यत्र ते जाता बहवः शंसितव्रताः । स्वायंभुवा महाभागाः सप्त सप्त तथापरे ॥ स्वारोचिषाद्याः सर्वे ते ब्रह्मतुल्यस्वरूपिणः । औत्तमिप्रमुखास्तद्वद्येषां त्वं सप्तमोऽधुना ॥

[2] आदिसृष्टिः । अतींद्रियेंद्रिया तद्वदतींद्रियशरीरका ॥

[3] अपनेष्यामि ते तेजः कृत्वा यंत्रे दिवाकर । रूपं तव करिष्यामि लोकानंदकरं प्रभो ॥ तथेत्युक्तः स रविणा भ्रमौ कृत्वा दिवाकरं । पृथक्चकार तत्तेजश्चक्रं विष्णोरकल्पयत् ॥ त्रिशूलं चापि रुद्रस्य वज्रमिंद्रस्य चाधिकं । दैत्यदानवसंहर्तुः सहस्रकिरणात्मकं ॥ रूपं चाप्रतिमं चक्रे त्वष्टा पद्मामृते महत् । न शशाकायतं द्रष्टुं पादरूपं रवेः पुनः ॥ अर्चास्वपि ततः पादौ न कश्चित्कारयेत्क्वचित् । यः करोति स पापिष्ठां गतिमाप्नोति निंदितां ॥ Similia in Bhavishyapuráṇa leguntur.

[4] His literis codd. Colebr. (E. I. H. 1080 et 407) notavi.

patres. Qui a Kshatriyis coluntur. In Kámadugha mundo manes Svasvadha (sukhada C. D.) habitant, quorum filia Virajá Nahushae nubit. Ii a Vaiṣyis coluntur. In Mánasa mundo Somapa manes vivunt, qui Narmadám filiam genuerunt. Quae res in sacrificio manibus oblato adhibendae, quaeve vitandae sint, breviter refertur. 16. De manium cultu. Atque primum de iis ritibus agitur, qui ter in anno ad colendos manes faciendi sunt (*anváhárya*)[1]. 17. Deinde ii tractantur, qui omnibus ordinibus communes anni temporibus *yuga* et *manvantara* appellatis peragendi sunt (*sádháraṇa*, sive *sámánya*). Data laetitiae occasione, qualis die festo, sacrificio, nuptiis celebrandis offertur, ii ritus observantur, qui *ábhyudayika* sive *vṛiddhiṣráddha* appellantur. Quae tria genera *párvaṇa* nomine comprehunduntur. 18. Ceremoniae diebus post mortuum cognatum proximis observandae (*ekoddishṭa*). 19. Manibus quae oblationes factae sunt, eam formam sumunt, quae ad eos sustentandos maxime idonea est. 20, 21. Ritus funebres quam efficaces sint, septem Kauṣikae filiorum fatis probatur. Ii enim, quum fame exorta Gargae magistri vaccam mactassent, ita tamen, ut suadente Pitṛivartine, fratre natu minimo, manibus sacrificarent, post quinque aetates operis pii fructu cum numine summo conjuncti sunt. Atque quarta aetate Pitṛivartin Panchálorum rex sapientissimus (sarvajantúnám rutavettá), fratres duo regis socii[2], reliqui bráhmaṇae facti sunt. 22 (fol. 28[b]). Ingens locorum sacrorum ad flumina et lacus sitorum numerus traditur, ubi manium cultus faustissime fieri perhibetur. Simul diei tempus ad ritus peragendos statutum definitur. 23. De Somae (Luni) origine ejusque et Tárae amoribus. 24. Budhae origo. De Purúravase et Urvaṣí eorumque prole. Rajis filii Bṛihaspatis insidiis ab Indra interficiuntur[3]. 25–42. Yayátis res gestae. Quae verbo tenus cum iis, quae in Mahábhárata I, 3185–3690. leguntur, consentiunt. 43 (fol. 50[b]). De Yaduis subole et Kártavíryárjuna. Quae cum Harivanṣae lectione 33. consentiunt. 44–46. De Andhakarum et Vṛishṇium familia narratio, quae a Harivanṣa lectionibus 37–40. paulum tantum differt. 47. Vishṇus, quo Asuras exstirparet, decies in terram descendit, ter divinam, septiens humanam formam gerens. 48, 49. De Turvasuis, Púruis, Druhyuis, Anuis familia. Sub finem futurorum regum series[4] enumeratur: अधिसोमकृष्णो (adhisíma° C. D.) यश्चैषां प्रथमं वर्तते नृपः। तस्यान्ववाये वक्ष्यामि भविष्ये कथितान्नृपान् ॥ अधिसोमकृष्णपुत्रस्तु (adhisíma° C. D.) विचक्षुर्भविता नृपः। गंगया तु धृते तस्मिन्नगरे नागसाह्वये ॥ त्यक्त्वा विचक्षुर्नगरं कौशांब्यां तु निवत्स्यति। भविष्याष्टौ सुतास्तस्य महाबलपराक्रमाः ॥ भूरिज्येष्ठः सुतस्तस्य ततश्चित्ररथः स्मृतः। शुचिद्रथश्चित्ररथाद्वृष्णिमांश्च शुचिद्रथात् (ṣuchidrathát C. D.) ॥ वृष्णिमतः सुषेणश्च भविष्यति शुचिर्नृपः (punar nṛipaḥ C. D.)। तस्मात्सुषेणाद्भविता सुनीथो नाम पार्थिवः ॥ नृपात्सुनीथाद्भविता नृचक्षुः सुमहायशाः। नृचक्षुषस्य (nṛichakshushas tu C. D.) दायादो भविता वै सुखीवलः ॥ सुखीवलसुतश्चापि भावी राजा परिप्लवः। परिप्लवसुतश्चापि भविता सुतपा नृपः ॥ मेधावी तस्य दायादो भविष्यति न संशयः। मेधाविनः सुतश्चापि भविष्यति पुरंजयः ॥ उर्वो (ऊर्वौ C. D.) भाव्यः सुतस्तस्य तिग्मात्मा (Nirmákhyas et postea Nirmád C. D.) तस्य चात्मजः। तिग्मात्माद्बृहद्रथो भाव्यो वसुदामा बृहद्रथात् ॥ वसुदाम्नाच्छतानीको भविष्योदयनस्तथा। भविष्यते चोदयनाद्वीरो राजा वहीनरः (महीरतः C. D.) ॥ वहीनरात्मजश्चैव (mahírata° C. D.) दंडपाणिर्भविष्यति। दंडपाणेर्निरामित्रो निरामित्रात्तु क्षेमकः ॥ अतोऽनुवंशश्लोकोऽयं गीतो विप्रैः पुरातनैः। ब्रह्मक्षत्रस्य यो योनिर्वंशो देवर्षिसत्कृतः। क्षेमकं प्राप्य राजानं संस्थास्यति स वै कलौ ॥ 50. De Agnis filiis, sive diversis ignis sacri generibus. 51 (fol. 74[a]). Pietas operibus bonis innixa commendatur (ज्ञानयोगसहस्राद्धि कर्मयोगः प्रशस्यते)[5]. 52. Puráṇarum enumeratio, cujus locos gravissimos Wilson in Vishnupuránae praefatione p. xvi sqq. excerpsit. Upapuraṇae tres tantum memorantur: उपभेदान्प्रवक्ष्यामि लोके ये संप्रतिष्ठिताः ॥ पाद्मे पुराणे यत्प्रोक्तं नरसिंहोपवर्णनं। तच्चाष्टादशसाहस्रं नारसिंहमिहोच्यते ॥ नंदाया यत्र माहात्म्यं कार्त्तिकेयेन वर्ण्यते। नंदापुराणं तल्लोकैराख्यातमिति कीर्त्यते ॥ यत्र शांबं (l. ṣambam) पुरस्कृत्य भविष्येऽपि कथानकं। प्रोच्यते तत्पुनर्लोके शांबमेतन्मुनिव्रताः ॥[6] 53. Inde ab hoc capite usque ad caput 91. de variis ritibus agitur. Incipit: अतः परं प्रवक्ष्यामि दानधर्मानशेषतः। उपवाससमायुक्तान्यथा मत्स्योदितानि ह ॥ महादेवस्य संवादं नारदस्य च धीमतः। यथावृत्तं प्रवक्ष्यामि धर्मकामार्थसाधकं ॥ Nakshatrapurushavratam. 54. Ádityaṣayanavratam. 55. Kṛishṇáshṭamívratam. 56. Rohiṇíchandraṣayanam vratam. 57. Taḍágavidhis. 58. Vṛikshotsargavidhis sive Vṛikshodyá-

[1] एतदग्निमतः प्रोक्तमन्वाहार्यं तु पार्वणं। यथेंदुसंक्षये तद्वदन्यत्रापि निगद्यते ॥ et paulo post: अनेन विधिना श्राद्धं त्रिरब्दस्येति निर्वपेत्। कन्याकुंभवृषस्थेऽर्के कृष्णपक्षेषु सर्वदा ॥ यत्र यत्र प्रदातव्यं सपिंडीकरणात्परं। तत्र तेन विधानेन कार्यमग्निमता सदा ॥

[2] Cf. Harivanṣa 1185 sqq. 1. Subálaka; कामशास्त्रप्रणेता च बाभ्रव्यः स सुबालकः। पंचाल इति लोकेषु विश्रुतः सर्वशास्त्रवित्. 2. Kaṇḍaríka: वैद्यशास्त्रप्रवर्तकः ॥

[3] गत्वाथ मोहयामास रजिपुत्रान्बृहस्पतिः। जिनधर्मं समास्थाय वेदबाह्यं स वेदवित् ॥ वेदत्रयीपरिभ्रष्टांश्चकार धिषणाधिपः। वेदवाक्यात्परिज्ञाय हेतुवादसमन्वितान् ॥ जघान शक्रो वज्रेण.

[4] Cf. Wilson, Vishnupurána, p. 461.

[5] Etiam infra in cap. 245. eadem sententia occurrit: ज्ञानयोगसहस्राद्धि कर्मयोगो विशिष्यते ॥

[6] In codicibus C. D. Ádityapuráṇam additur.

panavidhis. 59. Saubhágyaṣayanavratam. 60. Agastyapújávidhis. Narratio de Agastyae origine. 61 (fol. 86[a]). Anantatṛitíyávratam. 62. Rasakalyáṇinívratam. 63. Árdránandakarítṛitíyávratam. 64. Akshayatṛitíyávratam. 65. Sárasvatavratam. 66. Chandrádityoparágasnánavidhis. 67. Saptamísnapanam. 68. Bhímadvádaṣívratam. Hic ritus, quo Bhíma Panduides duodecimo Mághae mensis clarilunii die Vishṇum coluisse fertur, e Bhavishyapuráṇa desumtus esse dicitur. Vide supra, p. 34[b] n. 65. 69. Anangadánavratam a Dálbhya Chaikitáyana traditum. 70. Aṣúnyaṣayanam vratam. Hoc ritu secundo Ṣrávaṇae mensis obscurilunii die si Kṛishṇa colitur, conjuges nunquam separantur. 71 (fol. 69[a]). Angárakachaturthívratam. Quem ritum e Bhavishyapuráṇa desumtum esse, prooemii versus innuere videntur. 72. Ṣukra-Bṛihaspatipújá. 73. Kalyáṇasaptamívratam. 74. Viṣokasaptamívratam. 75. Phalasaptamívratam. 76. Ṣarkarásaptamívratam. 77. Kamalasaptamívratam. 78. Mandárasaptamívratam. 79. Ṣubhasaptamívratam. 80. Aṣokadvádaṣívratam guḍadhenuvidhánam cha. 81 (fol. 103[a]). 82. Dhányaṣailadánam, Lavaṇáchala°, Guḍáchala°, Hemaparvata°, Tilaṣaila°, Karpásaparvata°, Ghṛitaṣaila°, Ratnaṣaila°, Rajataparvata°, Ṣarkaráchaladánam. 83. Vaiṣampáyaníyam grahaṣántividhánam. 84. Graharúpánukírtanam. 85. Ṣivachaturdaṣívratam. 86. Phalatyágamáhátmyam. 87. Ádityaváravratam. 88. Sankrántyudyápanavratam. 89. Vibhútidvádaṣívratam. 90. Shashṭivratam. Sexaginta ritus breviter enumerantur. 91 (fol. 121[b]). Snánavidhis. 92–101. De Prayágae sanctitate. 102–115. Mundi descriptio. 102 (fol. 102[a]). De septem Jambudvípae partibus. 103. De Kuruvarshae, Bháratavarshae[1], aliorum incolis, fluminibus, montibus, arboribus, ceteris. 104–109. Purúravas ad Airávatím Vishṇum colit. 110. Regionum circum Kailásam sitarum descriptio. 111 (fol. 142[a]). Ṣákadvípae, Kuṣadvípae, Kraunchadvípae, Ṣálmaladvípae, Gomedadvípae, Pushkaradvípae descriptio. 112. De siderum majorum motibus et temporis divisione. 113. De nubibus, pluviae origine, Solis curru. 114. De solis satellitibus, de luna, de solis et lunae defectionibus. De Dhruva, qui porculi marini (ṣiṣumára) forma in coelo positus conversionibus suis siderum motum efficere dicitur[2]. 115. Sol noctu ignem, ignis interdiu solem intrat. De stellis. 116–127. Tripura a Ṣiva destruitur (cf. Mahábh. VIII. 1391, sqq.). 116. Maya, Asurarum princeps, una cum Vidyunmáline, et Tárakáksha, a Brahmane obtinent, ut urbes tres ab ipsis condendae, nisi Ṣivae sagitta, a nemine destruantur. 117. Tripurae descriptio. 118. Ubi Asurae vitam beatissimam degunt, donec Discordia et Nemesis urbem intrant. Mayae insomnium. 119. Dei, ab Asuris oppressi, a Brahmaṇe, eoque auctore a Ṣiva auxilium petunt. 120. Ṣiva ad pugnam se accingit, cui dei essedum magicum parant. Brahman ipse aurigae munus suscipit. 121 (fol. 162[a]). Nárada Mayae bellum indicit. 122. Pugnae initium. 123. Maya, postquam lacum nectare mortuos in vitam revocante implevit, pugnam redintegrat. Dei Indra duce fugantur. Kṛishṇa bovis forma Tripuram intrat et nectar illud ebibit. 124. Asurae in mare confugiunt. 125. Dei urbem occupant. Redintegrata pugna Tárakáksha occiditur. 126. Fato quum constitutum esset, ne urbs alio tempore destrueretur, atque quo momento luna cum Pushya conjungeretur, Asurae a deis illud tempus neglectum iri sperantes exsultant. 127. At Ṣiva fatali illo temporis puncto urbem telo excidit. 128. Purúravas nova luna ad colendos manes coelum adit[3]. De manium generibus. De singulis lunae phasibus et mensis lunaris partibus. 129. De temporum humanorum et divinorum computatione. Aevi argentei descriptio. 130. Intra aevum aureum et argenteum quod sacrificium ab Indra institutum est, in eo assentiente quidem Sole, at recusantibus viris sanctis animalibus factum est. Ex quo tempore pietas plus valet quam sacrificium[4]. 131 (fol. 179[b]). Aeneae et ferreae aetatis descriptio. In temporis fine aevi depravati domitor et vindex e Bhṛiguis familia existet, qui in hoc puráṇa *Pramati* appellatur. Postea aetas aurea revertetur. 132. De hominum in singulis manvantaris officiis. De vatum divinorum (ṛishi) generibus. Denique septem gentes illae enumerantur, e quibus carminum sacrorum poetae processerunt: Bhṛigu (vates 19), Angiras (33), Káṣyapa (6), Atri (7), Vasishṭha (7), Viṣvámitra (13), Agastya (3). E regia domo orti sunt Manus Vaivasvata, Iḍa rex, et Purúravas. Vaiṣyae vero Bhalandava (Bhalanda C. D.), Vásáṣva (Vaṇdya C. D.), Sankíla (Sankírṇa C. D.) fuerunt.

---

[1] Hoc varsha in novem partes distribuitur, quarum nomina apud Wilson, Vishnupurána p. 175 invenies, nona ibi omissa *Mánava* appellatur.

[2] योऽसौ चतुर्दशर्क्षेषु शिशुमारो व्यवस्थितः । उत्तानपादपुत्रोऽसौ मेढीभूतो ध्रुवो दिवि ॥ स वै भ्रमन्भ्रामयते चंद्रादित्यौ ग्रहैः सह । भ्रमंतमनु वै यांति नक्षत्राणि तु चक्रवत् ॥

[3] यदा तु चंद्रः सूर्यश्च नक्षत्राणां (नक्षत्राणि C. D.) समागतौ ॥ अमावास्यां निवसत एकस्मिन्नथमंडले । तदा स गच्छते दिवाकरनिशाकरौ ॥ अमावास्याममावास्यां मातामहपितामहौ । अभिवाद्य ततस्तत्र कालापेक्षः स तिष्ठति ॥ Sequuntur nonnulli versus ad eundem spectantes, qui tamen in iis, qui mihi praesto sunt, codicibus corrupti sunt.

[4] Indra ipse eo tempore nomen dei omnia devorantis (viṣvabhuj) accepit.

Omnino nonaginta et unus fuisse dicuntur. 133–147. Tárakae caedes. 148 (fol. 226[b])–165. Hiraṇyakaṣipuis aliorumque Asurarum caedes et Vishṇuis manifestationes. Quae res eodem modo et plerumque iisdem verbis narrantur atque in Harivanṣa 2248–2789. 166 (fol. 251[b]). Andhakae caedes. 167–172. Váráṇásiae majestas. 167. Avimuktae laudes. Quo loco quum Harikeṣa yaksha (sive Pingala) Ṣivam coluisset, a deo catervarum suarum praefectus (gaṇapati) creatur. 168. Omnia piacula urbe frequentanda luuntur. Templa sacerrima (linga) haec octo ibi reperiuntur: Hariṣchandra, Ámrátakeṣvara, Jaleṣvara (jále° A.), Ṣríparvata, Mahálaya, Kṛimichaṇḍeṣvara[1], Kedára, Mahábhairava. 169. Etiam Skanda urbis sanctitatem praedicat. 170. Ejusdem loci virtutes a Ṣiva celebrantur. Urbis confinium. Praemia eorum, qui ibi Ṣivam colunt. 171 (fol. 261[b]). Avimuktae habitatio ad omnia omnium hominum peccata lustranda sufficit. 172. Denique etiam viri sancti urbem laudibus extollunt. 173–181. Narmadae[2] majestas, a Márkaṇḍeya coram Yudhishṭhira praedicata. 173. Fluvii sanctitas, et locorum sacerrimorum enumeratio. 174, 175. Jváleṣvaram tírtham, in Amarakaṇṭaka monte situm, eo tempore ortum est, quum Tripura, Váṇae sede, deleto una urbs in eum locum decidit. 176. Káveris et Narmadae confluens. Nomen a Kuvera (cf. P. VII. 3, 1) derivatur. 177. Alii loci sancti in laeva Narmadae ripa siti enumerantur. 178. Permulta alia sacella memorantur. 179. Ṣuklatírtham (sive Ṣukratírtham) celebratur. 180, 181. Alia sacella. 182 (fol. 281[b]). De septem vatibus divinis: Bhṛigu, Angiras, Atri, Maríchi, Pulastya, Pulaha, Vasishṭha[3], eorumque prole. Atque primum Bhṛiguis gens refertur. Deinde 183. Angirasis, 184, 185. Atris, 186. Maríchis, 187. Vasishṭhae. 188. Narratio de Nimi et Vasishṭha, qui alter alterum exsecrati corpore privantur (Videha), donec a Brahmaṇe formam recuperant. Vasishṭhae et Agastyae origo. 189. Agastyae, Pulahae, Pulastyae gens. Hujus capitis initium in codice desideratur. 190. Dharmae proles. 191 (fol. 288[a]). Hi omnes vates divini inferiis colendi sunt. De cibis et largitionibus manibus maxime acceptis. 192. Vaccae praegnantis largitio. 193. Nebridis dorcadis nigrae (kṛishṇájina) largitio. 194. Tauri manumittendi descriptio (vṛishotsarga). 195–201. Narratio de Sávitrí, Aṣvapatis filia, Mahábháratae (III. 16616 sqq.) imitatione relata. 202 (fol. 296[a])–214. De regis officiis. 202. De ministris eligendis regisque vitae ratione. 203. De ministrorum officiis. 204. Arcis aedificatio et armorum annonaeque comparatio. 205. De antidotis et medicinis a rege comparandis. 206. De praesidiis magicis a rege ad firmandam arcem adhibendis. De ominibus infaustis. 207. De regis filio educando. De regnandi artibus et consiliis. 208. Fato non ignave cedendum, sed virili conatu obnitendum esse. 209. Inimici variis rationibus devincendi sunt: comitate, 210. discordia disseminanda, 211 (fol. 306[b]) donis, 212, 213. castigatione. 214. Juris civilis compendium. 215. De avertendis quum infaustis ominibus, tum calamitatibus (ṣánti). Quae (216–225) a Garga coram Atri enarrantur. 216. De calamitatum generibus. De ominibus faustis. 217. Deorum signa, si stationem et quietem reliquerint, procuranda sunt. 218. De ignibus et fulminibus procurandis. 219. De ominibus, quae arborum mutatione indicantur. 220. De pluviae prodigio. 221 (fol. 316[b]). De fluminibus et lacubus. 222. De partu sive praematuro sive monstroso. 223. Res immobiles si moveantur, piacula adhibenda sunt. 224. De prodigiis, quae avibus sive animalibus indicantur, piandis. 225. De variis portentis. 226. Grahayajna, Lakshahoma, Koṭihoma, tria sacrificia, quibus planetae conciliantur. 227. Tempus ad expeditionem opportunum. 228. Membris palpitantibus quid significetur. 229. De insomniis. 230. De ominibus, quae expeditioni infelicem sive felicem eventum portendunt. 231 (fol. 322[a]). Vishṇus ad delendos Asuras nani forma nascitur. 232. Prahráda coram Bali nepote Vishṇum celebrat. 233. Vishṇus, quum a Bali sacrificante tres passus obtinuisset, totum mundum expugnat, Asuras occidit, Balim ipsum in Sutalam, Tartari locum, relegat. 234, 235. Vishṇus verris forma se manifestat. Haec capita verbo tenus cum Harivanṣae lectionibus 223, 224. consentiunt. 236–238. Oceano a deis agitato ambrosia, kálakúṭa venenum, aliae res oriuntur. 239–244. De domibus condendis. 239. Vástu vocabuli origo mythica. 240. Quo mense, qua constellatione, quo solo, quibus finibus et ritibus domus aedificanda sit, docetur. 241 (fol. 339[b]). De domibus, quae uno, duobus, tribus, quatuor conclavibus constant (ekaṣálam, dviṣálam, triṣálam, chatuḥṣálam). Quam longitudinem singulorum ordinum et regis ministrorum domus excedere non debeant, definitur. 242. De tignis et portis. 243. De ritibus, quibus domus nova inauguranda est. 244. Quae arbores ad materiam faciendam eligendae, quaeve vitandae sint, docetur. 245. De statuarum quum aliorum deorum tum Vishṇuis mensura. 246. De Ṣivae simulacro. 247. De Ṣivae hermaphroditi (Ardhanáríṣvara), cum Umá (Umeṣa), cum Náráyaṇa (Ṣivanáráyaṇa) conjuncti, et de Vishṇuis verris, leonis, nani formam gerentis, denique de Brahmaṇis, Kárttikeyae, Gaṇeṣae, Kátyáyanis, Indrae simulacris. 248. De Solis, Agnis, Yamae, aliorum deorum et dearum simulacris. 249. De stylo-

[1] Alibi *Dṛimichaṇḍeṣvara* legitur.

[2] कलिंगदेशे पश्चार्धे (कलिंगदेशोपस्थाने C. D.) पर्वतेऽमरकंटके ॥

[3] De Nárada hoc loco *οὐδὲ γρῦ.*

batis. 250. De lingis conficiendis. 251 (fol. 351ª). Ritus cum inaugurando simulacro conjuncti (pratishṭhá)[1]. 252. Deorum invocatio, ut quem simulacra eundem ipsi locum occupent (adhivásana). 253. De templi consecratione. 254. De simulacrorum lavatione (devatásnánam). 255. Ceremoniae ad sedanda obstacula eo tempore observandae, quum domus conditur, sive domicilium novum aut diu derelictum intratur (vástúpasamana)[2]. 256. De templorum generibus. 257. De sacellorum (maṇḍapa) speciebus et structura. 258–260. Futura regum a Sole originem ducentium series[3]. 261–276. De largitionum piarum sedecim generibus: यत्तु षोडशधा प्रोक्तं वासुदेवेन भूतले ॥ ४ ॥ पुण्यं पवित्रमायुष्यं सर्वपापहरं शुभं । पूजितं देवताभिश्च ब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥ ५ ॥ आद्यं तत्सर्वदानानां तुलापुरुषसंज्ञितं । हिरण्यगर्भदानं च ब्रह्मांडं तदनंतरं ॥ ६ ॥ कल्पपादपदानं च गोसहस्रं च पंचमं । हिरण्यकामधेनुश्च हिरण्याश्वस्तथैव च ॥ ७ ॥ हिरण्याश्वरथस्तद्वद्धेमहस्तिरथस्तथा । पंचलांगलकं तद्वद्धरादानं तथैव च ॥ ८ ॥ द्वादशं विश्वचक्रं च ततः कल्पलतात्मकं । सप्तसागरदानं च रत्नधेनुस्तथैव च ॥ ९ ॥ महाभूतघटस्तद्वत्षोडशं परिकीर्तितं ।. Quae capita cum Bhavishyapuráṇa (cf. supra, p. 35ᵇ) non solum ordine fere conveniunt, sed in rebus ipsis et verbis tantam similitudinem exhibent, ut ex illo puráṇa desumta esse satis veri simile sit. Quod etiam versu quarto innuitur. 277. Kalparum triginta enumeratio. 278. Brevis argumenti index.

His perlectis, in fontibus Matsyapuráṇae Mahábháratam, Harivanṣam, Bhavishyapuráṇam fuisse invenies, alii alios reperient. Princeps numen in hoc puráṇa Vishṇu-Kṛishṇa colitur, Kṛishṇa tamen antiquior quam mollis ille et imbecillus Brahmavaivartae deus. De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 58.

Codex anno 1729 exaratus multis vitiis laborat, attamen praestantior est quam codd. C. D., in quibus non modo plures loci interpolati sunt, sed etiam multa mutata, formae vero grammaticae, rudes quidem illae et anomalae, at in hoc librorum genere non insolitae, librariorum arbitrio ad normam et regulam revocatae sunt. In fine haec leguntur: श्रीशाके १६५० संव्वत् १७८५ भाद्रपदशुक्लतृतीयायां श्रीमन्महाराजाधिराजश्रीश्रीश्रीप्रदीपसाहानामाज्ञया जगन्मणिरिदं पुस्तकं श्रीनगरेऽलिखत् । आदर्शपुस्तकस्याशुद्धत्वान्मामप्यशुद्धिलिखने दोषाभावः सुधीभिरवगंतव्यः सत्यं ॥ (WILSON 21.)

96.

Foll. 85–115. Linn. 7. *Prayágamáhátmya*, Prayágae majestas, Matsyapuráṇae pars, decem lectionibus constans. Folium primum deest. Yudhishṭhiras, propter cognatorum caedem moerore et religione affectus, a Márkaṇḍeya omnia peccata frequentando Prayága, qui est locus sacer ad confluentem Gangae et Yamunae situs[4], lui posse certior fit. Omnino hoc episodium ad celebrandas loci illius aquas earumque vires magicas extollendas scriptum est. 1. Márkaṇḍeyae adventus. 2. Prayágae sanctitas. 3. Bovum largiendorum praemia. 4, 5. De piorum operum posthac praemiis. Sacellorum enumeratio. 6. Prayágae aquae omnia peccata abluunt. De sacellis ad Yamunam sitis. 7, 8. Prayága omnium locorum sacrorum sacerrimus esse declaratur. 9. Prayágam Brahmanis, Vishṇuis, Ṣivae sedem esse. 10. Ergo Yudhishṭhira Prayágae lavando summam felicitatem obtinet.

Libellus anno 1717 exaratus est. (MILL 105ᵇ.)

97.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 195. Long. 22. Lat. 5½. Linn. 9.

Márkaṇḍeyapuráṇa. De argumento cf. Wilson, Vishnupuráṇa, p. XXXII. Distichorum numerus esse 6900. in fine traditur. Devímáhátmyam inde a fol. 125ª. legitur. Hujus puráṇae editio Calcuttae nunc sub prelo est. De codice Parisiaco cf. Hamilton p. 22, de Petropolitanis Boehtlingk in libro 'Das Asiatische Museum,' p. 723, de Berolinensibus Weber Catal. p. 140.

Codex hoc seculo exaratus est. (WILSON 27.)

98.

Hoc volumen opuscula varia continet. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 237. Long. 10½. Lat. 4½.

Hujus voluminis folia 1–150 (linn. 14–16). *Chaṇḍikámáhátmya* (Chaṇḍikae majestas), Márkaṇḍeyapuráṇae episodium, cum commentario continent. Carmen, etiam Devímáhátmya, Chaṇḍím., Kálím. etc. appellatum, tredecim capitibus Durgae deae potestatem variorum gigantum caedibus manifestatam illustrat. Commentarius

---

[1] Principes qui in ea ceremonia sacerdotes adhibentur, alter *sthápaka*, alter *múrttipa* appellantur.

[2] कुर्वीत वास्तुशमनं मध्ये गोष्ठस्य धर्मवित् ॥ २५ ॥ पुण्यैर्गंधैश्च माल्यैश्च वानस्पत्यैस्तथौषधैः । वास्तु सर्वं प्रतिकिरेत्सप्तधान्यैस्तथैव च ॥ वास्तोष्पतिं यजेच्चात्र पायसेन बृहस्पतिं । औदुंबरपलाशैश्च बलिं प्रतिदिशं हरेत् ॥ सूर्यो वायुर्यमः पितरो वरुणो निर्ऋतिस्तथा । सोमो महेंद्र इत्येता दिक्षु दिग्देवताः स्मृताः ॥ दद्याद्दानं ब्राह्मणेभ्यः शिवं भवति वास्तुनि । प्रतिसंवत्सरं कार्यं गृहे वै गृहमेधिना ॥ Ṛigvidhána IV. 26.

[3] Cf. Vishnupuráṇa, cap. XXII sqq.

[4] Fines his verbis accuratius describuntur: आ प्रयागात्प्रतिष्ठानाद्यत्पुरो वासुकेर्ह्रदात् । कंबलाश्वतरौ नागौ नागश्च बहुमूलकः ॥ एतत्प्रजापतेः क्षेत्रं त्रिषु लोकेषु विश्रुतं ।

a *Ṣantanu* rege, Uddharaṇae filio, e Tomara gente oriundo, scriptus est. Incipit: ब्रह्म यस्यै हरिर्यस्यै रुद्रो यस्यै व्यधान्नमः। नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः॥१॥ Auctoris tempore alios jam commentarios exstitisse hoc versu cernitur. शुभंयुः शंतनुः शंयुः सत्कीर्त्तिस्तोमरान्वयः। व्याकरोति (scil. देवीमाहात्म्यं) पराकृत्य कुव्याख्यानपरंपरां॥५॥ Ṣantanus scholam Páṇiníyam secutus res satis perspicue, non raro tamen perverse explicat. Vocabulorum derivationes minime feliciter expedit, quamvis nonnunquam plures una proponat. Amarae lexicon frequentissime laudatur. Singulis capitibus haec subscripta sunt: इति श्रीमद्राजाधिराजश्रीतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजश्रीशंतनुचक्रवर्तिविरचितायां शांतनव्यां श्रीचंडिकामाहात्म्यटीकायां etc.

Codex anno 1782 a Bhúdeva exaratus est. (Walker 129[a].)

99.

Duo opuscula in hoc volumine insunt. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 71. Long. opusculi prioris 6. alterius $5\frac{1}{2}$, lat. 4. Linn. usque ad fol. 56. novenae, deinde octonae.

Foll. 1–56. ejusdem episodii textum anno 1804 exaratum continent. (Wilson 486[a].)

100.

Duo opuscula in hoc volumine insunt. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 115. Long. $6\frac{1}{2}$. Lat. $3\frac{1}{2}$. Linn. 7.

Foll. 1–84. satis negligenter exarata *Devímáhátmyae* textum continent.

Editiones Indicae plures exstant, Europaea una a Poley anno 1831 parum diligenter curata. (Mill 105[a].)

101.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 380. Long. $12\frac{1}{2}$. Lat. $6\frac{1}{2}$. Linn. 11.

Inest in hoc codice *Lingapuráṇae* prior et altera pars. Liber, ad praedicandam Ṣivae majestatem scriptus, a Súta cum vatibus in Naimisha silva degentibus communicatur. Incipit: नमो रुद्राय हरये ब्राह्मणे परमात्मने। प्रधानपुरुषेशाय सर्गस्थित्यंतकारिणे॥ नारदो भ्यर्च्य शैलेशं [शं]करं संगमेश्वरे। हिरण्यगर्भे स्वर्लीने ह्यविमुक्ते महालये॥ रौद्रे गोप्रेक्षके चैव ज्येष्टे पाशुपते शुभे। व्याघ्रेश्वरे जंबुकेशे तथा गोमायुकेश्वरे॥ हिरण्यगर्भे चंडेशे ईशान्ये च त्रिविष्टपे। शुक्रेश्वरे यथान्याये नैमिषं प्रययौ मुनिः॥ नैमिषेयास्तदा सिद्धास्तं दृष्ट्वा हृष्टमानसाः। समभ्यर्च्यासनं तस्मै तद्योग्यं समकल्पयन्॥ सो पि हृष्टो मुनिवरैर्दत्तं भेजे तदासनं। संपूज्यमानो मुनिभिः सुखासीनो वरासने॥ चक्रे कथां विचित्रार्थां लिंगमाहात्म्यमाश्रितां। एतस्मिन्नेव काले तु सूतः पौराणिकः स्वयं॥ जगाम नैमिषं धीमान् प्रणामाय तपस्विनां। तस्मै साम च दानं च यथावच्चक्रिरे तदा॥ नैमिषेयास्तु शिष्याय कृष्णद्वैपायनस्य तु। अथ तेषां पुराणस्य शुश्रूषा समपद्यत॥ दृष्ट्वा तमतिविश्रब्धं विद्वांसं रोमहर्षणं। आपृच्छश्च ततः सूतमृषिं सर्वे तपोधनाः। पुराणसंहितां पुण्यां लिंगमाहात्म्यसंयुतां॥ De argumento cf. Wilson, Vishnupurána, p. XLII. Prior pars capita 105 continet, quorum titulos, quatenus in codicis mediocris, neque versus neque sectiones distinguentis, conditione fieri licuit, infra dedi. 1. ईशानकल्पवृत्तांते सूतवाक्यं. 2. संक्षेपानुक्रमणिका (rerum index. Puráṇam totum 11000 versus continere dicitur). 3. प्राकृतः प्राथमिकसर्गाध्यायः. 4, 5. सृष्टिक्रमः. 6. सृष्टिक्रमे रुद्राणां सृष्टिः. 7. रुद्रावतारावतारतीर्थकरोत्पत्तिः. 8. पाशुपतयोगप्रकरणं. 9. योगानुष्ठानगुणाख्यानं. 10. आचार्यसत्यादिनिर्णयः. 11, 12. वामदेवोत्पत्तिः. 13. तत्पुरुषरुद्रोत्पत्तिः. 14. अघोररुद्रोत्पत्तिः. 15. अघोरोत्पत्तौ अघोरजपो ब्रह्मकूर्चप्रभावः. 16. रुद्रोत्पत्तौ ईशानसंभवः. 17, 18. शब्दब्रह्मपद्मलिंगोत्पत्तौ विष्णुकृतो लिंगस्तवः. 19. ब्रह्मविष्णुप्रबोधे. 20. लिंगोद्भवः. 21. ईश्वरस्तवः. 22. सृष्टिकामब्रह्मरुद्रसंवादः. 23. ब्रह्मरुद्रसर्वत्वप्रतिपादनं. 24. रुद्रावतारक्षेत्रनिर्देशः. 25. स्नानाचमनविधिः. 26. जलभस्ममंत्रस्नानत्रयविनिर्णयः. 27, 28. लिंगार्चनविधिः. 29. देवदारुवनोपख्यानं. 30. देवदारुवनप्रवेशे मृत्युंजयः. 31. देवदारुवनप्रवेशे ईश्वरदर्शनं. 32. देव° देवस्तवः. 33. देवदारुवनप्रवेशः. 34. शिवभस्ममहिमोत्पत्तिः. 35. दधीचक्षुपसंवादे मृतसंजीवनमंत्रविधिः. 36. क्षुपदधीचसंवादः. 37, 38. शक्रशैलादसंवादः. 39. श° चतुर्युगधर्मविचारः[1]. 40. श° चतुर्युगधर्मव्यवस्था. 41. शक्रशिलादसंवादः. 42. नंदीश्वरोत्पत्तिः. 43, 44. नंदिकेश्वराभिषेकः. 45–58. भुवनकोशः. 59. भु° ज्योतिश्चक्रनिर्णयः. 60. भु° ग्रहताराविचारणं. 61. भु° ज्योतिःप्रचारः. 62. ध्रुवचरितं. 63. सर्गक्रमः. 64. सृष्टिक्रमे वासिष्ठकथनं. 65. सूर्यवंशः. 66. सोमवंशे ययातिचरितं. 67, 68. सोमवंशः. 69. आदिसर्गक्रमः. 70. त्रिपुरविजयः. 71. त्रि° त्रिपुरहरः. 72. लिंगमाहात्म्ये योगनिर्णयः. 73. लिंगविवरणं. 74. (निष्कलो निर्मलो नित्यः सकलश्च कथं शिवः। वक्तुमर्हसि.) 75. लिंगमूर्तिप्रतिष्ठाविधिः. 76–78. (मृदादिरत्नपर्यंतैर्द्रव्यैः कृत्वा शिवालयं। यत्फलं लभते मर्त्यः.). 79. पशुपाशविमोक्षणं. 80. प° लिंगद्वादशव्रतं. 81. व्यपोहस्तवः. 82. प्रतिमासलिंगव्रतं. 83. प्रतिमासैकभक्तव्रतं.

---

[1] In hoc capite et Puráṇae et legum codices enumerantur. Atque priora hoc ordine: Brahma, Padma, Vishṇu, Ṣiva, Bhagavat, Bhavishya, Narada, Márkaṇḍeya, Agni, Brahmavaivarta, Linga, Varáha, Vámana, Kúrma, Matsya, Garuḍa, Skanda, Brahmáṇḍa. Legum codices hi: Manu, Atri, Vishṇu, Hárita, Yájnavalkya, Uṣanas, Angiras, Yama, Ápastamba, Samvarta, Kátyáyana, Brihaspati, Paráṣara, Vyása, Ṣankha, Likhita, Daksha, Gautama, Ṣátátapa, Vasishṭha. Hanc enumerationem cum Yájnavalkya congruere neminem fugit.

84. पंचाक्षरमाहात्म्यं. 85. वैराग्यमाहात्म्यं. 86. शिवशक्त्यभेदविनिर्णयः. 87. योगाचारोपदेशः. 88. सदाचारवर्णनं. 89. प्रायश्चित्तानुवर्णनं. 90. अरिष्टवर्णनं[1]. 91. वाराणसीश्रीपतयोर्माहात्म्यं. 92. अंधकानुग्रहः. 93. वराहप्रादुर्भावः. 94. नारसिंहं. 95. जलंधरवधः. 96. विष्णुकृतरुद्रनामसहस्रं. 97, 98. दक्षमखमथनं. 99. कामदहनं. 100. ईश्वरस्वयंवरः. 101. गौरीमहेश्वरविवाहः. 102. विनायकोत्पत्तिः. 103. महाकालसंभवे महेश्वरनृत्यकारणं. 104. उपमन्युसिद्धिः. 105. कृष्णपुत्रोपलब्धिः.

Altera pars in folio 203 his distichis incipit:

कृष्णस्तुष्यति केनेह सर्वदेवेश्वरेश्वरः ।
वक्तुमर्हसि चास्माकं सूत सर्वार्थविद्भवान् ॥
सूत उ° । पुरा पृष्टो महातेजा मार्कंडेयो महामुनिः ।
अंबरीषेण विप्रेंद्रास्तद्वदामि यथातथं ॥

1. कौशिककथनं. 2. विष्णुमाहात्म्यं. 3. वैष्णवगीतकथनं. 4. विष्णुभक्तकथनं. 5. (अंबरीषस्य माहात्म्यं.) 6. अलक्ष्मीवृत्तं. 7. विष्णुमाहात्म्येऽष्टाक्षरद्वादशाक्षरमाहात्म्यं. 8. षडक्षरमंत्ररुद्रमाहात्म्यं. 9. पशुप्रतिपादनं. 10. ईश्वरमाहात्म्यं. 11. देवीमाहात्म्यं. 12. अष्टमूर्त्तिवर्णनं. 13. अष्टमूर्त्तिविवरणं. 14. पंचब्रह्मविवरणं. 15. व्यक्ताव्याक्तादीश्वरस्वरूपवर्णनं. 16, 17. ईश्वरमाहात्म्यं. 18. रुद्रप्रस्तावे पाशुपतव्रतविवरणं. 19. मंडलस्थरुद्रचतुर्वक्त्रविवरणं. 20. गुरुशिष्यसंप्रदायः. 21. शिष्यप्रतिष्ठाविधिः. 22. सूर्यपूजाविधिः. 23–25. शिवपूजाविधिः. 26. अघोरमंत्रपूजाविधिः. 27. विजयाभिषेकः. 28. तुलापुरुषदानविधिः. 29. सुवर्णमेदिनीदानं. 30. कल्पपादपदानं. 31. हेमधातुदानं (Gáṇeṣam dánam). 32. लक्ष्मीदानं. 33. तिलधेनुदानं. 34. प्रत्यक्षगोसहस्रदानं. 35. प्रत्यक्षकन्यादानं सुवर्णवृषभदानं. 36. षोडशमहादानं. 37. जीवच्छ्राद्धविधिः. 38. लिंगमाहात्म्यं. 39. लिंगप्रतिष्ठाविधिः. 40. प्रतिष्ठातंत्रं. 41. अघोरमाहात्म्यं. 42. अ° अभिचारस्क – विधिः. 43. यज्ञेश्वरीविद्यामाहात्म्यं. 44. गायत्रीमाहात्म्यं. 45. मृत्युंजयविधिः. 46. पुराणमाहात्म्यं.

In ultimo capite haec leguntur:

ग्रंथैकादशसाहस्रं पुराणं लिंगमुत्तमं ।
अष्टोत्तरशताध्याययाघमंशंमतः परं ।
षट्चत्वारिंशाष्टमाध्यायं धर्मकामार्थमोक्षदं ।

E quibus verbis satis corruptis hoc tamen elucet, his duabus partibus Puráṇam absolutum esse. De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 29.

Codex sub finem superioris seculi negligenter exaratus est. (Wilson 100.)

102.

In hoc volumine duo opera insunt. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 196. Long. 14½. Lat. 6.

[1] Capita 87—90. a Váyupuráṇae capitibus 14—19. nec rebus nec verbis multum differunt.

Foll. 1–125. Linn. 14. *Vámanapuráṇam*, a Pulastya Náradae traditum. Incipit: त्रैलोक्यराज्यमाक्षिप्य बलेरिन्द्राय यो ददौ । नमस्तस्मै सुरेशाय सदा वामनरूपिणे ॥ पुलस्त्य[1] ऋषिमासीनमाश्रमे वाग्विदां वरं । नारदं परिपप्रच्छ पुराणं वामनाश्रयं ॥ कथं भगवता ब्रह्मन्विष्णुना प्रभविष्णुना । वामनत्वं धृतं पूर्वं तन्ममावक्ष्व (°chakshva) पृच्छतः ॥ कथं च वैष्णवो भूत्वा प्रह्लादो दैत्यसत्तमः । त्रिदशैर्युयुधे सार्द्धमत्र मे शंशयो महान् ॥ श्रूयते च द्विजश्रेष्ण (ṣreshṭha) दक्षस्य दुहिता सती । शंकरस्य प्रिया भार्या बभूव वरवर्णिनी ॥ किमर्थं वा परित्यज्य स्वशरीरं (sva°) वराणना । जाता हिमवतो गेहे गिरींद्रस्य महात्मनः ॥ पुनश्च देवदेवस्य पत्नीत्वमगमच्छुभा । एत[द्ब्रूहि मे ब्रह्मन् s. m.] सर्वविस्त्वं मतो सि मे ॥ तीर्थानी चैय (l. तीर्थानां चैव) माहात्म्यं दानाना चैव सत्तम् । व्रतानां विविधानीं च विधिमाचक्ष्व मे द्विज ॥ एवमुक्तो नारदेन पुलस्त्यो मुनिसत्तमः । प्रोवाच वदती (vadatám) श्रेष्णो नारदे (náradam) तपसो निधिं ॥ etc.

Cf. Wilson, Vishnupurána, p. XLVII. Capita sunt 95, quorum summarium hoc: 1. Prooemium. Ṣiva quum olim cum uxore nubem domum suam fecisset, Jímútaketu nomen accepit. 2. De Dakshae sacrificio et Satis morte. Ṣiva quum quintum Brahmanis caput abscidisset, ea poena affectus est, ut laeva manu illud gereret (Kapálin)[2]. Sacerdotis caede perpetrata, Nemesis Ṣivam persequitur, donec Prayágae lavando lustratur. 4. Ṣiva ad ulciscendam uxoris mortem catervas suas creat, iisque Vírabhadram praeficit. Vírabhadra cum deis congressus a Vishṇu vincitur. 5. Ṣiva vero omnes deos fugat, Daksham occidit, sacrificium ipsum, quod cervi formam induerat, in coelo persequitur. Ubi ipse variorum siderum compositione repraesentatur (Kálarúpin). De zodiaci signis. 6. Incipit: हृद्भवो ब्रह्मणो योऽसौ धर्मो दिव्यवपुः सदा । तस्य भार्या त्वहिंसा च (दाक्षायणी तस्य भार्या B.)[3] तस्यामजनयत्सुतौ ॥ हरिं कृष्णं च देवर्षे नरनारायणौ तथा । योगाभ्यासरतौ नित्यं हरिकृष्णौ बभूवतुः ॥ Nara et Náráyaṇa quum in Badarika eremo pietatem austeram exercuissent, Indra ad eos pelliciendos Amorem, deum corpore carentem, delegat. Jam Pulastya, a Nárada rogatus, quem ad modum deus ille corpore privatus esset, res plane inauditas narrat, nimirum eam ob causam relatas, ut cultus Laingici origo, Ṣivaeque potentia, vel Brahmanem et Vishṇum superans, celebrarentur. Hujus capitis pars a Vans Kennedy in libro 'Ancient and Hindu Mythology,' p. 297. Anglice versa est. Sub

[1] Lege पुलस्त्यं et paulo post नारदः.

[2] Haec narratio his verbis incipit: शृणुष्वावहितो भूत्वा कथामेतां पुरातनीं । प्रोक्तामादिपुराणे च ब्रह्मणाव्यक्तरूपिणा ॥ quibus Brahmapuráṇam laudari vides. Ibi vero de Ṣiva Calvifero nihil tradi videtur, Dakshae vero sacrificium copiose describitur. In capite duodecimo Matsyapuráṇam omnium praestantissimum declaratur.

[3] Literis B. C. codd. E. I. H. 241. et 400. significavi.

capitis finem Șivae cultores quadrifariam divisi, hujusque superstitionis conditores enumerantur: ततश्चकार भगवांश्चातुर्वर्ण्यं हरार्चने। शास्त्राणि चैषां मुख्यानि नानोक्तिविदितानि च (शास्त्राणि वेदमुख्यानि मोक्षिभिर्गदितानि च B.) ॥ आद्यं शैवं परिख्यातमन्यत्पाशुपतं मुने। तृतीयं कालवदनं चतुर्थं च कपालिनं॥ शैवश्चासीत्स्वयं शक्तिर्वसिष्ठस्य प्रियः सुतः। तस्य शिष्यो बभूवाथ गोपायन इति श्रुतः (गोमायुरिति विश्रुतः B.) ॥ महापाशुपतश्चासीद्भरद्वाजो तपोधनः। [तस्य शिष्योऽप्यभूद्राजा ऋषतः सोमकेश्वरः॥ कालास्यो भगवानासीदापस्तंबस्तपोधनः।][1] तस्य शिष्यो वक्रो वैश्यो नाम्ना क्राथेश्वरो मुने (क्राथोश्वरो B.) ॥ महाव्रती च धनदस्तस्य (पंचनदस्तस्य B.) शिष्यश्च वीर्यवान्। ऊर्णोदर (Arṇodara A. C.) इति ख्यातो जात्या शूद्रो महातपाः ॥ 7, 8. Urvașis origo. Chyavana rex, dum in Narmada lavatur, a Keralaka serpente captus in Tartarum deducitur, ubi Prahládam invisit. Prahládas, quum de principatu cum Náráyaṇa contendisset, postremo humilitate et obsequio victoriam reportat. 9. Andhakae cum deis pugna. 10. Qua omnes deos devincit mundoque potitur. 11–15. Sukeșis cum viris sanctis in silva Mágadhensi colloquium. 11 (fol. 15ª). Sukeși (sive Sukeșin), Vidyutkeșinis, Rákshasarum regis, filius, a Șiva urbem coelestem obtinet. Is data occasione ab anachoretis quum deorum et gigantum, tum hominum, in septem insulis mundanis viventium, officia edocetur. De 21. locis infernis, in Pushkaradvípa sitis. 12. Peccata, quibus homines in Erebum detruduntur. 13. Jambúdvípae descriptio. 14. De quatuor ordinum officiis. 15. Domum reversus, Sukeși populum justissime regit, ita ut urbs splendore et solem et lunam obscuraret. Quo facto iratus Sol urbem de coelo praecipitat, ipse vero a Șiva in terram detruditur, et intra Varaṇám et Asim, qui sunt rivuli in Gangám influentes, decidit, unde Váráṇasis nomen. 16. Quo tempore sol Geminos et Cancrum intrat, principes dii, dormitum euntes, colendi sunt: मिथुनाभिगते सूर्ये शुक्लपक्षे तपोधन। एकादश्यां जगत्स्वामी शयनं परिकल्पयेत्॥ शेषाहिभोगिपर्यंकं कृत्वा संपूज्य केशवं। कृत्वौपवीतिकं चैव सम्यक् संपूज्य च द्विजान्॥ अनुज्ञां ब्राह्मणेभ्यश्च द्वादश्यां प्रयतः शुचिः। तथा पीतांबरधरः स्वस्ति निद्रां समानयन्॥ त्रयोदश्यां ततः कामः स्वपते शयने शुभे। कदंबानां सुगंधानां कुसुमैः परिकल्पिते॥ चतुर्दश्यां ततो यक्षाः स्वपंति सुखशीतले। सौवर्णपंकजकृते सुखास्तीर्णोपधानके॥ पौर्णमास्यामुमानाथः स्वपते चर्मसंस्तरे। वैयाघ्रे सजटाभारे समुद्ग्रंथ्यान्यचर्मणा॥ ततो दिवाकरो राशिं संप्रयाति च कर्कटं। ततोऽमराणां रजनी भवने दक्षिणायनं॥ ब्रह्मा प्रतिपदि तथा नीलोत्पलमयेऽनघ। तल्पे स्वपिति लोकानां दर्शयन्मार्गमुत्तमं॥ विश्वकर्मा द्वितीयायां तृतीयायां गिरेः सुता। विनायकश्चतुर्थ्यां तु पंचम्यामपि धर्मराट्॥ षष्ठ्यां स्वपिति च स्कंदः सप्तम्यां भगवान्रविः। कात्यायनी तथाष्टम्यां नवम्यां कमला तथा॥ दशम्यां भुजगेंद्राश्च स्वपंते वायुभोजनाः। एकादश्यां तु कृष्णायां साध्या ब्रह्मन् स्वपंति च॥ Quo die Vișvakarman decumbit, is *Așúnyașayana* appellatur. Octavo et nono mensium Nabhasya, Ásvayuja, Kárttika, Márgașira, Pausha, Mágha lunae obscurae die Șiva colendus est. Quibus mensibus quae vota suscepta sunt, ea reliquis solvenda sunt (páraṇa). 17. De ritibus et precibus (vaishṇavam panjaram), quibus Vishṇus Ásvayuja mense colendus est. Quibus precibus usa Kátyáyaní olim gigantes delevit. Jam hujus deae res gestae referuntur. 18. Mahisha Asura Rambhae, Karambhae fratris, filius gignitur. 19. Kátyáyanae origo[2]. 20, 21. Mahishae caedes. 22 (fol. 29ª). De Umae origine. Samvaraṇae cum Tapatí connubium. 23. Kurus, eorum filius, Kurukshetrae conditor. 24–32. Vishṇus nani forma se manifestat. Quorum capitum pars major e Matsyapuráṇa (cc. 231–233) verbo tenus desumta est. 33 (fol. 39ᵇ). Sarasvatí a Márkaṇḍeya hymno celebrata, ut ab ipso in Kurukshetram duceretur, passa est. 34–42. De ejus terrae silvis[3], fluviis, locis sacris. Qui loci a piis visendi sunt. Capita 34, 35, 36, 38. e Mahábhárata (III, l. 83) sumta sunt. 43–50. De Stháṇutírtha aliisque sacellis, lingae cultu celebratis, narratio, a Sanatkumára coram Márkaṇḍeya relata. Capite 43. superstitionis laingicae origo simili modo atque supra exponitur. 51 (fol. 58ª)–54. De Șivae cum Umá connubio. De Gaṇeșae origine. 55, 56. De Chaṇḍae et Muṇḍae, Șumbhae et Nișumbhae, gigantum, caede. Etiam haec imitatione Devímáhátmyae (cap. 5 sqq.) expressa sunt. 57–70. De Kárttikeyae origine, Mahishae caede, Andhakae clade. 71 (fol. 93ᵇ) et 72. De Marutum origine. 73–95. De Balis clade. Inseruntur vero plura episodia. Primum enim magnus locorum sacrorum (tírtha) numerus laudatur, quos Prahláda visisse fertur. Deinde Dhundhu Asurae caedes refertur. Tum manium cultus Bhádrapada mense (Șravaṇadvádașyám) factus quam efficax sit, narratione de Somașarmane et Somașravase mercatoribus, e Șákala urbe oriundis, probatur (c. 79). De cerimonia Nakshatrapurusha appellata (c. 80). Elephanti liberatio iisdem verbis atque in libello *Gajendramokshaṇa* (cf. supra, p. 5ª) narratur (c. 84). Denique plures hymni ad Vishṇum celebrandum idonei proferuntur.

[1] Quae uncis inclusi, in codice B. desiderantur.

[2] Res, et maxima ex parte verba e Devímáhátmya (c. 3) desumta sunt, neque alia de causa auctor metrum mutasse videtur, nisi eo consilio, ne furti argueretur.

[3] Septem enumerantur: काम्यकं, अदितिवनं, व्यासवनं, फलकावनं, सूर्यवनं, मधुवनं, सीतावनं, itidemque septem fluvii: Sarasvatí, Vaitaraṇí, Yamuná, Mandákiní, Madhusravá (मधुस्रवा महापुण्या A. मधुस्रवा चांशुनदी B.), Drishadvatí. Lacus sacerrimi Brahmasaras et Rámasaras esse dicuntur.

His igitur centonibus consarcinatus est liber, quem pro purána antiquo venditant. Cujus ecquae pars propria et peculiaris sit, jure dubitaveris. Caput primum et secundum, quarti et sexti pars a Vans Kennedy l. l. p. 293. Anglice versa sunt.

Codex Benaris anno 1763 negligenter exaratus est. (WILSON 127a.)

103.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 162. Long. 11½. Lat. 4½. Linn. 10.

Insunt in hoc codice *Váyupuránae* capita 58. (A.) Incipit: प्रपद्ये देवमीशानं शाश्वतं ध्रुवमव्ययं । महादेवं महात्मानं सर्वस्य जगतः पतिं ॥१॥ ब्रह्माणं लोककर्त्तारं सर्व्वज्ञमपराजितं । प्रभुं भूतभविष्यस्य सांप्रतस्य च सत्पतिं ॥२॥ ज्ञानमप्रतिघं (°मं B.) यस्य वैराग्यं च जगत्पतेः । ऐश्वर्यं चैव धर्मश्च सहसिद्धं चतुष्टयं ॥३॥ य इमान्पश्यते भावान्नित्यं सदसदात्मकान् । आविशंति पुनस्तं वै क्रियाभावार्थमीश्वर ॥४॥ लोककृल्लोकतत्वज्ञो योगमास्थाय तत्ववित् । असृजत्सर्वभूतानि स्थावराणि चराणि च ॥५॥ तमजं विश्वकर्माणं चित्पतिं लोकसाक्षिणं । पुनराख्यानजिज्ञासुर्व्रजामि (puránákhyánajijnásur B.) शरण प्रभुं ॥ ब्रह्मवायुमहेंद्रेभ्यो नमस्कृत्वा समाहितः । ऋषये च वरिष्ठाय वसिष्ठाय महात्मने ॥ तन्नप्त्रे चातियशसे जातूकर्ण्याय चक्षसे । वशिष्ठ ˜ ˜ च शुचये कृष्णद्वैपायनाय च ॥ पुराण संप्रवक्षामि ब्रह्मोक्तं वेदसम्मितं । धर्मार्थन्यायसंयुक्तैरागमैः (°yuktair B.) सुविभूषितं ॥ आसामकृष्णे (ásíma° B.) विक्रांते राजन्यनुपमत्विषि । प्रशासतीमां धर्मेण भूमिं भूमिपसत्तमे ॥ ऋषयः संसितात्मानः सत्यव्रतपरायणाः । ऋजवो नष्टरजसः शांता दांता जितेंद्रियाः ॥ धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे दीर्घसत्रं त (l. tu) ईजिरे (दीर्घसत्रांत रेजिरे B.) । नद्यास्तीरे दृषद्वत्याः पुण्यायाः शुचिरोधसः ॥ दीक्षितास्ते यथाशास्त्रं नैमिषारण्यगोचराः । द्रष्टुं तान्स महाबुद्धि सूतः पौराणिकोत्तमः ॥ लोमानि हर्षयांश्चक्रे श्रोतृणां यत्सुभाषितैः । कर्म्मणा प्रथितस्तेन लोके स्मिल्लोमहर्षणः ॥ तपःश्रुताचारनिधेर्वेदव्यासस्य धीमतः । शिष्यो बभूव मेधावी त्रिषु लोकेषु विश्रुतः ॥ पुराणवेदो ह्यखिलस्तस्मिन्सम्यक्प्रतिष्ठितः । भारताश्रया च विपुला महाभारतवर्द्धनी ॥ धर्मार्थकाममोक्षार्था कथा यस्मिन्प्रतिष्ठिताः । सूक्ताः सुपरिभाषाश्च भूमावोषधयो यथा ॥ स तान्न्यायेन सुधियो न्यायविन्मुनिपुंगवान् । अभिगम्योपसंस्कृत्य नमस्कृत्वा कृतांजलिः ॥ तोषयामास मेधावी प्रणिपातेन तानृषीन् । ते चापि सत्रिणः प्रीताः ससदस्या महौजसः ॥ तस्मै साम च पूजा च यथावत्प्रतिपेदिरे । अथ तेषां पुराणस्य शुश्रूषा समपद्यत ॥ दृष्ट्वा तमतिविश्वस्तं विद्वांसं लोमहर्षणं । तस्मिन्सत्रे गृहपतिः सर्वशास्त्रविशारदः ॥ इंगितैर्भावमालिख्य (l. álakshya) तेषां सूतमनोदयत् । त्वया सूत महाबुद्धिर्भगवान्ब्रह्मवित्तमः ॥ इतिहासपुराणार्थं व्यासः सम्यगुपासितः । दुदोह वै (l. dudohitha) मतिं तस्य त्वं पुराणाश्रयां कथां ॥ एषां च ऋषिमुख्यानां पुराणं प्रति धीमतां । शुश्रूषास्ति महाबुद्धे तच्छ्रावयितुमर्हसि ॥ सर्वे हीमे महात्मानो नानागोत्राः समागताः । स्वान् स्वान् वंशान् पुराणैस्तु शृणुयुर्ब्रह्मवादिनः ॥ सपुत्रान् दीर्घसत्रे स्मिन् [सर्वान्] श्रावय भो मुनीन् । दीक्षिष्यमाणैरस्माभिस्तेन प्रागसि संस्मृतः ॥ इति संनोदिता सूतः प्रत्युवाच सुभां गिरं । श्लक्ष्णां (श्लक्ष्णां aut सूक्ष्मां) च न्यायसंयुक्तां यांब्रूया लोमहर्षणः ॥ पूतो स्मनुगृहीतश्च (smy anu°) भवद्भिरभिनोदितः । पुराणार्थं पुराणज्ञैः स[त्य]व्रतपरौयणैः (°paráyaṇaiḥ) ॥ स्वधर्म एष सूतस्य सद्भिर्द्दिष्टि (सद्भिर्दृष्टः B.) पुरातनैः । देवतानांमृषीणां च राज्ञां चामिततेजसां ॥ वंशानां धारणं कार्यसुतां च महात्मः (कार्यं श्रुतानां च महात्मनां B.) । इतिहासपुराणेषु दिष्टा ये ब्रह्मवादिभिः ॥ न ही देवेष्वधीकारः (न हि वेदेष्व° B.) कश्चित्सूतस्य दृश्यते । वैण्यस्य हि पृथोर्यज्ञे वर्त्तमाने महात्मनः ॥ सुत्यायामभवत्सूतः (sútyáyám B.) प्रथमं वर्णवैकृतं । ऐंद्रेण हविषा तत्र हवि[ः] पृक्तं बृहस्पतेः[1] ॥ जुहावेंद्राय देवाय ततः सूतो व्यजायत । प्रमादात्तत्र संजज्ञे प्रायश्चित्तं च कर्मसु ॥ शिष्यहव्येन यत्पृक्तमभिभूतं गुरोर्हविः । अधरोत्तरचारेण (adharottara° B.) जज्ञे तद्वर्णवैकृतं ॥ यच्च क्षात्रात्समभवद्ब्राह्मणाव[र]योनितः । ततः पूर्वेण साधर्म्यात्तुल्यधर्मा प्रकीर्त्तितः ॥ मध्यमो ह्येष सूतस्य धर्मः क्षत्रोपजीवनं । रथ्यनागाश्वचरितं जघन्यं च किकित्सितं (chiki°) ॥ तत्वधर्मसहं (l. तत्स्वधर्ममहं) पृष्टो भवद्भिर्ब्रह्मवादिभिः । कस्मात्सम्यक् न विब्रूवां (vibrúyám) पुराणमृषिपूजितं ॥ पितृणां मानसी कन्या वासवी समत्पद्यत (samapadyata) । अपध्याता च पितृभिर्मत्स्ययोनौ बभूव सा ॥ अरणी च हुताशस्य निमित्त (nimittam B.) यस्य जन्मनः । तस्यां जातो महायोगी व्यासो वेदविदां वरः ॥ तस्मै भगवते कृत्वा नमो व्यासाय वेधसे । पुरुषाय पुराणाय भृगुवाक्यप्रवर्त्तिने (pravartine B.) ॥ मानुषच्छन्नरूपाय विष्णवे प्रभविष्णवे । जातमात्रं च यं वेद उपतस्थे ससंग्रहः ॥ धर्ममेव पुरस्कृत्य जातूकर्ण्यादवाप्तं । मतिमंथानमाविध्य येनासौ श्रुतिसागरात् ॥ प्रकाशं जनितो लोके महाभारतचंद्रमाः । वेदद्रुमश्च यं प्राप्य सशाखः समपद्यत ॥[2] भूमिकालगुणान्प्राप्य बहुशाखो यथा द्रुमः । तस्मादहमुपश्रुत्य पुराणं ब्रह्मवादिनः ॥ सर्वज्ञात्सर्ववेदेषु पूजिताद्दीप्ततेजसः । पुराणं संप्र[व]क्ष्यामि यदुक्तं मातरिश्वना ॥ पृष्टेन मनुभिः (मुनिभिः B.) पूर्वं नैमिषेयैर्महात्मभिः । महेश्वर[ः] परो [ऽ]व्यक्तश्चतुर्व्यूहश्चतुर्मुखः ॥ अचित्यश्चाप्रमेयश्च (achintyaṣ) स्वयंभूर्हेतुरीश्वरः । अव्यक्तं कारणं यत्तन्नित्यं (अव्यक्तं कारणं येन नित्यं B., sed यत्तन्नित्यं legendum esse manifestum est) सदसदात्मकं ॥ महदादिविशेषातं (°shántam) सृजतीति विचिश्चयः । अंडं हिरण्मयं चैव बभूवाप्रतिमं ततः ॥ अंडस्यावरणं चाद्भिरपामपि च तेजसा । वायुना तत्सनभसा नभो भूतादिना वृतं ॥ भूतादिर्महता श्चैव (l. चैव) अव्यक्तेनावृतो महान् । अंतर्भावश्च देवानामृषीणां चोपवर्णितः ॥ नदीनां पर्वतानां च प्रादुर्भावो त्र शस्यते । मन्वंतराणां सर्वेषां कल्पानां चोपवर्णनं ॥ कीर्त्तनं ब्रह्मक्षत्रस्य ब्रह्मजन्म च कीर्त्यते । अतो ब्रह्मणि श्रष्टुत्वं (स्रष्टृत्वं) प्रजासर्गोपवर्णनं ॥ अवस्थाश्चात्र कीर्त्यंते ब्रह्मणो [ऽ]व्यक्त-

---

[1] 'Butyrum sacrum Indrae, Brihaspatis discipulo, destinatum cum Brihaspatis, deorum praeceptoris, commixtum est,' idque piaculum erat.

[2] Totam hanc prooemii partem confer sis cum Padmapuránae loco, supra pp. 11, 12, exscripto.

जन्मनः । कल्पानां वत्सरं चैव जगतः स्थापनं तथा ॥ शयनं च हरेरत्र पृथिव्युद्धरणं तथा । संनिवेशः पुरादीनां वर्णाश्रमविभागशः ॥ वृक्षाणां गृहसंस्थानां सिद्धीनां च विनाशनं । योजनानां पथं चैव संचरं बहुविस्तरं ॥ स्वर्गे स्थानविभागं च मर्त्यानां शुभचारिणां । वृक्षाणामोषधीनां च वीरुधां च प्रकीर्त्तनं ॥ वृक्षनारकिकीटत्वं मर्त्यानां परिकीर्त्तनं । देवतानामृषीणां च द्वेसृतीपरिकीर्त्तनं ॥ अंत्यादीनां तनूनां च सृजनं त्यजनं तथा । प्रथमं सर्वशास्त्राणां पुराणं ब्रह्मणा स्मृतं ॥ अनंतरं च वक्त्रेभ्यो वेदास्तस्य विनिःस्मृताः (sritáḥ) । अंगानि धर्मशास्त्रं च व्रतानि नियमास्तथा ॥ पशूनां पुरुषाणां च संभवः परिकीर्त्तितः । तथा निर्वचनं प्रोक्तं कल्पस्य च परिग्रहः ॥ नव सर्गाः पुनः प्रोक्ता ब्रह्मणो वुद्धिपूर्वकाः । त्रयो न्ये [ऽ]बुद्धिपूर्वास्तु ततो लोकानकल्पयत् ॥ ब्रह्मणो वयवेभ्यश्च धर्मादीनां समुद्भवः । ये द्वादश प्रसूयंते प्रजाकल्पे पुनः पुनः ॥ कल्पयोरतरं (antaram) प्रोक्तं प्रतिसंधिश्च यस्तयोः । तमोमात्रामृतत्वाच्च (तमोमात्रावृतत्वाच्च B.) ब्रह्मणो धर्म्मसंभवः ॥ तथैव शतरूपायास्तयोः पुत्रास्त्वतः परं । प्रियव्रतोत्तानपादौ प्रसूत्याकूतयश्च ताः ॥ कीर्त्यंते धुतपाप्मानो येषु लोकाः प्रतिष्ठिताः । रुचेः प्रजापतेश्चोर्द्ध्वमाकूत्यां मिथुनोद्भवः ॥ प्रसूत्यामपि दक्षस्य कन्यानां प्रभवस्ततः । दीक्षायणीषु (dá°) चाप्यूर्द्ध्वं श्रद्धाद्यासु महात्मनां ॥ धर्म्मस्य कीर्त्यते स्वर्गः सात्विकस्तु सुखोदयः । तथा धर्मस्य हिंसायां तामसो [ऽ]शुभलक्षणः ॥ महेश्वरस्य सत्यां च प्रजासर्गः प्रकीर्त्तितः । निरामयं च ब्रह्माणं तादृशं कीर्त्तनं पुनः ॥ योगं योगनिधिं प्राह द्विजानां मुक्तिकांक्षिणां । अवतारश्च रुद्रस्य महाभाग्यं तथैव च ॥ त्रैवेदिकी कथा चापि संवादः परमो महान् । ब्रह्मनारायणाभ्यां च यत्र स्तोत्रं प्रकीर्त्तितं ॥ स्तुतस्ताभ्यां स देवेशस्तुतोष भगवान् शिवः । प्रादुर्भावो थ रुद्रस्य ब्रह्मणों गे महात्मनः ॥ कीर्त्यंते भाम (कीर्त्यते नाम B.) हेतुश्च यथारोदीन्महामनाः । रुद्रादीनि यथा ह्यष्टौ नामान्याप्नो (l. ápnot) स्वयंभुवः ॥ यथा च तैर्व्याप्तमिदं त्रैलोक्यं सचराचरं । भृग्वादीनामृषीणां च प्रजासर्गोपवर्णनं ॥ वसिष्ठस्य च ब्रह्मर्षेर्यत्र गोत्रानुकीर्त्तनं । अग्नेः प्रजायाः संभूतिः स्वाहाया यत्र कीर्त्तिता ॥ पितृणां द्विःप्रकाराणां स्वधायास्तदनंतरं । पितृवंशप्रसंगे च (prasangena B.) कीर्त्यते च महेश्वरात् ॥ दक्षस्य शापः सत्यर्थे भृग्वादीनां च धीमतां । प्रतिशापश्च रुद्रस्य दक्षादद्भुतकर्म्मणः ॥ प्रतिषे[ध]श्च वैरस्य कीर्त्यते दोषदर्शनात् । मन्वंतरप्रसंगेन कालज्ञानं च कीर्त्यते ॥ प्रजापतेः कर्द्दमस्य कन्या या शुभलक्षणा । प्रियव्रतस्य पुत्राणां कीर्त्यते यत्र विस्तरः ॥ तेषां नियोगो द्वीपेषु देशेषु च पृथक्पृथक् । स्वायंभुवस्य सर्गस्य ततश्चाप्यनुकीर्त्तनं ॥ उक्तो नाभेर्निसर्गश्च (nábher) रजसश्च महात्मनः । द्वीपाना ससमुद्राणां पर्वतानां च कीर्त्तनं ॥ वर्षाणां च नदीनां च तद्भेदानां च सर्वशः । द्वीपभेदसहस्राणामंतभेदश्च (antar°) सप्तसु ॥ विस्तरान्मंडलाच्चैव जंबूद्वीपसमुद्रयोः । प्रमाणं योजनाग्रेण (°greṇa) कीर्त्यते पर्वतैः सह ॥ हिमवान्हेमकूटस्तु निषधो मेरुपर्वतः । नीलः श्वेतश्च शृगी (ṣringí) च कीर्त्यंते वर्षपर्वताः ॥ तेषामंतरविष्कंभा उच्छ्रायायामविस्तराः । कीर्त्यंते योजनाग्रेण ये च तत्र निवासिनः ॥ भारतादीनि वर्षाणि नदीभिः पर्वतैस्तथा । भूतैश्चोपनिविष्टानि गतिमद्भिर्ध्रुवैस्तथा ॥ जंबूद्वीपादयो द्वीपाः समुद्रैः सप्तभिर्वृताः । ततश्चाप्यमया भूमिर्लोकालोकश्च कीर्त्यते ॥ अंडस्यांतस्त्विमे लोकाः सप्तद्वीपा च मेदिनी । भूरादयश्च कीर्त्यंते चरणैः प्राकृतैः सह ॥ सर्वं च तत्प्रधानस्य परिमाणैकदेशिकं । संव्यासपरिमाणञ्च (सव्यांसपरिमाण्यं च B.) संक्षेपेणैव कीर्त्यते ॥ सूर्याचंद्रमसोश्चैव पृथिव्याश्चाप्यशेषतः । प्रमाणं योजनाग्रेण सांप्रतैरभिमानिभिः ॥ महेंद्राद्याः सभाः पुण्या मानसोत्तरमूर्द्धनि । अत ऊर्ध्वं गतिश्चोक्ता स्वर्गस्यालातचक्रवत् ॥ नागवीथ(thy)जवीथ्योश्च लक्षणं परिकीर्त्यते । काष्ठयोर्लेखयोश्चैव मंडलानां च योजनैः ॥ लोकालोकस्य संध्याया अह्नो विषुवतस्तथा । लोकपालाः स्थितास्त्योर्द्ध्वं (स्थिताश्चोर्ध्वं B.) कीर्त्यंते ये चतुर्द्दिशं ॥ पितृणा देवतानां च पंथावौ (panthánau) दक्षिणोत्तरौ । गृहिणां न्यासिनां चोक्तौ रजःसत्वसमाश्रयात् ॥ कीर्त्यते च पदं विष्णोःधर्म्माद्या यत्र धिष्ठिताः । सूर्याचंद्रमसोचारो ग्रहानां ज्योतिषां तथा ॥ कीर्त्यते ध्रुवसामर्थ्यात्प्र(घा)जानां च शुभाशुभं । ब्रह्मणा निर्मितः सौरः स्यंदनो र्थवशात्स्वय ॥ कीर्त्यते भगवान्येन प्रसर्प्पति दिविक्षयः । स रथो धिष्ठितो देवैरादित्यैर्ऋषिभिस्तथा ॥ गंध[र्वै]रप्सरोभिश्च ग्रामणीसर्पराक्षसैः । अपांसारमयस्येंदोः कीर्त्यते च रथस्तथा ॥ वृद्धिक्षयौ च सोमस्य कीर्त्यंते सूर्यकारितौ । सूर्यादीनां स्यंदनानां ध्रुवादेव प्रकीर्त्तनं ॥ कीर्त्यते शिशुमारश्च यस्य पुछे ध्रुवः स्थितः । तारारूपाणि सर्वाणि नक्षत्राणि ग्रहैस्सह ॥ निवासा यत्र कीर्त्यंते देवानां पुण्यकारिणां । सूर्यरश्मिसहस्रे च वर्षशीतोष्णनिश्रवः ॥ प्रविभागश्च रश्मीनां नामतः कर्मतो र्थतः । परिमाणगती चोक्ते ग्रहाणां सूर्यसंश्रयात् ॥ यथा चाशु विषात्प्राप्ता शंभोः कंठस्य नीलता । ब्रह्मप्रसादितस्याशु विषादः शूलपाणिना (विषादं शूलपाणिनः B.) ॥ स्तूयमानः सुरैर्विष्णु स्तौति देवं महेश्वरं । लिंगोद्भवकथां पुण्यां सर्वपापप्रणाशिनीं ॥ विश्वरूपात्प्रधानस्य परिणामो यमद्भुतः । पुरूवरस्य (purúravasa) ऐलस्य (माहलस्य) माहात्म्यानुप्रकीर्त्तनं ॥ पितृणां द्विप्रकाराणां तर्पणं चामृतस्य वै । ततः पर्वाणि कीर्त्यंते पर्वणां चैव संधयः ॥ स्वर्गलोकगतानां च प्राप्तानां चाप्यध्वोगतिं (°dhogatim) । पितृणां द्विप्रकाराणां श्राद्धेनानुग्रहो महान् ॥ युगसंख्या प्रमाणं च कीर्त्यते च कृतं युगं । त्रेतायुगे चापकर्षाद्वार्त्तायासं प्रवर्त्तनं ॥ वर्णानामाश्रमाणां च संस्थानां च प्रवर्त्तनं । वर्णानामाश्रमाणां च संस्थितं धर्मतस्तथा ॥ यज्ञप्रवर्त्तनं चैव संवादो यत्र कीर्त्यते । ऋषीणां वसुना सार्द्धं वसोश्चाधः पुनर्गतिः ॥ प्रश्नानां (praṣnánám) दुर्वचत्वं च स्वायंभुवमृते मनुं । प्रशंसा तपसश्चोक्ता युगावस्थाश्च कृत्स्नशः ॥ द्वापरस्य कलेश्चात्र संक्षेपेन प्रार्त्तनं (संक्षेपेण प्रकीर्तनं B.) । देवतिर्यङ्मनुष्याणां पुराणानि युगे युगे ॥ कीर्त्यंते युगसामर्थ्यात्परिणाहोच्छ्रयायुषाः । शिष्टादीना च निर्द्देशः प्रादुर्भावश्च कीर्त्यते ॥ मंत्राणां ब्राह्मणानां च लक्षणं परिकीर्त्तितं । ईश्वराणामृषीणां च मनोः पितृगणस्य च ॥ गोत्राणा लक्षणाभां (°nám) च वर्णाणानां (varṇánám) च प्रकीर्त्तनं । शाषानां (ṣákhánám) परिमाणं च वेदव्यासादिशब्दनं ॥ मन्वंतराणां संहारं संहारांते च संभवः । देवतानामृषीणां च मनोः पितृगणस्य च ॥ न शक्यं विस्तराद्वक्तुमित्युक्तं च समासतः । मन्वंतरस्य संख्या च मानुषेण प्रकीर्त्तिता ॥ मन्वंतराणां सर्वेषामेतदेव च लक्षणं । अतीतानागतानां च वर्त्यमानेन (varta°) कीर्त्यते ॥ तथा मन्वंतराणां च प्रतिसंधानलक्षणं । अतीतानागतानां च प्रोक्तं स्वायंभुवें तरे ॥ मन्वंतरं त्रयं चैव कालज्ञानं च कीर्त्यते । मन्वं-

तरेषु देवानां प्रजेशानां च कीर्त्तनं ॥ दक्षस्य चापि दौहित्राः प्रियायाः दुहितुः सुताः । ब्रह्मादिभिस्ते जनिता दक्षेणैव च धीमता ॥ सावर्ण्याद्याश्च कीर्त्यंते मनवो मेरुमाश्रिताः । ध्रुवस्योत्तानपादस्य प्रजासर्गोपवर्णनं ॥ पृथुना चापि वैन्येन भूमेर्दोहप्रवर्त्तनं । पात्राणां पयसां चैव वंशानां च विशेषणं ॥ ब्रह्मादिभिः पूर्वमेव दुग्धा चेयं वसुंधरा । दशभ्यस्तु प्रचेतोभ्यो मार्षायां च (मारिषायां B.) प्रजापतेः ॥ दक्षस्य कीर्त्यंते जन्म सोमस्यांशेन धीमतः । भूतभव्यंभवेसत्वं (भूतं भव्यं भविष्यं च B., sed rectius भूतभव्यभवेशत्वं legitur) महेंद्राणां च कीर्त्यते ॥ मन्वादिका भविष्यंति आख्यानैर्बहुभिर्वृताः । वैवस्वंतस्य च मनोः कीर्त्यते सर्गविस्तरः ॥ देवस्य महतो यज्ञे वारुणीं विभ्रतस्तनुं । ब्रह्मशुक्रात्समुत्पत्तिर्भृग्वादीनां च कीर्त्यते ॥ विनिर्वृत्ते प्रजासर्गे चाक्षुषस्य मनोः शुभे । दक्षस्य कीर्त्यते सर्गो ध्यानाद्वैवस्वतेंतरे ॥ नारदः प्रियसंवादो दक्षपुत्रान्महाबलात् । नाशयामास शापाय आत्मनो ब्रह्मणः सुतः ॥ ततो दक्षो सृजत्कन्या वीरिण्यामेव विश्रुता । कीर्त्यते धर्मसर्गश्च कश्यपश्य च धीमतः ॥ अत ऊर्द्ध्वं ब्रह्मणश्च विष्णोश्चैव भवस्य च । एकत्वं च पृथक्त्वं (prithaktvam) च विशेषत्वं च कीर्त्यते ॥ इशित्वाच्च तथा सम्राजया देवः (ईशित्वाद्यद्ययाशक्राजयादेवाः B.) स्वयंभुवा । मरुत्प्रसादो मरुतां दित्या देवाश्च संभवाः ॥ कीर्त्यंते मरुतां चाथ गणास्ते सप्तस[प्त]काः । देवत्वं पितृवाक्येन वायुस्कंधेन चाश्रयः ॥ दैत्यानां दानवानां च गंधर्वोरगराक्षसां । सर्वभूतपिशाचानां पशूनां पक्षिवीरुधां ॥ उत्पत्तयश्चाप्सरसां कीर्त्यंते बहुविस्तराः । समुद्रसंयोगकृतं जन्मैरावतहस्तिनः ॥ वैनतेय(ः)समुत्पत्तिस्तथा चास्याभिषेचनं । भृगूणां विस्तरश्चोक्तस्तथा चांगिरसामपि ॥ कश्यपस्य पुलस्तस्य तथैवात्रेर्म्महात्मनः । पराशरस्य च मुनेः प्रजानां यत्र विस्तरः ॥ देवतानामृषीणां च प्रजोत्पत्ति(ः)स्ततः परं । तिस्रः कन्याः प्रकीर्त्यंते यासु लोकाः प्रतिष्ठिताः ॥ पितृदौहित्रनिर्द्देशो देवानां जन्म चोच्यते । विस्तरं ते भगवतः पंचानां सुमहात्मनां ॥ इलाया विस्तरस्योक्त (°रश्चोक्त) आदित्यस्य ततः परं । विकुक्षिचरितं चोक्तं धुंधोश्चैव निवर्हणं ॥ वृहद्वलांतसंक्षेपादिक्ष्वाक्वाद्याः प्रकीर्त्तिताः । निम्यादीनां क्षितीशानां यावज्जह्नुगणादिति ॥ कीर्त्यते विस्तरो यश्च ययातेरपि भूपतेः । यदुवंशसमुद्देशो हैहयस्य च विस्तरः ॥ क्रोष्टोरनंतरं चोक्तस्तथा वंशस्य विस्तरः । जामद्ग्यस्य च माहात्म्यं प्रजासर्गश्च कीर्त्यते ॥ देवावृधस्य त्वर्कस्य वृष्णेश्चैव महात्मनः । अत्रिमित्रान्वयश्चैव विष्णोर्हिंव्याभिशंसनं ॥ विवस्वतो थ संप्राप्तिमणिरत्नस्य धीमतः । युधाजितः प्रजासर्गः कीर्त्यंते च महात्मनः ॥ कंसस्य चापि दौरात्म्य(m)एकांते स्यात्समुद्भवः । वासुदेवस्य देवक्यां विष्णोर्जन्म प्रजापतेः ॥ विष्णोरनंतरं चापि प्राजासर्गोपवर्णनं । देवासुरे समुत्पन्ने विष्णुना स्त्रीवधे कृते ॥ संरक्षता शक्रवध्वं शापः प्राप्तः पुरो भृगोः । भृगुश्चोत्थापयामास दिव्यां शुक्रस्य मातरं ॥ देवानामसुराणां च संग्रामा द्वादशाद्भुताः । नारसिंहप्रभृतयः कीर्त्यंते प्राणनाशनाः ॥ शुक्रेणाराधनं स्थाणोर्घोरेण तपसा कृतं । वरदानप्रलुब्धेन यत्र शार्वस्तवः कृतः ॥ अनंतरं विनिर्द्दिष्टं देवासुरविचेष्टितं । जयंत्या सह सक्ते तु यत्र शुक्रे महात्मनि ॥ असुरान्मोहयामास शुक्ररूपेण बुद्धिमान् । वृहस्पतिसुतान् शुक्रः शशाप सुमहाद्युतिः ॥ उक्तं च विष्णुमाहात्म्यं विष्णोर्जन्मादिशब्दनं । तुर्वसुः शुक्रदौहित्रो देवयान्या यदोरभूत् ॥ अनुर्द्रुह्युस्तथा (druhyus tathá) पूरुर्ययातितनया नृपाः । अत्र वंश्या महात्मानः तेषां पार्थिवसत्तमाः ॥ कीर्त्यंते यत्र कार्त्स्न्येन भूरिद्रविणतेजसः । कुशिजस्य च विप्रर्षेः सम्यग्वो (samyag yo) धर्म्मसंश्रयाः ॥ वार्हस्पत्यं तु सुरभियत्र शापमिहानुदत् । कीर्त्तनं जह्नुवंशस्य शंतनोर्वीर्यशब्दनं ॥ भविष्यतां तथा राज्ञामुपसंहारशब्दनं । अनागतानां सप्तानां मुनीनां चोपवर्णनं ॥ भौमस्यांते कुलियुगे (kali°) क्षीणे संहारवर्णनं । परार्द्धपरयोश्चैव लक्षणं परिकीर्त्यते ॥ ब्रह्मणो योजनाग्रेण परिमाणविनिर्णयः । नैमित्तिक प्राकृतिकस्तथैवात्यंतिकः स्मृतः ॥ त्रिविधः सर्वभूतानां कीर्त्यते परिसंचरः । अनावृष्टिर्भास्कराच्च घोरः संवर्त्तको नलः ॥ मोघो ह्येकार्ण[वो] वायुस्तथा रात्रिर्महात्मनः । संख्यालक्षणमुद्दिष्टं ततो ब्राह्म्यं विशेषतः ॥ भूरादीनां च लोकानां सप्तानामुपवर्णनं । कीर्त्यंते चात्र निरयाः पापानां (pápinám B.) रौरवादयः ॥ ब्रह्मलोकपरिष्टात्तु (ब्रह्मलोकोपरिष्टात्तु) शिवस्य स्थानमुत्तमं । यत्र संहारमायांति सर्वभूतानि संक्षये ॥ सर्वेषां चैव सत्वानां परिणामविनिर्णयः । ब्रह्मणः प्रतिसंसर्गे सर्वसंहारवर्णनं ॥ अष्टरूप्यमतः प्रोक्तं प्राणस्याष्टकमेव च । गतिश्चोर्द्ध्वमधश्चोक्ता धर्माधर्मसमाश्रयात् ॥ कल्पे कल्पे च भूतानां महतामपि संक्षयः । प्रसंख्याय च दुःखानि ब्रह्मणश्चाप्यनित्यता ॥ दौरात्म्यं चैव भोगानां परिणामविनिर्णयः । दुर्लभत्वं च मोक्षस्य वैराग्याद्दोषदर्शनं ॥ व्यक्ताव्यक्तं परित्यज्य सत्वं ब्रह्मणि संस्थितं । नानात्वदर्शनाच्छुद्धं ततस्तदतिवर्त्तते ॥ ततस्तापत्रयातीतो निरूपाख्यो निरंजनः । आनंदो ब्रह्मणः प्रोक्तो न विभेति कुतश्चन ॥ कीर्त्यंते च पुनः सर्गो ब्रह्मणोन्यस्य पूर्ववत् । कीर्त्यंते ऋषिवंशश्च (°vansas cha) सर्वपापप्रणाशनः ॥ इति कृत्यसमुद्देशः पुराणस्योपवर्णितः । कीर्त्यंते जगतो ह्यत्र सर्वप्रलयविक्रियाः ॥ प्रवृत्तयश्च भूतानां निवृत्तीनां प्रलानि (phaláni) च । प्रादुर्भावो वसिष्टस्य शक्तेर्जन्म तथैव च ॥ सौदासान्निग्रहस्तस्य विश्वामित्रकृतेन च । पराशरस्य चोत्पत्तिरदृश्यत्या यथा विभोः ॥ यज्ञे (जज्ञे) पितृणां कन्यायां व्यासश्चापि यथा मुनिः । शुक्रस्य च जथा (यथा B.) जन्म सहपुत्रस्य धीमतः ॥ पराशरस्य प्रद्वेषो विश्वामित्रकृतो यथा । वसिष्ठसंभृतश्चाग्निर्विश्वामित्रजिघांसया ॥ संतानहेतोर्विभुना चीर्णः स्कंधेन धीमता । दैवेन विधिना विप्रा विश्वामित्रहितैषिणा ॥ एकं वेदं चतुष्पादं चतुर्द्धा पुनरीश्वरः । यथा विभेद भगवान् व्यासः शार्वादनुग्रहात् ॥ तस्य शिष्यप्रशिष्यैश्च शाखाभेदाः पुनः कृताः । प्रयोगैः षट्कुलीयैश्च यथा पृष्टः स्वयंभुवा ॥ पृष्टेन चानुशास्तास्ते मुनयो धर्मकांक्षिणः । देशं पुण्यमभीप्संतो विभुना तद्धितैषिणा ॥ सुनाभ्यं दिव्यरूपाख्यं सत्यांगं शुभविक्रमं । अनौपम्यमिदं चक्रं वर्त्तमानमतंद्रिताः ॥ पृष्टतो (prishṭhato) यात नियतास्ततः प्राप्स्यथ यद्धितं । गच्छतो धर्मचक्रस्य यत्र नेमिर्विशीर्यते ॥ पुण्यः स देशो मंतव्य इत्युवाच तदा प्रभुः । उक्ता (uktvá) चैवमृषीन्ब्रह्मा ह्यदृश्यत्वमगात्पुनः ॥ गंगागर्भसमाहारं नैमिषेयत्वमेव च । ईजिरे चैव सत्रेण मुनये (munayo) नैमिषे तदा ॥ मृते शरद्वति तथा तस्य चोत्थापनं कृतं । ऋषयो नैमिषेयास्तु श्रद्धया परया पुनः ॥ निःसोमांगामिमां (निःसी° B.) कृत्वा कृत्स्नराजनमाहरत् । यथाविधि यथाशास्त्रं त्वमातिथ्यैरपूजयत् ॥ प्रीतं चैव कृतातिथ्यं राजानं विधिवत्तदा । अंतर्द्धानगतः क्रूरः स्वर्भानुरसुरो हरत् ॥ अनुशस्तुर्हितं (अनुसस्तुर्हतं B.) चापि नृपमैडं यथा पुरा । गंधर्वो (गंधर्व्यो)

सहितं दृष्ट्वा कलापग्रामवासिनं ॥ संनिपातः पुनस्तस्य यथा यज्ञे (जज्ञे) महर्षिभिः । दृष्ट्वा हिरण्मयं सर्वं एडः संस्थापितस्तु तैः (दृष्ट्वा हिरण्मयं सर्वं यज्ञे वस्तु महात्मनां । तदा वै नैमिषेयाणां सत्र द्वादशवार्षिके । यथा विवादमानस्तु ऐडः संस्थापितस्तु तैः B.) ॥ जनयित्वा त्वरण्यांते ऐडपुत्रं यथायुषं । समापयित्वा तत्सत्रमायुषं पर्युपासते ॥ एतत्सर्वं यथावृत्तं व्याख्यातं द्विजसत्तमाः । ऋषीणां परमं चात्र लोकतत्वमनुत्तमं ॥ ब्रह्मणा यत्पुरा प्रोक्तं पुराणं ज्ञानमुत्तमं । अवतारश्च रुद्रस्य द्विजानुसंग्रहकारणात् ॥ तथा पाशुपता(:) योगा[:] स्थानानां चैव कीर्त्तनं । लिंगोद्भवस्य देवस्य नीलकंठत्वमेव च ॥ कथ्यते यत्र विप्राणां वायुना ब्रह्मवादिना । धन्यं यशस्यमायुष्यं सर्वपापप्रणाशनं ॥ कीर्त्तनं श्रवणं चास्य धारणं च विशेषतः । अनेन हि क्रमेणेदं पुराणं संप्रचक्षते ॥ सुखमर्थः समासेन महानप्युपलभ्यते । तस्मात्संक्षेपमुद्दिश्य पश्चाद्वक्ष्यामि विस्तरं ॥ पादमात्रमिदं सम्यक् येनाधीतं जितेंद्रियाः । तेनाधीतं पुराणं तत्सर्वं नास्त्यत्र संशयः ॥ यो विद्याच्चतुरो वेदान्सांगोपनिषदो द्विजः । न चेत्पुराणं संविद्यान्नैव स स्याद्विचक्षणः ॥ इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत् । बिभेत्यल्पश्रुताद्वेदो मामयं प्रह(त)रिष्यति ॥ अभ्यसन्निममध्यायं साक्षात्प्रोक्तं स्वयंभुवा । आपदं प्राप्य मुच्येत यथेष्टां प्राप्नुयाद्गतिं ॥ यस्मात्पुरा ह्यनंतीदं पुराणं तेन तत्स्मृतं । निरुक्तमस्य यो वेद सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ नारायणः सर्वमिदं विश्वं वाप्य (vyápya) प्रवर्त्तते । तस्यापि जगतः स्रष्टुः स्रष्टा देवो महेश्वरः ॥ अत(:)श्च संक्षेपमिमं शृणुध्वं महेश्वर(ा): सर्वमिदं पुराणं । स सर्गकाले तिसर्गत्संहारकाले (स सर्गकाले च करोति सर्गान् B.) संहारकाले पुनराददीत ॥ १ ॥

De hujus puráṇae argumento cf. Wilson in J. A. S. B. I, p. 535 sqq. et in Vishnupurána, p. xxii. Capitum argumenta haec.

I. *Prakriyápáda*[1]. 1. Prooemium et summarium. 2. Hoc puráṇam olim a Váyu cum vatibus sanctis in sacrificio continuo, regnante Purúravase et Áyu, communicatum est. 3. Súta creationis historiam se enarraturum esse declarat. 4–6. De mundi creatione.

II. *Upodghátapáda*. 7. De kalparum computatione, et de intercalatione inter Pádmakalpam et Várahakalpam facienda. 8. De creatione a Brahmaṇe facta. De aevo aureo et argenteo. Ordinum quatuor origo, eorumque officia. 9. Deorum, gigantum, mundi creatio. Brahmanis ira Rudra (ardhanárínaravapus) creatur, hujus ex ore Uma procedit. Cujus synonyma enumerantur. 10. Brahman, quum corpus in duas partes divisisset, altera Purusha, altera Ṣatarúpá facta est. De horum, Brahmaṇis filiorum, Ṣivae et Satis prole. Ṣivae cultus quinque rebus innititur: spiritus coercitione (eaque triplex: *manda*, *madhyama*, *uttama*)[2], meditatione, sensuum a rebus externis revocatione, animi intentione, recordatione[3]. 11 (fol. 34^{b} = B. 32^{a}). De spiritus coercitione. Qua quadruplex fructus obtineri dicitur 1. *ṣánti*, quies, flagitiorum, sive propriorum sive a majoribus transmissorum, sedatione effecta, 2. *praṣánti*, tranquillitas, quae libidinibus refrenandis cernitur, 3. *dípti*, splendor, quo gradu ad sapientiam et potestatem prope divinam pervenitur, 4. *prasáda*, serenitas, quae ex absoluta rerum externarum omnium oblivione procedit. Spiritus coercendi ratio adumbratur. 12. Ad perfectionem (siddhi) obtinendam impedimenta (upasarga) quaedam removenda sunt, quae numinis contemplationi interveniunt. Primum enim mystae ad metam properanti imagines mirae, velut dei, obversantur. Deinde a terra, intellectu, aqua, igne, vento, aëre, mente, quae septem subtilissimae substantiae sunt, pericula ei afferuntur. Quas dum animo contemplatur, earum potestatem obtinet. Quarum rerum si voluptate implicetur (sajjate), omnem studii fructum amittit. शृणोति शब्दान् श्रोतव्यान्योजनानां शतादपि । सर्वज्ञश्च विधिज्ञश्च योगी चोन्मत्तवद्भवेत् ॥ यक्षराक्षसगंधर्वान्वीक्षते दिव्यमानुषान् । वेत्ति तांश्च महायोगी उपसर्गस्य लक्षणं ॥ देवदानवगंधर्वानृषींश्चापि तथा पितॄन् । प्रेक्षते सर्वतश्चैव उन्मत्तं तं विनिर्दिशेत् ॥ भ्रमेण भ्राम्यते योगी चोद्यमानोऽंतरात्मना । भ्रमेण भ्रांतबुद्धेस्तु ज्ञानं सर्वं प्रणश्यति ॥ वार्ता नाशयते चित्तं चोद्यमानें तरात्मना ।[4] वर्त्तेनाक्रांतबुद्धेस्तु सर्वं ज्ञानं प्रणश्यति ॥ प्रावृत्य मनसा शुक्लं पटं वा कंबलं तथा । ततस्तु परमं ब्रह्म क्षिप्रमेवानुचिंतयेत् ॥ तस्माच्चैवात्मनो दोषांस्तूपसर्गानुपस्थितान् । परित्यजेत मेधावी यदीच्छेत्सिद्धिमात्मनः ॥ ऋषयो देवगंधर्वा यक्षोरगमहासुराः । उपसर्गेषु संयुक्ता आवर्तंते पुनः पुनः ॥ तस्माद्युक्तः सदा योगी लघ्वाहारो जितेंद्रियः । तथासुप्तः सुसूक्ष्मेषु धारणां मूर्ध्नि धारयेत् ॥ ततस्तु योगयुक्तस्य जितनिद्रस्य योगिनः । उपसर्गाः पुनश्चान्ये जायंते प्राणसंज्ञकाः ॥ पृथिवीं धारयेत्सर्वां ततश्चापो ह्यनंतरं । ततोऽग्निं चैव सर्वेषामाकाशं मन एव च ॥ ततः परां पुनर्बुद्धिं धारयेत प्रयत्नतः । सिद्धीनां चैव लिंगानि दृष्ट्वा दृष्ट्वा परित्यजेत् ॥ पृथ्वीं धारयमाणस्य मही सूक्ष्मा प्रवर्तते । आत्मानं मन्यते नित्यं पृथ्वीं गंधश्च जायते ॥ अपो धारयमाणस्यापः सूक्ष्मा भवंति हि । शीता रसाः प्रवर्तंते सूक्ष्मा ह्यमृतसन्निभाः ॥ तेजो धारयमाणस्य तेजः सूक्ष्मं प्रवर्तते । आत्मानं मन्यते तेजस्तद्भावमनुपश्यति ॥ वायुं धारयमाणस्य वायुः सूक्ष्मः प्रवर्तते ।

[1] प्रक्रिया प्रथमः पादः कथावस्तुपरिग्रहः । उपोद्घातोऽनुषंगश्च उपसंहार एव च ॥ एवं हि पादश्चत्वारः समासात्कीर्तिता मया । Cap. IV.

[2] मंदो द्वादशमात्रस्तु उद्घाता द्वादश स्मृताः । मध्यमश्च द्विरुद्घातश्चतुर्विंशतिमात्रिकाः ॥ उत्तमस्तु त्रिरुद्घातो मात्रा षट्त्रिंशदुच्यते । स्वेदकंपविषादानां जननो ह्युत्तमः स्मृतः ॥

[3] प्राणायामस्तथा ध्यानं प्रत्याहारोऽथ धारणा । स्मरणं चैव योगेऽस्मिन्पंच धर्माः प्रकीर्तिताः ॥

[4] Fortasse वातो नाशयते चित्तं चोद्यमानोऽंतरात्मना । वातेना° legendum est.

आत्मानं मन्यते वायुं वायुरुन्मंडलं भ्रमेत् ॥ आकाशं धारयमाणस्य व्योम सूक्ष्मं प्रवर्तते । पश्यते मंडलं सूक्ष्मं घोषश्चास्य प्रवर्तते ॥ तथा मनो धारयतो मनः सूक्ष्मं प्रवर्तते । मनसा सर्वभूतानां मनस्तु विशते हि सः । बुद्ध्या बुद्धिं यथा युंजेत्तदा विज्ञाय बुध्यते ॥ एतानि सप्त सूक्ष्माणि विदित्वा यस्तु योगवित् । परित्यजति मेधावी स बुद्ध्या परमं व्रजेत् ॥ यस्मिन्यस्मिंश्च संयुक्तो भूत ऐश्वर्यलक्षणे । तत्रैव संगं भजते तेनैव प्रविनश्यति ॥ तस्माद्विदित्वा सूक्ष्माणि संसक्तानि परस्परं । परित्यजति यो बुद्ध्या स परं प्राप्नुयाद्द्विजः ॥ दृश्यंते हि महात्मान ऋषयो दिव्यचक्षुषः । संसक्ताः सूक्ष्मभावेषु ते दोषास्तेषु संज्ञिताः ॥ तस्मान्न निश्चयः कार्यः सूक्ष्मेष्विह कदाचन । ऐश्वर्याज्जायते रागो विरागं ब्रह्म चोच्यते ॥ 13. Dominium (aiṣvarya)[1] nactus asceticus octo facultatibus divinis praeditus est: 1. *aṇiman*, subtilitas, qua potestate nemini cernendus omnia intrare potest[2]; 2. *laghiman*, levitas, qua maxima celeritate ubicunque pervenit; 3. *mahiman*, magnitudo; 4. *prápti*, omnia obtinendi facultas; 5. *prákámya*, voluntas libera, qua rebus omnibus frui potest, neque tamen iis detinetur; 6. *íṣitva*, imperium; 7. *vaṣitva*, omnia ipsius voluntati subjiciendi facultas; 8. *yatrakámávasáyitá*, omnia decernendi facultas. 14. Quo animae metempsychosis vitaeque humanae miseriae et vicissitudines[3] evitentur, summo numini cognoscendo opera navanda est. 15. Numen summum in corde commorans octo libamentis colendum est. 16, 17. De Ṣivae cultorum officiis. 18. De erroribus expiandis (práyaṣchitta). 19. De ominibus diris: अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि अरिष्टानि निबोधत । येन ज्ञानविशेषेण मृत्युं पश्यति चात्मनः ॥१॥ अरुंधतीं ध्रुवं चैव सोमच्छायां महापथं । यो न पश्येत्स नो जीवेन्नरः संवत्सरात्परं ॥२॥ अरश्मिवंतमादित्यं रश्मिवंतं च पावकं । यः पश्येन्न वै जीवेत मासादेकादशात्परं ॥३॥ वमेन्मूत्रं पुरीषं वा सुवर्णं रजतं तथा । प्रत्यक्षमथवा स्वप्ने दश मासान्न जीवति ॥४॥ अग्रतः पृष्ठतो वापि खंडं यस्य पदं भवेत् । पांशुले कर्दमे वापि सप्त मासान्स जीवति ॥५॥ काकः कपोतो गृध्रो वा निलीयेद्यस्य मूर्धनि । क्रव्यादो वा खगः कश्चित्षण्मासान्नातिवर्तते ॥६॥ वध्येद्वायसपंक्तीभिः पांसुवर्षेण वा पुनः । छायां वा विकृतां पश्येच्चतुःपंच स जीवति ॥७॥ अनभ्रे विद्युतं पश्येद्दक्षिणां दिशमाश्रितां । उदकेंद्रधनुर्वापि त्रयो द्वौ वा स जीवति ॥८॥ अप्सु वा यदिवादर्शे आत्मानं यो न पश्यति । अशिरस्कं तथात्मानं मासादूर्ध्वं न जीवति ॥९॥ शवगंधि भवेद्गात्रं वसागंधि ह्यथापि वा । मृत्युर्ह्युपस्थितस्तस्य अर्धमासं स जीवति ॥१०॥ यस्य वै स्नातमात्रस्य हृदयं चावशुष्यति । धूमो वा मस्तकात्पश्येद्दशाहं न स जीवति ॥११॥ संभिन्नो मारुतो यस्य मर्मस्थानानि कृंतति । अद्भिः स्पृष्टो न हृष्येच्च तस्य मृत्युरुपस्थितः ॥१२॥ ऋक्षवानरयुक्तेन रथेनाशां तु दक्षिणां । गायन्नथ (गायन्नप्य A. गायन्नस्य B.) व्रजेत्स्वप्ने विद्यान्मृत्युरुपस्थितः ॥१३॥ कृष्णांबरधरा श्यामा गायंती वायवांगना । यन्नयेद्दक्षिणामाशां स्वप्ने सोऽपि न जीवति ॥१४॥ छिद्रं वासश्च कृष्णं च स्वप्ने यो बिभृयान्नरः । नग्नं वा श्रवणं[4] दृष्ट्वा विद्यान्मृत्युरुपस्थितः ॥१५॥ आ मस्तकतलाद्यस्तु निमज्जेत्पंकसागरे । दृष्ट्वा तु तादृशं स्वप्नं सद्य एव न जीवति ॥१६॥ भस्मांगारांश्च केशांश्च नदीं शुष्कां भुजंगमान् । पश्येद्यो दशरात्रं तु न स जीवेत तादृशः ॥१७॥ कृष्णैश्च विकटैश्चैव पुरुषैरुद्यतायुधैः । पाषाणैस्ताड्यते स्वप्ने यः सद्यो न स जीवति ॥१८॥ सूर्योदये प्रत्युषसि प्रत्यक्षं यस्य वै शिवा । क्रोशंती संमुखाभ्येति स गतायुर्भवेन्नरः ॥१९॥ यस्य वै स्नातमात्रस्य हृदयं पीड्यते भृशं । जायते दंतहर्षश्च तं गतायुषमादिशेत् ॥२०॥ भूयो भूयस्त्रसेद्यस्तु रात्रौ वा यदिवा दिवा । दीपगंधं च नो वेत्ति विद्यान्मृत्युमुपस्थितं ॥२१॥ रात्रौ चेंद्रायुधं पश्येद्दिवा नक्षत्रमंडलं । परनेत्रेषु चात्मानं न पश्येन्न स जीवति ॥२२॥ नेत्रमेकं स्रवेद्यस्य कर्णौ स्थानाच्च भ्रश्यतः । नासा च वक्रा भवति स ज्ञेयो गतजीवितः ॥२३॥ यस्य कृष्णा खरा जिह्वा पद्माभासं च वै मुखं । गंडे चिपिटके (च पिटके B.) रक्ते तस्य मृत्युरुपस्थितः ॥२४॥ मुक्तकेशो हसंश्चैव गायन्नृत्यंश्च यो नरः । याम्याशाभिमुखो गच्छेत्तदंतं तस्य जीवितं ॥२५॥ यस्य स्वेदसमुद्भूताः श्वेतसर्षपसन्निभाः । स्वेदा भवंति ह्यसकृत्तस्य मृत्युरुपस्थितः ॥२६॥ उष्ट्रा वा रासभा वापि युक्ताः स्वप्ने रथे शुभाः । यस्य सोऽपि न जीवेत दक्षिणाभिमुखो गतः ॥२७॥ द्वे चात्र परमेरिष्टे एतद्रूपं (etad rúpam B.) परं भवेत् । घोषं न शृणुयात्कर्णे ज्योतिर्नेत्रेण (l. नेत्रे न) पश्यति ॥२८॥ श्वभ्रे यो निपतेत्स्वप्ने द्वारं चास्य पिधीयते । न चोत्तिष्ठति यः श्वभ्रात्तदंतं तस्य जीवितं ॥२९॥ ऊर्ध्वा च दृष्टिर्न च सप्रतिष्ठा (संप्रतिष्ठा codd.) रक्ता पुनः संपरिवर्तमाना । मुखस्य चोष्मा शुषिरा च नाभिरत्युष्णमूत्रो विषमस्य एव ॥३०॥ दिवा वा यदिवा रात्रौ प्रत्यक्षं योऽभिहन्यते । तं पश्येदथ हंतारं स हतस्तु न जीवति ॥३१॥ अग्निप्रवेशं कुरुते स्वप्नांते यस्तु मानवः । स्मृतिं नोपलभेच्चापि तदंतं तस्य जीवितं ॥३२॥ यस्तु प्रावरणं शुक्लं स्वकं पश्यति मानवः । रक्तं कृष्णमपि स्वप्ने तस्य मृत्युरुपस्थितः ॥३३॥ अरिष्टसूचिते देहे तस्मिन्काल उपागते । त्यक्त्वा भयं विषादं च उद्यच्छेद्बुद्धिमान्नरः ॥३४॥ etc. 20. De Om syllabae significatione et sanctitate. 21 (fol. 45^b = B. 42^a). Kalparum mensura breviter definitur, deinde viginti octo kalpae enumerantur: Bhava, Bhuvas, Tapas, Bhava, Rambha, Ṛitu, Kratu, Vahni, Havyaváhana, Sávitra,

[1] Idque triplex esse dicitur: sávadya, niravadya, súkshma. तच्चापि त्रिविधं ज्ञेयमैश्वर्यं सार्वकामिकं । सावद्यं निरवद्यं च सूक्ष्मं चैव प्रवर्तते ॥ सावद्यं नाम यत्तत्त्वं पंचभूतात्मकं स्मृतं । निरवद्यं तथा नाम पंचभूतात्मकं स्मृतं ॥ इंद्रियाणि मनश्चैव अहंकारश्च वै स्मृतं । तत्र सूक्ष्मं प्रवृत्तं तु (सूक्ष्मप्रवृत्तंस्तु MS.) पंचभूतात्मकं पुनः ॥

[2] त्रैलोक्ये सर्वभूतेषु जीवो स्यानियतः (sic B. जीवाश्चानियतः A.) स्मृतः । अणिमा च यथाव्यक्तं सर्वं तत्र प्रतिष्ठितं ॥

[3] Quae in hoc capite de hominum origine et vita dicuntur, similiter in Márkaṇḍeyapuráṇa c. 11, Garuḍapuráṇa, Pretakalpa c. 22, et in Vṛihannáradíya c. 30. traduntur.

[4] श्रवमणं A. Hoc loco श्रमण, mendicus Buddhicus, intelligi videtur, quae vox etiam श्रवण scribitur.

Bhuvas, Uṣika, Kuṣika, Gandharva, Ṛishabha, Shaḍja[1], Márjálíya, Madhyama, Vairájaka, Nisháda, Panchama, Meghaváhana, Chintaka, Ákúti, Vijnáti, Manas, Bháva, Vṛihat. Kalpas, qui a Gandharva vocabulo incipiant et in Meghaváhana voce desinant, a modulis musicis denominatos esse, facile apparet. 22, 23. Ṣiva quatuor aevis (kalpa) se manifestavit, forma alba, rubra, nigra, omnigena (Viṣvarúpa). Aetate flava Maheṣvarí orta est. Ṣiva coram Brahmane de futuris kalpis, suis ipsius in singulis manifestationibus, sectae Ṣivaiticae conditoribus disserit: ततस्तस्मिन्तदा कल्पे वाराहे सप्तमे प्रभोः। पुनर्विष्णुर्महातेजाः कालो लोकप्रकालनः। मनुर्वैवस्वतो नाम तव पुत्रो भविष्यति॥ तदा चतुर्युगावस्थे कल्पे तस्मिन्युगांतके। भविष्यामि शिखायुक्तः श्वेतो नाम महामुनिः॥ हिमवच्छिखरे रम्ये छागले पर्वतोत्तमे। चतुःशिष्याः शिवे युक्ता भविष्यंति तदा मम॥ श्वेतः श्वेतशिखश्चैव श्वेतास्यः श्वेतलोहितः। चत्वारस्ते महात्मानो ब्राह्मणा वेदपारगाः॥ ततस्ते ब्रह्मभूयिष्ठा दृष्ट्वा ब्रह्मगतिं परां। तत्समीपं गमिष्यंति पुनरावृत्तिदुर्लभं॥ पुनस्तु मम देवेश द्वितीये द्वापरे प्रभुः। प्रजापतिर्यदा व्यासः सत्यो नाम भविष्यति॥ तदा लोकहितार्थाय सुतारो नाम नामतः। भविष्यामि कलौ तस्मिन् लोकानुग्रहकारणात्॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्या नाम नामतः। दुंदुभिः शतरूपश्च ऋचीकः केतुमांस्तथा॥ प्राप्य योगं तथा ज्ञानं ब्रह्म चैव सनातनं। रुद्रलोकं गमिष्यंति पुनरावृत्तिदुर्लभं॥ तृतीये द्वापरे चैव यदा व्यासस्तु भार्गवः। तदा ह्यहं भविष्यामि दमनस्तु युगांतके॥ तत्रापि च भविष्यंति चत्वारो मम पुत्रकाः। विशोकश्च विकेशश्च विशापः शापनाशनः॥ तेऽपि तेनैव मार्गेण योगोक्तेन महौजसः। रुद्रलोकं गमिष्यंति पुनरावृत्तिदुर्लभं॥ चतुर्थे द्वापरे चैव यदा व्यासोऽंगिराः स्मृतः। तदाप्यहं भविष्यामि सुहोत्रो नाम नामतः॥ तत्रापि मम सत्पुत्राश्चत्वारश्च तपोधनाः। भविष्यंति द्विजश्रेष्ठा योगात्मानो दृढव्रताः॥ सुमुखो दुर्मुखश्चैव दुर्दमो दुरतिक्रमः। प्राप्य योगगतिं सूक्ष्मां विमला दग्धकिल्बिषाः॥ तेऽपि तेनैव मार्गेण गमिष्यंति न संशयः। पंचमे द्वापरे चैव व्यासस्तु सविता यदा॥ तदा चापि भविष्यामि कंको नाम महातपाः। अनुग्रहार्थं लोकानां योगात्मानेककर्मकृत्॥ चत्वारस्तु महाभागा विरजाः शुद्धयोनयः। पुत्रा मम भविष्यंति योगात्मानो दृढव्रताः॥ सनः सनंदनश्चैव प्रभुर्यस्य सनातनः। क्रतुः सनत्कुमारश्च निर्ममा निरहंकृताः॥ मत्समीपं गमिष्यंति पुनरावृत्तिदुर्लभं। परिवर्ते पुनः षष्ठे मृत्युर्व्यासो यदा विभुः॥ तदाप्यहं भविष्यामि लोकाक्षिर्नाम नामतः। शिष्याश्च मम ते दिव्या योगात्मानो दृढव्रताः॥ भविष्यंति महाभागाश्चत्वारो लोकसंमताः। सुधामा विरजाश्चैव शंख आद्रव (?) एव च॥ योगात्मानो महात्मानस्ते सर्वे दग्धकिल्बिषाः। तेऽपि तेनैव मार्गेण गमिष्यंति न संशयः॥ सप्तमे परिवर्ते तु यदा व्यासः शतक्रतुः। विभुर्नाम महातेजाः पूर्वमासीच्छतक्रतुः॥ तदाप्यहं भविष्यामि कलौ तस्मिन्युगांतके। जैगीषव्येति विख्यातः सर्वेषां योगिनां वरः॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति युगे तदा। सारस्वतः सुमेधाश्च वसुवाहः सुवाहनः॥ तेऽपि तेनैव मार्गेण ध्यानयुक्तिं समाश्रिताः। भविष्यंति महात्मानो रुद्रलोकपरायणाः॥ वसिष्ठश्चाष्टमे व्यासः परिवर्ते भविष्यति। कपिलश्चासुरिश्चैव तथा पंचशिखो मुनिः॥ वाग्वलिश्च महायोगी सर्वे एव महौजसः॥ प्राप्य माहेश्वरं योगं ध्यानिनो दग्धकल्मषाः। मत्समीपं गमिष्यंति पुनरावृत्तिदुर्लभं॥ परिवर्तेऽथ नवमे व्यासः सारस्वतो यदा। तदा चाहं भविष्यामि ऋषभो नाम नामतः॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति महौजसः। पराशरश्च गार्ग्यश्च भार्गवो ह्यंगिरास्तथा॥ भविष्यंति महात्मानो ब्राह्मणा वेदपारगाः। सर्वे तपोबलोत्कृष्टाः शापानुग्रहकोविदाः॥ तेऽपि तेनैव मार्गेण योगोक्तेन तपस्विनः। ध्यानमार्गं समासाद्य गमिष्यंति तथैव च॥ दशमे द्वापरे व्यासस्त्रिधामा नाम नामतः। यदा भविष्यति विप्र[र्षि]स्तदाहं भविता पुनः॥ हिमवच्छिखरे रम्ये भृगुतुंगे नगोत्तमे। नाम्ना भृगोस्तु शिखरं तस्मात्तच्छिखरं भृगुः॥ तत्रैव मम ते पुत्रा भविष्यंति दृढव्रताः। बलबंधुर्निरामित्रः (वलवंधर्निरा° A. वलवंधनिरा° B.) केतुशृंगस्तपोधनः॥ योगात्मानो महात्मानो ध्यानयोगसमन्विताः। रुद्रलोकं गमिष्यंति तपसा दग्धकल्मषाः॥ एकादशे द्वापरे तु भृवृद्व्यासो (विवृ° B. Fortasse *Bhṛigur.*) भविष्यति। तदाप्यहं भविष्यामि गंगाद्वारे कलेर्धुरि॥ उग्रा नाम महानादास्तत्रैव मम पुत्रकाः। भविष्यंति महौजस्काः सुवृत्ता लोकविश्रुताः॥ लंबोदरश्च लंबश्च लंबाक्षो लंबकेशकः। प्राप्य माहेश्वरं योगं रुद्रलोकाय संस्थिताः। तेऽपि तेनैव मार्गेण गमिष्यंति परां गतिं॥ द्वादशे परिवर्ते तु शततेजा महामुनिः। भविष्यति महासत्त्वो व्यासः कविवरोत्तमः॥ ततोऽप्यहं भविष्यामि अत्रिर्नाम युगांतके। हेमकं वनमासाद्य (हेमकंचन° B.) योगमास्थाय भूतले॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भस्मस्नानानुलेपनाः। भविष्यंति महायोगा रुद्रलोकपरायणाः॥ सर्वज्ञः समबुद्धिश्च साध्यः सर्वस्तथैव च। रुद्रलोकं गमिष्यंति ध्यानयोगपरायणाः॥ त्रयोदशे पुनः प्राप्ते परिवर्ते क्रमेण तु। धर्मो नारायणो नाम व्यासस्तु भविता यदा॥ तदाप्यहं भविष्यामि वालिर्नाम महामुनिः। वालिखिल्याश्रमे पुण्ये पर्वते गंधमादने॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति तपोधनाः। सुधामा काश्यपश्चैव वसिष्ठो विरजास्तथा॥ महायोगबलोपेता विमला ह्यूर्ध्वरेतसः। तेनैव योगमार्गेण गमिष्यंति न संशयः॥ यदा व्यासः सुरक्षस्तु पर्यायश्च चतुर्दशः। तत्रापि पुनरेवाहं भविष्यामि युगांतके॥ वंशे त्वंगिरसः श्रेष्ठो गौतमो नाम योगवित्। तस्माद्भविष्यते पुण्यं गौतमं नाम तद्वनं॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति कलौ तथा। अत्रिरुग्रतपाश्चैव श्रावणो प्यविष्टकः (सावणोप्यसतिष्वकाः B. Fortasse श्रावणोऽथ श्रविष्ठकः) ॥ योगात्मानो महात्मानो ध्यानयोगपरायणाः। तेऽपि तेनैव मार्गेण रुद्रलोकनिवासिनः॥ ततः प्राप्ते पंचदशे परिवर्ते क्रमागते। त्र्यारुणिस्तु यदा व्यासो द्वापरे भविता प्रभुः॥ तदाप्यहं भविष्यामि नाम्ना वेदशिरा द्विजः। तत्र वेदशिरो नाम अस्त्रं तत्पारमेश्वरं॥ भविष्यति महावीर्यं वेदशीर्षश्च पर्वतः। हिमवत्पृष्ठमाश्रित्य सरस्वत्या नगोत्तमे॥ तदापि मम ते पुत्रा भविष्यंति तपोधनाः। कुणिश्च कुणिबाहुश्च कुशरीरः कुनेत्रकः॥ योगात्मानो महात्मानो ब्रह्मिष्ठाश्चोर्ध्वरेतसः। तेऽपि तेनैव मार्गेण रुद्रलोकं गतास्तु वै॥ ततः षोडशमे चापि परिवर्ते क्रमागते। व्यासस्तु संजयो नाम भविष्यति यदा (तदा MSS.) प्रभुः॥ तदाप्यहं भविष्यामि गोकर्णो नाम

[1] षड्जना यत्र चर्षयः।

नामतः। तस्माद्भविष्यते पुण्यं गोकर्णं नाम तद्वनं ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति महौजसः। काश्यपो ह्युशनाश्चैव च्यवनोऽथ बृहस्पतिः ॥ तेऽपि तेनैव मार्गेण गमिष्यंति परं पदं। ततः सप्तदशे चैव परिवर्ते क्रमागते ॥ तदा भविष्यते व्यासो नाम्ना देवः कृतंजयः। तदाप्यहं भविष्यामि गुह्यवासीति (l. गुहावासीति) नामतः ॥ हिमवच्छिखरे चैव महातुंगे महालये। सिद्धक्षेत्रं महापुण्यं भविष्यति महालयं ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा ब्रह्मज्ञा योगवादिनः। भविष्यंति महात्मानो निर्ममा निरहंकृताः ॥ उतथ्यो वामदेवश्च महाकालो महालयः। तेषां शतसहस्रं तु शिष्याणां ध्यानसाधनं ॥ भविष्यंति तदा कल्पे सर्वे ते ध्यानयुंजकाः। ते तु संनिहिता योगे हृदि (तुह्रूदि A.[1]) कृत्वा महेश्वरं। महालये पदं क्षिप्त्वा प्रविष्टाः शिवमव्ययं ॥ ये चान्येऽपि महात्मानः काले तस्मिन्युगांतके। ध्यानयुक्तेन मनसा विमलाः शुद्धबुद्धयः ॥ गत्वा महालयं पुण्यं दृष्ट्वा माहेश्वरं पदं। तूर्णं तारयते जंतुर्दश (जंतु A.) पूर्वान्दशावरान् ॥ आत्मानमेकविंशं च तारयित्वा महालये। मम प्रसादाद्यास्यंति रुद्रलोकं गतज्वराः ॥ ततोऽष्टादशमश्चैव परिवर्तो यदा भवेत्। तदा ऋतंजयो नाम व्यासस्तु भविता मुनिः ॥ तदाप्यहं भविष्यामि शिखंडी नाम नामतः। सिद्धक्षेत्रे महापुण्ये देवदानवपूजिते ॥ हिमवच्छिखरे पुण्ये शिखंडी यत्र पर्वतः। शिखंडिनो वनं चापि ऋषिसिद्धनिषेवितं ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति तपोधनाः। वाचश्रवा ऋचीकश्च श्यावाश्वश्च दृढव्रतः (शावाश्वस्य दृव्रतः A.) ॥ योगात्मानो महासत्त्वाः सर्वे ते वेदपारगाः। प्राप्य माहेश्वरं योगं रुद्रलोकं व्रजंति ते ॥ ततस्त्वेकोनविंशे तु परिवर्ते क्रमागते। व्यासस्तु भविता नाम्ना भारद्वाजो (भरद्वा°?) महामुनिः ॥ तत्राप्यहं भविष्यामि जटामालीति नामतः। हिमवच्छिखरे रम्ये जटायुर्यत्र पर्वतः ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति महौजसः। हिरण्यनामा कौशल्यः, काक्षीवः (कौशिल्यः काक्षिवः A.) कुथुमिस्तथा ॥ ईश्वरयोगधर्माणः सर्वे ते ह्यूर्ध्वरेतसः। प्राप्य माहेश्वरं योगं गमिष्यंति [न संशयः ॥ ततो विंशतिमे सर्गे परिवर्ते क्रमेण तु। वाचश्रवाः स्मृतो व्यासो भविष्यति] महामतिः ॥ तदाप्यहं भविष्यामि ह्यट्टहासेति नामतः। अट्टहासप्रियाश्चापि भविष्यंति तदा नराः ॥ तत्रैव हिमवत्पृष्ठे त्वट्टहासो [महागिरिः। भविष्यति] महातेजाः सिद्धचारणसेवितः ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति महौजसः। युक्तात्मानो महासत्त्वा ध्यानिनो नियतव्रताः ॥ सुमंतुर्बर्बरिर्विद्वान्सुबंधुः कुशिकंधरः। प्राप्य माहेश्वरं योगं रुद्रलोकाय ते गताः ॥ एकविंशे पुनः प्राप्ते परिवर्ते क्रमेण तु। वाचस्पतिः स्मृतो व्यासो यदा स ऋषिसत्तमः ॥ तदाप्यहं भविष्यामि दारुको नाम नामतः। तस्माद्भविष्यते पुण्यं देवदारुवनं महत् ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति महौजसः। प्लक्षो दाल्मायणिश्चैव केतुमाली नकस्तथा ॥ योगात्मानो महात्मानो नियता ह्यूर्ध्वरेतसः। परमं योगमास्थाय रुद्रं प्राप्तास्तथानघाः ॥ द्वाविंशे परिवर्ते तु व्यासः शुक्लायनो यदा। तदाप्यहं भविष्यामि वाराणस्यां महामुनिः ॥ नाम्ना वै लांगली भीमो यत्र देवाः सवासवाः। द्रक्ष्यंति मां कलौ तस्मिन्नवतीर्णं हलायुधं ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति सुधार्मिकाः। भल्लाविर्मधुपिंगाक्षः श्वेतकेतुस्तथैव च (स्वेतकानु° A. In cod. B. totus versus deest.) ॥ तेऽपि माहेश्वरं योगं प्राप्य ध्यानपरायणाः। विरजा ब्रह्मभूयिष्ठा रुद्रलोकाय संस्थिताः ॥ परिवर्ते त्रयोविंशे तृणबिंदुर्यदा मुनिः। व्यासो भविष्यति ब्रह्मा तदाहं भविता पुनः ॥ श्वेतो नाम महाकायो मुनिपुत्रः सुधार्मिकः। तत्र कालं जरिष्यामि तदा गिरिवरोत्तमे ॥ तेन कालंजरो नाम भविष्यति स पर्वतः। तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति महौजसः ॥ औशिजो बृहदुक्थश्च देवलः कविरेव च। प्राप्य माहेश्वरं योगं रुद्रलोकं गता हि ते ॥ परिवर्ते चतुर्विंशे ऋक्षो व्यासो भविष्यति। तत्राहं भविता ब्रह्मन् कलौ तस्मिन्युगांतके ॥ शूली नाम महायोगी नैमिषे योगिवंदिते। तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति तपस्विनः ॥ शालिहोत्रोऽग्निवेशश्च (ग्निवेश्यश्च A. B.) युवनाश्वः शरद्वसुः। तेऽपि योगबलोपेता रुद्रं यास्यंति सुव्रताः ॥ पंचविंशे पुनः प्राप्ते परिवर्ते यथाक्रमं। वासिष्ठस्तु यदा व्यासः शक्तिर्नाम भविष्यति ॥ तदाप्यहं भविष्यामि दंडिमुंडीश्वरः प्रभुः। कोटिवर्षं समासाद्य नगरं देवपूजितं ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति क्रमागताः। योगात्मानो महात्मानः सर्वे ते ह्यूर्ध्वरेतसः ॥ छगलः कुंभकर्णश्च कुंभश्चैव प्रबाहुकः। प्राप्य माहेश्वरं योगं गमिष्यंति तथैव ते ॥ षड्विंशे परिवर्ते तु यदा व्यासः पराशरः। तदाप्यहं भविष्यामि सहिष्णुर्नाम नामतः ॥ पुण्यं रुद्रवटं प्राप्य कलौ तस्मिन्युगांतके। तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति सुधार्मिकाः ॥ उलूको वैद्युतश्चैव शर्वको ह्याश्वलायनः। प्राप्य माहेश्वरं योगं गंतारस्ते तथैव हि ॥ सप्तविंशतिमे प्राप्ते परिवर्ते क्रमागते। जातूकर्ण्यो यदा व्यासो भविष्यति तपोधनः ॥ तदाप्यहं भविष्यामि सोमशर्मा द्विजोत्तमः। प्रभासतीर्थमासाद्य योगात्मा लोकविश्रुतः ॥ तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति सुधार्मिकाः। अक्षपादः कणादश्च उलूको वत्स एव च ॥ योगात्मानो महात्मानो विमलाः शुद्धबुद्धयः। प्राप्य माहेश्वरं योगं रुद्रलोकं ततो गताः ॥ अष्टाविंशे पुनः प्राप्ते परिवर्ते क्रमागते। पराशरसुतः श्रीमान्विष्णुर्लोकपितामहः ॥ यदा भविष्यति व्यासो नाम्ना द्वैपायनः प्रभुः। तदा षष्ठेन चांशेन कृष्णः पुरुषसत्तमः ॥ वसुदेवाद्यदुश्रेष्ठो वासुदेवो भविष्यति। तदा चाहं भविष्यामि योगात्मा योगमायया ॥ लोकविस्मयनार्थाय ब्रह्मचारी ‾ ‾ ‾ः। श्मशाने मृतमुत्सृष्टं दृष्ट्वा लोकमनाथकं ॥ ब्राह्मणानां हितार्थाय प्रविष्टो योगमायया। दिव्यां मेरुगुहां पुण्यां त्वया सार्धं च विष्णुना ॥ भविष्यामि तदा ब्रह्मन् लकुली नाम नामतः। कायारोहणमित्येवं सिद्धक्षेत्रं च वै तदा ॥ भविष्यति तु विख्यातं यावद्भूमिर्धरिष्यति। तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यंति तपस्विनः ॥ कुशिकश्चैव गार्ग्यश्च मित्रको रुष्ट एव च। योगयुक्ता महात्मानो ब्राह्मणा वेदपारगाः ॥ प्राप्य माहेश्वरं योगं विमला ह्यूर्ध्वरेतसः। रुद्रलोकं गमिष्यंति पुनरावृत्तिदुर्लभं ॥ इत्येतद्वै मया प्रोक्तमवतारेषु लक्षणं। मन्वादिकृष्णपर्यंतमष्टाविंशं युगक्रमात् ॥ तत्र श्रुतिसमूहानां विभागो धर्मलक्षणं। भविष्यति तदा कल्पे कृष्णद्वैपायनो यदा ॥

24. De Brahmanis et Ṣivae origine. 25. De creatione. 26. De syllaba Om, e cujus elementis tres Vedae orti sunt. Quatuordecim vocalibus totidem Manues repraesentantur. 27. Octo Ṣivae nomina, locique in quibus singula colenda sunt: Rudra (सूर्यो मही जलं वह्निर्वायुराकाश एव च। दीक्षितो ब्राह्मणश्चंद्र इत्येते ब्रह्मधातवः ॥ तेषु पूज्यश्च वंद्यः स्याद्रुद्रस्तान्न हिनस्ति वै), Bhava = aqua, Ṣarva = terra,

[1] In cod. B. omnia inde a षोडशमे चापि परिवर्ते [क्रमा° usque ad महासत्त्वा] ध्यानिनो desiderantur.

Ísána = ventus, Paṣupati = ignis, Bhímạ, Ugra, Mahádeva. 28. De septem vatum divinorum prole. 29. De Agnis prole. Hoc caput a quinquagesimo Matsyapuránae capite non differt. 31 (fol. 72^{b} = B. 66^{b}). De manium generibus. Daksha Ṣivae imprecatione Práchínabarhishis filius, Prachetasis nepos nascitur. Dakshae sacrificium a Ṣiva dirimitur. Haec narratio iisdem verbis in Brahmapuráṇa (cod. 62, fol. 65^{a}) traditur. 31. De temporis divisione. 32. De quatuor mundi aetatibus. 33. De Manuis Sváyambhuvae prole, et de septem insularum terrestrium regibus. 34–53. Mundi descriptio. Magna pars in Matsyapuráṇa (capp. 102–115) iisdem verbis legitur. 54 (fol. 144^{a} = B. 125^{b}). De Nílakaṇṭhae, Ṣivae epitheti, origine. 55. Ṣivae praestantia celebratur origine lingae, cujus magnitudinem neque Brahman neque Vishṇus emetiri potuerunt[1]. 56–58. Haec capita a Matsyapuráṇa (capp. 128–130) non differunt.

Codex, omnium quos equidem vidi sincerissimus, medio seculo quinto decimo videtur exaratus esse. Fol. 79. desideratur. Multa folia tam lacera sunt, ut librum, qui collaturi sunt, viri docti, ut summa cautione tractent, monendi sint. (Wilson 355.)

104.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 270. Long. 14. Lat. 7. Linn. 13.

Váyupuráṇae pars utraque.

C. 59 (fol. 143^{a}). Hoc caput a Matsyapuráṇae c. 132. non differt. 60. De Vedarum divisione[2]: द्वापरे तु पुरावृत्ते मनोः स्वायंभुवेऽंतरे । ब्रह्मा मनुमुवाचेदं वेदं व्यस्य महामते ॥ परिवृत्तं युगं तात स्वल्पवीर्या द्विजातयः । संवृत्ता युगदोषेण सर्वं चैव यथाक्रमं ॥ भ्रष्टमानं युगवशादल्पशिष्टं हि दृश्यते । दशसाहस्रभागेन ह्यवशिष्टं कृतादिदं ॥ वीर्यं तेजो बलं चाल्पं सर्वं चैव प्रणश्यति । वेदे वेदा हि कार्याः स्युर्मा भूद्वेदविनाशनं ॥ वेदे नाशमनुप्राप्ते यज्ञो नाशं गमिष्यति । यज्ञे नष्टे देवनाशस्ततः सर्वं प्रणश्यति ॥ आद्यो वेदश्चतुष्पादः शतसाहस्रसंमितः । पुनर्दशगुणः कृत्स्नो यज्ञो वै सर्वकामधुक् ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वा मनुर्लोकहिते रतः । वेदमेकं चतुष्पादं चतुर्धा व्यभजत्प्रभुः ॥ ब्रह्मणो वचनात्तात लोकानां हितकाम्यया । तदहं वर्तमानेन युष्माकं वेदकल्पनं ॥ [मन्वंतरेण वक्ष्यामि व्यतीतानां प्रकल्पनं ।][3] प्रत्यक्षेण परोक्षं वै तन्निबोधत सत्तमाः ॥ अस्मिन्युगे कृतो व्यासः पाराशर्यः परंतपः । द्वैपायन इति ख्यातो विष्णोरंशः प्रकीर्तितः ॥ ब्रह्मणा चोदितः सोऽस्मिन्वेदं व्यस्तुं प्रचक्रमे । अथ शिष्यान्स जग्राह चतुरो वेदकारणात् ॥ जैमिनिं च सुमंतुं च वैशंपायनमेव च । पैलं तेषां चतुर्थं तु पंचमं लोमहर्षणं ॥ ऋग्वेदश्रावकं पैलं जग्राह विधिवद्द्विजं । यजुर्वेदप्रवक्तारं वैशंपायनमेव च ॥ जैमिनिं सामवेदार्थश्रावकं सोऽन्वपद्यत । तथैवाथर्ववेदस्य सुमंतुमृषिसत्तमं ॥ इतिहासपुराणस्य वाक्योपाक्यस्य चैव हि । मां चैव प्रतिजग्राह भगवानीश्वरः प्रभुः ॥ एक आसीद्यजुर्वेदस्तं चतुर्धा व्यकल्पयत् । चातुर्होत्रमभूत्तस्मिंस्तेन यज्ञमकल्पयत् ॥ आध्वर्यवं यजुर्भिस्तु ऋग्भिर्होत्रं तथैव च । औद्गात्रं सामभिश्चक्रे ब्रह्मत्वं चाप्यथर्वभिः । ब्रह्मत्वमकरोद्यज्ञे वेदेनाथर्वणेन तु ॥[4] ततः स ऋच उद्धृत्य ऋग्वेदं समकल्पयत् । हौतृकं (होतृत्वं C.) कल्पयत्तेन यज्ञवाहं जगद्धितं ॥ सामभिः सामवेदं च तेनौद्गात्रमरोचयत् । राज्ञस्त्वथर्ववेदेन सर्वकर्माण्यकारयत् ॥ आख्यानैश्चाप्युपाख्यानैर्गाथाभिः कुलकुंकुभिः (कुल्य° C.) । पुराणसंहितां चक्रे पुराणार्थविशारदः ॥ यच्छिष्टं तु यजुर्वेदे तेन यज्ञमथायुजत् । युंजानः स यजुर्वेद इति शास्त्रविनिश्चयः ॥ पादानामुद्धृतत्वाच्च यजूंषि विषमाणि च । स तेनोद्धृतवीर्यस्तु ऋत्विग्भिर्वेदपारगैः । प्रयुज्यते ह्यश्वमेधस्तेन (°धतेन C. aṣvamedhe?) वा युज्यते तु सः ॥ ऋचो गृहीत्वा पैलस्तु व्यभजत्तद्द्विधा पुनः । द्विः कृत्वा संयुगे चैव शिष्याभ्यामददात्प्रभुः ॥ इंद्रप्रमतये चैकां द्वितीयां बाष्कलाय च । चतस्रः संहिताः कृत्वा बाष्कलिर्द्विजसत्तमः ॥ शिष्यानध्यापयामास शुश्रूषाभिरतान्हितान् । बोध्यं तु प्रथमां शाखां द्वितीयामग्निमाठरं । पाराशरं तृतीयां तु याज्ञवल्क्यमथापरां ॥ इंद्रप्रमतिरेकां तु संहितां द्विजसत्तमः । अध्यापयन्महाभागं मार्कंडेयं यशस्विनं ॥ सत्यश्रवसमग्र्यं तु पुत्रं स तु महायशाः । सत्यश्रवाः सत्यहितं पुनरध्यापयद्द्विजं ॥ सोऽपि सत्पितरं (sic C. सच्छितरं B. सच्छितरं D.) पुत्रं पुनरध्यापयद्विभुः । सत्यश्रियं महात्मानं सत्यधर्मपरायणं ॥ अभवंस्तस्य शिष्या वै त्रयस्तु सुमहौजसः । सत्यश्रियस्तु विद्वांसः शास्त्रग्रहणतत्पराः ॥ शाकल्यः प्रथमस्तेषां तस्मादन्यो रथीतरः । बाष्कलिश्च भरद्वाज इति शाखाप्रवर्तकाः ॥ देवमित्रस्तु शाकल्यो ज्ञानाहंकारगर्वितः । जनकस्य स यज्ञे वै विनाशमगमद्द्विजाः ॥ Sequitur narratio de Devamitra Ṣákalya, qui a Yájnavalkya doctrinae certamine victus moritur. देवमित्रस्तु शाकल्यो महात्मा द्विजसत्तमः । चकार संहिताः पंच बुद्धिमान्पदवित्तमः ॥ तस्य शिष्या भवन्पंच मुद्गलो गोलकस्तथा । खालीयश्च (खालोपश्च B. खालोयश्च D.) तथा मत्स्यः शैशिरेयश्च पंचमः ॥[5] प्रोवाच संहितास्तिस्रः शाकपूणी रथीतरः (शाकपूणिरथीतरः C. शाकपूर्णरथंतरः B.) । निरुक्तं च पुनश्चक्रे चतुर्थं द्विजसत्तमाः ॥ तस्य शिष्यास्तु चत्वारः कैजवो वामनस्तथा । धर्मशर्मा देवशर्मा सर्वे व्रतधरा द्विजाः ॥ शाकल्ये च मृते सद्यो ब्रह्मघ्नास्ते बभूवतुः । ततश्चिंतां परां प्राप्य गतास्ते ब्रह्मणोऽंतिकं etc. 61. भारद्वाजो याज्ञवल्क्यो गालविः सालकिस्तथा । धीमान् शतबलाकश्च

---

[1] Occurrit ibi hoc Ṣivae dictum: अयं मे दक्षिणो बाहुर्ब्रह्मा लोकपितामहः । वामो बाहुश्च मे विष्णुर्नित्यं युद्धेषु निर्जितः ॥

[2] Cf. Vishṇupuráṇa III, 4.

[3] In hac parte codicibus E. I. H. 2102, 2103 (= C.) et 1310 (= D.) usus sum. Versus uncis inclusus in codd. B. D. desideratur.

[4] Hic versus subditivus est.

[5] मुद्गलो गोमुखश्चैव वात्स्यः शालीय एव च । शिशिरः पंचमश्चासीन्मैत्रेयस्तु महामुनिः ॥ Vishṇupuráṇa III, 4, 20. Pro Gomukha codices deterrimi गोखलु legunt.

नैगमश्च द्विजोत्तमाः ॥ बाष्कलिश्च भरद्वाजस्तिस्रः प्रोवाच संहिताः । रथीतरो निरुक्तं च पुनश्चक्रे चतुर्थकं ॥ त्रयस्तस्याभवन् शिष्या महात्मानो गुणान्विताः । धीमान्नंदायनीयश्च पन्नगानिश्च (पन्नगारिश्च B. D.) बुद्धिमान् ॥ तृतीयश्चार्जवस्ते च तपसा शंसितव्रताः । वीतरागा महातेजाः संहिताज्ञानपारगाः ॥ इत्येते बह्वृचां प्रोक्ता संहिता यैः प्रवर्तिताः । वैशंपायनगोत्रोऽसौ यजुर्वेदं व्यकल्पयत् ॥ षडशीतिस्तु येनोक्ता संहिता यजुषां शुभाः । शिष्येभ्यः प्रददौ ताश्च जगृहुस्ते विधानतः ॥ एकस्तत्र परित्यक्तो याज्ञवल्क्यो महातपाः । षडशीतिश्च तस्यापि संहितानां विकल्पकाः ॥ सर्वेषामेव तेषां वै त्रिधा भेदाः प्रकीर्तिताः । त्रिधा भेदास्तु ते प्रोक्ता भेदेऽस्मिन्नवमे शुभे ॥ उदीच्या मध्यदेशाश्च प्राच्याश्चैव पृथग्विधाः । श्यामायनिरुदीच्यानां प्रधानः संबभूव ह ॥ मध्यदेशप्रतिष्ठानामारुणिः प्रथमः स्मृतः । आलंबिरादिः प्राच्यानां त्रयोदश्यादयस्तु ते । इत्येते चरका प्रोक्ता संहितावादिनो द्विजाः ॥ ऋषयस्तद्वचः श्रुत्वा सूतं जिज्ञासवोऽब्रुवन् । चरकाध्वर्यवः केन कारणं ब्रूहि तत्त्वतः ॥ किं चीर्णं कस्य हेतोश्च चरकत्वं च भेजिरे । इत्युक्तः प्राह तेषां स चरकत्वमभूद्यथा ॥ सूत उवाच ॥ कार्यमासीदृषीणां च किंचिद्ब्राह्मणसत्तमाः । मेरुपृष्ठं समासाद्य तैस्तदास्त्विति मंत्रितं ॥ यो नोऽत्र सप्तरात्रेण नागच्छेद्द्विजसत्तमाः । स कुर्याद्ब्रह्मवध्यां वै समयो नः प्रकीर्तितः ॥ ततस्ते सगणाः सर्वे वैशंपायनवर्जिताः । प्रययुः सप्तरात्रेण यत्र संधिः कृतोऽभवत् ॥ ब्राह्मणानां तु वचनाद्ब्रह्मवध्यां चकार सः । शिष्यानथ समानीय स वैशंपायनोऽब्रवीत् ॥ ब्रह्मवध्यां चरध्वं वै मत्कृते द्विजसत्तमाः । सर्वे यूयं समागम्य ब्रूत मे तद्धितं वचः ॥ याज्ञवल्क्य उवाच ॥ अहमेव चरिष्यामि तिष्ठंतु मुनयस्त्विमे । बलं चोत्थापयिष्यामि तपसा स्वेन भावितः ॥ एवमुक्तस्ततः क्रुद्धो याज्ञवल्क्यमथाब्रवीत् । उवाच यत्त्वयाधीतं सर्वं प्रत्यर्पयस्व मे ॥ एवमुक्तः सरूपाणि यजूंषि प्रददौ गुरोः । रुधिरेण तथाक्तानि छर्दित्वा ब्रह्मवित्तमः ॥ ततः स ध्यानमास्थाय सूर्यमाराधयद्द्विजः । सूर्ये ब्रह्म यदुच्छिन्नं खं गत्वा प्रतितिष्ठति ॥ ततो यानि गतान्यूर्ध्वं यजूंष्यादित्यमंडलं । तानि तस्मै ददौ तुष्टः सूर्यो वै ब्रह्मरातये ॥ अश्वरूपश्च मार्तंडो याज्ञवल्क्याय धीमते । यजूंष्यधीयते यानि ब्रह्मणा (ब्राह्मणो B. D.) येन केनचित् ॥ अश्वरूपाणि दत्तानि ततस्ते वाजिनोऽभवन् । ब्रह्महत्या तु यैश्चीर्णा चरणाच्चरकाः स्मृताः ॥ वैशंपायनशिष्यास्ते चरकाः समुदाहृताः । इत्येते चरकाः प्रोक्ता वाजिनस्तु निबोधत ॥ याज्ञवल्क्यस्य शिष्यास्ते कण्ववैधेयशालिनः । मध्यंदिनश्च शापेयी विदग्धश्चाथ उद्दलः ॥ ताम्रायणश्च वात्स्यश्च तथा गालवशैषिरी (गोलवशैषिरी C. गालवशौषिरी B. गालवशैषिरी D.) । आटवी (आाटवी C. अटव्या B. अटवी D.) च तथा पर्णी वीरणी सपरायणः ॥ इत्येते वाजिनः प्रोक्ता दश पंच च संमताः । शतमेकाधिकं कृत्स्नं यजुषां ये विकल्पकाः ॥ पुत्रमध्यापयामास सुमंतुमथ जैमिनिः । सुमंतुश्चापि सुन्वानं पुत्रमध्यापयत्प्रभुः ॥ स सहस्रमधीत्याशु सुकर्माप्यथ संहिताः । प्रोवाचाथ सहस्रस्य सुकर्मा सूर्यवर्चसः ॥ अनध्यायेष्वधीयानान् तान् जघान शतक्रतुः । प्रायोपवेशमकरोत्ततोऽसौ शिष्यकारणात् ॥ क्रुद्धं दृष्ट्वा ततः शक्रो वरमस्मै ददौ पुनः । भाविनौ ते महावीर्यौ शिष्यावनलवर्चसौ ॥ अधीयानौ महाप्राज्ञौ सहस्रसंहिता उभौ । एते सुरा महाभाग मा क्रुध्य द्विजसत्तम ॥ इत्युक्त्वा वासवः श्रीमान् सुकर्माणं यशस्विनं । शांतक्रोधं

द्विजं दृष्ट्वा तत्रैवांतरधीयत ॥ तस्य शिष्योऽभवद्धीमान्पौष्यिंजिर्द्विजसत्तमाः । हिरण्यनाभः कौशिल्यो द्वितीयोऽभून्नराधिपः ॥ अध्यापयत्तु पौष्यिंजिः सहस्रार्धं तु संहिताः । ते नाम्नोदीच्यसामान्याः शिष्याः पौष्यिंजिनः शुभाः ॥ शतानि पंच कौशिल्यः संहितानां च वीर्यवान् । शिष्या हिरण्यनाभस्य स्मृतास्ते प्राच्यसामगाः ॥ लोकाक्षिः कुथुमिश्चैव कुशीतिर्लांगलिस्तथा । पौष्यिंजिशिष्याश्चत्वारस्तेषां भेदान्निबोधत ॥ राणायनीयः (रायाणनीयः C.) सहतंडिपुत्रस्तस्मादन्यो मूलवारी सुविद्वान् । सकैतिपुत्रः सहसान्यपुत्र एतान्भेदान्विद्धि लोकाक्षिणस्तु ॥ त्रयस्तु कुथुमेः पुत्रा औरसा सपराशराः (रसपासराः B. D.) । भागवित्तिश्च तेजस्वी त्रिविधाः कुथुमाः स्मृताः ॥ शैरिकः (शैरिद्युः C.) शृंगिपुत्रस्तु द्वावेतौ चरितव्रतौ । राणायनीयिः सौमित्रिः सामवेदविशारदौ ॥ प्रोवाच संहितास्तिस्रः शृंगिपुत्रो महातपाः । चैलः (चौल° C.) प्राचीनयोगश्च सुरालश्च (?) द्विजोत्तमाः ॥ प्रोवाच संहिताः षट् तु पाराशर्यस्तु कौथुमः । आसुरायणवैशाख्यौ वेदवृद्धपरायणौ ॥ प्राचीनयोगपुत्रश्च बुद्धिमांश्च पतंजलिः । कौथुमस्य तु भेदास्ते पाराशर्यस्य षट् स्मृताः ॥ लांगलिः शालिहोत्रस्तु (शालिगोत्रस्तु C.) स षट् प्रोवाच संहिताः । भालुकिः कामहानिश्च जैमिनिर्लोमगायिनिः (लोम° MSS.) ॥ कंडुश्च कोहलश्चैव षडेते लांगलाः स्मृताः । एते लांगलिनः शिष्याः संहिता यैः प्रसाधिताः ॥ ततो हिरण्यनाभस्य कृतिः शिष्यो (कृतशिष्यो MSS.) नृपात्मजः । सोऽकरोच्चतुर्विंशत्संहिता द्विपदां वरः ॥ प्रोवाच चैव शिष्येभ्यो येभ्यस्तान्वै निबोधत । राडुश्च (राडश्चन्मह° C.) महवीर्यश्च पंचमो वाहनस्तथा ॥ तालिकः (तालकाः B. तालकः D.) पांडकश्चैव कालिको राजिकस्तथा । गौतमश्चाजवस्तश्च सोमराजा यतकृतः (पतंजतः B. यतंततः D.) ॥ पृष्ठघ्नः परिकृष्टश्च उलूखलक एव च । यवीयसश्च वैशालो अंगुलीयश्च कौशिकः ॥ सालिमंजरिः सत्यश्च कापीयकानिकश्च यः । पाराशरश्च (परा° C.) धर्मात्मा इति क्रांतास्तु सामगाः ॥ सामगानां तु सर्वेषां श्रेष्ठौ द्वौ तु प्रकीर्तितौ । पौष्यिंजिश्च कृतिश्चैव संहितानां विकल्पकौ ॥ अथर्वाणं द्विधा कृत्वा सुमंतुरददाद्द्विजाः । कबंधाय गुरुः कृत्स्नं संचविद्या (sic C. सचविद्या B. D.) यथाक्रमं ॥ कबंधस्तु द्विधा कृत्वा पथ्यायैकं पुनर्ददौ । द्वितीयं वेदस्पर्शाय (वेददर्शाय Vishṇup.) स चतुर्धाकरोत्पुनः ॥ मोदो[1] ब्रह्मबलश्चैव पिप्पलादस्तथैव च । शौल्कायनिश्च (शौष्कायनिश्च C. शौका° B. शोक° D.) धर्मज्ञश्चतुर्थस्तु यतः स्मृतः (चतुर्थः तपतः C.) ॥ वेदस्पर्शस्य चत्वारः शिष्यास्त्वेते दृढव्रताः । पुनश्च त्रिविधं विद्धि पथानां (पंथानां MSS.) भेदमुत्तमं ॥ जाजलिः कुमुदादिश्च तृतीयः शौनकः स्मृतः । शौनकस्तु द्विधा कृत्वा ददावेकं तु बभ्रवे ॥ द्वितीयां संहितां धीमान् सैंधवायनसंज्ञिते । सैंधवो मुंजकेशाय भिन्नां चास्य द्विधा पुनः ॥ नक्षत्रकल्पो वैतानस्तृतीयः संहिताविधिः । चतुर्थोऽंगिरसः कल्पः शांतिकल्पश्च पंचमः ॥ श्रेष्ठा ह्यथर्वणो ह्येते संहितानां विकल्पनाः । षट्शः कृत्वा मया प्रोक्तं पुराणमृषिसत्तमाः ॥ आत्रेयः सुमतिर्धीमान्काश्यपो ह्यकृतव्रणः । भारद्वाजोऽग्निवर्चाश्च वसिष्ठो मित्रयुश्च यः ॥ सावर्णिः सौमदत्तिस्तु सुशर्मा शांशपायनः । एते शिष्या मम ब्रह्मन्पुराणेषु दृढ-

---

[1] Pro मोदो Vishnupuránae codd. haec: मौंदो A. मैत्रो D. मौञ्जो B. C.

व्रताः ॥ त्रिभिस्तिस्रः कृतास्तिस्रः संहिताः पुनरेव हि । काश्यपः संहिताकर्ता सावर्णिः शांशपायनिः ॥ सामिषा (सामिका D.) च चतुर्थी स्यात्सा चैषा पूर्वसंहिता । सर्वास्ता हि चतुष्पादाः सर्वाश्चैकार्थवाचिकाः ॥ पाठांतरे पृथग्भूता वेदशाखा यथा तथा । चतुःसाहस्रिकाः सर्वाः शांशपायनिकामृते ॥ लोमहर्षणिका मूला ततः काश्यपिका परा । सावर्णिका तृतीयासामृजुवाक्यार्थपंडिताः । शांशपायनिका चान्या नोदनार्थ(निदाना°?)विभूषिता ॥ सहस्राणि ऋचामष्टौ षट्शतानि तथैव च । एताः पंचदशान्याश्च दशान्या दशभिस्तथा ॥ वालिखिल्याः ससप्रैषाः ससावर्णाः प्रकीर्तिताः । अष्टौ सामसहस्राणि सामानि च चतुर्दश ॥ आरण्यकं सहोमं च एतद्गायंति सामगाः । द्वादशैव सहस्राणि छंद आध्वर्यवं स्मृतं ॥ यजुषां ब्राह्मणानां च तथा व्यासो व्यकल्पयत् । सग्राम्यारण्यकं तस्यात्समंत्रकरणं तथा ॥ अतः परं कथानां तु पूर्वा इति विशेषणं । ग्राम्यारण्यं समंत्रं च ऋग्ब्राह्मणयजुः स्मृतं ॥ तथा हारिद्रवीयाणां खिलान्युपखिलानि तु । तथैव तैत्तिरीयाणां परक्षुद्रा इति स्मृतं ॥ द्वे सहस्रे शतन्यूने वेदे वाजिसनेयके । ऋग्गणः परिसंख्यातो ब्राह्मणं च चतुर्गणं ॥ अष्टौ सहस्राणि शतानि चाष्टौ अशीतिरष्टाभ्यधिकश्च पादः । एतत्प्रमाणं यजुषामृचां च सशुक्रियं साखिलयाज्ञवल्क्यं ॥ तथा चरणविद्यानां प्रमाणं संहितां शृणु । षट्सहस्रमृचामुक्तमृचः षड्विंशतिः पुनः ॥ एतावदधिकं तेषां यजुः कामं विवक्षति । एकादशसहस्राणि दश चान्या दशोत्तराः ॥ ऋचां दशसहस्राणि अशीतिं त्रिंशतानि च । सहस्रमेकं मंत्राणामृचामुक्तं प्रमाणतः ॥ एतावद्भृगुविस्तारमन्यच्चाथर्विकं बहु । ऋचामथर्वणां पंच सहस्राणीति निश्चयः ॥ सहस्रमन्यद्विज्ञेयमृषिभिर्विंशतिं विना । एतदंगिरसां प्रोक्तं तेषामारण्यकं पुनः ॥ इति संख्या प्रसंख्याता शाखाभेदास्तथैव च । कर्तारश्चैव शाखानां भेदहेतुस्तथैव च ॥ सर्वमन्वंतरेष्वेवं शाखाभेदाः समाः स्मृताः । प्राजापत्या श्रुतिर्नित्या तद्विकल्पास्त्विमे स्मृताः ॥ De vatum divinorum generibus, eorumque in singulis Manvantaris reditu. Desinit in hoc capite pars prior. 62 (fol. 155^b). De Manvantaris et de creatione a Manubus singulis facta. De Prithuis Vainyae rebus gestis[1]. 63. De Prithuis prosapia. Dakshae origo. 64. Maríchae, Kaşyapae filii, creatio. De Bhúr, Bhuvas, Svar mundis.

III. *Upodghátapáda.* 65 (fol. 164^b). De Manuis Vaivasvatae creatione. De septem virorum sanctorum, creaturarum dominorum (Saptarshayas, Prajápatayas), origine, eorumque prosapia. 66. De Dharmae prole. Súta a viris sanctis interrogatus, quinam trium deorum praestantissimus esset, unum esse Deum respondit, eumque ad mundi creationem, conservationem, destructionem tres formas induisse (rájasí, sáttvikí, tá-masí tanús). Sicut enim adamas, quamvis unicolor, crystallo repercussus, varios colores exhiberet, ita Creatorem, in mundo se manifestantem, et unum esse et tergeminum. एकास्तन्वः स्मृता वेदे धर्मशास्त्रे पुरातने । सांख्ययोगपरैर्धीरैः पृथगेकार्थदर्शिभिः ॥ अभिजातप्रभावज्ञैर्ऋषिभिस्तत्त्वदर्शिभिः । एकत्वं च पृथक्त्वं च तास्तु भिन्नाः प्रजा इह ॥ इदं परमिदं नेति ब्रुवते भिन्नदर्शनाः । ब्रह्माणं कारणं केचित्केचित्प्राहुः प्रजापतिं ॥ केचिच्छिवं परत्वेन प्राहुर्विष्णुं तथापरे । अविज्ञानेन संसक्ताः शक्त्या रत्यादिचेतसः ॥ तत्त्वं कालं च देशं च कार्यं चावेक्ष्य तत्त्वतः । कारणं तु स्मृता ह्येते नानार्थे त्विह देवताः ॥ एकं प्रशंसमानस्तु सर्वानेव प्रशंसति । एकं निंदति यस्तेषां सर्वानेव स निंदति ॥ एकं यो वेत्ति पुरुषं तमाहुर्ब्रह्मवादिनं । अद्वेषस्तु सदा कार्यो देवतासु विजानता ॥ न शक्यमीश्वरं ज्ञातुमैश्वर्येण व्यवस्थितं । एकात्मा स त्रिधा भूत्वा संमोहयति यः प्रजाः ॥ Reliquos vero deos e tribus principalibus emanasse. 67. Duodecim dei, *Jaya* appellati, quum a Brahmane ad creationem propagandam geniti officium neglexissent, ea poena affecti sunt, ut usque ad finem Vaivasvata aevi renascerentur: ब्रह्मणो वै मुखात्सृष्टा जया देवाः प्रजेप्सया । सर्वे मंत्रशरीरास्ते स्मृता मन्वंतरेष्विह ॥ दर्शश्च पौर्णमासश्च बृहच्च रथंतरं । आकूतः प्रथमस्तेषां ततः स्वाकूतिरुच्यते ॥ विज्ञिश्चैव सुवित्तिश्च आकूतिः कूतिरेव च । अधीतिश्च (अधीष्टश्च C. D.) ततो ज्ञेय आधीतिश्चैव (अधी° C. D.) तत्त्वतः । विज्ञातिश्चैव विज्ञातो मनवो ये च द्वादश ॥ Quare deinceps Ajita, Tushita, Satya, Hari, Vaikuntha, Sádhya, Áditya nominibus oriuntur. De gigantum et Marutum origine. 68. De Danuis prosapia. 69. Minorum gentium dei, velut Gandharvae, Apsarae, Yakshae, et animalia enumerantur. 70. Regum institutio. Vatsárae (Vatsara B.) et Asitae, Kasyapae filiorum, proles. Reliquorum creationis dominorum filii. 71 (fol. 196^a)–82. De manium cultu praecepta, a Brihaspati cum Şamyu filio communicata. 83 (fol. 223^b)–95. Regum historia. Sed in codice nostro in folio 231^a. l. 10. lacuna quam maxima exstat. Omnia enim desiderantur, quae in cod. C. fol. २६२–३०३. leguntur.

---

[1] In hoc capite Sútae et Mágadhae origo narratur. Atque de Súta eadem verba, quae in prooemio leguntur, de Mágadha vero haec: तस्मिन्नेव समुत्पन्ने पुनर्जज्ञे तु मागधः । सामगेषु तु गायत्सु सुग्भांडे वैश्वदेविके । समागते समुत्पन्नस्तस्मान्मागध उच्यते ॥ Uterque quomodo praecones instituti sint, ita refertur: पृथोः स्तवार्थं तौ तत्र समाहूतौ महर्षिभिः । तावूचुर्मुनयः सर्वे स्तूयतामेष पार्थिवः ॥ कर्मैतदनुरूपं च पात्रं चायं नराधिपः । तावूचतुस्तदा सर्वांस्तानृषीन्सूतमागधौ ॥ आवां देवानृषींश्चैव प्रीणयावः स्वकर्मभिः । न चास्य कर्म वै विद्मो न तथालक्षणं यशः ॥ स्तोत्रं येनास्य कुर्याव राज्ञस्तेजस्विनो द्विजाः । ऋषिभिस्तु नियुक्तौ तु भविष्यैः स्तूयतामिति ॥ दानधर्मरतो नित्यं सत्यवाक्संजितेंद्रियः । ज्ञानशीलो वदान्यस्तु संग्रामेष्वपराजितः ॥ यानि कर्माणि कृतवान्पृथुश्चापि महाबलः । तानि शीलेन बद्धानि स्तुवद्भिः सूतमागधैः ॥ ततः स्तवांते सुप्रीतः पृथुः प्रादात्प्रजेश्वरः । अनूपदेशं सूताय मगधान्मागधाय च ॥ तदा (ततो?) वै पृथिवीपालाः स्तूयंते सूतमागधैः । आशीर्वादैः प्रबोध्यंते सूतमागधवंदिभिः ॥ Cf. Vishnupurána I, 13. quod caput etiam in ceteris rebus cum nostro consentit.

IV. *Upasanhára.* 96 (fol. 244[a]). De Manvantaris futuris. De mundi dissolutione et restitutione. De temporis computatione. 97. De septem mundis eorumque praesidibus. De locis inferis. Ṣivae coelum celebratur. 98, 99. De numinis summi cognitione.

Codex hujus seculi initio negligenter exaratus est. (WILSON 120.)

105.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 403. Long. 11¼. Lat. 4¾. Linn. 10.

Váráhapuráṇam, a Vishṇu, verris formam gerente, cum Terra communicatum. (A.) Incipit: नमस्तस्मै वराहाय लीलयोद्धरते महीं । खुरमध्यगतो यस्य मेरुः खणखणायते ॥१॥ दंष्ट्राग्रेणोद्धृता गौरुदधिपरिवृत्ता (l. °वृता) पर्वतैर्निम्नगा[ि]भ स्तोकं मृत्पिंडवत्प्राग्बृहद्धुरुवपुषानंतरूपेण (l. bṛihaduru) येन ॥२॥ सो यं कंसासुरारिर्मुरन[र]कदशास्यांतकृत्सर्वसंस्थः । कृष्णो विष्णुः सुरेशो नुदतु मम रिपूनादिदेवो वराहः ॥३॥ सूत उवाच ॥ यस्मिन्काले क्षितिः पूर्वं वराहवपुषा तु सा । उत्धृता विष्णुना शक्या (l. ṣaktyá) जगाद परमेश्वरं ॥४॥ धरण्युवाच ॥ कस्य कल्पे भवानैव मां समुद्धरते विभोः । न चाहं वेद ते मूर्तिं मोदिसर्गौ च केशव ॥५॥ वेदेषु चैव नष्टेषु मत्स्यो भूत्वा रसातलं । प्रविश्य तांस्तथोत्कृष्य ब्रह्मणे दत्तवानसि ॥ अन्यत्सुरासुरमयं त्वं समुद्रस्य मंथने । वृत्तवानसि (धृतवानसि B.) कौर्म्येण मंदरं मधुसूदन ॥७॥ पुनश्च गां जगन्नाथ निमज्जंति (l. nimajjantím) रसातलात् । उज्जहारैकदंष्ट्रेण भगवान्वै महार्णवान् (°t) ॥८॥ अन्यद्धिरण्यकशिपुर्वरदानेन दर्पितः । आबाधमानः पृथिवीं स त्वया विनिपातितः ॥९॥ (बलिस्तु बद्धो भगवंस्त्वया वामनरूपिणा ।)[1] पुनर्निःक्षत्रिया देव त्वया चापि पुरा कृता ॥१०॥ जामदग्न्येन रामेण त्वया भूत्वा सकृत्प्रभो(:) । पुनश्च रावणो रक्षः क्षपित[:] क्षात्रतेजसा ॥११॥ बलिः प्रबत्धो भगवन्स्त्वया वामनरूपिणा । न च जानामहं (°námy aham) देव तव किंचिंद्विचेष्टितं । उधृत्य मां कथं सृष्टिं सृजसे किं च कारणं ॥ संकृष्टये च कृत्वा तं कारणं (सकृद्रियेत कृत्वा च पाल्यते चापि केन वा B.) । केन वा स्तुलभा देवा सृजन्ता सन्ना सन्ततं विभो ॥ कथं च सृष्टेरादि स्यादवशानं कथं भवेत् । कथं युगस्य गणना संख्या स्यात्तु चतुर्युगं ॥ के वावस्था महेश्वरः (को वा विशेषो तेष्वस्मीं का वा संस्था महेश्वरी B.) । तन्वानः (यज्वानः B.) के च राजानः केन सिद्धिं परां गताः ॥ एतत्सर्वं समासेन कथयास्व प्रसीद मे । इत्युक्त्वा क्रोधरूपेण (ity uktaḥ kroḍarúpeṇa) जहास परमेश्वरः ॥ हसतस्तस्य देवस्य वदने साक्षैत्रितौ वसवः (l. हसतस्तस्य कुक्षौ तु जगद्धात्री) ददर्श ह । रुद्रान्देवान्सहवसुसिद्धसंघोन्महर्षिभिः ॥ सचंद्रसूर्यग्र(ा)हसप्तलोकानंत[:]स्थिताभाव उपातधर्म्मान् । इतिदर्शं (पती) पश्यति सा समस्तं त्प्रतावत्क्षिति सर्वेंपितत्सर्वगात्ता (यावत्क्षितिर्वेपितसर्वगात्ता B.) ॥ उन्मीलितास्यस्तु यदा महात्मा पृष्टो धरण्यामलसर्वगात्ता । तावत्स्वरूपेण चतुर्भुजेन महोदधौ सप्तमथान्वपश्यत् (suptam etc.) ॥ शेषपर्यंकशयने स्तुत्यं देवं जनार्दनं । दृष्ट्वा तंनाभिपंकोत्थमंतस्थंतं चतुर्भुजं । कृतांजलिपुटा देवी स्तुतिं धात्रि (dhátrí) जगाद ह ॥ धरण्युवाच ॥ नमः कमलपत्राक्ष नमस्ते पीतवाससे । नमः सुरारिविध्वंसकारिणे परमात्मने ॥ शेषपर्यंकशयने धृतवक्ष्यस्थलाश्रये (dhṛitavakshaḥsthalaṣriye) । नमस्ते सर्वदेवेश नमस्ते मोक्षकारिणे ॥ नमः शार्ङ्गासिचक्राय जन्ममृत्युविवर्जिते (°jita) । नमो नाभ्योस्थित(l. नाभ्युत्थित)महाकमलासनजन्मने ॥ नमो विद्रूमरक्ताय पाणिपल्लवशोभिते (°ne) । शरणं त्वां प्रपन्नास्मि त्राहि तारिमनागसं (l. nárím) ॥ पूर्णां नीलांजनाकारं व[ा]राहं ते जनार्दनं । दृष्ट्वा भीतास्मि भूयोपि जगत्वदिहगोचरं (जगत्स्वद्देहगोचरं) ॥ इदानीं कुरु मे नाथ दयां त्राहि महाभयात् । केशवः पातु मे पादौ जंघे नारायणो मम ॥ माधवो मे कटिं पातु गोविंदो गुह्यमेव च । नाभिं विष्णुस्तु मे पातु उदरं मधुसूदनः ॥ उ(द)रस्त्रिविक्रमः पातु हृदयं पातु वामनः । श्रीधरः पातु मे कंठं हृषीकेशो मुखं मम ॥ एवं न्यस्य हरेर्न्यासं नामानी (°ni) जगती तदा । नमस्ते भगवन् विष्णोरित्युक्त्वा वीरराम ह (भगवन्विष्णो इत्युक्त्वा वि°) ॥१॥

Cf. Wilson, Vishnupurána, p. XLIV. Cap. 1. Prooemium. 2. De creatione. Sávitrí dea Vedas tres complectitur. 3. Nárada coram Priyavrata, quae in vita priore sibi accidissent, enarrat. 4. De Náráyaṇae formis variis. Aṣvaṣiras rex a Kapila et Jaigíshavya, Vishṇum esse omniformem, edocetur. 5. Animae a metempsychosi liberatio ita obtinetur, si opera, numinis cognitione respecta, fiant. यत्किंचित्कुरुते कर्म पुरुषः साध्वसाधु वा । सर्वं नारायणे न्यस्य कुर्वन्नेव न लिप्यते ॥ et infra: एवं ज्ञानं भवेत्कर्म कुर्वतोऽपि स्वजातिकं भवेन्मुक्तिः etc. 6. Vasu, Káṣmíriae rex, Pushkarae Vishṇum, Puṇḍaríkákshae formam gerentem, celebrat, ibique quae a se in vita priore gesta essent certior fit. 7. Gayae sanctitas Raibhyae rebus gestis narratis celebratur. 8. Narratio de venatore quodam pio, cujus jam in cap. 6. mentio injecta est. 9. De creatione a Náráyaṇa aevo aureo facta. 10. De Durjayae, Supratíkae regis filii, rebus gestis. 11 (fol. 26[b] = B. 14[a])–12. Durjaya quum Gauramukhae anachoretae gemmam magicam eripere voluisset, Vishṇuis potentia coercetur. 13, 14. Gauramukhae cum Márkaṇḍeya de manium cultu colloquium, Prabhásae habitum. 15. Gauramukha Vishṇu celebrato cum numine conjungitur (layam jagáma). 16. Indra quum bobus sacrificaturus esset (gomedha), vaccae a Vidyut et Suvidyut Asuris abreptae sunt. Quas quum Saramá quaesivisset, lactis dono corrupta est, quum vero ab Indra vapularet, lac evomuit, et in Asurarum latebras confugit, et hoc modo vaccae ab Indra repertae sunt[2]. Quantum,

---

[1] Scribae errore hic versus ex iis, quae infra leguntur, repetitus est.

[2] Eadem ratione mythus in Bṛihaddevatá libro narratur. Cf. Kuhn, in Haupt Zeitschrift, VI, 121.

eheu, haec narratio a pulcherrimo illo Ṛigvedae (X, 108) carmine distat! 17–36. Prajápálae regis cum Mahátapase anachoreta de deorum origine colloquium. 17. A Vishṇu deos omnes esse creatos, narratione, Bṛihadáraṇyakae nimis simili, probatur: deos nimirum singulos quosque, quo suas esse in mundo partes summas demonstrarent, corpus priscum illud genitale (prájápatyam ṣaríram) reliquisse, idque tamen viguisse (na ṣíryate). 18, 19. Agnis origo. 20. Aṣvinum origo. 21 (fol. 48ᵃ = B. 26ᵃ). 22. Gauris deae origo. 23. Gaṇeṣae origo. 24. Serpentium origo. 25. Kárttikeyae origo. 26. Solis origo. 27. Ṣiva quum cum Andhaka pugnaret, matres mysticae eorumque proles ortae sunt. 28. Ad Vaitrásuram occidendum Máyá Durgae formam induit. 29. Regionum origo. 30. Kuverae origo. 31 (fol. 68ᵃ = B. 37ᵇ). Numen summum ipsum, quo creationem tueretur, Vishṇuis forma se manifestavit. 32. Dharmae origo. 33. Rudrae origo. 34. Manium origo. 35. Somae dei origo. 36. Tandem Prajápála rex, se aevo aureo Suprabha nomine regem fuisse certior factus, Vishṇu celebrato diem supremum obit. 37. Venator quidam, Áruṇis anachoretae majestate permotus, vita scelesta relicta Vishṇuis cultor evadit. 38. Idem a Durvásase libros sacros edocetur. Jam variae cerimoniae enumerantur. 39. Matsyadvádaṣívratam (Márgaṣire máse). 40. Kúrmadvádaṣívratam (Paushe). 41. Váráhadvádaṣívratam (Mághe, site paxe). 42. Narasinhadvádaṣívratam (Phálgune, s. p.). 43. Vámanadvádaṣívratam (Chaitre, s. p.). 44. Jámadagnyadvádaṣívratam (Vaiṣákhe). 45. Rámadvádaṣívratam (Jyeshṭhe). 46. Kṛishṇadvádaṣívratam (Áshádhe). 47. Buddhadvádaṣívratam (Ṣrávaṇe, s. p.). Kalkidvádaṣívratam (Bhádrapade, s. p.)[1]. 48 (fol. 79ᵃ = B. 50ᵇ). Padmanábhadvádaṣívratam (Áṣvayuje, s. p.). 49. Kárttikadvádaṣívratam. 50–68. Agastyae cum Bhadráṣva Ṣvetaváhana rege colloquium (Agastyagítás). 50–52. De Paṣupála rege narratio, *παραβολικῶς* explicanda. 53. Bhartṛipráptivratam (vasante ṣuklapakshe dvádaṣyám). 54. Ṣubhavratam (Kárttikadvádaṣyám). 55. Dhanyavratam (मार्गशीर्षे सिते पक्षे प्रतिपद्या तिथिर्भवेत्). 56. Kántivratam (Kárttikasya dvitíyáyám site dine). 57. Saubhágyavratam (incipit Phálgunasya tṛitíyáyám ṣukle pakshe). 58. Avighnavratam (Phálgunasya chaturthyám). 59. Ṣántivratam (Kárttikasya panchamyám ṣ. p.). 60. Kámyavratam (Paushasya shashṭhyám ṣ. p.). 61 (fol. 92ᵃ = B. 58ᵃ). Árogyavratam. 62. Putrapráptivratam (Bhádrapadasyáshṭamyám kṛishṇe p.). 63. Ṣauryavratam (Áṣvayujasya navamyám). 64. Sárvabhaumavratam (Kárttikasyáshṭamyám ṣ. p.). 65. Huic capiti Náradapuráṇasúchanam titulus subscriptus est. Neque temere. Vishṇus enim Náradam, devotionis instrumenta percunctantem, his alloquitur: अलाभे वेदशास्त्राणां पंचरात्रोदितेन हि। मार्गेण मां यजंते ये ते मां प्राप्स्यंति नारद ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशां पंचरात्रं विधीयते। शूद्रादीनां तु (न?) तच्छ्रोत्रपदवीमुपयास्यति ॥ एवं मयोक्तं विप्रेंद्र पुराकल्पे पुरातनं। पंचरात्रसहस्राणां यदि कश्चिद्ग्रहिष्यति ॥ कर्म क्षयेच्च मां कश्चिद्यदि भक्तो भविष्यति। तस्य चेदं पंचरात्रं नित्यं हृदि वसिष्यति ॥ इतरे राजसैर्भावैस्तामसैश्च समावृताः। भविष्यंति द्विजश्रेष्ठ मच्छासनपराङ्मुखाः ॥ कृतं त्रेता द्वापरं च युगानि त्रीणि नारद। सत्त्वस्थानं गमिष्यंति कली रजस्तमोधिकः ॥ अन्यच्च ते वरं दद्मि शृणु नारद सांप्रतं। यदिदं पंचरात्रं मे शास्त्रं परमदुर्लभं ॥ तद्भवान्वेत्स्यते सर्वं मत्प्रसादान्न संशयः। वेदेन पंचरात्रेण भक्त्या यज्ञेन च द्विज। प्राप्योऽहं नान्यथा वत्स वर्षकोट्ययुतैरपि ॥ 66. Parabolae supra laudatae explicatio. 67. De ordinum commercio prohibito (agamyágamanam). 68. Agastya miraculum, quod ipsi olim evenit, refert. 69–88. Agastya colloquium repetit, quod Rudra olim secum habuisset (Rudragítás). 69. Vishṇuis majestas celebratur. 70. Rudra quum Creatorem unicum esse, at trifaria forma se manifestare declarasset[2], a viris sanctis interrogatus, cur igitur institutiones ipsi proprias revelasset, haec ait: Gautamam olim in Daṇḍaka silva fame exorta magnum anachoretarum numerum sustentasse. Cui infensus quum Ṣáṇḍilya vaccam veneficio factam in segetes immisisset, eam a Gautama occisam esse. Quo facto anachoretas omnes eremum reliquisse, non aliter scelus illud expiari posse declarantes, nisi vacca illa Gangis aqua in vitam revocaretur. Gautamam id quidem austera devotione effecisse, at, quum insidias sibi structas esse comperisset, anachoretas illos exsecratum esse, ut per omne aevum coma promissa, cinere cooperti, falsa pietatis specie degerent, librorumque sacrorum expertes essent. Horum in usum se postmodum novum institutionum codicem revelasse: भवितारो द्विजोत्तमाः ॥ कलौ त्वद्रूपिणः सर्वे जटामुकुटधारिणः। स्वेच्छया प्रेतवेषाश्च मिथ्या लिंगधराः प्रभो ॥ तेषामनुग्रहार्थाय किंचिच्छास्त्रं प्रदीयतां। ये चास्मद्वंशजाः सर्वे वर्तेयुः कलिपीडिताः ॥ एवमभ्यर्थितस्तैस्तु पुराहं द्विजसत्तमाः। वेदक्रियासमायुक्तां कृतवानस्मि संहितां ॥ निःश्वासाख्यां ततस्तस्यां लीना बाभ्रव्यशांडिलाः। अल्पापराधाच्छ्रुत्वैव गता वैट्टालिकाभवं (गतास्ते दांभिकं भवन् B.) ॥ मयैव मोहितास्ते तु भविष्यं जानता द्विजाः। लौल्यार्थिनः स्वशास्त्राणि करिष्यंति कलौ नराः ॥ निःश्वाससंहिता या (यां MSS.) हि लक्षमात्रं प्रमाणतः। सैव पाशुपती दीक्षा योगः पाशुपतस्तथा ॥ एतस्माद्वेदमार्गाद्धि यदन्यदिह जायते। तत्क्षुद्रकर्म विज्ञेयं रौद्रं शौचविवर्जितं ॥ ये रुद्रमुपजीवंति कलौ वैट्टा-

[1] Capita 39—47. in codice A. desiderantur.

[2] यज्ञेऽस्मिन्यद्धुतं हव्यं मामुद्दिश्य महर्षयः। ते त्रयोऽपि समं भागं गृह्णीमः सुरसत्तमाः ॥ नास्माकं विविधो भावो वर्तते मुनिसत्तमाः। सम्यग्दृशः प्रपश्यंति विपरीतेष्वनेकशः ॥

लिका नराः । उच्छुष्मरुद्रास्ते ज्ञेया नाहं तेषु व्यवस्थितः ॥ भैरवेण स्वरूपेण देवकार्ये यदा पुरा । नर्तितं तु मया सोऽयं संबंधः क्रूरकर्मणां ॥ क्षयं निनीषता दैत्यान्सोऽट्टहासो मया कृतः । यः पुरा तत्र ते मह्यं पतिता अश्रुबिंदवः ॥ असंख्यातास्तु ते रौद्रा भवितारो महीतले । उच्छुष्मनिरता रौद्रा सुरामांसप्रियाः सदा । स्त्रीलोलाः पापकर्माणः संभूता भूतलेषु ते ॥ 71 (fol. 102^b = B. 66^a). De trinitate et unitate. 72. Rudra omnem potentiam Náráyaṇae se debere confitetur[1]. 73. De insulis septem mundanis eorumque dominis. 74–88. Mundi descriptio. 89–91. Ad Andhakae caedem trium deorum conjunctione *Trikalá* sive *Triṣakti* dea oritur, nimirum ea forma creationem repraesentans. 92 (fol. 124^a = B. 79^b)–94. Mahishae gigantis caedes. 95. Rurus gigas a Chámuṇḍa occiditur. 96. De Ṣiva Calvifero narratio, quae eodem fero modo atque in Vámanapuráṇa traditur. 97. Oratio ad venatorem illum pium (capp. 37, 38), Satyatapas appellatum, redit, et miraculum quoddam narratur. 98. Duodecimus Kárttikae mensis clarilunii dies prae ceteris Vishṇui sacer est. Incipit hoc loco Vasishṭhae cum Ṣveta rege de variarum largitionum piarum generibus colloquium. Tiladhenudánam. 99. Jaladhenuvidhis. 100. Rasadhenus. 101 (fol. 138^a = B. 88^b). Guḍadhenus. 102. Ṣarkarádhenus. 103. Madhudhenus. 104. Kshíradhenus. 105. Dadhidhenus. 106. Navanítadhenus. 107. Lavaṇadhenus. 108. Karpásadhenus. 109. Dhányadhenus. 110. Kapilámáhátmyam. Sub finem hujus capitis puráṇae enumerantur. इयं मया हि ते देवि कथिता सात्त्विकामिका । वराहाख्या वरारोहे सर्वपातकनाशनी ॥ सर्वज्ञा दुहिता चेयं ततो ब्रह्मा बुबोध ह । ब्रह्मापि स्वसुते प्रादात्पुलस्त्याय महात्मने ॥ सोऽपि रामाय च प्रादाद्भार्गवाय महात्मने । असावपि स्वशिष्याय प्रादाद्गर्गाय (प्रादादुग्रय A. प्रादादुग्राय B.) धारिणि ॥ गर्गोऽपि (दुग्रोपि A.) मनवे प्रादात् दशवः (?) कीर्तितो मया । संबंधः पूर्वकालोक्तो द्वितीयं शृणु सांप्रतं ॥ सर्वज्ञो (सर्वज्ञा A. B.) लब्धवानस्मि त्वं च मत्तो धराधरे । त्वत्तश्च तपसा युक्ता वेत्स्यंति कपिलादयः ॥ क्रमेण यावद्व्यासेन ज्ञातमेतद्भविष्यति । तस्यापि शिष्यो भविता नाम्ना वै रोमहर्षणिः ॥ असौ शुनकपुत्रस्य कथयिष्यति नान्यथा । अष्टादश पुराणानि वेद द्वैपायनो गुरुः ॥ ब्राह्मं पाद्मं वैष्णवं च शैवं भागवतं तथा । तथान्यन्नारदीयं च मार्कंडेयं च सप्तमं ॥ आग्नेयमष्टमं प्रोक्तं भविष्यं नवमं तथा । दशमं ब्रह्मवैवर्तं लैंगमेकादशं स्मृतं ॥ वाराहं द्वादशं प्रोक्तं स्कांदं चापि त्रयोदशं । चतुर्दशं वामनं च कौर्मं पंचदशं तथा । मात्स्यं च गारुडं चैव ब्रह्मांडं च ततः परं ॥[2] 111 (fol. 150^a = B. 95^a). Vishṇuis laudes. 112. Vishṇus a terra interrogatus ordinum quatuor officia enarrare incipit. 113. De facinoribus et piis et scelestis. 114. Triginta duae res enumerantur, maximam partem ad cibum, vestimenta, munditiam pertinentes, quae a Vishṇuis cultore vitandae sunt. 115. Jam quibus adjumentis ii, quos delictorum suorum poeniteat, Vishṇum conciliare debeant, deinceps traditur. Atque primum preces commendantur. 116. De cibi generibus in jejunio vitandis. 117. Preces tribus solennibus diei temporibus (trisandhyá) adhibendae. 118. Facinora proba et honesta enumerantur, quibus peractis homines a metempsychosi liberantur. 119. Kokámukha (sive Koká) locus prae ceteris Vishṇui sacratus est. 120. Duodecimus Kárttikae mensis dies aliaque stata anni tempora Vishṇui sacra sunt. 121 (fol. 168^b = B. 108^a). Duodecimo Phálgunae mensis clarilunii die Vishṇus vernis floribus colendus est. 122. Quaecunque in mundo mira et intelligentiam humanam excedentia eveniunt, ea omnia Vishṇuis potestate mystica (máyá) fiunt. Eidemque, quae deis singulis in mundo gubernando tribuuntur provinciae, debentur: या एता देवताः सर्वा यज्ञभागेन तोषिताः । मायामेतामहं कृत्वा तोषयामि दिवौकसः ॥ लोकाः सर्वे विजानंति देवा नित्यं मखाशिनः । मायामेतामहं कृत्वा रक्षामि त्रिदशान्सदा ॥ सर्वोऽपि भजते लोको यष्टारं च बृहस्पतिं । मायामांगिरसीं कृत्वा याजयामि दिवौकसः ॥ सर्वे लोका विजानंति वरुणः पाति सागरं । मायां तु वारुणीं कृत्वा अहं पामि महोदधिं ॥ सर्वे लोका विजानंति कुबेरोऽयं धनेश्वरः । कुबेरमायामादाय अहं रक्षामि तद्धनं ॥ एवं लोका विजानंति वृत्रः शक्रेण सूदितः । शाक्रीं मायां समास्थाय मया वृत्रो निपातितः ॥ etc. Additur narratio satis absurda de Somaṣarmane sacerdote, qui quum a Vishṇu petivisset, ut potentiam magicam sibi manifestaret, in mulierem transformatus, varia fata subiit. 123. De Kubjámraka, loco sacro, ad Gangem sito, ejusque sacellis. Quo loco Raibhya, vir sanctissimus, Vishṇum coluisse dicitur. 124. De Bráhmaṇae initiatione (bráhmaṇadíkshásútram). 125. De reliquorum ordinum initiatione. Ne Ṣúdra quidem excluditur. 126. Ceremoniae et preces a viris Vishṇui devotis faciendae. 127. Jam quem ad modum triginta et duo delicta illa, quae cap. 114. enumerata sunt, lustrentur, exponitur. Rájánnapráyaṣchittam. Si sectae Bhágavatae socius a rege alimenta sumserit, piaculum esto. 128. Dantakáshṭha-abhakshaṇam. Qui ad Vishṇum venerandum accedunt, antea ligno quodam ad dentes purgandos uti debent. (दंतकाष्ठमखादित्वा यः कर्माणि करोति ते प्रायश्चित्तं च मे ब्रूहि etc.)[3] 129. गत्वा मैथुनं संयोगं यो नु मां स्पृशते नरः । स्पृष्ट्वा रजस्वलां नारीं etc. Neve cadavere tacto

[1] Quae in hoc capite leguntur, similiter in pluribus puráṇis recurrunt, e. g. in Váyupuráṇae cap. 24.

[2] Hoc loco prior libri pars desinere videtur.

[3] दंतकाष्ठ 'a bit of wood used by the natives of India to cleanse their teeth.' Carey. Idque lignum duodecim digitos longum fuisse, alio loco traditur. De eodem in cap. 206. haec: अमायां च विशालाक्षि दंतकाष्ठं न खादयेत् । etc.

ad Vishṇuis templum accedendum est. 130. Marutkarmapráyaṣchittam (v. cr.). 131 (fol. 195^b = B. 130^a). Puríshotsargapráyaṣchittam. 132. Maunatyágapráyaṣchittam. 133. Fuscis (níla) vestibus ne quis ad dei templum accedito. 134. Dei simulacrum nisi ritibus sollennibus non tangendum est. 135. Iracundia vitanda est. 136. Ritibus a religione Vaishṇava alienis (*akarmaṇyam puṇyam*) utendum non est. 137. Rubris vestibus indutus ne quis deum colito. 138. Noctu, lucernis non accensis, ne ad templum accedito. 139. Ne nigris vestimentis neve 140. illotis utitor. 141 (fol. 199^b = B. 132^a). Ne ea offerat, quae a canibus relicta sunt (ṣvánochchhishṭam)[1]. 142. Carne verrina comesta ne adorato. 143. Aves ἐπιδερμίσι instructas (jálapáda) ne edito. 144. Lucernam qui tetigerit (nisi manibus lotis?) deum ne colito. 145. A sepulcro reversus ne templum ingreditor. 146. Liba sesamina (piṇyáka) ne comedito. 147. Carnem verrinam die festo ne adhibeto (वाराहमांसेन तु यो मम कुर्वीत प्रायणं[2]), neve 148. mulsum bibito, neve 149. olus crocinum (kausumbham ṣákam) edito. 150. Vestimenta aliena ne gerito. 151 (fol. 203 = B. 135^a). Quaecunque liba deo offeruntur, recens parata esse debent. 152. Tus non sine floribus donandum est. 153. Templo adito calcei exuendi sunt. 154. De tympano pulsando. 155. Qui gulae nimium indulserit, res sacras nisi lustratus ne aggreditor. Inde ab hoc loco usque ad caput 196. varii loci Vishṇui sacri (tírtha) celebrantur. 156. De Saukaraka (rarius Saukara). Ubi sacella sacerrima haec: Chakratírtha, Somatírtha, Gridhravaṭa[3], Ákhoṭakatírtha, Vaivasvatatírtha[4]. 157. Eodem loco motacilla mortua quum in Gangem projecta esset, postea in mercatoris filium mutata est. 158. Quantum eorum sit praemium, qui coram Vishṇu canunt et saltant, narratione de Cháṇḍála quodam probatur. 159. Kokámukhae sacella enumerantur: Jalavindu, Vishṇudhárá, Vishṇupada, Vishṇusaras, Somatírtha (सोमतीर्थमिति ख्यातं कोकायां मम मंडले । यत्र पंचशिला भूमिर्विष्णुनाम्ना तथांकिता), Tungakúṭa, Anindya áṣrama, Agnisaras, Brahmasaras etc. 160. De Vadarikáṣrama. 161 (fol. 228^b = B. 151^b). Vishṇus toto animo colendus est. 162. De Mandára eremo, qui in dextra Gangis ripa, prope Vindhyam montem, situs esse dicitur. Ibi undecim lacus sacri (kuṇḍa) esse traduntur. 163. De Ṣálagráma, ejusdemque nominis lapidibus[5], et de Gaṇḍakí fluminis sanctitate. 164. Gonishkramaṇatírtham. 165. Stutasvámikshetram, ubi olim, quum Vishṇus Vásudevae forma se manifestaturus erit, Ṣáṇḍilya, Jájali, Kapila, Upaṣáyaka (?), Bhṛigu deum adoraturi esse feruntur. 166. De Dvárávatí ejusque sacellis. Yaduidarum caedes paucis verbis eodemque fere modo narratur, atque in Vishṇupuráṇa V, 37, excepto quod in nostro libro Durvásas Ṣámbam exsecratur. 167. De Sáṇandúra. (उत्तरे तु समुद्रस्य मलयस्य तु दक्षिणे.) 168. Lohárgala: ततः सिद्धवटे भद्रे गत्वा वै त्रिंशद्योजनं । म्लेछमध्ये वरारोहे हिमाचलसमाश्रिते ॥ तत्र लोहार्गलं नाम etc. 169–196. De Mathurae sanctitate. 197–202. De Vishṇuis simulacris. 197 (fol. 315^a = B. 207^b). De erigendis simulacris ligneis (Madhukae, i. e. Aṣokae lignum adhibetur). 198. De lapideis. 199. De fictilibus. 200. De cupreis. 201. De simulacris campanarum aere (káñsya) factis. 202. De argenteis et aureis. 203–206. De manium cultu Náradae cum Nimi colloquium. 203 (fol. 325^a = 211^a). De mundi creatione. Manium cultum primus Nimis, Átreyae filius (isque Manuis filius), mortuo filio instituisse fertur. 204. De lustranda familia. De ritibus et silicernio proximis post mortuum cognatum diebus faciendis. 205. Dona in ceremoniis funebribus pontificibus probis et generosis largienda sunt. Manes enim, si viris genere infamibus (kuṇḍa, gola) munera offerantur, e sedibus coelestibus expelli, Medhátithi regis exemplo probatur. 206. Qui Bráhmaṇae in sacrificio, divinis manibus oblato, quive alii in oblatione, majoribus defunctis data, invitandi sint, docetur. Horum rituum efficacitas laudatur. Cur, quae manibus fiant sacrificia, igne comburantur, explicatur; qui homines a ritibus arcendi sint, definitur etc. 207. Madhuparkae, i. e. dapis aequalibus butyri liquefacti, lactis coagulati, mellis partibus factae, origo mythica. Hoc loco in Vishṇuis cultu illud ferculum adhiberi traditur. 208. Preces in offerendo *madhuparka* recitandae. 209–228. *Sansárachakram*, mundi circulus. His capitibus Náchiketa, quae a se in Tartaro improborum supplicia, justorum praemia visa essent, enarrat. 209. Narratio de Náchiketa et Uddálaka, Káṭhakopanishadis imitatione expressa, et in hoc quidem capite divinus ille philosophi fervor nonnullas certe in imitatore ingenii scintillas accendit. 210. Náchiketam ex inferis reversum viri sancti quae ibi vidisset, interrogant. 211 (fol. 348^b = B. 228^a). Scelesti enumerantur, qui mortui in Acheruntem prae-

[1] Vocabulum insolitum *ṣvána* proxime legitur: श्वानो वै सप्त जन्मानि गोमायुः सप्त वै तथा । जायेत etc.

[2] पायसादुद्धृतं किंचित्प्रायणं तत्प्रकीर्तितं Vratarája.

[3] Additur fabula de cane aurea et vulture, qui eo loco a Somadatta principe vulnerati, postea altera Kántirájae filia, alter Kalingarum regis filius nati sunt.

[4] Locus beatitudinis aeternae, hominibus piis destinatus, in hoc capite Ṣvetadvípa appellatur; alibi etiam reliquae insulae mundanae, velut Kraunchadvípa, eidem usui inserviunt.

[5] Cur Ṣálankáyanae, viri sancti, nomen cum hoc cultu conjungatur, non apparet.

cipitantur. 212. Yamae urbs describitur. 213. Piorum sedes et Yamae satellites describuntur. 214–217. Náchiketa, Yama precibus conciliato, a Chitragupta ejusque famulis per Tartari locos circumducitur, ibique impiorum supplicia conspicit. Quae capita quantisne in deliciis Petrus Breughel, vir optimus, habiturus fuisset! 218, 219. Quibus sceleribus homines in Tartarum detrudantur, exponitur. 220. Chitragupta famulos, variorum morborum forma indutos, ad arcessendos impios emittit. 221 (fol. 369^a = B. 242^b)–222. Yamae et Chitraguptae de mortuis judicium. 223. Inde ab hoc capite Yamae cum Nárada de facinoribus piis, quibus homines in coelum perveniant, colloquium incipit. 224, 225. Mulierum fidarum post mortem praemia. 226. Scelera in vita priore commissa piis operibus obliterari possunt. 227. Quam ob rem quum vaccarum cultus, tum Kárttikae mensis clarilunii diei undecimi, qui *Prabodhiní* nomine Vishṇui sacer est, observatio commendantur. 228. Finitur hoc capite Yamae cum Nárada, et Náchiketae cum viris sanctis colloquium. 229 (fol. 388^a = B. 254^a)–232. De loco sacro Gokarṇa appellato, in Ṣleshmátakavana sito, ubi olim Ṣiva cervi forma latuisse perhibetur[1]. Praecedit narratio de Nandine, qui pietate id effecisse dicitur, ut a Ṣiva catervarum dux (Nandíṣvara) crearetur. 233. Libri finis. 234. Index.

Librum Puráṇae nomen minime merere, sed in usum sectae cujusdam, quae generali Bhágavatarum nomine saepe nuncupatur, compilatum esse, libro perlecto, mihi quidem persuasum est.

Codex sub finem seculi superioris negligenter exaratus est. (WALKER 169.)

106.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 265. Long. 13. Lat. 9. Linn. 21.

Váráhapuráṇam. (B.) De codicibus Berolinensibus cf. Weber, Catal. p. 142.

Codex anno 1821. Benaris parum accurate exaratus est. In fine haec leguntur: संवत् १८७७ खरनामसंवत्सरे अधिकज्येष्ठे मासे शुक्ले पक्षे सप्तम्यायां गुरुवासरे तद्दिने लिखितं वाराहपुराणे संपूर्णम् समाप्तं ॥ ॥ काशीमध्ये ठिकाणासीतलाघाटपरनाथुरामब्राह्मणकीहवेलिमेराजमंदिरमेतिवाडीनाथुरामब्राह्मणगुर्ज्जरगौडत्रिवाडी॥ (WILSON 101.)

107.

Foll. 27–74. Linn. 10. *Mathurámáhátmyae* capita 18, et undevicesimi versus 30, quo libello Mathurá urbs ejusque sacella celebrantur. (C.) Haec Váráhapuráṇae pars capitibus 29. constat et in codicibus nostris inde a capite 169. legitur. Incipit: श्रुत्वा देवस्य माहात्म्यं लोहार्गलनिवासिनः । त्रैलोक्यनाथाधिपतेर्विस्मयं परमं गतः (l. गता) ॥ धरण्युवाच ॥ पद्मपत्रविशालाक्ष लोकनाथ जगत्पते । त्वत्प्रसादाच्च देवेश श्रुतं शास्त्रं महौजसं (महोदयं A. B. D.) ॥१॥ तव शिष्या च दासी च त्वामहं शरणं गता । जगद्धातर्जगद्योने जगत्प्रभुरतंद्रित ॥२॥ तव संभाषणादेव जातास्मि कनकोज्ज्वला । अलंकृता च शस्ता च सर्वशास्त्रेण मानद ॥३॥ शास्त्रस्यास्य कृतेनाथ नास्य (l. násti) नाथ परिश्रमः । त्वदायत्तं जगत्सर्वं यच्च किंचित्प्रवर्त्तते ॥४॥ इति मत्वा (कृत्वा in margine, reliqui codd. मत्वा) साह्लादो हृदि वर्त्तते (यदि वतसे i. e. वर्तसे D. optime) । लोहार्गलात्परं श्रेष्ठं गुह्यं परमदुर्लभं ॥५॥ तीर्थं तद्वद कल्याणं तीर्थानामुत्तमोत्तमं । यदस्ति दुर्लभं तीर्थं कथयस्व मम प्रभो ॥६॥ श्रीवराह उवाच ॥ न विद्यते च पाताले नांतरिक्षे न मानुषे । समत्वं मथुराया हि प्रियं मम वसुंधरे ॥७॥ सूत उवाच ॥ तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य प्रणम्य शिरसा तदा । पुण्यानां परमं पुण्यं पृथ्वी वचनमब्रवीत् ॥८॥ पृथिव्युवाच ॥ पुष्करं नैमिषं चैव पुरीं वाराणसीं तथा । एतान्हित्वा महाभाग मथुरां किं प्रशंससि ॥९॥ श्रीवाराह उवाच ॥ शृणु कार्त्स्न्येन वसुधे कथ्यमानं मयानघे । मथुरेति च विख्यातमस्ति क्षेत्रं परं मम ॥ etc.

Singulis capitibus vada sacra in confinio Mathurae sita enumerantur, ad illustrandamque ejus regionis sanctitatem passim fabellae mirum quantum inficetae inseruntur.

Haec codicis pars sub finem seculi superioris satis accurate exarata est. (MILL 77^b.)

108.

Foll. 46–102. Linn. 9. *Mathurámáhátmyam*, capp. 29. (D.) Exscripsi partem capitis vicesimi sexti (= Váráhapur. 193), quoniam ex eo, quo tempore haec libri pars composita sit, eodem non modo Bhavishyapuráṇam, sed etiam Ṣámbapuráṇam jam vulgatum esse discimus: सुखासीनस्य कृष्णस्य पुत्रदारयुतस्य च । आगतो नारदस्तत्र यदृच्छागमनो मुनिः ॥२॥ पाद्यमर्घमासनं च मधुपर्कं सभाजनं । गां च गृह्य यथान्यायं कृत्वा संवादमुत्तमं ॥३॥ एकांतमिति वक्तव्यं कृष्णं गत्वाथ नारदः । उत्थाय युगलो भूत्वा कृष्णायाचक्षितं शृणु ॥४॥ एष पुत्रो युवा वाग्मी सुरूपश्चारुदर्शनः । स्पृहणीयः सदा कांतः स्त्रीजनस्य सुरेश्वर ॥५॥ एतासां वरनारीणां क्रीडार्थं हि सुरेश्वर । देवयोन्यो ददुस्तुभ्यं सहस्राणि च षोडश ॥६॥ शांबं दृष्ट्वा तु सर्वासां क्षुभ्यते सु मनोभवः । एतन्ने ब्रह्मलोके च गीयते देवतैः सदा ॥७॥ त्वत्प्रियार्थं समायातो भवत्पार्श्वं निषेवितुं (तत्प्रत्ययार्थमायातो भवत्पार्श्वं निवे-

[1] Cf. *Wilson*, Mackenzie Collection, I, p. 69. 'Gokerna Máhátmya. Account of *Gokerna*, a celebrated shrine of *Siva* as *Mahabaleswara*, on the coast of North Canara: a section of the Skanda Purána.' *Fr. Buchanan*, Journey, III, 166.

दितुं D.) । श्रूयेते चार्थवद्गीतौ श्लोकौ द्वैपायनेन वै ॥८॥ कीर्तिमतः स्वर्गवासो नरकस्तद्विपर्ययात् । दिवं स्पृशंति भूमिं च यस्य (? यश्च B.) पुण्येन कर्मणा ॥९॥ यावत्सशब्दो (सुशब्दो ? 'bene audiens') भवति तावत्पुरुष उच्यते । पुरुषश्चाविनाशी च कथ्यते शाश्वतोऽव्ययः ॥१०॥ नरके पुरुषः प्रोक्तो विपरीते मनीषिभिः । तस्माच्छांबं समाहूय तथा देवीगणं वह ॥११॥ आसनेषूपविष्टानां तासां क्षोभं तु शांबतः । लक्षयिष्याम्यहं सर्वं सत्यं वासत्यमेव वा ॥१२॥ तावत्संख्यासनान्येव स्वास्तीर्णानि भागशः । पद्मपत्रैरुपेतानि कृतानि मुनिना सह ॥१३॥ सर्वासामुपविष्टानां (?) प्रत्येकं केशवस्तदा । पश्चाच्छांबं समाहूय (?) तस्याग्रे कृतसंपुटः ॥१४॥ स्थितो मुहूर्तं किं कार्यमादिशस्वाब्रवीत्तदा । दृष्ट्वा रूपमतीवास्य शांबस्यैव वरस्त्रियां ॥१५॥ चुक्षोभ भगवान्देवोऽनंगः संस्मरणात्तया । उत्तिष्ठध्वं गृहं सर्वा गच्छध्वं स्वं निवेशनं ॥१६॥ निगृह्यमाणा तत्क्षोभं वस्त्रलग्नदलेन च ।[1] गताः सर्वा यथायाताः शांबस्तत्र स्थितो भवेत् ॥ Quo facto Ṣámba Kṛishṇae imprecatione lepris afficitur. ततस्तु नारदेनैव शांबशापविनाशनः ॥२८॥ समादिष्टो महान्धर्म आदित्याराधनं प्रति । शांब शांब महाबाहो शृणु जांबवतीसुत ॥२९॥ उदयाचले च पूर्वाह्ण उद्यंतं तु विभावसुं । नमस्कुरु यथाश्राद्धं वेदोपनिषदादिभिः ॥३०॥ त्वयोदितं रविः श्रुत्वा तुष्टिं यास्यति नान्यथा ॥ शांब उवाच ॥ अगम्यागमनात्पापाद्भूत्तो यः पुरुषो भवेत् ॥३१॥ तस्य देवः कथं तुष्टो भविष्यति स वै मुने ॥ नारद उवाच ॥ भविष्यं पुराणमिति तव वादाद्भविष्यति ॥३२॥ ब्रह्मलोके पठिष्यामि ब्रह्मणोऽग्रे त्वहं सदा । सुमंतुर्मर्त्यलोके च मनोः प्रकथयिष्यति ॥३३॥ शांब उवाच ॥ कथं पूर्वाचले गंता मांसपिंडोपमो ह्यहं । पितृशापान्महद्दुःखं प्राप्तोऽस्म्यहमकल्मषः ॥३४॥ नारद उवाच ॥ यथोदयाचले देवमाराध्य लभते फलं । मथुरायां तथा प्रातः षट्सूर्ये-[2] लभेत्फलं ॥३५॥ मध्याह्ने च तथा देवं फलप्रियमकल्मषं । मथुरायां च मध्याह्ने मध्यंदिनगते रवौ ॥३६॥ अस्तंगते यथा देवं सायोराध्य (? शांबाराध्य) फलं लभेत् । मथुरायां तथा पुण्यमुदयास्तरवौ तथा ॥३७॥ प्रातर्मध्यापराह्णे च षट्सूर्ये धारलोपकं । कृष्णगंगोद्भवं चैवं सवनत्रयमेव च ॥३८॥ एवं कुरु यथान्यायमेकाह्ने तु रवेः फलं । आराध्य शांब कुष्टादि सर्वं पापं जहिष्यसि ॥३९॥ श्रीवराह उवाच ॥ ततः शांबो महाप्राज्ञः कृष्णात्मजो ययौ पुरीं । मथुरां मुक्तिफलदां रवेराराधनोत्सुकः ॥४०॥ नारदोक्तेन विधिना शांबो जांबवतीसुतः । षट्सूर्यं पूजयामास उदयंतं विभावसुं ॥४१॥ कृत्वा योगेन चात्मानं शांबस्याग्रे रविस्तदा । वरं वृणीष्व भद्रं ते मद्धर्मं प्रकटाय च ॥४२॥ यच्छिक्षितो नारदेन तद्भद्र मम चाग्रतः । शांब पंचाशकैः श्लोकैर्वेदगुह्यपदाक्षरैः ॥४३॥ यत्स्तुतोऽस्मि त्वया वीर तेन तुष्टोऽस्मि ते सदा । स्पृष्टो देवेन सर्वांगस्तत्क्षणादीप्तसच्छविः (? fortasse दीप्तिमच्छविः) ॥४४॥ व्यक्तांगावयवः साक्षाद्द्वितीयोऽभूद्रविर्यथा । मध्याह्ने याज्ञवल्क्यस्य यजुर्माध्यंदिनीयकं (ययूर्मा° D. यज्ञं मा° A. B.) ॥४५॥ अध्यायच्छांबसहितो रविर्मध्यंदिनो यथा । वैकुंठपश्चिमे पार्श्वे तीर्थं माध्यंदिनीयकं ॥४६॥ स्नात्वा माध्यंदिनं दृष्ट्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते । उदयास्ते ततो देवः शांबेन सहितो विराट् ॥४७॥ सायाह्ने कृष्णगंगायां दक्षिणे संस्थितः सदा । तत्र दृष्ट्वा तु सायाह्ने रविमस्तोदयं प्रभुं ॥४८॥ सर्वपापविशुद्धात्मा परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ वराह उवाच ॥ एवं शांबस्य तुष्टेन मध्याह्ने तु नभस्तलात् । द्विधा कृत्वात्मयोगेन शांबकुष्ठमपोहत ॥४९॥ शांबप्रख्याततीर्थे तु तत्रैवांतरधीयत । शांबस्तु सह सूर्येण रथस्थेन दिवानिशं ॥५०॥ रविं स पृच्छयामास पुराणं सूर्यभाषितं । भविष्यपुराणमिति ख्यातं कृत्वा पुनर्नवं ॥५१॥ शांबः सूर्यप्रतिष्ठां च कारयामास तत्त्ववित् । उदयाचले सहस्रांशो (°शुं A. °शु B. D.) र्यमुनायास्तु दक्षिणे ॥५२॥ मध्ये कालप्रियं देवं मध्याह्ने स्थाप्य चोत्तमं । मूलस्थानं ततश्चक्रे अस्ताचलगते रवौ ॥५३॥ स्थाप्य त्रिमूर्त्तिं शांबस्तु प्रातर्मध्यापराह्णिके (? °kím) । मथुरायां तथा चैव स्थाप्य शांबो वसुंधरे ॥५४॥ स्वनाम्ना स्थापयामास पुराणविधिना स्वयं । इदं शांबपुरं नाम माथुराणां कुलेश्वरं ॥५५॥ रथयात्रां (mághamásasya saptamyám) तथा कृत्वा रविणा कथिता यथा । etc. Cf. supra, pp. 31^{b}, 32^{b}.

Libellus hujus seculi initio negligenter exaratus est. (MILL 42^{c}.)

109.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 216. Long. 13½. Lat. 6½. Linn. 10.

Vishṇupuráṇam. (A.) Incipit: समर्चितो भिन्नतार्थसिद्धये गणैः सुराणामपि य स्तुतः सदा । अशेषविघ्नेंधनजातवेदसं नमामि तं शुद्धवियंगणाधिपं ॥१॥ पद्मासनं पद्मसमासनं च पद्मस्य योनिं चतुराननं च । षडंगवेदैश्च विभूषितांगं पितामहं तं प्रणतो ऽस्मि नित्यं ॥२॥ जितं ते पुंडरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन । नमस्ते ऽस्तु हृषीकेश महापुरुष पूर्वज ॥३॥[3]

Lib. I. Foll. 1–50^{b}. Capp. 22. Lib. II. Foll. 50^{b}–77^{b}. Capp. 16. Lib. III. Foll. 78^{a}–107^{a}. Capp. 18. Lib. IV. Foll. 107^{a}–147^{b}. Capp. 24. Lib. V. Foll. 147^{b}–198^{b}. Capp. 38. Lib. VI. Foll. 198^{b}–216^{b}. Capp. 8.

Hujus Puráṇae versio Anglica a Wilson cum prolegomenis et annotationibus praestantissimis anno 1840. Oxonii edita est. De codicibus Berolinensibus cf. Weber Catal. p. 144.

Codex egregius anno 1703 exaratus est. Folium 215. recentiore manu additum est. (WILSON 108.)

110.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 236. Long. 13½. Lat. 5. Linn. foll. 3–21. 11. reliquorum 10.

Vishṇupuráṇam. (B.) Lib. I. Foll. 1–52^{b}. Lib. II. Foll. 52^{b}–83^{b}. Lib. III. Foll. 83^{b}–117^{a}. IV. 117^{a}–157^{b}. V. 157^{b}–216^{b}. VI. 216^{b}–236^{a}.

Codex Benaris anno 1740 exaratus est. Folia 3–21. nostro seculo addita sunt. (WILSON 107.)

[1] Verba corrupta sunt, de rebus cf., si placet, cod. 75. fol. 74^{a}.

[2] Codices et hic et infra षटसूर्ये.

[3] Reliqui codices a disticho tertio incipiunt.

111.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 387. Long. 13. Lat. 6. Lineae variant.

Vishṇupuráṇam. (C.) Lib. I. Foll. 1–90. Lib. II. Foll. 91–148. Lib. III. Foll. 149–207. Lib. IV. Foll. 208–272. Lib. V. Foll. 273–351. Lib. VI. Foll. 352–387.

In hujus codicis marginibus commentarius brevis adscriptus est. Atque librorum I. II. V. explicatio a *Ṣrídharasvámine* composita et *Átmaprakáṣa* appellata est, librorum III. IV. a *Ratnagarbha,* eique nomen *Vaishṇavákútachandriká* inditum est. De sexto libro non constat. Ṣrídharasvámin his verbis exorditur: श्रीविंदुमाधवं दे परमानंदविग्रहं । वाचं विश्वेश्वरं गंगा पराशरमुखान् मुनीन् ॥१॥ श्रीमच्चित्सुखयोगिमुख्यरचितव्याख्यां[1] निरीक्ष्य स्फुटं तन्मार्गेण सुबोधसंग्रहवतीमात्मप्रकाशाभिधा । श्रीमद्विष्णुपुराणसारविवृत्तिकर्ता यतिः श्रीधरस्वामी सद्गुरुपादपद्ममधुपः साधुः स्वधीशुद्धये ॥२॥ श्रीमद्विष्णुपुराणस्य व्याख्यां स्वल्पातिविस्तरां । प्राचामालोक्य तद्व्याख्यामध्येमेयं विधीयते ॥३॥ Libri II. commentarius ab his verbis incipit: संश्रितपरमानंदनृहरिः श्रीधरो यतिः । पुराणं वैष्णवं व्याख्या स्वप्रकाशाख्यटीकया ॥१॥ Lib. III. संशब्दयेन सृष्ट्यादिद्विससभुवनोक्तिभिः । Lib. IV. धर्मोपधर्मयोः पूर्वमुक्तयोरनुवर्ण्यते । Lib. V. अथातः पंचमांशे कृष्णलीलामहोदयः । Lib. VI. सर्गादिफलमाख्यातुं मुक्तिमात्यंतिकं लयं ।.

Codex sub finem seculi superioris exaratus est. In fine libri quarti folium unum desideratur. (Wilson 130.)

112.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 156. Long. 19½. Lat. 6½. Linn. 10.

Vishṇupuráṇam. (D.) Lib. I. Foll. 1–37ᵇ. Lib. II. Foll. 37ᵇ–57ᵇ. III. Foll. 57ᵇ–78ᵃ. IV. Foll. 78ᵃ–105ᵇ. V. Foll. 106ᵃ–144ᵇ. VI. Foll. 144ᵇ–156ᵃ.

Codex superiore seculo nitide exaratus est. (Wilson 26.)

113.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 177. Long. 10½. Lat. 4½. Linn. 11.

Ṣivapuráṇam, capita 75. continens. Incipit: जगतः पितरं शंभुं जगतो मातरं शिवां । तत्पुत्रं च गणाधीशं नत्वैतद्वर्णयाम्यहं ॥१॥ वागीशा यस्य वदने लक्ष्मीर्यस्य च वक्षसि । यस्यास्ति हृदये संवित्तं नृसिंहमहं भजे ॥२॥ एकदा मुनयः सर्वे नैमिषारण्यवासिनः । पपृछुः (paprachuḥ) परया भक्त्या व्यासशिष्यं गुणान्वितं ॥३॥ ऋषय ऊचुः ॥ सूत सूत महाभाग चिरं जीव सुखी भव । पिबंतस्त्वन्मुखांभोजाच्चुतं (chyutam) ज्ञानामृतं वयं ॥४॥ अवितृप्ताः पुनः किंचित्पृष्टुमिच्छामहे वयं । व्यासप्रसादात्सर्वज्ञो जातो (l. yáto) सि कृतकृत्यतां ॥५॥ नाज्ञातं विद्यते किंचिद्भूतं भाव्यं भवं च यत् । गुरोः कृपां समासाद्य सर्वं सार्थीकृतं त्वया ॥६॥ कथय त्वं प्रसादेन शिवरूपमनुत्तमं । तत्पूजां परमां दिव्यां चरित्राख्यप्यनेकशः ॥७॥ अगुणो गुणतां जातः (yátaḥ) कथं लोके महेश्वरः । शिवतत्त्वं वयं सर्वे न जानीमो विचारतः ॥८॥ सृष्टेः पूर्वं कथं देवस्तन्मध्ये च कथं पुनः । तदंते च कथं तिष्ठेच्छंकरो लोकशंकरः ॥९॥ कथं प्रसन्नतां याति प्रसन्नः किं फलं पुनः । यच्छति सर्वलोकेभ्यः सर्वं कथय सुव्रत ॥१०॥ सद्यः प्रसन्नो भगवान् भवतित्यनुशुश्रुमः । एतत्सर्वं तथा चान्यत्कथनीयं त्वयानघ ॥११॥ इति पृष्टस्तदा तैस्तु श्रुत्वा हर्षसमन्वितः । उवाच वचनं तत्र ऋषीणां शृण्वतां तदा ॥१२॥ इति श्रीशिवपुराणे परिपाठकनाम प्रथमोऽध्यायः ॥

Hoc Puráṇam a Súta coram viris sanctis, in Naimisha silva degentibus, ita relatum esse fertur, ut olim a Brahmane deo cum Nárada communicatum erat. Cap. 1. Prooemium. 2. De mundi creatione, quae Ṣivae, nimirum in hoc libro summum numen repraesentantis, jussu facta est. Brahman oloris, Vishṇus apri forma (Ṣvetaváráhakalpe) oriuntur. 3. Ṣiva lingae forma se manifestat. Singulae sermonis literae Ṣivae corpus repraesentant. De Om syllabae sanctitate. 4. Ṣiva Vishṇuis precibus commotus ipsissima specie apparet, eique institutiones suas revelat: जपतस्तस्य देवस्य प्रादुर्भूतो हरः स्वयं । पुनः प्रसन्नस्तत्रैव हरये परमात्मने ॥१॥ निगमं श्वासरूपेण ददौ तस्मै महात्मने । तत्र मंत्रा ह्यनेके वै तत्र कर्माण्यनेकशः ॥२॥ सर्वविद्यानिधिर्देवो हरश्चाशिन्महामुने । ईशानः सर्वविद्यानां श्रुतिरेषा सनातनी ॥३॥ हरात्माथ स्वयं विष्णुर्हरिर्ब्रह्मदात्पुनः । पुरतः श्वासरूपेण प्राप्तवान्निगमं तदा ॥ De qua revelatione, spiritu facta (Niḥṣvásákhyá Sañhitá), cf. quae supra p. 58ᵇ. e Váráhapuráṇae cap. 70. excerpta sunt[2]. Lingae cultus injungitur. Ṣiva mundi regendi partes distribuit. 5, 6. Cur Brahma oloris, Vishṇus apri formam induerint, pueriliter et inepte explicatur. Uterque deus, quum Ṣivam venerati essent, creandi opus aggrediuntur. 7. Deorum creatio. 8. Satí in Dakshae sacrificio in ignem se praecipitat. De Ṣivae cultu, praecipue matutino. 9–24. De Tripurae eversione narratio, quam auctor eodem modo et ordine retulit, atque Kalidása in Kumárasambhava carmine. 25 (fol. 53ᵃ). De lingae cultu et 26. significatione. 27–29. De ritibus cum Ṣivae cultu conjunctis. 30. Pandani (ketakí) flores in Ṣivae cultu non adhibentur, propterea quod haec arbor olim ad Sítam ab opprobrio vindicandam verum testimonium non protulerat. 31 (fol. 66ᵃ). Neve Champakae

[1] De Chitsukha cf. Burnouf, Bhágavatapur. I, LVIII.

[2] Cf. cap. 75, 19. येनैव विष्णवे दत्ताः श्वासेन वेदसंज्ञिताः । वाणीमंत्रा ह्यनेके च ध्यानं च पूजनं बुधाः ॥

floribus utendum est. 32–36. De Gaṇeṣae origine[1], rebus gestis, cultu. 37. Sertorum, Eleocarpi (rudráksha) semine confectorum, sanctitas. 38. Varii loci enumerantur, propter lingae cultum celebrati. Sanctissimi hi duodecim esse dicuntur: सोमराष्ट्रे सोमनाथं (scil. लिंगं) च श्रीशैले मल्लिकार्जुनं ॥१७॥ उज्जयिन्यां महाकालमोंकारे परमेश्वरं। केदारं हिमवत्पृष्ठे डाकिन्यां भीमशंकरं ॥१८॥ वाराणस्यां च विश्वेशं त्र्यंबकं गौतमीतटे। वैद्यनाथं चिताभूमौ नागेशं दारुकावने ॥१९॥ सेतुबंधे च रामेशं घुश्मेशं (l. ghuṣmeṣam) च शिवालये। द्वादशैतानि नामानि प्रातरुत्थाय यः पठेत् ॥२०॥ स etc. 39. De Nandikeṣae sacelli origine fabula. 40. De aliis lingis. Atríṣvara, locus sacer, eo tempore ortus esse dicitur, quum Anasúyae sanctimonia Ganges in locum aridum adductus est. 41 (fol. 92[b]). De superstitionis Laingicae origine fabula, cum sexto Vámanapuráṇae capite argumento quidem, non verbis, consentiens. 42. Andhakae caedes. 43. De Sudarṣana sacerdote, Dadhíchis filio. A quo *Baṭu* sive *Baṭuká* sacerdotes[2] descendisse feruntur: शिवाभ्यां स्थापिता यस्मात्तस्मात्ते बटुकाः स्मृताः ॥३६॥ तयोर्भ्राता (?) यतो जातास्तस्मात्तपोधना मताः। शिवयोः कृपया सर्वे विस्तारं बहुधा गताः ॥३७॥ तेषां च प्रथमा पूजा मता पूजा महात्मनः। तेन यावत्कृता नैव पूजा च शंकरस्य च ॥३८॥ तावत्पूजा न कर्तव्या ब्राह्मणैर्वेदपारगैः। शुभं वाप्यशुभं वापि बटुकं न परित्यजेत् ॥३९॥ प्राजापत्ये च भोज्ये च बटुरेको विशिष्यते। शिवयोश्च तथा कार्ये विशेषो दृश्यते त्विह ॥४०॥ et infra: तस्माच्च बटुकाः श्रेष्ठाः पुराविद्भिः प्रकीर्तिताः ॥५१॥ शिवपूजा तु तैः पूर्वमुच्चार्या नान्यथा पुनः। अन्येषां नाधिकारोऽस्ति शिवस्य वचनादिह ॥५२॥ उच्चारणं च कार्यं वै पूजा पूर्णा भवत्विति। तावदेव हि तेषां तु कार्यं नान्यत्तथैव च ॥५३॥ 44. De Someṣvara linga, quod Prabhásae eo tempore ortum esse dicitur, quum Lunus, ne Dakshae imprecatione omnino evanesceret, Ṣivam precibus et pietate conciliavit. De Mallikárjuna linga. 45. De Mahákáleṣvara linga, in urbe Avantí statuto, quod tum ortum est, quum Ṣiva Dúshaṇam daityam occidit. De Omkára et Amareṣvara lingis. 46. Kedáreṣvaralingam in Badaryáṣrama statutum. 47. Bhímae, Kumbhakarṇae rákshasae filii, caedes. 48. De creatione. Avimukteṣvaralingam. De Ṣiva Calvifero. 49, 50. Káṣis urbis sanctitas. 51 (fol. 116[a])–53. De Kuṣávarta tírtha. Quae in his capitibus de Gautama et Ahalyá traduntur, similem Váráhapuráṇae (cap. 70) narrationem in memoriam reducunt. 54, 55. Rávaṇa a Ṣiva extollitur, rursusque subvertitur. De Vaidyanáthae et Nágeṣvarae lingae origine. 56. Rámeṣvaralingam. 57. Ghuṣmeṣalingam. 59, 60. Hiraṇyakaṣipuis et Hiraṇyákshae caedes. 61 (fol. 141[a]). Achaleṣalingam. Narratio de Áhuka Bhilla et Áhukí uxore, qui Ṣivae favore Nalae et Damayantis forma renati sunt. 62–66. Etiam Arjuna in Ṣivae cultorum numero fuit. 67. De precibus et ceremoniis, in Ṣivae cultu adhibendis. 68. Krishṇa Ṣivam Bilveṣvarae formae adoravit. 69. Idem olim a Ṣiva Sudarṣana discum ad delendos gigantes accepit. 70. Mille Ṣivae nomina. 71 (fol. 162[b])–73. De cerimonia *Ṣivarátri* appellata, quae quatuordecimo Mághae mensis obscurilunii die celebranda est. Cujus cerimoniae observatione vel a scelestissimis hominibus Ṣivam propitiari posse, duabus de venatore quodam et Vedanidhi sacerdote narrationibus probatur. 74. De beatitudine summa obtinenda. 75. De Ṣivae potentia.

De libro ipso, quem ad celebrandum cultum Laingicum scriptum esse vides, in praesentia nihil temere asseveraverim; exspectandum enim est, dum de Skandapuráṇae parte, quae Ṣivamáhátmya appellatur, accuratiora audiamus. Ex quo libellum nostrum desumtum esse, iis quae infra dicta sunt, suspicari possis.

Codex anno 1770 a Bhúdeva nitide quidem, neque tamen satis accurate exaratus est. (WALKER 204.)

114–116.

Volumina tria. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 11. Lat. 4½, sed inde a fol. 92. vol. II. 5.

His voluminibus *Revámáhátmyam*, Revae majestas, continetur, quo libro Revá sive Narmadá fluvius et loci sacri, in ejus ripa siti, celebrantur. Hic liber partem Váyupuráṇae, quod Ṣivae dedicatum est, sive Ṣivapuráṇae, a Váyu narrati, constituere dicitur, et a Súta cum Ṣaunaka communicatur. Sollenni harum literarum more singulorum sacellorum origo et sanctitas narrationibus illustrantur.

Vol. I. Foll. 258. Linn. 8. Incipit: उभयतटपुण्यतीर्था प्रक्षालितसकललोकदुरितौघा। देवमुनिमनुजवंद्या हरतु सदा नर्मदा दुरितं ॥१॥ नाशयतु दुरितमखिलं भूतं भव्यं च कालसंभूतं। सकलपवित्रितवसुधा पुण्यजला वंदिता रेवा ॥२॥ बालार्कस्वप्रभाभं विबुधरिपुशिरश्छेदनाद्रक्तदिग्धं। धाराप्रोद्भूतकालानलबहुलशिखातेजसा दुर्निरीक्ष्यं। निर्दग्धाशेषदैत्यं भ्रमति सुरवधूसंचयैरर्च्यमानं पायाच्चक्रं पुरारेर्विबुधनृपगणैर्वंद्यमानं सदैव ॥३॥ नारायणं etc. ॥४॥ शौनक उवाच ॥ नैमिषे पुण्यनिलये नानाऋषिनिषेविते। शौनकः सत्रमासीनः सूतं पप्रच्छ विस्तरात् ॥५॥ मन्ये हं धर्मनैपुण्यं त्वयि सूत सदर्चितं। पुण्यामृतकथावक्ता व्यासशिष्यः त्वमेव हि ॥६॥ अतस्त्वां परिपृच्छामि धर्मं तीर्थाश्रयं कत्रे। बहूनि संति तीर्थानि बहुशो मे श्रुतानि च ॥७॥

---

[1] इति विचार्य सा देवी चरणयोर्जलसंभवं। पंकमुच्चार्य तेनैव निर्ममे पुत्रकं शुभं ॥ Quod aliquatenus verecundius est, quam quae aliis locis de sapientiae dei natalibus narrantur.

[2] Cf. Carey s. v. *vaḍu*: 'a brahman who resides with and performs religious ceremonies for persons of the Ṣúdra class.'

श्रुता दिव्यनदी ब्राह्मी तथा विष्णुनदी मया । तृतीया न मया क्वापि श्रुता रौद्री सरिद्वरा ॥ ८ ॥ तां वेदगर्भां विख्यातां विबुधौघाभिवंदितां । वद मे त्वं महाप्राज्ञ तीर्थपूगपरिस्कृतां ॥ ९ ॥ कं देशमाश्रिता रेवा कथं श्रीरुद्रसंभवा । तत्संश्रितानि तीर्थानि यानि तानि वदस्व मे ॥ १० ॥ सूत उवाच । साधु पृष्टं कुलपते चरित्रं नर्मदाश्रितं । चित्रं पवित्र दोषघ्नं श्रोतुं वक्तुं च सत्तम ॥ ११ ॥ वेदोपवेदवेदांगादीन्यभिव्यस्य पूर्वतः । अष्टादशपुराणानां वक्ता सतीपुनः (सत्यवतीसुतः s. m.) ॥ १२ ॥ तं नमस्कृत्य वक्ष्यामि पुराणानि यथाक्रमं । येषामभिव्याहरणादभिवृद्धिर्वृषायुषोः ॥ १३ ॥ श्रुतिः स्मृतिश्च विप्राणां चक्षुषी परिकीर्त्तिते । काणस्तत्रैकया हीनो द्वाभ्यामंधः प्रकीर्त्तितः ॥ १४ ॥ श्रुतिस्मृतिपुराणानि विदुषां लोचनत्रयं । यस्त्रिभिर्नयनैः पश्येत्सों शो माहेश्वरो मतः ॥ १५ ॥ आत्मविद्या च पौराणी धर्मशास्त्रात्मिका च या । तिस्रो विद्या इमा मुख्याः सर्वशास्त्रविनिर्णये ॥ १६ ॥ पुराणं पंचमो वेद इति ब्रह्मानुशासनं । यो न वेद पुराणं हि न स वेदात्र किंचन ॥ १७ ॥ कतमः स हि धर्मो स्ति किं वा ज्ञानं तथाविधं । अन्यद्वा तत्किमस्तीह पुराणे यन्न दृश्यते ॥ १८ ॥ वेदाः प्रतिष्ठिताः पूर्वं पुराणे नात्र संशयः । बिभेत्यल्पश्रुताद्वेदो मामयं प्रतरिष्यति ॥ १९ ॥ इतिहासपुराणैश्च कृतो यं निश्चलः पुरा । आत्मा पुराणं वेदानां पृथगंगानि तानि षट् ॥ २० ॥ यन्न दृष्टं हि वेदेषु तद्दृष्टं स्मृतिभिः किल । उभाभ्यां यन्न दृष्टं हि तत्पुराणेषु गीयते ॥ २१ ॥ पुराणं सर्वशास्त्राणां प्रथमं ब्रह्मणा स्मृतं । अनंतरं च वक्त्रेभ्यो वेदास्तस्य विनिर्गताः ॥ २२ ॥ पुराणमेकमेवासीदस्मिन् कल्पांतरे मुने । त्रिवर्गसाधनं पुण्यं शतकोटिप्रविस्तरं ॥ २३ ॥ स्मृत्वा जगाद च मुनीन् प्रति देवश्चतुर्मुखः । प्रवृत्तिः सर्वशास्त्राणां पुराणस्याभवत्ततः ॥ २४ ॥ कालेनाग्रहणं दृष्ट्वा पुराणस्य ततो मुने । व्यासरूपं विभुः कृत्वा संहारत्स (samharet sa ?) युगे युगे ॥ २५ ॥ चतुर्लक्षप्रमाणेन द्वापरे द्वापरे सदा । तदष्टादशधा कृत्वा भूर्लोके स्मिन् प्रभाष्यते ॥ २६ ॥ अद्यापि देवलोके तच्छतकोटिप्रविस्तरं । तदर्थोऽत्र चतुर्लक्षसंक्षेपेण निवेशितः ॥ २७ ॥ पुराणानि दशाष्टौ च सांप्रतं तदिहोच्यते । नामतस्तानि वक्ष्यामि शृणु त्वं ऋषिसत्तम ॥ २८ ॥ सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वंतराणि च । वंशानुचरितं चैव पुराणं पंचलक्षणं ॥ २९ ॥ ब्रह्मपुराणं तत्राद्यं संहिताभ्यां विभू[षि]तं । श्लोकानां दशसाहस्रं नानापुण्यकथायुतं ॥ ३० ॥ पाद्मं च [पंच]पंचाशत्सहस्राणि निगद्यसे । तृतीयं वैष्णवं नाम त्रयोविंशतिसंख्यया ॥ ३१ ॥ चतुर्थं वायुना प्रोक्तं वायवीयमिति स्मृतं । शिवभक्तिसमायोगात् शैवं तच्चापराख्यया ॥ ३२ ॥ चतुर्विंशतिसंख्यातं सहस्राणि तु शौनक । चतुर्भिः पर्वभिः प्रोक्तं भविष्यं पंचमं तथा ॥ ३३ ॥ चतुर्द्दशसहस्राणि तथा पंचशतानि तत् । मार्क्कंडं नवसाहस्रं षष्टं तत्परिकीर्त्तितं ॥ ३४ ॥ आग्नेयं सप्तमं प्रोक्तं सहस्राणि तु षोडश । अष्टमं नारदीयं च प्रोक्तं वै पंचविंशति ॥ ३५ ॥ तथा भागवतं नाम भागद्वयविभूषितं । तदष्टादशसाहस्रं प्रोच्यते ग्रंथसंख्यया ॥ ३६ ॥ दशमं ब्रह्मवैवर्त्तं तावत्संख्यमिहोच्यते । लिंगमेकादशं (laingam) ज्ञेयं तथैकादशसंख्यया ॥ ३७ ॥ भागद्वयंविरचितं तत् लिंगं ऋषिपुंगवं । चतुर्विंशतिसाहस्रं वाराहं द्वादशं विदुः ॥ ३८ ॥ विभक्तम(ा)ष्टभिः षंडैः (khaṇḍaiḥ) स्कांदं भागवतां वर । चतुर(ा)शीतिसाहस्रं संख्यया तन्निरूपितं ॥ ३९ ॥ ततस्तु वामनं नाम तच्चतुर्द्दशमं स्मृतं । संख्यया दशसाहस्रं प्रोक्तं कुलपते पुरा ॥ ४० ॥ कौर्म्मं पंचदशं प्राहुर्भागद्वयविभूषितं । दशसप्तसहस्राणि पुरा संक्षेपतः कलौ ॥ ४१ ॥ मात्स्यं मत्स्येन यत्प्रोक्तं मनवे षोडशं क्रमात् । तच्चतुर्द्दशसाहस्रं संख्यया यजतां वर ॥ गारुडं सप्तदशमं स्मृतं चैकोनविंशतिः । अष्टादशं तु ब्रह्मांडं भागद्वयनिरूपितं ॥ ४३ ॥ तच्च द्वादशसाहस्रं शतद्वयसमन्वितं । तथैवोपपुराणानि चोक्तानि तानि वेधसा ॥ ४४ ॥ इदं ब्रह्मपुराणस्य खिलं सौरमनुत्तमं । संहिताद्वयसंयुक्तं पुण्यं शिवकथाश्रयं ॥ ४५ ॥ आद्या सनत्कुमारोक्ता द्वितीया सूर्यभाषिता । सनत्कुमारनाम्नापि तद्विख्यातं महामुने ॥ ४६ ॥ द्वितीयं नारसिंहं च पुराणे पद्मसंज्ञिते । नंदापुराणं च तथा तृतीयं वैष्णवे मतं ॥ ४७ ॥ चतुर्थं शिवधर्माख्यं पुराणे वायुसंज्ञिते । दौर्वाससं पंचमं च स्मृतं भागवते सदा ॥ ४८ ॥ भविष्ये नारदोक्तं च सूरिभिः क[ि]थ[तं] पुरा । कापिलं मानवं चैव तथैवोशनसेरितं ॥ ४९ ॥ ब्रह्मांडं वारुणं चाथ कालिकाह्वयमेव च । माहेश्वरं तथा शांबं सौरं सर्वार्थसंचयं ॥ ५० ॥ पारासरं भागवतं कौर्मं चाष्टादशं क्रमात् । एतान्युपपुराणानि मयोक्तानि यथाक्रमं ॥ ५१ ॥ पुराणसंहितामेतां यः पठे(त्)द्वा शृणोति च । सो नंतपुण्यभागी स्यान्मृतो ब्रह्मपुरं व्रजेत् ॥ ५२ ॥ इति वायुपुराणे श्रीरेवाखंडे पुराणसंहिता नामाध्यायः ॥ १ ॥

सूत उवाच ॥ पुराणं यन्मयोक्तं हि चतुर्थं वायुसंज्ञितं । चतुर्विंशतिसाहस्रं शिवमाहात्म्यसंयुतं । महिमानं शिवस्याह पूर्वे पारासरः पुरा । अपरार्द्धे तु रेवाया माहात्म्यमतुलं मुने । पुराणेषूत्तमं प्राहुः पुराणं वायुनोदितं । यस्य श्रवणमात्रेण शिवलोकमवाप्नुयात् । यथा शिवस्तथा शैवं पुराणं वायुनोदितं । शिवभक्तिसमायोगान्नामद्वयविभूषितं[1] । नर्मदायास्तु माहात्म्यं तस्मिन् द्वैपायनो ब्रवीत् etc.

Initio excepto, quo varia mundi aeva enumerantur, quum praeter nomina nihil memorabile libro nostro tradatur, singulorum capitum titulos exscribere satis habui[2]: Puráṇasanhitá. Narmadámáhátmya[3]. Kalpasamudbhavas. Máyúrakalpasambhavas. Kúrmakalpasamudbhavas. Vakakalpasamudbhavas. Mátsyakalpas. Fol. 48ᵇ. Váráhakalpas. Kapilápúrvasambhavas. Viṣalyásambhavas. Viṣalyásangamas. Karamardásangamas. Nílagangásangamas. Madhúkavratam. Fol. 73ᵃ. Tripuravidhvanse Jváleṣvaratírtham. Revákáverísangamamáhátmyam. Váráhísangamas. Chaṇḍavegásangamatírtham. Eraṇḍísangamatírtham. Eraṇḍísangame Pitritírthamáhátmyam. Omkárotpattimáhátmyam[4]. Koṭitírtham. Kákahradatírtham. Jambukeṣvaratírtham. Sárasvatatírtham. Kapilásangamamáhátmyam. Narakavarṇanam. Fol.102ᵃ. Ṣáríravyavasthá. Amareṣvaratírthe godánamahimá. Aṣokavanikátírtham. Matangatírtham. Mṛigavanatírtham. Manorathatírtham, Angáragartásangamamáhátmyam. Kṛishṇárevásangamas, Vilvámra-

[1] i. e. Váyavya-Raudram. [2] Capita numeris carent.

[3] Inde a capite tertio usque ad finem libri Yudhishṭhira cum Márkaṇḍeya colloquitur.

[4] Hujus sacrarii origo traditur. Urbs ad Kalpagá fluvium in monte Amarakanṭaka sita esse dicitur.

kamáhátmyam. Suvarṇadvípam, Hiraṇyagarbhásangamas. Aṣokeṣvaratírtham. Vágu-revásangamamáhátmyam. Sahasrávartakatírtham. Saugandhikavanamáhátmyam. Sarasvatítírthamáhátmyam. Brahmodatírtham. Ṣánkaratírtham. Somatírtham. Sárasvatatírtham. Sahasrayajnatírtham. Kapálamochanatírtham. Agnitírtham. Aditíṣvaratírtham. Váráhatírtham. Fol. 127[a]. Devapathatírtham. Sahasrayajnatírtham. Ṣuklatírtham. Díptikeṣvaratírtham. Vishṇutírtham. Yodhanapuratírtham. Máruteṣvara-Yogeṣvaratírthadvayam. Rohiṇítírtham. Ṣáríravyavasthá. Dárutírtham. Brahmávartatírtham. Patreṣvaratírtham. Agnitírtham. A'dityatírtham. Meghanádatírtham. Dárutírtham. Fol. 150[a]. Devatírtham. Narmadeṣvaramáhátmyam (Guhávásitírtham). Kapilátírtham. Karanjeṣvaratírtham. Kuṇḍeṣvaratírtham. Pippaládatírtham. Vimaleṣvaratírtham. Vimaleṣvarapushkariṇísangamatírtham. Ṣúlabhedapraṣansá. Andhakavaradánam. Andhakayuddhe Ṣachígrahaṇam. Gírváṇáṣvásas. Andhakavadhas. Ṣúlabhedotpattis. Ṣúlabhede pátraparíkshákathanam. Ṣúlabhede dánadharmas. Ṣ. Dírghatapaákhyánam. Ṛishiṣṛingasvargagamanam. Ṣ. Dírghatapaḥsvargagamanam. Ṣ. Káṣirájamokshas. Ṣ. vyádhavákyam. Ṣ. vyádhasvargagamanam. Fol. 202[b]. Ṣúlabhedamáhátmyam samáptam. Pushkariṇyám A'dityeṣvaratírtham. Ṣakreṣvaratírtham. Karoṭeṣvaratírtham. Kumáreṣvaratírtham. Agastyeṣvaratírtham. Vyáseṣvaratírtham. Vaidyanáthatírtham. Kedáratírtham. A'nandeṣvaratírtham. Mátṛitírtham. Narmadátírtham. Muṇḍeṣvaratírtham. Fol. 220[b]. Anaḍváhí [nadí] sangama. Bhímeṣvaramáhátmyam. Arjuneṣvaratírtham. Dharmeṣvaratírtham. Lukeṣvaratírtham[1]. Dhanadatírtham. Jaṭeṣvaratírtham. Ravitírtham Kámeṣvaratírtham. Mangaleṣvaratírtham. Kapileṣvaratírtham. Gopáreṣvaratírtham. Maṇíṣvaratírtham.

Vol. II. Foll. 233. Tilakeṣvaratírtham. Gotameṣvaratírtham. Mátṛitírtham. Ṣankhachúḍeṣvaratírtham. Kedáratírtham. Paráṣareṣvaratírtham. Bhímeṣvaratírtham. Chandreṣvaratírtham. Aṣvaparṇísangame[2] Bahvíṣvaramáhátmyam. Náradeṣvaratírtham. Vaidyanáthatírtham. Tejonáthatírtham. Fol. 26[b]. Vaidyanáthatírthamáhátmyam. Vánareṣvaratírtham. Kumbheṣvaratírtham. Rámeṣvaratírtham. Megheṣvaratírtham. Dadhiskandam et Madhuskandam tírtham. Nandikeṣvaratírtham. Varuṇeṣvaratírtham. Pávakeṣvaram sive Agnitírtham. Kuveratírtham. Hanúmanteṣvaratírtham[3] sive Kapitírtham. Pútikeṣvaratírtham. Fol. 53[b]. Somanáthatírtham, ad Revae et Uris confluentem situm. Nandátírtham. Pingaleṣvaratírtham. Ṛiṇamochanatírtham. Kapileṣvaratírtham. Chakratírtham sive Jalaṣáyitírtham. Fol. 74[b]. Chaṇḍádityatírtham. Yamaháseṣvaratírtham. Kalhoḍígangeṣvaratírtham. Nandikeṣvaratírtham. (Naranáráyaṇa-) Badarikeṣvaratírtham. Naleṣvaratírtham. Márkaṇḍeṣvaratírtham. Vyásatírtham. Fol. 95[b]. Koṭíṣvaratírtham. Prabheṣvaratírtham. Ṣukeṣvaratírtham. Nágeṣvaratírtham. Márkaṇḍeṣvaratírtham. Koṭíṣvaratírtham. Sankarshaṇeṣvaratírtham. Janakeṣvaratírtham. Manmatheṣvaratírtham. Anasúyátírtham. Eraṇḍísangamatírtham. Fol. 130[a]. Suvarṇaṣileṣvaratírtham. Ambikeṣvaratírtham. Karanjeṣvaratírtham. Bharateṣvaratírtham. Nágeṣvaratírtham. Mukuṭeṣvaratírtham. Saubhágyasundarítírtham. Dhanadeṣvaratírtham. Rauhiṇeṣvaratírtham. Senápure Chakratírtham. Uttareṣvaratírtham. Bhogeṣvaratírtham. Kedáratírtham. Nishkalankatírtham. Márkaṇḍeṣvaratírtham. Dhútapápeṣvaratírtham. A'ngiraseṣvaratírtham. Koṭíṣvaratírtham. Ayonijeṣvaratírtham. Angárakeṣvaratírtham. Skandeṣvaratírtham. Fol. 151[a]. Narmadeṣvaratírtham, quod alio nomine Devatírtham appellatur. Brahmeṣvaratírtham, olim Dhátakitírtham nuncupatum. Válmíkeṣvaratírtham. Kapáleṣvaratírtham, Koṭíṣvaratírtham. Páṇḍutírtham. Trilochaneṣvaratírtham. Kapileṣvaratírtham. Kambukeṣvaratírtham. Chandraprabhásatírtham. Kohaleṣvaratírtham. Fol. 176[b]. Indreṣvaratírtham. Válukeṣvaratírtham. Deveṣatírtham. Ṣakreṣvaratírtham. Nágeṣvaratírtham. Gautameṣvaratírtham sive Ahalyeṣvaratírtham. Rámeṣvaratírtham. Mokshatírtham. Narmadeṣvaratírtham. Kapardíṣvaratírtham. Ságareṣvaratírtham. Dhaurádityatírtham. Ayonijatírtham. Korilápure Agnitírtham, sive Kapileṣvaratírtham. Bhṛigvíṣvaratírtham[4]. Koriḷápure Brahmatírtham. K. Daṣáṣvamedhatírtham. Koṭitírtham. Fol. 199[b]. Koriláyám A'divárárhatírtham. K. Kauvera-Yámya-Váruṇa-Váteṣvaratírtháni. Rámeṣvaratírtham[5]. Karkaṭeṣvaratírtham. Ṣakreṣvaratírtham. Somatírtham. Nandáhradatírtham. Chakratírtham sive Dvádaṣítírtham. Jayavaráhatírtham. Ṣivatírtham. Yodhanípure Rámakeṣavatírtham. Y. Rukmiṇítírtham. Amáhakeṣvaratírtham, qui locus ad manes colendos aptissimus esse dicitur[6]. Siddheṣvaratírtham. Tápeṣvaratírtham.

[1] Nomen versibus hisce explicatur: देवैः सर्वैः समं यत्र लुक्किष्यसि महेश्वर ॥ et इह मे प्रीतिरतुला लुकितस्य सुरैः सह ॥ Sed quaenam illa vox लुक्?

[2] Is fluvius etiam *Aṣvávatí* appellatur.

[3] Cf. हनूमंतेश्वरस्याग्रे भक्त्या विप्राय भारत, et क्रोशांतरे स्थितं पार्थ हनूमंतेश्वराच्छुभं.

[4] कोरिलायां तु पूर्वेण. Ceterum cf. Thornton Gazetteer III, 149: *Korull.* A town in the province of Guzerat, or the dominions of the Guicowar, situate on the right bank of the Nerbudda river, and 30 miles S. from Baroda. Lat. 21° 50′, long. 73° 12′.

[5] Idque in urbe Ayodhyá, quae kroṣam unum a Korilá distat.

[6] Praeter etymologiam, eamque satis absurdam, de nominis origine nihil reperi.

Siddheşvaratírtham[1]. Váruņeşvaratírtham. Angárakatírtham. Linkavárábatírtham. Ankollakatírtham. Paráşareşvaratírtham. Kusumeşvaratírtham.

Hujus voluminis folium numero ३३७ signatum desideratur.

Vol. III. Foll. 217. Kalakaleşvaratírtham. Şvetavárábatírtham. Bhárgaleşvaratírtham. Ádityeşvaratírtham sive Ravitírtham. Hunkáratírtham. Şuklatírthe Cháņakyanŗipasiddhis. Şuklatírthamáhátmyam. Madhumatísangameşvaratírtham. Narmadeşvaratírtham. Anarakeşvaratírtham. Fol. 27[b]. Sarpeşvaratírtham. Ŗishitírtham sive Mokshatírtham (संगता यत्र कावेरी[2] नदी श्रेष्ठा तु रेवया). Gopeşvaratírtham. Márkaņḍeşvaratírtham. Kudumbarísangame Nágatírtham. Sauratírtham, etiam Şámbádityatírtham appellatum, quia a Şámba ad Solis cultum dedicatum esse dicitur. Siddheşvaratírtham. Márkaņḍeşvaratírtham. Gopeşvaratírtham. Kapileşvaratírtham. Vaidyanátheşvaram sive Ghoḍeşvaratírtham. Pingaleşvaratírtham. Bhútíşvaratírtham. Gangávábatírtham sive Şankhoddháratírtham. Gautameşvaratírtham. Daşáşvamedhatírtham. Fol. 52[b]. Bhŗigukachatírtham. Bhŗigukache Kedáratírtham. Bh. Dhútapápatírtham. Bh. Eraņḍítírtham. Bh. Kanakeşvarítírtham. Bh. Jváleşvaratírtham sive Kálágnirudratírtham. Bh. Şálagrámatírtham. Bh. Somatírtham sive Chandrahásatírtham. Bh. Udírņavarábatírtham[3]. Bh. Chandraprabhásatírtham. Bh. Dvádaşádityatírtham. Siddheşvaratírtham. Fol. 80[a]. Kápileşvaratírtham. Trivikramatírtham. Bhŗigukache Vişvarúpatírtham. Nárávaņatírtham. Múlaşrípatitírtham. Fol. 101[a]. Chaulaşrípatitírtham. Bhŗigukache Devatírtham. Bh. Hañsatírtham. Bh. Prabhátírtham. Bháskaram sive Múlasthánatírtham. Kaņṭheşvaratírtham. Bh. Aṭṭaháseşvaratírtham. Bh. Bhúrbhuveşvaratírtham. Şúleşvarítírtham[4]. Bh. Sarasvatítírtham. Bh. Dárukeşvaratírtham. Bh. Aşvinos tírtham, Gonágoníşvaratírtham. Fol. 125[b]. Sávitrítírtham. Válikhilyeşvaratírtham. Bh. Narmadeşvaratírtham. Bh. Mátŗitírtham. Matsyeşvaratírtham. Bh. Devatírtham. Bh. Şikhitírtham. Bh. Koṭitírtham. Paitámahatírtham. Máņḍavyeşvaratírtham. Fol. 151[b]. Akrúreşvaratírtham. Siddharudreşvaratírtham, Devakhátatírtham. Vaidyanáthatírtham. Mátŗitírtham. Uttareşvaratírtham. Narmadeşvaratírtham. Bhaṭabhaṭamátŗitírtham[5]. Kuraríşvaratírtham. Kuraríşvaratírthe Ṭauṭeşakshetrapálamáhátmyam. Daşakanyátírtham. Svarņavindutírtham. Ŗiņamochanatírtham. Bhárabhútitírtham. Fol. 177[a]. Muņḍíşvaratírtham. Ekaşáláyám Ḍiņḍimeşvaratírtham. Apsareşvaratírtham. Munyálayatírtham. Márkaņḍeşvaratírtham. Gaņitádevítírtham. Ámalíşvaratírtham. Kantheşvaratírtham. Ákháṭíşvaratírtham. Şŗingíşvaratírtham. Valakeşvaratírtham. Kapáleşvaratírtham. Márkaņḍeşvaratírtham. Kapileşvaratírtham. Eraņḍísangamatírtham. Rámatírtham sive Pumkhilatírtham. Jamadagnitírtham. Jamadagnitírthe Reváságarasangamasnánavidhis. Luṭhaneşvaratírtham, sive Luṭheşvaram, sive Lukeşvaram. Hañseşvaratírtham. Tiladeşvaratírtham. Fol. 196[b]. Vásaveşvaratírtham. Koṭíşvaratírtham. Alikátírtham. Vimaleşvaratírtham. Desinit in folio 201[a]. locorum sacrorum enumeratio; iis quae sequuntur, de jejuniis similibusque castimoniis breviter agitur, et tírtharum nomina repetuntur. Sacella majora inde ab Omkáratírtha usque ad Narmadae ostium plus quadringentis esse dicuntur.

Omkáratírtham, quo loco sacraria supra enumerata incipere videntur, non equidem a vico *Uooncan Mandata* (As. Journ. 1824. Vol. XVII, 135), accuratius Omkar a Delamaine (Asiatic Journ. 1830. Vol. III. p. 207) appellato, differre puto[6].

Volumen primum et fol. 1–91. voluminis secundi seculo septimo decimo nitidissime exarata, reliqua seculo superiore exeunte addita sunt. (WALKER 140–142.)

117.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 30. Long. 9. Lat. 5. Linn. 10.

Continetur hoc codice *Gayámáhátmyam*, Gayae sanctitas, quo libello Gayae, urbis in Vihára terra sitae, sacella capitibus octo celebrantur. (B.) Libellus e Váyupuráņa desumtus esse dicitur (इति श्रीवायुपुराणे श्रीश्वेतवाराहकल्पे गयामाहात्म्ये etc.). Incipit: सूत उवाच सनकाद्यैर्महाभागैर्देवर्षिः सह नारदः सनत्कुमारं पप्रच्छ प्रणम्य विधिपूर्वकं १ नारद उवाच सनत्कुमार मे ब्रूहि तीर्थं तीर्थोत्तमोत्तमं तारकं सर्वभूतानां

[1] Nomina quamvis saepius repetita sint, diversos tamen locos significant. Ut enim in Anglia urbes vicique *Stoke* appellati septuaginta plus minusve inveniuntur, ita non est, cur eandem ejusdem dei speciem variis in locis cultam fuisse negemus.

[2] De hoc fluvio cf. *Delamaine* loco infra laudato.

[3] Quae in hoc capite Durgae nomina enumerantur, cum iis quae supra p. 39[a]. excerpta sunt, verbo tenus consentiunt.

[4] Vishņus quum, apri forma indutus, terram e mari sublevasset, quinque speciebus se manifestavit, quarum prima in urbe Koralí colitur, secunda in urbe Yodhanípura, tertia in Jayakshetra, quarta Sveta appellatur, quinta supra dicta est.

[5] निम्नभूमौ ततः खात्वा सरश्चक्रुरनुत्तमं । रेवाजलं च कलशैरूह्य चापूरयन्सरः ॥ कुंभावनामितं तोयं यदा भटभटायते (strepebat) । ऋषिभिर्मुनिभिः सिद्धैस्तिष्ठद्भिस्तत्र भारत । तेन शब्देन नामापि कृतं तासां विनोदतः ॥ In fine vero capitis Bhaḍaharímátŗitírtham titulus legitur.

[6] Cf. C. Ritter, Erdkunde VI, 593.

शृण्वतां पठतां सदा २ सनत्कुमार उवाच वक्ष्ये तीर्थं वरं पुण्यं श्राद्धादौ सर्वतारकं गयातीर्थमृषिश्रेष्ठ तीर्थेभ्यो ह्यधिकं शृणु ३ गयासुरस्तपस्तेपे ब्रह्मा स्ततत्र जगाम वै छलेन पातयित्वोर्व्यां शिलां धर्मो ह्यधारयत् ४ etc.

Gayae situs his capitis primi versibus circumscribi videtur: मुंडपृष्ठाच्च पूर्वस्मिन्पश्चिमे दक्षिणोत्तरे। सार्धक्रोशद्वयं मानं गयेति ब्रह्मणेरिता ॥२३॥ पंचक्रोशं गयाक्षेत्रं क्रोशमेकं गयाशिरः। तन्मध्ये सर्वतीर्थानि त्रैलोक्ये यानि संति वै ॥२४॥

Capite primo Gayae sanctitas celebratur, eoque loco manium cultus efficacissime fieri praedicatur. Deinde capp. 2–5. urbis origo enarratur, et singula sacella enumerantur[1]. Gayásura quum Brahmaṇi corpus sacrificii causa obtulisset, ut Gayá in perpetuum deorum sedes esset, obtinuisse dicitur. Capitibus 6. et 7. de ritibus agitur ab iis observandis, qui religionis causa Gayám veniunt. 8. Futura eorum praemia, qui sacraria singula adeunt.

Libellus hujus seculi initio negligenter exaratus est. (Wilson 489.)

118.

Foll. 23–45. Linn. 9. *Gayámáhátmyae* capita septem et octavi disticha duo. (A.)

Haec folia hujus seculi initio negligenter exarata sunt. (Mill 42[b].)

119.

In hoc volumine varia opuscula insunt. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 254. Long. 10. Lat. 4½.

Foll. 1–56. Linn. 10. *Kátyáyanímáhátmya* (Kátyáyaní deae majestas), quod e *Skandapuráṇae* parte, *Brahmottarakhaṇḍa* dicta, desumtum esse dicitur, capita 26. continens. Incipit: सिंहारूढां सर्वकार्यार्थसिद्धै ध्याता सिद्धिं या ददात्येव पुंसां। विष्णोः शक्तिं नंदगोपपुत्री पायाद्भक्तान्वासुदेवस्य नित्यं ॥१ सूत॰ उवाच ॥ शृण्वंतु ऋषयः सर्वे नैमिषारण्यवासिनः। कात्यायन्यास्तु माहात्म्यं सर्वदुःखक्षयंकरं ॥२ सर्वकामप्रदं नृणां नारीसौभाग्यवर्द्धनं। पुत्रपौत्रादिफलदं कृष्णभक्तिप्रदायकं ॥३ पुरा सरस्वतीतीरे ऋषयः सत्रमासत। भृग्वाद्या नारदाद्याश्च महांतः शंसितव्रताः॥४ तेषां कदाचित्संवृत्तो विचारो लोकहेतुना। कलौ कथं भविष्यंति जना वेदबहिर्मुखाः ॥५ न सत्यं न दया शौचं नार्जवं ब्रह्मचारिता। परदारपरद्रोहपरद्रव्यैकलिप्सुता ॥६ न वर्णाश्रमधर्माश्च गुरुशुश्रूषणं न हि। पाषंडधर्मबाहुल्यं भविष्यति कलौ युगे ॥७ तेन दुःखार्दितो लोकः कथं सद्गतिमाप्स्यति। भवतां च दयालूनां तपःसेत्स्यति वा कथं ॥८ इत्थं चिंतयतां तेषां मुनीनां नारदो ब्रवीत्। मा भैष्ट मुनयः सर्वे परदुःखासहिष्णवः ।९ प्रादुर्भूतं परं ब्रह्म देवकीजठरात्पुरा। वसुदेवो व्रजे यच्च निशीथे समवेशयत् ॥१० तत् कृष्णाशब्दिते धाम ये भविष्यंति मानवाः। न तेषां धर्मकामार्थमोक्षाख्यं दुर्लभं क्षितौ ।११ इममर्थमहं विप्रा विधातारं जगद्गुरुं पुरा पृष्ट स चावादीत्पुत्र मे श्रूयतां वचः ।१२ etc.

Libellus ad celebrandum ritum quendam, mense Márgaṣírsha fieri solitum, scriptus est (मासि मार्गे शुक्लपक्षे प्रतिपत्प्रभृति व्रतं), quo ritu Kátyáyaní (i. e. Párvátí) una cum Kṛishṇa colebatur. Quare dea ubique Kṛishṇae 'Ενέργεια appellatur. विष्णुब्रह्ममहेशात्मा केशवो मार्गशीर्षके। मासाधिपतिरस्त्यस्य शक्तिः कात्यायनी ह्यहं ॥३९॥ मां पूजयंति तु भक्त्या ये मार्गशीर्षे सहकेशवां च। तेषां etc. Cap. 21. Quamquam hoc ipso in capite Brahmanis et Rudrae potestate creata esse dicitur. Jam vero auctor, ut utile dulci misceret, Kṛishṇae pueri res gestas adumbrat (capp. 6–20). Qua in re quum Harivanṣam, tum Vishṇupuráṇam secutus est. Idque satis aperte et ingenue confitetur: व्यासेन हरिवंशे च प्रोक्तां विस्तरतस्त्विमां (हरेर्लीलां)। पाराशरेण च प्रोक्तां वैष्णवेऽपि विशेषतः ॥९॥ Cap. 7. Quodsi capita supra dicta cum Vishṇupuráṇae lib. V. cap. 5 sqq. contuleris, auctorem nostrum illius vestigia presse secutum esse invenies. Plerumque enim ipsa verba repetivit. Addidit nonnulla, quae in neutro libro reperiuntur, et seriorem libri originem produnt[2]. Primum enim Nanda et Yaṣodá non homines fuisse dicuntur, sed Kaṣyapa et Aditi, a Brahmane in terram missi. Deinde Rádhá, divinae originis mulier a Kṛishṇa amata, inducitur: एका या सा तु चिच्छक्तिः सदानंदमयी परा। राधेति नाम्ना संप्रोक्ता राजते श्रीस्वरूपिणी ॥१४॥ Cap. 6. et रमापि स्वपतिं दृष्ट्वा गोपीजनरतिप्रदं। स्वमंशं तासु संधाय (संध्याय MS.) राधा भूत्वागमत्स्वयं ॥१६॥ Cap. 18. Denique in capite 19. canticum exstat, versibus in similem sonum desinentibus, scriptum. Incipit: जय जय गोकुलमंडन परिशोषितदुष्टपूतनाप्राण। जय जय शकटभंजन परिरंभितगोपगोपिकात्राण ॥१३॥ Inde a capite 21. Kátyáyanis potentia, gigantum caede manifestata, praedicatur.

Haec codicis pars anno 1709 nitide quidem, neque tamen satis accurate exarata est. (Walker 181[a].)

120–122.

Voll. III. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 13. Lat. 6½. Linn. var.

Continetur his voluminibus *Káṣíkhaṇḍa*, *Skandapuráṇae* pars, quo libro Váráṇasí (Benares) urbs ejusque sacraria celebrantur. Narratio a Vyása coram Súta tradita esse dicitur.

[1] Sanctissimum *Phalgutírtham* fuisse dicitur.

[2] Pastorum filiae (gopí) sedecim fuisse traduntur.

Vol. I. Foll. 318. Incipit: तं मन्महे महेशानं महेशानप्रियार्भकम् । गणेशानं करिगणेशानाननमनामयम् ॥१॥ etc. अष्टादशपुराणानां कर्त्ता सत्यवतीसुतः । सूताग्रे कथयामास कथां पापपनोदिनीम् ॥४॥ व्यास उवाच ॥ कादाचिन्नारदः श्रीमान्स्नात्वा श्रीनर्मदांभसि । श्रीमदोंकारमभ्यर्च्य सर्वदं सर्वदेहिनां ॥५॥ व्रजन्विलोकयांचक्रे पुरो विंध्यं धराधरं । संसारतापसंहारिरेवावारिपरिष्कृतम् ॥६॥

Cap. 1. Vindhya mons, quum superbia elatus a Nárada Merum se altiorem esse audivisset, tanta invidia exarsit, ut Soli, qui illum montem prae ceteris salutare solebat, viam occludere statueret. 2. Quo facto quum Sol iter diurnum absolvere non potuisset, dei Brahmanem precibus adeunt. Sub capitis finem de hominum piorum praemiis et de vaccis colendis agitur. Brahmane auctore dei Agastyam, Káṣi castimonias agentem, petunt. 3. Agastyae eremus describitur, et Káṣis sanctitas celebratur. 4 (fol. 51^{b}). Dei cum Agastya congressi Lopámudrae virtutes celebrant. Occasione oblata, in universum matronae honestae, et viduae, mariti memoriam pie colentes, praedicantur. Deinde dei ab Agastya petunt, ut Vindhyae incrementum minueret. 5. Agastya igitur, Káṣí multo cum luctu relicta, Vindhyam ad modestiam revocat. Hac occasione in urbe Kolápura Lakshmím adorat. 6. De sacrariis quum terrestribus, tum spiritualibus (mánasa tírtha), i. e. variis virtutibus exercendis. 7–24. De Ṣivaṣarmane narratio. 7. Ṣivaṣarman, Bhúdevae sacerdotis filius, Mathurae natus, quum Káṣím, Ayodhyám, Dvárakám, Máyám, Kántím (= Kánchím) Avantim urbes religionis causa profectus esset, mortuus a Vishṇus nuntiis arcessitur. 8 (fol. 96^{b}). Quibuscum curru vectus varios mundos peragrat. Atque primum Piṣacharum, Guhyakarum, Gandharvarum, Vidyádhararum, Yamae sedes visit. Impiorum in Tartaro supplicia qua solet verbositate et rerum atrocitate describuntur. 9. Deinde Apsarasum et Súryae mundum adit. De solis cultu. 10. Tum Indrae et Agnis sedes visit. Incipit narratio de Agnis origine. Quem Viṣvánara et Ṣuchishmatí tum demum genuisse feruntur, postquam Váráṇasiae Ṣivam coluerunt. 11. Cui, duodecim annos nato, quum ab Indrae fulmine periculum instaret, Ṣivae favore avertitur. 12 (fol. 151^{b}). Ṣivaṣarman Nirṛitis et Varuṇae imperia peragrat. Varuṇa, olim Kardamae filius, Ṣuchishmat appellatus, Ṣivae cultu maris imperium obtinuisse fertur. 13. Inde Gandhavatím, Váyus urbem, et Alakám, Kuverae sedem, proficiscitur. Major hujus capitis pars narratione de *Guṇanidhi* sacerdote impio occupatur, qui quum fortuito varios ritus cum Ṣivae cultu conjunctos peregisset, post mortem pluries renatus denique Kuverae locum et imperium obtinuit. Ceterum haec narratio a Ṣivapuráṇae capite 73 (cf. supra, p. 64^{b}) rebus quidem non differt. 14. Rudrarum et Somae mundi. 15. Stellarum et Budhae sedes. De Budhae origine. 16 (fol. 190^{a}). Ṣukrae sedes. Additur mythus, nominis etymo factus. Ṣukra enim, exorta inter Andhakam et deos pugna, ne Asuras mortuos in vitam revocaret, a Ṣiva devoratus esse dicitur etc. 17. Angárakae, Bṛihaspatis, Sanaiṣchárae sedes. 18. Vatum septem divinorum mundus. 19–21. Dhruva ab Uttama, Surucis filio, fratre majore, contumelia affectus, Vishṇus cultui se totum dedit, quo facto a deo hanc potentiam impetrat, ut axis septentrionalis forma sidera omnia motu suo commoveat. Sed haec obiter memorantur, major enim horum capitum pars precibus et hymnis occupatur. 22 (fol. 258^{a}). Maharloka, Janoloka, Tapoloka, Satyaloka. Káṣí a Brahmaṇe deo celebratur. 23. De numine summo, quod Ṣivae formam induisse et Vishṇum et Brahmanem huic aequales sumsisse dicitur. 24. Ṣivaṣarman, se olim Nandivardhanae Vṛiddhakála nomine regem futurum, et postea, Váráṇasiae mortuum, in perpetuum cum numine summo conjunctum iri, a Vishṇus catervis certior fit. 25. Incipit hoc loco Agastyae cum Skanda deo colloquium et ad finem libri continuatur. Ad impetrandam beatitudinem Káṣis frequentanda certissimum esse instrumentum declaratur. 26. Káṣis a viro creatore (purusha) et natura creationis initio condita est. Urbis nomina explicantur. De Maṇikarṇiká lacu mythus, vocabuli etymo suppeditatus, traditur.

Desinit hoc volumen in versu 69. capitis vicesimi septimi.

Voll. II. Foll. 309. Capp. 27–29. De Gangae sanctitate[1]. Cujus aquarum tactus vel levissimus quam efficax sit, Váhíkae, sacerdotis sceleratissimi, exemplo probatur (c. 28). Capite 29. mille Gangae nomina, i. e. varia epitheta, traduntur. Quae epitheta ordine alphabetico disposita sunt, serae libri originis praeter alia hoc etiam documentum. 30 (fol. 66^{a}). De Dhananjaya mercatore et matre ejus mortua narratio, eam ob causam prolata, ut non sine Ṣivae jussu Váráṇasiam ad beatitudinem obtinendam sufficere demonstretur. Sequuntur urbis laudes et nominum explicatio. 31. Olim quum Brahma et sacrificium de principatu contendissent, et Vedae quatuor nec non Omkára Ṣivam esse deum summum declarassent, hujus ira Kálabhairava[2] creatus et Váráṇasiae urbi praefectus est. Quod numen nova Ṣivae forma est (svá múrttir apará). Bhairava quum quintum Brahmanis caput abscidissit, nullo loco hoc scelus expiavit nisi Váráṇasiae. 32 (fol. 100^{a}). Harikeṣa Yaksha,

[1] Occurrunt in cap. 27. haec verba: हरेर्यश्चावयो(i. e. Ṣivae et Durgae)र्भेदं न करोति महामतिः । शिवभक्तः स विज्ञेयो महापाशुपतश्च सः ॥७७॥

[2] Idem etiam Ámardaka, Pápabhakshaṇa, Bhairava appellatur, et octavo Márgaṣírshae clarilunii die colitur.

Púrṇabhadrae et Kanakakuṇḍalae filius, quum a puero Ṣivam coluisset, Váráṇasiam profectus a deo catervis duabus, Sambhrama et Udbhrama nominatis, praeficitur novumque Daṇḍapáṇi nomen accipit[1]. 33, 34. De Jnánodatírthae, aliis nominibus Ṣivatírtha, Tárakatírtha, Mokshatírtha, sive Jnánavápí appellati, origine. Quod ad manes colendos aptissimum perhibetur. Narratio de Suṣílá (postea Kalávatí), Harisváminis filia, eam ob causam inventa, quo auctor in enumerandis et celebrandis urbis sacellis moraretur. 35 (fol. 152[b]). Hoc capite trium ordinum officia quum in universum, tum cerimoniae et preces diurnae accurate exponuntur. Quam equidem partem dignissimam puto, quae cum Rámánandae commentario edatur. 36. De gradu primo, sive *Brahmachárin*. 37. De mulierum corpore. Quae membrorum habitu indicentur, singillatim exponitur. Quae res quemadmodum cum Váráṇasia, sanctimonia, beatitudine connexa sit, scholiasta ipse miratur quidem, at explicat. Cf. supra, pp. 30[b], 31[a].[2] 38. De patris familiae officiis. 39 (fol. 215[b]). Avimukteṣvaram lingam. Ripunjaya exorta fame a Brahmane terrae rex instituitur, novumque Divodásae nomen accipit. 40. De patris familiae officiis. 41. De tertio et quarto, sive anachoretarum et mendicorum gradu[3]. Sed majore hujus capitis parte devotio mystica, spiritu coërcendo variisque sedendi et membrorum collocandorum modis exercenda (ásana, mudrá), tractatur. Atque disticha principalia iisdem fere verbis in A'tmárámae Haṭhayogapradípiká leguntur. 42. De mortis instantis indiciis. Cf. supra, pp. 51[a] et 45[a]. 43 (fol. 259[b]). Divodása Váráṇasiae regnante homines felicissimum aevum degebant. At deorum invidia exorta, Indra Agni persuasit, ut terram desereret. Quo facto Divodása castigationes severas subit. 44. Interim Ṣiva cum Párvatí in Mandara monte commorans, quo Váráṇasiam, sedem sibi dilectissimam, rediret, e qua Divodásae jussu cum reliquis deis decesserat, deas mysticas (yoginí) delegat, ut regem ad deserendam urbem compellerent[4]. 45. Deae igitur, quum variarum feminarum, pleraeque vero veneficarum forma indutae, urbem intrassent, neque ullum in rege vitium reperissent, ipsae urbis sanctitate tantopere alliciebantur, ut in Ṣivae luco sedem aeternam caperent. Sequuntur dearum sexaginta quatuor nomina. Eaedem inde a primo usque ad nonum A'ṣvayujae mensis clarilunii diem aliisque temporibus colendae sunt. 46. Etiam Sol, a Ṣiva Váráṇasiam missus, formis duodecim sumtis, ibi perstat: इति काशीप्रभावज्ञो जगच्चक्षुस्तमोनुदः । कृत्वा द्वादशधात्मानं काशिपुर्यां व्यवस्थितः ॥४४॥ लोलार्क उत्तरार्कश्च सांबादित्यस्तथैव च । चतुर्थो द्रुपदादित्यो मयूखादित्य एव च ॥४५॥ खखोल्कश्चारुणादित्यवृद्धकेशवसंज्ञकौ । दशमो विमलादित्यो गंगादित्यस्तथैव च ॥४६॥ द्वादशश्च यमादित्यः काशीपुर्यां घटोद्भव । तमोधिकेभ्यो दुष्टेभ्यः क्षेत्रं रक्षंत्यमी सदा ॥४७॥ तस्यार्कस्य मनो लोलं यदासीत्काशीदर्शने (i. e. Váráṇasiae videndae cupidus) । ततो लोलार्क इत्याख्या काश्यां जाता विवस्वतः ॥४८॥ लोलार्कस्त्वसिसंभेदे दक्षिणस्यां दिशि स्थितः । योगक्षेमं सदा कुर्यात्काशीवासिजनस्य च ॥४९॥ मार्गशीर्षस्य सप्तम्यां षष्ठ्यां वा (चा MS.) रविवासरे । विधाय वार्षिकीं यात्रां नरः पापैः प्रमुच्यते ॥५०॥ Quibus duodecim solibus haud dubie totidem sacella (laingika) significantur, in quibus mensium singulorum soles colebantur. 47. De Uttarárka, qui in septentrionali urbis parte, in loco Varkarikuṇḍa appellato, positus est. Narratio de Priyavratae sacerdotis filia. 48. De Ṣámbáditya, qui a Ṣámbae, Krishṇae filii, cultu nomen traxit. 49. De Draupadáditya. Initium non magis scurrile quam singulare est. सूत उ° । पाराशर्य मुने व्यास कुमारः (i. e. Skanda) कुंभजन्मने । यदाचख्न (°चख्यौ?) कथामेतां तदा क्व द्रुपदात्मजा ॥१॥ व्यास उवाच । पुराणसंहिता सूत ब्रूते त्रैकालिकीं कथां । संदेहो नात्र कर्तव्यो यतस्तन्नोचरेऽखिलं ॥२॥ Chronologia igitur furca expulsa, Umá Draupadis forma, et Ṣiva quintuplici Panduidarum forma àpparuisse, Draupadí vero pietate solis favorem obtinuisse traditur. De Mayúkháditya. Gabhastíṣvaram lingam. Mangalávratam. 50. De Khakholkáditya[5] et Garuḍáditya, quorum nominum ad explicationem fabula de Kadru, Vinatá, et Garuḍa (Mhbh. I, 1190 sqq.) breviter narratur[6].

Vol. III. Foll. 252. Cap. 51. De Aruṇáditya narratio, Anúrus origine illustrata. De Vṛiddháditya, qui a Vṛiddha-Hárita nomen accepisse fertur. Keṣaváditya. Vimaláditya. Gangáditya. Yamáditya. 52. Divodásam regem, Ṣiva auctore, quum Brahman deus, sacerdotis speciem gerens, adiisset, ad immolanda equorum sacrificia decem impellit, ipseque in urbe detinetur. Unde Daṣáṣvamedhatírtham nomen duxit, olim Rudrasaras appellatum. 53. Ṣiva catervas suas Káṣím mittit. Ṣankukarṇeṣvaram et Mahákáleṣvaram lingam. Ghaṇṭákarṇeṣvaram et Mahodareṣvaram lingam. Somanandíṣvaram, Nandisheṇeṣvaram, Káleṣvaram, Pingaleṣvaram, Kukkuṭeṣvaram lingam. Kuṇḍodareṣvaram, Mayúre-

[1] Idem a Daṇḍa sive Diṇḍi, sive Pingala, solis satellite, non differt.

[2] Ni fallor, utrumque caput ad explicanda Manuis verba: 'indiciis praeditam uxorem ducat' scripta sunt.

[3] In his rebus omnibus auctor Manum secutus est, ita tamen ut plurima adderet.

[4] Post fol. 269. folium unum desiderari videtur. Cf. Vans Kennedy l. l. p. 423 sqq.

[5] Scholiasta auctore hoc nomen etiam खषोल्कादित्य scribitur.

[6] Antiquissima, quod obiter moneo, hujus fabulae forma in Ṣatapathabráhmaṇa (II, 6, 2) legitur, narratioque ipsa Sauparṇíkádrava appellatur.

ṣvaram, Váṇeṣvaram, Gokarṇeṣam lingam etc. 54. De Kapardíṣalinga. De Piṣáchamochanatírthae origine. 55 (fol. 24[a]). De aliis Váráṇasiae lingis et urbis sanctitate. 56. Denique Gaṇeṣa Káṣím mittitur, qui astrologi forma praeditus insomniis interpretandis et alios et regem devincit et in potestatem suam redigit. 57. Quo facto Ṣiva urbis confinium intrat et Gaṇeṣam hymno celebrat. Cui deo quartus Mághae mensis clarilunii dies sacer est. Váráṇasiae quinquaginta sex Gaṇeṣae sacella exstant, ubi deus totidem nominibus colitur. 58. Vishṇus Váráṇasiam proficiscitur. Pádodakatírtham. De Vishṇus simulacro, Ádikeṣava appellato, quod in Ṣvetadvípa loco (काशिसीमनि) statutum est. Praeterea permulta sacraria enumerantur. Vishṇus et Lakshmí, Bauddharum (Saugata) forma sumta (Puṇyakírti et Vijnánakaumudí) doctrinis suis cives corrumpunt (vss. 72–132). Divodása rex, postquam regnum Samaranjayae filio tradidit, et Ṣivae templum, Bhúpálaṣrí appellatum, condidit, ubi Divodáseṣvaram lingam colebatur, mortuus in divorum sedes recipitur. 59. De Panchanadatírtha, quod in Kiraṇae (किरणा), Dhútapápae, Gangis (cum Yamuna et Sarasvatí conjuncti) confluente positum est[1]. Narratio de Dhútapápá, Vedaṣirasis anachoretae filia, cujus imprecatione Dharma deus in Dharmanadam lacum mutatus esse traditur. 60 (fol. 55[a]). De Vindutírtha, quod eo tempore consecratum est, quum Vishṇus, ab Agnivindu anachoreta adoratus, Vindhumádhavae forma se manifestavit. Sequuntur praecepta de Vishṇu Kárttiká mense colendo[2]. 61. Váráṇasiae sacraria (tírtha) enumerantur, ubi Vishṇus et alii dei coluntur. 62. Ṣivae Váráṇasiam introitus. Kápilam tírtham. 63 (fol. 76[b]). Inde ab hoc capite ad finem libri varia Váráṇasiae lingarum genera describuntur. Jyeshṭheṣvaram et Jaigíshavyeṣvaram lingam. Jaigíshavyam, virum sanctum, Ṣiva his verbis alloquitur: योगशास्त्रं मया दत्तं [त]व निर्वाणसाधकं । सर्वेषां योगिनां मध्ये योगाचार्योऽस्तु वै भवान् ॥७१॥ रहस्यं योगविद्याया यथावत्त्वं तपोधन । संवेत्स्यसे प्रसादान्मे येन निर्वाणमाप्स्यसि ॥७२॥[3]. 64. Audito Ṣivae adventu viri sancti, aliis locis sacris relictis, Káṣím proficiscuntur. Urbis sanctitas praedicatur. 65. Hoc capite aliorum lingarum nomina traduntur, pleraque a viris sanctis desumta, velut: Paráṣareṣvaram, Máṇḍavyeṣvaram, Jábáliṣvaram, Kátyáyaneṣvaram, Autathyeṣvaram etc., quae omnia prope Jyeshṭheṣvaram collocata esse dicuntur. Kandukeṣvaralingae origo. Vyághreṣvaralingam, eo tempore ortum, quo Ṣiva Dundubhinirhrádam Dánavam, Prahládae adunculum, tigris forma pontifices opprimentem, occidit. 66. Himavat ad visendam filiam Káṣim venit. Ṣivae templi descriptio. Ṣaileṣalingam. 67. Ratneṣvaralingam. Cujus cultu Kalávatí saltatrix Vasubhútae, Gandharvarum regis, filia, Ratnávalí nomine, facta est, et Ṣankhachúḍae nágae nupsit. 68 (fol. 108[a]). Kṛittiváseṣvaralingam, eo tempore ortum, quum Ṣiva Gajásurae caesi pellem induit. De Hansatírthae origine. 69. Hoc capite sextaginta octo lingae enumerantur, quae pleraque aliis e terris Káṣim pervenisse dicuntur. 70. De deabus tutelaribus: Viṣálákshí, Lalitá, Viṣvabhujá, Váráhí etc. 71. Máheṣvarís cum Durga Asura certamen. 72 (fol. 130[a]). Gigante interfecto dea Durgae nomen sumsit. Quae in hoc capite preces insunt, in Durgae laudem a deis factae, Vajrapanjara appellantur. 73. Lingae (14 + 14 + 14) enumerantur. De Omkáreṣvarae lingae origine. 74. Narratio de Damana, Bháradvájae filio, coram quo, Amarakaṇṭakam profecto, Garga, Páṣupatarum magister, sanctissimos Váráṇasiae locos enumerat, pluraque miracula ibi facta refert. 75. Traipishṭapam sive Trailochanam lingam. 76. Cujus in sacello quum columbarum par nidum fecisset, non modo ex accipitris ungulis effugit, sed etiam postmodum semideorum forma renatum est. 77 (fol. 160[a]). Kedáreṣvaralingam. 78. Dharmeṣvaralingam, olim a Yama in Dharmapíṭha statutum. 79. Ṣiva coram psittacis Mokshalakshmívilásae, Nirváṇamaṇḍapae, Ṣṛingáramaṇḍapae, Jnánamaṇḍapae, aliorum templorum sanctitatem praedicat. 80. De ritu Manorathatṛitíyá appellato (Chaitraṣuklatṛitíyáyám), quo ritu Gaurí una cum Ṣiva colitur. 81. Indra, ut Vṛitrae caedem expiaret, Váráṇasiae in Dharmapíṭha Ṣivam adoravit, ibique tírtham Dharmándhu (sive Dharmakúpa) appellatum ortum est. Indreṣvaralingam aliaque. Narratio de Durdama rege. 82. Narratio de Amitrajit rege, qui Malayagandhiním Vidyádharím, a Kankálaketu Dánava in Tartarum abductam, interfecto gigante, in matrimonium duxit. 83. De ritu Abhíshṭatṛitíyávratam appellato (Márgaṣírshatṛitíyáyám ṣukle p.). Víreṣvaralingam et loci sacri in ejus vicinia siti. 84. Sacraria ad Gangae et Varaṇae confluentem sita. 85. Kámeṣvaram (Durváseṣvaram) lingam et Kámakuṇḍam, olim a Ṣiva Durvásasis supplicatione statutum. 86. Viṣvakarmeṣvaralingam. 87 (fol. 196[b]). Daksha, Ṣivae potestati invidens, sacrificio instituto hunc deum non invitat, neque Dadhíchis auctoritate movetur, ùt consilium mutaret. 88. Qua re audita, Satí in sacrificio se ipsa comburit. 89. Dakshae sacrificium a Ṣivae catervis dirimitur. Daksheṣvaralingam. 90. Párvatíṣvaralingam. 91. Gangeṣvaralingam. 92. Narmadeṣvaralingam. 93. Satíṣvaralingam. 94. Amṛiteṣvaralingam, a Sanáru, Upajandhani filio mortuo et in vitam revocato, repertum. Karuṇeṣvaram,

---

[1] कृते धर्मनदं नाम त्रेतायां धूतपापकं । द्वापरे विंदुतीर्थं च कलौ पंचनदं स्मृतं ॥१३६॥

[2] Rádhae nomen prima vice in hoc capite legitur.

[3] Cf. supra, p. 52[b].

Jyotírúpeṣvaram etc. 95 (fol. 218ᵃ). Vyáseṣvaram. Vyása quum Váráṇasiae summum esse deum Vishṇum declarasset, manus ejus laeva subito torpuit, neque ante soluta est, quam Vishṇu auctore Ṣivam precibus (Vyásáshṭaka) celebrasset. 96. Jam inde ab eo tempore Vyása Ṣivae cultor evadit, et discipulos cerimonias et res sacras Váráṇasiae faciendas edocet. Idem quum stipe non accepta Káṣím exsecravisset, a Ṣiva expulsus, urbis confinium nisi octavo et decimo quarto uniuscujusque mensis die non intrabat. 97. Káṣilingávalí. 98. De die festo, quo Ṣiva, relicto (Chaitraṣuklatrayodaṣyám) Mandara monte, urbem intravit (Úrjaṣuklapratipadi). De Kukkuṭamaṇḍapae (olim Muktimaṇḍapae appellati) origine. 99. Viṣveṣalingam. 100. Anukramaṇikádhyáyas.

Librum serae originis esse puto, eodem fere tempore atque Brahmavaivartapuráṇam scriptum. Verborum artificia et ambiguitates, quibus capita nonnulla abundant, in nullo alio Puráṇa me legere memini. Specimini haec erunt: Cap. I. (नारदो विंध्यं ददर्श) रसालयं रसालैस्तैरशोकैः शोकहारिणं। तालैस्तमालैर्हिंतालैः शालैः सर्वत्र शालितं ॥८॥ खपुरैः खपुराकारं श्रीफलं श्रीफलैः किल। गुरुश्रियं त्वगुरुभिः कपिपिंगं कपित्थकैः ॥९॥ वनश्रियः कुचाकारैर्लकुचैश्च मनोहरं। सुधाफलसमारंभिरंभाभिः परिभासितं ॥१०॥ सुरंगैश्चापि नारंगै रंगमंडपवच्छ्रियं। वानीरैश्चापि जंबीरैर्बीजपूरैः प्रपूरितं ॥११॥ अनिलालोलकंकोलवल्लहल्लीसकापितं। लवलीलवलीलाभिर्लास्यलीलालयं किल ॥१२॥ Cap. V. नरो न रोगी यदिहाविहाय सहायभूतां सकलस्य जंतोः। काशीमनाशीः सुकृतैकराशीमन्यत्र यातुं यततां न चान्यः ॥१७॥ विरस्तपापां त्रिदशैर्दुरापां गंगासदापां भवपाशशापां। शिवाविमुक्तामसृतैकशुक्तिं मुक्ता विमुक्तां न परित्यजंति ॥१८॥ Cap. XLIII, 19. नागा नागांसि चक्रुश्च तस्य नागबलीयसः। दनुजा मनुजाकारं कृत्वा तं तु सिषेविरे ॥ Cap. LX. सुखोपविष्टः संहृष्टः सुदृष्टिर्विष्टरश्रवाः। दृष्टवांस्तपसा जुष्टमपुष्टांगं तपोधनं ॥१३॥ etc. etc. Omnino auctorem carmina poetarum artificiosorum et novisse et imitatum esse affirmaverim, neque despero fore ut nomen ejus eruamus. Narrationes et fabulae ad illustrandam sacellorum sanctitatem traditae pleraeque ineptae et pueriles sunt, nonnulla vero capita lectu dignissima sunt.

De codicibus Parisiacis cf. Hamilton p. 33, de Havniensi Westergaard p. 99, de Berolinensibus Weber p. 145.

Commentarius et perspicuus et utilis Vásudevae regis jussu a Rámánanda, Mukundapriyae filio, Gadádharae nepote, e Kaṣyapa gente oriundo, Váráṇasiae scriptus est. Magistros scholiasta et Rámendravanam (Devendra) et Chaturbhujam habuit. Incipit: संचिदानंदसंदोहभक्तैकामोदमंदिरं। सादरं नौमि तं भक्त्या श्रीगोपीजनवल्लभं ॥१॥ In fine libri se duos commentarios scripsisse declarat, alterum locos e lexicis excerptos continentem, alterum his vacantem (सकोश, विकोश). Ad c. XV, 53. commentarium laudat, quem ipse ad Bálabodhaní libellum composuit. Nisi fallor, e terra Bengalensi oriundus erat, permultas enim voces Bengalicas excitat, quae etiamnum in ore populi versantur. Libros multos laudat, nomina rariora haec: Kaivalyadípikákára I, 2. Gangástotra XXVII, 165. Daṣaṣlokí LXXXVII, 33. Madhumádhaví Amaraṭíká LX, 13. Vishṇubhaktirahasya III, 20. Ṣáradátilaka XXIX, 68. Sangítaratnákara a Ṣárngadeva scriptus, cum commentario Sangítaratnákarakalánidhi, a Kallinártha (sic codex) composito LXXIV, 70. Ṣrídharasvámin I, 2. Sankshepaṣáríraka I, 1. Sárvabhaumabhaṭṭácharya I, 1. Sureṣvarácharya I, 2. Haṭhayogapradípiká XLI, 60. Inter lexicographos Medinikara recentissimus est. Inde a capite LI. scholia satis rara et brevissima sunt.

Hi codices anno 1792 exarati sunt, atque volumen I. et II. satis nitide et accurate, negligentius vero tertium. (Wilson 95–97.)

123.

Hoc volumine opuscula duo continentur. Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 75. Long. 16½. Lat. 3½.

Foll. 1–16. Linn. 4. *Gurugítá*, Skandapuráṇae pars, quo libello distichis circiter centum magistrorum observantia et cultus praecipitur. Praemissis precibus sollennibus, carmen his incipit versibus: ऋषय ऊचुः। गुह्याद्गुह्यतरा विद्या गुरुगीता विशेषतः। त्वत्प्रसादाद्धि श्रोतव्या तत्सर्वं ब्रूहि मे सूतः (विस्तरात्?)। सूत उवाच। कैलाशशिखरे रम्ये भक्तिसाधनतत्परं। प्रणम्य पार्वती भक्त्या शंकरं परिपृच्छति। श्रीपार्वत्युवाच। नमस्ते देवदेवेश सदा शिव जगद्गुरो। सदाशिव महादेव गुरुदीक्षां प्रदेहि मे। केन मार्गेण भो स्वामिन्देही ब्रह्ममयो भवेत्। तत्कृपां कुरु मे स्वामिन्नमामि चरणे तव। etc.

De codice Petropolitano cf. Boehtlingk l. l. p. 723.

Libellus sub finem seculi superioris exaratus est. (Wilson 109ᵃ.)

124.

Opera duo. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 218. Long. 11. Lat. 5.

Foll. 1–99. Linn. 10. *Dvárakámáhátmyam*, e Skandapuráṇae parte, quae a Prahláda traditur, desumtum, capitibus 34. constans. Hoc libro *Dvárakae*, urbis in terra Gurjarensi sitae[1], sacraria celebrantur. Incipit: श्रीशोनक उवाच ॥ कथं सूत युगे ह्यस्मिन् रौद्रे वै कलिसंज्ञिके। बहु-

[1] Cf. *Tod*, Travels in Western India, p. 422 sqq.

पाखंडसंकीर्णे प्राप्स्यामो मधुसूदनं ॥१॥ युगत्रये व्यतिक्रांते धर्माचारपणे तथा । प्राप्ते कलियुगे घोरे द्वा विष्णुर्भगवानिति ॥२॥ सूत उवाच ॥ दिवं याते महाराजे रामे दशरथात्मजे । दुष्टराजन्यभारेण पीडिते धरणीतले ॥३॥ देवानां कार्यसिद्ध्यर्थं भुवो भारावतारणात् । वसुदेवकुले साक्षादाविर्भूते जनार्द्दने ॥४॥ etc.

Aetate ferrea quum viri sancti, ne omnis religio terram desereret, timerent, Vishṇum percontati primum Brahmanem, eoque auctore Prahládam adeunt. Isque Kṛishṇam Dvárakae, quae olim *Kuṣasthalí* appellata esset, commorari tradit: Cap. II. पश्चिमस्य समुद्रस्य तीरमाश्रित्य तिष्ठति । कुशस्थलीनि या पूर्वं कुशेन स्थापिता पुरा ॥३॥ यदने गोमती यत्र सागरेण न्व संहिता । द्वारवत्यांति सा विप्रा आनर्त्तेषु प्रकीर्त्तिता ॥४॥ तस्यां वसति [वि]श्वात्मा भुक्तिप्रदो (bhaktimuktiprado?) हरिः । कलाषोडशभिर्युक्तो मूर्त्तिद्वादशभिर्युतः ॥५॥ Templum a Durvásase et Kṛishṇa consecratum esse dicitur. Inde a capite quarto varia sacraria enumerantur, eorumque origo proditur, veluti: Rukmiṇíhradam, Kṛikaláṣatírtham (= Nṛigatírtham), Vishṇupadatírtham, Mayasaras, Gopikásaras, Brahmatírtham etc. Omnium vero sacerrimum *Chakratírtham* esse dicitur, in Gomatí[1] fluminis cum oceano confluente situm.

Codex anno 1770 negligenter exaratus est. (WALKER 144ª.)

125.

Hoc volumine opuscula duo continentur. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 42. Long. $15\frac{1}{2}$. Lat. 6.

Foll. 1–37. Linn. 12. *Ṣambhalamáhátmyam*, e *Skandapuráṇae* parte, Bhúkhaṇḍa appellata, desumtum. Hoc libello, viginti quatuor capitibus, distichis circiter 1500 constante, *Ṣambhalae* urbis, inter Gangem et Rathaprám sitae, sacella celebrantur[2]. Narratio colloquii forma, a Skanda cum Agastya habiti, traditur. Incipit: नारायणं etc. त्रिदशानां यथा विष्णुस्तीर्थानां तीर्थराडिव तथा जयति भूखंडे (bhúkhaṇḍe) शंभलग्राम उत्तमः जयति पराशरसूनुः सत्यवतीहृदयनंदनो व्यासः यस्यास्य कमलगलितं वाङ्मयममृतं (वाङ्म°) जगत्पिबति अगस्त्य उवाच पार्वतीहृदयानंद शर्वांगभव प्रभो किंचित्प्रष्टुमिहेच्छामि तद्भवान्वक्तुमर्हति नंदिग्रामस्य माहात्म्यं श्रुतं सर्वं विशेषतः शंभलस्य च माहात्म्यं सविशेषं वदस्व मे स्कंद उवाच साधु साधु महाबुद्धे अगस्त्येह द्विजोत्तम कुलोचितं ब्राह्मणानां भवता प्रतिपादितं etc.

Cap. 1. Prooemium. De lingis Ṣambhalae sacerrimis. 2. Loci situs his verbis describitur: पुरं वै शंभलेश्वरं । गंगारथग्राममध्यस्थं क्षेत्रं वै योजनत्रयं ॥ दिक्तटे सौरे etc. Idem Rathaprá fluvius saepius in libro memoratur. Urbs eo tempore condita esse fertur, quo Dhúmráksha, Nishadarum rex, Táráksham avunculum, peregrinatores spoliaturum, prope Ṣambhaleṣvaram lingam occidit. 3. Narratio de Guṇanidhi, Devaṣarmanis filio, iisdem verbis atque in Káṣíkhaṇḍa (cap. 13) relata. Chandreṣalingam a Yayáti rege cultum. 4. Arkakuṇḍatírtham. 5. Hansatírtham. Kṛishṇatírtham. Kurukshetrasthalí. Pádodakatírtham. Ṣvetadvípam. Daṣáṣvamedhatírtham etc. 6. Piṣáchamochanam. 7. Chaturmukhatírtham. Naimisháraṇyatírtham. Kshemamúrtitírtham. Vijayatírtham. U'rdhvaretastírtham. Ekántítírtham. 8. Avantísaras. 9. Pápakshayatírtham. Yamatírtham. 10. Maṇikarṇiká etc. 11 (fol. 15ᵇ). Prayágatírtham. 12. Mṛityutírtham. Pushkaratírtham. Brahmávartatírtham. Narmadátírtham. Dharmakúpas. Panchahradatírtham. 13.[3] Bhavishyagangá. 14. Gomatítírtham. Quae hoc capite de Viṣvapála mercatore traduntur, cum tricesimo Káṣíkhaṇḍae capite consentiunt. 15. Godávarítírtham. Bháratítírtham. Revátírtham. Narratio de passeribus duobus, quae hoc capite continetur, a sexagesimo sexto Káṣíkhaṇḍae capite non differt. 16. Tírthagopálam. 17. Bhadráṣramam prope A'handakam lacum situm. 18. Atrikáṣramam. Vishṇutírtham. Bhágírathatírtham. Mokshatírtham etc. 19 (fol. 29ª). Chakrahradas. 20. Ratnayugmatírtham. Pushpadantatírtham. Karmamochanatírtham. Guptatírtham. 21. Gayátírtham. 22. Hoc capite putei sacri enumerantur. 23. Futurae, i. e. aereae aetatis descriptio. 24. Epilogus. Liber in hoc versu desinit: स्कंद उवाच नंदिग्रामस्य माहात्म्यं हरेश्चैव द्विजोत्तम कथितं च महापुण्यं शालग्रामं निशामय ॥

Hoc libro Vishṇus cultus, non, ut in Skandapuráṇa fieri solet, Ṣivae, commendatur. Narrationes, quibus sacellorum singulorum sanctitas illustratur, mutatis nominibus plures in Káṣíkhaṇḍa iisdem fere verbis leguntur.

Haec voluminis pars Váráṇasiae anno 1762 exarata est. (WILSON 119ª.)

126.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 192. Long. $11\frac{1}{2}$. Lat. $5\frac{1}{2}$. Linn. 11.

Skandapuráṇae Vṛihadbrahmottarakhaṇḍas, capita 43, disticha circiter 4000 continens. (A.) Hic liber, ad Ṣivae cultum et religionem tradendam scriptus, a Súta cum

[1] '*Goomtee*, a small rivulet, whose embouchure with the ocean is especially sacred, though it would not wet the instep to cross it.' *Tod* l. l. p. 425.

[2] Wilford auctore (As. Res. XI, 88) hoc nomine *Sumbhul* urbs, in Oude provincia sita (Lat. 28° 35', Long. 78° 39'), significatur.

[3] Hujus capitis initium desideratur.

viris sanctis communicatus esse dicitur. Incipit: ज्योतिर्मात्रसदानंदनिर्मलज्ञानमूर्त्तये । नमः शिवाय शांताय ब्रह्मणे लिंगमूर्त्तये ॥१॥ ऋषय ऊचुः ॥ आख्यातं भवता सूत विष्णोर्महात्म्यमुत्तमं । समस्ताघहरं पुण्यं समासेन श्रुतं च नः ॥२॥ अन्येषां चैव देवानां श्रुतं विस्तरशः पुनः। संगोपांगविधानेन (सांगो°) सूताख्यात विशेषतः ॥३॥ इदानीं श्रोतुमिछामो महात्म्यं त्रिपुरद्विषः । तद्भक्तानां च महात्म्यं सर्वपापहरं परं ॥४॥ तन्मंत्राणां च महात्म्यं तथैव द्विजसत्तमः । तत्कथायाश्च तद्भक्तेः प्रभावमनुवर्णय ॥५॥ सूत उ° ॥ एतावदेव मर्त्यानां परं श्रेय[:] सनातनं । यदीश्वरकथायां वो जाता भक्तिरहैतुकी ॥६॥ अतःस्त्वद्भक्तिलेशस्य (atas tadbhakti°) महात्म्यं वर्ण्यते मया । अविकल्पायुषा नालं वक्तुं विस्तरतःस्ततः ॥७॥ सर्वेषामपि पुण्यानां सर्वेषां श्रेयसामपि । सर्वेषामपि यज्ञानां जपयज्ञः परः स्मृतः ॥८॥ तत्रादौ जपयज्ञस्य परं स्वस्त्ययनं महत्। शार्वं षडक्षरं दिव्यं मंत्रमाहुर्महर्षयः ॥९॥ etc.

Cap. I. De vocum *Namaḥ Ṣiváya* sive *Om Namaḥ Ṣiváya* sanctitate. Narratio de Dáṣárha, Mathurae rege, et Kalávatí uxore, qui a Garga, quamnam in vita priore conditionem tenuissent, edocentur. 2. Ṣiva quarto decimo Mághae mensis obscurae lunae die colendus est, quo in cultu Vilvae arboris folia adhibentur. Narratio de Mitrasaha rege, postmodum Kalmáshánghri appellato. 3. De Gokarṇa, loco sancto, et Gokarṇeṣalingae (sive Mahábalae) origine. 4. De Sanjná, solis uxore, narratio notissima. Cujus deae nomen *Randalá* alibi me legere non memini: रतेजः (sic) सवितुर्यच्च दलितं यत्त्वयाधुना ॥५९॥ रंदलेति च ते नाम द्वापरांते भविष्यति।. 5–8. Ṣivae invocatio et Ṣivarátris observatio, quamvis fortuitae, quantum valeant, Chánḍalís cujusdam exemplo probatur. 9. Vimarshaṇae, Kirátarum regis, et Kumudvatís uxoris fata. 10 (fol. 39^{b}). Ṣiva sub vesperum (pradosha) dierum Lunae et Saturni, et tertii decimi semimensis diei, sive etiam uniuscujusque diei colendus est. Narratio de Chandrasena, Ujjayinís rege, et de pastoris filio (Ṣríkara). 11–13. Narratio de Satyaratha, Vidarbharum rege, et ejus filio. 14. De vespera diei tertii decimi (ubhayoḥ pakshayoḥ) observanda praecepta, a Ṣáṇḍilya tradita. 15. Dharmaguptae, Satyarathae (c. 11) filii, res gestae enarrantur. 16. De Ṣiva vespera diei Lunae colendo. Narratio de Símantiní, Chitravarmaṇis, Champávatís et Mathurae regis, filia. 17. Quum fato decretum esset, ut quarto decimo aetatis anno vidua esset, Chandrángada (sive Chitrángada), Indrasenae regis, filius, illius conjux, Yamunae undis submersus est. At a serpentibus marinis servatus, in Takshakae sedem pervenit. 18. Septem locorum infernorum (अतलं वितलं चैव सुतलं च तलातलं । महातलं रसापूर्वं तलं पातालमेव च ॥), et Ṣeshae sedis descriptio. 19. Chandrángada in regnum suum redit, parentes a hostibus captos liberat, cum uxore conjungitur. 20 (fol. 82^{a}). Narratio de Sumedhase, Vedamitrae sacerdotis, et Sámavate, Sárasvatae filio, qui posterior in mulierem mutatus est. 21. Sámavat quibus vitae prioris facinoribus in hoc fatum incurrerit, ostenditur. 22, 23. Narratio de Mandara sacerdote et Pingalá veṣyá, qui quum Rishabham, Ṣivae cultorem, honorifice excepissent, postmodum alter Vajrabáhus filius, Bhadráyus nomine, altera Chandrángadae filia, Kírtimáliní appellata, renati sunt. 24. Ṣivakavacham. 25. Bhadráyus, devictis in pugna hostibus, Kírtimálinīm in matrimonium ducit, et, a patre, Daṣárṇarum rege, agnoscitur. 26. Idem, a Ṣiva tentatus, religiosum deorum cultorem se probat. 27. Cineris, quo Ṣivae cultores corpus illinere solent, sanctitas narratione quadam probatur. Durjaya enim, Yavanarum rex, qui propter vitam libidinosam varias metamorphoses subierat, et denique in Rákshasam mutatus erat, quum Vámadevam tetigisset, sceleribus liberatus est. 28. De signo, cinere (gomayasambhava) facto, quo Ṣaivae frontem, humeros, brachia, femora notare solent (tripuṇḍhra): ललाटोरुभुजद्वये ॥३९॥ स्कंधे च लेपयेद्भस्म सजलं मंत्रपावितं । तिस्रो रेखा भवंत्येषु स्थानेषु मुनिपुंगव ॥४०॥ भ्रुवोर्मध्यं समारभ्य यावदंतो भवेद्भ्रुवोः । मध्यमानामिकांगुल्योर्मध्ये तु प्रतिलोमतः ॥४१॥ अंगुष्ठेन कृता रेखा त्रिपुंड्राख्या हि सा मता । तिसृणामपि रेखाणां प्रत्येकं नव देवताः ॥४२॥ 29. Fidem (ṣraddhá) piis operibus praestantiorem esse, miraculo quodam probatur. Quum enim Ṣabarí quaedam, conjugi cinis de rogo desumtus ut suppeteret, et casam incendisset, ipsaque in flammas se praecipitasset, Ṣivae favore incolumis exiit. 30 (fol. 123^{b}). De Eleocarpi baccarum sanctitate. Narratio de Símanta (Sudharman B.), Bhadrasenae, Káṣmírae regis, filio, et Táraka amico. 31. De precibus notissimis, Rudrádhyáya, Rudrajápya, Ṣatarudriya dictis. 32. Umámaheṣvaram vratam (Chaitre cha Márgaṣírshe cha ashṭamyám chaturdaṣyám cha). 33. Narratio de Ṣáradá, Devarathae sacerdotis, filia. 34. Puráṇarum auditio commendatur.

Quae sequuntur capita appendicis instar videntur serius addita esse. 35. De diebus ad ritus peragendos idoneis (tithinirṇaya). 36. De largitionum piarum sedecim generibus. 37. De spiritus coercitione et gáyatrí prece. 38 (fol. 178^{b}). De scelerum expiatione. 39, 40. De majorum et minorum peccatorum (mahápátaka, upapátaka) expiatione Náradae cum Nala rege colloquium. 41. De devotione religiosa (bhakti, bhaktiyoga). 42. De Ṣivae colendi ratione. 43. Devotionem et fidem Ṣivae acceptiorem esse, quam dona quantumvis munifica, narratione de Káṣiràja, Váráṇasiae rege, et Krishṇabhakta sacerdote probatur.

Ad definiendam operis aetatem haec optime verba

faciunt quae in cap. 22. leguntur: यदा परीक्षिता सर्वं श्रीमद्भागवतं मुदा । श्रुत्वा सप्ताहमात्रेण मुक्तो नैवात्र संशयः ॥१२॥ Quibus vides Bhágavatapuráṇam illud, Vopadevae tributum, laudari. Non igitur ante seculum tertium decimum liber scriptus est.

Codex intra annos 1770–80 non satis accurate exaratus est. (Walker 160.)

127.

Foll. 104–190. Linn. 11. *Laghuṣivapuráṇam*, Ṣivapuráṇam minus, praecedentis libri epitome, capita 25. continens. (B.) Versus plerique iidem sunt, quae vero in recensione majore levioris momenti vel superflua esse videbantur, omissa sunt. Capita vero 21–24. huic epitomae propria sunt. Atque quae inter recensionem utramque ratio intercedat, hac tabula apparebit:

A. Capp. 1–3 = B C. 1, 2. A. 4. A. 5–8 = 3. A. 9 = 4. A. 10, 11 = 5. A. 12, 13 = 6. A. 14, 15 = 7. A. 16–19 = 8. A. 20 = 9. A. 21. A. 22 = 10. A. 23 = 11. A. 24 = 12. A. 25 = 13. A. 26 = 14. A. 27 = 15. A. 28 = 16. A. 29 = 17. A. 30 = 18. A. 31 = 19. A. 32 = 20. A. 33 = 21.

Capita 22–25, quibus Páṣupatarum doctrinae breviter traduntur, e libello Ṣivagítá dicto (n. 61), excerpta, iisdemque verbis concepta sunt.

Haec voluminis pars anno 1770 exarata est. In fine haec leguntur: लखावितं गुसांईश्रीपशिवरामगिरसुतगोविंदगिरेण इदं श्रीलघुशिवपुराणं श्रीकृष्णार्पणबुध्या व्यासश्रीपतुलशीसुतभूदेवस्य दत्तदत्तं ॥ (Walker 132[d].)

128.

Hujus voluminis folia 124–202. eandem *Brahmottarakhaṇḍae* epitomen capitibus 22. continent. (C.) Atque capita 1–17. a codice B. non discrepant, sed inde a capite 18. ordo paulum inversus est. Cap. 20. B. = 18. C. cap. 21. B. = 19. C. capp. 18, 19. B. = 20, 21. C. Denique caput 22. codicis C., quod in codice B. desideratur, a capite 34. cod. A. non differt.

Haec pars hujus seculi initio exarata est. (Wilson 104[b].)

129.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 258. Long. 15. Lat. $4\frac{1}{2}$. Linn. usque ad fol. 210. 9, postea plerumque 10.

Hoc codice *Ṣivapuráṇae* partes tres continentur.

I. Foll. 1–106. *Uttarakhaṇḍa*. Capp. 36. Taṇḍis cum Vámadeva colloquitur. Incipit: नारायणं etc. ॥१॥ वागीशो दक्षिणाङ्गादजनि मधुरिपुर्वामतो यस्य वेधा वाहोर्यो वै मुनिन्द्रैरवनतहृदयैर्गीयते (l. मुनींद्रै°) सामगानैः । गीर्व्वाना: (गीर्वाणाः) शक्रमुख्या(:) दितिसुतसहिता नो विदुर्यस्य रूपं यः कर्त्ता पाति हर्त्ता सकलजगदिदं शंभवेऽस्मै नमोऽस्तु ॥२॥ पुण्याः पापविनिर्मुक्ता नैमिषारण्यवासिनः । मुनयः सिद्धिसंकल्पाः सूतं पप्रच्छुरादरात् ॥३॥ मुनय ऊचुः ॥ अस्माभिः शिवमाहात्म्यं पुण्यञ्च सश्रुतं वहु । इदानीं गुणकर्म्माणि पुनर्ब्रूहि विशेषतः ॥४॥ अमृताप्यायिनां (l. amṛitapáyinám) नृणां सन्तोषो नैव जायते । गावस्तृणमिवारण्ये प्रार्थयन्ति नवं नवं ॥५॥ सूत उवाच ॥ धन्या वो मतिरुत्पन्ना शिवे परमकारणे । यन्नामस्मृतिमात्रेण पापिनो मुक्तिभाजना[:] ॥६॥ पाराशर्य्यसमीपे तु यद्दृष्टं यःश्रुतं पुरा । मथाहं (tatháham) तद्वदिष्यामि स्वशक्त्या व्याससन्ततात् (°संमतात्) ॥७॥ etc.

Singulis capitibus hi tituli subscripti sunt. 1. Bhṛigvádisamvádas. 2. Taṇḍi-Vámadevasamváde lingotpattis. 3. Lingamáhátmyam. 4. Dvádaṣajyotirlingáni. 5. Tripuravadhe Brahmádínám Himavadgamanam. 6. Tripuravadhopáye Ṣankaravákyam. 7. Tripuravadhas. 8. Ṣivadevatásamvádas. 9 (fol. 21[a]). Dakshaputríviváhas. 10. Dákshyáyaṇyagnipraveṣas. 11. Dakshayajnavidhvansanam. 12. Brahmamṛigavadhas. 13. Umotpattis. 14. Kandarpadahanam. 15. Rativaradánam. 16. Umávaradánam. 17. Gauríviváhas. 18. Tárakavadhas. 19 (fol. 47[b]). Gaṇeṣotpattis. 20. Tírthayátrá. 21. Nandikeṣvarotpattis. 22. Maṇikarṇikámáhátmye Gangotpattis. 23. Váráṇasímáhátmyam. 24. Antargṛihayátrá. 25. Váráṇasímáhátmye Panchakroṣíyátráyám Mahákálagaṇotpattis. 26. Kírtivásásuravadhas. 27. Vinduhradotpattis. 28. Rásakrídá. 29. Tribhuvaneṣvarásht̥ottaranámaṣatam. 30 (fol. 82[b]). Ekáṣravanamáhátmyam. 31. Varáhaprasádas. 32. Amṛitamanthane devánugrahe vishapánam. 33. Márkaṇḍeyaprasáde mṛityunjayas. 34. Ṣivarátrimáhátmye Nishádamuktis. 35. Ṣ. Kṛishṇaṣarmavimuktis. 36. Chaturdaṣívratam.

II. Foll. 107–229. *Jnánakhaṇḍa*. Capp. 56. Haec pars a Sanatkumára cum viris sanctis communicata esse dicitur. Incipit: प्रपद्ये देवमीशानं सर्व्वज्ञमपराजितं । सम्भवं सर्व्वभूतानामनादिं सर्व्वतोमुखं ॥१॥ वेदादौ यः स्वरः प्रोक्त ओंकाराख्यो महेश्वरः । सृजते सर्व्वभूतानि पञ्चमूर्त्तिः सदाशिवः ॥२॥ सांख्यानां परमं योगं व्रतं पाशुपतं तथा । सर्व्वज्ञानस्य कर्त्तारमादिदेवमुमापतिं ॥३॥ सृजते भगवान् सर्व्वं मूर्त्तित्रयविकारवान् । रक्षणार्थं स जन्तूनां त्रिधात्मानं सृजत्यजः ॥४॥ स संज्ञां याति भगवानेक एव महेश्वरः । त्रैलोक्ये हितरक्षार्थी नित्यमुक्तः शिवोऽव्ययः ॥५॥ प्रज्वलन्तं महाशूलं घोररूपं महाशनिं । नानाक्रीडनकैर्देवः क्रीडतो (क्रीडते) योगमायया ॥६॥ दयिताङ्गं वपुः कृत्वा नृत्यारम्भे स्थितो हरः । जगत्स्थितिञ्च कुरुते लोकस्यानुग्रहः शिवः ॥७॥ यस्य चिन्ताप्रभावेन न तस्याविदितं जगत् । तद्भक्त्या संप्रवक्ष्यामि पुराणं शिवभाषितं ॥८॥ etc.

Cap. 1. Prooemium. 2. De libri argumento. 3. De

insulis mundanis. 4. De locis inferis. 5. De coelo. 6–9. Brahmagítás. De Ṣivae natura ejusque cultu. 10 (fol. 127^{b})–12. De Brahmanis, Vishṇus, Ṣivae coelis. 13. Vibhíshaṇamaheṣvarasamvádas. 14. Námasankírtanam. 15. Sthánamáhátmyam. 16. Guhyákhyánam. 17. Maheṣvaradarṣanam. 18. Lingodbhavas. 19. Pushpádidánamáhátmyam. 20 (fol. 150^{b}). Pushpasamuddeṣas. 21. Pushpasárasamuchchayas. 22. Dánavidhis. 23. Námavidhis. 24. Námáshṭamívidhánam. 25. Dánadharmavidhis. 26. Vratavarṇanam. 27. Yamopadeṣas. 28. Chandrajanmakírtanam. 29. Bhútikírtanam. 30 (fol. 177^{a}). Lingárchanaphalam. 31, 32. Nandíṣvarayogopákhyánam. 33. Yogopanishad. 34–41. Durvásopanishad. 42 (fol. 190^{b}). Náḍísanchāras. 43. Avimuktamáhátmyam. 44. Daṇḍapáṇivarapradánam. 45–50. Nandyupákhyánam. 51 (fol. 210^{a}). Nílakaṇṭhastavas. 52–54. Tripuropákhyánam. 55. Yogavidhis. 56. Ṣivapuravarṇanam.

III. Foll. 230–257. Hujus partis, quae ad *Ṣaivaváyavíyae* Puráṇae sectionem primam pertinere dicitur, quatuordecim tantum capita supersunt. Incipit: नमः शिवाय सोमाय सगणाय ससूनवे । प्रधानपुरुषेशाय स्वर्गस्थित्यन्तहेतवे ॥१॥ शक्तिर(।)प्रतिघा ह्यस्य ऐश्वर्य्यञ्चापि सर्व्वशः । स्वामित्वञ्च [⏑ – – –] स्वभावं संप्रचक्षते ॥२॥ तत्वज्ञं विश्वकर्म्माणं शाश्वतं ध्रुवमव्ययं । महादेवं महात्मानं व्रजामि शरणं शिवं ॥३॥ धर्म्मक्षेत्रे महातीर्थे गङ्गासागरसङ्गमे । प्रयागे परमे पुण्ये ब्रह्मलोकस्य वर्त्मनि ॥४॥ मुनयः संश्रितात्मानः कार्य्यब्रह्मपरायणाः । महौजसा महाभागा महासत्वान्वितोनत्रै ॥५॥ तत्र सत्रं समाकर्ण्य तेषामक्लिष्टकर्म्मणां । साक्षात् सत्यवतीसूनोर्वेदव्यासस्य धीमतः ॥६॥ शिष्यो महात्मा मेधावी त्रिषु लोकेषु विश्रुतः । पञ्चावयवयुक्तस्य वाक्यस्य गुणदोषवित् ॥७॥ etc.

Caput primum prooemium, secundum Brahmanis cum viris sanctis de Ṣivae majestate et potentia colloquium continet. Inde a capite tertio Váyus coram iisdem viris de creatione a Ṣiva facta disserit. Desinit codex in dist. 33. capitis 14.

Codex hujus seculi initio exaratus est. (MILL 9.)

130.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 172. Long. 10. Lat. 5½. Linn. 10, 11, 12.

Ṣrímálamáhátmyam, Skandapuráṇae pars[1], capita 54, disticha circiter 3000 continens. Incipit: पुरा पुरारिणा रूपैः पुराण्युपपूरिणे । यद्गुणग्राममुञ्जीर्ये गणनाथो जयत्ययं ॥१॥ नमस्त्रिभुवनांभोजबोधमीलनहेतवे । विश्वरूपाय शुद्धाय नमः श्रीवत्सधारिणे ॥२॥ स्कंद उवाच ॥ देवदेव पुनर्ब्रूहि भूभागं किंचिदुत्तमं । यत्र ब्रह्मादयो देवा वशिष्ठाद्यास्तपोधनाः ॥३॥ प्रभासादीनि तीर्थानि गंगाद्या सरितस्तथा । ऋषयः पितरो यांति गंधर्वाप्सरसस्तथा क्रीडंति मातरः सर्वाः कुमारैः सह यत्र च । यत्र दत्तेन हव्येन सदा तुष्यंति देवताः ॥५॥ कव्येन पितरस्तृप्तिं लभंते प्रपितामहाः । यत्र क्रीडति गोविंदः श्रिया सार्द्धमतंद्रितः ॥६॥ सावित्र्या च प्रजानाथः शैलपुत्र्या समं भवः । एतद्विस्तरतो ब्रूहि यदि तुष्टो सि धूर्जटे ॥७॥ etc.

Hoc libro *Ṣrímálae* sacraria celebrantur. Cujus loci situs his capitis secundi versibus describitur: अस्ति सौगंधिकाद्द्रेरुत्तरस्यां दिशि द्विज । वायव्यामंबुदारण्यात्सिद्धगंधर्वसेवितं ॥२२॥ सरस्त्रैयंबकं नाम सर्वपापप्रणाशनं ।. Narratio a Vasishṭha cum Mándhátṛi rege, Yuvanáṣvae filio, communicatur.

Cap. 1. Vasishṭha, postquam Gautamae eremum, in Ṣrímála agro situm, adiisset, ad visendum regem se advenisse ait. 2. A rege interrogatus, unde ager ille Ṣrímálae nomen accepisset, et Lakshmís sedes facta esset, Vasishṭha singula enarrat. Ṣiva, Gautamae pietate conciliatus, locum sacrum ad Traiyambakam lacum ei indicat. 3. Regionis descriptio. 4. Lacui ipsi Gautamae nomen inditur, et tírtham a deis omnibus consecratur. 5. Gautamasarasis aquas non minus sacras esse quam Godávarís fluvii, narratione de Yajnaṣila sacerdote probatur. 6, 7. Lakshmís, Bhṛigus filiae, cum Vishṇu connubium. 8. Quae quum in lacu illo lota divinam potentiam sibi innatam cognovisset, locum in perpetuum sanctum esse jussit. 9. Deae auctoritate Ṣrímála urbs a Viṣvakarmane aedificatur. 10 (fol. 22^{b}). Vishṇus jussu viri sancti ex aliis locis sacris Ṣrímálam se recipiunt. 11. Quorum virorum Gautama princeps declaratur[2]. Urbs a deis consecratur (pratishṭhánam). 12. Urbis laudes. 13. De aurificum, Ṣrímálae habitantium, origine. 14. Jam singula sacraria (tírtha) enumerantur, eorumque origo narrationibus illustratur. Traiyambakasaras. 15. Ejus lacus Yogíṣvarí dea tutelaris est. 16. Kṛishṇaṡaras. 17. Brahmasaras. 18. De Lakshmí dea, Varuṇávis nomine culta (वरुणं वीक्ष्य दुःखार्तमाविर्भूतास्मि यद्भुवि । वरुणाविरिति (? वरुणावीरिति) ख्यातं नाम तस्मै भविष्यति ॥६४॥). De sacerdotum familiae *Vánta* appellatae origine. 19. Kairátasaras. 20 (fol. 73^{b}). Vaṭayakshaṇítírtham. 21. Yakshasthalas. 22. Yakshakúpas. 23. Kaṣyapeṣvaratírtham. 24. Chaṇḍíṣatírtham. 25. Bráhmíkuṇḍam. 26. Nuptiis factis sacerdotibus cibi

---

[1] In fine capitis primi haec leguntur: इति श्रीस्कंदपुराणे एकाशीतिसाहस्र्यां संहितायां विंशत्यधिकायां ब्राह्मे विभाग तृतीयपरिच्छेदे श्रीमालमाहात्म्ये etc.

[2] Ejus auctoritatem quum sacerdotes e Sindhu regione oriundi in dubium vocassent, ab Angirasis rebus sacris interdicti sunt: इत्येवं सुरविप्रेंद्रस्तूयमाने हि गौतमे । ऊचुरीर्ष्यालवः केचित्सैंधवारण्यवासिनः ॥ भो भो गौतम केनासि श्रेष्ठोऽस्माकं गुणेन वै ॥ तद्ब्रूहि यदि वेदेषु प्रावीण्यमविलंघसे । etc.

largiendi sunt, quo Sáriká Rákshasí, quae puellas rapere solebat, pericula et calamitates avertat. 27. Kankola, serpentium rex, quum puellas a Sáriká abductas parentibus restituisset, inde ab eo tempore statutum est, ut serpentibus in quovis sacrificio oblatio fieret. 28. Prayuteṣvaratírtham. 29. Káṣyapeṣvaram. 30 (fol. 106[b]). Dvádaṣádityáṣramas. 31. Quo in eremo Solis simulacrum, Jagatsvámin appellatum, colebatur. 32. Qui deus, quum pestilentia in urbe grassata esset, Kirátae forma indutus, mortuos in vitam revocavit: तदाप्रभृति भूपाल द्विजाः श्रीमालवासिनः । श्रीमाले भिल्लवेषेण प्रवर्त्तते रथोत्सवे ॥४७॥ कृतकं मृतकं कृत्वा रुदंतो मुक्तमूर्धजाः । लुठंति पुरतो भानोस्तेन ते स्युर्निरामयाः ॥४८॥ 33. Mahálakshmítírtham. 34. Ahalyáhradas[1]. 35. Váráhatírtham. 36. Válmíkeṣvaram. 37. Kauṣikádityam. 38. De Durgá, Arishṭae nomine colenda. 39. Sarvamangaláyatanam. 40. A'tmachandátírtham. 41 (fol. 137[b]). Indraváṭatírtham. 42. Bhúrbhuvatírtham. 43. Nandinítírtham. 44. A'ryáchaṇḍítírtham. 45. Bálagaurítírtham. 46. Govatsalatírtham. 47. Siddhichámuṇḍátírtham. 48. I'ṣasaras. 49. Paráṣareṣvaram. 50 (fol. 155[b]). Kamalátírtham. 51. De festo Kuladípotsava dicto, quod proximo post nuptias die celebrare solebant, quo novas sponsas ab U'tis Daityae impetu defenderent. 52. Varuṇatírtham. 53. Mahálakshmívratam (Bhádrapadáshṭamyám ṣ. p.). 54. Vasishṭha a Mándhátṛi interrogatus, quemnam aetate ferrea futura quaestum Ṣrímálae sacerdotes facturi sint, haec ait: Paríkshitem regem Hástinapurae lacum quendam divitiis impleturum, easque (párikshitam vittam) Káṣyapae anachoretae auctoritate sacerdotum Ṣrímálensium futuras esse. Cum hac narratione mythus ad explicandum *draviṇa* vocabulum fictus conjunctus est.

Codex duabus manibus medio seculo superiore exaratus est. (WALKER 134.)

131.

Foll. 17–75. Linn. 6. Lit. Bengal. *Kapilasanhitá*, capita 21. continens. Hoc libro *Utkalae* sive *Oḍhrae*, Orissae hodiernae partis, loci sacri celebrantur. Narratio colloquii forma traditur, a Kapila cum Satyajit rege habiti; Kapila vero se Bharadvájam secutum esse profitetur. Incipit: नारायणं etc. ॥ पान्तु वो जलदश्यामाः शार्ङ्गज्याघातकर्कशाः । त्रैलोक्यमण्डपस्तम्भा चत्वारो हरिबाहवः ॥ सत्यजिदुवाच ॥ मया श्रुतानि क्षेत्राणि पुण्यान्यघहराणि च । इदानीं श्रोतुमिच्छामि क्षेत्राण्युत्कलदेशके तेषु क्षेत्रेषु यत्पुण्यं यत्पुण्यं याश्च देवताः । यदाश्रमश्च या नद्यस्तान् सर्व्वान् कथयस्व मां । त्वत्प्रसादात् भविष्यामि कृतार्थोऽहं महामुने । सर्व्वाभिर्देवताभिस्त्वं वन्द्यः पूज्यतमः प्रभो । त्वं हि सर्व्वाणि जानासि पुराणाष्टौ दशानि च । सर्व्वशास्त्राणि जानासि सर्व्वज्ञस्त्वं महामुने ॥ कपिल उवाच ॥ कथयामि रहस्यं त्वां शृणुष्वेकमना नृप । येषां स्मरणमात्रेण कल्मषा यान्ति वै क्षयं । वर्षाणां भारतः श्रेष्ठो देशानामुत्कलः श्रुतः । उत्कलस्य समो देशो देशो नास्ति महीतले । etc.

Cap. 1. Prooemium. 2. De Mahánadís fluminis origine. Sukántis enim sacerdotis, Pulahae filii, pietate conciliata, Gangá de coelo descendisse et eam formam sumsisse dicitur. 3. De *Purushottama* agro, qui alio nomine Líláchala (Líládri) appellari videtur. 4. De Indradyumna rege narratio. 5. Márkaṇḍeyatírtham. Yameṣvaram lingam. Alábukeṣvaram. Kapálamochanam. Ṣvetamádhavam et Matsyamádhavam ad Ṣvetagangám. Indradyumnasaras. Kalpavaṭam. Mangalávaṭam. 6 (fol. 28[b]). *Maitreyavanam.* Narratio de Ṣámba et Sole. Ṣrímangalam tírtham. Ṣrísalmalíbháṇḍam tírtham. Súryagangátírtham. Rámeṣvaratírtham. 7. *Virajákshetram.* Ibi Ṣiva A'khaṇḍalae appellatione colitur. Mukteṣvaram lingam. Vaitaraṇí flumen. Trilochanatírtham. Kápilam tírtham. Gograhatírtham. Somatírtham. Alpámbutírtham. 8. Mṛityunjayatírtham. Kroḍatírtham. Ṣrísukatírtham. Siddheṣvaratírtham. 9. De Ṣikhareṣalinga in *Kailása* monte posito (यदोद्धृतं च कैलाशं [sic] रावणेन दुरात्मना । तदैकं शृंगं पतितं तत्कैलाशमिहोच्यते). Payomṛitatírtham. Jambhakuṇḍam. 10. *Ekámrakavanam.* 11 (fol. 40[a]). Váráṇasia relicta, Ṣiva Ekámram adiisse dicitur. 12. Vindusarastírtham. Tribhuvaneṣvarlingam. 13. De praemiis eorum futuris, qui in *Ekámravana* morientur. Koṭilingeṣvaram. Chaṇḍeṣvaram. Ṣikhidhvajam. 14. Quam silvam etiam Vishṇus incolere dicitur. De lingis ibi positis. 15. Rámachandráṣramam. Jánakínáthalingam. Aṣokatírtham. Uttareṣvaráṣramam. Siddháṣramam. Mukteṣvaralingam. Indreṣvaram. 16 (fol. 54[a]). *Kedáreṣvarasthalí*, Gaurí deae sacra, ubi Gandhavatí (A'dyagangá) flumen fluit. 17. De Gandhavatís origine et locis sacris, in ejus ripa sitis. 18. Devípádadvayam tírtham in Svarṇakúṭha agro situm. De ritu Cháturmásya appellato. 19. De deorum templis in Ekámra silva circumeundis. 20. De lavatione in Mahánadí, Pushpabhadrá, Dadhinadí, Guptasarasvatí (Práchí Sarasvatí) fluminibus facienda. 21. De beatitudinis aeternae obtinendae instrumentis.

Libellus hujus seculi initio nitide exaratus est. (WILSON 109[b].)

[1] Et in hoc libro semper, et in aliis Puráṇarum codicibus saepe Ahilyá pro Ahalyá legitur.

132.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 317. Long. 13. Lat. $6\frac{1}{2}$. Linn. foll. 1–230. 12. postea 13.

Kálikápuránam, a Márkandeya coram anachoretis relatum. Post deae invocationem haec sequuntur: ईश्वरं जगतामाद्यं प्रणम्य पुरुषोत्तम म्नित्यं ज्ञानमयं वक्ष्ये पुराणं कालिकाह्वयं१मार्कंडेयं मुनिश्रेष्टं स्थितं हिमधरांतिके मुनयः परिप- प्रछुः प्रणम्य कमंगदयः२भगवन्सम्यगाख्यातं सर्वशास्त्राणि तत्वतः रुचे- दान्सर्वां यथासांगान्सारभूतं प्रमथ्य च etc.

De libri argumento cf. Wilson, Mack. C. I, 49. et Vishnupurána, p. LVII. De animalium sacrificio lectio (rudhirádhyáya), quae a W. C. Blaquiere in Aṣ. Res. V, 371. Anglice versa est, in fol. 230^{b}. incipit.

De codicibus Parisiacis cf. Hamilton, p. 30; de Berolinensi Weber, p. 127.

Codex anno 1821 parum accurate exaratus est. (Wilson 128.)

133.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 98. Long. 12. Lat. 4. Linn. 11–13.

Gaṇeṣapuráṇae pars prior, *Upásanákhaṇḍa* (cultus sectio) appellata. Hoc Upapuráṇam a Brahmane deo cum Vyása, ab hoc cum Bhṛigu, a Bhṛigu denique cum Somakánta, rege Sauráshṭrico communicatum esse dicitur. Liber ad sapientiae dei cultum praecipiendum majestatemque celebrandam compositus est. Multae igitur res gestae narrantur, quibus divina ejus potestas manifestata est. Incipit: नमस्तस्मै ग२णेशाय ब्रह्मविद्याप्रदा- यिनौ । यस्यागस्त्यायते नाम विघ्नसागरशोषणे ॥ ऋषय ऊचुः ॥ सूत सूत महाप्राज्ञ वेदशास्त्रविशारद ॥ सर्वविद्यानिधे त्वतो वक्ता नान्योप- लभ्यते ॥१॥ Paucis interpositis haec leguntur: अन्यान्यपि पुराणानि वर्तेते (vartante) द्वादशैव तु । गाणेशं नारसिंहं च नार- दीयन्यथापि च । गणेशस्य पुराणं यतत्वादौ कथयाम्यहं ॥

Capita sunt 93. Scribae errore caput 91. numero 98. distinctum est.

Codex anno 1801 exaratus est. (Wilson 351.)

134.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 212. Long. 12. Lat. 4. Linn. 11.

Gaṇeṣapuráṇae pars altera, *Kríḍákhaṇḍa* (facinora a Gaṇeṣa puero lusu facta) appellata. Incipit: मुनय ऊचुः सम्यगाख्यानमाख्यतं त्वया सूत महामते सादरं श्रुतमस्माभिर्न च तृप्तिं गता वयंः १ यथा च (na) तृप्यते जंतुरन्नमश्नन् दिने दिने अन्यत्क- थांतरं ब्रूहि येन तृप्यामहे वयं २ सूत उवाचः उक्तं चोपासनाखंडं क्रीडाखंडं वदामि वः यथा कृतं गणेशेन नानादैत्यविहिंसिनं ३ साधु- द्विजगवां चैव पालनं परमादरात् तदहं संप्रवक्ष्यामि श्रूयतां स्थिरचे- तसा ४ etc.

Capita sunt 154, his titulis notata: 1. Náradopadeṣas. 2. Varapráptivarṇanam. 3. Svargavijayas. 4. Vyásapraṣnas. 5. Áṣramanigamas. 6. Vináyakávirbhávas. 7. Virajárákshasímokshaṇam. 8. Gandharvarúpinakramokshaṇam. 9. Brahmádistutis. 10. Nánánámanirúpaṇam. 11 (fol. 15^{a}). Bálacharitam. 12. Niṣácharavadhas. 16. Nṛipaprasthápanam. 17. Munivarapradánam. 18. Kapaṭadaityavadhas. 19. Kúpakandaravadhas. 20. Daityatrayavadhas. 21 (fol. 30^{b}). Ditirúparákshasívadhas. 22. Lokaprárthanam. 23. Ṣuklamunivarapradánam. 24. Vináyakabhojanavarṇaná. 25. Bhaktipraṣansávarṇanam. 26. Bhímarákshasamokshaṇam. 27. Amátyanigrahas. 28. Púrvajanmavarṇanam. 29. Virochanavadhas. 30. Vámanotpattivarṇanam. 31 (fol. 44^{b}). Balicheshṭitavarṇanam. 32. Kírtipraṣansákathanam. 33. Bálasanjívanam. 35, 36. Mandárapraṣansávarṇanam. 37. Ṣamímandáramáhátmyam. 38. Ṣivavarṇanam. 39, 40. Duráṣadopákhyánam. 41 (fol. 59^{a}). Dvandvayuddhavarṇanam. 42. Durásadajayas. 43. Ḍhuṇḍhirájákhyánam. 46. Nṛipavaṣíkaraṇam. [1]48. Rájyatyágas. 49. Kírtivarapradánam. 50. Ṣamímandáraphalavarṇanam. 51 (fol. 69^{a}). Gaṇeṣas Káṣírájae regi se manifestat. 52. Vimánagamanam. 53. Gaṇeṣalokavarṇanam. 54. Svánandapadapráptivarṇanam. 55. Sanandanabhramaṇavarṇanam. 56. Dútamochanam. 57. Narántakanirgamas. 58. Rájagṛiham. 59. Narántakanigrahavarṇanam. 60. Rájamokshaṇam. 61 (fol 56^{a}). Yuddhavarṇanam. 62. Daityadamanam. Viráddarṣanam. 63. Nagarínirodhas. 64. Ṣukratyágas. 65. Siddhiparájayas. 66. Buddhivijayas. 67. Siddhiparájayas. 68, 69. Astrayuddham. 70. Daityayuddhavarṇanam. 71 (fol. 101^{a}). Devántakavadhas. Purapraveṣas. 72. Sváṣramábhigamanam. 73. Vináyakacharitam. 74. Sindhútpattivarṇanam. 75. Súryavarapradánam. 76. Suraparájayas. 77. Yuddhavarṇanam. 78. Sindhor ákramavarṇanam. 79. Surarshivarapradánam. 80. Gaurívarapradánam. 81 (fol. 112^{b}). Ṣivasamvádas. 82. Gaṇeṣavimovas (gaṇeṣávirbhávas?). 83. Daityájnápanam. 84. Gṛidhrásuravadhas. 85. Bálásuravadhas. 86. Gaṇeṣakavacham. 87. Upaveṣanam. 88. Kamaṭhásuravadhas. 89. Manchakásuradundubhivadhas. 90. Ajagaraṣalabhásuravadhas. 91 (fol. 125^{a}). Ávijavadhas. 92. Matsyásuraṣailavadhas. 93. Kardamavadhas. Viṣvarúpadarṣanam. 94. Chanchalásuravadhas. 95. Gautamáṣramagamanam. 96. Vṛikásuravadhas. [2]98. Kṛitántakálásuravadhas. 99. Ṣikhaṇḍivarapradánam. 100, 101. Bhágásuravadhas.

---

[1] Numerus 47. a librario praetermissus est.

[2] Numerus 97. a librario praetermissus est.

102–104. Kamalásurasainyavadhas. 105 (fol. 144[b]). Viṣvarúpadarṣanam. 106. Viṣvedevabhedo buddhiniráṣas. 107. Chandráharaṇavarṇanam. 108. Ṣakrayaṣovidhvansanam. 109. Ravijagarvapariháras. 110. Rákshasavadhas. 111. Nandípreshaṇam. 112. Daityavarṇanam. 113. Sindhuyánavarṇanam. 114. Mitrakaustubhavadhavarṇanam. 115. Sindhusenáparájayas. 116 (fol. 159[b]). Sindhuvairúpyakaraṇam. 117. Raṇaṣodhanam (?). 118. Durgávákyam. 119. Kalavikalavadhas. 120. Dharmádharmasenáhananam. 121. Pitṛisindhusamvádas. 122 (Sindhusenápaláyanam). 123. Sindhusenánáṣanam. 124. Sindhuvadhas. 125. Purígamanam. 126 (fol. 177[a]). Mayúreṣaviváhavarṇanam. 127. Dváramahimavarṇanam. 128. Sindúrotpattivarṇanam. 129. Párvatímokshaṇam. 130. Gaurídohadavarṇanam. 131. Gajánanávirbhávas. 132. Gandharvaparájayas. 133. Kailásábhigamanam. 134. Paráṣaradarṣanam. 135. Kraunchákramaṇam. 136 (fol. 189[a]). Kraunchaṣápavarṇanam. 137. Sindúranirgamas. 138. Vareṇyopadeṣavarṇanam. 139. Gításúpanishadarthagarbhásu yogámṛitárthaṣástre ṣrímanmahágaṇeṣagajánanavareṇyasamváde sárárthas. 140. Gítá° karmayogas. 141. Gítá° vijnánapratipádanam. 142. Gítá° sannyásayogas. 143 (141). Gítá° yágávṛittiprasangayogas. 144 (142). Gítá° buddhiyogas. 145 (143) (fol. 200[b]). Gítá° upásanáyogas. 145. Gítá° viṣvarúpasandarṣanam. 146 (145). Gítá° kshetrajnátṛijneyavivekayogas. 147. Gítá° nánopadeṣayogas. 148 (147). Gítá° trividhavastuvivekanirúpaṇam. 149 (148). Munivisarjanam. 150 (149). Vyásánugrahasiddhakshetravarṇanam. 151 (150). Somakántavimánapráptivarṇanam. 152 (151). Hemakaṇthadarṣanavarṇanam. 153 (152). Somakántasya devapurapráptivarṇanam. 154 (153). Shaṭpancháṣadvináyakavarṇanam. 155 (154). Phalaṣrutivarṇanam.

Codex anno 1801 eadem manu atque praecedens exaratus est. (Wilson 350.)

135.

Hujus voluminis folia 61–75 (linn. 7) *Gaṇeṣasahasranáman* (Ganeṣae mille nomina), carmen metro epico scriptum, continent. Incipit:

लीलया लोकरक्षार्थं द्विधा भूतो महेश्वरः ।
यः स्वयं सर्ववित्साक्षी न तन्नमामि बिनायकं ॥१॥

Opusculum ipsum distichis 212. constans ita incipit:

गणेश्वरो गणक्रीडो गणनाथो गणाधिपः ।
एकदंष्ट्रो बक्रतुंडो गजवक्त्रो महोदरः ॥६॥

In fine hic titulus invenitur इ श्री ब्र रा ग श कसंवादे गणपतिसहस्रनामस्तोत्र संपूर्णम् ॥ Libellus e Ganeṣapuráṇae partis prioris capite 47. desumtus est.

Libellus post annum 1820 exaratus est. (Wilson 243[c].)

136.

Foll. 85–179. Lit. Bengal. *Devíbhágavatapuráṇae* pars. Insunt liber I. et II, et capita 19. libri tertii. Incipit: सर्व्वचैतन्यरूपां तां विद्यामाद्याञ्च धीमहि । जीवहृत्कंजनिलयां वृद्धिं (buddhim) या नः प्रचोदयात् ॥१॥ शौनक उवाच । सूत सूत महाभाग धन्यो सि पुरुषर्षभ । यदधीतात्वया सम्यक् पुराणसंहिताः शुभाः ॥२॥ अष्टादश पुराणानि कृष्णेन मुनिनानघ । कथितानि सुदिव्यादि पठितानि त्वया किल ॥३॥ पञ्चलक्षणयुक्तानि सरहस्यानि मानद । त्वया ज्ञातानि सर्वाणि व्यासात्सत्यवतीसुतात् ॥४॥ अस्माकं पुण्ययोगेन प्राप्तस्त्वं क्षेत्रमुत्तमं । दिव्यं विनसनं (विनशनं) पुण्यं कलिदोषविवर्जितं ॥५॥ समाजो ऽत्र मुनीनां वै श्रोतुकामो स्ति पुण्यदां । पुराणसंहितां सूत ब्रूहि त्वं नः समाहितः ॥६॥

I. Skandha. Foll. 85–125[b]. Capita 20. Cap. 1. Prooemium. 2. Súta coram Ṣaunaka et aliis viris sanctis Bhágavatapuráṇam recitare incipit. De Bhágavatapuráṇae libris et capitibus haec: पुराणमुत्तमं पुण्यं श्रीमद्भागवताभिधं । अष्टादश सहस्राणि श्लोकास्तत्र सुसंस्कृताः ॥११॥ स्कंधा द्वादश एवात्र कृष्णेन विहिताः शुभाः । द्वात्रिंशत्त्रिशतं पूर्णमध्यायाः परिकीर्त्तिताः ॥१२॥ विंशतिः प्रथमे तत्र द्वितीये द्वादशैव तु । त्रिंशच्चैव तृतीये तु चतुर्थे पंचविंशतिः ॥१३॥ पंचत्रिंशत्तथाध्यायाः पंचमे परिकीर्त्तिताः । एकत्रिंशत्तथा षष्ठे चत्वारिंशच्च सप्तमे ॥१४॥ अष्टमे तत्त्वसंख्याश्च[1] पंचाशन्नवमे तथा । त्रयोदश सु (tu?) संप्रोक्ता दशमे मुनिना किल ॥१५॥ तथा चैकादशस्कंधे त्रिंशद्वै परिकीर्त्तिताः । विंशच्चैव तथाध्याया द्वादशे मुनिसत्तमाः ॥१६॥ Totus igitur liber disticha 18000, libros 12, capita 332. continuisse fertur. 3. Distichorum numerus proditur, quem Puráṇae continere dicuntur: सूत उवाच ॥ शृण्वंतु संप्रवक्ष्यामि पुराणानि मुनीश्वराः । यथा श्रुतानि तत्त्वेन व्यासात्सत्यवतीसुतात् ॥१॥ मद्वयं भद्वयं चैव ब्रत्रयं वचतुष्टयं । अनापलिंगकूर्मस्कं (sic) पुराणानि पृथक् पृथक् ॥२॥ चतुर्दशसहस्रं च मात्स्यमाद्यं प्रकीर्त्तितं । तथा ग्रहसहस्रं च मार्कंडेयं महद्भुतं ॥३॥ चतुर्दशसहस्राणि तथा पंचशतानि च । भविष्यं परिसंख्यातं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥४॥ अष्टादशसहस्रं वै पुण्यं भागवतं किल । तथा चायुतसंख्यातं पुराणं ब्रह्मसंमतं ॥५॥ द्वादशैव सहस्राणि ब्रह्मांडं च शताधिकं । तथाष्टादशसाहस्रं ब्रह्मवैवर्तमुच्यते ॥६॥ अयुतं वामनाख्यं च वायव्यं षट्शतानि च । त्रयोविंशतिसाहस्रं वैष्णवं परमाद्भुतं ॥७॥ चतुर्विंशतिसाहस्रं वाराहं परमाद्भुतं । षोडशैव सहस्राणि पुराणमग्निसंज्ञकं ॥८॥ पंचविंशतिसाहस्रं नारदं परमं मतं । पंचपंचाशत्साहस्रं पद्माख्यं विपुलं मतं ॥९॥ एकादश सहस्राणि लिंगाख्यं चातिविस्तरं ॥१०॥ एकोनविंशसाहस्रं गारुडं हरि-

[1] Voce *tattva* viginti quinque significari solent; numerus tamen capitum non quadrat, computantibus enim unum defiet.

भाषितं । सप्तदशैव साहस्रं पुराणं कूर्मभाषितं । एकाशीतिसहस्राणि स्कंधाख्यं परमाद्भुतं । पुराणसंख्या चाख्याता विस्तरेण मयानघ ॥१२॥ तथैवोपपुराणानि शृणवंतु ऋषिसत्तमाः । सनत्कुमारं प्रथमं नारसिंहं ततः परं ॥१३॥ नारदीयं शिवं चैव दुर्वाससमनुत्तमं । कापिलं मानवं चैव तथा चौशनसं स्मृतं ॥१४॥ वारुणं कालिकाख्यं च शांबं नंदिकृतं शुभं । सौरं पाराशरं प्रोक्तमादित्यं चातिविस्तरं ॥१५॥ माहेश्वरं भागवतं वासिष्ठं च सविस्तरं । एतान्युपपुराणानि कथितानि महात्मभिः ॥१६॥ Deinde dei et viri sancti viginti octo enumerantur, qui singulis aetatibus Purāṇas collegerunt et tradiderunt (vyása): Svayambhú, Prajápati, Uṣanas, Bṛihaspati, Savitṛi, Mṛityu, Maghavan, Vasishṭha, Sárasvata, Tridháman, Trivṛisha, Bháradvája, Antaríkshan, Dharmin, Tra[i]yyáruṇa, Dhananjaya, Medhátithi, Vratin, Atri, Gautama, Uttama, Haryátman, Vena Vájasrajáksha, Soma Amushyáyaṇa, Tṛiṇavindu, Bhárgava, Ṣakti Játukarṇa, Kṛishṇadvaipáyana. Drauṇi vero aetatis futurae diasceuastes futurus esse dicitur. 4. Vyása quum filii desiderio deos pietate conciliaturus, quemnam potissimum deum coleret dubius esset, a Nárada sermonem quendam audit, olim a Brahmane cum Vishṇu habitum. Cujus principalis sententia haec: tres quidem esse deos supremos, eosdem vero a potentia divina (ṣakti) ipsis innata regi: स्रष्टा त्वं पालकश्चाहं हरः संहारकारकः । कृतः केनेति स तर्कैः क्रियते वेदपारगैः ॥४६॥ जगत्संजनने शक्तिस्त्वयि वर्तेति राजसी । सात्त्विकी मयि रुद्रे च तामसी परिकीर्तिता ॥४७॥ तया विरहितस्त्वं तु न तत्कर्मणे प्रभुः । नाहं पालयितुं शक्तः संहर्तुं नापि शंकरः ॥४८॥ तदधीना वयं सर्वे वर्तामः सततं विभो ।. 5. Ad interficiendum Hayagrívam Asuram Mahámáyae consilio equi caput Vishṇus trunco imponitur[1]. 6 (fol. 95[a]). Madhus et Kaiṭabhae gigantum ortus. 7. Hos ad interficiendos Brahman Vishṇum adit. Quem quum alto meditationis somno sepultum invenisset, Mahámáyám invocat, eaque deum suscitat. 8. De Ṣakti. 9. Invocata Ṣakti Vishṇus Madhum et Kaiṭabham occidit. 10. De Ṣukae, Vyásae filii, natalibus. 11 (fol. 104[a]). De Tárá et Chandra, et Budhae origine. 12. Sudyumna rex in mulierem mutatur, et Ilá nomen accipit. Cujus Budhaeque filius Purúravas. 13. De Purúravase et Urvaṣí narratio. 14, 15. Ṣukae cum Vyása de matrimonio et de rerum mundanarum vanitate colloquium. Vyása Ṣukae Bhágavatapuráṇam tradit. 16 (fol. 113[b]). De ejus libri origine mythus. 17. Ṣuka ad Janakam visendum Mithilám proficiscitur. 18. Janakae cum Ṣuka colloquium. Quatuor gradus (áṣrama) percurrendi sunt, quo mens a cupidinibus sensim revocetur (vairágya): मनस्तु प्रबलं काममजेयमकृतात्मभिः । अतः क्रमेण जेतव्यमाश्रमानुक्रमेण च ॥३०॥ In Vedis vero vitae regimen ponendum est. Quibus etiamsi opera quaedam praecipiantur, quae minus proba et honesta esse videantur, veluti hostiarum immolatio, alearum lusus et mulsi libamen (surágraha) in sacrificiis nonnullis adhibitum, tamen ea omnia nisi certis conditionibus improbanda non sunt: जनक उवाच ॥ हिंसा यज्ञेषु प्रत्यक्षा सा हिंसा परिकीर्तिता । उपाधियोगतो हिंसा नान्यथेति विनिर्णयः ॥५७॥ यथा हींधनसंयोगादग्नौ (यथाहंधन° MS.) धूमः प्रवर्तते । तद्वियोगात्तथा तस्मिन्निर्धूमत्वं विभाति वै ॥५८॥ अहिंसा च तथा विद्धि वेदोक्ता मुनिसत्तम । रागिणां सापि हिंसैव निःस्पृहाणां न सा तथा ॥५९॥ रागकृतं च यत्कर्म तथाहंकारसंभवं । अकृतं वेदविद्वांसः प्रवदंति मनीषिणः ॥६०॥ गृहस्थानामहिंसैव जायते द्विजसत्तम । सा हिंसैव महाभाग मुमुक्षूणां जितात्मनां ॥६१॥ 19. Ṣuka quum homines, quamdiu in mundo viverent, a cupidinibus liberari negasset, Janaka cogitatione quidem id fieri posse respondet: दंडाजिनकृता चिंता यथा तव वनेऽपि च । तथैव राज्यचिंता मे चिंतयानस्य वा न वा ॥३१॥ विकल्पोपहतस्त्वं वै दूरदेशमुपागतः । न मे विकल्पसंरोहो निर्विकल्पोऽस्मि सर्वदा ॥३२॥ सुखं स्वपामि विप्राहं सुखं भुंजामि सर्वदा । न बुद्धोऽस्मीति बुद्ध्याहं सर्वदैव सुखी मुने ॥३३॥ त्वं तु दुःखी सदैवासि बुद्धोऽहमिति शंकया । इति शंकां परित्यज्य सुखी भव समाहितः ॥३४॥ देहोऽयं मम बंधोऽयं न ममेति च मुक्तता । तथा धनं गृहं राज्यं न मेति च विनिश्चयः ॥३५॥ Ṣuka domum revertitur, et postquam patris familias officia explevit, in solitudinem se recipit, ibique meditatione et pietate absolutam sanctitatis conditionem (siddhim) obtinet. 20. De Ṣantanus et Satyavatís progenie narratio, e Mahábhárata excerpta.

II. Skandha. Capp. 12. Foll. 124[a]–147[a]. Incipit: या विश्वं वितनोति पालयति या संहर्त्रि कल्पक्षये ब्रह्माणञ्च हरिं हरञ्च मनसैरुत्पादयंती गुणैः । सावित्रीञ्च रमामुमाञ्च तनुजां दत्वाथ तेभ्यः पृथक् जुष्टा पश्यति दृश्यते च सकलं तां नौमि विश्वेश्वरीं ॥१॥ यैर्न श्रुतं भागवतं पुराणं नाराधिता यैः प्रकृतिः पुराणी । प्राप्तं न [त]त्त्वं गुरुवक्त्रतो यैस्तेषां वृथा जन्म गतं नराणां ॥२॥ पुराणान्यन्यानि हरिहरकलापकलितानि । कविः कृत्वासौ नृगुणविरचितानि बुद्धिविभवेन ॥३॥ गुणातीतं स्फीतगुणरसयुतं (°tam) समस्तशुचि किञ्च । पुराणं श्रेष्ठं विचरति (?) श्रुतिपरं चकार किल कृष्णः ॥४॥ श्रुत्वा भागवतं पुण्यं मुच्यते भवसंकटात् । पंचलक्षणसंयुक्तं विद्याविलसितान्वितं ॥५॥

Capp. 1–5. De Satyavatís et Vyásae origine. 1. De Matsyagandhá (Mínagandhá = Satyavatí), et Matsya (Kála, Matsyodarin), Vasus regis filiis. 2. Vyásae origo. 3–5. De Ṣantanu rege narratio. 6, 7. Páṇduidarum res gestae. 8–10. De Parikshite rege, qui a Takshaka serpente occiditur. 11. De Janamejaya 12. ejusque sacrificio. Quod dum procuratur, Vyása Bhágavatapuráṇam recitasse dicitur.

III. Skandha. Foll. 147[a]–179[b]. Incipit: यां वेदाः प्रव-

[1] Post fol. ९०. a scriba disticha plura omissa sunt.

दन्त्यनादिनिधानां (l. °निधनां) सम्यक् न जानन्ति ते देवा विष्णुविरिञ्चिरुद्रसहिता ध्यायंति चित्ते सदा। यज्ञैर्यूपसमन्वितैरनुदिनं युञ्जन्ति यां याचकास्तां विद्यां सकलार्थदामकलितां वन्दे भवानीं मुदा ॥१॥ जनमेजय उवाच ॥ भगवन् भवता प्रोक्तं यज्ञमद्याभिधं (l. यज्ञमंबाभिधं) महत् । सकोम्वा (sá kámbá) कथमुत्पन्ना कुत कस्माच्च किंगुणा(:) ॥२॥ कीदृशश्च मखस्तस्याः स्वरूपं कीदृशं तया । विधानं विधिवद् ब्रूहि सर्व्वज्ञो सि दयानिधे ॥३॥ ब्रह्माण्डस्य तथोत्पत्तिं वद विस्तरतस्तथा । यत्कृतं (yat°) यादृशं ब्रह्मन्नखिलं वेत्सि भूसुर ॥४॥ etc.

1. Vyása a Janamejaya de natura deorum interrogatus, dialogum refert, quondam ab ipso cum Nárada, 2. a Náradaque cum Brahmane habitum. De creatione. Primus Brahma ortus est. Quem quum Madhu et Kaiṭabha gigantes aggrederentur, subito Vishṇum in Ṣesha serpente jacentem conspexit. Ad eos quum Rudra accessisset, haec deorum trias a Ṣakti (= Máyá, Múlaprakṛiti) quae ab omni aevo exstasse dicitur, ad creandum impellitur. 3. Ejusdem jussu per omnes coelos circumducuntur. 4. Denique deam ipsam adeunt, in ejusque sede (devyáḥ pádanakhe) omnem creationem conspiciunt. Dea a Vishṇu celebratur. 5. Quam quum etiam Ṣiva hymno adorasset, a dea precem magicam obtinet. 6. A Brahmane rogata, Mahámáyá suam ipsa naturam explicat: देव्युवाच ॥ सदैकत्वं न भेदोऽस्ति सर्वदैव ममैनयोः। योऽसौ साहमहं योऽसौ भेदोऽस्ति मतिविभ्रमात् ॥२॥ आवयोरंतरं सूक्ष्मं यो वेद मतिमान्हि सः । विमुक्तः स तु संसारान्मुच्यते नात्र संशयः ॥३॥ एकमेवाद्वितीयं वै ब्रह्म नित्यं सनातनं। द्वैतभावं पुनर्याति काल उत्पत्सुसंज्ञके ॥४॥ यथा (अया MS.) दीपाव्रथोपाधेर्योगात्संजायते द्विधा । छायेवादर्शमध्ये वा प्रतिविंबं तथावयोः ॥५॥ भेद उत्पत्सुकाले वै सर्गार्थं प्रभवत्यज । दृष्टादृश्यविभेदोऽयं द्वैविध्ये सति नान्यथा ॥६॥ नाहं स्त्री न पुमान्वाहं न क्लीवं सर्गसंक्षये। सर्गे सति विभेदः स्यात्कल्पितोऽयं धिया पुनः ॥७॥ अहं बुद्धिरहं श्रीश्च धृतिः कीर्तिर्मतिः स्मृतिः । श्रद्धा मेधा दया लज्जा क्षुधा तृष्णा क्षमाक्षमा ॥८॥ कांतिः शांतिः पिपासा च निद्रा तंद्रा जराजरा । विद्याविद्या स्पृहा वांछा शक्तिश्चाशक्तिरेव च ॥९॥ वसा मज्जा च त्वक्चाहं दृष्टिर्वागनृता नृता (sic) । परां मध्यां (pará madhyá MS.) च पश्यंति नाड्योऽहं विविधाश्च याः ॥१०॥ किं नाहं पश्य संसारे मद्विरक्तं किमस्ति हि । सर्वमेवाहमित्येवं निश्चयं विद्धि पंकज ॥११॥ एतैर्मे निश्चितै रूपैर्विहीनं किं वदस्व मे । तस्मादहं विधे चास्मिन्सर्गे वै विततांभवं ॥१२॥ नूनं सर्वेषु देवेषु नानानामधरा ह्यहं । भवामि शक्तिरूपेण करोमि च पराक्रमं ॥१३॥ ऐंद्री ब्राह्मी तथा रौद्री वाराही वैष्णवी शिवा । वारुणी चाथ कौमारी नारसिंही च वासवी ॥१४॥ उत्पन्नेषु च कार्येषु देवेषु प्रविशाम्यहं । करोमि सर्वकार्याणि निमित्तं तं (scil. देवं) विधाय वै ॥१५॥ etc. 7. De Purusha et Prakṛiti. De tribus qualitatibus (sáttvika, rájasa, támasa). 8, 9. His qualitatibus quid efficiatur, qualemque invicem rationem habeant, exponitur. 10, 11. De Satyavrata (Uttathya), Devadattae, sacerdotis Koṣalensis, filio, qui a puero hebes et stolidus Ṣaktis adoratione summam sapientiam nactus est. 12. De Ṣaktis cultu. 13. De sacrificio a Vishṇu olim ad Ṣaktim colendam instituto. 14–19. Narratio de Sudarṣana, Dhruvasandhis, Ayodhyae regis, et Manoramae filio. Is a Yudhájite, Ujjayinís rege, post patris mortem regno expulsus, Ṣakti conciliata in imperium restituitur.

Desinit codex in versu 53. capitis undevicesimi.

Codex hujus seculi initio satis accurate exaratus est. (Wilson 110[b].)

137.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 102. Long. $8\frac{1}{2}$. Lat. $3\frac{1}{2}$. Linn. 8.

Nandíṣvarapuráṇae, sive *Nandipuráṇae* pars, e *Kedárakalpa*[1] desumta, capita 28. (paṭala) continens. Libro *Mahápatha* (via principalis) nomen fuisse, rebus ipsis intelligitur. Incipit: गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरु देवो महेश्वरः गुरुरेकपरं ब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः ।१॥ नंदिकेश्वर उवाच पृच्छाम्यहं करोमीश साधकानां हिताय वै महापथेन यास्यंति केचिन्मुक्ता हि मानवाः २ तस्यार्थे हि फलं ब्रूहि सत्यं देव महेश्वरः गच्छंति साधकाः सर्वे स्वयं देहेन शकरः ३ इति नंदिवचः श्रुत्वा हर्षपूर्णो सदाशिवः श्रूयतां नंदिन्मनसा इत्युवाच सदाशिवः ४॥ ईश्वर उवाच ॥ मनसा कर्मणा वाचा सप्त जन्मानि किल्बिषं । कृतं तेषां विनश्यंति ये शृण्वंति महापथं ५ etc.

Dialogo a Ṣiva cum Nandine habito summa beatitudo ita tantum obtineri traditur, si eximia Ṣivae veneratione habita, locus ipsi in Gandhamádana, Himálayae monte, sacer, Kedára dictus, a piis frequentetur, et Kedáreṣam lingam, ibi statutum, adoretur. Quod viri sancti (sádhaka) cujusdam exemplo probatur (cap. 4. usque ad finem libri), qui relicta hominum societate, quamvis mundi cupidinibus continuo tentatus, longam peregrinationem (mahápatha) una cum comitibus suscepit, donec ad Ṣivam pervenit ab eoque pietatis munera accepit. Kedára locus in provincia hodie *Gerhwal* sive *Gurwhal* dicta situs est, in ejusque vicinia montis cacumen, *Mahá Panth* appellatum exstat[2]. Voce *Mahápatha* igitur quatuor res significari puto: 1, peregrinationem illam, quae ab homine pio ad visendum Ṣivae sacellum, in Kedára monte situm, facienda sit, sive spiritualem peregrinationem, qua Ṣivae natura penitus cognosca-

---

1 इति श्रीकेदारकल्पे नंदिपुराणे etc.

2 G. W. Traill in Asiatic Researches XVI, 210.

tur[1]; 2, cognitionem ipsam; 3, montis fastigium, unde homines, quo citius in coelum pervenirent, praecipites se dare solebant; 4, hunc librum. Quem quicunque scripsit, grammaticae Sanscriticae non admodum videtur peritus fuisse, errores enim nonnunquam tales inveniuntur, quales vix a librariis illati sunt.

A nonnullis hic liber Skandapuráṇae pars esse dicitur.

Codex anno 1798 exaratus est. (WILSON 490.)

138.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 131. Long. 11½. Lat. 5. Linn. 11.

Narasinhapuráṇam, capita 62. continens, a Súta cum Bháradvája aliisque anachoretis communicatum. (A.) Incipit: नारायणं etc. ॥१॥ तप्तहाटककेशांत ज्वलत्पावकलोचन(:) । वज्राधिकनखस्पर्श दिव्य सिंह नमो ऽस्तु ते ॥२॥ पातु वो नरसिंहस्य नखलांगलकोटयः । हिरण्यकशिपोर्वक्ष असृक्कर्दममारुणाः ॥३॥ होमवह्नाग्निनः सर्वे मुनयो वेदपारगाः । त्रिकालज्ञा माहात्मानो नैमिषारण्यवासिनः ॥४॥ अर्बुदारण्यनिरताः पुष्करारण्यवासिनः । महेंद्राद्रिरता ये च विंध्याद्रिनिवासिनः ॥५॥ धर्मारण्यरता ये च ह्रंडकारण्यवासिनः । श्रीशैलनिरता ये च कुरुक्षेत्रनिवासिनः ॥६॥ कौमारपर्वते ये च ये च पंपानिवासिनः । एते चान्ये च बहवः सशिष्या मुनयो [ऽ]मलाः ॥७॥ माघमासे प्रयोगं (prayágam) तु स्नातु तीर्थे समागताः । तत्र स्नात्वा यथान्यायं कृत्वा कर्म जपादिकं ॥८॥ नत्वा तु माधवं देवं कृत्वा च पितृतर्पणं । दृष्ट्वा तत्र (tatra) भारद्वाज पुण्यतीर्थनिवासिनं ॥९॥ तं पूजयित्वा विधिवत्तेनैव च सुपूजिताः । आसनेषु विचित्रेषु वृष्यादिषु (vṛishyádishu) यथाक्रमं ॥१०॥ भारद्वाजेन दत्तेषु आसीनास्ते तपोधनाः । कृष्णाश्रिताः कथाः सर्वे परस्परमथाब्रुवन् ॥११॥ कथांतेषु ततस्तेषां मुनीनां भावितात्मनां । आजगाम महातेजाः तत्र सूतो महामतिः ॥१२॥ व्यासशिष्यः पुराणज्ञो लोमहर्षणसंज्ञकः । तान् प्रणम्य यथान्यायं स च तैश्चाभिपूजितः ॥१३॥ उपविष्टो यथायोग्यं भारद्वाजमतेन सः । व्यासशिष्य सुखासीनं ततस्ते लोमहर्षणः (vyásaṣishyaḥ puráṇajno romaharshaṇasanjnakaḥ B.) ॥१४॥ तं पप्रच्छ भारद्वाजो मुनीनामग्रतस्तदा ॥ भारद्वाज उवाच ॥ शौनकस्य महासत्त्रो (sattre) वाराहाख्या तु संहिता ॥१५॥ त्वंतः (tvattaḥ) श्रुता पुरा सूत एतैरस्माभिरेव च ॥ सांप्रतं नारसिंहाख्यां त्वतः पौराणसंहितां । श्रोतुमिच्छाम्यहं सूत श्रोतुकामा इमे स्थिताः ॥१६॥ अतस्त्वां परिपृच्छामि प्रश्नमेतन्महामुने । ऋषीणामग्रतः सूत मते ह्येषां महात्मनां ॥१७॥ कुत एतत्समुत्पन्नं केन वा परिपाल्यते । कस्मिन् वा लयमंत्येति (abhyeti) जगदेतच्चराचरं ॥१८॥ किं प्रमाण च वै भूमेर्नृसिंहः केन तुष्यति । कर्म्मणा तु महाभाग तन्मे ब्रूहि महामने (°mate) ॥१९॥ कथं च सृष्टेरादिः स्यात् अवमानः (avasánam B.) कथं भवेत् । कथं युगस्य गणनां किं वा स्यात्तु चतुर्युगं ॥२०॥ को वा विशेषस्तेष्वत्र का वावस्था कलौ युगे । कथमाराध्यते देवो नरसिंहोऽत्र मानुषैः ॥२१॥ क्षेत्राणि कानि पुण्यानि के च पुण्य[ा]ः शिलोच्चयाः । नद्यश्च (nadyaṣ cha) काः पुराः पुण्या नृणां पापहराः शुभाः ॥२२॥ देवादीनां कथं सृष्टिः मनोर्मन्वंतरस्य तु । तथा विद्याधरादीनां सृष्टिरादौ कथं भवेत् ॥२३॥ यज्वानः के च राजानः के च सिद्धिं परां गताः । एतत्सर्वं महाभाग कथयस्व यथाक्रमं ॥२४॥ etc.

Cap. 1. Prooemium. De mundi creatione. 2. De temporum computatione. 3. De novem creationum generibus, quae his versibus enumerantur: इत्येते कथिताः सर्गा बहवो मुनिसत्तम । प्रथमं महतः सर्गस्तन्मात्राणां द्वितीयकः ॥२३॥ वैकारिकस्तृतीयस्तु सर्ग ऐंद्रियकः स्मृतः । मुख्यसर्गश्चतुर्थस्तु मुख्या वै स्थावराः स्मृताः ॥२४॥ तिर्यक्स्रोताश्च यः प्रोक्तस्तिर्यग्योनिः स पंचमः । ततोर्ध्वस्रोतसः षष्ठो देवसर्गस्तु स स्मृतः ॥२५॥ ततोऽर्वाक्स्रोतसः सर्गः सप्तमो मानुषः स्मृतः । अष्टमोऽनुग्रहः सर्गः सात्त्विको य उदाहृतः ॥२६॥ नवमो रुद्रसर्गस्तु नव सर्गाः प्रजापतेः । पंचैते वैकृताः सर्गाः प्राकृतास्ते त्रयः स्मृताः ॥२७॥ प्राकृता वैकृताश्चैव जगतो मूलहेतवः । सृजतो ब्रह्मणो सृष्टिमुत्पन्ना ये मयेरिताः ॥२८॥ Cf. Vishṇupuráṇa I, 5. 4. De creatione a Brahmane ejusque filiis facta. 5. De undecim Rudrarum creatione. Quos Ṣiva masculo corpore fisso genuisse fertur: बिभेद पुरुषत्वं च दशधा चैकधा च सः । तेषां नामानि वक्ष्यामि शृणु मे द्विजसत्तम ॥८॥ अजैकपादहिर्बुध्नः कपाली रुद्र एव च । हरश्च बहुरूपश्च त्र्यंबकश्चापराजितः ॥९॥ वृषाकपिश्च शंभुश्च कपर्दी रैवतस्तथा । एकादशैते कथिता रुद्रास्त्रिभुवनेश्वराः ॥१०॥ स्त्रीत्वं चैव तथा रुद्रो बिभेद दशधैकधा । उमैव बहुरूपेण पत्नीत्वेन व्यवस्थिता ॥११॥ De Maríchis, Dakshae aliorumque Brahmanis filiorum prole. 6 (fol. 8[b] = B. 6[a]). De Dakshae filiarum prosapia. De Vasishṭhae et Agastyae origine. 7. Márkaṇḍeya, Mṛikaṇḍus et *Sumitrae* filius[2], quum fati decreto duodecimo aetatis anno diem supremum obiturus esset, Narasinhae cultui ad Tungabhadrae ripam in Sahya monte deditus, mortem devicit. Precum formula sacerrima, in hoc capite tradita, haec: ओं नमो भगवते वासुदेवाय. 8. Ejusdem dei veneratione homines non solum mortem effugiunt, sed etiam e locis inferis in coelum perveniunt. 9. Hymnus in Vishṇus laudem a Yama factus. 10–12. De Márkaṇḍeyae rebus gestis. His capitibus preces a Vishṇus cultoribus usurpandae traduntur. 13 (fol. 19[b] = B. 13[a]). Yamae et Yamís colloquium. 14. Sávitrís, Kaṣyapae sacerdotis uxoris, honestate et conjugis amore divinationem nactae, cum Devaṣarmane de parentibus colendis colloquium. 15. Narratio de sacerdote quodam, qui Vishṇus cultu

---

[1] Libelli summa in hac sententia, saepe repetita, vertitur: आगता मृत्युलोकाच्च गंतव्यं शंकरालये.

[2] Vedaṣirasis pater.

summam beatitudinem obtinuit. 16. Arboris mundanae (samsáravṛiksha) descriptio. Cujus rami quum rebus terrestribus, fructusque cupidinibus humanis constent, a viro sapiente non ascendenda, sed numinis summi cognitionis gladio caedenda est. 17. Vishṇus meditatione sola homines mundi vicissitudinibus liberantur. 18. De precis *Om namo Náráyaṇáya* sanctitate. 19. De Aṣvinum origine. Initio hi versus occurrunt: मरुतां विस्तरेणोक्ता वैष्णवाख्ये महामते । पुराणे शक्तिपुत्रेण पुरोत्पत्तिश्च च वायुना ॥५॥ अश्विनोर्देवयोश्चैव सृष्टिरुक्ता सुविस्तरा । संक्षेपात्तव वक्ष्यामि सृष्टिमेतां शृणुष्व मे ॥६॥ 20. Varia Solis nomina. 21 (fol. 29^{b} = B. 18^{b}). De Marutum origine. 22. Regum solarium et 23. lunarium stemma. 24. Quatuordecim Manvantararum enumeratio. 25, 26. Ikshvákus res gestae, et 27. progenies. 28. Regum lunarium series. Ṣántanus res gestae. 29. De aliis regibus lunaribus. 30. Terrae et coeli descriptio. 31 (fol. 48^{a} = B. 28^{a}). Bhṛigu Sahasráníkam regem Narasinhae cultum edocet (31–60). 32. De Narasinhae simulacris unguendis (sammárjana). 33. De eodem deo floribus aliisque donis colendo. 34. De oblationibus *Lakshahoma* et *Koṭihoma* dictis. 35. De Vishṇu in terra variis formis manifestato. 36. Matsyaprádurbhávas. 37. Kúrmaprádurbhávas. 38. Varáhaprádurbhávas. 39–43. Nṛisinhaprádurbhávas. 44 (fol. 71^{a} = B. 36^{a}). Vámanaprádurbhávas. 45. Paraṣurámaprádurbhávas. 46–50. Rámaprádurbhávas. 51 (fol. 105^{b} = B. 60^{a}). Kṛishṇaprádurbhávas. 52. Kalkiprádurbhávas. De aetate ferrea. 53. Ṣukrae oculus amissus Vishṇus favore restituitur. 54. De Vishṇus templo et simulacro faciendo et inaugurando. 55. Bráhmaṇadharmas. 56. Gṛihasthadharmas. 57. Vánaprasthadharmas. 58. Yatidharmas. 59. De Vishṇu Purushasúkta hymno adorando. 60. De prece octo syllabis (Om namo Náráyaṇáya) constante. 61. Náradae cum Puṇḍaríka de Vishṇus cultu, omnem aliam devotionem superante, colloquium[1]. 62. Eorum qui hoc Puráṇam legent praemia.

De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 42.

Codex circiter annum 1770 exaratus est. (WALKER 158.)

139.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 74. Long. 11. Lat. 9. Linn. 21.

Narasinhapuráṇam. (B.) Versus et capita distincta non sunt. Textus a codice A. non raro differt.

Hic liber in charta anno 1821 facta post annum 1825 exaratus est. (WILSON 353.)

[1] Hujus capitis loco in cod. B. tírtharum enumeratio legitur.

140.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 72. Long. 15. Lat. 6. Linn. 12.

Náradíyapuráṇam, a Súta ita narratum, ut coram Ṣaunaka aliisque anachoretis olim a Nárada relatum erat, qui ipse a Kapila illud acceperat. Incipit: एकं यज्जनयत्यनेकतनुभृत्तस्यान्यजस्रं etc. १ यत्पादाब्जयुगं etc. २ श्रीमत्पद्मजतार्क्ष्यफाल्गुन etc. ३ सूत उवाच ॥ ॥ अस्ति त्रैलोक्यविख्यातं वनं नैमिषसंज्ञितं । पवित्रं गोमतीतीरे नित्यं पुष्पफलर्द्धिमत् ४ स्वलंकृता महात्मानः श्रीभागवतलक्षणैः ऋषयो यत्र सत्रेण चिरं हरिमपूजयन् ५ विबभुः शासिनो यत्र प्रोत्फुल्लकुसुमोत्कारा (°motkaráḥ) रत्नोज्ज्वला इव सुरा यज्ञभागार्थमागताः ६ तत्राश्रमो (tatráṣramo) महानासीत् ब्रह्मलोकनिभः शुभः सपुत्रपशुदाराणां महर्षीणां सुखावहः ७ तस्मिन्कुलपतिर्वृद्धो शौनकः संकलं (sakalam) जनं अभावयद्धरेर्भक्त्या यागी भागवतोत्तमः ८ etc.

I. Pars prior, *Bhaktisudhodaya*[2] appellata. Foll. 1–43. Capita 20. Cf. Wilson in Vishnupurána, p. XXXII. Cap. 1. Prooemium. 2–5. De Kṛishṇae potestate. 6, 7. Narratio de Dhruva, Uttánapádae filio. 8–16. Narratio de Prahláda, neutiquam Vishṇupuráṇae verbis tradita. 17–20. De Kṛishṇae cultu.

II. Foll. 44–72. Pars altera, a Vasishṭha tradita. Incipit: वसिष्ठ उवाच धातृनाथनृणांधात्रीचकरतेकृपो भजनेन भवेदायुः प्राणो वै धर्म्मसेवयः etc. Hac parte, quae plus triginta capita habet, Rukmáṅgadae regis et Mohanís filiae historia continetur.

Codex anno 1762 negligentissime exaratus est. (WILSON 118.)

141.

Foll. 38–42. Linn. 14. *Vásishṭhalaingae* Upapuráṇae capita quatuor prima. Incipit: श्रीमत्कैलासमागत्य वसिष्ठो वेदविन्मुनिः तपश्चचार सत्कर्मनिरतो नियतेंद्रियः दिव्यवर्षसहस्रं तु वायुभक्षोऽग्निमध्यगः श्रीमत्पंचाक्षरं साक्षाच्छतरुद्रीयमध्यगं सर्वपापहरं पुण्यं प्रणवेन षडक्षरं जजाप शंकरं द्रष्टुं वांछया मुनिसत्तमः ततः प्रसन्नो भगवानंबया सह शंकरः लिंगज्योतिःस्वरूपेण पुरतो स्य प्रकाशितः etc.

His capitibus cultus Ṣivae laingicus praecipitur, neque quidquam memorabile in iis legitur, nisi forte locos sacros exceperis qui, Ṣivae sacellis celebres, capite tertio enumerantur. Sunt ii: Váráṇasí, Vyághrapuram, Kánchípuram, Maháṣaila (mons), Brahmapuram, Ṣve-

[2] तद्धरेश्चित्रलीलस्य सत्कथानां समुच्चयं । इमं शृणुध्वमत्यर्थं नाम्ना भक्तिसुधोदयं ॥२॥ यन्मया कपिलाच्छ्रुत्वा पुराणं वेदसंमितं । नारदीयमिति प्रोक्तं तत्सारं प्रब्रवीमि वः ॥३॥ Cap. 2.

táraṇyam tírtham (Káveryá uttare taṭe), Madhyárjunatírtham (Káveryá dakshiṇe taṭe), Kumbhaghoṇatírtham (ibidem), Japyeṣvaratírtham (? Káveryá uttare taṭe), Gandhamádanaparvatas, ubi Rámeṣvaram et Lakshmaṇakuṇḍakam sacella reperiuntur; Somanátham, Kedáram, Bhímeṣvaram, Vṛiddháchalam ad Maṇimuktám fluvium; Goparvatam (Vṛiddháchalasyottaratas), Kálahastiṣailam ad Suvarṇamukharím fluvium. Quibus e nominibus hoc certo colligitur, librum nostrum in Carnatica provincia compositum esse.

Capitis quarti finis desideratur. Haec folia hujus seculi initio exarata sunt. (Wilson 119^b.)

142.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 260. Long. 9½. Lat. 6. Linn. numerus variat.

Insunt *Puráṇarum* et nonnullorum aliorum carminum epicorum *indices*, e libro olim in *Wilfordi* usum confecto descripti. Quod e codicibus Colebr. E. I. H. 365, 366, eadem continentibus, colligo. In prima enim cod. 366. pagella Colebrooke haec adscripsit: 'Copied from an index prepared for Capt. Wilford, and communicated to H. C., and by him to the Asiatick society, in Capt. W.'s name.'. Hi indices, parum accurate facti, plerumque ea tantum continent, quae titulis in fine capitum subscriptis suppeditantur, neque tamen omni a parte spernendi sunt. Libros singulos infra ordine alphabetico disposui: Agnipuráṇa fol. 189^a. Adbhutarámáyaṇa 32^b. Ádipuráṇa 76^a. Ádityapuráṇa 77^a. Kálikápuráṇa 57^b. Jainyapustake Kalpadrukalpasútra 235^a. Kúrmapuráṇa 53^a. Gaṇeṣapuráṇe Upásanákhaṇḍa 66^b. Gaṇeṣapuráṇe Uttarakhaṇḍa 71^a. Garuḍapuráṇa 219^a. Garuḍapuráṇe Pretakalpa 220^b. Devíbhágavatapuráṇa 186^a. Narasinhapuráṇa 152^a. Náradapancharátra 204^a. Náradíyapuráṇa 74^b. Vṛihannáradíye Yugadharmavarṇanam 66^b. Padmapuráṇa 34^a. 166^b. Padmapuráṇe Bhúkhaṇḍa 49^a. Padmapuráṇe Bhúmikhaṇḍe Mághamáhátmya 55^a. P. Pátálakhaṇḍe Tryambakamáhátmya 167^a. P. P. Prayágamáhátmya 54^a. P. P. Rámáṣvamedha 57^a. P. Uttarakhaṇḍa 42^a. P. U. Vilveṣvaramáhátmya 168^b. P. Panchamakhaṇḍa 168^b. Jainyapárasanáthacharitra 238^a. Jainyagranthe Budhacharitra 237^a. Brahmavaivarte Prakṛitikhaṇḍa 197^b. B. Gaṇapatikhaṇḍa 182^b. B. Krishṇajanmakhaṇḍa 200^a. B. Pitásumatisamváda 151^a. Brahmáṇḍapuráṇa 160^b.[1] Brahmáṇḍapuráṇa 164^a. Brahmáṇḍe Uttarakhaṇḍe Lalitopákhyáne Hayagrívamuni-Agastyasamváda 207^b. Bhavishyapuráṇa 28^b. Bhojaprabandha 78^a. Matsyapuráṇa 4^a. Márkaṇḍeyapuráṇa 46^a. Rájatarangiṇí 227^b. Válmíkíye Rámáyaṇe Yuddhakáṇḍa 79^b. Jainye Laghulalitávistarákhyam Buddhapuráṇam. 226^b. Lingapuráṇa 183^b. Vámanapuráṇa 39^a. Váyupuráṇa 24^a. Váyupuráṇe Váyavísanhitáyám uparibhága 149^b. Váyavísanhitáyám púrvabhága 169^b. Váyupuráṇe Revákhaṇḍe Narmadámáhátmya 192^a. Ṣvetaváráhe Váyupuráṇe Gayámáhátmya 28^a. Váráhapuráṇa 13^b. Kshemendrakṛita-Vṛihatkathá 33^a. Vṛihatkathá 208^a. Vṛihatkatháyám Vetálapanchavinṣatikathá 238^b. Ṣámbapuráṇa 55^b. Jainyagranthe Shaṭtrinṣaddípiká 225^b. Skánde Agastyasanhitáyám Hálásyamáhátmya 145^b. 224^b. Sk. Ambikákhaṇḍa 83^a. 223^a. Sk. Ayodhyákhaṇḍa 251^a. Skaṇḍapuráṇántargata-Avantikhaṇḍa 97^a. 224^a. Skaṇḍapuráṇe Utkalakhaṇḍe Purushottamamáhátmya 252^b. Sk. Kanakádrikhaṇḍe Kokilámáhátmya 251^b. Sk. Káṣikhaṇḍa 244^a. Sk. Kumárikákhaṇḍa 130^a. 225^a. Sk. Kedárakalpa 199^a. 259^a. Sk. Kedárakhaṇḍa 170^a. Sk. Kedárakhaṇḍe Gangádváramáhátmya 157^a. Sk. Gaṇeṣakhaṇḍa 150^b. Sk. Golokavarṇanam 242^b. 259^b. Skandapuráṇántargata-Tápímáhátmyam 140^b. 224^b. Sk. Dvárakámáhátmya 150^a. Sk. Nágarakhaṇḍa 121^a. 221^b. Sk. Pátálakhaṇḍa 248^a. Sk. Prabhásakhaṇḍa 86^b. 222^b. Sk. Brahmottaram 158^b. Sk. Bhúkhaṇḍe Ṣambhalagrámamáhátmya 147^b. Sk. Revákhaṇḍa 108^a. 222^b. Sk. Vináyakávatáravarṇanam 148^a. Sk. Ṣankarasanhitá 152^b. Sk. Ṣankarasanhitáyám Devakáṇḍa 151^b. Sk. Ṣ. Ṣivarahasya 175^a. Sk. Ṣ. dvitíyánṣa–shashṭhánṣa 175^b. Sk. Ṣ. saptamánṣa 173^a. Sadáṣivasanhitáyám Golokavarṇana 199^b. Sk. Ṣrímálakhaṇḍa 255^a. Sk. Sanatkumárasanhitá 127^a. Sk. Sanatkumárasanhitáyám panchamo 'dhyáyaḥ. 149^b. Sk. Sahyádrikhaṇḍa 165^b. Sk. Sahyádrikhaṇḍe Daṇḍakáraṇya 171^b. Sk. Sútasanhitáyám Ṣivamáhátmyakhaṇḍa 155^b. Sk. Váyavíye Setukhaṇḍa 159^b. Sk. Saurasanhitá 166^a. Sk. Himavatkhaṇḍa 178^b. Harivanṣa 32^a.

Codex post annum 1812 exaratus est. (Mill 79.)

[1] Váyupuráṇae hic index, non Brahmáṇḍae.

143, 144.

Volumina duo. Lit. Bengal. Charta Ind. Long. 10½. Lat. 7½. Linn. 16.

Inest *Puráṇasarvasvam*, Rerum omnium adumbratio maximam partem e Puráṇis hausta, liber ab *Haláyudha*, Purushottamae filio, Bengalensi, A. D. 1474 scriptus. Opus paragraphos (praṣna) 730 continere dicitur, quinque vero primae in codice nostro desunt, quod eo magis dolendum est, quoniam e prooemio haud dubie plura de auctoris patria et gente didicissemus. Ceterum paragraphis plerisque Puráṇarum aliorumque, unde desumti sunt, librorum nomina expressis verbis addita sunt.

Vol. I. Foll. 271. Caput sextum incipit: प्रथमः ॥ सूत उवाच ॥ प्रथमं तावत् स्वायम्भुवं मन्वन्तरस्वरूपं कथितं सर्गादौ । स्वारोचिर्नाम द्वितीयो मनुः । तस्मिन् स्वारोचिषे मन्वन्तरे विपश्चिन्नाम देवेन्द्रः पारवताः सतुषिता देवाः । etc.

Argumentum e titulis apparebit: De Manvantaris Fol. 3a. De Ikshvákus progenie 10b. Mundi descriptio 48b. Tírthamáhátmyam 55a. Gangámáhátmyam 62b. Prayágamáhátmyam 68a. Váráṇasímáhátmyam 71a. Gayámáhátmyam 74b. Jagannáthamáhátmyam 77b. De Indiae regionibus 79a. De Puráṇis 80a. De Mahábháratae argumento fragmentum 80b.

Cháturvarṇyacháturáṣramyadharmás 80b. Dharmas 81b. Varṇadharmás 82b. Bráhmaṇamáhátmyam 84a. Jíviká 84a. Rathayátrá 85b. Guvákadánam 86b. Antyajadharmás 86b. Sanskárás 87a. Garbhádhánam 87a. Pumsavanam 87a. Símantonnayanam 87b. Játakarma 87b. Shashṭhadine Shashṭhípújá 88a. Námakaraṇam 88a. Annapráṣanam 88a. Chúḍákaraṇam 88b. Upanayanam 89a. Bhaikshyam 89b. Ṣástrábhyásaphalam 90a. Ṣishyás 90b. Vidyápradánam 90b. Anadhyayanam 90b. Abhivádanam 91b. Gurus 91b. Brahmachárividhis 92a. Gárhasthyam 93a. Viváhyáviváhyakanyánirúpaṇam 93b. Strílakshaṇam 97b. Punarbhús 98a. Purushalakshaṇam 101a. Dáránukramaṇam 102a. Kanyávaravarshakramas 102a. Dátṛinirúpaṇam 102a. Kanyásvayamvaras 105a. Sambandhas 105a. Viváhabhedás 106b. Adhivedanam 107a. Parivedanam 107b. A'vasathyádhánam 107b. Agnihotrádi 108a. Dvádaṣaputrás 108b. Putrátideṣas 108b. Dáyas 110b. Trivargachintanam 110b. Maitram 111b. Pádaprakshálanam 112a. A'chamanam 114a. Dantadhávanam 114b. Prátaḥsnánam 115b. Sandhyálakshaṇam 115b. Sandhyáyám nishiddhakarma 115b. Sandhyáyám anavalokyáni 116b. Sandhyámaunam 116b. Sandhyopásanam 116b. Kámyaprátaḥsnánam 117a. Snánanishedhas 117a. Nadílakshaṇam 118a. Práṇáyámas 118b. Gáyatrí 119b. Akshamálá 119b. Japayajnas 121b. Púrváhṇakarma 121b. Shaṭkarma 121b. Madhyáhnakṛityam 123a. Brahmayajnamáhátmyam 123a. Tarpaṇam 125b. Kámyatarpaṇam 126a. Snánaṣáṭhí 126b. Súryastavas 127a. Súryapújá 131a.

Ṣivapújá 132a. Bhaktiprakaraṇam 132b. Gatiprakaraṇam 132b. Yátráprakaraṇam 132b. Darṣanaphalam 132b. Kírtanaphalam 132b. Smaraṇaphalam 133a. Sammárjanaphalam 133a. Díksháphalam 133a. Spháṭikalingam 133a. Párthivádilingapújáprakaraṇam 133b. Pújáphalam 133b. Snánaphalam 134a. Nṛityagítádiphalam 134b. Anulepanam 134b. Akshatádiphalam 134b. Arghyadánaphalam 135a. Varjaníyapushpáṇi 135a. Dhúpadánam 135a. Dípadánam 135a. Naivedyam 135b. Dhyánam 135b. Japaphalam 135b. Pradakshiṇaphalam 135b. Praṇámaphalam 136a. Ṣivapradánakam 136a. Ṣivachaturdaṣyám upavásaphalam 136b. Ṣiváyatanakaraṇaphalam 136b. Lingasthápanaphalam 136b. Ṣivanindá 136b. Bhasmalepanaphalam 136b. Nirmályalanghanadoshas 137a. Hariharátmakaḥ stavas 138b. Durgápújáprakaraṇam 140b. Durgástutis 142b. Ṣálagrámalakshaṇam 145a. Ṣálagrámadánam 145a. Lingaparíkshá 145b. Rudrákshadháraṇaphalam 146b. Rudrákshadháraṇamantrás 146b.

Gítámáhátmyam 147a. Vishṇoḥ sahasranáma 147b. Vishṇusmaraṇaprakaraṇam 148a. Govindae et Haris nominum veriloquium 148a. Namaskáraprakaraṇam 148b. Kírtanaprakaraṇam 150b. Ṣaraṇam 150b. Ṣravaṇam 151a. Bhaktis 151a. Vishṇubhaktalakshaṇam 151b. Bhaktiprárthaná 151b. Prasádanirmáṇam 152a. Pratimákaraṇam 152b. Dhvajadánam 152b. Sammárjanaphalam 152b. Upalepanam 153a. Dravyapújá 153a. A'váhanam 153a. A'sanádidánam 153a. Madhuparkadánam 153b. Snánam 154b. Snánamantrás 155a. Udvartanam 155a. Nírájanam 155a. Dhyánam 155b. Dhyánalakshaṇam 155b. Dhyánaphalam 155b. Vastram 156a. Bhúshaṇam 156b. Anulepanam 156b. Vyajanam 157a. Pushpam 158b. Patram 159b. Nishiddhapushpam 160a. Nirmályalanghane doshas 160a. Dhúpas 160b. Dípas 160b. Naivedyam 161a. Mantrajápas 161b. Stutiphalam 161b. Gítaphalam 161b. Vádyam 161b. Pradakshiṇam 161b. Viṣeshadánáni 162a. Vaiṣvadevavidhis 162b. Gosevá 164b. Panchayajnás 164b. Nityaṣráddham 165a. A'tithyapraṣansá 165b. Annanindá 166a. Puṇyabhojyam 166a. Mánsam 166b. Randhanakarma[1] 167a. Vishánnaparíkshá 167a. Bhojanavidhis 168b. Ṣayanavidhis 169b. Gṛihiṇídharmas 171b. Strídharmas 172a. Svátantryam 172b. Rajasvalá 173a. Garbhiṇídharmas 173a. Anumṛitá 173b. Vidhavádharmas 173b. Strínindá 174a. Stríṇam vyabhicháralakshaṇam 174b. Strívrataprakaraṇam 179a. Vánaprasthavidhis 179b. Yatidharmas 181a. Ashṭau mahásiddhayas 182a. Yogaprakaraṇam 185b. A'sanáni 186b. Nádísankhyá 190a. Práṇáyámas 193a. Pratyáháras 193a. Dháraṇás 193a. Dhyánam 196a. Samádhis 196b.

Rájadharmaprakaraṇam 199a. Chattrádilakshaṇam 200b. Purádilakshaṇam 201a. Yátrádi 205b. Dútalakshaṇam 205b. Rájanítis 213b. Strírakshádi 214b. Atha kámaṣástram. Punsám lakshaṇam 214b. Strílakshaṇam 215a. Varángalakshaṇam 215b. Samaratam 215b. Náyikálakshaṇam 216b. Sevávyavaháras 217a. Svaraviṣeshas 217a. Shaṭtrinṣad bandhás 220a. Váhyaratam 220a. Daṣálakshaṇam 220a. Kámavasatis 220b. Kámachálanam 220b. Sákánkshalakshaṇam 221a. Ná-

[1] De coquendi ratione.

garalakshaṇam 221^{a}. Dútílakshaṇam 221^{a}. Sthúlíkaraṇam 221^{b}. Stambhanam 221^{b}. Vaṣíkaraṇam 222^{a}. Drávaṇam 222^{a}. Vyavaháras 223^{b}. Sákshiṇas 225^{a}. Sákshiniyame ṣapathás 226^{a}. Agniparíkshá 226^{a}. Jalaparíkshá 226^{b}. Vishaparíkshá 226^{b}. Koshaparíkshá 226^{b}. Daṇḍasankhyá 227^{a}. Daṇḍapraṇayanam 230^{b}. Rájanítis 234^{a}. Nítisáras 240^{b}. Pújaníyopákhyánam 243^{b}. Dhaumyaṣikshá 245^{b}. Ṣyenakapotíyam 248^{a}. Káyasthaprakaraṇam 249^{a}. Káyasthalakshaṇam 249^{b}. Dhanurvedas 254^{b}. Sangrámalakshaṇam 256^{b}. Vajraparíkshá 259^{a}. Mauktikaparíkshá 261^{b}. Padmarágaparíkshá 263^{b}. Indranílaparíkshá 266^{a}. Pushparágaparíkshá 267^{b}. Karketanaparíkshá 268^{a}. Bhíshmaratnaparíkshá 268^{b}. Pulakaparíkshá 269^{a}. Rudhirákshaparíkshá 269^{a}. Ratnaparíkshá 269^{b}. Lohaparíkshá 271^{b}.

Vol. II. Foll. 225. Vástvádi 1^{b}. Gajachikitsá 2^{b}. Aṣvachikitsá 8^{a}. Áyurvedas 11^{a}. Dravyaguṇás 12^{b}. Annaguṇás 13^{a}. Matsyaguṇás 14^{a}. Mánsaguṇás 14^{b}. Ṣákaguṇás 15^{a}.

Hastádhyáyas, de manuum et digitorum gestu. Incipit: हस्तकस्तु पताकादिर्विषयोत्तरणादिकं । अनयोर्लक्षणं तद्वद्वाच्यं चिह्नं यदेतयोः ॥ कर्तव्यो विषयोद्देशः समम्यंतपदाश्रितः । दक्षिणेनैव हस्तेन पुंसामभिनयो भवेत् ॥ वामेन प्रायशः स्त्रीणामिति रीतिः पुरातनी । असंयुताः कियंतोऽपि कियंतः संयुताः परे ॥ हस्तेनैकेन कर्माणि येषां ते स्युरसंयुताः । येषां हस्तद्वयेनैव कर्माणि तेऽत्र संयुताः ॥ असंयुतानां हस्तानामुद्देशः क्रियतेऽधुना । पताकः पद्मकोषश्च हंसास्यः कर्तरीमुखः ॥ अलपद्मस्त्रिपताको मुष्टिकः शिखरस्तथा । अर्धचंद्रः सर्पशिराः सूच्यास्यः खटकामुखः ॥ अरालः शुष्कतुंडश्च संदंशः कंगुलस्तथा । ऊर्णनाभोऽपि कथितः कपित्थो मृगशीर्षकः ॥ हंसपक्षस्ताम्रचूडश्चतुरो मुकुलस्तथा । भ्रमरश्च कदंबश्च कृष्णसारमुखाह्वयः ॥ घोणिकोऽप्यथ सिंहास्योऽंकुशस्तंत्रीमुखस्तथा । इत्येते कथिता हस्ता मया तावदसंयुताः ॥ संयुतानां तु हस्तानामुद्देशः क्रियतेऽधुना । गजदंतः कपोतश्च वर्धमानोऽंजलिस्तथा ॥ निषधः कर्कटश्चैव तथोत्संगावहित्थकः । स्वस्तिको मकरो दोलस्तथा पुष्पपुटाभिधः ॥ मरालनामा च तथा पुटको वर्धमानकः । चतुर्दशैते कथिताः संयुता हस्तका अमी ॥ Singulae species iis quae sequuntur accurate definiuntur 20^{a}. Rágamálá 21^{b}. Sandhirágás 22^{a}.

Atha Jyotiḥprakaraṇam. Dagdhatithis 22^{a}. Várás 22^{a}. Nakshatráṇi 22^{b}. Nakshatrádhipás 22^{b}. Amṛitayogas 23^{a}. Bhadrayogas 23^{a}. Ánandayogas 23^{a}. Ṣubhayogas 23^{a}. Ayogas 23^{b}. Yamaghaṇṭayogas 23^{b}. Mṛityuyogas 23^{b}. Kálaghaṇṭayogas 23^{b}. Utpátayogas 24^{a}. Viyogas 24^{a}. Ardhaprahariká 24^{a}. Kálodayas 24^{a}. Chandraṣuddhis 24^{b}. Táráṣuddhis 25^{a}. Chandratárayor balábalam 25^{a}. Tithyádínám Guṇádhikyakathanam 25^{a}. Raviprabhṛitigrahaṣuddhis 25^{a}. Graháṇám ekaráṣisthitikálakathanam 25^{b}. Grahaṣántis 25^{b}. Viruddhalakshaṇam 25^{b}. Tadavayavás 25^{b}. Avayavaphalam 26^{a}. Yoginyá udayas 26^{a}. Tithyádihrásavṛiddhí 26^{a}. Avama-dinakshayayos paribháshá 26^{a}. Ráṣayas 26^{a}. Ráṣyadhipás 26^{b}. Nakshatreshu ráṣivyavasthá 26^{b}. Garbhádhánam 27^{a}. Pumsavanam 27^{a}. Ráṣibalábalam 27^{a}. Námakaraṇam 27^{a}. Nishkramaṇam 27^{b}. Támbúlabhakshaṇam 27^{b}. Annapráṣanam 27^{b}. Karṇavedhas 27^{b}. Vidyárambhas 28^{a}. Chúḍákaraṇam 28^{a}. Upanayanam 28^{a}. Samávartanam 28^{a}. Yogaprakaraṇam 28^{b}. Ráṣínám varṇádivyavasthá 29^{a}. Devagaṇádi 29^{a}. Viváhas 29^{a}. Dvirágamanam 29^{b}. Vadhúgṛihapraveṣas 29^{b}. Navavadhúpabhogas 29^{b}. Prasthánavidhis 29^{b}. Yátrámátralakshaṇáni 30^{a}. Dikṣúlalakshaṇáni 30^{a}. Vastraparidhánam 30^{a}. Ghaṭínámiká yátrá 30^{b}. Stríṇám alankáradháraṇam 30^{b}. Agnidagdha-múshikopahatavastraparidhánam 30^{b}. Navánnabhakshaṇam 30^{b}. Navaparṇádibhakshaṇam 30^{b}. Bheshajabhakshaṇam 31^{a}. Virechanam 31^{a}. Rogamuktasnánam 31^{a}. Vṛiksharopaṇam 31^{a}. Kúpádikhananam 31^{a}. Abhiṣastavicháras 31^{a}. Vastuvikrayas 31^{b}. Gonishkramaṇapraveṣau 31^{b}. Aṣvapraveṣas 31^{b}. Vájikarma 31^{b}. Niḥkshepádi 31^{b}. Khaḍgadhanurvidyárambhas 31^{b}. Varmádisívanam 31^{b}. Sannáhádidháraṇam 31^{b}. Rájapurapraveṣas 32^{a}. Kachhabandhas 32^{a}. Ṣilpádiguṇárjanam 32^{a}. Paṣukrayas 32^{a}. Halamuhúrtam 32^{a}. Dhányavapanam 32^{b}. Dhányaropaṇam 32^{b}. Dhányakartanam 32^{b}. Khananam 32^{b}. Víjabandhanapraveṣane 32^{b}. Dhányasthápanam 33^{a}. Bhúkampádimaṇḍalanirúpaṇam 33^{a}. Kṛittikádyutpannajvarabhuktis 33^{b}. Nakshatradohadaṣántikam 33^{b}. Tithyádidoshaṣántikam 34^{a}. Váradohadam 34^{a}. Prakárántareṇa hṛitanashṭádivastuparijnánam 34^{a}. Utpádyavastus 34^{a}. Ṣayyáṣanárambhas 34^{b}. Náṭyárambhas 34^{b}. Gṛihakaraṇam 34^{b}. Gṛihapraveṣas 34^{b}. Devádipratishṭhá 35^{a}. Právṛiṭkálaparíkshaṇam 35^{a}.

Ṣákunam 37^{b}. Chikkálakshaṇam 38^{a}. Spandanalakshaṇam 38^{b}. Yátrápraveṣádau ṣubháṣubhaprakaraṇam 39^{b}. Sárasas 39^{b}. Ṣukas 39^{b}. Sáriká 40^{a}. Bháshas 40^{a}. Mayúras 40^{a}. Ulúkas 40^{b}. Kapotas 40^{b}. Chaṭakádis 40^{b}. Cháshas 41^{a}. Khanjanas 41^{b}. Kákas 44^{a}. Kukkuras 44^{b}. Gṛihagodhiká 46^{b}. Ṣivá 47^{a}. Yátráprakaraṇam 50^{b}. Svarṇachúḍas 51^{a}. Arishṭapáṭanam 51^{b}. Somaṣántis 51^{b}. Mangalaṣántis 51^{b}. Budhaṣántis 52^{a}. Vṛihaspatiṣántis 52^{a}. Ṣukraṣántis 52^{a}. Ṣaniṣántis 52^{b}. Ráhurishṭaṣántis 52^{b}. Keturishṭaṣántis 53^{b}. Utpátavivekas 55^{b}. Svapnádhyáyas 57^{b}. Duḥsvapnaṣántis 57^{b}.

Vedaṣákhás 58^{a}. Shaṇṇám darṣanánám siddhántás 58^{a}. Dravyáṇi 60^{b}. Ánvíkshikí 62^{a}. Mímánsá 62^{b}. Vedántas 63^{a}. Pátanjalam 63^{a}. Vyákaraṇam 65^{b}. Kávyalakshaṇam 66^{b}. Náṭakam 67^{b}. Rasás 70^{a}. Vṛittikathanam 70^{b}. Gítádilakshaṇam 72^{a}. Iti rasaprakaraṇam 72^{b}. Alankáraprakaraṇam 74^{b}. Chitra-

kavitvam 76^a. Arthálankáras 77^a. Ṣabdálankáras 78^a. Kávyaguṇás 79^a. Kávyadoshás 80^a. Doshoddháras 80^b. Kávyanáṭyálankáras 81^a. Koshaprakaraṇam 83^a. Chandaḥprakaraṇam. Varṇavṛittam 84^a. A'ryáprakaraṇam 84^a. Samasyápúraṇavidhis 87^a. Sangítaprakaraṇam 87^a. Gítalakshaṇam 87^a. Gáyanalakshaṇam 87^a. Gáyanadoshas 87^a. Dhruvalakshaṇam 88^a. Shoḍaṣadhruváṇám námáni 89^a. Manṭhakalakshaṇam 89^a. Pratimanṭhakalakshaṇam 89^b. Kandukas 89^b. U'rdhvatálalakshaṇam 89^b. Laghuṣikharatálas 90^a. Turaganílatálas 90^a. Umátilakatálas 90^a. Rájatálas 90^a. Vidyádharatálas 90^a. Rájavinodatálas 90^a. Athaíkatálí vidhis. Khaṇḍatálas 90^b. Lalitatálas 90^b. Rúpakam 90^b. Gamakam 90^b. Laghugurudrutaplutalakshaṇáni 91^b. Rasás 91^b.

Atha Ṣráddhaprakaraṇam. Yugádyávishayam 92^b. Aparapakshas 93^b. Ṣastrahatas 94^a. Ashṭaká 94^a. Navánnakálas 94^b. Saktukálas 94^b. Rátrividhis 94^b. Deṣas 95^a. Pátram 95^a. Panktipávanas 95^a. Apátram 95^b. Vakavṛittyádayas 96^a. Apasáryás 96^b. Dravyáṇi 97^b. Tilás 98^a. Kṛitánnádi 98^a. Varjyáni 98^a. Adhikáriṇas 99^a. Nimantraṇádi 100^a. Jívatpitṛikam 100^b. Dvipitṛikam 100^b. Patitapitṛikam 100^b. Sapiṇḍíkaraṇam 101^b. Strísapiṇḍíkaraṇam 102^a. Dvivivábitásapiṇḍíkaraṇam 102^a. Anumṛitá 102^b. Vṛiddhiṣráddham 103^a. Sámvatsarikam 104^a. Shoḍaṣaṣráddháni 104^b. Ambughaṭas 104^b. A'mavidhis 105^a. A'padvidhis 105^a. Ṣráddhottarakarma 105^b. Ṣráddhaphalam 105^b.

Atha Dhanapraṣansá. Dhanam 106^a. Bráhmaṇastutis 106^b. Dánapátram 107^a. Pratigrahas 108^a. Dánam 109^b. Godánam 109^b. Vidyádánam 110^a. Abhayadánam 110^b. A'rogyadánam 110^b. Annadánam 111^a. Prakírṇadánáni 112^a. Toyadánam 115^b. Vṛiksharopaṇam 117^a. Kanyádánam 117^b. Ṣṛingídánam 118^a. Vaitaraṇí 118^a. Bhúmidánam 118^b. Suvarṇadánam 119^a. Nílavṛishotsargas 119^a. Shoḍaṣa dánáni 119^b. Mahádánáni 121^a. Nánádánáni 123^a. Kámyadánam 124^b. Atha samvatsarakṛityam. Malamásas 125^b. Durgápújá 125^b. Khanjaríṭas 126^a. Kaumudíjágaras 126^a. Sukharátris 126^b. Bhrátṛidvitíyá 126^b. Sankrántis 127^a. Grahaṇam 127^b. Gajacháyá 127^b. Yugádi 128^a. Yugántas 128^a. Manvantarádis 128^a. Daṣahará 128^b. Rohiṇyashṭamí 129^a. Tithidvaitam 129^b. Pratipat 129^b. Rátryantaram 129^b. Tṛitíyá 130^a. Chaturthí 130^a. Panchamí 137^a. Saptadhátuvishavikriyá 139^b. Nágalakshaṇam 142^b. Shashṭhí 143^a. Saptamí 143^b. Ashṭamí 144^a. Ekádaṣí 147^b. Dvádaṣí 147^b. Bodhanamantras 147^b. Trayodaṣí 147^b. Chaturdaṣí 149^a. Anantachaturdaṣí 149^b. Paurṇamásí 149^b. Amávásyá 150^b. Parvanishiddham 151^a. Tithivárayogás 151^a. Dinakshayas 151^b. Kárttikas 151^b. Vakapanchakam 151^b. Mághas 152^a. Vaiṣákhas 152^a. Atha shashṭivratakathanam 156^a. Janmadinavidhis 156^b. Aṣauchaṣuddhis 157^a. Jananáṣaucham 157^b. Aṣauchavidhir nishedhe 158^a. Videṣastháṣaucham 158^a. Stryaṣaucham 158^b. Aṣauchasankaras 159^a. Garbhasráváṣaucham 159^a. Sapiṇḍáṣaucham 160^a. Sadyaḥṣaucham 161^a. Adhikárí 162^a. Karmaphalanivṛittis 164^b. Akámakṛitavikalpas 165^b. Práyaṣchittanirṇayas 168^a. Práyaṣchittam brahmavadhe 169^a. Vadhapravṛittasya vadhánutpáde práyaṣchittam 169^a. Kshatriyádínám brahmavadhapráyaṣchittam 169^b. Anekavadhapráyaṣchittam 169^b. Kshatriyádivadhapráyaṣchittam 169^b. Strívadhapráyaṣchittam 170^a. Vyabhicharitastrívadhapráyaṣchittam 170^a. Brahmagarbhas 170^a. Govadhapráyaṣchittam 171^b. Adoshavishayás 172^a. Itarapráṇivadhapráyaṣchittam 172^a. Abhakshyabhakshaṇapráyaṣchittam 173^b. Apeyakshírapánapráyaṣchittam 173^b. Antyajánnabhakshaṇapráyaṣchittam 175^a. Steyapráyaṣchittam 175^a. Agamyágamanapráyaṣchittam 176^a. Antyajastrígamanapráyaṣchittam 177^a. Rajasvalágamanapráyaṣchittam 177^a. Sansargapráyaṣchittam 177^b. Aspṛiṣyasparṣanapráyaṣchittam 178^b. Pratigrahapráyaṣchittam 178^b. Bráhmaṇasyávikrayyavikrayapráyaṣchittam 179^a. Bhúmiṣuddhis 179^a. Gṛihaṣuddhis 180^b. Atha kṛichráṇi 181^b.

Prádurbhávás 193^b. Lakshmíhetus 194^a. Alakshmíhetus 196^a. Dhruvacharitam 203^b. Prahrádacharitam 217^b. Brahmaṇaḥ sabhá 225^a.

Auctores et libros rariores a Haláyudha laudatos hos notavi: Kavikalpalatá II, 84^b, Bhímabhaṭṭa I, 166^b, Yájnavalkyagítá I, 185^a, Vishṇudharmottara I, 156^a, Vishṇurahasya I, 160^a, Ṣráddhadípiká II, 98^b, Hayaṣírshapancharátra I, 155^a.

In fine libri haec leguntur: गौडे श्रीविदिते वरेंद्रविषये (वारेंद्र° s. m. quod nihili est) योऽभूद्वणिग्वंशजः (वणिक्° MS.) सत्याचारपरोन्न(परान्न° MS.)तिर्गजगतिः सन्नीतिविद्यारतिः । तत्सूनोः पुरुषोत्तमात्सुविनयाधानात्समुत्पन्नवान्विद्वान्दीनदयान्वितः कुलधरो ध्यातैकधर्मव्रतः ॥ नानावेदपुराणभारतमनुस्मृत्यादिशास्त्रोद्धृतैः प्रश्नैः समशतैर्मनोरमतमैस्त्रिंशत्परैः कारितं । यत्नात्तेन पुराणपूर्वकमिदं सर्वस्वमाकल्पकं शाके षण्णववह्निचंद्रगणिते प्रीत्यै सदास्तां सतां ॥

Haec volumina non ante annum 1810 exarata sunt. (WILSON 357, 358.)

B. DOCTRINA MYSTICA (TANTRA).

145.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 248, Long. 20. Lat. 4. Linn. 7.

Rudrayámalatantram, capita (paṭala) 64. continens. Incipit: भैरव उवाच ॥ पुरा श्रीपरमेशानीवदनाम्भोजनिःसृतं (°sṛitam)। श्रीजामलं महातन्त्रं स्वतन्त्रं विष्णुजामलं। शक्तिजामलमाख्यातं ब्रह्मणा स्तुतिहेतुना। ब्रह्मजामलं वेदाङ्गं सर्वञ्च कथितं प्रिये। इदानीमुत्तराकाण्डं वद श्रीरुद्रजामलं। यदि भाग्यवशाद्देवि तव श्रीमुखपङ्कजे। यानि यानि स्वतन्त्राणि संदत्तानि महीतले। प्रकाशय महातन्त्र नान्यतन्त्रेषु तृप्तिमान्। सर्ववेदान्तवेवेदेषु कथितव्यं ततः परं। तदा ते भक्तवर्गाणां सिद्धिः सञ्जा[य]ते ध्रुवं। यदि भक्ते दया भद्रे वद त्रिपुरसुन्दरि। महाभैरववाक्यञ्च पङ्कजायतलोचना। श्रुत्वोवाच महाकाली कथयामास भैरवं ॥ भैरव्युवाच ॥ शम्भो महात्म (?) दर्पघ्न कामहीन कुलाकुल। चन्द्रमण्डलशीर्षाक्ष हालाहलनि – वनि (nigárana?)। अद्वितीया घोरमूर्त्ते रक्तवर्णशिखोज्वल। महा – – र्त्तृधिपते शिव सर्वेषाञ्च नमो नमः। सर्वाषां प्राणमथन शृणु आनन्दभैरव। आदौ वालाभैरवीणां साधनं षट्कलात्मकं। पश्चात्कुमारीललितासाधनं परमाद्भुतं। कुरुकु – विप्रचित्तासाधनं शक्तिसाधनं। योगिनीखेचरीयक्षकन्यकासाधनं ततः। उन्मत्तभैरवीविद्याकालविद्यादिसाधनं। पञ्चमुद्रासाधनञ्च पञ्चवालादिसाधनं। प्रत्यङ्गिरासाधनञ्च कलौ साक्षात्करं परं। हरितालिकास्वर्णविद्याधूम्रविद्यादिसाधनं। आकाशगङ्गाविविधकन्यकासाधनं ततः। भूलतासाधनं सिद्धसाधनं तदनन्तरं। etc.

Liber dialogi forma, a Bhairaví cum Bhairava habiti, traditur. Capitum initia infra exscripsi: 2 (fol. 11^{b}). अथातः संप्रवक्ष्यामि सर्वदर्शनविद्यया। सर्वज्ञ परमानन्दोज्ञमधिया भयङ्कर। शृणुष्व कमलाशम्भो कुलावधेविधिं शृणु। पशूनां व्रतभङ्गादौ विधिं प्रथमतः प्रभोः। व्रतभङ्गे नित्यभङ्गे नित्यपूजादिकर्म्मणि। सहस्रं प्रजपेन्मन्त्री व्रतदोषोपशान्तये। नित्यश्राद्धं तथा सन्ध्यावन्दनं पितृतर्पणं। देवतादर्शनं पीठदर्शनं तीर्थदर्शनं। गुरोराज्ञापालनञ्च देवतानित्यपूजनं। पशुभावस्थितो मर्त्यो महासिद्धिं लभेद्ध्रुवं ॥ 3 (17^{a}). – – – शृणु नाथ प्रवक्ष्यामि त्वं योग्यो सि सुरद्रुमः। नानाविद्याविशेषज्ञः सावधाना वधारय। आदावकडमं[1] प्रोक्तं श्रीचक्रंञ्च कुलाकुलं। ताराचक्रं कूर्म्मचक्रं राशिचक्रं तथा परं। शिवचक्रं विष्णुचक्रं ब्रह्मचक्रं त्रिलक्षणं। देवचक्रं ऋृनिधनि मुग्धाचक्रं ततः परं। रामाचक्रं चतुश्चक्रं सूक्ष्मचक्रं ततो वदेत्। तथा कथहचक्रञ्च कथितं षोडश प्रभो ॥ 4 (18^{b}). अथ चक्रं प्रवक्ष्यामि कालाकालविचारकं। समाश्रित्य महावीरो दिव्यो वा पशुभाववान्। चक्रराजं प्रविचार्य्यं सिद्धिमन्त्रं न चालयेत्। प्रणवस्य प्रचण्डस्य प्रासादस्य महामनोः ॥ 5 (24^{b}). अथ वक्ष्यामि चक्रेन्द्रं शृणु भैरव सादरं। येन हीना न सिद्ध्यन्ति महाविद्यावरप्रदा। तच्चक्रं ब्रह्मणा व्यक्तं ब्रह्मचक्रमुदाहृतं। यस्य ज्ञालात्स्वयं ब्रह्मा स्वबलेन स्वरं सृजेत् ॥ 6 (32^{a}). महाकथहचक्रार्थं सर्वचक्रोत्तमोत्तमं। यस्य विचारमात्रेण कामरूपी भवेन्नरः। तत्प्रकारं वीरनाथ क्रमशः क्रमशः शृणु। चतुरस्रे लिखेद्वर्णं चतुष्कोष्ठसमन्विते ॥ 7 (37^{b}). अथ पूजां प्रवक्ष्यामि कुमार्य्याश्चातिदुर्लभं। व्याधिवर्णविहीनानां शीघ्र सिध्यति भूतले ॥ 8 (41^{a}). अथ वक्ष्ये महादेव कुमार्य्या जपहोमकं। लक्षसंक्ष्यं (°khyam) जपं कृत्वा भयांवावाग्भवंरमां ॥ 9 (44^{b}). अथातः संप्रवक्ष्यामि कुमारीकवचं शुभं। त्रैलोक्यमङ्गलं नाम महापातकनाशनं ॥ 10 (46^{b}). – – – महापुण्यप्रदं नाथ शृणु सर्वेश्वरप्रियं। अष्टोत्तरसहस्राख्यं कुमार्य्या परमाद्भुतं। पठित्वा धारयित्वा च नरो मुच्यते संकटात् ॥ 11 (53^{a}). अथातः संप्रवक्ष्यामि दिव्यं भावादिनिर्णयं। समाश्रित्य महारुद्रो भुवनेश्वरनामधृक्। यं ज्ञात्वा कमलानाथो देवतानामधीश्वरः। चतुर्वेदोधिपो ब्रह्मा साक्षाद्भूत सनातनं। वटुको मम पुत्रश्च शक्रः स्वर्गाधिदेवता। अष्टसिद्धियुताः सर्वे दिक्पालाः खेचरादयः ॥ 12 (56^{b}). तन्नाम सद्धि(siddhi)देहस्थमष्टमाङ्गमथो लिखेत्। तदधः सिद्धिदेहस्थं सप्तमाङ्गं महेश्वर। तद्दक्षिणे सन्धिभागे षडङ्गं कामचक्रके ॥ 13 (59^{a}). आज्ञाप्रश्नार्थभावज्ञ वर्णविन्यासनिर्णयं। चाधुना शृणु सर्वज्ञ भावज्ञानपरायणः ॥ 14 (63^{b}). अथातः संप्रवक्ष्यामि योगमार्गेण शङ्कर। भरण्यादिसप्तविंशनक्षत्रार्थं सुमत्फलं। तत्फलाफलमाहात्म्यं साक्षात्कारकालःफलं। फलार्थं भरणीक्षेत्रं धर्म्मविद्यादिनिर्णयं ॥ 15 (67^{b}). देवकार्य्यं वेदशाखापल्लवं प्रणवं परं। वदामि परमानन्द भैरव इदमाशृणु। अस्येपते अकारञ्च ऋग्वेदपरमाक्षरं। ब्राह्मणं तं विजानीयादाद्यवेदार्थनिर्णयं। वेदेन लभ्यते सर्वं वेदाधीनमिदं जगत्। वेदमन्त्रविहीनो यः शक्तिविद्याः समभ्यसेत्। स भवेद्धि कथं योगी कौलमार्गपरायणः ॥ 16 (70^{b}). शृणुष्वानन्दरुद्रेश तृतीयदललक्षणं। समावेदमघोरञ्च तमोगुणनिराकुलं ॥ 17 (72^{b}). अथ वक्ष्ये महादेव अथर्ववेदलक्षणं। सर्ववेदस्य सारं हि शक्त्याचारसमन्वितं। अथर्ववेदादुत्पन्नं सामवेदं तमोगुणं। सामवेदाद्ययुर्वेदं महासत्वसमुद्भवं ॥ 18 (79^{b}). शृणु नाथ प्रवक्ष्यामि असाध्यसाधनं परं। कामचक्रस्य वर्णानां वर्णनं प्रश्ननिर्णयं ॥ 19 (84^{b}). इदानीं शृणु वक्ष्यामि सर्वतन्त्रार्थगोपनं। तत्सर्वं प्रश्नचक्रे च षडधोरम्यभेदनं ॥ 20 (86^{b}). अथ वक्ष्ये महादेव सिद्धिमन्त्रं विचारणं। जपित्वा भावयित्वा च नरो मुच्येत शङ्कटात् ॥ 21 (88^{b}). – – – रहस्यं शृणु मे नाथ महाकालज्ञ भावग। योगमार्गानुसारेण वीरभावाश्रियेतव। आनन्दोद्रेकपुञ्जत्वात् शक्तिवेदार्थनिर्णयं। वेदाधीन महायोगं योगाधीना च कुण्डली ॥ 22 (93^{a}). शृणु शम्भो प्रवक्ष्यामि षट्चक्रस्य फलोदयं। यज्ज्ञात्वा योगिनः सर्वे चिरं तिष्ठति भूतले। मूलाधारं महापद्मं चतुर्द्दलसुशोभितं। वादिशान्तं स्वर्णवर्णं शक्तिब्रह्मपदं भजेत् ॥ 23 (97^{b}). अथातः संप्रवक्ष्यामि ब्रह्ममार्गमनुत्तमं। यद्यज्ज्ञात्वा सुराः सर्वे जयाख्याः परमागुरुः। मनःस्थैर्य्यप्रकाशाय महतां धर्म्मवृद्धये। योगाय योगिनां नाथ भक्षप्रस्थनिरूपणं। योगाभ्यासं यः करोति न जानातीह भक्षणं। कोटिवर्षसहस्रेण स योगी भवति ध्रुवं। ततो भक्षणमहोख्यं प्रवदामि समासतः। यज्ज्ञात्वा सिद्धिमाप्नोति स्वाधिष्ठानादि-

[1] Circulus *Akaḍama* appellatus in codicis Wilson. 46. folio 225^{a}. delineatus est.

भेदनं ॥ 24 (102[b]). अथ वक्ष्ये महाकाल योगशास्त्रार्थनिर्णयं । येन विज्ञानमात्रेण षट्चक्रग्रन्थिभेदकः ॥ 25 (109[a]). - - - शृणु प्राणेश वक्ष्यामि योगनाथ प्रियागुरो । योगाङ्गं योगिनामिष्टं तत्वब्रह्मनिरूपणं ॥३॥ तत्र सृष्टिप्रकारञ्च प्रपालनविधिस्तथा । असंख्यसृष्टिसंहारं वदामि तत्वतः शृणु ॥ 26 (114[a]). शृणु प्राणेश सफलं प्राणायामनिरूपणं । प्राणायामजपं ध्यानं तत्वयुक्तं वदामि तत् । प्रकारत्रयमुल्लासं प्राणायामेषु शोभितं । देवताविधिविष्णवीशा उत्तमाधममध्यमाः ॥ 27 (121[a]). - - - शृणु लोके प्रवक्ष्यामि प्राणायामफलाफलं । न गृह्णीयद्विस्तरन्तु स्वल्पनैव तु कुम्भयेत् । शनैः शनैः प्रकर्त्तव्यः संसारञ्च विवर्ज्जयेत् ॥ 28 (126[a]). निश्चयन्ते प्रवक्ष्यामि आनन्दभैरवेश्वर । मन्त्रसिद्धिलक्षणन्तु योगमार्गानुकालतः ॥ 29 (132[a]). अथ षट्योगञ्च प्रवक्ष्यामीह तत्वतः । कुण्डलिनींयोगविधिं कृत्वा योगी भवेन्नरः । मूलादिब्रह्मरन्ध्रन्तु षट्चक्रभेदनं मतं । षट्चक्रे योगशास्त्राणि विविधानि वसन्ति हि । यो जानातीह षट्चक्रं स सर्वशास्त्रविद्भवेत् ॥ 30 (134[a]). अथ वक्ष्ये महाकाल मूलपद्मविवेचनं । यत्कृत्वा अमरो भूत्वा वसेत्कालचतुष्टयं । अथ षट्चक्रभेदार्थे भेदिनीशक्तिमाश्रयेत् । छेदिनी सर्वग्रन्थिनां योगिनीं समुपाश्रयेत् ॥ 31. (136[a]). अथ नाथ प्रवक्ष्यामि भेदिन्याः साधनं परं । येन साधनमात्रेण योगी स्यात्कालजालह ॥ 32 (139[a]). अथ कान्त प्रवक्ष्यामि शृणुष्व मम तत्वतः । शक्तिः कुण्डलिनी देवी सर्वभेदनभेदिनी । कलिकल्मसहन्त्री च जगतां मोक्षदायिनी । तस्याः स्तोत्रं यथाध्यानं न्यासं मन्त्रं शृणु प्रभो ॥ 33 (141[a]). अथ वक्ष्ये महादेव कुण्डलीकवचं शुभं । परमानन्ददं सिद्धं सिद्धवृन्दनिसेवितं ॥ 34 (144[a]). अथ भेदान् प्रवक्ष्यामि हिताय जगतां प्रभो । निर्म्मलात्मा शुचिः श्रीमान् ध्यानात्मा च सदा शिवः । स मोक्षणो ज्ञानरूपी स षट्चक्रार्थभेदकः । त्रिगुणज्ञानविकलो न पश्यति दिवानिशं । द्विरात्र्यज्ञानहेतोर्न पश्यति कलेवरं ॥ 35 (146[b]). - - - धृतियोगं प्रवक्ष्यामि यत्कृत्वा निर्म्मलो भवेत् । अत्यन्तगुह्यं योगञ्च समाधिकरणं नृणां । यदि नः कुरुते योगं तदा मरणमाप्नुयात् । धौति(dhṛiti)योगं विना नाथ कः सिध्यति महीतले । सूक्ष्मात्सूक्ष्मतरं रन्ध्रं द्वात्रिंशद्धस्तमानकं । एकहस्तक्रमेणैव यः करोति शनैः शनैः । यावद्द्वाशहस्तञ्च तावत्कालं क्रियाञ्चरेत् ॥ 36 (148[b]). अथ कान्त प्रवक्ष्यामि कुण्डलिचेतनादिकं । सहस्रनाम सफलं कुण्डलिन्याः प्रियं मुखं । अष्टोत्तर महापुण्यं धारणात् सिद्धिदायकः ॥ 37 (157[b]). - - इदानीं श्रोतुमिच्छामि स्वाधिष्ठानं प्रकाशकं । - - वद श्रीकुण्डलीयोगं स्वाधिष्ठानविभेदनं ॥ 38 (159[b]). शृणु नाथ प्रवक्ष्यामि श्रीकृष्णसाधनोत्तमं । येन क्रमेण भक्ति स्यात् कालजालवशो भवेत् । मम पादाम्बुजे भक्तिभवत्येव न संशयः । भक्तिमान् यः साधकेन्द्रो महाविष्णुं भजेद्यदि । शिवतुल्यो भवेन्नाथो मम भक्तो महीतले ॥ 39 (162[a]). अथ नाथ प्रवक्ष्ये हं संसारसाधनोत्तमं । येन साधनमात्रेण योगी भवति तत्क्षणात् । अनायासेन सिद्धिः स्याद्यद्यन्मनसि वर्त्तते । त्रैलोक्यं मोहयेत् क्षिप्रं त्रैलोक्यं वशमानयेत् । स्वाधिष्ठानगतं विष्णुं सारं सारप्रदं हरिं । जामदग्न्यकराम्भोजे सेवितं सर्वसेवितं । अनन्तं सत्वनिलयं वासुकिं समाकुलं । अष्टहस्ताग्रहं श्रीदं नानालङ्कारशोभितं । स्वाधिष्ठानगतं ध्यात्वा शीतलो जायते वशी ॥ 40 (164[b]). अथ नाथ प्रवक्ष्यामि शृणुष्वावहितो मम । येन क्रमेण लोकानां योगकार्य्यंदृढो भवेत् ॥ 41 (165[b]). - - - योगेंद्रपरमानन्द सिद्धि श्रीरुद्र खेचरं । शृणु श्रीराकिणीस्तोत्रं परमानन्दवर्द्धनं । सर्वत्र सुखदं प्रोक्तं सिद्धानामपि साधनं । एतत्स्तवनपाठेन योगी योगदृढो भवेत् ॥ 42 (168[a]). कथयामि महाकाल परमाद्भुतसाधनं । कुण्डलीरूपिणी देवी वाकिन्याकुलवल्लभा ॥ 43 (175[b]). - - - इदानीं शृणु योगार्थं मयि संयोग एव च । श्रुत्वा चैतत्क्रियाकार्य्यं नरो योगीश्वरो भवेत् ॥ 44 (177[a]). अथ कामातुराणाञ्च कालनिर्म्मूलहेतुना । कथयामि महादेव यत्कृत्वा कामिनीवशं । तत्प्रकारं प्रवक्ष्यामि योगसाधनहेतुना । मुण्डासनं समाहृत्य उर्द्धो पद्मासनञ्चरेत् ॥ 45 (180[b]). मणिपूरविभेदार्थं शृणु वक्ष्यामि तत्वतः । यं ज्ञात्वा मूढलोकाश्च प्रविशन्ति महाघटे ॥ 46 (182[b]). अथ कालत्रयं वक्ष्ये यत्काले योगिराड्भवेत् । तत्कालं प्राणवायूनां विनयं सूक्ष्मसञ्चयं । पुनःपुनःसञ्चयेन मूढो भवति संयमी । क्रियायां पञ्च वन्त्येव योगिन्यो योगमातरः । यत्काले यत्प्रकर्त्तव्यं तन्निरूप्य कुलार्णवः । काले काले वशो याति परमात्मा निरामयः । विना प्रयोगसारेण विना जाप्येन शङ्कर । कः सिद्धो जायते ज्ञानी योगि भवति कुत्र वा ॥ 47 (185[b]). शृणु भैरव वक्ष्यामि रौद्राणीस्तोत्रमुत्तमं । श्रुत्वा पठित्वा देवेश धारयित्वा स्वदेहके । महासिद्धो भवेदेव महाकालवशो भवेत् । त्रैलोक्यरक्षणार्थाय ब्रह्मणा विष्णुना तथा । रुद्रयुक्तां महारौद्रीं स्तुत्वा सर्वजयो भवेत् ॥ 48 (189[b]). शृणु कैलासशैलज चक्रमण्डलसंस्थितां । षट्चक्रभेदमाहात्म्यं सावधानावधारय । अप्रकाश्यमिदं रत्नं मणिपूरविभेदनं । अष्टैश्वर्य्यसाधनाय जीवन्मुक्तिप्रजाय च ॥ 49 (201[a]). - - - स्तोत्रं रुद्रस्य वक्ष्यामि सारात्सारं परात्परं । यज्ज्ञात्वा योगिनः सर्वे षट्चक्रपरिभेदकाः ॥ 50 (202[b]). षट्चक्रभेदनार्थाय सर्वसिद्धिसुसिद्धये । वक्ष्यामि लाकिनीदेवीस्तोत्रं परमदुर्लभं ॥ 51 (205[a]). - - - शरीरं त्रिविधं प्रोक्तमुत्तमाधममध्यमं । तत्रैवं त्रिविधं स्वर्गं स्वर्गपातालभूतलं । सप्तस्वर्गं तथा नाथ सप्तभूतलमेव च । सप्तपातालमेवं हि सप्तद्विसप्तसंख्यकं । तन्मध्ये त्रिविधं भावं दिव्यवीरपशुक्रमं । देवी (divi) तिष्ठन्ति देव्यश्च (devás cha) वीरास्तिष्ठन्ति भूतले । पशवः सन्ति पाताले क्रमशः क्रमशः प्रभो । सर्वत्र त्रिगुणाछन्नं सत्वरजस्तमादिकं । सत्वगुणं स्वर्गमध्ये विष्णोः सेवापरायणः । तदा सर्वे दृढाः स्वर्गे भूतले च रजोगुणं । ब्रह्मसेवापराः सर्वे ब्रह्मज्ञानिन एव च । पाताले शिवसेवाश्च शिवरूपिण एव च । तमोगुणात्पशोर्भावमधोदृष्टिं समाप्य च ॥ 52 (208[a]). अथ सम्भेदनार्थाय वक्ष्ये षट्पङ्कजस्य च । महारुद्रस्य देवस्य श्रीश्रीमृत्युञ्जयस्य च । लाकिनीशक्तिसहितं सहस्रनाममङ्गलं । अष्टोत्तरशतं व्याप्तं निगूढं तव सिद्धये ॥ 53 (216[b]). कथयस्व वरारोहे मणिपूरमनुक्रमं । यज्जप्त्वा मुनयः सर्वे चाष्टसिद्धिमवाप्नुयुः ॥ 54 (217[b]). - - इदानीं कालज्ञानादिवारणं शृणु भैरव । संपूज्य सञ्चयाछन्नं वायुं स्वभाविकीपतिं । कुम्भयित्वा स्वभावेन चिरकालं सुखी भवेत् । शनैः शनै रेचयित्वा सर्वदा तज्ज्ञतो भवेत् । कालज्ञानवशो याति तत्क्षणान्नात्र संशयः ॥ 55 (221[a]). परापरविभेदज्ञ निगूढज्ञानसाधनं । इदानीं शृणु सर्वज्ञ पञ्चद्रव्यादिसाधनं । षट्चक्रपद्मभेदार्थो यत्क्रमाज्ज्ञायते क्षणात् ॥ 56 (222[b]). कथयामि तव स्नेहात्कायवश्यविशेषणात् । हठयोगं प्रकथितमिदानीं शृणु तत्क्रमं । मणिपूरस्थितं

रुद्रं त्रैलोक्यपरमाक्षरं। कथयामि शिवानन्दसागरं शङ्कर मङ्गलं॥ 57 (223^{a}). अथातः संप्रवक्ष्यामि विवेकगुणलक्षणं। वर्णध्यानानन्तरं हि पूजनं तत् महत्फलं॥ 58 (225^{a}). अथातु सिद्धिमाहात्म्यं शृणु श्रीचन्द्रशेखर। मन्त्रोद्धारं तथा न्यासं कवचाङ्गन्तव प्रियं। स्तोत्रं सहस्रनामाख्यं साष्टोत्तरमनुप्रियं। माकारध्यानमखिलं सालोक्यादिपदप्रदं॥ 59 (226^{b}). ज्ञानेश्वरी शुभकरी परितारणीया योगेश्वरैर्हरिहरैर्गुरुभिर्महेन्द्रैः। तां काकिनीमत्मविष्णुजननी परमेशपत्नीं संस्तौति चारुहृदयात्मजपीठमध्ये॥१॥ 60 (228^{b}). वद कान्ते परमानन्दे रहस्यं कुलसुन्दरि। यस्य विज्ञानमात्रेण भवेद्गङ्गाधरो हरिः। ईश्वरस्य स्तवं ब्रह्म परं निर्वाणसाधनं। शोभाकाटियोगपतेर्योगेन्द्रस्य परापतेः॥ 61 (230^{a}). --- काकिनीश्वरयोगाख्यं सहस्रनाममङ्गलं। अष्टोत्तरविभाकारं कोटिसौदामिनीप्रभं। आयुरारोग्यजननं शृणुष्वावहितो मम॥ 62 (240^{b}). अथ नाथ प्रवक्ष्ये हं काकिनीगुरुदेवयोः। मन्त्रोद्धारं भवज्ञानं केन सिद्धो भवेद्यदि॥ 63 (242^{b}). --- इदानीं शृणु सर्वज्ञ रुद्रचण्डिकमुत्तमं। येन विज्ञानमात्रेण नरो मुक्तिमवाप्नुयात्। ॥ श्रीचण्डिकोवाच॥ चण्डिकां हृदये न्यस्य स्मरणं यः करोत्यपि। अनन्तफलमाप्नोति देवि चण्डिप्रसादतः॥ 64 (245^{a}). -- इदानीं शृणु सर्वज्ञ शत्रूणां नाशनं परं। ब्रह्मास्त्रं संप्रवक्ष्यामि सद्यः प्रत्ययकारकं। साधकानां हितार्थाय स्तम्भनाय च वैरिणां। यस्य स्मरणमात्रेण पवनो पि स्थिरायते। प्रणवं स्थिरमायाञ्च ततश्च वगलामुखि। तदग्रे सर्वदुष्टानां ततो वाचं सुखं (mukham) पदं। स्तम्भयेति पदं जिह्वां कीलयेति पदद्वयं। वुद्धिं नाशय पश्चात्तु स्थिरमायां समालिखेत्। लिखेच्च पुनरोङ्कारं स्वाहेति पदमन्ततः। ओँ ह्लीं वगलामुखि सर्वदुष्टानां वाचं मुखं स्तम्भय जिह्वां कीलय कीलय वुद्धिं नाशय नाशय ह्रीँ ओँ स्वाहा॥ etc.

In capitis ultimi fine hic titulus subscriptus est: इति श्रीरुद्रजामले उत्तरतन्त्रे महातन्त्रोद्दीपने सिद्धमन्त्रप्रकरणे षट्चक्रप्रकाशे भैरवीभैरवसम्वादे वगलामुखीस्तोत्रविन्यासो नाम चतुःषष्टीतमः पटलः समाप्तः॥

His 64 capitibus neque opus absolvitur, et prooemio priorem quandam partem praecessisse apparet. Sed plures libri ad Rudrayámalam pertinere dicuntur, qui haud dubio serius additi sunt. Innotuerunt mihi tres, primus *Rudrayámale Devírahasyam* dictus, capitibus 60. constans[1]; secundus *Rudrayámalatantre Dhátukalpas* (de arcanis metallorum viribus) appellatus (E. I. H. 452); tertius *Rudrayámalatantre Bhuvaneṣvarírahasyam* inscriptus, capita 26. continens (E. I. H. 1230). Nostri vero libri nullum aliud hucusque exemplar in Europam allatum est.

Codex hujus seculi initio exaratus est. In paginis notandis numeri १६. १०६. २३३. a scriba praetermissi, et २१. २११. bis inscripti sunt, omnia tamen recte se habent. (WILSON 47.)

[1] Incipit: श्रीभैरव उवाच। अधुना देवि वक्ष्यामि रहस्यं परमाद्भुतं। यत्र सर्वेषु तंत्रेषु यामलादिषु (!) भाषितं॥१॥ परादेविरहस्याख्यं तंत्रं etc. E. I. H. 528.

146.

Foll. 496–523. varias sectae Ṣákticae preces, maximam partem cum arte astrologica connexas, continent. De libelli titulo non constat, nam qui in fine (इति श्रीरुद्रयामले घटिकलग्न संपूर्ण) reperitur, ad ultimam tantum partem referendus est. In marginibus मं. मु. legitur. Incipit: ओ श्रीमते रामानुजाय नमः॥ ओं श्रीकृष्णनारदं प्रत्याह॥ चैत्रे निष्ठाफलं ज्ञेयं निराशी जायते लोचनं। वैशाखे क्षेत्रलाभः स्याज्ज्येष्ठे च मरणं ध्रुवं॥ In fol. 515^{b}. haec leguntur: इति श्रीसनकसनंदनसनकुमारविरंचितं॥ (MILL 112^{n}.)

147.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 79. Long. 11½. Lat. 5. Linn. 10.

Kulárṇavatantram, capita (ullása) 17. continens. Incipit: श्रीगुरुं गणपं दुर्गां वटुकं शिवमच्युतं। ब्रह्माणं गिरिजां लक्ष्मीं वाणीं वंदे विभूतये॥१॥ अनाद्यायाखिलाद्याय मायिने गतमायिने। अरूपाय सरूपाय शिवाय गुरुरूपिणे॥२॥ पराप्रसादमंत्रोद्यत्सच्चिदानंदतेजसे। अग्नीषोमस्वरूपाय सांबिकाय नमो स्तु ते॥३॥ श्रीदेव्युवाच॥ भगवन् देव देवेश पंचकृत्यविधायक। सर्वज्ञ भक्तिसुलभ शरणागतवत्सल। महेश परमेशान करुणामृतवारिधे। असारे घोरसंसारे सर्वदुःखमलीमसे। नानाविधशरीरस्थाश्चानंता जीवराशयः॥५॥ जायंते च म्रियंते च तेषामंतो न विद्यते। सदा दुःखातुरा एव न सुखी विद्यते क्वचित्॥६॥ केनोपायेन देवात मुच्यते वद मे प्रभो॥७॥ ईश्वर उवाच॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यन्मां त्वं परिपृच्छसि। तस्य श्रवणमात्रेण संसारान्मुच्यते नरः॥८॥ अस्ति देवि परंब्रह्मस्वरूपी निष्कलः शिवः। सर्वज्ञः सर्वकर्ता च सर्वेशो निर्मलो [ऽ]द्वयः॥९॥ स्वयं ज्योतिरनाद्यंतो निर्विकारः परात्परः। निर्गुणः सच्चिदानंदस्तदंशा जीवसंज्ञकाः॥ etc.

Cap. 1. De rerum humanarum vanitate. Sub finem auctor in orthodoxos eos invehit, qui piis operibus, castimonia, librorum sacrorum lectione beatitudinem se adepturos putent: क्रियायासपराः केचिद्व्रतचर्यादिसंयुताः। अज्ञानसंवृतात्मानः संचरंति प्रतारकाः॥७५॥ देहदंडनमात्रेण का मुक्तिरविवेकिनां। वल्मीकताडनाद्देवि मृतः कुत्र महोरगः॥७८॥ गृहारण्यसमा लोके गतव्रीडा दिगंबराः। चरंति गर्दभाद्याश्च विरक्तास्ते भवंति किं॥८१॥ मृद्भस्मोद्धूलनादेव मुक्ताः स्युर्यदि मानवाः। मृद्भस्मवासी नित्यं श्वा स किं मुक्तो भविष्यति॥८२॥ शीतवातातपसहा भक्ष्याभक्ष्यसमाः प्रिये। तिष्ठंति सूकराद्याश्च ज्ञानिनस्ते भवंति किं॥८३॥ आजन्ममरणांतं ये गंगादितटिनीस्थिताः। मंडूकमत्स्यप्रमुखा व्रतिनस्ते

भवंति किं ॥८५॥ षड्दर्शनमहाकूपे पतिताः पशवः[1] प्रिये । परमार्थं न जानंति पशुपाशनियंत्रिताः ॥८९॥ वेदशास्त्रार्णवे घोर उह्यमाना इतस्ततः । षडूर्मिनिग्रहग्रस्तास्तिष्ठंति हि कुतार्किकाः ॥९०॥ अभ्यस्य वेदशास्त्राणि तत्त्वं ज्ञात्वाथ बुद्धिमान् । पलालमिव धान्यार्थी सर्वशास्त्राणि संत्यजेत् ॥१०५॥ न वेदाध्ययनान्मुक्तिर्न शास्त्रपठनादपि । ज्ञानादेव हि कैवल्यं नान्यथा वीरवंदिते ॥१०७॥ यावत्कर्माणि दीप्यंते तावत्संसारवासना । यावदिंद्रियचापल्यं तावत्तत्त्वकथा कुतः ॥११५॥ यावद्देहाभिमानश्च ममता यावदेव हि । यावत्प्रयत्नवेगोऽस्ति तावत्संकल्पकल्पना ॥११६॥ यावन्नो मनसः स्थैर्यं तावत्तत्त्वकथा कुतः । यावन्न गुरुकारुण्यं तावत्तत्त्वकथा कुतः ॥११७॥ तावत्तपो व्रतं तीर्थं जपहोमार्चनादिकं । वेदशास्त्रागमकथा यावत्तत्त्वं न विंदति ॥११८॥ Veram beatitudinis obtinendae viam in rituum *kaula* appellatorum cognitione positam esse: बहुनात्र किमुक्तेन रहस्यं शृणु पार्वति । कुलमार्गादृते मुक्तिर्नास्ति सत्यं न संशयः ॥१२१॥ तस्मात्कुलार्थतत्त्वं हि विज्ञेयं श्रीगुरोर्मुखात् । सुखेन मुच्यते जंतुर्घोरसंसारबंधनात् ॥१२२॥ 2. Qui ritus hoc capite celebrantur: सर्वेभ्यश्चोत्तमा वेदा वेदेभ्यो वैष्णवं परं । वैष्णवादुत्तमं शैवं शैवाद्दक्षिणमुत्तमं ॥ दक्षिणादुत्तमं वामं वामात्सिद्धांतमुत्तमं । सिद्धांतादुत्तमं कौलं कौलात्परतरं न हि ॥[2] “एकतः सकला धर्मा यज्ञतीर्थव्रतादयः । एकतः कुलधर्मस्तु तत्र कौलोऽधिकः प्रिये ॥ “योगी चेन्नैव भोगी स्याद्भोगी चेन्नैव योगवित् । भोगयोगात्मकं कौलं तस्मात्सर्वाधिकं प्रिये ॥ भोगी योगायते साक्षात्पातकं सुकृतायते । मोक्षायते च संसारः कुलधर्मे कुलेश्वरि ॥ “शैववैष्णवदौर्गार्कगाणपत्येंदुसंभवैः । मंत्रैर्विशुद्धचित्तस्य कौलज्ञानं प्रकाशते ॥ “सर्वकर्मविहीनोऽपि वर्णाश्रमविवर्जितः । कुलनिष्ठः कुलेशानि भुक्तिमुक्त्योः स भाजनं ॥ “चतुर्वेदी कुलाज्ञानी श्वपचादधमः प्रिये । श्वपचोऽपि कुलज्ञानी ब्राह्मणादतिरिच्यते ॥ Denique secta Kauḷika a carnis edendae et mulsi bibendi opprobrio vindicatur. Utraque enim res nisi in ritibus prohibita esse dicitur. 3. De *U'rdhvámnáyae*[3], quo vocabulo Ṣáktarum codex sacer significari videtur, et de precis mysticae (*Paráprásádamantra* sive *Prásádaparámantra*) sanctitate. 4. Ritus traduntur, quibuscum preces illae recitandae sunt. Iique manuum et pedum gesticulatione (nyása) constant, cum meditando (dhyána) conjuncta. Mahá-shoḍhányásas. 5. De vasculis, mulsi generibus, carnibus, a mysta adhibendis. Nisi in sacrificiis, neque vino uti neque carne vesci licere, iterum atque iterum cavetur: अनिमित्तं तृणं वापि छेदयेन्न कदाचन । देवतार्थं द्विजार्थं वा हत्वा पापैर्न लिप्यते ॥ et infra: मंत्रपूतं कुलद्रव्यं गुरुदेवार्पितं प्रिये । ये पिबंति जनास्तेषां स्तन्यपानं (regeneratione) न विद्यते ॥ द्रव्यं तु भैरवो देवि मोदः शक्तिः समीरिता । अहो पीतं च द्रव्यं हि मोहयेत्त्रिदशानपि ॥ तन्मैरेयं शिवे पीत्वा येन विक्रियते नरः । मद्यानैकपरो भूयात्स मुक्तः स च कौलिकः ॥ सुरा शक्तिः शिवो मांसं तद्भोक्ता भैरवः स्वयं । तयोरैक्यं समुत्पन्नमानंदो मोक्ष उच्यते ॥ आनंदो ब्रह्मणो रूपं तच्च देहे व्यवस्थितं । तस्याभिव्यंजकं द्रव्यं योगिभिस्तेन पीयते ॥ कुंडीकंबुकपालानि मधुपूर्णानि बिभ्रतः । किं न पश्यति लोकोऽयं ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् ॥ निःशंको निर्भयो धीरो निर्लज्जो निष्कुतूहलः । निर्णीतवेदशास्त्रार्थो वरदां वारुणीं पिबेत् ॥ मंत्रसंस्कारसंशुद्धामृतपानेन पार्वति । जायते देवताभावो भवबंधविमोचकः ॥ ब्राह्मणस्य सदा पेयं क्षत्रियस्य रणागमे । मूलज्ञाने तु वैश्यस्य शूद्रस्यांत्येष्टिकर्मणि ॥ देवान्पितृन्समभ्यर्च्य वेदशास्त्रोक्तवर्त्मना । गुरुं स्मरन्पिबन्मद्यं खादन्मांसं न दोषभाक् ॥ तृप्त्यर्थं सर्वदेवानां ब्रह्मध्यानस्थिराय च । सेवेत मधुमांसानि तृष्णया चेत्स पातकी ॥ मंत्रार्थं (°र्थे cod.) स्फुरणार्थं च मनसः स्थिरहेतवे । भवपाशनिवृत्त्यर्थं मंत्री पानं समाचरेत् ॥ सेवेदात्मसुखार्थं यो मद्यादीनि स पातकी । प्राशयेद्देवताप्रीत्यै ह्यभिलाषविवर्जितः ॥ मत्स्यमांसासवादीनां पदार्थानां निषेवनं । यागकालं विनान्यत्र मया न कथितं प्रिये ॥ यथा क्रतुषु विप्राणां सोमपानं न दूषितं । मद्यपानं तथा कार्यं समये भोगमोक्षदं ॥ Etiam haec notanda: अप्रबुद्धा पशोः (ἀμυήτου) शक्तिः प्रबुद्धा कौलिकस्य च । शक्तिं तां सेवेद्यस्तु स भवेच्छक्तिसेवकः ॥ पराशक्त्यात्ममिथुनसंयोगानंदनिर्भरः । य आस्ते मैथुनं तत्स्यादपरे स्त्रीनिषेवकाः ॥ 6. De diurnis mysteriorum cultoris (pújaka) cerimoniis. 7. De *Vaṭukae* (वटुक, वटु)[4] aliorumque daemonum (yoginí, bhúta, kshetrapála) cultu. De Ṣaktis adoratione: कुलदीपान्प्रदर्श्याथ शक्तिपूजां समाचरेत् ॥ स्वशक्तिं वीरशक्तिं वा दीक्षितां गुरुमग्रणीं । पाययित्वा पिबेन्मद्यमिति शास्त्रस्य निश्चयः ॥ अदीक्षितस्त्रियाः कुर्यात्सद्यः संस्कारमंबिके । मंत्रदीक्षाविधानज्ञा शुद्धा भवति नान्यथा ॥ तस्मात्सुलक्षणां शक्तिं गंधपुष्पाक्षतादिभिः । अभ्यर्च्य देवताबुद्ध्या भोगपात्रं निवेदयेत् ॥ तदंते कन्यकाश्चापि प्रमदाश्च मनोहराः । संपूज्य देवताबुद्ध्या दद्यात्पात्रं पृथक्पृथक् ॥ अनिवेद्य तु यः शक्त्यै कुलद्रव्यं निषेवते । पूजितं निष्फलं देवि देवता न प्रसीदति ॥ चंडाली चर्मकारी च मातंगी पुष्करी तथा । श्वपची खटुकी (sic) चैव कैवर्ती शिवयोषितः ॥ कुलाष्टकमिदं प्रोक्तमकुलाष्टकमुच्यते । कौंचिकी (sic) शौंडिकी चापि शस्त्राजीवी च रंजकी ॥ गायकी रजकी शिल्पी कौशकी च तथाष्टमी । मंत्रतंत्रसमायुक्ताः समयाचारपालकाः ॥ कुमारी वा व्रतस्था वा योगमुद्राधरापि वा । पूजाकाले स्वतः (सुता cod.) प्राप्ता सा पूज्या सहजा बुधैः । उक्तजात्यंगनाभावे चातुर्वर्ण्यांगना यजेत् ॥ 8. De septem mysteriorum gradibus (ullása): árambha, taruṇa, yauvana, prauḍha, prauḍhánta, unmanas, ana-

[1] *Pecudes* omnes ii appellantur, qui mysteriis imbuti non sunt.

[2] Cf. *Wilson* (As. Res. XVII, 222), quo loco de secta Tántrica qua solet doctrina disputavit.

[3] मम पंचमुखेभ्यश्च पंचाम्नाया विनिर्गताः । पूर्वश्च पश्चिमश्चैव दक्षिणश्चोत्तरस्तथा । ऊर्ध्वाम्नायश्च पंचैते मोक्षमार्गाः प्रकीर्तिताः ॥ Vox ipsa hoc disticho explicatur: ऊर्ध्वत्वात्सर्वधर्माणामूर्ध्वाम्नायः प्रशस्यते । ऊर्ध्वं नयत्यधःस्थं च ऊर्ध्वाम्नायोऽयमीरितः ॥

[4] Quinque sive novem annorum pueri in his sacris adhibebantur, iique (देवताबुद्ध्या) Ṣivam, velut puellae, inde a primo usque ad nonum aetatis annum, Ṣaktim repraesentabant.

vastha. Mysteriorum summa in Ṣivae cum Ṣakti conjunctione constat: शिवशक्त्योः समायोगो यस्मिन्काले प्रजायते । सा संध्या कुलनिष्ठानां समाधिः स विधीयते ॥[1] 9. De animo ab omni, excepta numinis, meditatione abstrahendo. Summum vero beatitudinis fastigium tum demum ascendi dicitur, quum mysta animum suum a numine (Ṣiva) non differre intelligat: न पद्मासनतो योगो न नासाग्रनिरीक्षणं । ऐक्यं जीवात्मनोराहुर्योगं योगविशारदाः ॥ ध्यायतः क्षणमात्रं वा श्रद्धया परमं महः । यद्भवेत्सुमहत्पुण्यं तस्यांतो नैव गम्यते ॥ क्षणं ब्रह्माहमस्मीति यः कुर्यादात्मचिंतनं । तत्सर्वं पातकं हन्यात्तमः सूर्योदयो यथा ॥ De viri, qui summum mysteriorum gradum obtinuit (kaulikendra, yogíṣa), potestate. 10. De diebus sollennibus, quibus Bacchanalia celebranda sunt: कृष्णाष्टमीचतुर्दश्यावमावास्या च पूर्णिमा । संक्रांतिः पंच पर्वाणि तेषु पुण्यदिनेषु च ॥ etc. 11. De vivendi ratione, a kaulika observanda. Mysteria ne cum profanis communicentur, saepe injungitur: यथा रक्षंति चौरेभ्यो धनधान्यांबरादिकं । कुलधर्मं तथा देवि पशुभ्यः परिपालयेत् ॥ अंतः कौलो बहिः शैवो जनमध्ये तु वैष्णवः । कुलं संगोपयेद्देवि नारिकेलफलांबुवत् ॥ " वेदशास्त्रपुराणानि दृष्ट्वा वेश्यांगना इव । इयं तु शांभवी मुद्रा गुप्ता कुलवधूरिव ॥ 12. De magistro (μυσταγωγῷ) a discipulis colendo (guruṣrípádukápújá). 13. Quinam idonei et discipuli et magistri sint, exponitur. 14. De initiationum generibus[2]. 15. De precibus rite recitandis (puraṣcharaṇalakshaṇam). 16. Ceremoniae magicae, aut ad removenda obstacula (ṣántikakarman), aut ad subigendos aliorum animos (vaṣyakarman) susceptae (kámyakarmavidhánam). 17. Hoc capite terminorum technicorum a Ṣáktis adhibitorum veriloquia, eaque raro in rem, traduntur. Pauca excerpsi: कुलं गोत्रं समाख्यातं तच्च शक्तिशिवोद्भवं । येन विश्वमिति (?) ज्ञानं कौलिकः सोऽभिधीयते ॥ अकुलं शिव इत्युक्तः कुलं शक्तिः प्रकीर्तिता । कुलाकुलानुसंधाननिपुनः कौलिकः प्रिये ॥ Liber in hoc disticho desinit: इति ते कथिता(:) किंचिद्गुरुनामादिवासना । समासेन कुलेशानि किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥

De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 20.

Codex anno 1760 exaratus est. In fine haec leguntur: संवत् १८१६ मार्गशीर्षशुक्लाष्टम्यां श्रीधर्मावताराराजारामनारायणजीवपठनार्थं कैलासपंडितेन लिखितं ॥ In pagina 79^b. haec: अधुना पंडितगोविंदरामसर्म्मण इदं पुस्तकं ॥

In foliis signandis scriba numerum ६० praetermisit, nihil vero desideratur. (WILSON 254.)

148.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 40. Long. 10. Lat. 4. Linn. 7.

Kṛikaláṣadípiká[3], liber mysticus, in capita quatuor divisus. Incipit: कैलाशशिखरासीनं पञ्चवक्त्रं सनातनं । पप्रच्छ गिरिजा वाक्यं विनयेन जगत्पतिं । श्रीलीलावत्युवाच । इदानीं कृकलासो पि पशुरूपधरा (°ro) व्ययः । पशुवाक्यप्रबोधाय उपायं वद शङ्कर । ईश्वर उवाच । साधु पृष्टं त्वया भद्रे पशुवाक्यप्रबोधनं । आदौ तु कथयिष्यामि पश्चात्साधनमुत्तमं । कार्त्तिके फाल्गुणे वापि तृतीयायां महानिशि । एकाकी निर्भयो गत्वा चितायां वरवर्णिनि । शुद्धासनं समासाद्य देवीं ज्ञात्वा तु चर्च्चिकां । शुस्ककण्ठीमुग्ररावां खलां घोरतरेक्षिणी । युवतिं द्विभुजां तालजंघां मुक्तकचां भजे । एवं ध्यात्वा प्रयत्नेन जपेन्मन्त्रमनन्यधी । तारं माया तथा चर्च्चि चर्च्चिके कृकलासकं । बोधयेद्वितयं वह्निकान्तामन्त्रः परात् परः । एवं सहस्रं प्रजपेत्ततः सिद्धिरनुत्तमा । कृकलासरवं ज्ञात्वा साधको गतशोकवान । तत्प्रसादान्महेशानि साफल्यं तस्य जायते । स ब्रूते सकलां वार्त्तां साधकाय यदा तदा । राजानं वशयेन्नित्यं कामिनीञ्च न संशयः । etc.

Capite primo et secundo Párvatís cultu mystico ea potestas obtineri perhibetur, ut animalium et geniorum voces intelligantur, eaque re miracula varia efficiantur. Nomen libello à causis duabus inditum est, primum quod chamaeleontis voce cognita summus mystarum gradus ascendi traditur, deinde quod Ṣiva ipse ea forma apparere dicitur. Namque, ut in rebus mysticis ambigua omnia et lucifuga, eorum omnium, quae infra enumerantur, animalium forma et Ṣiva et Párvatí se manifestare videntur.

Paṭala I. Foll. 1–11^b. Kṛikaláṣaṣabdas. Vallisiddhis (?). Múshikaṣabdas. Márjáraṣabdas. Pheruṣabdajnánam. Ṣvaṣabdajnánam. Bhekaṣabdajnánam. Godháṣabdajnánam. Goṣabdajnánam. Mṛigaṣabdajnánam. Meshaṣabdajnánam. Chágaṣabdajnánam. Ṣaṣakaṣabdajnánam. Ṛikshádiṣabdajnánam. Súkaraṣabdajnánam. Kankálasiddhis.

Paṭala II. Foll. 11^b–18^a. Kákaṣabdajnánam. Khanjanasiddhis. Mayúrasiddhis. Vidyádharapakshaviṣeshasiddhis. Kankaṣabdajnánam. Vakaṣabdajnánam. Chaṭakaṣabdajnánam. Ṣukaṣabdajnánam. Ṣárikáṣabdajnánam. Sárasasiddhis. Kapotasiddhis. Kukkuṭaṣabdajná-

---

[1] De mysteriorum sodalitio haec: प्रवृत्ते भैरवीचक्रे सर्वे वर्णा द्विजातयः । निवृत्ते भैरवीचक्रे सर्वे वर्णाः पृथक्पृथक् ॥ स्त्री वाथ पुरुषः शंठश्चंडालो वा द्विजोत्तमः । चक्रमध्ये न भेदोऽस्ति सर्वे देवसमाः स्मृताः ॥

[2] Tirocinio peracto, homo ad sacra admissus *buddha* sive *prabuddha* (expergefactus), ὁ τελεστής vero *bodhaka* (qui ex somno excitavit) appellatur.

[3] In codice ipso ubique *Krakalása* legitur.

nam. Hansasiddhis. Kshemankaríṣabdajnánam. Kukkuṭaṣabdajnánam. Ṭiṭṭibhaṣabdajnánam. Kokasiddhis. Chakoraṣabdajnánam. Kíṭaṣabdajnánam.

Paṭala III. IV. Foll. 18^b–40. Incipit: अथ वक्ष्ये महेशानि साधनं परमाद्भुतं । कालिकाया महादेव्या नायिकानाञ्च पार्वति । आदौ दीपिनि देवेशि वक्तव्या वीरपूजिते । यस्य विज्ञानमात्रेण जीवन्मुक्तो भवेन्नरः । सर्व्वेषामपि देवानां दीपिनि या प्रकीर्त्तिता । चतुर्व्वर्गप्रदा विद्या सिद्धविद्यासु पार्व्वति । etc.

De ritibus et precibus agitur, quibus mysta efficere possit, ut dea suprema (parameṣvarí) ipsa se manifestet, sibique summae in magia perfectionis (siddhi) nuntia sit. Quae superstitiones, ut in ejusmodi mysteriis fieri solet, exsecrandis nequitiis non vacabant.

Codex post annum 1810 exaratus est. (WILSON 309.)

149.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 235. Long. 11½. Lat. 4. Linn. 8.

Tantrasáras, doctrinae mysticae compendium, a *Krishṇánanda* compositum. Totum opus, in capita (parichheda) quatuor divisum, ex aliis libris excerptum est, quorum nomina partibus plerisque praefixa sunt. Locis tamen difficilioribus Krishṇánanda passim commentarium brevem addidit. Ad cognoscendas Tántrikorum superstitiones hic liber haud uno nomine utilis est, quum non ante seculum sextum decimum scriptus Tantrarum omnium quasi medullam contineat. Incipit: नत्वा कृष्णपदद्वन्द्वं ब्रह्मादिसुरवन्दितं । गुरुञ्च ज्ञानदातारं कृष्णानन्देन धीमता । तत्तग्रन्थगताद्वाक्याद्वालार्थं प्रतिपद्य च । सौकार्य्यार्थं च संक्षेपात्तन्त्रसारः प्रतन्यते ॥

I. Foll. 1–26^a. Gurulakshaṇam fol. 1^b. Ṣishyalakshaṇam 1^b. Pitrádito díkshánishedhas 2^a. Díkshá 3^a. Iti kulákulavicháras 4^a. Ráṣichakram 4^a. Nakshatrachakram 4^b. Akathahachakram 5^a. Akaḍamachakram 5^b. Riṇidhanichakram 6^a. Námagrahaṇaprakáras 6^b. Díkshákálas 7^a. Váraniyamas 7^a. Tithiniyamas 7^a. Nakshatranirṇayas 7^b. Yoganirṇayas 7^b. Lagnanirṇayas 7^b. Pakshanirṇayas 7^b. Málánirṇayas 8^b. Málániyamas 9^a. Ásanabhedás 10^a. Málásanskáras 10^a. Puraṣcharaṇam 11^b. Puraṣcharaṇe 'bhakshyádinishedhas 12^a. Japaphalam 13^b. Puraṣcharaṇaprayogas 16^a. Kúrmachakram 17^a. Mantráṇám daṣa sanskárás 17^b. Kalávatídíksháprayogas 18^a. Pancháyataní díkshá 23^b. Sankshepadíkshá 24^b. Sarvatobhadram 24^b. Trilohí mudrá 25^b.

II. Foll. 26^a–152^b. Sámányapújápaddhatis 26^a. Sandhyáprayogas 26^a. Snánavidhis 27^a. Antarmátṛiká 30^b. Iti sámányapújápaddhatis 34^b. Bhuvaneṣvarímantrás 34^b. Annapúrṇámantrás 37^b. Tripuṭámantrás 38^a. Haritámantrás 39^a. Nityamantrás 40^a. Vajraprastáriṇímantrás 40^b. Durgámanavas 41^a. Mahishamardinímantrás 42^a. Jayadurgámantrás 43^a. Triṣúlinímantrás 43^a. Vágíṣvarímantrás 43^b. Párijátasarasvatímantrás 45^b. Gaṇeṣamantrás 46^a. Herambamantrás 47^b. Haridrágaṇeṣamantrás 48^a. Lakshmímantrás 48^b. Mahálakshmímantrás 49^b. Súryamantrás 51^a. Vishṇumantrás 53^b. Rámamantrás 57^a. Kṛishṇamantrás 58^a. Vásudevamantrás 65^b. Dadhivámanamantrás 66^a. Hayagrívamantrás 66^b. Hayagrívaikáksharamantrás 66^b. Nṛisinhamantrás 67^a. Hariharamantrás 68^a. Varáhamantrás 68^b. Ṣivamantrás 69^a. Kshetrapálamantrás 73^b. Bhairavímantrás 75^b. Sampatpradá Bhairaví 78^a. Kauleṣabhairaví 78^b. Sakalasiddhidá Bhairaví 78^b. Chaitanyabhairaví 78^b. Kámeṣvarí Bhairaví 79^a. Shaṭkúṭá Bhairaví 79^b. Bhogamokshapradá Bhairaví 79^b. Rudrabhairaví 79^b. Bhuvaneṣvarí Bhairaví 80^b. Tripurabálámantrás 80^b. Annapúrṇeṣvarí Bhairaví 81^b. Ṣrívidyá 82^b. Shoḍaṣí 83^b. Panchamí 87^b. Dípaní 88^a. Ṣrímantrás 88^b. Ṣríchakranáṣe práyaṣchittam 89^a. Ṣríchakrapádodakamáhátmyam 89^a. Darṣanaphalam 89^a. Sankshepa-Ṣrívidyápaddhatis 89^a. Sthitikramas 94^a. Mushṭinyásas 94^a. Shoḍhányásas 94^b. Gaṇeṣanyásas 94^b. Grahanyásas 95^b. Nakshatranyásas 95^b. Yoginínyásas 96^a. Ráṣinyásas 96^a. Píṭhanyásas 96^a. Tripurányásas 96^b. Kámaratinyásas 97^a. Shoḍaṣa nityá nyásás 97^a. Prakaṭayoginínyásas 98^b. Áyudhanyásas 98^b. Prachaṇḍachaṇḍikámantrás 106^a. Shoḍaṣívidyá 109^a. Ṣyámámantrás 110^a. Mantrabhedás 113^b. Guhyakálí 116^a. Iti Ṣyámáprakaraṇam 117^a. Táriṇíbhedás 117^a. Tárachamaṇam 117^b. Vírasádhanam 126^a. Ṣavasádhanam 128^a. Vidyábhedás. Chaṇḍograṣúlapáṇimantrás 130^a. Mátangímantrás 130^b. Uchchhishṭacháṇḍálinímantrás 131^a. Dhúmávatímantras 131^b. Bhadrakálímantrás 132^b. Uchchhishṭagaṇeṣamantras 132^b.[1]

[1] Occurrunt ibi hi versus, qui veneficia, in libris Vedicis *valaga* (*καταδεσμος*) appellata, in memoriam reducunt: तथा नरसिंहसमुद्भूतं कीलकं मंत्रमंत्रितं । निखनेन्मंदिरे यस्य तरेदुच्चाटनं परं ॥ अथ वीथ्यां खनेद्यस्य क्रयविक्रयतां हरेत् । निखनेच्छौंडिकागारे तन्मद्यं वैकृतं भवेत् ॥ वेश्यागृहे तु निखनेद्ग्राहकं लभते तु सा । कन्यागृहे निखनेन्न विवाहो भवेद्ध्रुवं ॥ मानुषास्थिसमुद्भूतं कीलकं चाभिमंत्रितं । निखनेन्मंदिरे यस्य मरणं तस्य निश्चितं । उद्धृते तु भवेत्स्वास्थ्यमिति सर्वस्य संमतं ॥ Cf. infra fol. 1[illegible]. (Cod. E. I. H. 1206. fol. 150^a.) ओं टं टां टिं टीं टुं टूं टें टैं टों टौं टं टः अमुकं गृह्ण हुं हूं टं ठः । इति मंत्रेण शृगालास्थिमयं कीलकं पंचांगुलं सहस्रेणाभिमंत्रितं यस्य गृहे श्मशाने वा तस्य नाम्ना निखनेत्स उन्मत्तो भवति । ओं डं डां डिं डीं डुं डूं डें डैं डों डौं अमुकं गृह्ण २ हूं डं डः । अनेन मंत्रेण मनुष्यास्थिमयं कीलकं वितस्तिप्रमाणं सहस्रेणाभिमंत्रितं यस्य गेहे श्मशाने वा निखनेत्तस्य समस्तपरिवारो नश्यति । उद्धृतेऽथवा शांतिः । etc.

Dhanadámantrás 133b. Ṣmaṣánakálí 134b. Vagalámukhí 135a. Karṇapiṣáchímantrás 136a. Siddhilakshaṇam 136b. Manjughoshamantrás 136b. Táriṇíkalpas 138b. Sárasvatakalpas 140a. Kátyáyaníkalpas 141a. Jayadurgámantrás 142a. Viṣálákshí 142b. Gaurímantras 143a. Brahmaṣrímantras 143b. Indramantras 143b. Garuḍamantras 144a. Garuḍastavas 144b. Vishaharágnimantras 144b. Vṛiṣchikádivishaharamantras 144b. Hanúmatsádhanam 145a. Jválámukhímáliṇí 145b. A'rdrapaṭí 146a.[1] Ṣmaṣánabhairaví 146a. Mahákáli 146a. Nigaḍabandhamokshaṇam 146b. Tryambakamantras 146b. Mṛityusanjívaní 147a. Ṣukropásitá mṛityusanjívaṇí 147b. A'karshaṇavidhánam 147b. Chámuṇḍámantrás 148a. Vidveshaṇam 148a. Uchchátanavidhis 148b. Sukhaprasavamantras 148b. Adarṣanaprakáras 148b. Yoginísádhanam 149a. Kámeṣvarí 150a. Pújádháras 151a. Yantrasanskáras 151b. Chakrapratishṭháprayogas 152a.

III. Foll. 152b–191a. Digvidhánam 152b. Pújáyám vihitanishiddháni 152b. Mantrasiddher upáyas 154a. Mantráṇám doshádoshás 154b. Mantradoshaṣántis 155b. Homártham kuṇḍanirṇayas 155b. Kuṇḍánám viṣeshaphaláni 157a. Kámyahomártham kuṇḍanirṇayas 157a. Nityahomapaddhatis 158b. Sankshepahomaprayogas 159a. Vṛihaddhomapaddhatis 160a. Homadravyáṇi 163a. Shaṭkarmalakshaṇam 163b. A'sanam 164a.[2] Bhútánám udayas 164b. Bhútánám maṇḍaláni 164b. Bhuvaneṣvarístotram 165a. Bhuvaneṣvaríkavacham 166a. Annapúrṇástotram 166b. Annapúrṇákavacham 167a. Tripuṭástotram 167b. Asyáḥ kavacham 168a. Durgáyáḥ ṣatanámastotram 168b. Asyáḥ kavacham 169a. Mahishamardinístotram 169b. Asyáḥ kavacham 170a. Lakshmístotram 171a. Asyáḥ kavacham 171a. Sarasvatístotram 171b. Gaṇeṣastotram 172a. Haridrágaṇeṣakavacham 173a. Súryakavacham 173a. Vishṇustotram 173b. Rámachandráshṭottaraṣatanámastotram 174a. Asya kavacham 175b. Krishṇastotram 176a. Gopálastotram 176b. Asya kavacham 177a. Nṛisinhakavacham 178a. Ṣivastotram 178b. Ṣivakavacham 179a. Bhairavístotram 179b. Bhairavíkavacham 180a. Ṣrívidyástotram 180b. Mahátripurasundaríkavacham 180b. Kinkiṇístavas 181b. Ṣríkavacham 181b. Vaṭukastotram 182a. Prachaṇḍachaṇḍikástotram 183b. Asyáḥ kavacham 184a. Ṣyámákavacham 184b. Ṣyámástotram 185b. Tárástotram 186b. Tárápajjhaṭiká a *Ṣankaráchárya* scripta 187a.[3] Ṣántistotram 188a. Tárákavacham 189a. Guhyashoḍhá 190a. Vagalámukhístotram 190b.

IV. Foll. 191a–223b. Chatuḥshashṭyupachárás 191a. Maṇimuktádidravyáṇám nirmályakálakathanam 191b. Tripurasundaryáḥ shoḍaṣopacháramantrás 191b. Rudrákshamáhátmyam 192b. Naimittikádikarmabhange práyaṣchittam 193b. Vishṇuváradhanamantrás 194a. Yogángásanáni 195b. Mudrás 195b. Dháraṇayantráṇi. Bhuvaneṣíyantram 198b. Tvaritáyantram 199a. Durgáyantram 199a. Lakshmíyantram 199a. Bhairavíyantram 199b. Kálíyantram 199b. Gaṇeṣayantram 199b. Rámayantram 199b. Narasinhayantram 200a. Gopálayantram 200a. Devakíputrayantram 200b. Ṣivayantram 200b. Ṣántikádau dháraṇayantram 200b. Yantralekhanadravyam 201a. Ṣántyudakasnánam 201a. Atha sankshepataḥ sarvásám devatánám nityapújávidhir likhyate 201a. Naimittikavidhis 202a. Prayogavidhis 203b. Bhuvaneṣvaríprayogas 203b. Tvaritáprayogas 203b. Durgáprayogas 204a. Sarasvatíprayogas 204a. Lakshmíprayogas 204a. Gaṇeṣaprayogas 204a. Súryaprayogas 204a. Rámaprayogas 204b. Vishṇuprayogas 205a. Dadhivámanaprayogas 206a. Hayagrívaprayogas 206a. Nṛisinhaprayogas 206a. Varáhaprayogas 206b. Dakshiṇámúrttiprayogas 206b. Bhairavíprayogas 206b. Sundaríprayogas 207a. Chhinnamastáprayogas 208b. Ṣyámáprayogas 208b. Tarpaṇam 209a. Nigraháder upáyas 209b. Vetálasiddhis 209b: तदुक्तं कुलचूडामणौ ॥ भैरव उवाच ॥ वेतालादिमहासिद्धिः कथं भवति चंडिके । तन्मे कथय देवेशि यदि स्नेहोऽस्ति मां प्रति ॥ देव्युवाच ॥ निंबवृक्षोद्भवं काष्ठं श्मशाने साधकोत्तमः । भौमवारे मध्यरात्रौ गत्वा [कुलयु]गान्वितः ॥ खनित्वा चाष्टलक्षं वै जपेन्महिषमर्दिनीं । तत्सहस्रं हुलेद्वास (हुलेद्वस MS.) तत्रैव॰ पितृकानने ॥ काष्ठमुद्धृत्य तस्मिन्वै दंडं पादुकासूचितं । कृत्वा दुर्गाष्टमीरात्रौ श्मशाने निःक्षिपेत्ततः ॥ तस्योपरि शवं कृत्वा पूजयित्वा यथाविधि । शवासने गतो वीरो जपेदष्टसहस्रकं ॥ ततो मातृबलिं दत्वा काष्ठमामंत्रयेत्ततः । स्कं स्कं दंड महाभाग योगिनीहृदयप्रिय । मम हस्तस्थितो नाथ ममाज्ञां परिपालय ॥ एवमामंत्र्य वेतालं यत्र यत्र प्रयुज्यते । तं तं चूर्णीविधायाथ पुनरायाति कौलिकं ॥[4] गच्छ गच्छ महाभागे पादुके वरवर्णिनि । मत्पादस्पर्शमात्रेण गच्छ त्वं शतयोजनं ॥ अष्टलोहं समासाद्य पंचाशदंगुलाकृतिं । खड्गं कृत्वा तत्र मंत्रं लिखित्वा पूजयेन्मनुं ॥ तत्सहस्रं ततो हुत्वा महाशवकलेवरे । खनित्वा जीववृक्षाग्रे बद्ध्वा शुष्केऽथ (? शुष्कं तु) भावयेत् ॥ कुलाष्टम्यामर्धरात्रौ चितामध्ये विशेषतः । प्रीतिपूर्वं समामंत्र्य हुलेत् (?) पितृवने ततः ॥ मधुरत्रयसंयुक्तं विल्वपत्रेण संयुतं । पादादिमूर्धपर्यंतं होमांते बलिमाहरेत् ॥ बल्यंते परमा माया देवी महिषमर्दिनी ।

[1] De incantamento panni udi ope faciendo.

[2] पद्माख्यं स्वस्तिकं भूयो विकटं कुक्कुटं पुनः । वज्रं भद्रकमित्याहुरासनानि मनीषिणः ॥

[3] Incipit: ब्रह्मतरुर्जय तारिभुक्ते ब्रह्मविष्णुशिवशाखामुक्ते । मोक्षसमफलमद्भुतसुरसं निंदानंदमयं कुरु पुरुषं ॥

[4] 'Und nun komm, du alter Besen!' Nimm die schlechten Lumpenhuellen; Bist schon lange Knecht gewesen; Nun erfuelle meinen Willen! Auf zwei Beinen stehe, Oben sei ein Kopf, Eile nun und gehe Mit dem Wassertopf!' *Goethe.*

ध्यायाति वलिपूर्णास्या वरहस्ता हसन्मुखी ॥ गृह्ण वत्सेति शब्दं वै खड्गमुत्तोल्य धारयेत् । घोरदंष्ट्रे महाकालि करवालस्वरूपिणि । ग्रां ग्रां ग्रीं ग्रूं ग्रैं ग्रौं ग्रः । ईं ऊं कुरु कल्याणं विपक्षच्छेदविस्तरं ॥ एवमामंत्र्य खड्गं तु यदुद्दिश्य क्षिपेन्नरः । छित्वा छित्वा पुनश्छित्वा गच्छत्याकृष्यते पुनः ॥ etc. Válakasanskáras 210^b. Chhágádibalividhis 211^a. Kulácháras 211^a. Ṣivábaliprakáras 213^a. Kulavartma sarvatra gopaníyam 213^a. Prátaḥkṛityam 213^b. Atha dútíyágo nirúpyate. Tatrádau Vijayásvíkáras 214^a. Japanaprakáras 214^b. Mánsádiṣodhanam 215^b. Ṣaktiṣodhanam 216^a. Naivedyam 217^b. Víránám puraṣcharaṇam 217^b. Yoginám mantrasnánam 219^a. Sandhyá 219^a. Anantarapújá 219^a. Homas 219^b. Antaḥpanchamakárayajanam 219^b. Kumárípújá 219^b. Yogaprakriyá 220^b.

Libri auctoresque in nostro codice hi laudantur: Agastyasanhitá foll. 2^a. 12^a. etc. Ágamakalpadruma 2^a. 5^b. 17^a. (cf. Kalpadruma). Ádiyámala 142^b. Uttaratantra 214^b. 215^a. 216^b. Ekavírakalpa 10^a. 117^a. 124^b. Kalpadruma 4^a. (cf. Ágamakalpadruma). Kálikápuráṇa 9^b. 38^a. 153^b. 219^a. Kálítantra 110^a. 110^b. 153^b. 208^b. Kálírahasya 113^b. Kálíhṛidaya 31^b. Kukkuṭeṣvaratantra 137^a. Kubjikátantra 130^a. 169^b. Kumáríkalpa 111^a. 111^b. 118^a. 214^b. Kulachúḍámaṇi 27^a. 42^b. 113^b. 208^b. 209^b. Kulaprakáṣa 14^b. Kulasára 15^a. Kulámṛita 27^b. 84^b. Kulárṇava 12^a. 12^b. etc. Kaulávalíya 151^b. 153^a. Kaulikatantra 216^a. Kriyására 1^b. 2^a. Gaṇeṣavimarshiṇí 2^b. 24^a. 158^a. Gándharva 125^b. Gáruḍa 145^b. Gautamíya 7^a. 8^a. 9^b. etc. Chakradípiká 59^a. Chandrachúḍámaṇi 119^b. (cf. Tantrachúḍámaṇi). Chámuṇḍátantra 9^b. Chanda[ḥ]sangraha 125^b. Jnánárṇava 30^a. 31^b. 76^b. etc. (cf. Yoginíjnánárṇava). Tattvabodha 88^a. Tantrakaumudíkára 83^b. Tantrachúḍámaṇí 118^b. (cf. Chandrachúḍámaṇi). Tantrarája 4^b. 9^b. Tantrahṛidaya 34^b. Tripurására 81^b. Dakshiṇamúrttisanhitá 34^b. 38^b. 45^b. etc. Nandikeṣvarasanhitá 27^a. Navaratna 93^b. Navaratneṣvara 19^a. 103^a. 201^b. 219^a. Náradíya 151^a. 152^b. Náráyaṇakalpa 15^a. Náráyaṇíya 4^b. 42^a. Nibandha 4^a. 5^a. 144^a. 154^b. etc.[1] Nílatantra 17^a. 27^b. 117^a. etc. Padmapuráṇa 175^b. 193^a. Pingalátantra 4^b. Pingalámṛita 6^b. Puraṣcharaṇachandriká 14^b. 56^b. Prapanchasára 18^a. 45^b. 55^b. 162^a. Phetkáriṇí 123^a. 131^b. Pheṭkáríya 113^b. 119^b. etc. Maháphetkáríya 117^b. Brahmapuráṇa 158^b. Brahmayámala 32^b. Brahmasanhitá 63^b. 160^a. 178^b. Brahmopanishad 189^a. *Bháratáchárya* 86^a. Bhávachúḍámaṇi 128^a. 212^a. 216^a. Bhútabhairava 88^b. Bhairavatantra 18^b. 109^b. Bhairavíya 123^a. Bhairavítantra 3^a. (cf. Svachhandabhairava). Matsyasúkta 2^b. 34^b. 118^a. etc. Mantrachúḍámaṇi 214^b. Mantradevaprakáṣiká 45^b. 68^a. 131^a. 143^b. Mantrayantraprakáṣa 152^b. Mátṛikárṇava 125^b. 219^a. Málinívijaya 3^b. 9^a. Máyátantra 84^a. 125^a. Muṇḍamálátantra 3^b. 8^b. 9^b. etc. Maithilás 22^a. Yogaratnávalí 5^b. Yoginíjnánárṇava 85^b. Yoginítantra 2^b. etc. Yoginíhṛidaya 3^a. 10^a. Ratnávalí 7^b. (cf. Yogaratnávalí). *Rághavabhaṭṭa* 4^a. 19^b. 153^b. Rámárchanachandriká 4^b. 7^b. 24^a. Rudrayámala 2^b. Yámalíya 6^a. (cf. Ádiyámala, Brahmayámala, Siddhayámala). Lalitátantra 216^b. Vasishṭhasanhitá 156^a. (cf. Vásishṭha). Vámakeṣvaratantra 130^b. 151^b. 198^a. Váráhítantra 3^b. 8^b. 9^b. etc. Váráhíya 30^a. Vásishṭha 24^b. 157^a. Vijayákalpa 214^a. *Vidyádharáchárya* 16^b. Vidyánandanibandha 34^b. Viṣuddheṣvaratantra 9^a. 13^b. 27^b. 30^a. etc. Viṣvasára 18^a. 23^b. etc. Víratantra 110^b. 113^b. 211^b. etc. Vírabhadra 126^a. Vaiṣampáyanasanhitá 3^a. 11^a. 13^a. 69^a. *Ṣankaráchárya* 119^a. 188^a. Ṣáradá[tilaka] 4^a. 14^b. 17^b. etc. Ṣivágama 217^b. Ṣríkrama 2^b. 8^b. 81^a. Sanatkumárakalpa 61^a. Sanatkumáratantra 24^a. 33^a. 178^a. Sanatkumárasanhitá 6^b. Sanatkumáríya 10^a. Ṣamayáchára 217^b. etc. Sammohanatantra 26^b. Sárasangraha 1^b. Ṣárasamuchchhaya 152^b.[2] Siddhayámala 2^b. 85^a. 182^a. (siddhi°). Siddhasárasvata 3^b. 123^b. etc. Siddheṣvaratantra 113^b. Skandhapuráṇa 193^a. Svachhandabhairava 88^b. Svatantra 101^b. 114^a. 125^b. (Svatantratantra) 201^b. 214^a. 216^a. Svayambhúmátṛikátantra 141^a. Hansaparameṣvara 8^b. Hansamáheṣvara 10^a. Hanúmatkalpa 173^b.

In fine haec leguntur: श्रीमहामहोपाध्यायश्रीकृष्णानंदवागीशभट्टाचार्यविरचिते तंत्रसारे चतुर्थः परिछेदः समाप्तः ॥

De codice Havniensi cf. Westergaard, p. 101; de Berolinensi Weber, p. 361. Qui codex utrum recensiorem breviorem quandam contineat, necne, in praesentia divinari non licet.

Codex anno 1812 exaratus est. Folium ६५. desideratur, numerum ६५. scriba praetermisit, nihil tamen deest.

In foliis 224–235. varii generis circuli et formae mysticae (chakra, maṇḍala, yantra, kuṇḍa) delineatae sunt: 1. Nakshatrachakram. 2. Riṇidhanichakram. 3. Kulákulachakram. 4. Akathahachakram. 5. Akaḍamachakram. 6. Ráṣichakram. 7. Sarvatobhadramaṇḍalam. 8. Alpasarvatobhadramaṇḍalam. 9. Laghunábhamaṇḍalam. 10. Panchábjamaṇḍalam. 11. Kúrmachakram. 12. Mátṛikáyantram. 13. Sámányapújáyantram. 14. Bhuvaneṣvarípújáyantram. 15. Tripuṭápújáyantram. 16. Taritápújáyantram. 17. Vajraprastávinípújáyantram. 18. Nityapújáyantram. 19. Gaṇeṣapújáyantram.

[1] Liber saepe laudatur, sed titulum accuratiorem nusquam reperi. Cf. Vidyánandanibandha.

[2] Id est: Tripurásárasamuchchaya.

20. Vágíșvarípújáyantram. 21–23. Șríkṛishṇasya pújáyantram. 24. Gopálasya pújáyantram. 25. Tripurábhairavípújáyantram. 26. Varáhapújáyantram. 27. Annapúrṇábhairavípújáyantram. 28. Chaṇḍograșúlapáṇipújáyantram. 29. Vaṭukabhairavapújáyantram. 30. Shaṭkúṭábhairavípújáyantram. 31. Chaitanyabhairavípújáyantram. 32. Rudrabhairavípújáyantram. 33, 34. Șyámápújáyantram. 35. Șrívidyápújáyantram. 36. Prachaṇḍachaṇḍikápújáyantram. 37. Guhyakálíșmașánakálíbhadrakálímahákálínám pújáyantram. 38, 39. Tárápújáyantram. 40. Dhanadápújáyantram. 41. Șmașánakálípújáyantram. 42. Vișálákshípújáyantram. 43. Vagalámukhípújáyantram. 44. Táriṇípújáyantram. 45. Chaṇḍograșúlapáṇer yantram. 46. Șrídurgáyantram. 47. Garuḍayantram. 48. Vagalámukhídháraṇayantram. 49. Lakshmíyantram. 50. Șrírámayantram. 51. Hanúmadyantram. 52. Manjughosha. 53. Tripurádháraṇayantram. 54. Gaṇeșadháraṇayantram. 55. Lakshmyá dháraṇayantram. 56. Nṛisinhasya dháraṇayantram. 57. Taritádháraṇayantram. 58. Bhairavyá dháraṇayantram. 59. Șrírámasya dháraṇayantram. 60. Șríkṛishṇasya dháraṇayantram. 61. Mṛityunjayasya dháraṇayantram. 62. Șivasya dháraṇayantram. 63. Táráyá dháraṇayantram. 64. Raṇadurgádháraṇayantram. 65. Vagalámukhídháraṇayantram. 66. Kályá dháraṇayantram. 67. Chaturașrakuṇḍam. 68. Padmakuṇḍam. 69. Ashṭáșrakuṇḍam. 70. Vartulakuṇḍam. 71. Shaḍașrakuṇḍam. 72. Yonikuṇḍam. 73. Ghaṭargalayantram. 74. Ardhachandrakuṇḍam. 75. Tryașrakuṇḍam. Quatuor infra typis excudi jussi. (Wilson 46.)

नक्षत्रचक्रं

अ आ १ देवः	इ २ मानुषः	ई उ ऊ ३ राक्षसः	ऋ ॠ ऌ ॡ ४ मानुषः	ए ५ देवः	ऐ ६ मानुषः	ओ औ ७ देवः	क ८ देवः	ख ग ९ राक्षसः
घ ङ १० राक्षसः	च ११ मानुषः	छ ज १२ मानुषः	झ ञ १३ देवः	ट ठ १४ राक्षसः	ड १५ देवः	ढ ण १६ राक्षसः	त थ द १७ देवः	ध १८ राक्षसः
न प फ १९ राक्षसः	ब २० मानुषः	भ २१ मानुषः	म २२ देवः	य र २३ राक्षसः	ल २४ राक्षसः	व श २५ मानुषः	ष स ह २६ मानुषः	ल क्ष २७ देवः

अकथहचक्रं

अ क थ ह	उ ङ प	आ ख द	ऊ च फ
ओ ड व	ऌ झ म	औ ढ श	ॡ ञ य
ई घ न	ॠ ज भ	इ ग ध	ऋ छ व
अः त स	ऐ ठ ल	अं ण ष	ए ट र

ऋणिधनिचक्रं

६	६	६	०	३	४	४	०	०	०	३	
अ आ	इ ई	उ ऊ	ऋ ॠ	ऌ ॡ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः	
क	ख	ग	घ	ङ	च	छ	ज	झ	ञ	ट	
ठ	ड	ढ	ण	त	थ	द	ध	न	प	फ	
ब	भ	म	य	र	ल	व	श	ष	स	ह	
२	२	५	३	०	२	१	०	४	४	१	

कुलाकुलचक्रं

वायुः	अग्निः	भूमिः	जलं	आकाशः
अ आ	इ ई	उ ऊ	ऋ ॠ	ऌ ॡ
ए	ऐ	ओ	औ	अं अः
क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	ञ
ट	ठ	ड	ढ	ण
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म
य	र	ल	व	श
ष	क्ष	ल	स	ह
वायुः	अग्निः	भूमिः	जलं	आकाशः

150.

Foll. 121–147. Lit. Bengal. Linn. 6. *Toḍalatantram*, capita decem continens. Incipit: श्रीदेव्युवाच । ब्रूहि मे जगतां नाथ सर्व्वविद्यामय प्रभो । महाविद्यासु सर्व्वासु गुह्यासु भुवनत्रये। एतासां दक्षिणे भागे नानारूपपिनाकधृक्। पृथकपृथक् महादेव कथयस्व मयि प्रभो । श्रीशिव उवाच । शृणु चार्व्वङ्गि सुभगे कालिकायाश्च भैरवं । महाकालं दक्षिणाया दक्षभागे प्रपूजयेत् । महाकालेन वै सार्द्धं दक्षिणः रमते सदा । etc.

Hoc libro de cultu mystico, circulorum et *διαγραμμάτων*, spiritus comprimendi, aliarum nugarum ope exercendo, agitur. Titulus non explicatur. Bengalice *toḍala* vocabulo brachiorum ornamentum quoddam significatur.

Haec codicis pars post annum 1810 exarata est. (Wilson 41[c].)

151.

Hoc volumine opera tria continentur. Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 147. Long. 16. Lat. $3\frac{1}{2}$.

Foll. 1–53. Linn. 7. *Pheṭkáriṇítantra*, capitibus 22. constans. Incipit: क्रोधोज्ज्वलन्तीं जघनं धमन्तीं सृष्टिं दहन्तीं दितिजं प्रसन्तीं । भीमं नदन्तीं प्रणमामि कृत्यां रोरूयमाणां क्षुधयोग्रकालीं ॥ उन्मत्तभैरवं नारसिंहं डामरभैरवं शिवाकारं मालिन्याद्यमसिताङ्गादियामलं । सिद्धयोगेश्वरं तन्त्रं योगिनीजालसम्वरं । दृष्ट्वा कृत्याविधिं फेत्कारिणीतन्त्रं वि(f)रच्यते ॥ quo prooemio auctor opus ex Unmattabhairavatantra, ,Nárasinhatantra, Ḍámarabhairavatantra, Ṣivatantra, Málinítantra, Yámalatantra, Siddhayogeṣvaratantra, Yoginítantra se excerpsisse fatetur. Praeterea in fine capitis 13. Ádivátulatantra laudatur. Liber consilio flagitiosissimo compositus est, incantationes enim et praestigiae magicae nefastae et horrendae traduntur; sed ad cognoscendas superstitiones populares, quae mirum in modum cum populis occidentalibus consentiunt, maximi est pretii.

Cap. 1. De literarum quinquaginta significatione. Unicuique enim literae quatuor potestates, duae masculae, duae femininae tribuuntur. Ut exemplo utar, क्ष litera *Keṣava* et *Kírti*, *Ṣríkaṇṭha* et *Púrṇodará* significantur. Praeterea literae et syllabae quaedam symbolice usurpantur: उकारः कुटिलः प्रोक्तो मकारः काल एव च । ऐन्द्रावली[1] लकारश्च हंसो प्यथ ह उच्यते । विन्ध्यवासिनी माया च इकारस्तु कुचद्वयं । माया लक्ष्म्यत्र ह्रींकारो हूँकारः कूर्च्चे उच्यते । द्विठः स्वाहा समाख्याता[2] कालाग्निर्व्यापकोऽङ्कुशः । अस्त्रं फडित्यतो ब्रह्मा दक्षकर्णान्वितः शिवः । सकारस्तु भृगुपाणो नो वानी पाकशासनः । नागेशो ज्वलनो रेफो सकारस्त्विन्दुरीरितः । सकुलो भग एकारः उकारः शिव उच्यते । दक्षवामाविति ई प्रोक्तौ पाशी ऋः परिकीर्त्तितः । लोलाक्षिका लकारश्च हकार लङ्गलीश्वरः । इन्द्रासनगतो ब्रह्मा मतिमूर्त्तिश्च मन्मथः । ह्रीं श्रोतिस्त्रितत्वं ह्रीं हूँ कूर्च्चः क्रोधो पि कीर्त्तितः । etc.[3] 2. De vasculis, *διαγραμμάτων* formam gerentibus, in ritibus magicis adhibendis: शान्तिके चतुरस्रं स्यात् पौष्टिके वृत्तमेव च । त्रिकोणमभिचारे तु पञ्चास्रं मारणे मतं । षडस्रं मोहने चैव सप्तास्रं स्तम्भने मतं । शत्रूच्छादे (l. शत्रूच्छेदे sive शत्रूचाटे) तथाष्टास्रं नवास्रं व्याधिहा मतं । मोहे तु कारयेत् कुण्डमेकमेवेकहस्तकं । चतुरस्रं त्रिकोणं वा वृत्तम्वा मेखलात्रयं । etc. 3. De apparatu magico ceremoniisque, ad sacra auspicanda faciendis. 4.[4] Cantio magica priusquam ad usus aliquos adhibeatur, praecepta varia observanda sunt (puraskriyá, puraṣcharaṇakarman). Quare tempora et sidera idonea, res ad incantationem necessariae, sedendi modi etc. traduntur. पञ्चमी च द्वितीया च तृतीया सप्तमी तथा । बुधेज्यधारसंयुक्ता शान्तिकर्म्मणि पूजिता । गुरुचन्द्रयुता षष्ठी चतुर्थी च त्रयोदशी । सप्तमी पौष्टिके शस्ता अष्टमी नवमी तथा । दशम्येकादशी चैव भानुसुक्रदिनान्विता । आकर्षणे त्वमावास्या नवमी प्रति[प]त्तथा । पौर्णमासी मन्दभानुयुक्ता (l. °bhánur) विद्वेषकर्म्मणि । कार्ष्णी चतुर्दशी तद्वदष्टमी मन्दतारका(:) । उच्चाटने तिथिः शस्ता प्रदोषेषु विशेषतः । चतुर्दश्यष्टमी कृष्णा अमावास्या तथैव च । मन्दारकदिनोपेता शस्ता मारणकर्म्मणि । वुधचन्द्रदिनोपेता पञ्चमी दशमी तथा । पौर्णमासी च विज्ञेया तिथि स्तम्भनकर्म्मणि ॥ शुभग्रहोदये कुर्य्यादशुभान्यशुभोदये । रौद्रकर्म्म[ा]णि रिक्तार्के मृत्युयोगे च मारणं । सूर्य्योदयं समारभ्य घटिकादशमं क्रमात् । ऋतवः स्युर्वसन्ताद्या अहोरात्रं दिने दिने । वसन्तग्रीष्मवर्षाख्यशरद्धेमन्तशैशिराः । हेमन्तः शान्तिके प्रोक्तो वसन्तो वश्यकर्म्मणि । शिशिर स्तम्भने ज्ञेयो विद्वेषे ग्रीष्म ईरितः । प्रावृडुच्चारणे (uchcháṭane) ज्ञेया शरन्मारणकर्म्मणि । संलिखेत्स्तम्भनं कुम्भे हर्य्यक्षे वृश्चिकोदये । द्वेषोच्चाटादिकं नक्रकुलीराजतुलोदये । मेषकन्याधनुर्मीने वश्यशान्तिकपौष्टिकं । मारणं चाष्टमे राशौ रिपोर्भेदादिनिग्रहं । वश्यं पूर्व्वेह्नु (púrvedyur?) विद्वेषोच्चाटनं लिखेत् । शान्तिपुष्टी त्वहन्यन्ते सन्ध्याकाले तु मारणं । अर्द्धरात्रे लिखेत्स्तम्भमाकृष्टिं प्राग्दिनोदयात् । यदन्यच्छोभनं कार्य्यं तत्प्रत्यूषे लिखेद्बुधः । इन्द्रे स्तम्भनमुच्चाट अग्नौ सर्व्वाभिचारकं । यमे रक्षसि विद्वेषं शान्तिं वरुणसोमयोः । कुलोत्सादं मरुद्भागे यक्षे कलहनिग्रहौ । कुर्व्वीत नोदितं कर्म्म यच्छुभं ब्रह्मणः पदे ।

[1] न et ल, व et र literatura Bengalica perraro, म et स vix distinguuntur. Quare in vocabulis ceterum ignotis errores cavere difficillimum est.

[2] पुंलिंगा हूँफडंतास्ते स्वाहांता योषितो मताः । नपुंसका नमोंताश्च इत्युक्ता मनवस्त्रिधा ॥ Pro स्वाहांता in Viṣvasára द्विठांता legitur.

[3] His nugis factum est, ut in lexicis, post decimum aerae nostrae seculum scriptis, literis singulis nescio quae mirificae significationes tributae sint.

[4] Hoc caput in fol. 6[a]. l. 7. incipere videtur.

वश्याकृष्टौ लिखेत् भूर्जे लिखेदुच्चाटनं ध्वजे । गर्दभत्वचि विद्वेषं स्तम्भनं गजचर्म्मणि । प्रेतचीरे समालिख्य तापज्वरादिमारणं । विवादसैन्यस्तम्भादि शिलायामपि मोहनं । वश्यां कुङ्कुमकर्पूररोचनाभिर्हरिद्रया । यावेन स्तम्भनाकृष्टिं लिखेच्चानामिकासृजा । विद्वेषं रुरुरक्तेन काकरक्तेन मारणं । मोहनं विषरक्तेनोच्चाटनं चास्त्रजासृजा । विद्वेषोच्चाटनं काकपक्षेणापि च मारणं । वश्ये चाकर्षणे स्तम्भे रक्तवर्णं विचिन्तयेत् । etc. 5 (fol. 12ª). De carmine mystico[1], Kukkuṭesvara dicto. Incipit: अथ वक्ष्ये कुक्कुटानामाद्यमन्त्रवरं तथा। जगतामुपकारपरैः क्षपनैकगुरुभिर्यथा पुरा प्रोक्तं। 6. Uchchhishṭachánḍálinímanus[2]. Deae nomen hoc disticho explicatur: उच्छिष्टेन बलिं दत्वा जपेत्सङ्गतमानसः । उच्छिष्टैनैव कर्तव्यो जपोऽस्याः सिद्धिमिच्छता ॥[3] 7 (fol. 18ᵇ). Dhúmávatímanus. 8. Dhúmravarṇámanus. 9. Bhadrakálímanus. 10. Ṣmaṣánakálikámanus. 11 (fol. 25ᵇ). Nílasarasvatímanus[4]. 12. Mahákálímanus. 13. Mahákṛityáparimalo manus. Pauca exscripsi: ध्यात्वा कृत्यामर्च्चयीत रक्तैः पुष्पैश्च वश्यके । कृष्णा मारणकृत्येषु रक्ताभा वश्यके तथा । कृत्याञ्च मदनां सर्व्वकुल्यामुच्चादनीं (ṭa) तथा । भीषणां श्रीमतीं चैव प्रतिष्ठाञ्च ततः परं । विद्यामभ्यर्च्चयेदष्टपत्रेषु क्रमशः सुधीः। पूर्व्वोक्तशङ्करीं नाम शुक्लवर्णां वरानिलां। द्विभुजां सौम्यवदनां पाशाङ्कुशधरां शिवां । दक्षिणे भीषणां नाम ललजिह्वामधोमुखीं । कृष्णवर्णां रक्तकेशीं रक्तमाल्यानुलेपनां । चतुर्भुजां सिंहनादोज्ज्वलच्छूलकपालिनीं । खड्गचर्म्मधरां देवीं सर्व्वाभरणभूषितां । पश्चिमे वारुणीं नाम स्वर्णवर्णां हसन्मुखीं । सुवर्णमालिकां नाम शुभ्रदंष्ट्रा भयापहां । उत्तरे भीषिकां नाम रक्तवर्णां भयङ्करीं। पूजयित्वा जपेन्मन्त्री नित्यमष्टोत्तरं शतं। अथास्य विनियोगस्तु कर्त्तव्यो मन्त्रिणा सदा । कालं विदित्वा प्रतिकृतिं मधूच्छिष्टेन कारयेत् । द्वादशाङ्गुलकः (°kím) शत्रोर्नखलोमसमन्वितं । हृदये नामधेयञ्च फट्कारं सर्व्वकर्म्मके । अमुष्य प्राणा अमुष्य जीव इह स्थितः । अमुष्य सर्व्वेन्द्रियानीति अमुष्य वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणप्राणानिहागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्त्वग्निवल्लभा । इति प्राणं प्रतिष्ठाप्य शरीरं लेपयेत्ततः । मृतब्राह्मणचाण्डालकेशाभ्यां पादयोः पृथक् । विल्वकारस्करमये तोरणे वाप्यधोमुखीं । तस्याधो मेखलां कृत्वा त्रिकोणं वह्निमंडलं । तत्र पात्रं विधायाग्निं परिधीनस्ततस्तृणैः । विभीतकपरिध्यानं कल्पयेत्तस्य मारणं । जुहुयात्तिलतैलाक्तैः काकोलूकस्य पिच्छकैः । दावयैनं शोधयैनं मारयेत्यभिचारय च । अष्टोत्तरशतेनैव अनया जुहुयाद्बुधः । होमान्ते विधिवत् कृत्वा आराध्याग्नेश्च सन्निधौ । यो मे कश्च ग्रहो वातिदूरस्थो वान्तिकेषु च । सम्बुध्याग्निं विधानेन नवरात्रिं समापयेत् । etc. Effigies cereas etiam apud Graecos et Romanos ad praestigias adhibitas esse vulgatissimum est. 14. Jayadurgámanus. 15 (fol. 33ᵇ). Ágneyo mantras, sive Játavedádinavadurgámanus. 16. Dinástram, Kṛityástram: अतिदुर्गामनुं प्राहुर्दिनास्त्रं मन्त्रवित्तमाः । प्रतिलोममिमं मन्त्रं कृत्यास्त्रं परिचक्षते ॥ 17. Lavaṇamantras, preces cum salis oblatione conjunctae, quibus Bhadrakálí invocatur. 18 (fol. 48ª). De amuletis (yantra). 19. Práṇákarshí mahámanus. 20. Decem cerimoniarum genera (sanskára), cum incantationibus conjuncta: मन्त्राणां दश कथ्यन्ते संस्काराः सिद्धिदायिनः । जननं जीवनं पश्चात्ताडनं बोधनं तथा । तथाभिषेको विमलीकरणाप्यायने ततः । तर्पणं दीपनं गुप्तिर्दशैता मन्त्रसंस्क्रियाः । शोधिताः फलदा मन्त्रा भवन्ति किल कामदाः । मन्त्राणां मातृकामध्यादुद्धारो जननं स्मृतं । प्र(ा)णवान्तरितं कृत्वा मन्त्रमेनं जपेत्सुधीः । एतज्जीवनमित्याहुर्मन्त्रतन्त्रविसारदाः । मन्त्र(ा)वर्णान् समालिख्य ताडयेच्चन्दनाम्भसा । प्रत्येकं वायुना मन्त्री ताडनं तदुदाहृतं । विलिख्य मन्त्रं तं मन्त्री प्रसूनैः करवीरजैः । तन्मन्त्राक्षरसंख्यातैर्हन्यान (hanyád) यन्त्रेण बोधनं । स्वतन्त्रोक्तविधानेन मन्त्री मन्त्रार्णसंख्यया । अश्वत्थपल्लवैर्मन्त्रमभिषिञ्चेत्स्वसिद्धये । संचिन्त्य मनसा यन्त्री ज्योतिर्मन्त्रेण निर्दहेत् । मन्त्रे मलत्रयं मन्त्री विमलीकरणन्त्विदं । तारं व्योमादिमनुयुक्दण्डीज्योतिर्मनुर्मतः । कुशोदकेन जप्तेन प्रत्यर्णं प्रोक्षणं मनोः । तेन मन्त्रेण विधिवदेतदाप्यायनं मतः । मन्त्रेण वारिणा तन्त्रे तर्पणं [तर्पणं] स्मृतं । तारामायारमायोगो मनोर्दीपनमुच्यते । जप्यमानस्य मन्त्रस्य गोपनं त्वप्रकाशनं । संस्काराः सर्व्वतन्त्रेषु गोपिताः कथिता दश ।[5] Res ad oblationem adhibitae quanta mensura et quo pondere esse debeant, definitur. 21. De circulis mysticis. 22. Krodhamantras.

In fine haec leguntur: फेत्कारिणीतन्त्र इयं ममोक्ता कृत्या समस्तागमसारभूता । शत्रोर्विनाशाय धनाय धर्म्मोक्षाय सम्यक् प्रयतो नियोज्या । दुष्टाविदुष्टजनहिंसा परघातिनी कृत्या गदितेष्टसिद्धिदात्री मयात्र फेत्कारिणीतन्त्रे । सृष्टिस्थितिविनाशा नाम द्वितीयात्तिभैरवी । महाकृत्या स्मृत । नित्यमशुभारिविमर्द्दिनी ॥ ॥ इति श्रीमद्भैरवविरचितं फेत्कारिणीतन्त्रं सम्पूर्णं ॥

Haec voluminis pars hujus seculi initio nitide quidem, neque tamen satis accurate exarata est. (Wilson 41ª.)

152.

Foll. 386–428. *Rámasahasranámastotram*, Rámae mille nominum laudationem, e *Brahmayámalatantra* desumtam, continent. Ṣiva a Párvatí interrogatus,

[1] Hoc carmine et aliis, quae infra enumerantur, variae artes magicae exerceri dicuntur, velut: *vasyakarman*, qua animi devincuntur; *ákarshaṇa*, qua homines absentes attrahuntur; *vidvesha*, qua discordia et inimicitiae disseminantur; *stambhana*, qua hostes impotentes et imbecilli redduntur; *uchchátana*, qua homines tantis calamitatibus afficiuntur, ut vitae sortisque eos pigeat; *máraṇam*, occisio etc.

[2] *Manu* vocabulo, in Tantris et Puráṇis recentioribus usitatissimo, incantatio (mantra) significatur.

[3] In capitis fine hic titulus subscriptus est: इति शिवदीक्षान्तर्गतसिद्धलक्ष्मीमते पश्चिमाम्नाये फेत्कारिणीतन्त्रे etc.

[4] Eadem dea *Ekajaṭá* appellari videtur.

[5] Accuratius haec in Ṣáradátilaka fol. 7ª. leguntur.

quonam modo vires magicae impetrari possint, Rámae nomina cum ea communicat. Eaque variis epithetis constant, in quorum numero ea notanda sunt, quibus Ráma Ramae, Rukmiṇís, Rádhae conjux esse declaratur. Singuli hymni ipsius versus a R consonanti incipiunt, quod ad nugas mysticas pertinet. Libelli initium hoc: श्रीपार्वत्युवाच ओं देवदेव महादेव भक्तानुग्रहकारक । त्वत: श्रुतं मया पूर्वं मंत्राणां शतकोटय: ॥१॥ तंत्राणि तंत्रजालानि सरहस्यानि यानि च । तानि तानि महासिद्धिकल्पितानि शुभानि च ॥२॥ गुटिकापादुकासिद्धि: परकायप्रवेशनं । वाचा सिद्धिश्चार्थसिद्धिस्तथा सिद्धिर्मनोमयी ॥३॥ ज्ञानविज्ञानकर्म्माणि नानासिद्धिकराणि च । लक्ष्मीकुतूहलासिद्धिर्वांछासिद्धिस्तु खेचरी ॥४॥ केनेदं सर्वमाप्नोति देव मे वद तत्वत: ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ लक्षवारसहस्राणि वारितासि च त्वं प्रिये । स्त्रीस्वभावान्महादेवी पुनस्त्वं परिपृच्छसि ॥६॥ श्रीदेव्युवाच ॥ प्राणनाथ शिव शंभो करुणानिधिशंकर । श्रीरामतत्वविज्ञासा (ji°) जायते परमेश्वर ॥७॥ रहस्यं रामचंद्रस्य रकाराक्षरपूर्वकं । नामसहस्रकं देहि यद्यहं तव वल्लभा ॥८॥ Subscriptio haec: इति श्रीब्रह्मयामले सृष्टिप्रशंसायां उमामहेश्वरसंवादे रकारादिश्रीरामसहस्रनामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

Pictura IX. Ṣiva cum Párvatí in monte sedens delineatur. Ante eum taurus reclinans, post Párvatím tigris conspicitur. (MILL 112k.)

153.

Foll. 535–544. *Rámakavacham*, Rámae loricam, continent, libellum e *Brahmayámalatantra* desumtum. Ṣiva a Párvatí rogatus Rámae colendi ritus efficacissimos cum ea communicat. Incipit: ओं अस्य श्रीरामषडक्षरमंत्रराजस्य ॥ ब्रह्मा ऋषि: ॥ etc. श्रीपार्वत्युवाच ॥ भगवन्सर्वदेवेश सर्वदेवनमस्कृत: । सर्वे मे कथितं देव राममंत्रं विशेषत: ॥ त्रैलोक्यमोहनं नाम कवचं पूर्वसूचितं । कथयस्व महादेव यद्यहं तव वल्लभा ॥ In fine hic titulus legitur: इति श्रीब्रह्मयामले तंत्रे उमामहेश्वरसंवादे त्रैलोक्यमोहनं रामकवचं संपूर्णम् ॥ (MILL 112p.)

154.

Hujus codicis folia 101–196, literatura Bengalica exarata, *Mantramahodadhi* (precum oceanum) librum, a *Mahídhara* scriptum, continent. Incipit:

प्रणम्य लक्ष्मीनृहरिं महागणपतिं गुरुं ।
तन्त्राण्यनेकान्यालोक्य वक्ष्ये मन्त्रमहोदधिं ॥

Auctor 25 capitibus (taranga) cerimonias et preces a doctrinae mysticae asseclis (tántrika) adhibendas exponit. Liber anno p. Chr. 1589 compositus est. Primus liber de cerimoniis in universum agit.

Cap. II. fol. 106b. Ganeṣamantrakathanam. Incipit:
गणेशस्य मनून् वक्ष्ये स्वाभीष्टच्च प्रदायकान् ।
जलंचक्रोवह्नियुत: कर्णेन्द्वाक्या च कामिका: ॥

Cap. III. fol. 110b. Kálísamastamantras. Incipit:
अथ कालीमनून वक्ष्ये संद्योवाकसिद्धिदायकान् ।
आराधितैर्यैः सर्व्वेष्टं प्राप्णुवंति जना भुवि ॥

Cap. IV. fol. 112b. Tárámantras. Incipit:
कीर्त्यंते सिद्धिदातारस्ताराया मनवो मुना (l. 'dhuná) ।
गुरूपदेशाज्ञातैर्यैः कृतार्था: स्युर्नरा भुवि ॥

Cap. V. fol. 116a. Tárámantrabhedakathanam. Incipit:
ताराभेदा अथोच्यन्ते शीघ्रं सिद्धिप्रदायिन: ।
वह्निवामाक्षिविन्द्वाढ्यां कामिका भुवनेश्वरी ॥

Cap. VI. fol. 118b. Chinnamastádimantrakathanam. Incipit:
छिन्नमस्तामनुं वक्ष्ये शीघ्रं सिद्धिविधायिनं ।
पद्मासना शिवायुग्मं भौतिक: शशिशेखर: ॥

Cap. VII. fol. 121b. Varapakshiṇyádimantrakathanam. Incipit:
अथ सर्व्वे संसिद्धे प्रवक्ष्ये वरपक्षिणीं ।
पद्मनाभो वियद्वायुसिन्दीशस्थौ (l. झिंटीशस्थौ) सदौ वियत् ॥

Cap. VIII. fol. 125a. Válálaghuṣyámá. Incipit:
अथ वालां प्रवक्ष्यामि मन्त्रीसंसेव्यया द्रुतं ।
वृहस्पति: कुवेरश्च जायते विद्यया धनै: ॥

Cap. IX. fol. 129b. Annapúrṇádimantraprakáṣanam. Incipit:
अन्नपूर्णेश्वरीमन्त्रं वक्ष्येऽभीष्टप्रदायिनं ।
कुवेरोऽयमुपास्यामुपास्या शूलधरानिधिनायतां ॥

Cap. X. fol. 133b. Vagalámukhíkathanam. Incipit:
अथ प्रवक्ष्ये शत्रूणां स्तम्भिनां वगुलामुखी ।
प्रणवागनष्टपृथ्वीशान्तिविन्दुयुतं

Cap. XI. fol. 137a. Ṣrívidyánirúpaṇam. Incipit:
त्रिनेत्रं कमलाकान्तं नृसिंहं चन्द्रशेखरं ।
नत्वा संक्षेपतो वक्ष्ये श्रीविद्यामन्त्रनायिकां ॥

Cap. XII. fol. 140b. Sundarípújanam. Incipit:
श्रीविद्यायामथो वक्ष्ये परिवारसमर्च्चनं ।
कृतेन येन मन्त्रज्ञो लम्भते वाञ्छिताधिकं ॥

Cap. XIII. fol. 145b. Hanúmanmantrakathanam. Incipit:
अथोच्यते हनुमतो मन्त्रा: सर्व्वेष्टसाधका: ।
इन्द्रस्वरेन्द्रसंयुक्तो वराहो हसफाग्पय: ॥

Cap. XIV. fol. 148b. Vishṇumantranirúpaṇam. Incipit:
अथ नृसिंहमन्त्राश्च नृसिंहचिन्तामणि: ॥
अथ वक्ष्ये महाविष्णोर्मन्त्रान् सर्व्वार्थसाधकान् ।

Cap. XV. fol. 152[b]. Súryádimantranirúpaṇam. Incipit:

अथ वक्ष्ये रवेर्मन्त्रं रोगादीन्यघनाशनं ।
प्रणवो मनुनेशानीमाधारे विकयान्विता ॥

Cap. XVI. fol. 156[a]. Śivádimantranirúpaṇam. Incipit:

महामृत्युंजयं वक्ष्ये दुरितापन्निवारणं ।
यं प्राप्य भार्गवः शम्भोमृतान् दैत्यानजीवयत् ॥

Cap. XVII. fol. 160[a]. Kártavíryamantranirúpaṇam. Incipit:

अथेष्टदामनून् वक्ष्ये कार्त्तवीर्य्यस्य गोपिता ।
यः सुदर्शनचक्रस्यावतारः क्षितिमण्डले ॥

Cap. XVIII. fol. 163[b]. Kálarátrichaṇḍikákathanam. Incipit:

कालरात्रिमथो वक्ष्ये सपालगणसूदनो ।
तारवाक्शक्तिकन्दर्पैरमाः कालेश्वरीति च ॥

Cap. XIX. fol. 169[a]. Támrachúḍádikathanam. Incipit:

वरणापूर्व्वमन्त्रस्य विधानमभिधीयते ।
मन्त्रो यं विधिना कृत्वा साधयेत् सुमनोरथान् ॥

Cap. XX. fol. 173[a]. Yantrakathanam. Incipit:

अथ प्रवक्ष्ये पत्राणि (l. यंत्राणि) गदितानि पुरारिणा ।
शुभे दिन समाराध्य स्वेष्टदेवं यतात्मवान् ॥

Cap. XXI. fol. 176[b]. Snánádikathanam. Incipit:

नित्यपूजाविधिं सर्व्वदेवसाधारणं ब्रुवे ।
ब्राह्मोमुहूर्त्तोत्थाय कृत्वा शौचादिकं सुधीः ॥

Cap. XXII. fol. 181[a]. Pújákathanam. Incipit:

स्ववामाग्रे तु षट्कोणं कृतं भूपुरवेष्टितं ।
कृत्वा त्रिकोणमूर्द्धाग्रं स्तम्भयेच्छङ्खमुद्रया ॥

Cap. XXIII. fol. 186[a]. Damanapavitrárchananirúpaṇam. Incipit:

वक्ष्ये यो सर्व्वदेवानां पवित्रदमनार्पणं ।
पवित्रैः श्रावणे पूजा चैत्रे दमनकैरपि ॥

Cap. XXIV. fol. 189[a]. (Chakrabhedair mantráṇám pariṣodhanam.) Incipit:

साधकानां शीघ्रसिद्धै मन्त्रशुद्धिमथा ब्रुवे ।
साधकस्य तु नामादिवर्णमारभ्य शोधयेत् ॥

Cap. XXV. fol. 192[b]. Shaṭkarmádinirúpaṇam. Incipit:

अथ वक्ष्ये महासिद्धि दिनान्तञ्च प्रयोगतः ।
शान्तिवश्यं स्तम्भनञ्च द्वेषमुच्चाटमारणे ॥

In fine libri auctor nonnulla de gente et fatis suis addit, unde avum ipsius Ratnákaram, patrem Rámabhaktam fuisse discimus, hunc librum vero, Lakshmínṛisinha rege patrono, Bráhmaṇarum petitu Benaris anno supra dicto compositum esse: अहिछत्रं द्विजछत्रं वत्सगोत्रसमुद्भवः । आसीद्रत्नाकरो नाम विद्वत्ख्यातो धरातले ॥ तत्तनूजो रामभक्तः पुण्यभक्ताभिधो भवेत् । महीधरस्तदुत्पन्नः संसारासारतां विदन् ॥ निजदेशं परित्यज्य गतो वाराणसीं पुरीं । सेवमानो (MS. सेव्यमानो) नरहरिं तल्लिंगमिव धातुषु ॥ कल्याणाभिधसूत्रेण तथान्यैर्द्विजसत्तमैः । अनेकानागमग्रंथान्विलोकितुं मुनीश्वरैः ॥ एकग्रंथस्थितं सर्वं मंत्राणां सारमिच्छुभिः । संप्रार्थितः स्वमत्यासौ नाम्ना मंत्रमहोदधिः ॥ etc.

Codex anno 1814 a Pítámbaraṣarmaṇe parum accurate exaratus est. Disticha numeris distincta non sunt. (Wilson 300[b].)

155.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 63. Long. $12\frac{1}{2}$. Lat. $4\frac{1}{2}$. Linn. 9.

Mahídharae ad librum superiorem commentarius, *Nauká* (navis ad trajiciendum mare idonea) appellatus. Incipit:

नत्वा लक्ष्मीपतिं देवं स्वीये मंत्रमहोदधौ ।
नावं विरचये रम्यां तरणाय गुणैर्युतां ॥

Auctor difficiliora brevissime explicat, et quae in majore libro desiderantur, supplet, inprimis precum formulas. Codice nostro decem tantum et septem capita continentur. Cap. I. fin. in fol. 5[b].[1] II–8[a]. III–9[b]. IV–13[a]. V–16[a]. VI–17[b]. VII–19[b]. VIII–23[b]. IX–27[b]. X–30[a]. XI–38[a]. XII–46[b]. XIII–49[b]. XIV–52[a]. XV–55[a]. XVI–59[b]. XVII–63[a]. Mahídharae magister Nṛisinhásrama fuit.

Codex intra annos 1835–1840 negligenter exaratus est. (Mill 43.)

156.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 5. Long. $12\frac{1}{2}$. Lat. 5. Linn. 7.

Yoginítantrae caput sextum decimum, quo Váráṇasiae origo et sanctitas praedicatur. Incipit: श्रीदेव्युवाच ॥ श्रुतं हि पूर्व्ववृत्तान्तं सर्व्वेषामप्यगोचरं इदानीं श्रोतुमिच्छामि काली काश्यभवत् कथं ॥ ॥ ईश्वर उवाच शृणु देवि परं गुह्यं ब्रह्मादीनामगोचरं सारात् सारतरं देवि भक्तिमुक्तिफलप्रदं एकदा ब्रह्मविष्णू तौ विवदन्तौ परस्परं ईश्वरो हमीश्वरो हमुक्तवन्तौ जलार्णवे तयोः शान्त्यै महादेवि प्रादुर्भूतं जलार्णवे अप्रमेयं महालिंगं मदीयं पावनं परं etc.

In fine haec leguntur: इति योगिनीतंत्रे देवीश्वरसंवादे द्वाविंशतिसाहस्रे षोडशः पटलः ॥

Haec folia post annum 1815 exarata sunt. (Wilson 530.)

---

[1] In fine capitis primi haec subscripta sunt: इति श्रीमदहिछत्रवास्तव्यविभूषणभट्टश्रीमहीधरविरचितायां etc.

157.

Lit. Bengalica. Lineae 5. Voluminis folia 54–120.

Ṣaktiratnákaras, de Ṣaktis, id est Durgae cultu mystico. Liber, in quinque capita divisus, e Tantris et Puráṇis excerptus est. Incipit: या शक्तिर्गिरिशस्य चक्षुरधिका दृष्टिः परा शाम्भवी कण्ठे गीः श्रवणे वरा च रसना मध्ये रसैवात्मिका (l. rasaikátmiká)। घ्राणे यापि च गन्धिका किमपरं प्राणात्मिका मानसे वन्दे तां त्रिगुणैकवन्दितपदां भूयोपवर्गप्रदां ॥१॥ etc. नानातन्त्रपुराणपुस्तकवरादाहृत्य चामोदतः। कुर्व्वे पुस्त(क)वरस्य रम्यरचनं श्रीशक्तिरत्नाकरं शक्त्याधारणपादपद्मविभवं श्रीराजकैशोरकं॥

Cap. I. Foll. $54–64^{a}$. *Brahmanirúpaṇam.* Ṣakti deorum omnium mater esse declaratur [1]. In fine hymnus in Ṣyámám, e Mahákálasanhitá desumtus, legitur.

Cap. II. Foll. $64^{a}–77^{b}$. *Ṣaktisvarúpanirúpaṇam.* De vera Ṣaktis sive Durgae natura. Dea variorum numinum forma se manifestasse, et ab omnibus deis coli declaratur.

Cap. III. Foll. $77^{b}–88^{b}$. *Ṣrímadbhagavatyá námamáhátmyam.* Maximum eorum esse meritum traditur, qui deae nomina pie sancteque recitent.

Cap. IV. Foll. $88^{b}–110^{b}$. *Durgárádhanamáhátmyam.* De Durgae cultu et veneratione.

Cap. V. Foll. $110^{b}–120^{a}$. *Mahávidyá.* De variis Durgae manifestationibus nominibusque, quae in precibus mysticis usurpantur. In fine carminum singulorum auctores (guravaḥ) recensentur, qui plerique mythici sunt. Nonnulli tamen re vera exstasse videntur: (श्रीवीरतन्त्रे) - - - गणेशो गाणपत्यश्च गणदीक्षाप्रभुर्मतः। सूरः सौरस्तथा वत्स विष्णुर्विष्णुपरायणः॥ दिव्यौघा गुरवो देव सिद्धौघा गुरवस्तथा। मानवौघाः समासेन कथयामि तवाग्रतः॥ सर्व्वतन्त्रेषु मन्त्रेषु प्रोक्ता मन्त्रचतुष्टयी। तत्रादौ कालिका देवी तस्या गुरुक्रमं शृणु॥ महादेवो महाकालस्त्रिपुरश्चैव भैरवः। दिव्यौघा गुरवः प्रोक्ताः सिद्धौघान् कथयामि ते॥ ब्रह्मानन्दः पूर्णदेवश्चलचित्तश्चलाचलः। कुमारः क्रोधनश्चैव तथा च स्मरदीपिनः॥ माया मायावती चैव मानवौघान् शृणु प्रिये। विमलः कुक्कुरश्चैव भीमसेनः सुधाकरः॥ मीनो गोरक्षकश्चैव भोजदेवः प्रजापतिः। मूलदेवो रन्तिदेवो विघ्नेश्वरशुभासनौ॥ समयानन्दसन्तोषः कालिकागुरवः स्मृताः। अथ तारागुरून् वक्ष्ये दृष्टादृष्टफलप्रदान्॥ ऊर्द्धकेशो व्योमकेशो नीलकण्ठे (°ṭho) वृषोध्वजः (vṛishadhvajaḥ)। दिव्यौघान् सिद्धिदान् वत्स शृणुष्वावहितो मुदा॥ वशिष्ठः कुर्म्मनाथश्च मीननाथो महेश्वरः। हरिनाथो मानवौघान् अथ वक्ष्यामि सद्गुरून्॥ तारावती भानुमती जया विद्यामलोदरी। सुखानन्दः परानन्दः पारिजातः कुलेश्वरः॥ विश्वप(ा)क्षः कैरवी च कथितं तारिणीकुलं। सिद्धौघमानवौघौ च दिव्यौघः परमेश्वरः॥ अक्षोभ्यः सर्वमूर्द्धन्यस्त्रिमूर्त्तिर्नागरूपधृक्। अथ सुम्रा(?)वतीदेवान् कथयामि तव प्रिय॥ परमानन्दः पूर्णांशो देवदेवो जनार्द्दनः। पूर्णांशी सुन्दरी चैव मोहिनी रतिकामिकौ॥ पुरक्षोभादिसंपूर्णा वीराकर्षणकर्म्मिणः। सिद्धौघे च सती देवी भैरवश्चन्द्रशेखरः॥ मानवौघे शचीन्द्राणी क्षमा पूर्णा कलावती। माहेशो विष्णुनामा च गणेशः सुरनायकः॥ कुलानन्दः कुमारी च सर्व्वाश्च संस्कृताः स्त्रियाः। अथ वक्ष्यामि ते वत्स षोडशीनां गुरुक्रमं॥ आनन्दनाथ देवाद्ये परप्रकाशकस्ततः। ततः परशिवो देवः परशक्तिस्ततः परं॥ कौलेश्वरः शक्तिदेवः कुलेशानश्च कामुकः। सिद्धौघान् कथयिष्यामि भोगः क्लिन्नश्च भैरवः॥ समयोदेवः सहजो मानवौघान् शृणु प्रिय। गगणानन्दविमलौ सहजो भुवनस्तथा। लीलाख्यात्मप्रियः पश्चात् कथिता गुरुसत्तमाः॥ - - - शृणु वत्स महादेव गुरून् दुर्गामनूद्भवान्॥ परमात्मा परानन्दः परमेष्ठी शुभोदयः। कृष्णः कालः कलानाथा दिव्यौघा भैरवादिकाः॥ नारदः काश्यपः शम्भूर्भार्गवः कुलकौशिकः। एते पञ्च महादेव सिद्धौघाः परिकीर्त्तिताः॥ रुद्राचार्य्यः क्षमाचार्य्यः (परमाचार्य्यः) परमासनसंज्ञकः। कुमारीशः शक्तिधरो मानानन्दः प्रभाकरः॥ हरिशर्म्मा विष्णुशर्म्मा दत्तात्रेयः प्रियप्रदः। वहुला शाकिनी देवी चर्य्यानाथः प्रकीर्त्तितः॥ तथा च विश्वसारे॥ जमदग्निर्भरद्वाजो भृगुर्गौतमकाश्यपाः। विश्वामित्रः शिवो नन्दी काहली स्थण्डिलस्तथा। एते च ऋषयः प्रोक्ता दुर्गामन्त्रस्य पार्व्वति॥

Ad *vámácháram* in hoc opere nullo loco alluditur.

Ad componendum librum auctor operibus hisce usus est: Annadákalpa fol. 95^{a}. Ágamasára 120^{a}. Ádipuráṇa 89^{b}. Úrdhvámnáya 89^{b}. Kalpalatátantra 110^{b}. Kámákhyatantra 81^{b}. 82^{a}. Kálíkulasarvasva 88^{a}. Kálítantra 116^{b}. Kálípuráṇa sive Chaṇḍípuráṇa. Kálísáratantra 81^{b}. Káṣíkhaṇḍa. Kubjikátantra 112^{a}. Kulachúḍámaṇi 55^{b}. Kulárṇava 89^{b}. 102^{b}. Kúrmapuráṇa. Kaivalyatantra 114^{b}. Gándharva 94^{a}. 98^{b}. Jnánárṇava 57^{b}. Táriṇítantra 75^{a}. 102^{b}. Durgábhaktitaranginí 79^{a}. Bhaktitaranginí 96^{a}. 105^{a}. Taranginí 80^{b}. Devípuráṇa. Devyágama 55^{b}. 111^{b}. Nandikeṣvarapuráṇa 89^{a}. Navaratneṣvara 55^{b}. Niruttaratantra 88^{b}. Padmapuráṇa 83^{b}. Parameṣvaratantra 112^{a}. Bṛihaddharmapuráṇa 57^{b}. 60^{a}. 104^{b}. 113^{a}. Bṛihannáradíyatantra 80^{a}. Bṛihannirvánatantra 59^{a}. 114^{a}. Brahmayámala 66^{a}. 67^{a}. Brahmavaivarta 84^{a}. Bhaktyupakrama 94^{b}. 96^{a}. Bhavishyapuráṇa. Bhágavata 96^{b}. Matsyapuráṇa 67^{b}. Mantrakosha 57^{b}. Mahákálasanhitá 59^{b}. 61^{a}. 76^{b}. 99^{b}. Mátṛibhedatantra 115^{b}. Máyátantra 77^{b}. Márkaṇḍeyapuráṇa. Máliníviјaya 111^{a}. Muṇḍamálátantra 112^{b}. Yámala 57^{a}. 76^{b}. Rádhátantra 57^{b}. 58^{a}. 61^{a}. etc. Rudrayámala 74^{b}. 76^{a}. Lingapuráṇa. Lingárchanatantra 57^{b}. 60^{b}. 113^{a}. Vasishṭhatantra 102^{b}. Váráhapuráṇa 83^{b}. Viṣvasára 66^{a}. 100^{b}. 105^{a}. Víjamuktávalí 58^{a}. Víratantra

[1] Sic enim in Ṣaivágama libro legitur: शक्तिः शिवः शिवः शक्तिः शक्तिर्ब्रह्मा जनार्दनः। शक्तिरिंद्रो रविः शक्तिः शक्तिश्चंद्रो ग्रहो ध्रुवं॥ शक्तिरूपं जगत्सर्वं यो न जानाति नारकी। शक्तिः सर्वमयो देवः शक्तिः सर्वमयं तपः। शक्तिरेव परं ज्ञानं शक्तिः सर्वमयं जगत्॥ Additur haec annotatio: एतेन शिवविष्णवादिसर्वे ब्रह्मादयः शक्तेः स्थूलरूपा इत्यर्थः॥

105^{a}. 116^{b}. Ṣaktiyámala 56^{b}. 58^{b}. 67^{b}. 82^{a}. 102^{a}. Ṣivarahasya 71^{a}. etc. Ṣaivágama 58^{a}. Sammohanatantra 65^{b}. 67^{a}. Skandapuráṇa.

Haec voluminis pars post annum 1810 exarata est. (WILSON 41^{b}.)

158.

Lit. Bengal. Charta Europ. Foll. 26. Long. 13. Lat. $9\frac{1}{2}$. Linn. 27.

Hujus codicis post annum 1820 exarati folia 1, 2. Indiae regionum enarrationem, e *Ṣaktisangamatantra* desumtam, continent. Libellus distichis 81, metro epico scriptis, absolvitur. Incipit: श्रीशक्तिसंगमे तंत्रे ॥ वैद्यनाथं समारभ्य भुवनेशांतगं शिवे। तावद्वंगाभिधो देशो यात्रायां न हि दुष्यति ॥१॥ वज्राकरं समारभ्य ब्रह्मपुत्रांतगं शिवे। वंगदेशो मया प्रोक्तः सर्वसिद्धिप्रदर्शकः ॥२॥ जगन्नाथात्सर्वभागात्कृष्णानीरांतगं शिवे। कलिंगदेशः संप्रोक्तो नाममार्गपरायणः ॥३॥ कलिंगदेशमारभ्य पंचाष्टयोजनं शिवे। दक्षिणस्यां महेशानि कालिंगः परिकीर्त्तितः ॥४॥ सुब्रह्मण्यं समारभ्य यावदेव जनार्द्दनः। तावत्केरलदेश स्यात्तन्मध्यं सिद्धकेरलं ॥५॥ In fine haec: रहस्यातिरहस्यं च कथितं तव भक्तितः। गोपनीयं गोपनीयं गोपनीयं स्वयोनिवत् ॥८१॥ इति श्रीशक्तिसंगमतंत्रे देशविभागप्रस्तावः समाप्तः ॥ (WILSON 323^{a}.)

159.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 144. Long. $13\frac{1}{2}$. Lat. $4\frac{1}{2}$. Linn. usque ad foll. 51. 8, postea 7.

Ṣáktánandataranginí. Incipit: प्रणम्य प्रकृतिं नित्यां परमात्मस्वरूपिणीं। तन्यते भक्तिमुक्त्यर्थं शाक्तानन्दतरङ्गिनी ॥ Auctor librum, in sectae Ṣákticae usum e Tantris et Puráṇis excerptum, in capita (ullása) 18. divisit, quorum argumentum distichis hisce proponit: उल्लासे प्रथमे वक्ष्ये शरीरं कर्म्मसम्भवं। दीक्षां द्वितीये वक्ष्यामि तृतीये योगनिर्णयं। प्रातःकृत्यं चतुर्थे तु आसनं पञ्चमे तथा। अन्तर्यागविधिं षष्ठे नित्यपूजाञ्च पञ्चमे (l. saptame)। वसौ (i. e. *octavo*) मालाविधानन्तु नवमे जपलक्षणं। महासेतुञ्च सेतुञ्च कुल्लूकां दशमे तथा। मुखस्य शोधनं रुद्रे (i. e. *undecimo*) द्वादशे च पुरस्क्रियां। संस्कारं यन्त्रराजस्य वलिदानं त्रयोदशे। फलञ्चतुर्द्दशे चैव उपचारादिदानजं। नामस्मरणपुण्यादिफलं पञ्चदशे तथा। कलौ संसर्गदोषादिप्रायश्चित्तन्तु षोडशे। कुण्डं सप्तदशे चैव होमश्चाष्टादशे ततः। गुरुपादरजो ध्यात्वा कृतमुल्लासनिर्णयः ॥

Cap. 1. Hominum vita inde a primis initiis usque ad mortem adumbratur. Corporis membris singulae mundi partes, quasi microcosmo macrocosmus, repraesentantur. Pristinorum operum culpa homines in terra renascuntur. Res humanae ad unam omnes quum vanae et fallaces sint, cavendum est, ne animus iis devinciatur. 2 (inc. in fol. 11^{b}). De initiatione. Quinam ad sacra admittendi sint, explicatur. De temporibus idoneis. Initiandi ritus his traditur: प्राङ्मुखो गुरुरासीनः शिष्यः प्रत्यङ्मुखः स्थितः। त्रिवारं दक्षिणे कर्णे वामकर्णे तथासकृत्। स्त्रीशूद्रविषये कुर्याद्वैपरीत्येन चिंतनं। आचम्य संयतो भूत्वा प्राणायामं विधाय च। अष्टोत्तरशतं जप्त्वा ऋष्यादिकसमन्वितं। अष्टकृत्वो जपेन्मंत्रं वामकर्णे सुरेश्वरि। इयं दीक्षा सर्वतंत्रे शक्तिये परिकीर्तिता। गुरोर्लब्ध्वा महाविद्यां अष्टोत्तरशतं जपेत्। गुरवे दक्षिणां दद्याद्वित्तशाठ्यं न कारयेत् ॥ De magistro colendo. 3 (fol. 24^{b}). De numinis, potissimeque Ṣaktis, meditatione. 4 (fol. 30^{a}). De ritibus matutinis. 5 (fol. 43^{b}). De rebus ad stragulum conficiendum idoneis. De sedendi modis: पद्मासनं स्वस्तिकाख्यं भद्रं वज्रासनं तथा। वीरासनमिति प्रोक्तं क्रमादासनपंचकं ॥ सव्यं पादमुपादाय दक्षिणोपरि न्यसेत्ततः। तथैव दक्षिणं सव्यस्योपरिष्टाद्विधानवित् ॥ पद्मासनमिति प्रोक्तं जपकर्मसु शस्यते। जानूर्वोरंतरे सम्यक्कृत्वा पादतले उभे ॥ ऋजुकायो विशेन्मंत्री स्वस्तिकं तत्प्रचक्ष्यते। सीवन्याः (MS. सीमन्याः) पार्श्वयोर्न्यस्येद्गुल्फयुग्मं सुनिश्चलं ॥ वृषणाधः पार्श्वपादौ पाणिभ्यां परिबंधयेत्। भद्रासनं समुद्दिष्टं योगिभिः सारकल्पितं ॥ ऊर्वोः पादौ क्रमान्न्यस्येत्कृत्वा प्रत्यङ्मुखांगुली। करौ निदध्यादाख्यातं वज्रासनमनुत्तमं ॥ एकं पादमधः कृत्वा विन्यस्योरौ तथेतरं। ऋजुकायो विशेन्मंत्री वीरासनमितीरितं ॥ Ṣakti de media nocte colenda est: अर्धरात्रात्परं यच्च मुहूर्तद्वयमेव हि। सा महारात्रिरुद्दिष्टा तत्र कृत्वाक्षयो भवेत् ॥ 6 (fol. 46^{a}). De Deae sacrificio et veneratione, mente et cogitatione faciendis (antaryajanam, antaḥpújá). 7 (fol. 50^{a}). De ritibus et precibus, quae in quibuscunque cerimoniis adhibentur. 8 (fol. 64^{a}). De rosariis, iisque rebus quae in eorum locum substitui possunt. 9 (fol. 70^{a}). De precibus rite recitandis. Quae aut alta voce fiunt, aut summissa, aut cogitatione tantum repetuntur: यदुच्चनीचोच्चरितैः स्पष्टशब्दवदक्षरैः। मंत्रमुच्चारयेद्व्यक्तं जपयज्ञः स वाचिकः ॥ समुच्चारये[द्यन्]मंत्रमीषदोष्ठं प्रचालयेत्। किंचिच्छब्दमयं ब्रूयादुपांशुः स जपः स्मृतः ॥ धिया यदक्षरश्रेण्या वर्णाद्वर्णं पदात्पदं। शब्दानुचिंतमाभ्यासः स उक्तो मानसो जपः ॥ उच्चैर्जपाद्विशिष्टः स्यादुपांशुर्दशभिर्गुणैः। तस्मादपि विशिष्टः स्यात्सहस्रं मानसो जपः ॥ De mysticis literarum et syllabarum significationibus. De numinis meditatione et precibus mysticis. 10 (fol. 81^{a}). *Setu*, *Mahásetu*, quibus vocabulis syllabae quaedam sacrae, *ante* formulam mysticam pronuntiandae, significantur; eaeque, prout haec vel alia Ṣaktis species adoratur, paulo variantur. In Bhuvaneṣís cultu hic *pons* usurpatur: ओँ ह्रीँ ह्रीँ ओँ ओँ. A Ṣúdris *om* solum huic usui adhibetur. Horum simile est, quod *Kullúká* appellatur. E. g. in formula, quae Nirváṇamantra appellatur, अं आं इं ईं, itidemque literae reliquae deinceps recitantur, in Kálikae cultu haec: क्रीं क्रूं स्त्रीं ह्रीं फट्. 11 (fol. 84^{b}).

Mukhaṣodhanam (sive *jihváṣodhanam*), oris vocibus quibusdam sacris purificatio, velut in Tripurae cultu his: श्रीं स्रों श्रीं स्रों महेशानि परमेश्वरि, in Bhuvaneṣís adoratione his: ऐं ऐं ऐं. Spiritus vitalis si *Iḍá* venam intraverit, preces (mantra) somno oppressae (nidrátura) dicuntur, quod *Kámakalávíja* recitando expiandum est. 12 (fol. 87^{b}). *Puraṣcharaṇam.* Cf. supra foll. 92^{a}. 97^{b}. Cantio ut efficax sit, quinque rebus opus est: precibus, butyri oblatione, libatione, simulacri aspersione, sacerdotum epulis[1]: जपहोमौ तर्पनं च सेको ब्राह्मणभोजनं । पंचांगोपासनं लोके पुरश्चरणमुच्यते ॥ जीवहीनो यथा देही सर्वकर्मसु न क्षमः । पुरश्चरणहीनोऽपि तथा मंत्रः प्रकीर्तितः ॥ Quibus ritibus faciendis festum auctumnale maxime opportunum esse traditur: शरत्काले महापूजा क्रियते या च वार्षिकी । तस्मिन्पक्षे विशेषेण पुरश्चरणतत्परः ॥ 13 (fol. 100^{a}). De circulo cabbalistico conficiendo et consecrando. De sacrificio. Atque non modo pecudes, sed nonnunquam, quamvis a regibus tantum, homines mactatos esse, his apparebit[2]: मुंडमालायां ॥ नरश्छागस्तथा (नवछाग° MS.) मेषो महिषः शशकस्तथा । शल्लकी शूकरश्चैव बलयः परिकीर्तिताः ॥ *Narabalis tu rájnám eva: Rájá narabaliṁ dadyán nányo 'pi parameṣvari* । युवानं व्याधिहीनं च सुश्रीकं लक्षणान्वितं । सर्वावयवसंपन्नं बलिं दद्यात्सुशोभनं ॥ तरुणं सुंदरं कृष्णं क्षतादिदोषवर्जितं । स्नापयित्वा बलिं तत्र भूषयेत्पुष्पचंदनैः ॥ भूषयेद्रक्तमाल्येन सिंदूरेण विशेषतः । उत्तराभिमुखो भूत्वा बलिं पूर्वमुखं तथा ॥ समानीय स्ववामेन मूलेन प्रोक्षणं चरेत् । संप्रोक्षणं विधायाथ बलिं संपूजयेत्ततः ॥ ब्रह्मरंध्रे च ब्रह्माणं तन्नासायां च मेदिनीं । कर्णयोश्च तथाकाशं जिह्वायां सर्वतोमुखं ॥ ज्योतींषि नेत्रयोर्विष्णुं वदने परिपूजयेत् । ललाटे पूजयेच्चंद्रं शक्रं दक्षिणगंडतः ॥ वामगंडे तथा वह्निं ग्रीवायां समवर्तिनं । रोमकूपे धृतिं चैव भ्रुवोर्मध्ये प्रचेतसं ॥ नासामूले च शमनं स्कंधे चैव महेश्वरं । हृदये सर्वराजेंद्रं पूजयित्वा पठेदिदं ॥ ओँ महातपोभिर्दानैश्च यज्ञैर्यत्साध्यते नृणां । तन्मे देहि महाभागे सत्वरं चाशुहि श्रियं ॥ शिवबुद्ध्या सु संपूज्य उत्सृज्य च ततः परं । ततो देवीं समुद्दिश्य काममुद्दिश्य चात्मनः ॥ इत्युत्सृज्य बलिं पश्चात्करवालं प्रपूजयेत् । खड्गाग्रे पूजयेन्मंत्री ब्राह्मीं वागीश्वरीं तथा ॥ मध्ये च पूजयेद्देवि लक्ष्मीनारायणावपि । मूले च पूजयेन्मंत्री उमया सह शंकरं ॥ एवंविधं च संपूज्य नमस्कुर्यात्प्रयत्नतः । खड्ग त्वं शिवरूपोऽसि क्रोधभैरवसंज्ञकः ॥ दुर्गाप्रीतिकरो नित्यं कालीशक्तिरिवापरा । खड्ग या तव (खड्गायथ MS.) नाशाय शक्तिः कार्यार्थतत्परा (°त्परः MS.) ॥ पशुश्छेद्यस्त्वया शीघ्रं खड्ग नाथ नमोऽस्तु ते । एवं संपूज्य तं खड्गमुत्तोल्य साधकोत्तमः ॥ छेत्ता पूर्वमुखो भूत्वा बलिमुत्तरवक्त्रकं । स्रां हुं इति मंत्रेण छेदयित्वा ततः पशुं ॥ ततो बलीनां रुधिरं तोयसैंधवसत्फलैः । मधुभिर्गंधपुष्पैश्च स्वधिवास्य प्रयत्नतः ॥ गंधपुष्पान्वितं कृत्वा उत्सृजेन्मंत्रमुच्चरन् । प्रणवं वाग्भवं लक्ष्मीं ततः कोशिकिशब्दतः (?) ॥ रुधिरेण ततः पश्चादाप्यायतां समुच्चरेत् । निवेद्य रुधिरं देवि शीघ्रं दद्यात्प्रदीपकं । ततो निवेदयेन्मंत्री तांबूलं सुमनोहरं ॥ Rudhiramastakasthápanakramam áha Tantre: मारं सव्ये शिरे (शिरो MS.) रक्तं देव्याः सम्यङ्नियोजयेत् । छागं तु वामतो दद्यान्माहिषं वितरेत्पुरः । पाक्षिणं वामतो दद्यादग्रतो देहशोणितं ॥ Yámale: यदा कटकटाशब्दो दंतानां श्रूयते क्वचित् । तदा तु मरणं विद्याद्धानिं वा तत्र निर्दिशेत् । यदाश्रु कृष्यते नेत्रे तदा हानिं विनिर्दिशेत् ॥ पूर्वोत्तरदिग्भागे [तु] पतते यदि मस्तकं । सर्वसंपत्करीं विंद्याद्राज्ञे राज्यं विनिर्दिशेत् ॥ ईशानाग्नेर्मध्यभागे पतते यदि मस्तकं । ततः स्वल्पेन कालेन सर्वसिद्धिर्भवेद्ध्रुवं ॥ यदि वायव्यदिग्भागे नैर्ऋत्ये दक्षिणेऽपि वा । मस्तकं पतते जातु तस्य हानिं विनिर्दिशेत् ॥ Quae atrocitas his excusatur: विधिना या भवेद्धिंसा सा त्वहिंसैव कीर्तिता । भूतहिंसा न कर्तव्या पशुहिंसा विशेषतः । बलिदानं विना देवि हिंसां सर्वत्र वर्जयेत् ॥ 14 (fol. 106^{b}). De rebus ad cultum necessariis, quae octonae denae, senae denae, denae, vel quinae esse dicuntur: फेत्कारिण्यां । आसनावाहनं चार्घ्यं पाद्यमाचमनं तथा । स्नानवासोपवीतं च भूषणानि च सर्वशः ॥ गंधं पुष्पं तथा दीपं धूपान्नं च तथार्पणं । माल्यानुलेपनं चैव नमस्कारं विसर्जनं । अष्टादशोपचारैस्तु मंत्री पूजां समाचरेत् ॥ Tantre: आसनं स्वागतं पाद्यमर्घ्यमाचमनीयकं । मधुपर्काचमनं स्नानं वसनाभरणानि च ॥ सुगंधिसुमनोधूपदीपनैवेद्यवंदनं । प्रयोजयेदर्चनायामुपचारांस्तु षोडश ॥ etc. 15 (fol. 117^{a}). A Ṣáktis quaenam arbores colendae, loci sacri visendi, omina observanda sint, exponitur. In fine hymnus, *Sanketastava* appellatus, traditur. De Durgae cultu. 16 (fol. 125^{a}). De impiorum societate vitanda. In sacris si quid sinistri acciderit sive neglectum fuerit, piacula adhibenda sunt. 17 (fol. 133^{a}). De vasis ad adolendum ignem usurpatis (kuṇḍa). 18 (fol. 136^{b}). De oblatione igne facienda.

Libri in codice nostri hi laudantur: Agastyasanhitá fol. 12^{a}. Agnipuráṇa 25^{a}. etc. Ágamakalpadruma 17^{a}. Uttarakalpa 21^{a}. 72^{a}. Uttaratantra 72^{b}. Úrdhvámnáya 100^{b}. Kádimata 55^{a}. Kámadhenutantra 73^{b}. Kálikápuráṇa 10^{b}. etc. Kálíkulasarvasva 14^{a}. 131^{a}. Kálítantra 98^{b}. Kálívidyá Svachandasangraha 58^{a}. Kubjikátantra 30^{b}. Kumárítantra 95^{b}. 131^{a}. Kulachúḍámaṇi 26^{b}. 58^{a}. 117^{a}. Kulárṇava 11^{b}. 16^{a}. etc. Kúrmapuráṇa 27^{a}. 28^{b}. Kramadípiká 14^{a}. Kriyására 12^{b}. 136^{a}. Gaṇeṣavimarshiṇí 140^{a}. Gandharvatantra 27^{a}. 33^{b}. etc. = Gándharva 15^{b}. 26^{b}. etc. (cf. Tantragandharva). Gáruḍapuráṇa 26^{a}. Guptadíkshátantra 14^{b}. 16^{b}. 99^{a}. Gurudíkshátantra 14^{b}. Gopálatápaníya 25^{a}. Govindavṛindávana 133^{a}. Gautamíya 40^{a}. 56^{a}. etc. Jnánar-

---

[1] स्वकल्पोक्तक्रमेणैव जपं कृत्वा वरानने । होमयेत्तद्दशांशेन तद्दशांशेन तर्पणं ॥ तर्पणस्य दशांशेन अभिषिंचेज्जगन्मयीं । अभिषेकदशांशेन कुर्याद्ब्राह्मणभोजनं ॥

[2] Cf. *Wilson* in Asiat. Res. XVII, 219.

ṇava 55^b. 57^b. 102^a. etc. Jnáná[rṇava]bháshya 2^b. Tattvasára 16^b. Tantragandharva 17^b. 38^b. 44^a. 49^b. 58^b. 60^b. Tantragarbha (?) 50^b. Tantrasára 14^b. Toḍalatantra 94^b. Bṛihat-Toḍalatantra 45^b. Dharmapuráṇa 40^b. Navaratneṣvara 13^b. 56^b. etc. Nílatantra 39^b. 45^b. Nṛisinhatápaníya 13^b. Pádmapuráṇa 26^b. Pújápradípa 100^a. Phetkáriṇí 56^b. 107^a. Bṛihannáradíya 26^a. Bhavishyapuráṇa 40^b. 53^b. etc. Bhágavatapuráṇa 132^b. Bháshya (?) 29^a. 40^b. (cf. Vimalánanda). Bhútaḍámara 72^a. Bhútaṣuddhi 14^a. 25^b. 49^b. 71^a. etc. Bhairavatantra 58^a. 63^b. 100^a. Matsyasúkta 17^a. 129^b. Mantrakosha 72^a. Mantratantraprakáṣa 39^a. 39^b. (Tantramantraprakáṣa). Mantradevaprakáṣiká 66^a. Mantramuktávalí 11^b. 78^b. Mahábhárata 53^b. Mahishamardinítantra 21^a. 99^a. 125^a. Mánángulamahátantra 133^b. Márkaṇḍeyapuráṇa 10^a. etc. Máheṣvara[tantra] 87^b. Muṇḍamálá 66^a. 93^b. etc. Yámala 1^b. 10^a. etc. Yoginíhṛidaya 16^b. 25^a. 91^a. etc. Rágkavíya 139^b. Rámatápaníya 25^a. Rudrayámala 11^a. etc. Lakshmíkulatantra 43^a. Laingapuráṇa 25^b. 130^b. Váráha 29^a. Váráhítantra 13^b. 19^a. etc. Vásishṭharámáyaṇa 53^b. Vimalánandabháshya 28^b. Viṣuddheṣvara 43^a. 56^b. 70^a. etc. Viṣvasára 16^b. 18^a. etc. Vishṇudharmottara 132^b. Vijárṇavatantra 96^b. Vaiṣampáyanasanhitá 88^a. Ṣaktiyámala 1^b. 111^b. Ṣáradá 17^b. 29^b. etc. Ṣáradáṭíká 60^b. Ṣivadíkshāṭíká 17^b. Ṣivadharma 40^b. Ṣaiva 29^a. Ṣyámárahasya 30^b. Ṣríkrama 12^b. 27^b. 124^a. Bṛihat-Ṣríkrama 62^a. 108^a. Sanketapaddhati 35^a. Sanatkumárasanhitá 90^a. Sanatkumáritantra (*sic*) 99^a. Samayátantra 29^b. 35^b. 36^b. 46^a. 119^b. 138^b. 142^a. Sammohanatantra 43^b. 100^b. 136^a. Sárasangraha 13^a. Sárasvatatantra 84^b. Sárávalí 58^a. Siddhántaṣekhara 133^b. Setumangalatantra 81^a. 83^b. Skandapuráṇa 130^b. Smṛitisára 138^a.

De codice Havniensi cf. Westergaard, p. 101.

Codex circiter annum 1810 exaratus est. (Wilson 247.)

160.

Opera duo. Lit. Bengal. Charta Europ. Foll. 196. Long. 12½. Lat. 9. Linn. 24.

Foll. 1–99. *Ṣáradátilakam*, a *Lakshmaṇa*, Kṛishṇae filio, Váruṇendrae nepote, compositum. Auctor his distichis praefatur: नित्यानन्दवपुर्निरुत्तरगलत्पञ्चाशद्वर्णैः (l. °दर्णैः) क्रमाद्धाम (°m) येन चराचरात्मकमिदं शब्दार्थरूपं जगत् । शब्दब्रह्म यदूचिरे सुकृतिनश्चैतन्यमन्तर्गते (°tam) तद्वो [ऽ]व्यादनिशं शशाङ्कसदनं वाचामधीशं महः । मन्दस्मितोल्लसितमिन्दुकलावतंसमिन्दीवरोदर[सहोदर]नेत्रशोभि(:) । हेतुस्त्रिलोकविभवस्य नवेन्दुमौलेरन्तःपुरं (antaḥpuram) दिशतु मङ्गलमादराद्वः । संसारसिन्धोस्तरणैकहेतून् वन्दे गुरून्मूर्ध्नि शिवस्वरूपान् । रजांसि येषां पदपङ्कजानां तीर्थाभिषेकश्रियमावहन्ति । सारं वक्ष्यामि तन्त्राणां शारदातिलकं शुभं । धर्म्मार्थकाममोक्षाणां प्राप्ते[:] प्रथमकारणं । शब्दार्थसृष्टिमु(r mu)निभिश्छन्दोभिर्दैवतैः सह । विधिश्च मन्त्रयन्त्राणां तन्त्रे स्मिन्नभिधीयते [५].

Liber capitibus (paṭala) 25. constat. Cap. 1. De carminum mysticorum origine. Initium exscripsi: निर्गुणः सगुणश्चेति शिवो ज्ञेयः सनातनः । निर्गुणः प्रकृतेरन्यः सगुणः सकलः स्मृतः ॥६॥ सच्चिदानंदविभवात्सकलात्परमेश्वरात् । आसीच्छक्तिस्ततो नादो नादाद्विंदुसमुद्भवः ॥७॥ परः शक्तिमयः साक्षात्त्रिधासौ भिद्यते पुनः । विंदुर्नादो वीजमिति तस्य भेदाः प्रकीर्तिताः ॥८॥ विंदुः शिवात्मको वीजं शक्तिर्नादस्तयोर्मिथः । समवायः समाख्यातः सर्वागमविशारदैः ॥९॥ रौद्री विंदोस्ततो (विंदोस्तनो A. B.[1]) नादाज्ज्येष्ठा वीजादजायत । वामा ताभ्यः समुत्पन्ना रुद्रब्रह्मरमाधिपाः ॥१०॥ सज्ञानेच्छाक्रियात्मानो वह्नीन्द्वर्कस्वरूपिणः । भिद्यमानात्पराद्बिंदोरव्यक्तात्मा रवोऽभवत् ॥११॥ शब्दब्रह्मेति तं प्राहुः सर्वागमविशारदाः । शब्दब्रह्मेति शब्दार्थं (°र्थं A. B.) शब्दमित्यपरे जगुः ॥१२॥ न हि तेषां तयः सिद्धिर्जडत्वादुभयोरपि । चैतन्यं सर्वभूतानां शब्दब्रह्मेति मे मतिः ॥१३॥ तत्प्राप्य कुंडलीरूपं प्राणिनां देहमध्यगं । वर्णात्मनाविर्भवति गद्यपद्यादिभेदतः ॥१४॥ अथ विंद्वात्मनः शंभोः कालबंधोः कलात्मनः । अजायत जगत्साक्षी सर्वव्यापी सदाशिवः ॥१५॥ सदाशिवाद्भवे(°ने° A. B.)दीशस्ततो रुद्रसमुद्भवः । ततो विष्णोस्ततो ब्रह्मा तेषामेवं समुद्भवः ॥१६॥ मूलभूतात्ततोऽव्यक्ताद्विकृतात्परवस्तुनः । आसीत्किल महातत्त्वं गुणतः (गुणातः A. B.) करणात्मकं ॥१७॥ अभूत्तस्मादहंकारस्त्रिविधः सृष्टिभेदतः । वैकारिकादहंकारादेव वैकारिका दश ॥१८॥ दिग्वाताकर्प्रचेतोऽश्विवह्नींद्रोपेंद्रमित्रकाः । तैजसादिंद्रियाण्यासंस्तन्मात्राक्रमयोगतः (A. B. तन्मात्रक्रमयोगतः ?) ॥१९॥ भूतादिकादहंकारात्पंच भूतानि जज्ञिरे । शब्दात्सूर्यो (शब्दासूर्यं A. शब्दात्पूर्वं B.) वियत्स्पर्शाद्वायुरूपाद्धुताशनः ॥२०॥ रसादप्सः क्षमा गंधादिति तेषां समुद्भवः । शब्दं वियन्मरुत्कृष्णो रक्तोऽग्निर्विशदं पयः ॥२१॥ पीता भूमिः पंच भूतान्येकैकाधारतो विदुः । शब्दस्पर्शरूपरसगंधा भूतगुणाः स्मृताः ॥२२॥ 2 (fol. 4^b). De literarum significatione recondita. Incipit: ततो व्यक्तिं प्रवक्ष्यामि वर्णानां वदने नृणां । प्रेरिता मरुता नित्यं सुषुम्नारन्ध्रनिर्गताः । कण्ठादिकरणैर्वर्णाः क्रमादाविर्भवन्ति ते । एषु स्मृताः स्वराः सौम्या[:] स्पर्शाः सौराः शुभोदयाः । आग्नेया व्यापकाः सर्व्वे सोमसूर्य्याग्निदेवताः । स्वराः षोडश विख्याताः स्पर्शास्ते पञ्चविंशति[:] । तत्वात्मानः स्मृताः स्पर्शा मकारः पुरुषोत्तमः । व्यापका दश ते कामधनधर्म्मप्रदायिनः । ह्रस्व[:] स्वरेषु पूर्व्वोक्तः परो दीर्घः क्रमादिमे । शिवशक्तिमयास्ते स्युर्विन्दुःस्वर्गावसानकाः (l. vindusargá°)[2] । विन्दुः पुमान् विप्रोक्तः (?) शक्तिः सर्गो (सर्गो B.) निशाकरः । स्वराणां मध्यमं यत्तच्चतुष्कं तन्नपुंसकं । पिङ्गलायां स्थिता ह्रस्वा इडायां सङ्गता[:] परे । सुषुम्नामध्यमा ज्ञेयाश्चत्वारो पि नपुंसकाः ।

---

[1] B. litera codicem Colebr. (E. I. H. 1508), hujus seculi initio exaratum, significavi.

[2] i. e. in अं et अः desinentes.

विना स्वरैस्तु नान्येषां जायते व्यक्तिरञ्जसा । शिवशक्तिमया(°yán) प्राहुस्तस्माद्वर्णान्मनीषिणः । कारणात्पञ्चभूतानामुद्भूता मातृका यतः । ततो भूतात्मका वर्णाः पञ्च पञ्च विभागतः । वाय्वग्निभूजलाकाशाः पञ्चाशल्लिपयः क्रमात् । पञ्च ह्रस्वाः पञ्च दीर्घा बिन्द्वन्ताः सन्धिसंभवाः । पञ्चशः कादयः षळलसहान्ताः[1] समीरिताः । सोमसूर्य्याग्निभेदेन मातृकावर्णसम्भवाः [११]. De carminum mysticorum generibus: मातृकावर्णभेदेभ्यः सर्वे मंत्राश्च जज्ञिरे । मंत्रविद्याविभागेन द्विविधा मंत्रजातयः ॥५८॥ मंत्राः पुंदेवता ज्ञेया विद्याः स्त्रीदेवताः पुनः । स्त्रीपुंनपुंसकात्मानो मंत्राः सर्वे समीरिताः ॥५९॥ पुंमंत्रा हुंफडंताः स्युर्द्विठांताः स्युः स्त्रियो मताः । नपुंसका नमोंताः स्युरित्युक्ता मनवस्त्रिधा ॥६०॥ शस्तास्ते त्रिविधा मंत्रा वश्यशांत्यभिचारिके । अग्नीषोमात्मका मंत्रा विज्ञेयाः क्रूरसौम्ययोः[2]। कर्मणोर्वह्नितारांता (कर्म्मणोर्वह्नितारान्त्य A. B.) वियत्प्रायाः (वियत्° A.) समीरिताः ॥६१॥ आग्नेया मनवः सौम्या भूयिष्ठेंदुमृताक्षराः । आग्नेयाः संप्रबुध्यंते प्राणे चरति दक्षिणे ॥६२॥ भागेऽन्यस्मिन्स्थिते प्राणेऽसौम्या (प्राणे सौम्या A.B.) बोधं प्रयांति च । नाडीद्वयगते प्राणे सर्वे बोधं प्रयांति च ॥६३॥ प्रयच्छंति फलं सर्वे प्रबुद्धा मंत्रिणां सदा । छिन्नादिदुष्टमंत्रास्ते पालयंति न साधकं ॥६४॥ Quibus in recitatione vitiis cantiones hebetentur, accurate definitur. De magistris et discipulis. 3 (fol. 8[a]). De templo (yágamaṇḍapa) ad initiationem dimetiendo, aedificando, vasis sacris (kuṇḍa etc.) instruendo. Incipit: ततो वक्ष्यामि दीक्षागं (leg. दीक्षाग्रं) वास्तुयागपुरःसरं । कृतेन येन मन्त्रज्ञ (°jno) दीक्षयाः फलमश्नुते । राक्षसं वास्तुनामानं हत्वाधिष्ठाय तंतनूं[3] (l. तत्तनूं) । स्थितास्त्रिपञ्चाशद्देवास्तेभ्यः पूर्व्ववलिं हरेत् ॥ 4 (fol. 12[a]). De initiatione. Incipit: अथ दीक्षां प्रवक्ष्यामि मन्त्रिणां हितकाम्यया । विनानया न लभ्येत सर्व्वं मन्त्रफलं यतः । दिव्यं ज्ञानं यतो दद्यात्कुर्य्यात्पापक्षयं यतः । तस्माद्दीक्षेति (dí-kshá) संप्रोक्ता देशिकैस्तंत्रवेदिभिः । चतुर्विधा सा संदिष्टा क्रियावत्यादिभेदतः । क्रियावती वर्णमयी कलात्मा वेद्यमय्यपि (l. वेधमय्यपि)[4] ॥ 5 (fol. 15[b]). De igne sacro adolendo. Incipit: ततोऽग्निजननं वक्ष्ये सर्व्वतन्त्रानुसारतः । आचार्य्यकुण्डे विधिवत्संस्कृते शास्त्रवर्त्मना । अष्टादशाः स्युः संस्काराः कुण्डानां तंत्रनोदिताः । वीक्षणं मूलमन्त्रेण शरेण प्रोक्षणं मतं । तेनैव ताडनं दर्भैर्व(हु)र्मणाभ्युक्षणं मतं । अस्त्रेण खननोद्धारौ हृन्मन्त्रेण प्रपूरणं । समीकरणमस्त्रेण सेचनं वर्म्मणा मतं । कुट्टनं हेतिमन्त्रेण वर्म्ममन्त्रेण मार्जयेत् । विलेपनं कलारूपं कल्पनं तदनन्तरं । त्रिसूत्रीकरणं पश्चाद्धृदयेनार्च्चनं मतं । अस्त्रेण (astreṇa) वज्रीकरणं हृन्मन्त्रेण कुशैः शुभैः । चतुष्पथं तनुत्रेण तनुपादक्षपाटनं । योगे कुण्डानि संस्कुर्य्यात्संस्कारैरेभिरीरितैः ॥ De rerum ad oblationem adhibitarum mensura et pondere (homadravyáṇám pramáṇam). 6–23. Carmina mystica, quibus numina diversa invocantur. Atque singulis capitibus et numinis cujusdam, et variarum ejusdem manifestationum cultus traditur. Quae carmina omnia ad usus superstitiosos recitabantur. 6 (fol. 19[b]). Sarasvatímantras. Incipit: अथ वर्णतनुं वक्ष्ये विश्वबोधविधायिनी[म्] । यस्यामनुपलब्धायां सर्व्वमेतज्जगज्जडं । ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्टो गायत्री छन्द ईरितं । सरस्वती समाख्याता देवता देशिकोत्तमैः[5] ॥ 7 (fol. 23[a]). Bhútalipis, quo carmine Varṇeṣvarí dea adoratur. Incipit: अथ भूतलिपिं वक्ष्ये सुगोप्य[ा]मतिदुर्लभां । यां प्राप्य शम्भोर्मुनयः सर्व्वान् कामान् प्रपेदिरे ॥ 8 (fol. 26[b]). Ṣrímantras. Incipit: अथ वक्ष्ये श्रियो मन्त्रान् श्रीसौभाग्यफलप्रदान् । यस्याः कटाक्षमात्रेण विलोक्यमपि (A. B.) वर्द्धते ॥ 9 (fol. 30[b]). Bhuvaneṣvarímantras. Incipit: अथ वक्ष्ये जगद्धात्रीमधुना भुवनेश्वरीं । ब्रह्मादयो पि यां ज्ञात्वा लेभिरे श्रियमूर्जितां ॥ Capitis finem, ut, quaenam vires his carminibus tributae essent, specimine ostenderem, exscripsi: लिखित्वा भूर्जपत्रादौ यंत्रमेतद्यथाविधि । धारयेद्वामबाहौ वा कंठे वा निजमूर्धनि ॥ वशयेत्सकलान्मर्त्यान्विशेषेण महीपतीन् । नीलपटे विलिख्यैतद्गुटिकीकृत्य तत्पुनः ॥ साध्यप्रतिकृतौ सिक्थे निर्मितायां हृदि न्यसेत् । पात्रे त्रिमधुरापूर्णे निक्षिप्यैनां विधानतः । संपूज्य पुष्पगंधाद्यैर्वलिं निक्षिप्य रात्रिषु ॥ मूलमंत्रं जपेन्मंत्री नित्यमष्टसहस्रकं । सप्ताहाद्वांछितां नारीमाहरेत्स्मरविह्वलां ॥ भूर्जपत्रे विलिख्यैतद्गुटिकीकृत्य तत्पुनः । लाक्षया ताम्ररजतकांचनैर्वेष्टयेत्क्रमात् ॥ तत्कुंभे न्यस्य संपूज्य यथावद्भुवनेश्वरीं । संस्पृश्य तं जपेन्मंत्री दिवाकरसहस्रकं ॥ अभिषिच्य प्रियं साध्यं बध्नीयाद्यंत्रमाशिखं । कांतिं पुष्टिं धनारोग्यं यशांसि लभते नरः ॥ भित्तौ विलिख्य तद्यंत्रं पूजयेन्नित्यमादरात् । भूतप्रेतपिशाचास्तं न वीक्षितुमपि क्षमाः ॥ तद्विलिख्य शिरस्त्राणे साधितं धारयेद्दृढं । युद्धे रिपून्बहून्हत्वा जयमाप्नोति पार्थिवः ॥ etc. 10 (fol. 33[b]). Tvaritámantras. Incipit: ततो भिधास्ये त्वरितां त्वरितफलदायिनीं । तारोमायावर्म्मबीजमृद्धिरीशस्वरान्विता ॥ 11 (fol. 37[a]). Durgámanus. Incipit: ततो दुर्ग्गामनुं वक्ष्ये दृष्टादृष्टफलप्रदं । मायात्रिःकर्णविन्द्वाद्यो भूयो सौ स्वर्गवन् भवेत् ॥ Quae potissimum dea ad praestigias nefarias invocatur: सेनासंस्तंभने (°नं A. B.) मंत्री कारस्करसमुद्भवैः । पुष्पैः सहस्रं जुहुयात्तत्पत्रैस्तां निवर्तयेत् ॥९५॥ अंगारवारे कुलिके जप्त्वा भस्म चितोद्भवं । विक्षिपेन्मूर्धनि रिपोर्विद्विष्टो

---

[1] Litera ल haud dubie ळ significatur. Ceterum haec omnia circulo Kulákula appellato (supra, p. 96) optime illustrantur.

[2] i. e. ad malignos vel bonos usus adhibentur.

[3] Et hic mythus in Matsyapuráṇa legitur, et alii hujus capitis loci ex eodem Puráṇa videntur depromti esse. Cf. supra, p. 42[b].

[4] *Kriyávatí*, ritibus externis constans; *varṇamayí*, cum formulis symbolicis conjuncta; *kalávatí*, meditatione si potestates mysticae *nivṛitti, pratishṭhá, vidyá, ṣánti, vyápti* appellatae, quibus rerum elementa quinque repraesentantur, in discipuli corpore constitisse putentur; *vedhamayí*, si Ṣaktis ipsa viri initiandi corpus occupasse animo et cogitatione fingatur.

[5] *Deṣika* vocabulum, quo mysteriorum magister, sive vir mysteriis imbutus significatur, in nullo Tantra tam crebro usurpatur quam in nostro.

देशतो व्रजेत् ॥९६॥ मरुन्निपातितैः पत्रैः कारस्करसमुद्भवैः । तस्य पादरजोयुक्तैर्होमादुच्चाटयेदरीन् ॥९७॥ कारस्करमयीं कृत्वा प्रतिमामतिशोभनां । जप्त्वा प्रतिष्ठितप्राणां छेदयेदंगशः पुनः ॥९८॥ काकोलूकवसा- (°चसा° A. B.) युक्तमष्टोत्तरसहस्रकं । कृष्णपक्षे चतुर्दश्यां श्मशाने हव्यवाहने ॥९९॥ जुहुयान्म्रियतेऽरातिरेवमेव दिनत्रयात् । उन्मत्तसमिधो होमान्मत्ताः स्युः शत्रवः क्षणात् ॥१००॥ उलूककाकयोः पत्रैः स्ववसारक्तसंभवैः । जुहुयान्निशि कांतारे शत्रुः कालातिथिर्भवेत् ॥१०१॥ शत्रोः प्रतिकृतिं मंत्री प्रतिष्ठितसमीरणां । विमेणैव (विशेस्यैव A. विशेरगैव B.) विलिप्तांगोमत्युष्णे निक्षिपेज्जले ॥१०२॥ ज्वराक्रांतो भवेच्छीघ्रं दुग्धसेकाच्छमं नयेत् ॥ 12 (fol. 40[b]). Tripurabhairavímantras. Mátangímantras. Incipit: अज्ञानतिमिरध्वंसिसंसारार्णवतारणं । आनन्दवीजमवतादत्तर्क्यं त्रैपुरं महत् । अथ वक्ष्ये परां विद्यां त्रिपुरामतिगोपितां । यां ज्ञात्वा सिद्धसंघानामधिपो जायते नरः ॥ 13 (fol. 45[b]). Gaṇeṣamantras. Incipit: अथ वक्ष्ये गणेशस्य मंत्रात् सर्व्वसमृद्धिदान् । यान् प्रा[प्य] मानवा नित्यं साधयन्ति मनोरथान् ॥ 14 (fol. 50[a]). Chandramantras. Incipit: अथोच्यते चन्द्रमसो मनुः सर्व्वसमृद्धिदः । खट्टीशस्थो भृगुर्विन्दुमनुस्वरसमन्वितः ॥ 15 (fol. 54[b]). Vishṇumantras. Incipit: अथ वक्ष्ये महामन्त्रान् विष्णोः सर्व्वार्थसिद्धिदान् । यस्य संस्मरणात्संतो भवाब्धेः पारमाश्रिताः ॥ 16 (fol. 59[a]). Narasinhamanus. Incipit: अथाभिधास्ये विधिवन्नारसिंहमहामनुं । उग्रवारं वदेत्पूर्व्वं महाविष्णुमनन्तरं ॥ 17 (fol. 63[b]). Purushottamamantras. Incipit: अथ वक्ष्ये जगन्मूलं मन्त्रं श्रीपुरुषोत्तमं । गोपितं वैष्णवे तन्त्रे भुक्तिमुक्तिफलप्रदं ॥ 18 (fol. 68[a]). Ṣivamantras. Incipit: अथ वक्ष्ये महेशस्य मन्त्रात् सर्व्वसमृद्धिदान् । यैः पूर्व्वमृषय प्राप्ता शिवसायुज्यमञ्जसा ॥ 19 (fol. 72[a]). Dakshiṇámúrttimantras. Incipit: अथ वक्ष्ये मन्त्ररत्नं समस्तपुरुषार्थदं । अवापुर्येन जदोन (l. ज्ञातेन) दिव्यं ज्ञानं मुनीश्वराः ॥ 20 (fol. 76[a]). Aghorástramantras. Incipit: अथाभिधास्ये विधिवदघोरास्त्रमनुक्रमं (°मनुत्तमं B.) । यस्य संस्मरणादेव सर्व्वे नश्यन्त्युपद्रवाः ॥ 21 (fol. 80[b]). Gáyatrímantras. Incipit: अथो वदामि गायत्रीं शिरसा च समन्विता[म्] । सर्व्ववेदोद्धृतः सारो मन्त्रो यं समुदाहृतः ॥ Ágneyástram: आग्नेयास्त्रमिति प्रोक्तं विलोमपाठतो मनुः ॥ 22 (fol. 84[b]). Dinástram. Incipit: अथो दितानां सुकृत्यास्त्रं वक्ष्ये शत्रुविमर्द्दनं । अतिदुर्गामनु प्राहुर्हिनास्त्रं मन्त्रवित्तमः ॥ Krityástram. Lavaṇamantras. 23 (fol. 89[a]). Traiyambakamantra. 24 (fol. 92[b]). De amuletis. Incipit: अथ वक्ष्यामि यन्त्राणां भेदास्तत्र सुगोपितान् । ये साधयन्ति सतत मन्त्रिणे निजवाञ्छितं ॥ 25 (fol. 96[b]). De rebus mundanis abjiciendis et numine meditando. De sedendi modis et spiritu comprimendo.

In fine auctor quaedam de gente sua profert. Textus tamen in codice utroque tam corruptus est, ut sine conjecturis audacissimis refingi non possit.

Ceterum Ṣáradátilakam, unum si Yámalam exceperis, in libris mysticis primum locum tenet, et reliquos, nisi fallor, antiquitate superat. Sectae laevae quae dicitur licentia ab auctore omnino tacetur.

Commentarius ad libros XV–XXV. a Kámarúpapati scriptus in codice E. I. H. 518. invenitur[1].

Codex, ex eodem exemplari atque B. sed accuratius descriptus, anno 1814 a Pítámbara exaratus est. Nam quod in fine शकाब्दाः १७२१ legitur, aut errori aut fraudi debetur. (Wilson 300[a].)

161.

Foll. 271–294. libellum distichis 101 constantem *Rámachandrastavarája* (eximiam Rámachandrae laudationem), e *Sanatkumárasanhitá* desumtum, continent. Incipit: अस्य श्रीरामचंद्रस्तवराजस्तोत्रमंत्रस्य सनत्कुमार ऋषिरनुष्टुप् छंदः । श्रीरामो देवता । सीता वीजं । हनुमान शक्तिः । श्रीरामप्रीत्यर्थे जपे विनियोगः ॥ सूत उवाच । सर्वशास्त्रार्थतत्वज्ञं व्यासं सत्यवतीसुतं । धर्मपुत्रः प्रहृष्टात्मा प्रत्युवाच मुनीश्वरं ॥१॥ Libello Ráma, Daṣarathae filius, divina Krishṇae natura praeditus, celebratur. In fine haec leguntur: इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां नारदोक्तं श्रीरामचंद्रस्तवराजस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

Pictura VII. Rámam cum Sítá in sacello sedentem repraesentat. Ad dextram Lakshmaṇa flabellum tenens, ad laevam Hanúmat venerabundus conspicitur. (Mill 112[f].)

162.

Foll. 429–457. *Jánakísahasranámastotram*, Jánakís sive Sítae mille nominum laudationem, e *Siddheṣvaratantra* desumtam, continent. Libellus 132 distichis constat, quibus Ráma coram Lakshmaṇa divinam Sítae majestatem, omnium aliarum dearum potentiam complectentem, variis epithetis celebrat. Incipit: ओं अथ ज्यानक्या सहस्रनाम लीषते ओं अस्य श्रीजानकीदेव्याः सहस्रनामस्तोत्रं तदुक्तं सिद्धेश्वरतंत्रे ॥१॥ श्रीलक्ष्मण उवाच ॥ देवदेव जगन्नाथ कथयस्व महाप्रभो । नाम्नां सहस्रं जानक्याः श्रोतुमिच्छामि तत्वतः ॥२॥ श्रीराम उवाच ॥ कथयामि भवत्प्रीत्या शृणु लक्ष्मण भक्तितः । ओं अस्य श्रीजानकिदेव्याः सहस्रनामस्तोत्रमंत्रस्य ॥ वागीश्वरी देवता ॥ सर्वकामार्थसिद्धये जपे विनियोगः ॥ etc.

Pictura X. Sítám in sacello sedentem et a duabus ma-

---

[1] In fine haec leguntur: सर्वशास्त्रकलेवरविद्यापारगो गुरुसमो गुरुगद्धे (totus versus vitiis laborat) । ग्रंथमेनमनिशं शिवार्चकः कामरूपपतिपंडितोऽकरोत् ॥ इति श्रीमहामहोपाध्यायजगद्गुरुभट्टाचार्यश्रीसिद्धांतवागीशकृता शारदाटीका गूढार्थप्रकाशिका समाप्ता ॥

tronis adoratam repraesentat. Quae ipsae, quum iisdem atque illa et vestibus et ornamentis indutae sint, tergeminam Sítae naturam videntur indicare. (MILL 112[l].)

163.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 14. Long. 11. Lat. 9. Linn. 24.

Hanúmatpaddhatis, Hanúmatis colendi ritus. Incipit: ओं ह्रीं श्रीं ऐं क्लीं ॥ ॥ ओं नमोंजनीसूनवे मम सर्वशत्रुनाशय ॥२॥ उच्चाटय ॥२॥ सौभाग्यं कुरु ॥२॥ सर्ववश्यं कुरु ॥२॥ सर्वकर्षणं कुरु ॥२॥ क्लीं हुं फट् स्वाहा ॥ ओं नमो हनूमते ॥ ओं उग्रदादित्यसंकाशंमुदारभुजविक्रमं कंदर्पकोटिलावण्यं सर्वविद्याविशारदं ॥ etc.

Libellus capita quinque continet. Atque quatuor e *Sudarṣanasanhitá* desumta sunt. Medium, quo Hanúmatis mille nomina traduntur, Rámáyaṇae pars esse dicitur. Incipit: ऋषिरु उवाच ॥ ऋषे लोहगिरिप्राप्तः ॥ सीताविरहकातरः ॥ भगवान्कृतवान्रामः ॥ किं तु त्वं ब्रूहि विस्तरात् ॥१॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ रामो मनुजदेहो यं ददर्शाग्रे कपीश्वरं ॥ हनूमंतं जगत्स्वामी वालार्कसमतेजसं ॥२॥

Hic codex non ante annum 1820 exaratus est. (WILSON 322.)

164.

Foll. 550–559. *Hanúmatkavacham*, Hanúmatis lorica, preces, quibus Hanúmat quinqueceps adoratur. Libellus e *Sudarṣanasanhitá* desumtus est. Incipit: ओं अस्यी पंचमुखीहनुमानकवचस्तोत्रमंत्रस्य ॥ श्रीरामचंद्र । ऋषिः । हनुमान् पंचमुखी देवता ॥ etc. Subscriptio haec: इति श्रीसुदर्शनसंहितायां सीसमरणं पंचमुखीहनुमानकवचं संपूर्णम् ॥

Pictura XII. Hanúmatem quinquecipitem repraesentat. Medium caput simiae, secundum leonis, tertium Garuḍae, quartum equi, quintum verris est, quibus Hanúmat Kṛishṇae ipsius natura divina praeditus esse indicatur. In fol. 559. haec leguntur: ओं संवत् १८ ७३ भाशुति तृतीयस्यां रवौ लिखितं कश्मीरमध्ये हायपंडितभाभूरामकी पठनार्थी वैष्णवकौसल्यादासविद्यार्थी शुभम् ॥ Utrum haec ab eodem scriba, qui totum codicem exaravit, profecta sint, necne, non liquet, quum literatura paulum diversa esse videatur. (MILL 112[r].)

165.

Foll. 545–548. *Lakshmaṇakavacham*, Lakshmaṇae lorica, hymnus distichis 19. constans, in laudem Lakshmaṇae divini compositus, et ex Tantra quodam extractus, quod in subscriptione नारदंयतंत्र appellatur. Incipit: ओं सौमित्रिकवचं वक्ष्ये यशःकीर्तिजयप्रदं । दुर्गमे पथि दुर्गे च नराणां सर्वलक्षणं ॥१॥ भक्तकल्पतरुं देवं गौरांगं कंजलोचनं । रामानुजं महावीरं लक्ष्मणं सर्वलक्षणं ॥२॥ (MILL 112[q].)

166.

Foll. 460–495. *Gáyatrímantra*, Gáyatrí-preces, continent. Incipit libellus: ओं श्रीमते रामकृष्णाय नमः ॥ ओं उत्तिष्ठंतु महाभुता ये भुता भुमिपालका । भुतानामवरोधेन ब्रह्मकर्म समाचरेत् ॥ ओं आगच्छ वरदे देवि अक्षरे ब्रह्मवादिनि । गायत्री छंदसा माता ब्रह्मयोनि नमो स्तु ते ॥ Versus तत्सवितुः etc. sexies vicies indicatis ritibus quibusdam repetitur, ita ut singulis vicibus alii deo dedicetur. Numina, quae adorantur, haec: Brahma, Ráma, Lakshmaṇa, Hanúmat, Kṛishṇa, Gopála, Garuḍa, Vishṇu, Paraṣuráma, Nṛisinha, Ṣiva, Guru (= param brahma), Súrya, Agni, Pavana, Pṛithví, Gagana, Chandra, Hansa (parama-), Tulasí, Lakshmí, Gaurí, Ṣakti, Tatraskandha (idem Yotrapramáda epitheto ornatur[1]), Jala, Kámadeva. In fine Náráyaṇa invocatur, mutato tamen versiculo (श्रीमन्नारायणाय चरणौ शरणं प्रपद्ये). Subscriptio haec: इति श्रीचोविशगायत्री संपूर्णम् ॥

Pictura XI. Brahmanem deum in ansere sedentem, et a duobus hominibus adoratum repraesentat. (MILL 112[m].)

167.

Hujus codicis folia 57–64. *Pavaṇavijaya* (victoria de spiritu reportata) libellum continent. Incipit:

श्रीदेव्युवाच । न तिथिं न च नक्षत्रं न वायानेंदुकं बलं ।
सर्वसिद्धिकरं ज्ञानं कथयस्व मम प्रभो ॥१॥
ईश्वर उवाच । शृणुष्व कथ्यते देवि देहस्थं ज्ञानमुत्तमं ।
येन विज्ञानमात्रेण सर्वज्ञत्वं प्रजायते ॥२॥
देहमध्ये स्थिता नाड्यो बहुरूपास्तु विस्तरा(त्) ।
ज्ञातव्याश्च बुधैर्नित्यं स्वदेहे ज्ञानहेतवे ॥३॥

Libellus, distichis 108 constans, haud dubie e Tantra quodam desumtus est, quum a Bhairava cum Deví communicatus esse dicatur. Venarum trium in corpore principalium, quae Iḍá, Pingalá et Sushumná[2] appellantur, natura et potestas mystica describuntur.

---

[1] ओं तत्स्कंधाय विद्महे योत्रप्रमादाय धीमही । etc. Cujus epitheti origo reconditioris non est indagationis.

[2] इडा वामे तु विज्ञेया दक्षिणे पिंगला तथा ।

In fine de tribus spiritus coercendi modis (Rechaka, Púraka, Kumbhaka) agitur.

Libellus anno 1370 exaratus est. (WALKER 191^{b}.)

168.

Hujus voluminis folia 18–60. carmen *Ánandalaharí* (voluptatis unda) sive *Saundaryalaharí* (pulchritudinis unda) appellatum, a *Ṣankara* scriptum, continent. (A.) Celebratur eo Ṣivae uxor, vel ἐνέργεια. Mysticam doctrinam auctor pluribus distichis (cf. 9–11.) respicit, neque tamen versui unicuique, quod a scholiastis quibusdam fit, significatio recondita obtrudenda est. Ceterum auctor voce Draviḍaṣiṣu (Draviḍae filius) ad se ipsum alludit.

Scholiasta, qui, vero nomine celato, in fine libri *Kaivalyáṣrama*, Govindae discipulus, appellatur, mysticae interpretationi, praecipue in initio carminis, operam navat, librosque mysticos (Tantra) plurimos laudat[1]. Quos, additis aliis auctoribus et libris, enumerare operae pretium est. Literis cursivis eos notavi, qui etiam a scholiasta B. citantur. Abhinavagupta 34. Aṣeshakulavallarí 12. *Átharvaṇavede saubhágyakáṇḍa* 11. 33. 34. *Kádimata* 3. 19. 21. 32. 33. 96. *Kubjikátantra* 14. Kaurma (pur.) 101. Kramastuti v. Ṣankara. *Chatuḥṣatí* 10. 19. Chidgaganachandriká 1. *Jnánarṇava* 5. 32. Tripurárṇava 1. 3. *Dattátreya* 2. 96. Daṣarúpaka (alank.) 51. *Devípuráṇa* 25. Dharmácháryastuti 19. Navaratnamálá 35. Padmaváhiní 14. Parástotra 33. Parimala 1. Bhagavadgítá 27. Prapanchasáre Bhuvaneṣvarístotra 32. Manoramá 7. Mantrapáráyaṇántargatavágvádinímantroddháre vidyárthaprakáṣiká 1. Mantradevaprakáṣiká 95. Mahimnaḥ stuti 41. *Mánasollása* 1. 14. 33. Márkaṇḍeya (pur.) 81. 95. 101. Yájnavalkya 1. Yogánuṣásana 38. *Yoginíhṛidaya* 1. 14. 33. 95. *Rudrayámala* 1. 8. 19. 35. 94. Vásishṭharámáyaṇa 1. 99. Vidyáraṇya in libro Vidyárthadípiká 33. Ṣankaráchárya in libro Kádikramastuti 4. 95. *Ṣámbhavadípiká* 24. *Ṣáradátilaka* 1. 33. Ṣivadṛishṭi 1. Sakalajananístava 35. *Sanketapaddhati* 1. 11. 19. 33. *Sangítaṣástra* 94. *Siddhisopána* 9. Subhagodaya 21. Skándapuráṇa 1. 35. 37. *Svachandasangraha* 32. Varias lectiones uterque scholiasta plurimas memorant. Quod distichon in Haeberlini anthol. 75. legitur, ab utroque omittitur. Dist. 85. post 87, 94. post 91. denique 95. 98. 93. 96. 99. 97. 100. in codice A. collocantur. Post 92. hoc dist. inseritur et a scholiasta explicatur: समानीतः पद्मां (sive etiam पद्मां) मणिमुकुरतामंबरमणिर्भयादास्यस्यांतःस्तिमितकिरणश्रेणिमसृणः। दधाति त्वद्वक्त्रप्रतिफलनमश्रांतविकचं निरातंकं चंद्रान्निजहृदयपंकेरुहमिव॥ Dist. 88. Kaivalyáṣramas insiticium putat, quippe quod in optimis codicibus non legatur (नायं श्लोकः शंकराचार्याणां सांप्रदायिकमलप्रालदेशीयानां पुस्तकेषु यतो नास्ति नापि दाक्षिणात्यपुस्तकेषु). Dist. 103. in codice C. solo legitur.

Codex anno 1697 a Giridhara quodam exaratus est. (WILSON 243^{b}.)

169.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 229. Long. 10. Lat. $4\frac{1}{2}$. Linn. variant.

Hujus voluminis folia 1–51. eundem hymnum continent, cum commentario praestantissimo a *Gauríkántasárvabhauma*[2] scripto. (B.) Gauríkántas Kaivalyáṣramae commentario usus esse videtur, nam et in ceteris cum eo consentit, et eosdem fere auctores laudat. Sed res multo lucidius explicat, varias lectiones refert et perpendet, mystica interpretatione (gúḍhartha, tántrikam vyákhyánam, tántrikamatam) rarius utitur. Ad cognoscenda vero Tántricorum arcana vix dicam quantum utilis est. Dist. 28. post 90. explicat, etiamsi in nonnullis codicibus priore loco legi eum non latuerit. Praeter eos libros et auctores, quos supra notavi, hos laudat: Kámikátantra 1. 11. Kulachúḍámani 100. Tantraraja 99. Tantrasára 19. Dákshiṇátyácháryás 67. Bhairavatantra 14. Mátṛikáhṛidaya 1. Vámakeṣvaratantra 5. Ṣaktitantra 10. Ṣaivatantra 10. Ṣyámarahasye Bhávachúḍámaṇi, praeterea saepissime Viṣvaprakáṣa lexicon. In dist. 31. quum Ṣankaras tantrarum 64. mentionem faciat, singula recenset. Sunt vero haec: 1. Mahámáyáṣambaram. 2. Yoginíjálaṣambaram. 3. Tattvaṣambaram. 4–11. Bhairavâshṭakam, scil. 4. Siddhibhairavam. 5. Máyikabhairavam. 6. Kankálabhairavam. 7. Kálágnibhairavam. 8. Ṣaktibhairavam. 9. Yoginíbhairavam. 10. Mahábhairavam. 11. Bhairavanáthatantram. 12–19. Bahurúpáshṭakam, scil. 12. Bráhmítantram. 13. Máheṣvarítantram. 14. Kaumárikam tantram. 15. Vaishṇavítantram. 16. Váráhítantram. 17. Indráṇítantram. 18. Chámuṇḍátantram. 19. Ṣivadútítantram.

---

[1] Incipit: शब्दायमानतिमिरावलिसेव्यमानं निःस्यन्दमानतिमिरोर्ध्वगसान्ध्यरागं। विघ्नान्धकारतरणिं तरुणार्कशोणं (°bham) वन्दे द्य नागनगयोरवियोगयोगम् ॥१॥

[2] Incipit: ओंकारोत्तमरम्यहर्म्यनिलयप्रासादमध्यस्थितां। कामाख्यां भुवनेश्वरीं निरूपमां ब्रह्मादिभिर्वंदितां ॥ योगींद्रैकनिषेवितां त्रिजगतामुत्पत्तिनाशस्थलीं ॥ ज्ञानानंदमयीं महोदयकरीं कांचिद्भजे देवतां ॥१॥ Auctor, e Bengalia boreali oriundus, commentarium Ánandalaharítarí appellavit. In fine hoc distichon legitur: यो नानाविधशास्त्रतर्कनिपुणश्चक्रे निबंधान् बहून् पूजां भूरिमहीभुजां सदसि यो लेभे तिधीमान् कविः। यो गोडोत्तरदेशदिग्गज इह श्रीसार्वभौमो महान् भट्टाचार्य ईमां स एष विदधे टीकां मुदे वाग्विदां ॥२॥

20–27. Yámaláshṭakam (in quorum numero Rudrayámala etc.). 28. Chandrajnánam. 29. Málinítantram. 30. Mahásammohanam. 31. Vámajushṭam (Vámakeṣvaratantram, quod etiam Chatuḥṣatí appellatur). 32. Mahádevam. 33. Vátulam. 34. Vátulottaram. 35. Kámikam. 36. Hṛidbhedam. 37. Tantrabhedam. 38. Guhyatantram. 39. Kalávádam (Kámaṣástram Vátsyáyanádimatam). 40. Kalásáram. 41. Kuṇḍalikámatam. 42. Matottaram. 43. Víṇátantram. 44. Trotalam. 45. Trotalottaram. 46. Panchámṛitam. 47. Rúpabhedam. 48. Bhútoḍḍámaram (?). 49. Kulasáram. 50. Kuloddeṣam. 51. Kulachúḍámaṇi. 52. Sarvajnánottamam. 53. Mahákálímatam. 54. Aruṣam. 55. Mediníṣam. 56. Trikuṇḍíṣvaram. 57. Púrvam. 58. Paṣchimam. 59. Dákshiṇyam. 60. Uttaram. 61. Niruttaram. 62. Vimalam. 63. Vimalogyam. 64. Devítantram: तत्र महामायाशंबरतंत्रं अन्यस्मिन्पदार्थेऽन्यथाप्रतिभानरूपमायाप्रपंचरचनोपायप्रतिपादकमैंद्रजालिकविद्यारूपं १॥ योगिनीजालशंबरतंत्रं योगिनीजालदर्शनोपायप्रतिपादकं २॥ तत्त्वशंबरं इंद्रजालविद्याविशेषः पृथिव्यादितत्त्वानामन्यत्वान्यबोधोपायप्रतिपादकं ३॥ भैरवाष्टकं। यथा सिद्धिभैरवतंत्रं ४॥ मायिकभैरवतंत्रं ५॥ कंकालभैरवतंत्रं ६॥ कालाग्निभैरवतंत्रं ७॥ शक्तिभैरवतंत्रं ८॥ योगिनीभैरवतंत्रं ९॥ महाभैरवतंत्रं १०॥ भैरवनाथतंत्रं ११॥ एतान्यष्ट तंत्राणि कापालिकमतप्रतिपादकानि ॥ बहुरूपा शक्तिः। तत्प्रतिपादकतंत्राणामष्टानां गणो बहुरूपाष्टकं। तथा ब्राह्मीतंत्रं १२॥ माहेश्वरीतंत्रं १३॥ कौमारिकं तंत्रं १४॥ वैष्णवीतंत्रं १५॥ वाराहीतंत्रं १६॥ इंद्राणीतंत्रं १७॥ चामुंडातंत्रं १८॥ शिवदूतीतंत्रं चेति १९॥ यमला नाम’ला नाम (?) सिद्धांबा। तत्प्रतिपादकानि तंत्राणि रुद्रयामलादीन्यष्टौ। शाक्ततंत्रतया चतुःषष्टितंत्राणामपि यामलतया व्यवहारः २७॥ चंद्रज्ञानतंत्रं कामेश्वर्यादिषोडशनित्याप्रतिपादकं कापालिकमतदर्शकं च २८॥ मालिनीतंत्रं समुद्रयानोपायप्रतिपादकं २९॥ महासंमोहनं जाग्रतामपि निद्रितोपायप्रतिपादकं ३०॥ वामजुष्टं वामकेश्वरतंत्रं। चतुःशतीत्यपि कथ्यते ३१॥ महादेवतंत्रं वटुकादिसिद्धिकुलाचारप्रदर्शकं ३२॥ वातुलं ३३ वातुलोत्तरं ३४ कामिकं [illegible]ति ३५ तंत्रत्रयं क्षेत्रकर्षणादिविधिप्रतिपादकं ॥ हृद्भेदतंत्रं कापालिकाचारप्रदर्शकं ॥३६॥ तंत्रभेदगुह्यतंत्रयोः ३७ ३८ प्रकाशं रहस्यं वा परकृतमंत्रतंत्रप्रयोगानां परावृत्त्युपायाः दर्शिताः ॥ कलावादं कामशास्त्रं वात्स्यायनादिमतं ३९॥ कलासारं रूपादिवृत्त्युपायप्रतिपादकं ४०॥ कुंडलिकामतं गुटिकासिद्धिप्रदर्शकं। गुटिका पानपात्रं ४१॥ मतोत्तरतंत्रं (sed in margine supra तंत्रोत्तर legitur) संसिद्धिप्रतिपादकं ४२॥ वीणातंत्रं। वीणा नाम योगिनी। संभोगयक्षिणीत्यस्या नामांतरं। तस्याः साधनोपायदर्शकं ४३॥ त्रोतलतंत्रे गुटिकांजनपादुकासिद्धिः ४४॥ त्रोतलोत्तरतंत्रे चतुःषष्टिसहस्रसंख्ययोगिनीनां दर्शनोपायाः ४५॥ पंचामृततंत्रं पृथिव्यादिपंचभूतानां साधनेन मरणाभावप्रतिपादकं कापालिकतंत्रं ४६॥ रूपभेदादिपंचतंत्राण्युच्चाटनादिप्रयोगप्रतिपादकानि ५१॥ सर्वज्ञानादितंत्रपंचकं कापालिकसिद्धांतैकदेशिदिगंबरमताचारप्रदर्शकं ५६॥ पूर्वतंत्रादिदेवीमतपर्यंतं तंत्राष्टकं दिगंबरैकदेशिक्षपणकमताचारप्रदर्शकं ६४॥ Hi 64. libri, ab omnibus vel infimae originis hominibus legendi, voce Kulamárgatantra comprehunduntur. Quinque mysteria, Ṣubhágama appellata, scilicet Vasishṭhasanhitá, Sanakasanhitá, Sanandanasanhitá, Sanatkumárasanhitá, Ṣukasanhitá a via Vedis praescripta non discedunt, ideoque Samayáchára appellantur. *Mixti* generis libri sunt nonnulli alii, velut Chandrakalátantram, Jyotsnápakshatantram, Kalávidhitantram, Kulárṇavatantram, Kuleṣvarítantram, Bárhaspatyatantram, Bhuvaneṣvarítantram, Durvásomatatantram, Jnánárṇavatantram, Dakshiṇámúrttisanhitá. Ad v. 19. scholiasta literas Bengalice sive Devanágarice exaratas memorat (Gauḍanágaralipi).

Codex anno 1779 a Bhúdeva scriptus est. (WALKER 179[a].)

170.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 78. Long. 16½. Lat. 5½. Linn. 10–12.

In foliis 1–27. idem hymnus exstat. (C.) In marginibus commentarius brevis auctoris anonymi adscriptus est. Incipit: पुरा किल वाराणस्यां ब्रह्ममीमांसाभाष्यकारो द्रविडदेशीयो द्वैतवादविमुखो जगद्विजयी परिव्राजकाचार्यः श्रीशंकराचार्यः शंकरप्रतिमोऽपि शक्तिविधूरतया चिरमविरतक्लेशमनुभूतवान् अथ शक्तिवैधूर्यविजृम्भितेयं मम दुःखधारेति ज्ञानपरिपाकतो निर्णीय शक्तिकलायां श्रीमदन्नपूर्णायाः प्रसादं व्रजन्नेवोर्द्धपथे धर्म्मखेदेन निष्पन्नतामाप्तस्तत्रैवं ब्रह्मशक्तिं स्तौति स्म शिव इत्यादि।

Codex post annum 1820 exaratus est. (MILL 2[a].)

171.

Foll. 72–92. (linn. 7.) idem carmen continent, post annum 1820 exaratum. (D.)

Editiones exstant Calcuttensis anni 1824, et parum accuratae Troyeri in Journ. As. 1841 et Haeberlini in Anthologia.

Haec folia hujus seculi initio exarata sunt. (MILL 62[c].)

172.

Foll. 106–114. ejusdem hymni textum continent, post annum 1822 exaratum. (E.)

De codice Berolinensi cf. Weber, p. 361. (WILSON 328[c].)

173.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 83. Long. 10½. Lat. 4. Linn. 11.

Bhuvaneṣvarístotram, hymnus in Sarasvatím deam, Bhuvaneṣvarís formam gerentem, a *Prithvídhara,* Ṣambhunáthae discipulo, compositus. Ad doctrinam Tántricam auctor identidem alludit. Carmen distichis 45 constat, quorum 35 prima Ṣárdúlavikríḍita metro composita sunt. Initium desideratur, nam quae nunc folia numeris १. २ notata sunt, iis, recentiore manu additis, commentarius ad dist. 2 repetitur. Commentarii tamen pars major ad distichon primum superstes est. Disticha 2–4 haec:

आदिक्षांतविलासलालसतया तासां तुरीया तु या
  क्रोडीकृत्य जगत्त्रयं विजयते वेदादिविद्यामयी ।
तां वाचं मयि संप्रसादय सुधां कल्लोलकोलाहल-
  क्रीडाकर्णजवर्णनीयकवितासाम्राज्यसिद्धिप्रदां ॥२॥
कल्पादौ कमलासनोऽपि कलया विद्धः कयाचित्किल
  त्वां ध्यात्वांकुरयांचकार चतुरो वेदांश्च विद्याश्च ताः ।
तन्मातर्ललिते प्रसीद सरलं सारस्वतं देहि मे
  यस्यामोदमुदीरयंति पुलकैरंतर्गता देवताः ॥३॥
मातर्देहभृतामहो धृतिमयी नादैकरेखामयी
  सा त्वं प्राणमयी हुताशनमयी बिंदुप्रतिष्ठामयी ।
तेन त्वां भुवनेश्वरीं विजयिनीं ध्यायामि जायां विभो-
  स्त्वत्कारुण्यविकाशिपुण्यमतयः खेलंतु मे सूक्तयः ॥४॥

Distichis 36–40. Prithvídhara magistrum laudat:

श्रीसिद्धनाथ इति कोऽपि युगे चतुर्थे
  प्राविर्बभूव करुणावरुणालयोऽस्मिन् ।
श्रीशंभुरित्यभिधया स मयि प्रसन्नं
  चेतश्चकार सकलागमचक्रवर्ती ॥३६॥
तस्याज्ञया परिणतान्वयसिद्धविद्या
  भेदास्पदैः स्तुतिपदैर्वचसां विलासैः ।
तस्मादनेन भुवनेश्वरि वेदगर्भे ।
  सद्यः प्रसीद वदने मम संनिधेहि ॥३७॥
श्रीसिद्धनाथ करुणाकर शंभुनाथ
  श्रीशंभुनाथ करुणाकर सिद्धनाथ ।
सर्वापराधमलिनेऽपि मयि प्रसन्नं
  चेतः कुरुष्व शरणं मम नान्यदस्ति ॥३९॥
इत्थं प्रतिक्षणमुदश्रुविलोचनस्य
  पृथ्वीधरस्य पुरतः स्फुटमाविरासीत् ।
दत्त्वा वरं भगवती हृदये प्रतिष्ठा
  शास्त्रैः स्वयं नवनवैश्च मुखेऽवतीर्णा ॥४०॥

Additus est commentarius, *Siddhasárasvatadípiká* appellatus, a *Padmanábha,* Dámodarae et Arvádevís filio, Lakshmídharae nepote[1], compositus. Expositionem mysticam Padmanábha plus justo urget, ceterum in explicandis auctoris verbis satis accuratus. Auctores et libros hosce laudat. a, *Tántricos:* Chaṇḍírahasya, dist. 23. Chatuḥṣatí 1. 2. 8. 10. Tripurásárasamuchchaya 1. 4. 8. 10. Náradíya 10. Puraṣcharaṇapaddhatimálá 10. Prapanchasára 1. 4. etc. *Bháratácharya* 13. Mantramuktávalí 13. Yogasiddhiprakriyá 10. Rudrayámala 3. *Laghupaṇḍita* 1. 6. 9. 10. 19. 31. Vaiṣampáyanasanhitá (fol. 80[a]). Ṣáradátilaka 3. etc. Ṣrípati 34. Ṣrímatottara 1. Sanketapaddhati 2. b, *Grammaticos et lexicographos:* Anekárthadhvanimanjarí. Abhidhánachintámaṇi (Hem.). Amara. Ekáksharanámamálá. Ekáksharábhidhánakosha. Kavikalpadruma. Kávyakámadhenu. Kumára (gr.). Kedárae Vṛittiratnákara. Kriyákalápa 6. Bháskaramiṣra 6. Bhímasena (gr.). Viṣvaprakáṣa. Sarasvatí. Haláyudha. c, *Miscellaneos:* Kálidása. Kávyakalpalatá. Kávyaprakáṣa. Kumárasambhava. Gítagovinda. Manu. Samudra 19. Sarasvatíkaṇṭhábharaṇa. Siddhántaṣiromaṇi jyotiḥṣástra. Sulhaṇa 34 (poeta: सप्तर्षिहस्तावचितावशेषाण्यधो विवस्वान्परिवर्तमानः).

Codex anno 1709 a Brahmadeva Abhira exaratus est. In fine haec leguntur: स्वस्ति श्रीशके १६।३१ वर्षे विकारिनामसंवत्सरे ॥ आश्वीनमासे शुक्लपक्षे नवम्यां भृगुवासरे ॥ तद्दिने सिद्धसारस्वतदीपिका समाप्ता ॥ etc. (WILSON 312.)

174.

Rotulus chartae tenuissimae Ind. Lit. Devan. Long. 17. Lat. 1¾.

Devíkavacham, quo libello, distichis 53 constante, Durgae colendae preces traduntur. Incipit: शतानीक उवाच । यद्गुह्यं परमं लोके सर्वरक्षाकरं नृणां । यन्न कस्यचिदाख्यातं तन्मे ब्रूहि पितामह ॥१॥ श्रीब्रह्मोवाच ॥ अस्ति गुह्यतमं विप्र सर्वरक्षाकरं परं । देव्यस्तु कवचं पुण्यं तच्छृणुष्व महामुने ॥२॥ प्रथमं शैलपुत्रीति द्वितीयं ब्रह्मचारिणी । तृतीयं चण्डघंटेति कूष्माण्डेति चतुर्थकं ॥ पंचमं स्कंदमातेति षष्ठं कात्यायनीति च । सप्तमं कालरात्रीति महागौरीति चाष्टमं ॥ नवमं सिद्धिदात्रीति नव दुर्गाः प्रकीर्तिताः । उक्तान्येतानि नामानि ब्रह्मणैव महात्मना ॥५॥

In fine Argalástotram et preces kílaka appellatae leguntur.

Libellus hujus seculi initio exaratus est. Picturis duabus Durgá repraesentatur. (OUSELEY 714.)

---

[1] Lakshmídhara Ṣáṇḍae filius, Bálaṣarmaṇis, e regione Gurjarensi oriundi, nepos fuit. Quo stemmate Padmanábha Dámodarae, Sangítadarpaṇae auctoris, filius fuisse proditur.

C. CARMINA ARTIFICIOSA (KAVYA).

175, 176.

Opus unum voluminibus duobus compactum. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 11. Lat. 5. Linn. plerumque 9. Vol. I. foll. 204. Vol. II. foll. 236.

Inest *Raghuvanṣa Kálidásae* poetae, quo carmine epico, undeviginti libros continente, reges a Sole oriundi inde a Dilípa usque ad Agnivarṇam celebrantur. In marginibus Mallináthae commentarius adscriptus est. (B.)

Duas esse hujus carminis recensiones, alteram antiquiorem, qualem a Mallinátha exhiberi, alteram recentiorem, a Vṛihaspatimiṣra et Bharatasena scholiastis traditam, Stenzler in editione sua praestantissima probavit. Quibus tertiam adderemus, si mutationes a librariis inter scribendum insolenter factae eo nomine dignae essent. Quos mihi codices manu scriptos perlustrare contigit, ii Stenzleri sententiam confirmabant, qua nullum exemplar inveniri statuit, quod unam alteramve recensionem accurate redderet. Mallináthas ipse passim varias lectiones citat, quas in codicibus suis invenerat. Quae nostrorum codicum sit conditio, ita optime cernetur, si librorum I–V. cum Stenzleri editione collatorum variam lectionem recensuero. Quo facto codicem B. plerumque cum Mallinátha consentire, codicem A, quamvis antiquissimum, magis differre, Millianum C. medium occupare locum, codicem vero Bengalicum D. recentissimam exhibere recensionem apparebit. Praeterea varias lectiones addidi, a Mallinátha ipso memoriae traditas.

Liber I.

3. मोहात् A. B. C. M. quid legerit non constat. 3. प्रणोदित: A. B. C. 11. महीभृतां A. B. C. 14. विभाविना B. 17. ञात्मनो pro ञा मनो: A. 19. व्यावृता pro ञकुंठिता A. B. C. etiam a M. laudatur. 21. ञर्थान् A. B. 25. धर्मायैव B. 28. दष्टोऽंगुष्ठ इवाहिना A. B. C. Post d. 34. hoc dist. in A. additur: गंगां भगीरथेनैव पूर्वेषां पावनक्षमां । ईप्सता संततिं न्यस्ता तेन मंत्रिषु कौशला ॥ B. C. pro altero hemistichio hoc ponunt: इच्छता संततिं तेन न्यस्ता मंत्रिषु कोशला: ॥ 36. ञाश्रितौ pro ञास्थितौ A. B. 37. परिगताविव A. 38. उत्करै: A. B. C. Inde a 42. dist. nonnulla transposita. 44. 45. 43. A. C. 42. 45. 43. 39. 40. 41. 44. B. 45. उपागतान् pro उपस्थितान् C. 49. स्कंधासक्तसमित्कुशै: । ञग्निप्रत्युद्गमात्पूतै: पूर्यमाणां तपस्विभि: ॥ A. B. C. Post d. 52. ञाकीर्णमृषिपत्नीनामुटजद्वाररोधिभि: । ञपत्यैरिव नीवारभागधेयो चितै मृगै ॥ C. 54. विश्रामये° A. C. 57. पादौ A. 59. 58. C. 61. लक्ष B. C. लक्ष्य A, idemque in utroque commentarii codice legitur, ideoque restituendum. 67. 66. B. C. 68. प्रकाश्चांधकारश्च A. C. 69. शुद्धवंशा B. तु pro हि A. 70. विनेतर्मा A. C. वितानं मां B. ञाश्रमपादपं B. C. 71. ऋणबंधमवेहि मे A. नवबद्धस्य दंतिन: A. B. C. 72. तस्माद्यया विमुच्येऽहं A. 73. °नो यथा ह्रद: B. 76. इमां देवीमृतुस्नातां स्मृत्वा सपदि सत्वर: । प्रदक्षिणक्रियातीतस्तस्या: कोपमजीजन: ॥ A. B. C. quod distichon in B. quidem subditicium esse (क्षेपक) notatur. Genuinus versus subinde paulum corruptus ita traditur: धर्मलोपभयाद्राज्ञीमिमां संचित्य सत्वर: etc. B. C. Post 79. hic versus subditicius: ञवेहि तदवज्ञानादनपेक्षं (°नाये° cod.) मनोरथं । प्रतिबध्नाति हि श्रेय: etc. B. Post d. 80. in B. sed post 81. in C. hoc dist. additur: स त्वमेकांतरां तस्या मदीयां वत्समातरं । ञाराधय सपत्नीक: सा वां कामं विधास्यति ॥ 81. स गां मदीयां सुरभे: A. C. Post 83. ताम्रललाटजां रेखां बिभ्रती सासितेतरां (°संसि° C.) । संध्या प्रातिपदेनेव प्रतिभिन्ना (°द्युतिभिन्ना C.) हिमांशुना ॥ A. C. 85. महीभृत: A. B. 86. ञाशंसितावंध्यप्रार्थनं A. B. C. 89. स्थानं pro स्थितिं A. B. C. 91. भूया: pro स्थेया: B. 93. ऊर्जितश्रियं A. B. C.

Liber II.

6. ञाददानां A. B. et Mallinátha, ञादधानां C. quod sensu carens etiam in Stenzleri textum irrepsit. 8. गुरुहोम A. B. C. 13. मनोकहाकंपन A. 21. ञात्मसिद्धे: A. 31. लग्नांगुलि: B. 35. ञवैहि A. B. 36. ऽयं pro ऽसौ A. 38. मतंगजानां pro वनद्विपानां A. 39^{b}. कलेव B. 40^{b}. क्षणोति A. 43^{b}. तु pro हि A. 45^{b}. विमुच्यतां B. C. 46. गिरिकंदराणां दंष्ट्रामयूखै: शकलं प्रकुर्वन् A. गिरिकंदराणां etiam in C. 49. ञपराधदंडात् A. C. °रंडात् B. 52^{a}. वाचो A. 54^{a}. कथ च A. 54^{b}. नु A. B. 58. जात: pro वृत्त: A. C. 60. ञधोमुखस्य B. C. 63. वत्स pro पुत्र B. 65. उपयुंक्ष्व etiam pro उपभुंक्ष्व legi M. monet. 66. ऋषे: pro गुरो: A. C. idemque in textu restituendum videtur, quum in nostris quidem M. commentariis vox गुरो: desit, at vero ऋषे: reperiatur. Ibid. ञौधस्यं A. B. 69. वत्सनिपीतशेषं A. B. C. शुद्धं यशो भूय इव A. B. शुद्धं यशो मूर्तिमिव C. 71. ततस्तु होतारं B. ततश्च होतारं B. pro ञनंतरं भर्तु:. Ibid. ञनुभाव: pro प्रभाव: A.

Liber III.

1. कौमुदीमहमिति के चित्पठंति M. Postea in C. hoc distichon inseritur: ततो विशां पत्युरनन्यसंततेर्मनोरथं किंचिदिवोदयोन्मुखं । ञनन्यसौहार्दरसस्य दोहदं प्रिया प्रपेदे प्रकृतिप्रियंवदा ॥ Post d. 3. मुखेन सा केतकपत्रपांडुना कृशांगयष्टि: परिमेयभूषणा । स्थितास्पताराकरयोनेंदुमंडला विभातकल्पां रजनीं व्यडंबयत् ॥ A. C.

4. महीं pro भुवं A.B.C. मत्सुत: A.B.C. 6. अस्य A. s.m. et Mallinátha. बुभूव दु:प्रापं A. Post 6. दिनेषु गच्छत्सु मधूकपांडुरं तदीयमाश्यामसुखं स्तनद्वयं। समुन्नमो वारणदंतकोशयोर्बभार कांतिं गवलापिधान्ययो: ॥ A. 9. 8. A.C. 9. भ्रमरावलीढयो: A.C. °लीन° B. 12^a. अधिष्ठिते A.B.C. गर्भवेश्मनि A.B.C. गर्भकर्मणि a M. memoratur. 13^b. अक्षतं A. Post 16. स वीक्ष्य पुत्रस्य चिरात्पिता मुखं निधानकुंभस्य युवेव दुर्गत: । मुदा शरीरे प्रबभूव नात्मन: पयोधिरिंदूदयमूर्छितो यथा ॥ A. 19^a. °नृत्तै:. 24. न व्यहीयत A. B.C. 25. °शिष्यया। पितुर्मुदं तेन शिशुस्ततान स: A. 28. वृत्तचूल° A.C. 30. पवनातिवर्त्तिभि: A. 31. मंत्रवित् A. 32^b. गंभीर° A. B. 33. तमोपहं A. B.C. 37. दुरासह: A. 39. अत: परं A.B. रक्षतां A.B. 41. नि:स्यंद A. निष्स्यंद B. 44. यतो pro सदा A. B. 45. सता pro सदा A. 46. श्रुते: pro शुचे: B. 50. अनुसारिणा B. et uterque commentarii codex. 51. तत: प्रहस्याह पुन: पुरंदरं व्यपेतभीर्भूमिपुरंदरात्मज:। A. गर्वे pro सर्गे A. B. C. 53. मार्गणं pro सायकं A. C. 55. शचीपत्रलताक्रियोचिते A. B. C. 56^a. मयूरपक्ष्मणा A. B. C. 57^b. तुमलं B. C. et M. 60. व्यपरोपणोद्धतं A. C. व्यपरोपणोद्धृतं B. 61^b. च व्यथां A. निस्वनै: A. C. 62. विधीयते A. 63^a. अभंगम° A. 63^b. अवैहि A. C. किमिच्छसीति तमाह A. 64. असमग्रनिसृतं A. °नि:सृतं C. दिलीपसूनु: A. 65^b. °प्रयतश्च मद्गु° A. 68. हर्षजडेन A. B. et M. हर्षचलेन C.

Liber IV.

Pro dist. secundo A. B. C. hoc inserunt: न्यस्तशस्त्रं दिलीपं च तं च शुश्रुवुषां पतिं। राज्ञामुद्धतनाराचे हृदि शल्यमिवार्पितं ॥ 3^b. सुप्रजा: B. 4^b. पैत्र्यं A. Post dist. 7. A. secundum Mallináthae collocat, proxima vero ita invertit: 10. 9. 8. C. vero: 8. 13. 12. 10. 9. 13. °दर्शिन: A. B.C. 14. लब्धप्रशमनं A. Post 14. hoc dist. in A. inseritur: निर्विष्टलघुभिर्मेघै: सवितुस्तस्य चोभयो: । वर्धिष्णवो दिशां भागान् प्रतापा यत्र रेचिता: ॥ distichon vero genuinum pro varia lectione (पाठांतर) datur. B. C. post d. 15, A. vero post d. 16. hoc inserunt: अधिज्यमायुधं कर्तुं समयोऽयं रघोरिति। स्वं धनु: शंकितेनेव संजह्रे (संहृतं A.) शतमन्युना ॥ 16. पर्यायोद्यतकार्मुकौ A. B. C. et Mallinátha, qui etiam alteram lectionem, a Stenzler perperam receptam, exstare dicit. 17. विलसत्कासचामर: A. C. Pro d. 20. quod in margine tantum exstat, A. hoc: तस्य गोभुद्भिरेक्षाणां कर्णोत्पलनिपातिनां। स्वरसंवादिभि: कंठै: शालिगोप्यो जगुर्गुणान् ॥ Pro कथोद्घातं M. aliam laudat lectionem कथोद्भूतं. 25. सम्यक् तस्यै हूतो वह्नि: A. 26. मूलपर्यंत: A. B. C. 29. स्यंदनोत्कीर्णै: A. तुरगोत्कीर्णै: B. Post dist. 29. in B, at in C. post d. 31. hoc additur: पुरोगै: कलुषास्तस्य सह प्रस्थायिभि: कृशा: । पश्चात्प्रयायिभि: पंकाश्चक्रिरे मार्गनिम्नगा: ॥ idque distichon in commentario codicis B. explicatur, non vero in E. 30. 31. A. 30. पुरोगास्तदनंतरं A. B. C. पश्चाद्रथानीकं A. B. C, eaque lectio etiam a M. laudatur. 37. प्रवणा: pro प्रणता: B. 38. उत्कलादेशितपथ: A. B. °भिमुखं A. Pro कपिशां a nonnullis करमां lectum esse M. tradit. Post 41. A. B. C. hoc distichon inserunt, quod etiam in codice E. explicatur: वायव्यास्त्रविनिर्धूतात्पक्षविद्धान्महोदधे: । गजानीकात्स कालिंगं तार्क्ष्य: सर्पमिवाददे ॥ 42. दलैस्तस्य A. यश: पपु: A. C. 46^b. मरीच° B. Post d. 46. in A, post 47. in C. hoc inseritur, et in commentario E. post 47. explicatur: आजानेयखुरक्षुण्णपक्कलाक्षेत्रसंभवं। व्यानशे सपदि व्योम कीटकोशाविलं रज: ॥ Pro d. 47. C. distichon 54. ponit. 53. रामेषूत्सारि° A. 54. in A. deest. 55. मरुलां C. मुरचीं lectionem M. laudat. 56. संजितै:, quod a radice सज् derivandum, et A. habet et M. laudat. मर्मर: pro वर्मभि: A. C. 57^a. °बद्धानां A. 62. तुमुल: A. C. Post d. 66. hoc additur in A. B: जितानजय्यस्तानेव कृत्वा रथपुर:सरान्। महार्णवमिवौर्वाग्नि: प्रविवेशोत्तरापथं ॥ idem in C, nisi quod initio ita legitur: जितानजय्य: काकुत्स्थ:. 67. वंक्षूतीर° A. वंकू° C. 69. अक्षोडै: B. C. Uterque commentarii codex अंकोलै: habet. 70. विविशुस्तं विशां नाथमुदन्वंतमिवापगा: ॥ A. C. 72. सत्वानां pro सिंहानां B. गुहागतानां सिंहानां C. 77^a. विमर्द: सह तैस्तत्र - - °नल: A. तत्र युद्धं C. 78. शरैरुच्छिन्नसंकेतान्. 79. परस्परस्य A. B. C. 82^a. °वर्षि A. C. 85. विश्रमयन् A. B. et Mallinátha. 86. विश्वजितमारेभे A. B. C.

Liber V.

4^b. चैतन्यमुग्रादिव दीक्षितेन A. B. C. 5^a. यद्वज्रिणो धैर्यविलोपि तन्नं A. B. 11^a. अनुग्रहेणाभिगमस्थितेन तवार्हतस्तुष्यति मे न चेत: A. 12. दुर्बलाश: प्रत्याह कौत्सस्तमपेतकुत्सं A. 20. अवाप्तविद्येन A. 25. महितो A. B. 26. तां गिरं pro संगरं A. B. C. quod etiam a M. laudatur. शृंगं सुमेरो: A. B. C. etiam Mallináthae notum. 32. मनीषी pro महर्षि: A. B. वाक्यं pro वाचं B. 34^b. ईड्य: A. B. C. 35. आलोककामात् B. चैतन्यं a quibusdam pro आलोकं lectum esse M. refert. 39. कृषकौशकानां B. 41. कीर्णांतरा pro वन्येतरा A. 43. निर्धूतदानामलगंडलेखो A. निर्धूत etiam in B. 44. व्यूष्यवतस्तटेषु A. 45. सहसा तरंगान् A. Deinde in A. C. hoc distichon inseritur: स भोगिभागाधिकपीवरेण संवेष्टिताङ्घ्रिप्रसृतेन (संवेष्टितोर्द्धप्रहरेन C.) दीर्घान्। चिक्षेप तीराभिमुख: सशब्दं हस्तेन वारीपरिघानिवोर्मीन् ॥ Aliud dist. in A. C. post d. 46. additur: कारंडवोत्सृष्टमृदुप्रवाला: (प्रताना: C.) पुलिंदयोषांबुविहारकांची: । कर्षन् स सेवाललता नदीष्ण: (शैवाल C.) प्रोहावलग्नास्तटमुत्ससर्प (lege प्रोहाव°. प्रवाहलग्ना° C.) ॥ 47. हृदा-

षगाह A. B. C. 49. तुमुलं A. चपलं C. 50[b]. कृष्टचापः B. C. 57. आदत्स्व A. B. C. 58. प्रतिषेधरूक्षं B. 63. हेमकुंभां A. B. C. 65[b]. वैतालिका ललितबंधमनोहराभिः प्राबोधयन्नुषसि वाग्भिरुषर्बुधाभं ॥ A. idemque in A. C. ubi tamen in fine उदारवाचः legitur. 66. वितंद्रो pro विनिद्रो A. यामेकतः A. B. C. 67. ह्यनवेक्ष्यमाणा A. C. ह्यनवेक्षमाना B. Subinde in A. hoc dist. insertum est: निद्रावशं त्वयि गते कथंचिदात्मानमाननरुचा भवतो वियोज्य । लक्ष्मीर्विभातसमयेऽपि हि दर्शनेन पर्युत्सुका प्रणयिनी निशि खंडितेव ॥ 69. वृंतश्लथं A. B. C. 69[b]. सौरभ्यमीप्सुरिव ते मुखमारुतस्य यन्नो गुणान् प्रति निशापरिणामवायुः ॥ A. 70. द्रुमपल्लवेषु et °गुलिका A. C. 72[b]. कांतियोगात् A. 73[a]. वनायुजास्ते A. वनजेक्षणवाह्लिदेश्याः C. Post d. 74. in A. hoc legitur: इति स विगतनिद्रस्तल्पमल्पेतरांशः सुरगज इव गंगासैकतं सुप्रतीकः । परिजनवनितानां पादयोर्व्यापृतानां वलयमणिविदिष्टं प्रच्छंदांतं मुमोच ॥

Mallinátha, scholiastarum Indicorum praestantissimus, Kálidásae praeter Raghuvanṣam etiam Kumárasambhavam et Meghadútam commentatus est, quod in praefatione his verbis ipse declarat: मल्लिनाथः कविः सोऽयं मंदात्मानुजिघृक्षया । व्याचष्टे कालिदासीयं काव्यत्रयमनाकुलं ॥ i. e. 'Mallinátha poeta, tardi ingenii homines adjuturus, tria Kálidásae poemata perspicue interpretabitur.' Usus est commentario Náthae, ex australi India oriundi, eumque ter quaterve laudat. A Raghuvanṣa eum incepisse, cum disticho superiore, tum eo probatur, quod in Kumárasambhavae lib. VII, 77 (तदेतद्रघुवंशसंजीवन्यां सुव्यक्तमवोचं), et in Meghadúta lectores ad librum priorem relegat. Mallináthae aetas ab auctoribus quibusdam pendet, quos in libris suis citat. In quorum numero non modo Maheṣvara et Hemachandra, sed etiam Vopadeva repeririuntur[1]. Non igitur ante seculum XIV. vixit, nam quod a quibusdam viris doctis seculo XII. vel XIII. floruisse dicitur, haud scio quo argumento nitatur. In Raghuvanṣa, Kumárasambhava, Ṣiṣupálavadha hi auctores et libri laudantur, a, *Grammatici et lexicographi:* Abhidhánaratnamálá *Ṣ.* I, 19. Amara. Utpalamálá *R.* VIII, 10. *K.* I, 25. *Ṣ.* VII, 67. Káṣiká. Kedára *R.* II, 1. Keṣava. Kaiyaṭa. Kshírasvámin sive Svámin. Gaṇaratnamahodadhi *R.* V. 43. Gaṇavyákhyána *K.* I, 26. II, 60. V. 67. *Ṣ.* I, 38. VII, 52. Chandriká (de verbis, à Bhaṭṭamalla laudatur) *R.* XII, 41. Chhándasa (metricus) *Ṣ.* III, 82. VII, 1. Jayáditya *Ṣ.* II, 1. Trikáṇḍaṣesha. Divákara (Vṛittaratnákaraṭíkáyám) *Ṣ.* I, 2. Durgasinha *R.* XV, 6. Dvirúpakosha. Nátha *R.* I, 23. *K.* IV, 33. VI, 39. VII, 44. Nánárthakosha. Nyásakára. Nyásoddyota *R.* II, 34. *Ṣ.* VII, 54. Padamanjarí. Pingalanága *Ṣ.* IV, 4. 8. Bhaṭṭamalla *R.* VIII, 68. XII, 4. *Ṣ.* II, 68. Bharata *R.* XIX, 36. Bháshyakára. Bhojarája *R.* XII, 19. Mahábháshya. Maheṣvara. Mugdhabodhakára *K.* II, 1. Yádava. Yáska (Niruktapariṣishṭayoḥ) *K.* II, 12. Ratnakosha *Ṣ.* V, 53. Ratnákara (de musica) *Ṣ.* I, 10. Ranti *Ṣ.* I, 20. Vallabha (gr.) *K.* I, 35. III, 61. IV, 16. *Ṣ.* II, 44. VI, 28. VII, 41. Vámana. Viṣvaprakáṣa. Vṛittikára. Vaijayantí. Ṣabdárṇava. Ṣákaṭáyana *K.* I, 35. Ṣásvata. Sajjana *R.* I, 2. 20. XVII, 29. *K.* V, 62. *Ṣ.* III, 37. Haláyudha. Hemachandra. b, *Alii auctores et libri:* Agastya (ratnaṣástre) *Ṣ.* IV, 44. Alankárasarvasva *K.* I, 44. *Ṣ.* II, 42. 74. III, 8. VII, 1. Abhinavagupta *K.* I, 8. Avasthásangraha *Ṣ.* VI, 29. Aṣvaṣástra *Ṣ.* VI, 60. Ápastamba. Áryabhaṭṭa (math.) *R.* X, 1. Áṣvaláyana. Kátyáyana. Kámandaka. Káṃatantra *Ṣ.* VI, 76. Kámaṣástra (cf. Kámasútra ad Meghad. 85.) *K.* VII, 94. Kávyaprakáṣa. Káhala *K.* VII, 91. Kauṭilya *R.* III, 29. 35. IV, 35. XV, 29. XVII, 49. 55. 56. 76. 81. XVIII, 50. Gajáyurveda *R.* I, 9. Gárgya (de ominibus) *R.* XVI, 24. Gítá. Gonarda *K.* VII, 95. Gonardíya *R.* XIX, 29. 30. Gautama *R.* I, 25. Chákshusha *R.* V, 50. Cháṇakya *R.* I, 22. Daṇḍaníti *R.* I, 26. Daṇḍin (alankára). Daṣarúpaka *K.* I, 4. 25. *Ṣ.* II, 8. IV, 54. VII, 11. Nárada *R.* III, 13. *K.* I, 8. Nárasinhapuráṇa *R.* X, 56. Naidánikás *Ṣ.* III, 72. Naishadha. Paráṣara. Páraskara *R.* III, 10. Pálakávya *R.* XVI, 3. Prayogavṛittikára *K.* VII, 82. Báhaṭa (? med.) *R.* III, 1. 2. 6. Buddha vel Budha, Kalpayuktis auctor *K.* I, 24. Bṛihaspatismṛiti *R.* XVII, 40. *K.* VII, 6. Bauddhás *Ṣ.* II, 28. Brahmapuráṇa. Brahmáṇḍapuráṇa. Bharata. Bhavishyottara. Bhágavata *Ṣ.* I, 1. Bhúpála *R.* V, 38. *K.* I, 25. VII, 91. Bhojarája *K.* II, 60. *Ṣ.* V, 10. 60. Manu. Maháyátrá (de ominibus) *R.* IV, 25. Mághakávya. Márkaṇḍeya. Mitáksharavyákhyána *Ṣ.* II, 112. Mṛigacharmíya *R.* IV, 39. *Ṣ.* V, 49. Yájnavalkya. Yogasára *K.* III, 47. Yogáchára *K.* III, 45. Rangarája *Ṣ.* II, 8. VI, 48. Ratirahasya *R.* XIX, 25. 32. Rájakandarpa *K.* VI, 40. Rájaputríya *R.* IV, 39. *Ṣ.* V, 49. Rájamṛigánka (astr.) *R.* III, 19. Rámáyaṇa. Rámáyaṇaṭíká *R.* XIII, 73. Revantottara *Ṣ.* VI, 60. Laghumánasa (astr.) *R.* III, 13. Vasantarájíya *Ṣ.* II, 8. Vasishṭha. Vágbhaṭṭa (med.) *Ṣ.* II, 96. Vátsyáyana *R.* VII, 22. XIX, 16. *K.* VII, 77. Vishṇupuráṇa. Vyása. Ṣakunárṇava *R.* XI, 26. Ṣabarabháshya *K.* VI, 9. Ṣaunaka *R.* VIII, 25. Sarvottaratvábhidhána *K.* II, 14. Sánkhyás. Sánkhyasiddhánta *Ṣ.* IV, 55. Sámudrikás *K.* I, 33. Siddhayogasangraha *R.* V, 73. III, 1. Skánda. Hayalílávatí *Ṣ.* V, 10. 60. Harivanṣa. Hárita[2].

[1] De Mediníkara cf. quod alio loco dictum est.

[2] E, Kirátárjuníya hos addo: Nítivákyámṛita I, 2. 4. 26. Mátanga IV, 32. Vidyádhara IV, 38.

Codex medio seculo superiore nitide quidem sed non satis accurate exaratus est. (WALKER 155, 156.)

177.

Hujus codicis folia 164–217. (linn. 15.) *Raghuvanşae* textum continent. (A.) In marginibus glossae multae, quibus vocabula difficiliora explicantur, adscriptae sunt.

Haec folia a Mahimasundara in Riņí urbe nitidissime exarata sunt. In fine haec leguntur: संवत् १६८५ वर्षे । आसू सुदि२ दिने ॥ श्रीरिणीनगरे ॥ श्रीजिनभद्रसूरिसंताने ॥ वा0श्रीपद्ममेरुगणि । वा0श्रीमतिवर्द्धनगणि ॥ वा0श्रीमेरुतिलकगणि ॥ वा0दयाकलशगणि । वा0श्रीअमरमाणिक्यगणिमणीनां शिष्यमुख्यश्रीश्रीश्रीश्रीसाधुकीर्त्युपाध्यायानां शिष्येण । 0महिमसुंदरेण लिखिताप्रतिः ॥ (WALKER 182[c].)

178.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 80. Long. 9. Lat. 6. Linn. 15.

Raghuvanşae textus. (C.)

Codex anno 1823 exaratus est. Scribae incuria multa vitia in librum irrepserunt. (MILL 95.)

179.

Opera duo. Lit. Bengal. Charta Ind. Long. $14\frac{1}{2}$. Lat. $4\frac{1}{2}$. Linn. 6.

Foliis 1–111. *Raghuvanşae* textus continetur. (D.) Collato capite primo librarios Bengalicos, quae eorum est levitas, etiam in hunc librum grassatos esse intellexi. Quod ex hac lectionum varietate perspicietur.

I, 3. कवियशःप्रेप्सुर्गे°. 3^b. प्रांशुगम्ये. 9^b. प्रतारितः. 10. °हेतवे. 12. शुद्धमति. 13. इवाश्रितः. 16. अधिगम्य°. 17. लेखामात्र° कुशादात्मनो. 18. रसान्नविः. 19. स्वयमेवार्थे°. 19^b. शास्त्रे चाव्याहता. 21^b. सोऽथीन्. 25. स्थित्यै प्रणयतो दंडं. 31. दाक्षिण्ययुक्तेन. 34^a. महते सुतलाभाय pro संता°. 34^b. निवेशिता pro निचिक्षिपे. Post 34. hoc d. additur: गंगां भगीरथेनेव पूर्वेषां पवनक्षमां । इच्छता संततिं न्यस्ता तेन मंत्रिषु कोषला ॥ Post 36. hic distichorum ordo: 37. 42. 45. 43. 38. 39. 40. 41. 44. 46. 38^b. उत्करै°. 49. 50. वनांतरादपावृत्तैः स्कंधासक्तसमित्कुशैः । अग्निप्रत्युद्गमात्पूतैः पूर्यमाणं तपस्विभिः ॥ आकीर्यमाणमासन्नविधिभिः समिदाहरैः । वैखानसैरधृष्याग्निप्रत्युद्गमनवृष्टिभिः ॥ 51. विविक्तीकृतवृक्षकं. 52. आतपापाय°. Sequitur d. 50. 54^a. विश्राममेयति. 54^b. तामवरोहयत्पत्नीं रथादवरुरोह च. 56. अन्वासीनं. 57. प्रीत्या प्रीति ननंदतुः. 58. आतिथेयतमातिथ्यविनीतांगपरिश्रमं. 59. अथायर्वविदस्तस्य विजितारिपुरःसरः. 60. प्रतिहंता. 61^a. संयमितारिभिः. 61^b. लक्ष्य. 62^b. वृष्टे भवति. Distt. 67. 66. transposita. 67^b. उपभुंजते. 68. प्रकाशश्चांधकारस्य. 69. तु pro हि. 70^a. विनेतर्मा. 70^b. आश्रमपादपं. 71^b. नवबद्धस्य. 72. तस्माद्यथा विमुच्येऽहं संविधातुं यथार्हसि. 73. यथा ह्रदः. 74^a. संततिस्तंभकारणं. 74^b. पुरो भर्तु°. 76. इमां देवीमृतुस्नातां श्रुत्वा सपदि सत्वरः । प्रदक्षिणक्रियातीतस्तस्याः कोपमजीजनः ॥ 79^a. अवेहि तदवज्ञानाद्यत्नापेक्षं मनोरथं. 81. स त्वमेकांतरां तस्या मदीया वत्समातरं । आराधय सपत्नीकः सा वां कामं विधास्यति ॥ 85^b. तिथ्याभिषेकसंशुद्धिमादधाना महीपतेः ॥ 86^a. तपोधनः. 88^a. सम्यगाराधनेन गां. 90. प्रयातां प्रा°. 93^b. विससर्जोर्जितश्रियं.

Libri singuli hisce in foliis finiuntur: I, 7^a. II, 13^a. III, 19^a. IV, 24^b. V, 30^b. VI, 37^b. VII, 43^a. VIII, 50^b. IX, 57^a. X, 62^b. XI, 69^a. XII, 75^a. XIII, 81^b. XIV, 87^b. XV, 93^a. XVI, 98^b. XVII, 103^a. XVIII, 107^b. XIX, 111^b.

Codex hujus seculi initio exaratus est. (WILSON 235^a.)

180, 181.

Opus unum voluminibus duobus compactum. Charta Ind. Lit. Devan. Long. $9\frac{1}{2}$. Lat. $3\frac{1}{2}$. Linn. 9. Vol. I. foll. 122. Vol. II. fol. 136.

Mallináthae commentarius ad *Raghuvanşam*. (E.) Codex quum antiquitate tum textus integritate praestantissimus, folium ultimum quum recentiore manu additum sit, quo anno exaratus sit non constat. Equidem seculi sexti decimi medii esse putaverim. Folia ५८. ५९. २७३. seculo superiore addita sunt. Folia ७२–८६, quae commentarium ad libb. IV, 83–VI, 1. continebant, omnino desiderantur. (WALKER 185, 186.)

182.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 103. Long. 11. Lat. 4. Linn. 10.

Ejusdem commentarii fragmenta, e foliorum farragine a me collecta et disposita. Insunt hae partes: 1. Foll. 1–5. Lib. X, 56. ad finem. 2. Foll. 6–21. Lib. XI. 3. Foll. 22–35. Lib. XII. 4. Foll. 36–48. Lib. XIII. 5. Foll. 49–61. Lib. XIV. 6. Foll. 62–74. Lib. XV. 7. Foll. 75–82. Lib. XVII, 1–55. 8. Foll. 83–92. Lib. XVIII. 9. Foll. 93–103. Lib. XIX. Ultimum folium deest.

Haec folia seculo XVII. exarata sunt. (WILSON 529.)

183.

Hujus voluminis folia 104–171. ejusdem commentarii fragmenta satis antiqua, e tribus codicibus diversis

desumta, continent: 1. Foll. 104–114. Lib. XVII, 1–77. 2. Foll. 115–117. Lib. XVIII, 34. ad finem libri. 3. Foll. 118–126. Lib. XIX, 1–45. 4. Foll. 127, 128. Lib. XVI, 16–33. 5. Foll. 129, 130. Lib. XVI, 39–52. 6. Foll. 131, 132. Lib. XVI, 83–XVIII, 3. 7. Foll. 133–141. Lib. VII, 3. ad finem libri. 9. Foll. 143–171. Lib. XVI, 87. ad finem Raghuvanṣae. Haec pars anno 1622 exarata est.

Praeter optimam Stenzleri editionem (London, 1832), Indicae plures exstant, quarum in numero, quae Calcuttae anno 1852 cum Mallináthae commentario impressa est, facile primum locum tenet.

De codicibus Parisiacis cf. Hamilton, pp. 27, 64; de Havniensi Westergaard, p. 12; de Berolinensibus Weber, p. 148. (WALKER 210^{c}.)

184.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 67. Long. 12. Lat. 6. Linn. num. variat.

Inest *Kálidásae Kumárasambhavas*, quo carmine epico belli numinis origo celebratur, cum *Mallináthae* commentario. (A.) Carmen olim viginti duos libros continuisse dicitur, nunc in plerisque codicibus, velut in nostro, septem tantum supersunt.

De codicum conditione idem valet, quod supra de Raghuvanṣa dictum est, non unam quandam, sed diversas textus recensiones singulis repraesentari. Quod variis lectionibus librorum primi et secundi, quos cum Stenzleri editione contuli, apparebit.

LIBER I.

1. तोयनिधी C. D. E. F. विगाह्य B. D. F. Distt. 4. et 5. transponuntur in C, contra 5. et 6. in B. D. E. F. 6. छायामिषे D. F. 8^{b}. स्तानम्र° D. 9^{b}. °कंडूं B. 12. शिरसामतीव D. 13. चांद्र° B. 14. गृहद्वारि D. 16. हस्ताचरिता° F. 21. अथोपमानेन A. अथावमानेन B. pr. m. अथाप° B. s. m. 23^{a}. तूर्यस्वन° B. 24^{a}. धरित्री B. 24^{b}. वैदुर्य° A. वैदूर्य° C. वैडूर्य° E. मेघनादादु° B. 26. तपसे A. B. D. F. °संघाः C. pr. m. °संगा s. m. 30. महौषधीर्न° omnes. 31^{b}. साधु वयः F. 33. अत्युन्नता° F. 34. संनतांशा D. F. 34^{b}. °लब्धे° A. Distt. 35. 36. 34. in E. transponuntur. 38. नवलोमराजी D. F. Post dist. 38. hoc in C. E. inseritur: गंभीरनाभीह्रदसंन्निधाने रराज नीला नवरोमराजिः । सुखेंदुभीरुस्तनचक्रवाकचंचुच्युता[1] शैवलवल्लरीव ॥ Postea in E. distt. 42. 39–41. transponuntur. 39. नवयौवनस्य कामेन F. 40^{a}. चारु pro पांडु D. Distt. 42. 41. in D. transponuntur. 42. Hoc distichon commentario subditicium appellatur, in ed. Calc. omissum est. 45. ताम्रौष्ठ° A. B. 46. °पुष्टाः - - °शब्दाः D. F. Post dist. 46. in E. hoc inseritur: कर्णद्वयस्थं नगराजपुत्र्यास्ताटंकयुग्मं सुतरां रराज । मत्वा भवित्रीं त्रिपुरारिपत्नीं तां सेवमानाविव पुष्पवंतौ ॥ Idem distichon in marg. cod. B. ita legitur: कर्णद्वयस्थं - - नितरां बभास । ज्ञात्वा - - सेवासमेताविव पु° ॥ In cod. C. post d. 48. legitur: ताटंकपत्रं विरराज तस्याः शैलात्मजायाः श्रवणद्वयस्थं । मत्वा भवित्रीं मदनारिपत्नीं सेवासमेताविव पुष्पवंतौ ॥ 52. °न्यतरा° B. 53. माध्यस्थ्यं E. F. 54. पूर्वं F. Mallináthas lectionem पूर्वं ज्वलने laudat. ततः प्रभृत्येव D. 55. जितात्मा A. C. et E. s. m. 57. ककुद्वान् D. F. 58. समित्समृद्धं E. तपश्चचार D. E. F.

LIBER II.

5. प्रभावस्तस्य गीयते A. अदग्धरा° - गीयते D. F. A Mallinátha lectio quaedam अदग्धरा° प्रसवस्तस्य गीयते laudatur. 7. आत्मभावौ D. F. 8^{a}. °परिणामेन D. F. 8^{b}. यौ स्वप्नबोधौ तावेव भूतानां A. यौ तु स्वप्नावबोधौ तु भूतानां B. D. F. 9. अनंतो जगदंतकः A. 11. गुरुर्लघुः D. 12^{a}. उद्गीथः A. B. C. 16^{a}. यथार्थ° A. B. F. 16^{b}. ब्रह्मा pro वेधाः D. F. 18. Codices et Mall. अधीकारान्, quod in textu restituendum est. 19. किमिदं A. B. et Mallin. किमिमां - - प्रभावानि D. F. °प्रभावानि pro प्रकाशानि etiam in B. C. 20. अनुत्तूर्ण° D. अवगूर्ण° F. 21. अयमपि तु° B. 24. इवायाताः प्रकामालोकदर्शिनः D. इवायाताः प्रकामालोकदर्शनं F. 26. क्षतांहंकार° D. F. 27. न खलु स्य बलोत्तरैः D. F. 28. प्रार्थयध्वं omnes, necnon Mall. 29. प्रेरयामास वृत्रहा C. D. F. वृत्रहा etiam in B. 30. द्विनेत्रो (pr. m. °त्रं) चक्षुः दश्चचुश्शताधिकं B. द्विनेत्रो हरेश्चक्षुर्दशचक्षुःशताधिकं D. F. 31^{a}. यथात्थ A. 31^{b}. ज्ञास्यति प्रभुः A. D. F. (°सि प्रभुः F.) 32. त्वया दत्त° B. C. D. F. 33. करोति pro तनोति B. 38^{b}. वासुकिप्रहिता D. F. 39. प्रत्यहं pro तं मुहुः A. 39^{b}. स्वर्गद्रुम° D. F. 40. प्रत्युपकारेण A. B. F. 41^{a}. हस्तैः F. 46. पिबतामा° D. F. Disticha 46. 45. 44. in C. transposita sunt. 48. नः सर्वे D. F. 49. °वार्पितः C. D. F. 53. तस्य pro तस्मिन् C. D. F. 54. सिद्धे B. D. सिद्धै F. 56. वृतस्तेनेदमेवाहं F. एवादौ B. C. 57. उद्यतं D. F. 58. प्रतिष्ठितं omnes. 59. ते यूयं C. D. F. 60. सोढुं pro वोढुं A. B. 61. वेणीबंधानदूषितान् A. 63. संसिद्धि° A. F. संसिद्धे B. कर्मसंसिद्धि° D. 64. अ स ललि° A. स pro सु etiam a Mallin. legi videtur. चारुशार्ङ्ग et पुष्पकेतुः D. F.

Codex anno 1827 satis accurate exaratus est. Collato commentario editioni Calcuttensi fidem nimiam non tribuendam esse vidi. (MILL 44.)

---

[1] भीरु pr. m. भीत, s. m. C. भित E.

185.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 37. Long. 8½. Lat. 4. Linn. plerumque 10.

Kumárasambhavae capita I–VII. (B.)

Codex hujus seculi initio satis nitide exaratus est. (MILL 97.)

186.

Hujus voluminis folia 53–87. (linn. 11.) *Kumárasambhavae* libros I–VII. continent. (C.) In marginibus et intra lineas foll. 80–87. passim glossae adscriptae sunt.

Haec folia anno 1774 a Bhúdeva, Agnihotrívyásatulasis filio, exarata sunt. (WALKER 200[c].)

187.

Hujus voluminis foliis 151–173. (linn. 5.), literatura Bengalica exaratis, *Kumárasambhavae* libri I–IV. et disticha 41. libri quinti continentur. (D.)

E variis lectionibus supra datis codicem nostrum ex eodem fere fonte atque Millianum F. derivatum esse percipies.

Haec folia hujus seculi initio exarata sunt. (WILSON 39[d].)

188.

Hujus voluminis folia 46–53. currente stylo, neque tamen post seculum septimum decimum exarata, primum *Kumárasambhavae* librum continent. (E.) (WALKER 201[c].)

189.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 29. Long. 15½. Lat. 3½. Linn. 6.

Kumárasambhavae libri I–VII. et disticha 13. libri octavi. (F.)

De codicibus Parisiacis cf. Hamilton, pp. 28, 74; de Berolinensibus Weber, p. 150. Editiones exstant Stenzleri (a. 1838), et Calcuttensis, Mallináthae commentarium continens, a. 1851 impressa.

Codex post annum 1810 exaratus est. (MILL 10.)

190.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 42. Long. 14. Lat. 4. Linn. 6.

Kumárasambhavae libri VIII–XVII. (G.)

Liber VIII, *Suratavarṇanam,* disticha 91. continens, incipit:

पाणिपीडनविधेरनन्तरं शैलराजदुहितुर्हरं प्रति ।
भावसाध्वसपरिग्रहादभूत् कामदोहदसुखं मनोहरं ॥

Liber IX, *Kailásagamanam,* disticha 52. continens, incipit:

तथाविधेऽनङ्गरसप्रसङ्गे मुखारविन्दमधुपः प्रियायाः ।
संभोगवेश्म प्रविशन्तमन्तर्ददर्श पारावतमेकमीशः ॥

Liber X, *Kumárajanma,* disticha 61. continens, incipit:

आससाद शुनासीरं सदसि त्रिदशैः सह ।
मत्वा त्रैयम्बकं तीव्रं वहन्वह्निर्महन्महः ॥

Liber XI, *Bálakríḍávarṇanam,* disticha 50. continens, incipit:

अभ्यर्थ्यमाना विबुधैः समग्रैः प्रह्वैः सुरेन्द्रप्रमुखैरुपेतं ।
तं पाययामास सुधाभिपूर्णं स्वर्गापगा स्वं स्तनमाशु धात्री ॥

Liber XII, *Senápatitvam,* disticha 58. continens, incipit:

अथ प्रपेदे त्रिदशैरशेषैः क्रूरासुरोपद्रवदुःखितात्मा ।
पुलोमपुत्रीदयितोऽन्धकारिं तृषातुरश्चातकवत्पयोदं ॥

Liber XIII, *Kumárábhishekas,* disticha 50. continens, incipit:

प्रस्थानकालोचितचारुवेषः स स्वर्गिवर्गैरनुगम्यमानः ।
ततः कुमारः शिरसानतेन त्रैलोक्यभर्तुः प्रणनाम पादौ ॥

Liber XIV, *Senáprayáṇam,* disticha 50. continens, incipit:

रणोत्सुकेनांधकशत्रुसूनुना स्वयं प्रयुक्तैस्त्रिदशैर्जयैषुणा ।
महासुरं तारकसंज्ञितं द्विषं प्रसह्य हंतुं समनह्यत द्रुतं ॥

Liber XV, *Surásurasainyamelanam,* disticha 53. continens, incipit:

सेनापतिं नंदनमंधकद्विषो युधे पुरस्कृत्य बलस्य शात्रवः ।
सैन्यैरुपेतीति सुरद्विषां पुरोऽभूत्किंवदंती हृदयप्रकंपिनी ॥१॥
चमूपतिं मन्मथमर्दनात्मजं विजित्वराभिर्विजयश्रिया श्रियं ।
श्रुत्वा सुराणां पृतनाभिरागमं चित्तैश्चिरं चुक्षुभिरे महासुराः ॥२॥
समेत्य दैत्याधिपतेः पुरः स्थिताः किरीटबद्धांजलयः प्रणम्य ते ।
न्यवेदयन्मन्मथशत्रुसूनुना – – – – जंभजितं सहागतं ॥३॥
दासीकृताशेषजगत्त्रयं नु मां जिगाय युद्धे कतिशः शचीपतिः ।
गिरीशपुत्रस्य बलेन सांप्रतं ध्रुवं विजेतैव सकाकु सोऽहसत् ॥४॥
ततः क्रुधा विस्फुरिताधराधरः स तारको दर्पितदोर्बलो निजान् ।
युद्धे त्रिलोकीजयकेलिलालसः सेनापतीन्संनहतो (?) यमादिशत् ॥५॥
महाचमूनामधिपाः समंततः संनह्य सद्यः सुतरामुदायुधाः ।
तस्थुर्विनम्रक्षितिपालसंकुले तदंगणद्वारबहिःप्रकोष्ठके ॥६॥
स द्वारपालेन पुरः प्रदर्शितान्कृताननतीन्बाहुवरानधिष्ठितान् ।
महाहवांभोधिविधूननोद्धतान्ननंद पश्यन्पृतनायुधान्निजान् ॥७॥

ततो बलारातिबलातिशातनं (?°सातनं MSS.) दिग्दंतिदाननदूर-
तानतनिस्वनं (दिग्धंतिधानद्रवताननिस्वनं H.)।
महीधरांभोध्यनिवारितक्रमं ययौ रथं घोरमथाधिरुह्य सः ॥८॥
युगक्षयक्षुब्धपयोधिनिस्वनाश्चलत्पताकाकुलवारितामपाः (?)।
धाराऽरजोग्रस्तदिगंतभास्कराः प्रतिप्रयातं पृतनास्तमन्वयुः ॥९॥
चमूरजः प्राप दिगंतदंतिनां महत्पुरस्याभिसुरं प्रसर्पतः।
दंतप्रकांडेषु सितेषु शुभ्रतां कुंभेषु दानांबुधरेषु पंकतां ॥१०॥
महीभृतां कंधरदारणोल्वणैस्तद्वाहिनीनां पटहस्वनैर्घनैः।
उद्वेजिताश्चुक्षुभिरे महार्णवा नभःस्रवंती सहसा व्यवर्धत ॥११॥
सुरारिनाथस्य महाचमूस्वनैर्विगाह्यमाना तुमुलैः पुरापगा।
अभ्युच्छ्रितैरूर्मिशतैरवारितैरक्षालयन्नाकनिकेतनावलीः ॥१२॥

Liber XVI, *Devásurasangrámas*, disticha 49. continens, incipit:

अथान्योन्यं विमुक्तास्त्रशस्त्रजालैर्भयंकरं।
युद्धमासीच्छुनासीरसुरारिबलयोर्द्वयोः ॥१॥
पत्तिः पत्तिमभीयाय रणाय रथिनं रथी।
तुरंगस्थं तुरंगस्थो दंतिस्थं दंतिनि स्थितः ॥२॥
पठिता वंदिभिः श्रुत्वा प्रवीरविरुदावलीः (पठिता वंदिप्रवीर° MSS.)।
क्षणं विलंब्य चिह्नानि दधुर्युद्धोत्सुका अपि ॥३॥
संग्रामानंदवर्धिष्णौ विग्रहे पुलकांकिते।
आसीत्कवचविच्छेदो वीराणां मिलतां मिथः ॥४॥
निर्दयं खड्गभिन्नेभ्यः कवचेभ्यः समुच्छ्रितैः।
आसन्व्योमदिशः स्थूलैः पतितैरिव पंजराः (?) ॥५॥
खड्गा रुधिरसंलिप्ताश्चंडांशुकरभासुराः।
इतः स्थितापि (?) वीराणां वैद्युतं वैभवं दधुः ॥६॥
विसृजंतो मुखैर्ज्वाला (मुखैवाला G. मुखैर्बाला H.) भीमा इव भुजंगमाः।
विसृष्टासु भटैस्तुंगा व्योम व्यानशिरेऽसुराः (?) ॥७॥
गाढं वपूंषि निर्भिद्य धन्विनां विभृतां (?) मिथः।
अशोणितमुखा भूमिं प्राविशन्दूरमाशुगाः ॥८॥
निर्भिद्य दंतिनः पूर्वं पातयामासुराशुगाः।
पेतुः प्रवरयोधानां प्रीतानामाहवोत्सवे ॥९॥
ज्वलदग्निमुखैर्बाणैर्नीरंध्रैरितरेतरं।
उच्चैर्वैमानिका व्योम्नि कीर्णैर्दूरमपासरन् ॥१०॥
विभिन्नं धन्विनां बाणैर्विशाख इव विह्वली।
रराम विरस (?) व्योम सेनापतिरिव छलात् ॥११॥
चापैराकर्णमाकृष्टैर्विमुक्ता दूरमाशुगाः।
आधावन्रुधिरास्वादलुब्धा इव रणैषिणां ॥१२॥
गृहीताः पाणिभिर्वीरैर्विशोकाः खड्गराजयः।
कांत्या जनच्छलादानैर्व्यहसन्प्रमदा इव ॥१३॥
खड्गाः शोणितसंदिग्धा नृत्यंतो वीरपाणिषु।
रजोघनरणेऽनंते विद्युतां विभ्रमं दधुः ॥१४॥
कुंताश्चकाशिरे चंडमुल्लसंतो रणार्पिताः (°र्पिनां MSS.)।
जिह्वाभागा यमस्येव लेलिहानवशांतये (?) ॥१५॥

Liber XVII, *Tárakásuravadhavarṇanam*, disticha 56. continens[1], incipit:

दृष्ट्वाभ्युपेतमथ तं च पतिं पुरस्तात्संग्रामकेलिकुतुकेन घनप्रसादं।
योद्धुं मदेन मिमिलुः ककुभामधीशा बाणांधकारितदिगंबरभक्तिमेत्य ॥१॥
देवद्विषां परिवृढो विकटं विहस्य बाणावलीभिरभितः कुपितो ववर्ष।
शैलानिव प्रबलवारिधरोपरिस्थानंभस्तटीभिरिव गाढमनारताभिः ॥२॥

Hi libri utrum a Kálidása profecti sint necne, in praesentia quidem dijudicare incautum esset. Quae equidem legi, mirum in modum frigere mihi videbantur.

Codex hujus seculi initio exaratus est. (Mill 28.)

191.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 26. Long. $13\frac{1}{2}$. Lat. 6. Linn. 13.

Kumárasambhavae libri VIII–XVII. (H.)

Hic codex ex eodem atque praecedens exemplari a scriba literarum Bengalicarum rudi anno 1834 exaratus est. (Mill 45.)

192.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 135. Long. 9. Lat. 4. Linn. plerumque 9.

Insunt fragmenta satis antiqua *Ghaṇṭápathae* commentarii, a *Mallinátha* ad *Kirátárjuníyam*, *Bháravis* poetae carmen, conscripti. Qui commentarius una cum textu anno 1814 Calcuttae typis impressus est.

Folia 1–13. libri I. disticha 45. continent, sequuntur folia 14. et 15, recentiore manu addita, in quibus lib. I. finitur. Foliis 16–51. commentarius inde a II, 57. ad VI, 1. continetur. Inter utramque partem antiqua folia 14. (१४–२८.) exciderunt. Folia 52–108. inde a libro VI, 2. ad finem libri decimi procedunt. Folium 109. libri XV. disticha 49. et 50, folia 110–126. commentarium inde a libr. I, 41. ad III, 5. continent. In foliis 127–135. integer liber sextus inest.

Hujus codicis folia quatuor manibus exarata sunt, atque foll. 1–13. 16–43. 110–135. septimo decimo, reliqua duodevicesimo seculo. (Walker 138.)

193.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 123. Long. $10\frac{1}{2}$. Lat. 4. Linn. 9.

Śiśupálavadhas (Śiśupálae caedes), carmen epicum *Mághae* poetae. Argumentum carminis, viginti libros

[1] Librorum XV—XVII. initia ex utroque codice paulum emendata speciminis causa exscripsi.

continentis, a Colebrooke Misc. Ess. II, 80. breviter enarratum est. Editiones Calcuttenses duae exstant, prior anno 1815, altera anno 1847, utraque cum Mallináthae commentario impressa.

Codicis nostri folia 1. 73–123. anno 1672 exarata sunt, folia vero 2–72. multo antiquiora sunt. Haec varias lectiones, emendationes, glossas in marginibus adscriptas habent. (MILL 73.)

194.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 92. Long. 16. Lat. $3\frac{1}{2}$. Linn. 6.

Şişupálavadhae textus, post annum 1810 exaratus. Versus singuli lineola quidem divisi, sed numeris instructi non sunt, quod de plerisque codicibus Bengalice scriptis valet. Lib. I. fin. in fol. 6^a; II. fol. 10^b; III. fol. 15^a; IV. fol. 19^a; V. fol. 24^a; VI. fol. 28^a; VII. fol. 32^b; VIII. fol. 37^a; IX. fol. 42^a; X. fol. 46^b; XI. fol. 51^a; XII. fol. 55^b; XIII. fol. 59^b; XIV. fol. 64^a; XV. fol. 70^a; XVI. fol. 74^a; XVII. fol. 78^a; XVIII. fol. 82^b; XIX. fol. 87^b; XX. fol. 92^a.

In hujus codicis fine disticha quinque satis mendose leguntur, quibus poetae stemma proditur. Eadem in editione Calcuttensi (1815) cum variatione quadam inveniuntur:

सर्व्वाधिकारी स्वकृतोधिकारः श्रीधर्म्मनाभस्य वभूव राज्ञः ।
मुक्तदृष्टिर्विरजाः सदैव देवोपरः श्रीवसुदेवनामा ॥
काले मितन्तथ्यमुदर्कपथ्यं तथागतस्येव जनः प्रचेताः ।
विनोपरोधात् स्वहितेछयैव महीपतिर्यस्य वच्चकार ॥
तस्याभवद्दत्तक इत्युदारः क्षमी मृदुर्धर्म्मपरस्तनूजः ।
यं वीक्ष्य वैयासमजातशत्रोवचो गुणग्राहि जनैः प्रभीषे ॥
सर्व्वेण सर्व्वाश्रय इत्यनिस्यमानन्दभाजा जनेन ।
यश्च द्वितीयं स्वयमद्वितीयो मुख्यः सभाज्ञौणमवाप नाम ॥
श्रीशब्दरम्यकृतसर्गसमाप्तिलक्ष्म लक्ष्मीपतेश्चरितकीर्त्तनमात्रचारु ।
तस्यात्मजः कविषु माघ इति प्रतीतः काव्यं व्यधत्त शिशुपालवधा-
भिधानं ॥

Quibus si qua fides habenda est, poetae pater Dattaka, avus Vasudeva (Suprabhadeva) fuit, isque in aula Dharmanábhae regis vixit. Hi versus tamen neque a Mallinátha expositi sunt, neque in codice Milliano exstant. Lib. II. dist. 112. auctor ad Nyásam, Jinendrae librum grammaticum, alludit. (WILSON 174.)

195.

Folia 73–78. (linn. 8.), superioris seculi initio exarata, decimi *Şişupálavadhae* libri fragmentum, inde a dist. 5. usque ad dist. 89^b. continent. (WALKER 162^b.)

196, 197.

Volumina duo. Lit. Devan. Charta Ind. Vol. I. foll. 279. Vol. II. foll. 239. continet. Long. $9\frac{1}{2}$. Lat. 5. Linn. 9.

Inest *Mallináthae* ad *Şişupálavadham* commentarius, *Sarvankashá* appellatus. Volumen prius libros I–XI, alterum reliquos continet.

Hi codices seculo superiore exeunte exarati sunt. (WILSON 494, 495.)

198.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 197. Long. 13. Lat. $4\frac{1}{2}$. Paginae foll. 1–135. 7, reliquae 8. lineas habent.

Bharatasenae, Gaurángamallíkae filii, ad *Şişupálavadham* commentarii, *Subodhá* appellati, libri I–V. Incipit:

प्रणम्य शम्भुं भुवनाधिनाथं सपार्व्वतीकं भजदिष्टसिद्धं ।
गौराङ्गमल्लीकसुतः सुवोधां माघस्य टीकां भरतः करोति ॥

Bharata commentarium, facilem intellectu, principis filii in usum se composuisse declarat, etiamsi multi praestantiores exstarent. Lib. I. finitur in fol. 41^b; II. fol. 100^b; III. fol. 135^b; IV. fol. 163^b; V. fol. 197^b. Singuli libri primo excepto hanc subscriptionem habent: इति वैद्यहरिहरखानवंशसमुद्भवगौरांगमल्लीकात्मजश्रीभरतसेनकृतायां माघटीकायां सुवोधायां etc.

Codex hujus seculi initio satis nitide exaratus est. (WILSON 326.)

199.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 171. Long. $16\frac{1}{2}$. Lat. $5\frac{1}{2}$. Linn. 9.

Ejusdem commentarii libri VI–XV, et libri XVI. distt. 5. Lib. VI. finitur in fol. 21^a; lib. VII. fol. 41^b; lib. VIII. fol. 57^b; lib. IX. fol. 74^b; lib. X. fol. 93^b; lib. XI. fol. 110^a; lib. XII. fol. 129^b; lib. XIII. fol. 141^a; lib. XIV. fol. 155^a; lib. XV. fol. 170^b.

De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 86; de Berolinensibus Weber, p. 150.

Codex hujus seculi initio exaratus est. (WILSON 38.)

200.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 287. Long. 9. Lat. 14. Linn. 7.

Naishadhíyacharitam, carmen epicum ab *Harsha*, Hírae et Mámalladevís filio, compositum, libris 22. Nalae et Damayantís amores et connubium celebrans. (A.) Praeter parentum nomina, quae in singulorum libro-

rum fine occurrunt, poeta perpauca de se ipse tradidit. Fine libri VII. Bengaliae regem quendam se carmine celebrasse, lib. X. doctrina logica se excelluisse, lib. XVII. *Chhandae*[1] cujusdam panegyricum se scripsisse, lib. XVIII. *Şivaşaktisiddhi* (sive *Şivabhaktisiddhi*) librum se composuisse, lib. XXII. regis cujusdam, Sáhasánkae similis, res gestas se praedicasse declarat. Ea disticha, quae in editione Calcuttensi post dist. 151. lib. XXII. leguntur, in codicibus nostris non exstant.

Codex anno 1736 a Káşínátha exaratus est. Folia १–४. et १५–३८. (I, 94–III, 13.) desiderantur. In marginibus foliorum 1–88. glossae manu Mahratica adscriptae sunt. (WILSON 498.)

201.

Foll. 41–121. Lit. Bengal. Linn. 6. *Naishadhíyacharitae* lib. III, 78–XI. (B.) Liber III. finitur in fol. 45^{b}; IV. fol. 55^{a}; V. fol. 65^{a}; VI. fol. 73^{a}; VII. fol. 81^{a}; VIII. fol. 89^{a}; IX. fol. 101^{a}; X. fol. 110^{b}; XI. fol. 121^{b}.

De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 30; de Berolinensibus Weber, p. 152. Prior pars Calcuttae anno 1836, altera ibidem cum Náráyaṇae commentario anno 1855 prodiit.

Haec folia post annum 1810 exarata sunt. (WILSON 170^{c}.)

202.

Foll. 112–219. Lit. Bengal. *Naishadhíyacharitae* pars altera. (C.) Lib. XII. finitur in fol. 124^{a}; XIII. fol. 129^{a}; XIV. fol. 137^{b}; XV. fol. 145^{b}; XVI. fol. 156^{a}; XVII. fol. 168^{b}; XVIII. fol. 179^{a}; XIX. fol. 186^{b}; XX. fol. 195^{a}; XXI. fol. 208^{a}; XXII. fol. 219^{a}.

Haec pars post annum 1810 exarata est. (WILSON 235^{b}.)

203.

Opera tria. Lit. Devan. Charta Ind. Long. $9\frac{1}{2}$. Lat. 4.

Foliis 1–78, diversis seculi XVII. et XVIII. manibus exaratis, *Naishadhíyacharitae* fragmenta continentur. (D.) 1. Foll. 1–13. lib. I, II, 1–7. 2. Foll. 14–20. lib. III, 1–73. 3. Foll. 21–23. lib. III, 105. ad finem libri. 4. Foll. 24–32. lib. V, 4^{b}–126. 5. Fol. 33. lib. V, 137. 138. 6. Fol. 34. lib. VI, 72–82. 7. Fol. 35. lib. VI, 94–101. 8. Foll. 36–50. lib. IX. 9. Foll. 51–60. lib. X, 1–118. 10. Foll. 61–66. lib. XIII. 11. Foll. 67–78. lib. XXI. Haec postrema pars in Angana urbe exarata est. (WALKER 210^{a}.)

204, 205.

Opus unum voluminibus duobus compactum. Lit. Devan. Charta Ind. Long. $12\frac{1}{2}$. Lat. $4\frac{1}{2}$. Vol. I. foll. 280. linn. 11. Vol. II. foll. 239. linn. 1–117. 11. postea 9.

Náráyaṇae, Nṛisinhae et Mahálasae filii, ad *Naishadhíyacharitam* commentarius.

Vol. I. Desunt folia १–१०, quae libri primi disticha 1–95. continebant. Lib. I. finitur in fol. 7^{b}. Lib. II. fol. 31^{b}. Lib. III. fol. 65^{b}. Lib. IV. fol. 89^{a}. Lib. V. fol. 117^{a}. Lib. VI. fol. 140^{b}. Lib. VII. fol. 166^{b}. Lib. VIII. fol. 180^{b}. Folium unum deest, quod finem libri octavi et noni initium continebat. Lib. IX. fol. 228^{b}. Lib. X. fol. 254^{b}. Lib. XI. fol. 280^{b}.

Vol. II. Lib. XIII. (ante XII. positus) fol. 27^{a}. Lib. XII. fol. 59^{b}. Lib. XVI. fol. 93^{a}. Lib. XV. fol. 118^{b}. Lib. XVII. fol. 186^{a}. Lib. XVIII. fol. 239^{b}.

In fine libri XVII. haec subscriptio legitur: इति शेषरामचंद्रविरचितायां नैषधचरितभावद्योतनिकायां सर्वानवद्यकरण्यां सप्तदशः सर्गः ॥ Commentarius vero a Calcuttensi non differt.

Utrumque volumen Benaris anno 1821 exaratum est. (WILSON 346, 347.)

206.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 67. Long. $13\frac{1}{2}$. Lat. $6\frac{1}{2}$. Linn. 18.

Şesharámachandrae ad *Naishadhíyacharitae* libros XVII. et XIX, et Náráyaṇae ad librum XX. commentarius. *Rámachandrae* commentarius ab editione Calcuttensi non differt.

Codex exeunte seculo superiore exaratus est. (WILSON 241.)

207.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 153. Long. 11. Lat. $3\frac{1}{2}$.

Foll. 1–72. (linn. 10.) *Náráyaṇae* ad *Naishadhíyacharitam* commentarii liber primus. Incipit: वैदेही यस्य वामे जयति जयजनिर्हैक्षिणे लक्ष्मणो पि etc. Folia 15–23. et 43–67. recentiore manu addita sunt.

Folia antiqua in fine seculi XVII, reliqua superiore seculo exarata sunt. (WALKER 162^{a}.)

[1] Pro Chhandaprașasti quidam Chhandaḥprașasti legunt.

208.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 144. Long. 9. Lat. 4.

Foll. 1–118. (linn. 8–11.) *Damayantíkathá* (Damayantís narratio), a *Trivikramabhatta*, Nemádityae filio, Śrídharae nepote, e Śáṇḍilyae gente oriundo, scripta. (A.) Auctor Nalae et Damayantís fata, Mahábháratae episodium notissimum secutus, oratione soluta, versibus tamen plurimis[1] ornata, capitibus septem enarrat. Opus propter hanc orationis prosae et poeticae conjunctionem ei generi adnumeratur, quod ab Indis *Champú* dicitur, et nonnunquam *Nalachampú* nomine laudatur. Incipit: जयति गिरिसुतायाः कामसंतापवाहिन्युरसि रसनिषेकश्चांदनश्चंद्रमौलिः । तदनु च विजयंते कीर्त्तिभाजां कवीनामसकृदमृतविंदुस्यंदिनो वाग्विलासाः ॥१॥ जयति मधुसहायः सर्वसंसारवल्लीजननजरठकंदः को पि कंदर्पदेवः । तदनु पुनरपांगोत्संगसंचारितानां जयति तरुणयोषिल्लोचनानां विलासः ॥२॥ अगाधांतःपरिस्यंदि विबुधानंदमंदिरं । वंदे रसांतरप्रौढं श्रोतः (l. स्रोतः) सारस्वतं वहत् ॥३॥ प्रसन्नाः कांतिहारिण्यो नानाश्लेषविचक्षणाः । भवंति कस्यचित्पुण्यैर्मुखे वाचो गृहे स्त्रियः ॥४॥ किं कवेस्तस्य काव्येन किं कांडेन धनुष्मतः । परस्य हृदये लग्नं न घूर्णयति यच्छिरः ॥५॥ अप्रगल्भाः पदन्यासे जननीरागहेतवः । संत्येके बहुलालापाः कवयो बालका इव ॥६॥ अक्षमालापवृत्तिज्ञा[:] कुशासनपरिग्रहा[:] । ब्राह्मीव दौर्ज्जनी संसद्वंदनीया[:] समेखला[:] ॥७॥[2] रोहणं सूक्तिरत्नानां वंदे वृंदं विपश्चितां । यन्मध्ये पतितो नीचः काचो प्युच्चैर्मणीयते ॥८॥ अतिजातस्य या मूर्त्तिः शशिनः सज्जनस्य च । क्व सा वै रात्रिजातस्य तमसो दुर्जनस्य च ॥९॥ निश्चितं ससुरः (ebrius) को पि न कुलीनः समे [ऽ]मतिः । सर्वथा सुरसंबद्धं काव्यं यो नाभिनंदति ॥१०॥ सदूषणापि (l. सदूष°) निर्दोषा सखरापि सकोमला । नमस्तस्मै कृता येन रम्या रामायणी कथा ॥११॥ व्यासः क्षमाभृतां श्रेष्टो वंद्यः स हिमवानिव । सृष्टा गौरीदृशी येन भवे विस्तारिभारता ॥१२॥ कर्णांतविभ्रमभ्रांतकृष्णार्जुनविलोचना । करोति कस्य नाह्लादं कथा कांतेव भारती ॥१३॥ शश्वद्बाणद्वितीयेन नमदाकारधारिणा । धनुषेव गुणाढ्येन निःशेषो रंजितो जनः ॥१४॥ इत्थं काव्यकथाकथानकरसैरेषां कवीनाममी विद्वांसः परिपूर्णकर्णहृदयाः कुंभाः पयोभिर्यथा । वाचो वाच्यविवेकविक्लवधियामीदृग्विधा मादृशां लप्स्यंते क्व किलावकाशमथवा सर्वसहाः सूरयः ॥१५॥ वाचः काठिन्यमायांति भंगश्लेषविशेषतः । नोद्वेगस्तत्र कर्त्तव्यो यस्मान्नैको रसः कवेः ॥१६॥ काव्यस्याम्रफलस्यापि कोमलस्येतरस्य च । बंधच्छायाविशेषेण रसो प्यन्यादृशो भवेत् ॥१७॥ अस्ति समस्तमुनिमनुजवृंदवृंदारकवंदनीयपादारविंदस्य भगवतो विधेर्विश्वव्यापिव्यापारपारवश्यादवतीर्णस्य संसारसारचक्रे क्रतुक्रियाकांडशौंडस्य शांडिल्यनाम्नो महर्षेर्वंशः । श्रूयंते च श्रवणोचिताश्चंदनपल्लवा इव तत्र केचिदनूचानाः शुचयः सत्यवाचो विरंचिवर्चसो चर्चनीयाचारा ब्रह्मविदो ब्राह्मणाः पुण्यजनाश्च न च ये त्वं कापुरुषाः सुसूत्राश्च न च येऽलंपटाः प्रसिद्धाश्च न च येऽलंघाकाः कामवर्षाश्च न च येऽलंघनाः सन्मार्गस्य महाभारतिकाश्च न च ये रंगोपजीविनः सेविताप्सरसो पि न च ये रंभान्विताः ॥ किं बहुना ॥ जानंति हि गुणान्वक्तुं तद्विधा एव तादृशां । वेत्ति विश्वंभरा भारं गिरीणां गरिमाश्रयं ॥ [१८] तेषां वंशे विमलयशसां श्रीधरस्यात्मजो भून्नेमादित्यः स्वमतिविकसद्वेदविद्याविवेकः । उत्कल्लोलां दिशि दिशि जनाः कीर्त्तिपीयूषसिंधुं यस्याद्यापि श्रवणपुटकैः कूणिताक्षाः पिबंति ॥ [१९] तैस्तैरात्मगुणैर्येन त्रिलोक्यास्तिलकायितं । तस्मादस्मि सुतो जातो जाड्यपात्रं त्रिविक्रमः ॥ [२०] सो हं हंसायितुं मोहाद्बकः पंगुर्ययेच्छति । मूढधीस्तद्वदिच्छामि कविवृंदारकायितुं ॥ [२१]

Jam hoc prooemio Trivikramam verborum ambiguitati, velut Váṇam[3], Subandhum, alios minorum gentium poetas, praecipuam curam impendisse apparet. Quare sine commentario quid auctor singulis vicibus voluerit, enodari non potest.

Cap. I. (distt. 61.) fol. 20^{a}. II. (distt. 38.) fol. 34^{a}. III. (distt. 34.) fol. 48^{a}. IV. (distt. 27.) fol. 60^{a}. V. (distt. 77.) fol. 82^{a}. VI. (distt. 74.) fol. 100^{a}. VII. (distt. 45.) fol. 118^{a}.

In marginibus foliorum 1–37. glossae multae adscriptae sunt.

Haec voluminis pars anno 1442 exarata est. In fine haec leguntur: स्वस्ति संवत् १४९८ वर्षे कार्त्तिक शुदि द्वितीयायां तिथौ नट्टपट्टग्रामे पातसाहश्रीअहम्मदविजयराज्ये तन्नियुक्तमलिकश्रीअहम्मदव्यवहरपतिपट्टवाधार्समस्तव्यापारं चालयत्येवं काले षट्पद्रजातीयमहं धरणीधरेण आत्मनस्तथा लघूणां पठनार्थं दमयंतीपुस्तिकालेखि ॥ (WALKER 190^{a}.)

209.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 139. Long. $10\frac{1}{2}$. Lat. $4\frac{1}{2}$.

Foll. 1–57. (linn. 15.) *Damayantíkathá*. (B.)

Haec folia seculi XVI. manu nitide exarata sunt. Folium 2. desideratur. (WALKER 208^{a}.)

210.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 259. Long. 13. Lat. $5\frac{1}{2}$.

Foll. 1–104. (linn. 9.) *Damayantíkathá*. (C.)

Haec folia anno 1821 exarata sunt. (WILSON 245^{a}.)

---

[1] Nonnulli a Śárngadhara laudantur.

[2] Ambigua haec. Re vera autem auctor poetas quosdam his verbis carpere voluit: 'Num ii, velut sacerdotum scelestorum collegium, venerandi sunt, qui praecepta mala amplexi intolerabiles sermones fundunt, omnes nimirum fungi et nebulones?'

[3] Isque in disticho 14. memoratur.

211.

Foll. 166–174. (linn. 12.) *Draupadívastráharaṇam* (Draupadí vestibus privata). Incipit: अथ द्रुपद्या वस्त्राहरणसंबंध लिख्यते ॥ यो गोपनारीपरिहासकारी । यो गोपकोपाहितदर्पहारी । यो गोपनायाचलराजधारी पायात्स वः कुंजविहारकारी ॥१॥ कोपाकुलः कौरवकामवर्षी सपिंडहासावमतेरमर्षी राज्ये हृते पांडुयशोधराणां । कांतामपि द्यूतपरोऽजहार ॥२०॥ Auctor distichis 104, quae metris artificiosis scripta sunt, Mahábháratae narrationem (Sabháparvan 2186–2300) quandam tractavit. Yudhishṭhira enim quum et regnum et uxorem alea amisisset, Duryodhana Draupadím per vim in aulam suam arcessivit. Quam quum, servae instar habitam, spoliari jussisset, a Krishṇa miraculo quodam hac turpitudine liberata est.

Haec folia anno 1780 a Bhúdeva exarata sunt. (WALKER 129[c].)

212.

Hujus voluminis folia 101–131, literatura Bengalica exarata (linn. 6.), *Rághavapáṇḍavíyae*, carminis a *Kavirája* scripti, libros I–IX. continent. Auctor libris tredecim Raghuidarum et Panduidarum res gestas ita enarravit, ut disticha singula, interpretatione diversa adhibita, ad alteros utrosque referri possint. Accuratiora apud Colebrooke Misc. Ess. II, 98. invenies. Auctor sub regno Kámadevae, Jayantípurís regis, vixit, eumque non modo in prooemio celebrat, sed etiam in fine omnium capitum laudat. Ad aetatem poetae describendam, hoc distichon (I, 18.) magni momenti est: श्रीविद्याशोभिनो यस्य श्रीमुंजादियती भिदा । धारापतिरसावासीदयं तावद्धरापतिः ॥ "Qui Kámadevas, fortuna et doctrina excellens, ea re a Munja differebat, quod ille Dhárae dominus fuit, hic vero terrae dominus est." Non igitur dubitari potest, quin Kavirája post seculum decimum vixerit. Subandhus et Váṇae opera eum imitatum esse, hoc disticho apparet (I, 41.): सुबंधुर्वाणभट्टश्च कविराज इति त्रयः । वक्रोक्तिमार्गनिपुणाश्चतुर्थो विद्यते न हि ॥ "Subandhu, Váṇa, Kavirája, hi tres orationis ambiguitate excellunt, quartus eorum similis non exstat."

Haec folia post annum 1810 exarata sunt. Cap. I. fol. 107[a]. II, 110[a]. III, 112[b]. IV, 115[a]. V, 120[b]. VI, 122[a]. VII, 125[b]. VIII, 129[b]. IX, 139[b]. Carmen Calcuttae anno 1854 impressum est. De codice Parisiaco et *Viṣvanáthae* commentario cf. Hamilton, p. 79; de *Ṣaṣadharae* commentario Weber, p. 153. (WILSON 39[b].)

213.

Hujus voluminis folia 58–78. (linn. 8. 9.) *Rámachandracharitrasáram*, ab *Agniveṣa* compositum, continent. Auctor distichis 102, Ṣárdúlavikríḍita metro scriptis, Rámachandrae res gestas adumbrat. Incipit:

श्रीसारदाचरणपद्मयुगं निधाय चित्ते गणेशचरणौ प्रणयेन नत्वा ।
रामायणीयमखिल(ं) मुनिभिः प्रणीत(ा)माद्यैरहं तदिह सारतरं प्रवक्ष्ये ॥१॥
पूर्वं यो दितिजो नरार्धवपुषा सिंहेन निस्तारितः
सो यं विश्रवसः सुतोऽसुरसुतागर्भोद्भवो रावणः ।
तेनातीव सदा जगत्त्रयमिदं दुष्टेन संतापितं
जातस्तद्वधहेतवे दशरथात् श्रीरामनामा हरिः ॥२॥
आदौ यः पिशिताशनीं निहतवान् रामो वने ताडकां
विश्वामित्रमखस्य विघ्नकृतो नक्तंचरानर्दयन् ।
यातोऽसौ मिथिलां हरस्य धनुषो ज्यारोहणाकर्षणे
सीता तत्र पणीकृतेति जनकेनाकर्ण्य तत्कौतुकात् ॥३॥
श्रीरामेण यदा स्वयं शिवधनुर्भंक्त्वा जिता जानकी
ह्यासीत्पंचदशाब्दिकेन वयसा षट्वार्षिका मैथिली ।
पश्चाद्द्वादश हायनानि वसतो यातान्ययोध्यापुरे
तातस्तस्य तदा महोद्यमपरो (l. °रः) पट्टाभिषेके भवत् ॥४॥

Desinit in hoc disticho:

इत्येतद्यश्चरित्रं (charitram) पठति रघुपतेर्यो नरो वा शृणोति
सारं रामायणस्य प्रतिदिनमृषिणा चाग्निवेशेन गीतं ।
सो यं निर्धूतपापो जलधरपदमारुह्य यानेन याति
स्वर्गं दिव्येन देवैरभिमुखमखिलैरागतैः स्तूयमानः ॥१०२॥

Haec folia anno 1702 satis accurate exarata sunt. (WALKER 181[b].)

214.

Foll. 109–179. (linn. 8.) *Ṣankarachetovilásas* (Ṣankarae ingenii lusus, sive Ṣankarae lusus, quo Cheta laudatur), quo carmine Chetasinhae reguli res gestae a *Ṣankara*, Bálakrishṇae filio, e Bháradvájae gente oriundo, celebrantur. Incipit:

श्रीमत्भाललसत्सुधाकरसुधापानप्रसंगोल्लस-
न्मोदप्रोज्झितदानपानरचनाकेलिं मिलिंदावलीं
सिंदूरारुणकुंडलीकृतवलत्शुंडाभागोलत्पत-
त्फूत्कारैस्तिरयन् विनाशयतु वो विघ्नान्स विघ्नाधिपः १

Carmen, sermonis artificiis et ambiguitatibus turgens, neque tamen inelegans, quot libros continuerit, non constat, in nostro enim codice in fine libri quarti desinit. Oratione soluta cum versibus conjuncta, ad genus *Champú* dictum pertinet.

Lib. I. Paragraphi 135. 1–37. Prooemium. 38–47. Váráṇasiae laudes. 48–63. Qua in urbe Yavanári regnavit. 64. Ejus in aulam Krishṇamiṣra advenit.

65–83. Hujus stemma traditur: Gautama: Ṣatánanda: Kharanaráya: Bhaganaráya: Mihirarati: Kṛishṇamiṣra: Garga (ṛishi): Gautama: Ṣṛingin: Kavana: Vidyádhara: Rathíkara (?): Kṛishṇamiṣra (Kiṭhamiṣra, Kishṭumiṣra). 84–109. Yavanári, cum Gorí, Yavanarum rege, congressus, occiditur[1]. 110. तदारभ्य नृपः काश्यां वंशजः कोऽपि नाभवत् । राष्ट्रं विभज्य तैरेव भुज्यते स्म यथारुचि ॥ 111–135. Kṛishṇamiṣrae prosapia: Rámamiṣra et Devamiṣra. Devamiṣrae filius Kṛipámiṣra fuit, ejus Sávantamiṣra: Miṣra Dhímarana: Kánada: Motíráma: Laddhanadeva: Máṇikyamiṣra: Mahárájamiṣra: Bhavachandra: Madhumiṣra: Paramánanda: Jiḍadhana: Manoranjana. Manoranjanae quatuor filii geniti sunt: *Manasaráma*, Dasaráma, Ḍayaráma, Mayaráma. *Manasarámae* filius *Valivaṇḍa* fuit.

Lib. II. Paragg. 46. 1–15. Valivaṇḍa, Váráṇasiae rex, celebratur. 16–21. Cui *Chetasinha* filius natus est. 22. Isque post patris mortem in regnum successit. 23–46. Regis virtutes ad nauseam praedicantur.

Lib. III. Paragg. 109. Chetasinhae jussu Rámanagara (Ṣrírájarámanagara) urbs condita est[2].

Lib. IV. Regis officia quotidiana et pietas celebrantur. Desinit liber in disticho 109: अथ कुंडलिया चित्तं निजवशतामिदं नय संसारमूढ कृष्णं हृदयसरोरुहे कुरु रे ममतारूढ कुरु रे ममतारूढ वचनमिदमद्भुतसारम् श्रीपतिनामसमूहमाशु हृदये कुरु हारं श्रीपतिनामसमूहमाशु हृदये कुरु विस्रम् विषयवशीकृतचित्त कृष्णाचरणे कुरु चिस्रम्.

Sed quisnam celeberrimus ille Chetasinha rex, cujus virtutes talem invenerunt praeconem? Scilicet *Cheyt Singh* ille, Váráṇasiae intra annos 1770–1781 Zemindar, cujus causa in senatu Anglico tot tantaeque in Warren Hastings turbae excitatae sunt. Poema igitur nostrum intra annos 1771–1778 scriptum esse puto.

In fine librorum haec leguntur: इति श्रीसमस्तसामंतमुकुटकोटिकुरुविंदसंदोहांदोलितपादारविंदमहाराजचेतसिंहप्रोत्साहितसाहित्यपारावारपारीणश्रीमहीक्षितवालकृष्णसूनुशंकरविरचिते शंकरचेतोविलासचंपूप्रबंधे लक्ष्मीनारायणांके etc.

Haec voluminis pars in fine seculi superioris exarata est. (WILSON 493 g.)

[1] Kṛishṇamiṣrae Dátṛipuram (Datariyá) a rege dono datur.

[2] 'Cheit Singh intended to build a grand town at Ramnaghur on a regular plan, and with wide streets, after the European fashion. This purpose was frustrated by his deposition, but a tolerable idea of its scope may be formed from the two spacious streets, crossing each other at right angles, which compose the existing town of Ramnaghur.' *Hamilton*, Gazetteer II, 455.

215, 216.

Opus unum voluminibus duobus compactum. Vol. I. foll. 240, vol. II. foll. 198. continet. Lit. Devan. Charta Ind. Long. $10\frac{1}{2}$. Lat. $4\frac{1}{2}$. Linn. 8.

Inest *Ṣárngadharapaddhatis*, anthologia a *Ṣárngadhara* edita. Auctor, Dámodarae filius natu maximus, Lakshmídharam et Kṛishṇam fratres habuit, avus Rághavadeva in Hammírae, Ṣákambharís (Sámbhar) regis, aula vixit[3]. Ṣárngadhara disticha ex optimis poetis excerpsit, propria multa addidit, eaque secundum materiam et argumentum in capita 163.[4] digessit. Distichorum numerus esse 6300. dicitur. Capitum nomina, ordine alphabetico a me disposita, sunt haec: Agastyányoktayaḥ 61. Adbhutarasanirdeṣaḥ 142. Anityatánirúpaṇam 148. Anukramaḥ 2. Abhisárikásanchárakathanam 119. Aripaláyanam 74. Arishṭajnánam 162. Asatícharitam 132. Áṣishaḥ 4. Udárapraṣansá 16. Udyamákhyánam 30. Upadeṣavidhánam 153. Upavanavinodaḥ 82. Kamalányoktayaḥ 67. Karabhányoktayaḥ 56. Karuṇárasanirdeṣaḥ 141. Kalahántaritáprálápasakhyanunayau 113. Kalpasthánam 89. Kákányoktayaḥ 50. Kálacharitam 151. Kálasankhyánam 154. Kávyapraṣansá 6. Kukavinindá 9. Kupaṇḍitanindá 11. Kúpányoktayaḥ 68. Kṛipaṇanindá 23. Keṣaranjanam 90. Kokilányoktayaḥ 46. Kautukam 88. Kriyáguptakarmaguptasandhiguptavindumatíchitrákhyánam 34. Khadyotányoktayaḥ 52. Gajapraṣansá 78. Gajányoktayaḥ 54. Gándharvaṣástram 81. Guṇapraṣansá 18. Gríshmasamayasvabhávákhyánam 134. Chandrányoktayaḥ 41. Chandrodayavarṇanam 120. Chátakányoktayaḥ 47. Játiḥ 36. Taṭákányoktayaḥ 66. Tamovarṇanam 118. Taruṇípṛithagavayavavarṇanam 98. Turangapraṣansá 79. Tṛishṇánindá 27. Tejasvipraṣansá 17. Daridranindá 25. Dávánalányoktayaḥ 70. Durjananindá 22. Dútyupahásarasapraṣnau 109. Daivákhyánam 29. Dhanapraṣansá 21. Dhanurdharapraṣansá 80. Dharmavṛittiḥ 38. Dhírapraṣansá 13. Nadyanyoktayaḥ 65. Namaskṛitiḥ 3. Navavadhúsangame sakhívákyam navavadhúsuratárambhakríḍe 123. Náyakam prati dútípreshaṇam 105. Náyakayor uktipratyuktí 114. Náyakaṣikshánáyakánunayau 115. Náyakasyágre dútyuktiḥ 107. Náyakátithyanáyaka-

[3] Avunculi auctoris Gopála et Devadása fuerunt. Horum omnium, ne Hammíra quidem excepto, versus in anthologia leguntur. Ceterum gentile regis nomen in codice nostro चाहुवाण scribitur, itidemque in codd. E. I. H. 2048 (A) et 2023 (C), बाहुबाण in cod. 876 (B), चाहुवान in cod. 1384 (E). In cod. 125 (D) prooemium deest.

[4] Hic numerus cum computatione mea quadrat, Boehtlingk 168 invenit.

praṣnau 111. Náyikám prati náyakavachanádikathanam 101. Náyikám prati náyakávasthávarṇanasandeṣákhyáne 108. Náyikám prati sakhívachanam 103. Náyikávalokananáyakadarṣane 110. Nítiḥ 76. Paṇḍitapraṣansá 10. Parasparaprasádákhyánam 116. Parvatányoktayaḥ 60. Paṣúnám lakshaṇáni chikitsá cha 84. Paṣcháttápaḥ 150. Pátakavivṛitiḥ 39. Pánagoshṭhívarṇanam 121. Purushastrísanyogavivṛitiḥ 93. Prakírṇakákhyánam 31. Prabhátavarṇanam 128. Prabhátaváyusúryodayavarṇanam 129. Praṣnottarákhyánam 35. Prahelikápahnutikúṭákhyánam 33. Priyachátudyútakríḍásuratapraṣansá 122. Priyaprasthánávasthákathanam 100. Bálagráhopaṣamanam 87. Bálávarṇanam 96. Bíbhatsárasanirdeṣaḥ 145. Bhayánakarasanirdeṣaḥ 144. Bhútavidyá 86. Madhukarányoktayaḥ 45. Madhyarátrakríḍánáyakánunayau 127. Manaḥsthiríkaraṇaprabhávaḥ 159. Manasvipraṣansá 15. Mantrayogalayayogarájayogáḥ 156. Mayúrányoktayaḥ 48. Marusthalányoktayaḥ 69. Mahatám praṣansá 12. Máninímánákhyánam 112. Miṣrakanítiḥ 77. Múrkhanindá 26. Meghányoktayaḥ 42. Yáchakanindá 24. Yogicharyá 161. Yogimahimadoshopasargachikitsásaptadháraṇáshṭamahásiddhipráptayaḥ 160. Ratnányoktayaḥ 63. Rájanítiḥ 75. Raudrarasanirdeṣaḥ 146. Lobhanindá 28. Vanṣavarṇanam 1. Vakányoktayaḥ 51. Vayaḥsandhivarṇanam 97. Varshásamayasvabhávákhyánam 135. Vasantasamayasvabhávákhyánam 133. Váyvanyoktayaḥ 43. Vicháraḥ 152. Videhamuktikathanakálavanchane 163. Viparítakríḍá 125. Viyoginípralápaḥ 104. Viyogyavasthávarṇanapralápákhyáne 106. Virahiṇyavasthávarṇanam 102. Viṣishṭakavipraṣansá 8. Viṣishṭarájavarṇanam 73. Vishayopahásaḥ 149. Vishápaharaṇam 85. Vírarasanirdeṣaḥ 140. Vṛikshaviṣeshányoktayaḥ 59. Vṛishabhányoktayaḥ 57. Vairágyákhyánam 147. Ṣakunajnánam 83. Ṣankhányoktayaḥ 64. Ṣaratsamayasvabhávákhyánam 136. Ṣárírákhyánam 155. Ṣiṣirasamayasvabhávákhyánam 138. Ṣukányoktayaḥ 49. Sansargapraṣansá 20. Sankírṇányoktayaḥ 71. Sanketasthánabhávahávavivṛitiḥ 95. Sajjanapraṣansá 14. Satívarṇanakulavadhúvṛitte 131. Sadácháraḥ 37. Santoshapraṣansá 19. Samagrastrísvarúpavarṇanam 99. Samasyákhyánam 32. Samudrányoktayaḥ 62. Sambhogávishkaraṇam 130. Sammiṣrákhyánam 139. Sámányakavipraṣansá 7. Sámányarájapraṣansá 72. Sámányavṛikshányoktayaḥ 58. Sinhányoktayaḥ 53. Subháshitapraṣansá 5. Suratakelikathanam 124. Suratanivṛittiḥ 126. Súryányoktayaḥ 40. Súryástangamanavarṇanam chakravákávasthákhyánam cha 117. Strípurushajátivivṛitiḥ 92. Strípraṣansá 91. Stríseváprakáraḥ 94. Hansányoktayaḥ 44. Haṭhayogaḥ prathamaḥ 157. Haṭhayogo Márkáṇḍádisádhito dvitíyaḥ 158. Hariṇányoktayaḥ 55. Hásyarasanirdeṣaḥ 143. Hemantasamayasvabhávákhyánam 137.

Distichis permultis Ṣárngadhara auctorum nomina adscripsit, plurima poetarum anonymorum vocabulo कस्यापि 'nescio cujus' significavit. In codice nostro aliquot nomina omissa, multa a scriba corrupta, ne numeri quidem distichorum satis accurate notati sunt. Cave igitur, ne nimiam ei, quam infra dabo, nominum recensioni fidem habeas, etiamsi, ubicunque dubitationi locus dabatur, codices Londinienses a me collati sint.

Poetae igitur hi laudantur: Akálajalada 42, 14. Achala 42, 20. 114, 11. 133, 21. Cf. 8, 5. Achyuta 63, 11. Adbhutapuṇya 111, 3. 124, 2. Anantadeva 6, 6. Abhinanda 136, 16. (Cf. 8, 5. et Gauḍábhinanda.) Abhinandana 132, 3. Abhinavagupta 69, 3. Abhirámapaṣupati 33, 20. Amarúka 100, 6. 8. 101, 5. 103, 3. etc. Amala (a poeta quodam laudatur 8, 5). Amṛitavardhana 138, 1. Arasíṭhaphura (?) 3, 20.[1] Argaṭa 119, 4. Avantivarman 118, 4. 134, 12. Ákáṣapoli 104, 5. 110, 2. Ánandadeva 32, 14. Ánandavardhana 52, 3. 54, 3. (Cf. Nandavardhana.) Bhaṭṭa Induràja 59, 63. 71, 54. 116, 6. Indrakavi 3, 27. 62, 6. 66, 5. 145, 4. Indrasinha 140, 8. Uḍḍíyakavi 122, 10. Utkaṭa 36, 8. Utpalarája 59, 28. Utprekshávallabha 110, 11. Bhaṭṭa Upamanyu 110, 5. Umápatidhara 41, 8. 107, 18. Kaṇṭhapaṇḍita 34, 17. Kapilarudra 133, 5. Kapolakavi 98, 31. Kamaláyudha 137, 5. Karṇotpala 123, 6. Karpúrakavi 59, 38. Kalaṣa 134, 22. Kavíṣvara 140, 15. Kálidása 26, 2. 34, 11. etc. Kumáradása 98, 59. 71. 114, 1. Kumárabhaṭṭa 124, 14. Kumuda 4, 33. Kṛishṇa 67, 3. Kṛishṇapilla 133, 25. 135, 21. Kṛishṇabhaṭṭa 8, 4. Kṛishṇamiṣra 4, 20. 30, 2. 49, 5. 91, 9. 144, 3. Kríḍáchandra 4, 10. Kshemendra 9, 5. 11, 2. 3. etc. Gaṇadeva 15, 5. 45, 4. (Cf. Devagaṇadeva.) Gaṇḍagopála 136, 5. Gángadeva 58, 13. Guṇákara 78, 17. 136, 3. Gopáladeva 147, 12. Gobhaṭṭa 23, 5. (Hoc distichon ab Ujjvaladatta citatur.) Govardhanáchárya 31, 4. Bhaṭṭa Govindarája 4, 1. 36, 3. 54, 8. 59, 42. 106, 10. 119, 16. (A Deveṣvara celebratur 8, 10. Cf. Vikaṭanitambá.) Gauḍábhinandana, Gauḍábhinanda 62, 14. 107, 13. Ṣvetámbara Chandra 138, 5. Chandraka 117, 14. Chandrakavi 42, 5. 114, 12. Chandradeva 46, 11. 12. 48, 5. (8, 6. Váṇam celebrat.) Cháṇakya 5, 2. 3. 21, 3. etc. Chaura (? carpitur 9, 6.) Bhojarájachaurakavikṛitam padyam 147, 18. Chhamachhamikáratna 106, 8. Chhinnama 4, 12. Jayagupta 136, 8. Jayadatta 79, 10. (de equorum speciebus.) Jayadeva 3, 13. 24. 7, 10. etc. Jayamádhava 6, 7. 121, 7. 133, 19. 134, 26. Jayavardhana 52, 1. Jívanáya 135, 29. Jívanáyaka 56, 2. Jnánavarman 58, 1. Tarala, cf. Rájaṣe-

---

[1] अरसीठप्फु A. अरसीठक्कुर B. अरसीठक्कुर C. अरमीठक्कुर E.

[1] Cf. Dhoyin nomen in Gítagovindae prooemio.

[2] 8, 19. a Rájaṣekhara laudatur: अहो प्रभावो वाग्देव्या यन्मातंगदिवाकरः । श्रीहर्षस्याभवत्सभ्यः समो बाणमयूरयोः ॥

[3] Lakshmí B. C. D.

[4] Hoc nomen et Vijjiká et Vijáká scribitur.

[5] Vihlaṇa, Vilhaṇa, Chihlaṇá, Silhaṇa MSS.

98, 21. Bhagaván Vyása 16, 10. etc. (In fine cap. 80. Şivadhanurveda ei tribuitur.) Şakavarman 36, 19. Şakavṛiddhi 98, 42. 46. 50. 73. 102, 5. 135, 2. Şaktikumára 59, 58. Şankarakavi 73, 12. 13. Şanku Mayúrasúnu 131, 4. Şankuka 135, 33. Şankhadhara 7, 1. 120, 12. Şarvavarman 63, 13. Şaşivardhana 125, 1. Şáṇḍilya 140, 1. Şárngadhara 4, 45. 7, 15. 16. 8, 1. 31, 2. etc. Şálihotra 79, 31. Şivadásadeva 125, 8. 148, 18. Şivasvámin 101, 6. 109, 7. Şílabhaṭṭáriká 106, 3. 109, 3. 115, 7. 132, 8. 35, 14. (aequalis Bhojarájae? cf. 8, 8.) Şrídhara, in fine cap. 92. Şrutadhara 67, 12. 136, 9. (Cf. Şrutidhara in Jayadevae prologo.) Sankula 112, 6. Satkavimişra 107, 17. Sarasvatíkuṭumba 59, 16. 72, 1. Sarasvatíkuṭumbaduhitṛi 32, 19. Sarvadáṣa 135, 1. Sárvabhauma 3, 6. 8. 73, 14. (Anangabhímam regem laudat.) Sáhasánka, cf. Rájaşekhara. Sinhadatta 36, 15. Singápidi 98, 6. Sudarşana 73, 18. (Vírapáṇḍya regem celebrat. Ipse ab Harihara laudatur.) Subandhu 3, 3. 22. 6, 1. 22, 5. 6. 141, 5. (Cf. Rájaşekhara.) Suríka 62, 7.[1] Súravarman 4, 15. Somakavi 111, 2. Somila 133, 38. (Cf. Rájaşekhara.) Someşvara 122, 14. Skandha, cf. Rájaşekhara. Hanúmat 3, 26. 4, 4. etc. Hammíranarendra 140, 14. Harigaṇa 4, 44. 22, 9. 59, 4. 115, 8. 148, 19. 152, 4. Harihara 3, 21. 35, 9. 107, 21. 126, 3. 131, 11. (8, 12. Sudarşaṇam laudat.) Harsha 98, 16. 102, 3. 120, 1. etc. Hetuka 59, 30.

Praeterea libri et carmina haec citantur: Ásínagaraprákáraprașasti 4, 2. Kavidarpaṇa, v. Raghu. Koka 94, 9. 10. Jayatungodaya 97, 8. Jyotiḥşástra cap. 37. Dhanurveda, v. Vyása. Dharmaşástra cap. 37. 39, 9. Nítişástra 76, 86. Nṛiganṛipatipásháṇayajnayúpaprașasti 73, 9. 10. (Şákambharís rex laudatur.) Panchákhyána 76, 86. Padmapuráṇa 39, 41. Pálakávya 78, 10. 38. Puráṇa cap. 37. Bálabhárata 34, 9. Bhárata cap. 75. 76, 86. Maháṇáṭaka 4, 22. 140, 30. 35. 141, 13. 146, 1. (Cf. Hanúmat.) Şivabháshita-Yogarasáyana 153, 13. 154, 13. 155, 65. Rájaníti cap. 75. Lakshmaṇakhaṇḍaprașasti 4, 7. Vásishṭharámáyaṇa, sive Vásishṭha 148, 1. 12. 149, 6. 150, 8. 153, 48. 77. 155, 76. Vishṇupuráṇa 39, 19. 40. Vṛikshayurveda 82, 241. Súktisáhasra 36, 16. 100, 3. 133, 22. 135, 7. Somanáthaprașasti 4, 23. Smriti cap. 75.

Duo Şárngadharapaddhatis codices in Museo Asiatico Petropolitano asservantur, e quibus Schieffner et Boehtlingk lectionum varietatem, quae in versibus ex Bhartṛihari et Panchatantra desumtis reperitur, publici juris fecerunt. Cf. Bulletin Historico-philologique de l'Académie de St. Pétersbourg IV, 272. et VIII, 113.

Codex olim foliis 472 constabat, nunc haec desiderantur: fol. २०६ (cap. 80, 169–181); fol. २२२ (finis cap. Gándharvaşastra et initium capitis Vṛiksháyurveda); foll. २२४. २२५ (cap. 82, 17–40); foll. २८८–३११ (finis capitis Paşúnám lakshaṇáni, et capita Vishápaharaṇa, Bhútavidyá, Bálagráhopaşamana, Kautuka, Kalpasthána, Keşaranjana, et initium capitis Strípraşansá); foll. ३२१–३२७ (finis capitis Sanketádi et initium capitis Bálavarṇana). Praeterea in vol. I. fol. 160ª. finis capitis Aripaláyana et initium capitis Rájaníti desiderantur.

Ultimum codicis folium recentiore manu additum est. Codex medio seculo superiore exaratus est. (Walker 126, 127.)

[1] Rísuka A. Rásuka B. Şrişuka C. D.

217.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 121. Long. 14. Lat. 4. Linn. 6.

Foll. 1–14. *Ritusanháras*, i. e. tempestatum cyclus, carmen *Kálidásae* poetae tributum, quo anni Indici tempestates sex totidem capitibus celebrantur. Editiones exstant Guil. Jonesi, Bohleni, Haeberlini.

Textu cum Haeberlini editione collato haud exiguam lectionum varietatem notavi. Quibus equidem non multum auctoritatis tribuerim, quum maximam partem pro librariorum Bengalicorum more novandi libidine factae sint. De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 72.

Haec folia post annum 1810 exarata sunt. (Wilson 170ª.)

218.

Foll. 134. Lit. Bengal. Long. 11½. Lat. 12. Charta Europ. Linn. numerus plerumque 30. excedit.

Meghadútas, Kálidásae carmen lyricum, cum sex commentariis, quorum auctores hi: *Bharatasena, Rámanátha, Kalyáṇamalla, Mallinátha, Váchaspatigovinda, Sanátanaşarman.* Initia singulorum haec:

1. नत्वेशं वैद्यगौराङ्गमल्लीकाङ्गसमुद्भवः ।
भरतो मेघदूतस्य टीका वहुवुधैः कृताः ।
तथापीयं सुवोधाख्या क्रियते भूभृदाज्ञया ॥

2. उपास्य विश्वकर्म्माणं विदुषां कण्ठभूषणं ।
ग्रथ्यते मेघदूतस्य मुक्तावलिरियं मया ॥

3. प्राज्ञाज्ज्वलद्भवदावानलतापशांत्यै यत्पादमम्वुजवरं शरणं प्रयान्ति ।
तं सर्व्वभवविघ्नभयनाशनमम्वुजाख्यं विष्णुं नमामि सहसाखिल-
विश्वनाथं ॥

पन्नवन्धुकुलाम्भोधिशीतांशुर्लोकविश्रुतः ।
त्रैलोक्यचन्द्र इत्याद्योत् कर्पूर ऋत्विजेश्वरः ॥
तत्पुत्रोऽस्ति पराभूतवैरस्त्रीमण्डलस्पृहः ।
सर्व्वलक्षणसंयुक्तो गजमल्लो महायशाः ॥

तस्य कल्याणमल्लोऽस्ति नन्दनो बुद्धिसागरः ।
तेनेयं मेघदूतस्य टीका नाम्नेव मालती ॥ क्रियते etc.

4. Mallinátha hunc commentarium, postquam Raghuvanșam commentatus est, composuit, ut ex verbis: एतच्च कामशास्त्रसंवादेन सम्यग्विवेचितमस्माभी रघुवंशसंजीवन्यां (dist. 88.) apparet. Praeter *Nátham* (45. 66.) alius carminis commentator, *Niruktakára*, memoratur, cujus explicationes carpuntur (47. 80. यक्षस्योन्मत्तत्वात् प्रलपितमित्यदोष इति वदन्निरुक्तकारः स्वयमेवोन्मत्तप्रलापीत्युपेक्षणीयः 110.). Auctores et libros hosce laudat: Amara, Alankárasarvasva (23.), Ujjvala (3.), Utpala (cujus lexicon Utpalamálá appellatur, 16. 28. 85.), Ekávalí (alankára 43.), Karņodaya (9.), Káșiká (79. 83.), Kshírasvámin (Am. comm.), Daņdin, Dașarúpaka (40.), Nimittanidána (10. 17. 98. 99.), Nrityasarvasva (36.), Patáká (107.), Bháravi, Bháshyakára, Bhojarája (101.), Manu, Málatímálá (lex. 99.), Yádava, Ratirahasya (30. 85.), Ratisarvasva (100.), Ratnákara (91.), Rasákara (77. 80. 103. 115.), Rasaratnákara (100. 107.), Rudra (lex. 4. 55.), Vágbhațța (13.), Vámana, Vișva, Vaijayantí, Șakunașástra (9.), Șabdárņava, Șambhurahasya (44. 56. 61. 74.), Șásvata, Șríharsha, Sangítaratnákara (89.), Sámudrikam (85.), Sárasvatálankára (118.), Skánda (pur. 34.), Haláyudha.

5. प्रणम्य गोपिकाकान्तं गुरुपादोपदेशतः ।
टीकां कश्चिन्निबध्नाति मेघदूतस्य संगतां ॥

6. उपनीतं नवनीतं etc. ॥१॥ प्राच्यां व्याख्याः समालोच्य श्रीसनातनशर्मणा ।
तन्यते मेघदूतस्य टीका तात्पर्यदीपिका ॥२॥

Disticha in codice nostro 116 numerantur. Quod ad singula attinet, dist. अध्वक्लांतं post 18. a Váchaspati et Sanátana explicatur. Iidem soli distt. तत्रावश्यं et हेमांभोज° interpretantur, quae a ceteris praetermittuntur. Post dist. 66. edit. Calc. duo disticha (यत्रोन्मत्त° et आनंदोत्थं) insiticia nescio unde desumta addit. Dist. आश्वास्यैनां post 112. a Kalyáņamalla et Mallinátha explicatur, denique etiam stropha श्रुत्वा वार्त्ता Kalyáņamallam interpretatorem invenit.

De codicibus Parisiacis cf. Hamilton, pp. 28, 80, 94; de Berolinensi Weber, p. 168. Editio princeps a Wilson anno 1813 (2. edit. 1843) edita, critica Gildemeisteri Bonnae anno 1841 impressa est. Textus cum Mallináthae commentario Calcuttae anno 1851 editus est.

Codex post annum 1810 exaratus est. (WILSON 307.)

219.

Foll. 29–84. (linn. 10.) *Nalodayas*, carmen *Kálidásae* poetae tributum, quo Nalae et Damayantís amores celebrantur, cum *Gaņeșae*, Rámadevae filii, commentario. Incipit:

प्रणम्य विघ्नहंतारं भारतीं च तथा गुरून् ।
नलोदयाख्यकाव्यस्य क्रियते पैप्रदीपिका ॥१॥

De distichorum ordine in hoc codice haec annotanda sunt. Cant. II: 14. 12. 13; 33. 32; 59. 58. Cant. IV: 29. 28. Gaņeșae commentarius brevis et perspicuus est.

Haec voluminis pars anno 1594 ab Haranjit exarata est. (WALKER 128[c].)

220.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 144. Long. foll. 1–20. 11. Lat. 5. Long. foll. 21–144. 11½. Lat. 4. Linn. 7.

Foll. 1–20. *Nalodayas*. Cant. II: 33. 32; 59. 58. Cant. III: 48. 47. Cant. IV: 21. 20. 22; 47. 46. Dist. 47. ita legitur: पुनश्च नैषधेन पूरतायतायतायता । सदायमुल्लसन्महा महामहामहास्त संपदं ॥ Scholia in marginibus adscripta partim e Gaņeșa, partim ex alio commentario excerpta sunt.

Haec folia anno 1614 a Síhara, Rámae filio, exarata sunt. In fine haec leguntur: अद्येह स्तंभतीर्थेवास्तव्यं लोकेषु विख्यातसकलवैद्यकज्ञो ज्योतिसूराजी तस्यात्मजो० श्रीरामस्यात्मजो0 । जेराम तस्यात्मजो जोशीहरजी तेन लिखितोऽयं नलोदयः। (WALKER 171[a].)

221.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 95. Long. 10½. Lat. 5. Linn. variant.

Inest *Gítagovindam, Jayadevae* carmen lyricum, Krishnae et Rádhae amores canticis duodecim celebrans, cum *Náráyaņae* commentario, jussu *Bhíshidásae*[1], Lakshmídásae filii, facto. (A.) Editiones plures exstant, eminet Lasseni Bonnae anno 1836 impressa.

Náráyaņae commentarius perbrevis est, neque in locis difficilioribus interpretandis multum auxilii praebet, textum tamen satis purum praebet.

Codex post annum 1815 exaratus est. (MILL 72.)

222.

Hujus voluminis folia 21–48. *Gítagovindae*, eodem commentario instructi, fragmentum satis magnum continent. (B.) Folia १–१९. desiderantur, quae supersunt, inde a cant. V, 17. (त्वद्वाक्येन) carminis reliquam partem praebent.

Haec folia anno 1761 exarata sunt. (WILSON 337[c].)

[1] Bhíkhidása A. Bhíshmádása B.

223.

Foll. 28–72, literatura Bengalica exarata, *Gítagovindam* cum commentario auctoris anonymi continent. (C.) Incipit commentarius: राधामाधवयो रहः केलयो वक्ष्यमाणा जयन्ति सर्व्वोत्कर्षेण वर्त्तन्ते। राधाकृष्णयोः सर्व्वोत्कृष्टत्वात् तयोर्लीलानामपि सर्व्वोत्कृष्टत्वं तथा च श्रीभागवते etc. Haec scholia fortasse e variis commentariis collecta sunt, permulta ad literam cum Náráyaṇa consentiunt.

Haec folia post annum 1820 exarata sunt. (Mill 2^b.)

224.

Foll. 15–40. *Gítagovindae* textus, literatura Bengalica post annum 1810 exaratus. (D.) (Wilson 170^b.)

225.

Hujus voluminis folia 240–273, anno 1794 exarata, *Gítagovindae cantica* exhibent. Disticha canticis praemissa aut subjecta omissa sunt.

De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 79; de Berolinensibus Weber, p. 168. (Walker 152^d.)

226.

Foll. 69–71. (linn. 10.) *A'nandalaharístotram*, *Ṣankaráchâryae* auctori tributum. Carmen, disticha 20, Ṣikhariṇí metro composita, continens, ad Párvatís deae laudem scriptum est. Incipit:

भवानि स्तोतुं त्वां प्रभवति चतुर्भिन वदनैः
प्रजानामीशानस्त्रिपुरमथनः पंचभिरपि
न षभिः सेनानीदशशतमुखैप्यहपति-
स्तन्येपाकेशं कथय कथमस्मिन्नवसरः १

Haec folia hujus seculi initio negligenter exarata sunt. (Wilson 493^c.)

227.

Foll. 274–285. (linn. 11.) *A'lamandárastotram*, carmen disticha 69. continens, quibus Kṛishṇa deus adoratur. Incipit: स्वादयन्निह सर्वेषां ॥ त्रय्यंतार्थं सुदुर्ग्रहं। स्तोत्रयामास योगींद्र ॥ स्तं वंदे यामुनाह्वयं ॥१॥ नमो नमो यामुनाय यामुनाय नमो नम ॥ नमो नमो यामुनाय। यामुनाय नमो नमः ॥२॥ नमो यामुनपादाब्ज। रेणुभिः पाविताल्मने। विदिताखिलवेद्याय। गुरवे विदितात्मने ॥३॥ A'lamandára nomine quid significetur, e carmine ipso non apparet.

Haec folia anno 1794 negligenter exarata sunt. (Walker 152^e.)

228.

Hujus voluminis folia 123–153. (linn. 5.) duo carmina ad laudem *Kalyáṇae* regis, Náráyaṇae filii, a *Madana*, Kṛishṇae filio, scripta continent. Prius (foll. 123–139.) ab hoc disticho incipit:

श्रियः कुरूणामधिपस्य पालनीं मधुद्विषो मूर्त्तिमनारतं भजे।
करासिचक्राब्जधनुर्द्धरां घनस्फुरद्दूचं हेमसमप्रभांबरां ॥१॥

Alterius disticha $2\frac{1}{2}$ in initio desiderantur. Auctor carmen utrumque ita composuit, ut singula primi Kirátárjuníyae libri hemistichia suis ipsius versibus deinceps intexeret, ita quidem ut singula Bháravis hemistichia eundem locum in Madanae distichis occupent. Quod his numeris clarius reddetur: Kir. 1^a = M. 1^a. K. 1^b = M. 2^b. K. 1^c = M. 3^c. K. 1^d = M. 4^d. K. 2^a = M. 5^a. K. 2^b = M. 6^b. etc. Ex utroque igitur Madanae carmine primus Kirátárjuníyae liber restitui potest. Poeta Vanṣastha metro usus est. Prius carmen disticha 101, alterum 86. continet. Prius hoc disticho finitur: आशावापि धनेशितुर्बहुयशः श्रीकृष्णसंसेविना श्रीकृष्णेन हि येन तस्य मदनः सूनुः स्वयं निमर्मे। कल्याणेशयशःप्रसूनपटलैर्मालामिमां निर्मलां यस्या मध्यगुणश्रियं श्रितवती श्रीभारवेर्भारती ॥१०१॥ Idem in alterius fine exstat, hoc vero additur: कल्याण क्षितिपालभालविमलालंकारचूडामणे जीव त्वं चिरजीविनां धुरि धराभारं भर स्वे भुजे। भोजं निर्जय सज्जने वितरणैस्तेजोभिरोजःपतिं स्वर्णं यच्छतु मे भवानहमपि स्वर्णं प्रयच्छे यतः ॥८६॥ इति श्रीभट्टमदनविरचितं कल्याणराजस्योत्तरचरितं ॥

De rege ipso parte altera haec traduntur: Gúrjarensis provinciae cujusdam rex fuit (8); Turcas (Turakva), Abdallakhán duce adortos, ad Bárej urbem devicit (13); Jehángír imperator dist. 40. memoratur; regis antistes Harajit appellatur (77. 78). His perpensis et Kalyáṇam et Madanam seculo septimo decimo medio floruisse putaverim, eaque sententia iis, quae in Weberi Catal. pp. 332, 333. leguntur, confirmatur.

Haec folia seculo septimo decimo medio ab auctore ipso videntur exarata esse, quum et literatura ejus aevi, et disticha nonnulla in marginibus reficta sint. (Walker 162^e.)

229.

Folia 105–147. (linn. 10–12.) *Káṣikátilakam*, carmen a *Nílakaṇṭha*, Rámabhaṭṭae filio, ad Káṣím urbem celebrandam scriptum. Opus ad id genus referendum est, quod Champú appellatur, quum orationi solutae versus admixti sint. Incipit: वंदे गुरुं शिवं सांवं दक्षिणामूर्त्तिमव्ययं। यद्वंदनेन मंदो पि विंदेद्गुरुसमानतां ॥१॥ अंविकाहृदयांभोज मरंदास्वादवंभर। वंदारुकविमंदार पाहि मां भव शंकर ॥२॥

Argumentum carminis hoc: Kuvera, in Kailásam montem profecturus, a Nárada Ṣivam Váráṇasím adiisse certior fit. Quo audito Vasantaṣekhara et Induṣekhara, Kinnarae duo, magistri venia impetrata, urbem illam adeunt ejusque templa et numina colloquio celebrant.

De auctoris gente haec traduntur: श्रीकौंडिन्यमहातपोधनकुलक्षीरांबुराशिस्फुरद्राकेंदीवरबंधुरा जलनिधेर्विख्याततनामांकितः। नानाग्रंथनिबंधनैकनिपुणः षड्दर्शनीसंपदा गाढालिंगितमानसो व्यजयत श्रीरामभट्टाग्रणीः ॥४॥ श्रीरामभट्टतनयो घनसांख्ययोगसत्तर्कतंत्रमुखतंत्रगणस्वतंत्रः । श्रीमन्नृसिंहपालितवंशसिंधुपूर्णेंदुरार्यनुतकीर्तिलसत्कवींद्रः ॥५॥ विश्वनाथपदांभोजमरंदास्वादलोलुपः। काशिकातिलकं शंभोः प्रीतये कुरुते सुधीः ॥६॥ i. e. 'Excelluit Rámabhaṭṭas, vir praestantissimus, e Kauṇḍinyae gente, quae pietate magna conspicua fuit, ortus, velut luna e mari lacteo; oceano tenus celebratus; variorum operum auctor sollertissimus; sex philosophiae systemata animo penitus tenens. Hujus filius, literarum multarum, in quibus philosophia Sánkhya, Yaugica, Vedántica eminent, peritissimus; gentis a leone divino protectae oceani plena quasi luna; poeta insignis, virorum ingenuorum laudibus florens: devoto animo Káṣikátilakam scribit et Ṣivae dedicat, apis instar nectar, quod e Viṣvanáthae pedum nelumbia destillat, degustaturus.' Kauṇḍinya gens alio nomine Páṇya appellata, auctorque noster Rámabhaṭṭae filius natu minor fuisse traditur.

Additus est verbosus *Bhúdevae* commentarius, doctior quam utilior. Incipit: कटीतटपटीकरटिचर्मकर्मातिगं etc.

Haec voluminis pars anno 1821 a Káṣinátha exarata est. (WILSON 245^{b}.)

230.

Opera tria. Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 72. Long. 13½. Lat. 5.

Foll. 1–16. (linn. 12–14.) *Kṛishṇakarṇámṛitam* (nectar Kṛishṇae auribus hauriendum), carmen a *Vilvamangala*, alias *Líláṣuka* appellato, ad Kṛishṇae in Vṛindávana ludentis laudem compositum, distichis 110. constans. Incipit: चिन्तामणिर्जयति सोमगिरिर्गुरुर्म्मे शिक्षागुरुश्च भगवान् शिखिपिञ्छमौलिः । यत्पादकल्पतरुपल्लवशेखरेषु लीलास्वयम्वररसं लभते जयश्रीः ॥१॥

In marginibus succinctus auctoris anonymi commentarius, *Subodhaní* appellatus, legitur. Incipit: कृपासुधासरिद्यस्य विश्वमाप्लावयंत्यपि । नीचगैव सदा भाति श्रीचैतन्यं तमाश्रये ॥

Haec voluminis pars hujus seculi initio exarata est. (WILSON 242^{a}.)

231.

Foll. 17–42. (linn. 12.) Auctoris anonymi ad *Kṛishṇakarṇámṛitam* commentarius, *Sárangarangadá* appellatus. Incipit: यद्भावभावितधियः प्रणयोत्थवाचां etc. De Vilvamangala ipso haec narratiuncula traditur: अथ दाक्षिणात्यकृष्णाविन्ना (i. e. Kṛishṇaveṇá) नद्यासीत् । तस्याः पश्चिमतीरनिवासी पंडितकवींद्रः श्रीविल्वमंगलनामा कश्चिद्ब्राह्मणः किलासीत् । स च पूर्वदुर्वासनाप्रेरितस्तत्पूर्वतीरनिवासिन्यां संगीतविद्याधिकृतकिन्नरीनिकरायां कस्यांचिच्चिंतामणिनाम्न्यां वेश्यायामतीवासक्तो बभूव । स च कदाचिन्नमिस्रायां जीमूतमंदगर्जितजातहृच्छयोऽंध इवागणितगमनप्रत्यूहचयः स्वगृहान्निर्गत्य तां नदीं शवावलंबनेन हस्ताभ्यामुत्तीर्य कीलितकपाटं तदावासद्वारमाससाद । तत्राप्यश्रुतफुत्कारशत इतस्ततो भ्रमणं कृत्वा भित्तिगर्तेऽर्धप्रविष्टः कृष्णभुजंगपुच्छमालंब्य भित्तिमुल्लंघ्य प्रणालिकामध्ये निपतन्मूर्छितो बभूव । ततः सा सखीभिः सह विद्युद्रोचिषा तं दृष्ट्वा हा कष्टमिति वदंती तमानीयोपचारैः सुस्थं चक्रे । ततस्तेन कथितं स्वागमनवृत्तांतं श्रुत्वा जातवेपथुः सा सनिर्वेदं तमाह । अहो सकलशास्त्रविशारदमपि भवंतं मूढं विना कोऽन्यः परिणतिविरसरसलेशार्थमात्मानं घातयेत् । हा धिक् धिगस्तु मां याहं पापीयसी कपटभावैः पुरुषान्प्रतार्य तेषां मनो धनानि चाहरं । अहो एतादृश्यासक्तिर्यदि श्रीकृष्णे भगवति जायते तदा किं न स्यात् । स्वसर्वं परित्यज्य श्रीकृष्णभजनमेव मया कार्यमिति निश्चित्य तां रात्रिं तं शुश्रूषमाणा सखीभिः सह श्रीकृष्णस्य श्रीराधया सह रासकुंजादिलीलामयगीतान्यगासीत् । स चापि तद्वाक्यजातनिर्वेदः स्वं भर्त्सयन् मयापि स्वसर्वं परित्यज्य भगवद्भजनमेव कार्यमिति चिंतयन्नुन्निद्रित एव तद्गीतश्रवणमात्रेण प्रोद्बुद्धपूर्वसिद्धप्रेमांकुरस्तं राधाकांतमेव प्राणकोटिदयितं मन्यमानः प्रातस्तां नमस्कृत्य तेनैव पथा तन्नदीतीरस्थं सोमगिरिनामानं वैष्णवोत्तममासाद्य निवेदितस्ववृत्तांतस्तस्माच्छ्रीगोपालमंत्रराजमग्रहीत् । गृहीतमंत्र एव प्रोद्बुद्धानुरागः कंपाश्रुपुलकादिव्याकुलः श्रीवृंदावनगमनोत्कंठितोऽपि गुरुसेवार्थं कतिचिद्दिनानि तत्रैवावात्सीत् । तत्रापि श्रीकृष्णलीलादिवर्णनग्रंथांश्चकार । तद्दृष्ट्वा गुरुणा लीलाशुक[1] इति ख्यातोऽप्यभूत् । तत्र स्वीयैरुपद्रुतस्तत एव संन्यासं चक्रे । ततः परोत्कंठया श्रीगुरुं विज्ञाप्य श्रीवृंदावनाय प्रतस्थे । गच्छंश्च पथि पथि प्रथमं तत्स्फूर्तिसमुच्छलितप्रेमप्रवाहोत्कंठाकल्लोलपतितः शून्यमिवात्मानं मत्वा तत्तल्लीलाविशिष्टस्य तस्य स्फूर्तिं प्रार्थयन् ततो मथुरामंडलं गतो लीलाविशेषस्फूर्त्युच्छलितानुरागसिंधून्नतलालसावर्त्मग्रसितस्तद्दर्शनं प्रार्थयन् ततो मथुरागतस्तत्तत्स्फूर्तौ साक्षात्कारं मन्वानस्ततो वृंदावनागतस्तं साक्षाद्दृष्ट्वा वाङ्मनसगोचरत्वेन तं वर्णयंश्च यद्यत्प्रललाप तत्तत्सर्वं तत्संगिभिर्वैष्णवैस्तदा तदैव लिखित्वा स्थापितमासीत् । ततो वृंदावने कतिचिद्दिनान्यवात्सीत् । पश्चाच्छ्रीकृष्णेन स्वलीलां प्रवेशितः । इति हि गुरुपरंपरागता सार्वलौकिकी प्रसिद्धिरिति ॥

Haec folia seculo superiore exeunte nitidissime exarata sunt. (WILSON 242^{b}.)

[1] Cf. nomen *Chichchhuka*.

232.

Foll. 88–115. (linn. 16.) *Khaṇḍapraṣastis* (laudatio in partes divisa), carmen *Hanúmati* auctori tributum, quo decem Vishṇus manifestationes celebrantur. Incipit:

चंद्रादित्याभनेत्रः कमलभवभवस्फारपृष्टप्रतिष्टो
भास्वत्कालाग्निजिह्वः पृथुलगलगुहादृष्टनिःशेषविश्वः ।
अद्भिः पुछोंछिताभिश्चकितसुरवधूनेत्रसंसूचिताभि-
र्मत्स्यःछिन्नाब्धिवेलं गगनतलमलं क्षालयन् वः पुनातु ॥१॥
जीयासुः शकुलाकृतेर्भगवतः पुछछटाछोटना-
दुद्यंतः शतचंद्रितांबरतलं ते बिंदवः सैंधवाः ।
यैर्व्यावृत्य पतद्भिरौर्वैशिखिनस्तेजोजटालं वपुः
पानध्मानवशादरोचकरुजां चक्रे चिरायास्पदं ॥२॥
दिश्याद्वः शकुलाकृतिः स भगवान् नैश्रेयसीं संपदं
यस्य स्फूर्जदतुछपुछशिखरप्रेंखोलनक्रीडनैः ।
क्षुभ्यद्वार्द्धिसमुछलज्जलभरैर्मंदाकिनी संगतै-
र्गंगासागरसंगमे प्रणयिनी जाता विहायःस्थली ॥३॥

Matsyávatára, distt. 8. fol. 90[a]. Kúrmávatára, distt. 6. fol. 91[a]. Varáhávatára, distt. 11. fol. 93[a]. Nṛisinhávatára, distt. 9. fol. 94[a]. Vámanávatára, distt. 7. fol. 95[a]. Paraṣurámávatára, distt. 4. fol. 95[b]. Rámachandrávatára, distt. 72. fol. 108[a]. Krishṇávatára, distt. 6. fol. 110[b]. Budhávatára, distt. 3. fol. 111[b]. Kalkyavatára, distt. 3. fol. 112[b]. Denique Hanúmat simia, et ipsa tantae particeps gloriae, distichis decem praedicatur.

Additus est commentarius a *Jnánánanda* scriptus. Pristinum scholiastae nomen *Gangadásae* fuisse hoc disticho apparet, quod in fol. 108[a]. legitur:

भट्टश्रीपोवियाख्याद्बुधवरतिलकाद्गंगदासं यमार्य
देवी सौभाग्ययुक्ता ह्यजनयदपरागं महालक्ष्मीसंज्ञा ।
सोऽयं प्राप्तयतित्वे रचयति रमणं रामचंद्रप्रतापं ।
ज्ञानानंदो हनूमत्कृतनुतिघटितं व्याक्रियामंडनेऽस्मिन् ॥

Haec folia anno 1776 a Bhúdeva exarata sunt. (WALKER 200[d].)

233.

Foll. 87–110. (linn. 10. 11.) *Gítagangáḍharam*, carmen a *Kalyáṇa* poeta scriptum, continent. Incipit:

मेघाडंबरकारिवारिधिमहावर्त्तानुकारिस्फुर-
च्छत्राकारमधोंबरे त्रिजग[ती]मीशो नरीनृत्यति ।
यस्योच्चैर्ज्जयतीभकृत्तिविलसद्भिष्वग्वि(?)तानामह-
त्पार्वत्याः पुरतः प्रभुः प्रविलसन्नन्मानविध्वंसनः ॥१॥
चेतश्चेच्चतुराननें मुररिपौ मारांतके भेदतो
भक्त्या तद्भजने स्ति भावुकजनाः कल्याणवाणीमिमां ।
शृण्वंतु प्रतिवासरं भवभयप्रध्वंसिनीं धूर्जटेः
शृंगारादिरसानुवर्णनपरां सद्भिद्वदाह्लादिनीं ॥२॥
यद्यप्यष्टपदीप्रबंधरचने नान्यो स्ति कुत्राप्यहो
विद्वान् श्रीजयदेवपंडितकवेस्तत्कीर्त्तिमाप्नोति यः ।
प्रांशोः पंगुरिवानुयामि पदवीमीशानकीर्त्युच्चकै-
र्यैष्याधारबलेन तस्य विदुषां श्रेष्ठैर्दुरापामपि ॥३॥
यदीशभजने जना भवति मानसं भक्तिम-
त्तदीयजनपावनातुलचरित्रसंवर्णने ।
तदा मदनुवर्णितं शृणुत सज्जनाः शृण्वतां
मुदावहमिमं शिवाशिवविहारकाव्यं परं ॥४॥
जगद्यात्राविधानार्थं जगदीशावपि स्वयं ।
लौकिकीमिव यां लीलां विधत्तस्तामहं ब्रुवे ॥५॥
शिवयोः शिवदं प्रेष्टं पठतां तत्प्रसादतः ।
गीतगंगाधरं ग्रंथं कल्याणश्चकरोत्यमुं ॥६॥

Auctor, Jayadevae Gítagovindam imitatus, duodecim capitibus Ṣivae et Párvatís lusus (lílá) celebravit. Capitum tituli hi: 1. Ṣivánunayas. 2. Ṣivánukúlanavasantavarṇane. 3. Vibhíshaṇapradarṣanas (?). 4. Sotkaṇthaṣivas. 5. Párvatíprasádanam. 6. Párvatípaṣchāttápavarṇanam. 7. Kalahantaritávarṇanam. 8. . . . 9. Utkaṇṭhitávarṇanam. 10. Muditamanmathántakas. 11. Ṣivaprasádanam. 12. Svádhínapatikáṣivásaubhágyavarṇanam.

Haec folia seculo septimo decimo (*paridhávisamvatsare*) a Keṣavendra exarata sunt. (WALKER 192[d].)

234.

Hujus voluminis folia 48–64. (linn. 12.) *Gítagiríṣam*, Ṣivae laudationem, continent, quo libello *Ráma*, Ṣrínáthae filius, Ṣivae et Párvatís amores cecinit. Auctor non modo in rebus, sed etiam in metris Jayadevae Gítagovindam serviliter et inepte imitatus est. Incipit: कर्षंतावितरेतरस्य मनसी बध्वेव बध्वेवतः संमोहं दहतावथाशु सुधया सिक्तेव हर्षप्रदौ किंचित्संकुचितौ पुनर्विकसितौ श्वेतौ शिती लोहितौ पातामीश्वरयोस्तरंगतरलौ लोकान् कटाक्षावुभौ १ हर्षं श्रीहर्षनामा रचयति वचनैरद्भुतार्थैर्दुरूहैर्गंभीरैर्भावितो भारविरपि तनुते चित्तपद्मप्रबोधं वाग्गुंफैः सप्रसादैर्मृदुमदितपदैः कालिदासः प्रसीद-त्युच्चैर्लोकेषु तेषामहमपि चरणांभोजभृंगो स्मि रामः २ हर्यक्षं कपिरनुवर्त्तते यथायं खद्योतो रविमपि निर्द्धनो यथाढ्यं औत्सुक्यादहमधुना तथानुकुर्वे लालित्यं कविजयदेवभारतीनां ३ Libellus in capita duodecim divisus est, quorum nomina haec: 1. Vasantavilásas. 2. Máninímanorathas. 3. Utkaṇṭhitaṣitikaṇṭhas. 4. Gaurígurutaránurágas. 5. Vayasyárahasyoktis. 6. Durgádaṣánirdeṣas. 7. Patiyuvatirativarṇanam. 8. Ṣambhúpálambhas. 9. Párvatípravartanam. 10. Anuraktagiríṣas. 11. Niḥṣankaṣankaradarṣanam. 12. Ṣivapárvatísamágamas.

Libellus anno 1787 (संवत् १८४३ वर्षे शाके १६९३ sic!) exaratus est. (WILSON 426[g].)

235.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 114. Long. foll. 1–22. 12½. foll. 23–105. 11. foll. 106–114. 9½. Lat. 5¼.

Foll. 1–22. (linn. 11–13.) *Guṇaratnakoṣastotram* (thesauri eximias gemmas continentis laudes), carmen a *Paráṣarabhaṭṭa*, Vatsánkae filio, Rangeṣae sacrifice, ad laudem Lakshmís deae scriptum. Incipit: श्रीपराशरभट्टार्यः श्रीरंगेशपुरोहितः श्रीवत्सांकसुतः श्रीमान् श्रेयसे मे ऽस्तु भूयसे १. Quod distichon serioris originis est. Auctoris ipsius exordium hocce:

श्रियै समस्तचिदचिद्विधानव्यसनं हरेः ।
अंगीकारिभिरालोकैः सार्थयंत्यै कृतो ऽञ्जलिः ॥ २ ॥
उल्लासपल्लवितपालितसप्तलोकीनिर्वाहकोरकितनेमकटाक्षलीलां ।
श्रीरंगहर्म्यतलमंगलदीपरेखां श्रीरंगराजमहिषीं श्रियमाश्रयामः ॥ ३ ॥
अनुकलतनुकांडालिंगनारंभशुंभत्प्रतिदिशभुजशाखश्रीशखानोकहर्द्धिः ।
स्तननयनगुलुछस्फारपुष्पद्विरेफा रचयतु मयि लक्ष्मी कल्पवल्ली कटाक्षान् ॥ ४ ॥

Si qua primo disticho illi fides habenda est, e frequenti in singulis versibus Rangeṣae et Rangeṣvarís mentione facta auctorem deae veneratione simulata reginam celebrare, vel alludere ad eam voluisse concluserim. Disticha sunt 62, metris artificiosis scripta.

Adscriptus est commentarius auctoris anonymi, qui in fine libri Vedántácháryae titulo nominatur. Incipit: लक्ष्मीकटाक्षविक्षेपा रक्षणैककृतेक्षणौ रक्षंतूत्कूलकरुणाः संधुक्षितजगत्त्रयाः १.

Haec folia hujus seculi initio exarata sunt. (WILSON 328ª.)

236.

Lit. Devan. Charta Europaea. Foll. 114. Long. 14. Lat. 9½. Linearum numerus variat.

Bháminívilásae, a *Jagannátha* Paṇḍitarája scripti, liber primus et libri secundi disticha 117. Auctor sententias ad varias vitae conditiones spectantes quatuor libris composuit. Atque primo sententiae allegoricae (anyokti), secundo cum rebus amatoriis conjunctae (ṣringára) traduntur, tertio elegia in mortuam uxorem continetur (karuṇa), quarto denique poeta animi tranquillitatem Krishṇae cultu obtinendam esse docet (ṣánta). Venkaṭa auctore Jagannátha sub Akbar imperatore (1556–1586) vixit, quae sententia satis probabilis est. Libri I. et II. initia, a me paulum emendata, sunt haec:

I. In poetas aemulos:

दिगंते श्रूयंते मदमलिनगंडाः करटिनः
करिण्यः कारुण्यास्पदमसमशीलाः खलु मृगाः ।
इदानीं लोके ऽस्मिन्ननुपमशिखानां पुनरयं
नखानां पांडित्यं प्रकटयतु कस्मिन्मृगपतिः ॥ १ ॥

Ad hominem a sapientium familiaritate ad conditionem vulgarem delapsum:

पुरा सरसि मानसे विकचसारसालिस्खलत्परागसुरभीकृते पयसि यस्य यातं वयः ।
स पल्वलजले ऽधुना मिलदनेकभेकाकुले
मरालकुलनायकः कथय रे कथं वर्ततां ॥ २ ॥

Ad regem qui principis juvenis inaugurationem impediverat:

तृष्णालोलविलोचने कलयति प्राचीं चकोरीगणे
मौनं मुंचति किंच कैरवकुले कामे धनुर्धुन्वति ।
माने मानवतीजनस्य सपदि प्रस्थातुकामे ऽधुना
धातः किं नु विधौ विधातुमुचितो धाराधरांडंबरः ॥ ३ ॥

Ad regem liberalem:

अपि दलदरविंद स्यंदमानं मरंदं
तव किमपि लिहंतो मंजु गुंजंतु भृंगाः ।
दिशि दिशि निरपेक्षस्तावकीनं विवृण्वन्
परिमलमयमन्यो बांधवो गंधवाहः ॥ ४ ॥

Distichis 1–18. interpretatio Anglica a Colebrooke facta adscripta est.

Lib. II. in fol. 63ª. incipit:

न मनागपि राहुरोषशंका न कलंकानुगमो न पांडुभावः ।
उपचीयत एव कापि शोभा परितो भामिनि ते मुखस्य नित्यं ॥ १ ॥
नितरां परुषा सरोजमाला न मृणालानि विचारपेशलानि ।
यदि कोमलता तवांगकानामथ का नाम कथापि पल्लवानां ॥ २ ॥
तन्मंजु मंदहसितं श्वसितानि तानि
सा वै कलंकविधुरा मधुराननश्रीः ।
अद्यापि मे हृदयमुन्मदयंति हंत
सायंतनांबुजसहोदरलोचनायाः ॥ ३ ॥
खेदांबुसांद्रकणशालिकपोलपालि-
दोलायितश्रवणकुंडलवंदनीया ।
आनंदमंकुरयति स्मरणेन कापि
रम्या दशा मनसि मे मदिरेक्षणायाः ॥ ४ ॥
कस्तूरिकातिलकमालि विधाय सायं
स्मेरानना सपदि शीलय सौधमौलिं ।
प्रौढिं भजंतु कुमुदानि मुदामुदारा-
मुल्लासयंतु परितो हरितो मुखानि ॥ ५ ॥

Additus est commentarius perspicuus, a *Manirâma*, Rámachandrae filio, Jayarámae nepote, Gangárámae pronepote, scriptus. Incipit: कवीन्द्राणामास्ये स्फुरसि किल काव्यात्मकतया धनींद्राणां दृष्टौ प्रविलससि लक्ष्म्यालतया । मुनींद्राणां स्वांते वससि परया स्वीयकलया न विद्मो ऽपारं ते जननि महिमानं गिरिसुते ॥ Tára cognomen se gessisse, proavum Nágojibhaṭṭae discipulum fuisse, hunc commentarium

Bálakṛishṇa amico auctore scriptum esse, prooemio lectores certiores facit. Ex epilogo (MS. E. I. H. 1396) librum anno 1802 compositum esse discimus. Ad dist. 1, 35. *Muktávalíprakáṣa* citatur, qui commentarius a Maṇiráma ipso videtur scriptus esse.

Libri primi disticha 98. a Galano in libro ΙΝΔΙΚΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ Graece versa sunt, librum tertium Bohlen in Ṛitusanhárae appendice edidit.

Codex anno 1815 exaratus est. (Wilson 236.)

237.

Folia 151–165. (linn. 16–20.) *Mahimnaḥ stavas*, i. e. Ṣivae majestatis praeconium, cum *Ahobalae* commentario. Incipit:

महिम्नः पारं ते परमविदुषो यद्यसदृशी
स्तुतिर्ब्रह्मादीनामपि तदवसन्नास्त्वयि गिरः ।
अथावाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामावधि गृण-
न्ममाप्येष स्तोत्रे हर निरपवादः परिकरः ॥१॥
अतीतः पंथानं तव च महिमा वाङ्मनसयो-
रतद्व्यावृत्त्या यं चकितमपिधत्ते (l. abhidhatte) श्रुतिरपि ।
स कस्य स्तोतव्यः कतिविधगुणः कस्य विषयः
पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥२॥

Auctor, sive ille *Pushpadanta* fuit, sive hoc nomen fictum est, distichis 41. Ṣivam ita celebravit, ut et unicum illum esse deum, et alios deos in eo contineri, ejusque potestate superari declararet. Carmen serioris aetatis non sine artificio scriptum est[1]. Strophae 29. primae Ṣikhariṇí, reliquae Hariṇí metro compositae sunt. Equidem carmen olim disticho undetricesimo finitum, reliqua serius addita esse putaverim. Commentator disticha 31. tantum explicat. Str. 32. plane absurda est, neque felicius est commentum, quo str. 33. Gandharvarum rex, Ṣivae servus, hoc carmen ad leniendam domini iram composuisse traditur. Similis de eodem Gandharva fabula in Banerji editione (Journal, As. Soc. of Bengal, VIII, 355.), haud dubie ex alio quodam commentario desumta, traditur. Ahobala haec: पुष्पदंतनामा कश्चन गंधर्वविशेषः शिवैकशरणो भूत्वा शिवप्रसादार्थं हिमवत्पर्वते तपः कृत्वा संतुष्टे शंकरे प्रसन्ने स्वशक्त्या शिवचरणांबुरुहं श्रीफलादिभिः समभ्यर्च्य श्रीशंकरं स्तोतुमिच्छन् शंकरगुणानामनंतत्वेनाप्रमेयत्वात् गुणकथनरूपस्तुतिकरणमशक्यमित्याशंक्य स्वानौद्धत्यं च प्रकटयन् स्तोतुमारभते ।.

Carmen nostrum quum ab Ujjvaladatta citetur ante seculum XIV. scriptum est.

Ahobala commentator, Nṛisinhabhaṭṭae filius, e Bháskarae gente oriundus, hymnum satis perspicue explicat, non tam vocabula singula quam res ipsas respiciens. Incipit: ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः पार्वतीपतिः । भजामि श्रीमहादेवं सर्ववेदोत्तमं प्रभुं ॥१॥ Praeter Ṣivapuráṇam unus tantum liber citatur, ab auctore ipso scriptus, *Rudrabháshya* appellatus, qui fortasse Rudrajapae commentarius fuit. Verba auctoris sunt ad dist. 28: रुद्रशब्दार्थो बहवस्त्वसत्कृतश्लोकरूपरुद्रभाष्येऽनुसंधेयाः.

Praeter Banerji editionem, quae typothetae sphalmatis foedata est, altera cum versione Bengalica Calcuttae impressa esse dicitur. De codice Havniensi cf. Westergaard, p. 100; de commentario Berolinensi Weber, p. 363.

Haec folia anno 1776 exarata sunt. (Walker 129[b].)

238.

Foll. 20–39. (linn. 8. 9.) *Rájanítiṣástram*, *πολιτείας διδασκαλία*, sententiarum ethicarum collectio, quae *Vṛiddha-Cháṇakyae* auctori tribuitur. Addita est interpretatio *Hindí*. Incipit: श्लोक ॥ प्रणम्य सरसा विष्णु । त्रैलोक्यधिपति प्रभु । नानाशास्त्रधृतं वक्षे राजनीतसमुचयं ॥१॥ अर्थ ॥ तेहुं सरसा मस्तकीकरी । त्रैलोक्यनुं अधिपति प्रभु स्वामी श्रीआदिविष्णु प्रणमी नमस्कारकरि । नानाविध अनेकशास्त्र उधरू । राजनितसमुह बोलु ॥

Libellus in capita octo divisus est, disticha 18, 16, 7, 19, 18, 6, 16, 16. continentia. Textus Sanscriticus admodum corruptus est.

Haec folia anno 1737 a Mohanachanda exarata sunt, qui in fine haec adscripsit: सकलपंडितोतमपंडितश्री५श्रीप्रीतिचंद्रजीतत्शिष्यपंश्रीजिनचंदजीशिष्यमोहनचंदेन लषीतो यं श्रीधरोलनगरे गांधीश्री५वेलजीसुतकरमचंदपठनार्थं ॥ (Walker 205[c].)

239.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 57. Long. $7\frac{1}{2}$. Lat. $3\frac{1}{2}$. Linn. 7.

Rádhárasasudhánidhis, Rádhae saporis mellei thesaurus, carmen ab Hita-*Harivanṣa* Gosvámine ad laudem Rádhae in Vṛindávana[2] cultae scriptum. Incipit: यस्याः कदापि वसनांचलखेलनोत्थधन्यातिधन्यपवनेन कृतार्थमानी । योगींद्रदुर्गमगतिर्मधुसूदनो पि तस्याः नमो स्तु वृषभानुभुवो दिशे

[1] Cur *Lassen* (Zeitschrift V, 460.) वाङ्मनसयोः in dist. 2. Sanscritice dictum esse negaverit, nescio. Cf. Páṇini V, 4, 77. Neque व्याक्रोशी vocabulum reprehendendum erat, quum व्यावक्रोशी, व्यावहासी, व्यावचोरी etc. a grammaticorum principe tradantur.

[2] *Vṛindávana nemus* prope Gokulam urbem in Mathurá provincia in laeva Yamunae ripa situm est.

पि ॥१॥ ब्रह्मेश्वरादिसुदुरूहपदारविंदश्रीमत्परागपरमाद्भुतवैभवायाः । सर्वार्थसाररसवर्षिकृपार्द्रदृष्टेस्तस्याः नमो स्तु वृषभानुभुवो महिम्ने ॥२॥ यो ब्रह्मरुद्रशुकनारदभीष्ममुख्यैरालक्षितो न सहसा पुरुषस्य तस्य । सद्यो वशीकरणचूर्णमनंतशक्तिं तं राधिकाचरणरेणुमनुस्मरामि ॥३॥ आधाय मूर्द्धनि यदा पुरुदारगोप्यः काम्यं पदं प्रियगुणैरपि पिछ्मौलेः । भावोत्सवेन भजतां रसकामधेनुं तं राधिकाचरणरेणुमहं स्मरामि ॥४॥

Libellus distichis 270. constans, si ea respiciantur, quae *Wilson* in As. Res. XVI, 128. de Harivanșa docuit, exeunte seculo sexto decimo videtur scriptus esse.

Commentarius a *Narottama* anno 1764 scriptus in cod. E. I. H. 146. exstat.

Codex anno 1790 exaratus est. In fine haec leguntur: पुस्तकलिखितम श्रीवृंदावनमध्ये यमुनातटे पठनार्थे वैष्णवमंडलके पीतांवरदासहस्ताक्षरहेमराज ॥ (Wilson 520.)

240.

Hujus voluminis folia 175–194. *Rámakrishṇakávyam*, carmen Rámam et Krishṇam celebrans, a *Súrya* astronomo scriptum, cum auctoris commentario continent. Idem in epilogo *Vilomáksharakávyam*, carmen quod retrorsum legi potest, appellatur. Si enim singulorum distichorum syllabas retrorsum legeris, eadem vocabula prodibunt. Simul priore distichi versu Ráma, altero Krishṇa laudatur. Incipit:

तं भूसुतामुक्तिमुदारहासं । वंदे यतो भव्यभवं दयाश्रीः ।
श्रीयादवं भव्यभतोयदेवं । संहारदामुक्तिमुतासुभूतं ॥१॥

Commentarius incipit: रामकृष्णाख्यकाव्यस्य टिप्पणं लिख्यते मया । बालानां सुखवोधार्थं तेन तौ तुष्यतां ध्रुवं ॥१॥ Proximo disticho quum patrem Suganakajnánadhirájam appellet, auctorem nostrum a Súryadása astronomo non differre intelligimus, quem anno 1540 vixisse aliunde constat. Carmen disticha 36. continet, nam quae in Haeberlini Anthologia additicia duo leguntur, ab auctore in fine commentarii posita sunt.

Haec folia anno 1779 a Bhúdeva exarata sunt. (Walker 129[d].)

241.

Foll. 50–79. (linn. 9.) *Rámavilásakávyam* ab Harinátha scriptum, capita quatuor, cantica 21. continens. Incipit: एका चैतन्यवल्ली तदुपरि युगपत्फुल्लमिंदीवरं सान्मध्ये रक्तोत्पले द्वे अभिमुखकनकांभोज इंदीवरे द्वे । सा पायाद्भारतीत्थं विधिगुरुकवयो जानकीरामभद्रावन्योन्यं वीक्ष्यमाणौ यदमलकृपया वर्णयांचक्रुरुच्चैः ॥१॥ वुद्धिर्यदुन्मिषति सुंदरकामतत्वे । धर्मार्थमोक्षविषयानपरित्यजंती । निष्ठा च विष्णुचरणांवुजभक्तियोगे । तत्पंडिताः पठत रामविलासकाव्यं ॥२॥

Auctor, quem tertium Jayadevae imitatorem deprehendimus, Rámae divini et Sítae amores, post nuptias gaudia, lusus'ita celebravit, ut reconditam hujus conjunctionis significationem respiceret. Harinátham in eremo quodam ad Godávarím sito vixisse, Vásudevae filium, Dharaṇídharae nepotem, Śrikántae discipulum fuisse, pluribus carminis locis discimus. Cf. 10, 8: वासुदेवात्मजं कृपय हरिनाथकं श्रीकांतलब्धविद्याविनोदं । प्रतिष्ठानगोदावरीतटमठाराधनोपनिषदद्वैतचैतन्यमोदं ॥ Sive 17, 8: धरणीधरतनयवासुदेवसुतहरिनाथे कविदासे । कुरु कल्याणं कमले कृतरघुपतिपदयुगलवासे ॥

Cap. I. fol. 58[b]. Jánakívarṇanam. Cap. II. fol. 66[b]. Prathamasamágamas. Cap. III. fol. 74[b]. Jalakelivarṇanam. Cap. IV. fol. 79[b]. Sításamágamas.

Haec folia eadem atque n. 233. literatura a Keșavendra (pramáthinámasamvatsare) in fine seculi septimi decimi exarata sunt. (Walker 192[b].)

242.

Foll. 286–289. (linn. 12.) *Lakshmístotram*, in Lakshmím carmen, distichis 33. constans, *Agastyae* vati tributum. Incipit: जय पद्मापलाशाक्षि जय त्वं श्रीपतिप्रिये । जय मातमहालक्ष्मी संसारार्णवतारिणी ॥१॥ महालक्ष्मी नमःस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं सुरेश्वरी । हरिप्रिये नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं दयानिधे ॥२॥ पद्मालये नमस्तुभ्यं नमस्तुभ्यं च सर्वदे । सर्वभूतहितार्थाय वसुव्रष्टि (l. °वृष्टिं) सदा कुरु ॥३॥ Agastyae nomen in dist. 24. legitur: एतच्छ्रुत्वागस्त्यवाक्यं हृष्यमाणा हरिप्रिया । उवाच मधुरां वाणीं तुष्टाहं तव सर्वदा ॥ Hymnum, etiamsi antiquioris sermonis simplicitas affectetur, valde recentis aetatis esse manifestum est.

Haec folia anno 1794 exarata sunt. (Walker 152[f].)

243.

Hujus voluminis folio 210. *Vakratuṇḍáshṭakam* (Gaṇeșae octas), hymnus continetur, octo distichis constans, quo sapientiae deus celebratur. Carmen, Máliní metro scriptum, cujus versus in similem sonum desinunt, invita Sarasvatí *Vyásae* tribuitur. Totum exscripsi: गणपतिपरिवारं चारुकेयूरहारं । गिरिवरधरसारं योगिनीचक्रधारं ॥ भवजलपरिवारं दुःखदारिद्रहारं । गणपतिमभिवंदे वक्रतुंडावतारं ॥१॥ अखिलमलविनाशं पानिनशं (l. páṇinasam) सुपाशं । कनक ◡ ◡ निवासं सूर्यकोटिप्रकाशं ॥ भवतुभयविनाशं मा-[ल]तीतीरवासं गणपतिमभिवंदे मानसे राजहंसं ॥२॥ विषममणिमयूखैः शोभमानं विदूरैः । कनकरचितचित्रं कंठदेशे पवित्रं ॥ दधति विमलहारं सर्वदा यस्य सारं । गणपतिमभिवंदे भूर्भुवःस्वैकसारं ॥३॥

दुरितजगममंदं वारुणेयैकवेदं । - - - । गणपतिमभिवंदे सर्वदानंदकंदं ॥४॥ त्रिनयनयुतभाले शोभमाने विशाले । मुकुटमणिसुडाले मुक्तिकानां च जाले ॥ धवलकुसु[म]माले यस्य शीर्षे विशाले । गणपतिमभिवंदे संस्थिते चक्रपाणौ ॥५॥ वसुमतिवसुरूपं पीठमादौ सुदीपं । यदुपरिरसकोणं तस्य चोर्द्धं त्रिकोणं ॥ गजमितिदलपद्मं संस्थितं चारुपद्मं । गणपतिमभिवंदे कल्पवृक्षस्य कंदः ॥६॥ वरदविशदहस्तं दक्षिणं यस्य हस्तं । सदयश्चभयदंतं चिंतय[च्]चेतसंस्थं ॥ सवलकुटिलसुडं (l. °ṣuṇḍam) चैकतुंडं द्वितुंडं । गणपतिमभिवंदे सर्वदा वक्रतुंडं ॥७॥ कल्पद्रुमाधिस्थितकामधेनुं । चिंतामणिदक्षिणपाणिशुंडं ॥ बिभ्राणमत्यद्भुतचित्तरूपं । यः पूजयेत्तस्य समस्तसिद्धिं ॥८॥ व्यासाष्टकमिदं पुण्यं । गणेशस्तवनं नृणां । पठनं दुःखनाशाय । विद्यां श्रियमवाप्नुयात् ॥९॥

Hoc folium medio seculo superiore exaratum est. (Walker 129[f].)

244.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 37. Long. 8. Lat. 5½. Linn. 15.

Virudávalí, insignium honorificorum series, quo carmine *Raghudevas*, Viṣveṣvaramiṣrae et Kumudinís filius, Mithilae regem quendam celebravit. Incipit: कलकङ्कणलम्बितचन्दनचुम्बितचारुचतुर्भुजभीमवले । हिमशैलशिखण्डिनि वैरविखण्डिनि कुण्डलमण्डितगण्डतले ० दलदञ्जनगञ्जिनि भवभयभञ्जिनि मञ्जुलमणिमयमुकुटवरे. पंचाननचारिणि शशधरधारिणि जय जय जननि जयन्ति परे.

Auctor strophis artificiosis trifariis usus est 1. *kántakaliká*, 2. *ṣúraṣloka*, 3. *víraviruda*[1]; eaeque deinceps in carmine undetricies usurpantur. Stropha ultima *víráksharamálávirudam* appellatur, quia attributa singula ordine alphabetico disposita sunt. Quod ad res attinet, poema totum epithetis arcessitis et ineptis constat, soni et metri majore quam argumenti ratione habita.

In fine haec leguntur:

श्रीविश्वेश्वरमिश्रतः कुमुदिनी देवी कुमारं कुला-
लङ्कारं सुषुवे लसत्तरगुणं गौरी गिरीशादिव
दौहित्रो च्युतठक्कुरस्य कृतिनः हारितास्रान्वय-
श्रेष्ठो सौ रघुदेववालककविर्वैदेहभूमण्डनः ॥
विद्याहृद्यमुखं महीपतिमथ श्रीवुद्धिनाथस्ततो
लक्ष्मीदेवकुलाधिदेवसहितश्रीमोहनो मोहनः ।
नत्वा श्रीहरिदेवदेवजनुषा ज्येष्ठान्वायोभिर्गुणैः
कृत्वेमां विरुदावलीमिह सदानन्दे नुजे न्यस्तवान् ॥
इति मैथिलश्रीरघुदेवविरचिता विरुदावली समाप्त ॥

Codex hujus seculi initio exaratus est. (Wilson 519.)

245.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 147. Long. 10. Lat. 4½.

Foll. 1–10. (linn. 12.) *Vihlaṇakávyam*, carmen distichis 176. constans, *Vihlaṇae* poetae Káṣmírensi tributum. Incipit: ध्यात्वा गणेशमखिलागमसारभूतं श्रीसारदां सुरनमस्कृतपादपद्मां । किंचित्स्वकीयमिति प्रस्फुरितेन काव्यं भव्यं करोमि विदुषां सुषबोधनार्थं ॥१॥ स्वर्गावनीविमलमंडलखंडतुल्ये भूमंडले महीतपश्चन (sic) नामधेये । वीरांकगुर्जरजनैः परिसेव्यमानो भोगी बभूव नृपती किल वैरसिंह (l. वीरसिंहः) ॥२॥

Vihlaṇa, quum a Vírasinha rege Ṣaṣikalae sive Chandralekhae filiae magister institutus esset, amore mutuo exorto, clandestinum cum ea conjugium iniisse traditur. Quod quum rex rescivisset, poetam capitis damnavit. Isque ad supplicium ductus disticha quinquaginta illa, quae vulgo sub nomine Chaurapancháṣiká circumferuntur, recitasse (distt. 86–136.), et amicis intercedentibus a rege in gratiam receptus esse dicitur. Conf. Bohlen, Bhartrih. praef. p. xxvi.

Disticha, quae ab अद्यापि vocabulo incipiunt, plura in Ṣárngadharapaddhati leguntur et Vihlaṇae auctori addicuntur. Neque equidem dubitandum esse puto, quin disticha quinquaginta illa a Vihlaṇa ipso scripta, reliqua a sciolo quodam addita sint. Distichon, quod apud Bohlen 49. legitur, in codice nostro non exstat, neque aliud quidquam in carmine reperitur, quod fabulae illi materiam praebere poterat. Ceterum codicis nostri disticha perpauca tantum cum Bohleni editione consentiunt.

Haec folia circiter annum 1670 exarata sunt. (Walker 209[a].)

246.

Foll. 190–239. (linn. 13.) *Bhartṛihariṣatáni, Bhartriharis* centuriae tres, cum versione *Hindí*. (A.)

Nítiṣatam, foll. 190–206[b]. distt. 108. Ṣringáraṣatam, foll. 206[b]–220[b]. distt. 102. Vairágyaṣatakam, foll. 223–239. dist. 107.

Distichorum ordo nescio quibus de causis prorsus immutatus est. Praeterea multa reperiuntur, quae in neutra editione leguntur.

Editiones exstant Bohleni anno 1833 impressa, et Haeberlini in Anthologia. De codicibus Berolinensibus cf. Weber, p. 170.

[1] *Viruda* vocabulo praeter eam, quam supra dedi, significationem, carmen laudatorium sive panegyricus intelligitur. Cf. प्रजागरीस्त्वं विरुदैर्ये एष नो जहासि निद्रामशिवैः शिवारुतैः । Kalyáṇarájastuti II, 52; वंदीरितविरुदावलिरोचन in carmine nostro fol. 27[a]; et supra, p. 117[a].

Haec folia anno 1743 Anjanapurae exarata sunt. (WALKER 152^{c}.)

247.

Foll. 10–19. (linn. 19.) *Ṣringáraṣatam*, primus *Bhartriharis* liber, cum versione *Hindí*, quae a superiore non differt. (B.) Etiam distichorum collocatio cum A. consentit.

In fine haec leguntur: इति श्रीभर्तृहेममहीसविरचितं शृंगारशतं संपूर्णः ॥

Haec folia medio seculo superiore exarata sunt. (WALKER 205^{b}.)

248.

Foll. 63–79. (linn. 12.) *Súryastotram*, hymnus ad Solem, *Ṣámbae* auctori tributus, cum commentario. Incipit:

यस्मात्सर्वं प्रसरतितरां ज्ञातृकर्तृस्वभावो
भूपैर्बाह्यैर्विषयरचितैरावृतिर्यस्य नास्ति ।
शब्दार्थाभ्यां वितथमिव यस्तथ्यरूपं विधत्ते
जीवादित्यं तमहमतनुं चिन्नभस्यं प्रणौमि ॥१॥

Carmen distichis 54, Mandákrántá metro compositis, constat. Ṣámbae nomen etiamsi in distichis 52. et 53. occurrat, et textus et commentarius ab uno eodemque seculi sexti decimi auctore videntur profecti esse.

Haec folia seculo septimo decimo exarata sunt. (WALKER 206^{b}.)

249.

Foll. 23–53. (linn. 7. 8.) *Angarejachandriká*, carmen ad Anglorum praeconium a *Vináyakabhaṭṭa* Karṇátakensi, Ḍhuṇḍhirájae filio, anno 1801 Váráṇasiae compositum. Incipit: विनायकाऽभिधानो हं विनायककृतानतिः ॥ आशास्महे सुरुचिरां विनायककृतां कृपां ॥१॥ ढुंढिराजात्मजः श्रीमान् ढुंढिराजाह्वयोर्मुदा ॥ नमामि चरणांभोजे शर्मणे देवतातयोः ॥२॥

Auctor, postquam Anglorum regem, Kampinya appellatum, celebravit, varias ejus populi virtutes praedicat, eumque ex antiqui libri cujusdam vaticinatione nongentos annos in India regnaturum esse declarat. Denique principum nonnullorum mentionem honorificam facit, velut Agastiburagasaheba, Áravaranet (प्रजानामारवं राति नराणामीट् स भूपतिः), Kamalburaga, Támasburaga, quibus in nominibus enucleandis me sagaciores ingenium exerceant.

Libellus, disticha 120. continens, sine ullo dubio ab auctore ipso exaratus est. (WILSON 487^{b}.)

D. COMOEDIAE (NATAKA).

250.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 200. Long. 13. Lat. 5. Linn. 8.

Foll. 1–137. Inest commentarius ad *Mṛichchhakaṭikam*, *Ṣúdrakae* comoediam, a *Lalládíkshita*, Lakshmaṇae filio, Ṣankaradíkshitae nepote, *Wilsonis* (Valisenae) jussu intra annos 1821 et 1822 Váráṇasiae et Calçuttae scriptus. Incipit: बांधवकरोपनामा स महाराष्ट्रो गुरुर्बुंदेलानां शास्त्रे काव्येऽधीती गौरीचरणारविंदरोलंबः १ मृच्छकटिकप्रकरणे प्राकृतरत्नाकरोर्मिसंचरणे सेतुं करोति विवृतिं दीक्षितलल्लाभिधः स्वकृतिं २.

Act. I. finitur in fol. 23^{a}; II. fol. 39^{a}; III. fol. 50^{a}; IV. fol. 65^{a}; V. fol. 80^{a}; VI. fol. 88^{b}; VII. fol. 90^{b}; VIII. fol. 104^{b}; IX. fol. 116^{b}; X. fol. 136^{b}.

In fine auctor plura de gente fatisque suis tradit. Haec voluminis pars anno 1822 exarata est. (WILSON 167^{a}.)

251.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 45. Long. 11. Lat. 9. Linn. 19.

Kálidásae Abhijnánaṣákuntalam. (B.)

Codex noster a Brockhaus collatus est, eaque collatio in Boehtlingki editione exhibetur. Textus recensionem eam, quae Devanágara appellatur, continet et ex exemplo satis bono post annum 1820 descriptus est.

De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 74; de Havniensi Westergaard, p. 14; de Berolinensibus Weber, p. 161. Editiones Europaeae exstant a Chézy, Boehtlingk, Williams curatae. (WILSON 338.)

252.

Foll. 64–77. (linn. 12–16.) *Ṣákuntalae* initium, inde a primo actu usque ad dist. 65. actus tertii (तपति तनुगात्रि मदनस्त्वामनि). (A.) Haec folia, quamvis manu nimis festinante exarata, praestantissimum recensionis Devanágarae textum praebent.

Haec voluminis pars seculo septimo decimo exarata est. (WALKER 201^{e}.)

253.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 48. Long. $13\frac{1}{4}$. Lat. 3. Linn. 6.

Ṣákuntalae textus recensionis ejus, quae Bengalica appellatur.

Folia १–७. desiderantur. Incipit: सुणादु अज्जो, apud Boehtlingk 14, 21. In marginibus locorum Prácriticorum interpretatio Sanscritica adscripta est.

Codex anno 1710 exaratus est. (Wilson 233.)

254.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 115. 1. Foll. 1–47. Long. 16½. Lat. 5½. Linn. 8. 2. Foll. 48–115. Long. 17. Lat. 5½. Linn. 10.

A. Foliis 1–47. ejusdem comoediae recensio Bengalica continetur.

B. Folia 48–115. *Ṣankarae*, Vásudevae et Bhánumatís filii, ad *Ṣákuntalam* commentarius, *Rasachandriká* appellatus. Incipit: वक्षोजद्वयकाञ्चनाचलपरीरम्भ etc. ॥१॥ आशैशवं etc. ॥२॥

आसीत्कृती जयधरो जगति प्रसिद्धो
    नानापदेन वनितासकुलप्रदीपः ।
योगःश्रुतिस्मृतिपुराणकथागमादि-
    शास्त्राभियोगपटुभाजि भवादिसिंहः ॥
तत्सूनुरिन्दुरुचिनिर्म्मलकीर्त्तिराशि-
    रावारिराशिर्विदितो भुवि रुद्रनाना (°námá) ।
निष्ठानसूकृतवशिष्ठमुनिप्रतिष्ठो
    वेदादिशास्त्रशतधामसहस्रधामा ॥
तस्यात्मजः परमशाब्दिकचक्रवर्त्ती
    वेदेतिहाससकलस्मृतितत्त्ववेत्ता ।
लोकेऽभिधानविदितो भुवि वासुदेवो
    नित्यार्च्चनाहरिहराहरणप्रवीणः ॥
तस्यात्मजो विषमतर्कनिकुञ्जसिंहो
    गोविन्दचारुचरणाम्वुजलब्धवुद्धिः ।
श्रीशङ्करः शिशुमुकेभरतादि दृष्ट्वा
    शाकुन्तले वितनुते नु पदप्रकाशः ॥

Quibus distichis hoc stemma proditur: Jayadhara: Rudra: Vásudeva: Ṣankara, Govindae discipulus. Scholiasta recensionem Bengalicam explicat. In primis commentarii foliis nomina rariora haec reperi: Adbhutasára, Kavikaṇṭhahára (alankára), Kávyamímánsákára, Daṣarúpaka, Bádaráyaṇa, Vámadeva, Ṣátakarṇi (fol. 50ᵃ. सूत्राधारगुणाकारः स्थापकः प्रविशेत्ततः । उपचारेण सोऽप्यत्र सूत्रधारोऽभिधीयते).

Act. I. fol. 66ᵇ; II. fol. 74ᵃ; III. fol. 85ᵇ; IV. fol. 96ᵇ; V. fol. 104ᵃ; VI. fol. 110ᵇ; VII. fol. 115ᵃ.

Utraque codicis pars post annum 1810 nitide exarata est. (Wilson 40.)

255.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 68. Long. 11. Lat. 9. Linn. 20–22.

Foll. 1–47. *Ranganáthae*, Bálakṛishṇae filii, ad *Kálidásae Vikramorvaṣím* commentarius, anno 1656 scriptus. Incipit: गंडसिंदूरमार्तंड etc. ॥५॥ श्रीबालकृष्णं पितरं विद्वद्वंदशिरोमणिं नत्वा नारायणाख्यं च पितृव्यं विबुधोत्तमं ६ श्रीकालिकादासरचितत्रोटकस्य यथामति रंगनाथाख्यविदुषा व्याख्या विख्यायिष्यते ७ ॥

Ex epilogo auctoris fratrem Veṇímadhavabandhum, patruum Náráyaṇam, avum Ranganátham, abavum Nánabhaṭṭam fuisse apparet. Auctores et libri rariores a Ranganátha hi citantur: Udayanácháryás; Daṣarúpaka; Páṇivirachitadaṣarúpakaṭíká fol. 6ᵃ. (16ᵇ. तथापदेव पाणिविरचितदशरूपटीकायां साहसांकीयसंमतिरपि); Náṭyadarpaṇa; Náṭyalochanakára 6ᵃ; Málaguptácharya (?) 6ᵇ; Muktávalí (lex.); Rúpachintámaṇi 2ᵇ. 11ᵃ; Viṣvalochana (= Viṣvaprakáṣa); Ságara, cujus operi plurima se debere profitetur; Someṣvara 32ᵇ; Haradatta.

Actus I. finitur in fol. 14ᵇ; II. fol. 24ᵇ; III. fol. 30ᵇ; IV. fol. 43ᵃ; V. fol. 47ᵇ.

Codex post annum 1815 parum accurate exaratus est. (Wilson 305ᵃ.)

256.

Foll. 96–131. (linn. 7.) *Málávikágnimitram, Kálidásae* comoedia. (A.)

Haec voluminis pars manibus duabus exarata est, atque foll. 96–114. seculo septimo decimo, folia vero 115–131. seculi superioris initio. Folium ultimum desideratur.

Act. I. fin. in fol. 104ᵃ; II. fol. 107ᵇ; III. fol. 116ᵃ; IV. fol. 124ᵇ; V. fol. 131ᵇ.[1]

Textus a Tullberg anno 1840 editus, interpretatio Germanica Weberi anno 1856 publici juris facta est. (Wilson 308ᶠ.)

257.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 35. Long. 10½. Lat. 4½.

Foll. 1–24. (linn. 10. 11.) *Málávikágnimitram.* (B.)

Act. I. fol. 6ᵃ; II. fol. 8ᵇ; III. fol. 14ᵇ; IV. fol. 19ᵇ; V. fol. 24ᵇ.

Haec voluminis pars anno 1698 exarata est. Anno 1824 Lalleṣvara Calcuttae (Kalkitá) vocabula singula

---

[1] In prologo A. भासक, B. C. धावक legunt. In B. vero secunda manu भासक intra lineas adscriptum est.

lineolis rubris distinxit, pauca correxit, annotationes nonnullas adjecit. (WILSON 311[a].)

258.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 190. Long. 12½. Lat. foliorum 1–136. 4¾, foliorum 137–190. 4.

Foll. 1–34. (linn. 8.) *Málávikágnimitram.* (C.)

Act. I. fol. 8[a]; II. fol. 11[a]; III. fol. 19[a]; IV. fol. 26[b]; V. fol. 34[a].

Haec voluminis folia post annum 1820 exarata sunt. (WILSON 229[a].)

259.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 218. Long. 11. Lat. 9. Linearum numerus variat.

Málatímádhavam, Bhavabhútis poetae comoedia, cum commentariis duobus.

Act. I. fol. 42[b]; II. fol. 61[b]; III. fol. 84[b]; IV. fol. 94[b]; V. fol. 121[a]; VI. fol. 143[b]; VII. fol. 163[b]; VIII. fol. 178[b]; IX. fol. 206[a]; X. fol. 218[a].

Commentarius prior satis copiosus a *Jagaddhara*, Ratnadharae et Damayantikae filio, scriptus est. Incipit:

चञ्चच्चन्द्रिकचन्द्रचारुकुसुमो माद्यज्जटापल्लवो
    दृप्यद्व्यालगणदन्दशूकमणिमान् तत्पञ्चशाखालयः ।
स्थाणुर्मे फलदो भवत्वतितरां गौरीमुखेन्दुद्रव-
    त्पीयूषद्रवदोहदादिव दधद्देवद्रुमत्वं सदा ॥१॥
नत्वा गुरून् गुणगुरूनवलोक्य टीकां विश्वादिकोषभरतश्रुतिशब्दविद्यां ।
छन्दांस्यलंकरणमर्थगतिं विचिन्त्य श्रीमान् जगद्धरकृती वितनोति टीकां ॥२॥

Ex epilogo hoc stemma colligitur: Chaṇḍeṣvara: Vedeṣa sive Vedadhara (Deveṣa MS.): Rámeṣvara: Gadádhara: Vidyádhara: Ratnadhara: Jagaddhara. Eidem auctori commentarium ad Veṇísanháram et Vásavadattám debemus.

Commentarius alter a *Málánka* rege, brevitati studente, compositus et *Durgamáṣubodhiní* appellatus est. Incipit: मालाङ्काख्यो महीपालो नत्वा हरिपदाम्बुजं । मालतीमाधवस्यार्थं विवृणोति यथामति ॥

Comoedia nostra in *Wilsonis* libro *Select Specimens of the Theatre of the Hindus* Anglice versa est. Textus Calcuttae anno 1830 impressus est, actum primum Lassen anno 1832 edidit.

Codex post annum 1820 exaratus est. (WILSON 306.)

260.

Foll. 36–105. (linn. 8.) *Mahávíracharitam,* Rámae res gestae, *Bhavabhútis* poetae comoedia.

Act. I. fol. 46[b]; II. fol. 55[b]; III. fol. 61[b]; IV. fol. 72[a]; V. fol. 82[b]; VI. fol. 95[b]; VII. fol. 105[b].

De libri argumento cf. *Wilson* H.Th. II, 323. Textum Trithen anno 1848 edidit.

Haec folia post annum 1820 exarata sunt. (WILSON 229[b].)

261.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 191. Long. 13½. Lat. 5½. Linn. 9.

Foll. 1–39. *Bhavabhútis* poetae *Uttararámacharitam.*

Act. I. fol. 8[a]; II. fol. 12[b]; III. fol. 21[a]; IV. fol. 27[a]; V. fol. 31[a]; VI. fol. 36[a]; VII. fol. 39[b].

Haec fabula a *Wilsone* l. l. Anglice versa est. Textus Calcuttae anno 1831 impressus est. De codice Berolinensi cf. Weber Catal. p. 162.

Haec voluminis pars anno 1821 exarata est. (WILSON 166[a].)

262.

Foll. 115–138. (linn. 9.) *Náráyaṇae,* Bálakṛishṇae filii, Ranganáthae nepotis, ad *Uttararámacharitam* commentarius, Váráṇasiae anno 1764 scriptus. Incipit:

अपारभवसागरोत्तरणसेतुभूतं सकृ-
    त्प्रलापविषयीकृतं जयति यस्य नामामृतं ।
दशास्यकुलकाननज्वलनतीव्रदावानलः
    स को पि रघुनायको मम भवत्वभीष्टप्रदः ॥१॥

Act. I. fol. 121[a]; II. fol. 125[a]; III. fol. 129[a]; IV. fol. 133[a]; V. fol. 134[b]; VI. fol. 137[a]; VII. fol. 138[a]. Quae in fine libri disticha tria leguntur, ea paulum emendata exscripsi:

यो मौनभट्टबुधबंधुरधीतविद्यः
    श्रीतानभट्टसुकृती कृतिकृष्णसूनुः ।
श्रीरंघनाथतनयेन तदीयपौत्र-
    नारायणेन सुधिया रचितेति टीका ॥१॥
वाराणसीनियतवासपवित्रमूर्त्तेः
    श्रीरंगनाथविदुषो विहिताध्वरस्य ।
श्रीबालकृष्ण इति यः प्रथितस्तनूज-
    स्तस्याग्रजेन रुचिरा विवृतिर्व्यधायि ॥२॥
ऋतुगजरसचंद्रैर्विक्रमार्कस्य शाके
    गतवति शुभमासे कार्त्तिके शुक्लपक्षे ।
प्रतिपदि परिपूर्णाकारि जिज्ञासुतुष्ट्यै
    विवृतिरियमुमेशाधिष्ठितायां नगर्यां ॥३॥

De codice Berolinensi cf. Weber Catal. p. 162.

Haec voluminis pars anno 1822 exarata est. (WILSON 165[c].)

263.

Foll. 38–95. (linn. 10.) *Anarghyarághavae*, comoediae a *Murári*, Vardhamánae et Tantumatís filio, e Mudgalarum gente[1] oriundo, scriptae, actus quinque primi. (A.) Poeta, Rámáyaṇam secutus, Rámae res gestas et fata, ex quo tempore, domo patria relicta, Viṣvámitram secutus est, usque ad recuperatum regnum, actibus septem adumbravit. Cf. *Wilson*, Hindu Theatre II, 375. Incipit: निष्प्रत्यूहमुपास्महे भगवतः कौमोदकीलक्ष्मणः कोकप्रीतिचकोरपारणपटुज्योतिष्मती लोचने । याभ्यामर्द्धविबोधमुग्धमधुरश्रीरर्द्धनिद्रायितो नाभीपल्वलपुंडरीकमुकुलः कंबो[:] सपत्नीकृतः ॥१॥ अपि च । विरमति महाकल्पे नाभीपथैकनिकेतनस्त्रिभुवनपुनःशिल्पी यस्य प्रतीक्षणमात्मभूः । किमधिकरणा कि (kí) दृक्कस्य व्यवस्थितिरित्यसावुदरमविशद्द्रष्टुं तस्मै जगन्निधये नमः ॥२॥ नांद्यंते सूत्रधारः ॥ भो भो लवणोदधिवेलावनालीतमालकंदलस्य त्रिभुवनमौलिमंडनमहानीलमणेः कमलाकुचकलशकेलिकस्तूरिकापत्राकुरस्य भगवतः श्रीपुरुषोत्तमस्य यात्रायामुपस्थानीयाः सभासदः । कुतश्चिद्द्वीपांतरादागतेन[2] कलहकंदलनाम्ना कुशीलवेन रौद्रबीभत्सभयानकाद्भुतभूयिष्ठं कमपि प्रबंधमभिनयता नित्यं किलायमुद्वेजितो लोकस्तत्कस्यचिदभिमतरसभाजः प्रेक्षणकस्य प्रयोगानुज्ञया नाट्यवेदोपाध्य[ा]यबहुरूपांतेवासी मध्यदेशीयः सुचरितनामभरतपुत्रो हमनुह्यैः (l. ऽहमनुगृह्यः) ॥

Act. I. (distt. 55.) fol. 48ᵃ; II. (distt. 86.) fol. 60ᵃ; III. (distt. 60.) fol. 71ᵃ; IV. (distt. 67.) fol. 84ᵃ; V. (distt. 55.) fol. 95ᵇ.

Haec folia seculo septimo decimo exarata sunt. (WALKER 207ᵇ.)

264.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 108. Long. 13½. Lat. 7.

Foll. 1–48. (linn. 13.) *Anarghyarághavam*. (B.)

Act. I. Muníndrasamvádas fol. 5ᵇ; II. Kaumáravikramas fol. 12ᵃ; III. Pinákabhangas fol. 18ᵃ; IV. Daṣarathavipralambhas fol. 25ᵃ; V. Sugrívábhishekas fol. 31ᵃ; VI. Daṣagrívanigrahas fol. 38ᵇ; VII. Náyakánandas fol. 48ᵇ.

Haec voluminis pars post annum 1820 exarata est. (WILSON 232ᵃ.)

265.

Foll. 148–205. (linn. 10.) *Anarghyarághavam*. (C.)

Act. I. fol. 155ᵃ; II. fol. 163ᵇ; III. fol. 170ᵇ; IV. fol. 179ᵃ; V. fol. 186ᵇ; VI. fol. 194ᵃ; VII. fol. 205ᵃ.

De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 79; de Berolinensi Weber Cat. p. 162.

Haec folia anno 1821 exarata sunt. (WILSON 230ᶜ.)

266.

Foll. 121–191. (linn. 9.) *Anarghyarághavam*. (D.)

Act. I. fol. 130ᵃ; II. fol. 140ᵃ; III. fol. 148ᵇ; IV. fol. 158ᵇ; V. fol. 167ᵃ; VI. fol. 176ᵃ; VII. fol. 191ᵃ.

In actibus quinque primis a Paṇdita quodam, qui passim annotationes adscripsit, vocabula singula lineolis rubris distincta sunt. Haec voluminis pars anno 1821 videtur exarata esse. (WILSON 166ᵈ.)

267.

Foll. 135–182. (linn. 11.) Commentarii a *Ruchipati* ad *Anarghyarághavam* scripti pars. Incipit:

दोर्द्दंडद्वितयेन खण्डपरशोः कोदण्डमारोपयन्
कुर्वाणः सहसा विदेहनृपतिं पूर्णप्रतिज्ञाभरं ।
सानंदं कुशिकात्मजेन सुदृशां वृन्देन कौतूहला-
त्सव्रीडं प्रिययावलोकितमुखो रामो स्तु नः श्रेयसे १

Auctor opus jussu Bhairavae regis, Narasinhae filii, se aggressum esse proximis distichis declarat. Commentarius ad taedium prolixus est, quum ejusdem sententiae non raro quinque vel sex diversae interpretationes proponantur. Actus I. in fol. 161ᵇ. finitur, actus secundi major pars superstes est desinitque in verbis: इंदुदृषदां चंद्रकांतमणीनां अंभःशिराः पानीयाधारनाडीः भिंदानं द्विधा कु, i. e. in disticho 71.

Haec folia anno 1821 parum accurate exarata sunt. (WILSON 231ᵈ.)

268.

Foll. 138–177. (linn. 8.) Epitome commentarii ad eandem comoediam a viro docto quodam nescio ex quo libro excerpta, qua verba difficiliora brevissime explicantur. Incipit: निःप्रत्यूहमिति विघ्नों तरायः प्रत्यूह इत्यमरः तादर्थ्ये यतुर्थी अव्ययीभावचसमासोर्थाभावे विघ्नाभावायेत्यर्थः । उपास्महे आराधयामः लोवन सूर्यवद्रूपे ॥

Act. I. fol. 147ᵇ; II. fol. 155ᵃ; III. fol. 160ᵃ; IV. fol. 166ᵃ; V. fol. 171ᵃ; VI. fol. 171ᵇ; VII. fol. 177ᵇ.

Haec folia post annum 1820 exarata sunt. (WILSON 165ᵈ.)

269.

Foll. 32–58. (linn. 12.) *Abhirámamaṇináṭakam*, a *Sundara* anno 1599 compositum. (A.) Auctor actibus septem Rámae historiam tractavit. Cf. *Wilson* l. l. II, 395. Incipit:

रागस्ते सहजो पि चेतसि परित्यक्तस्वभावेऽधुना
संप्राप्तो वहिरेष मानमहितं मुंचेति चाटूक्तिभिः ।

---

[1] अस्ति मौद्गल्यगोत्रसंभवस्य महाकवेर्भट्टश्रीवर्धमानतनूजन्मनस्तंतुमतीनंदनस्य मुरारेः कृतिरभिनवमनर्घ्यराघवं नाम नाटकं ॥

[2] सिंहलकात् glossa marg.

कोपात् कोकनदच्छदच्छविमुखीमाच्छिद्य यान्तीं करं
पद्मां मौनपरायणामनुनयन् पद्माप्रियः पातु वः ॥

नान्द्यन्ते सूत्रधारः । नेपथ्याभिमुखमवलोक्य मारिष इतस्तावत् । प्रविश्य पारिपार्श्विकः भावनियोगात् कर्णनाय कर्णयुगलमूलं कामं कण्टकितं । सूत्रधारः अद्य खलु सुरासुरनरकिन्नरतिर्य्यगलङ्घनीयनियोगस्य जलधितनयानुरागवशादगणितजलधिनिकटनिवासलोकापवादस्य भगवतः पुरुषोत्तमस्य यात्रायां परिमिलितयानया विदग्धविद्वज्जनपरिषदा मध्यदेशीयमहाकविसुंदरमिश्रग्रथितमभिनवमभिराममणिनामधेयं नाटकं नाटयितव्यं etc.

Act. I. (distt. 17.) fol. 36^b; II. (distt. 18–35.) fol. 40^b; III. . . .; IV. (distt. 62–85.) fol. 45^a; V. (distt. 86–123.) fol. 49^a; VI. (distt. 124–175.) fol. 54^b; VII. (distt. 176–205.) fol. 58^b. In fine haec leguntur:

शाके शशाङ्काग्निशरेन्दुतुल्ये ग्रामे वशिष्ठाश्रमतः [स]म्यद्धे ।
तदेतदौज्ञागरिणा निवद्धं मुदे कवीनां कविसुन्दरेण ॥

Haec codicis pars seculo septimo decimo exarata est. Folia nunc plura desiderantur. Atque primum foll. ४. ५. (distt. 6–14.), deinde foll. १४. १५. (distt. 47–63.), denique folii २१. pars dimidia abscissa est. (WILSON 308^b.)

270.

Foll. 54–92. (linn. 10.) *Abhirámamaninátakam.* (B.)

Act. I. fol. 63^a; II. (Pinákabhangas) fol. 68^a; III. (Bhárgaválápas) fol. 72^b; IV. (Dandakáranyaprasthánam) fol. 76^a; V. (Abhijnánadánam) fol. 81^a; VI. (Rávanaparájayas) fol. 87^b; VII. (Rámabhadrábhishekas) fol. 92^a.

Haec folia non ante annum 1820 exarata sunt. Nam quod in fine ॥ वत् ॥ १६८५ ॥ legitur, id ex alio codice videtur descriptum esse. (WILSON 492^b.)

271.

Foll. 63–97. (linn. 9.) *Kansavadhas,* comoedia a *Sesha-Krishna* grammatico [1], Nrisinhae filio, scripta, actus septem continens. Incipit:

प्रारंभः शुभकर्मणस्त्रिभुवनक्लेशाभिचारागमः ॥
कांताकर्षणकर्मकार्मणविधिः कामाद्विती श्रुतिः ॥
हुंकारो मदनस्य निर्वृतिवधूमंजीरसिञ्जाध्वनिः
श्रेयः संपदमातनोतु भवतः कंसारिवंशीरवः ॥१॥

De libri argumento cf. *Wilson* H. Th. II, 400. Act. I. (distt. 43.) fol. 69^a; II. (distt. 25.) fol. 72^a; III. (distt. 31.) fol. 75^a; IV. (distt. 50.) fol. 82^a; V. (distt. 38.) fol. 89^a; VI. (distt. 44.) fol. 94^b; VII. fol. 97^a.

Haec folia anno 1821 exarata sunt. (WILSON 231^b.)

[1] Cf. quae in prologo a Sútradhára dicuntur: आर्ये भषणमेतन्न तु दूषणं कवीनां व्याकरणकोविदतेति etc.

272.

Opera duo. Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 61. Long. $13\frac{1}{2}$. Lat. 4.

Foll. 1–21. (linn. 6.) *Chitrayajnanátakam* a *Vaidyanátha* (Váchaspatibhattácharya) scriptum. Incipit:

यत्पादाम्वुजनिःसृता भगवती गङ्गा त्रिलोकीतलं
घोरैः कालभयैर्विहीनमकरोत् तत्वं न वेत्ति श्रुतिः ।
वीणापाणिरहर्निशं न हि गुणान् गातुं क्षमो नारद-
स्तस्त्वां पातु महीपते यदुपतेः पादाम्वुजं सर्व्वदा ॥

नान्द्यन्ते सूत्रधारः अलमतिविस्तरेण । नेपथ्याभिमुखमवलोक्य अये प्रयोगकर्त्तारः यूयं के क्व गताः । प्रविश्य नटी अज्जउत्त आणवेदु सूत्र अये निन्दितनवनिविडतरसनीरनीलनीरदकान्तिकान्तकोटिकन्दर्पदर्पपरिविघट्टनपटीयोनिजवदनसारदसुपूर्णसुधाकरकरनिकरपानानन्दसमूहमोहितगोपाङ्गनानयनचकोरपरिहितपीतवसनवनमालाशोभितकौस्तुभविराजितवक्ष[:]स्थलाजानुनमितभुजसरलकालभुजगाकृतिवेणीविराजितपुष्पभागनवपलासपेलवपरिणत - - - गोविन्ददेवस्य यात्रायामेते परिमिलिताः ॥ Haec comoedia Íśvarachandraráyae jussu composita est. De argumento cf. *Wilson* H. Th. II, 412.

Act. I. Yajnasthalapravesas fol. 6^a; II. Dadhíchidakshasamvádas fol. 12^a; III. Dadhíchigamanam fol. 15^b; IV. Satídakshaprajápatibhavanagamanam fol. 18^b; V. Yajnabhangas fol. 21^b.

Haec folia post annum 1820 exarata sunt. (WILSON 234^a.)

273.

Foll. 98–134. (linn. 9.) *Dámacharitam* a Díkshita *Sámarája*, Nariharis filio, scriptum. Incipit: जलधरसदृशे मुकुंदवक्षस्यचिररूचिप्रतिभास etc. De auctore in prologo haec traduntur: सूत्रधारः ॥ प्रिये साधूपलब्धमेतेषां रंजकं प्रेक्षणकं । स्मरसि नरहरिदीक्षितसूनुना दीक्षितसामराजेन आनंदरायरंजनाय श्रीदामचरितं नाम नाटकं विरच्य तदग्रेऽभिनेतुं मह्यमर्पितमासीत् ॥ De argumento hujus comoediae cf. *Wilson* H. Th. II, 404.

Act. I. fol. 103^a; II. fol. 108^a; III. fol. 119^b; IV. fol. 128^a; V. fol. 134^b.

Haec voluminis pars post annum 1820 negligenter exarata est. (WILSON 231^c.)

274.

Foll. 82–95. (linn. 11.) *Dhúrtanartakam prahasanam,* comoedia a *Sámarája*, Naraharis filio [2], scripta, in partes duas (sandhi) divisa. (A.) Incipit:

क्रीडन्नारीकदंबे कलयति जगतामीश्वरे कंसशत्रौ
मिथ्या वैराग्यदंभं निखिलवरवधूदत्ततालं तपोच्चैः

[2] In subscriptione Morvaníkara-Naraharidíkshita appellatur.

हास्यं चक्रे कयाचिन्मधुभिदभिमतं पीतवस्त्रं चकर्ष
ज्ञात्वेतीत्थं मुरारिः स्मितसुभगमुखः पातु युष्मान् स तस्मात् १
अपि च कालिंदीपुलिने तमालमलिने भृंगैर्विहंगैर्युते
क्रीडत्कोकिलपोतराजिविलसत्कठे (°kanthe) मनोहरिणि (°há°)
अर्धग्रस्तशशांकवन्निजमुखे राधाधरं धारयन्
गोपीभिः परिवेष्टितो भवतु वो भव्याय नव्याकृतिः २

नांद्यंते सूत्रधारः सर्वतो वलोक्य अहो अद्य तावद्बृंदारकवृंदारकवृंदमौलिस्खलदमंदमंदारप्रसवमकरंदसंदोहामोदितपायुकुस्या (°pádukasyá?) तिविकटसटाकोटिकोटिपाटितनीरधरोदरस्खलन्नीरपीवरितावनीरुहप्रसवविमू (°bhú) षितोत्तमांगस्यातिखरनखरप्रसरदावेशितविदारितदर्पोद्दीर्ण (°írna) हिरण्यकशिपूदरदरीजरीजृंभमाणांत्रसंतानशोभितांगस्य दैत्यकरिकेसरिणो नरकेसरिणो यात्रायां परिमिलितेन निखिलकलाकल्पकोविदेन धरित्रीसुधाम्णां (°dharitrí°) समूहेनाहमुक्तः यद्दीक्षितनरहरिकुलावतंसेन तर्ककर्कशजलधिकुंभकुलोद्भवेन सरससाहित्यसुधासरोराजहंसेन सकल[क]लाभिज्ञेन दीक्षितसामराजाभिधेन विरचितं धूर्त्तनर्तकं नाम प्रहगनं (prahasanam) तन्नाट्यतामिति ॥

De libri argumento cf. *Wilson* H. Th. II, 407. Dramatis personae hae: Múḍheṣvara, asceta; Jagadvanchaka et Mukhara, ejus discipuli; Krishṇánanda, Múḍheṣvarae amicus; Pápa, Krishṇánandae discipulus; Ṣuṇṭhácharya, Ṣivae pontifex; Vasantalatá, Ṣuṇṭhácháryae serva; Pápachara, rex; Vidúshaka; Mangalakuṭhára miṣra, janitor; Nirmedháṣrama, Múḍheṣvarae amicus.

Haec folia anno 1799 exarata sunt. (WILSON 308[e].)

275.

Foll. 118–136. (linn. 8.) *Sámarájae Dhúrtanartakam.* (B.)

Haec folia e praecedenti exemplo post annum 1820 descripta sunt. (WILSON 229[d].)

276.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 204. Long. $10\frac{1}{2}$. Lat. $5\frac{1}{2}$.

Foll. 1–4. (linn. 19.) *Dútángadam,* Angada nuntius, fabella a *Subhaṭa* scripta, scenis quatuor constans. (A.) Incipit:

पायात्स वः कुमुदकुंदमृणालगौरः
शंखो हरेः करतलांबरपूर्णचंद्रः ।
नादेन यस्य सुरशत्रुविलासिनीनां
नीव्यो भवंति शिथिला जघनस्थलीषु ॥१॥
अपि च । शंभोः कोदंडभंगा[द्]विदितविभवः शक्रसूनोर्विनाशा-
दज्ञातः सेतुबंधादपि न परिचितः कैकयीनंदनेन ।
संवादादंगदस्याप्यनधिगतगतिः कारणान्मर्त्यमूर्त्ते-
र्भूयाद्भूत्यै जनानां जगति रघुपतेर्वैष्णवः कोऽपि भावः ॥२॥

नांद्यंते सूत्रधारः । परिक्रम्य । नेपथ्याभिमुखमवलोक्य । प्रिये विलासवति इत इतस्तावत् । ततः प्रविशति नटी । इयद्भिः । आणवेदुः । अज्जो परिकरणिज्जं । सूत्रधारः । विश्वविश्वंभरासमुद्धरणधीरआदिवराहस्य निजभुजयुगलबलविजितसकलवैरिवृंदसुंदरीनेत्रनीलोत्पलविगलितबहुलबाष्पपूरप्लवमानप्रतापराजहंसस्य माहाराजाधिराजश्रीत्रिभुवनपालदेवस्य परिषदाज्ञया प्रबंधविशेषमहमुपक्रममाणोऽस्मि । भो भोः सामाजिकाः शृणुत सावधानाः । यत् अद्य वसंतमहोत्सवे देवश्रीकुमारपालेश्वरस्य यात्रायां दोलापर्वणि । पदवाक्यप्रमाणपारंगमेन महाकविना श्रीसुभटेन निर्मितं दूतांगदं नाम छायानाटकमभिनयसंगीभिरुन्मीलयिष्यामि ॥

Cf. *Wilson* l. l. II, 390. Sc. I. Angada a Ráma ad reposcendam Sítám mittitur. Sc. II. Mandodarí Rávaṇae non persuadet, ut Rámae concedat. Sc. III. Rávaṇa, ab Angada frustra monitus, ad pugnam egreditur. Sc. IV. Hemángada et Chitrángada Gandharvae Rámae victoriam proclamant. *Chháyánáṭakae* vocabulo quid significetur, non constat.

Haec folia seculo septimo decimo exarata sunt. (WALKER 213[a].)

277.

Foll. 79–81. (linn. 17.) *Dútángadam.* (B.)

Haec folia, seculo septimo decimo exarata, ejusdem fabellae recensionem paulo breviorem continent. (WILSON 308[d].)

278.

Foll. 150–161. (linn. 10–14.) *Dútángadae* argumenti enarratio, in capita tria divisa. Incipit: पायात्स वः etc. ॥१॥ एकदा अंगदः सैन्ये पप्रच्छेदं विभीषणं । राक्षसानां कथं मंत्रो विनाशो नैव ज्ञायते ॥२॥ तारिता पर्वता येन तथोत्तीर्णो महार्णवः । चिंत्यतां रघुवीरस्य वीर्यं यन्न श्रुतं पुरा ॥३॥ Fabellae ipsius disticha passim addita sunt. Subscriptio in fine haec legitur: इति श्रीअंगदविष्टिदूतांगदं छायानाटकं संपूर्णं ॥

Haec folia anno 1772 a Bhúdeva exarata sunt. (WALKER 200[f].)

279.

Foll. 93–106. (linn. 8.) *Dhananjayavijayas,* comoedia actu uno constans, a *Kánchana,* Náráyaṇae filio, scripta. (A.) Incipit: हरेर्लीला वराहस्य दंष्ट्रादंडः स पातु वः हेमाद्रिकलशा यत्र धात्री छत्रश्रि[यं] दधौ १ अपि च तद्वः प्रमाष्टुं विपदः प्रणतान्निहंच्य[ा] न्यस्तं पदं महिषमूर्द्धनि चंडिकायाः । वैरी यदी[य]नखरांशुपरीतशृंगः शक्रायुधांकितनवांबुधरप्रभो भूत् २.

De argumento fabulae, ad genus *Vyáyoga* dictum pertinentis, cf. *Wilson* II, 374.

Haec folia circiter annum 1820 exarata sunt. (WILSON 492[c].)

280.

Foll. 106–117. (linn. 8.) *Dhananjayavijayas.* (B.)

De auctore in prologo haec traduntur: कुलं कपिमुनेरस्ति यत्र पुत्रान्सरस्वती । संशिक्षयति धात्रीव नितांतं मधुरा गिरः ॥१०॥ तत्राभवदुपाध्यायो नारायणसमाह्वयः जितवादिसहस्रौघः प्राप वादीश्वराभिधां ॥११॥ अपि च । कृतसंन्यसनात्प्रयच्छतोऽप्यभयं भूतगणाय योगिनः । निजमंडलभेदशंकिनो भयमेकस्य रवेरभूद्यतः ॥१२॥ तत्सूनुः कांचनो नाम समस्तगुणवल्लभः । गोष्ठीशालेव विद्यानां यस्य जिह्वा विराजते ॥१३॥ तेन कृतो धनंजयविजयो नाम व्यायोगोऽभिनेतव्यः ॥

Haec voluminis pars post annum 1820 exarata est. (WILSON 229[c].)

281.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 45. Long. 10. Lat. foliorum 1–13. 4. reliquorum 5.

Foll. 1–13. (linn. 9.) *Dhúrtasamágamam prakasanam,* a *Jyotirísvara,* Dhíresvarae filio, Rámesvarae nepote, scriptum.

Haec comoedia a Lassen in Anthologia edita est, qui in praefationis p. x. de auctoris aetate disputavit.

Folia 1. 2. 13. Wilsonis manu ex editione Bonnensi descripta, reliqua seculo septimo decimo exeunte nitide exarata sunt, et lectiones praestantissimas haud paucas suppeditant. (WILSON 514[a].)

282.

Foll. 25–35. (linn. 13.) *Prachandapándavam,* sive *Bálabháratam,* comoedia a *Rájasekhara* Mahípáladevae regis jussu scripta, actus duos continens. (A.) Incipit: नमः शिवाय संसारसरोजस्य रजस्विनः विकाशैश्वर्यसूर्याय (°súryáya) सकोचसकेलेन्दवे १.

De fabulae argumento cf. *Wilson* H. Th. II, 361.

Haec folia seculo superiore exeunte negligenter exarata sunt. (WILSON 311[b].)

283.

Foll. 206–227. (linn. 8.) *Prachandapándavam.* (B.)

Distichon, quo Rájasekhara summum inter poetas recentiores locum occupare praedicatur, in prologo legitur hoc: बभूव वल्मीकभवः पुराकविस्ततः प्रपेदे भुवि भर्तृमेंठतां । स्थितः पुनर्यो भवभूतिरेखया स वर्तते संप्रति राजशेखरः ॥ Bhartrimenthae sive Menthae nomen in Sárngadharapaddhati occurrit.

Haec folia e codice parum accurato post annum 1820 descripta sunt. (WILSON 230[d].)

284.

Foll. 48–68. *Viddhasálabhanjiká, Rájasekharae* comoedia. Incipit: कुलगुरुरबलानां केलिदीक्षाप्रदाने परमसुहृदनंगो रोहिणीवल्लभस्य । अपि कुसुमपृषत्कैर्देवदेवस्य जेता जयति सुरतलीलानाटिकासूत्रधारः १.

Cf. *Wilson* H. Th. II, 354. Act. I. fol. 53[b]; II. fol. 57[a]; III. fol. 63[b]; IV. fol. 68[b].

Apographon nostrum post annum 1820 negligentissime exaratum est. (WILSON 305[b].)

285.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 183. Long. 13½. Lat. 5.

Foll. 1–62. (linn. 9.) *Pradyumnavijayas,* comoedia a *Sankaradíkshita,* Díkshita-Bálakrishnae filio, Díkshita-Dhundhirájae nepote, composita, eo die acta, quo Sabhásinhae, Hridayasáhis filius, Chhatrasálae filius, Bundelarum rex institutus est. Incipit: गोपीगोपतिगोपगोभिरखिलं etc. ॥१॥ सूक्ष्मात्सूक्ष्मतरा कला etc. ॥२॥ नांद्यंते सूत्रधारः अलमतिविस्तरेण विचिंत्य(:) अहो विंध्यगिरिंद्राधित्यकायां शरणागतपालनपरं पन्नाभिधं नगरं (nunc *Pannah* sive *Punnah*) तत्र श्रीक्षितिपालछत्रसालपौत्रः श्रीहृदयसाहिपुत्रः श्रीसभासिंहः etc.

De fabulae argumento cf. *Wilson* H. Th. II, 402. Sankaram, qui praeterea Sankarachetovilása (supra, n. 214.) et Gangávatáranachampúprabandha libros scripsit, non ante annum 1780 mortuum esse, aliunde constat.

Act. I. fol. 9[b]; II. fol. 16[a]; III. fol. 29[b]; IV. fol. 34[a]; V. fol. 45[b]; VI. fol. 52[a]; VII. fol. 62[a].

Haec voluminis pars anno 1822 exarata est. (WILSON 231[a].)

286.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 102. Long. foll. 1–88. 12. Lat. 4½. Long. foll. 89–102. 11. Lat. 3. Lineae variant.

Prabodhachandrodayas, intelligentiae lunae ortus, comoedia philosophica a *Krishnamisra* scripta. (A.) Versio Anglica anno 1812 a J. Taylor M. D. publici juris facta, textus Calcuttae et ab H. Brockhaus editus est.

Act. I. fol. 14^{a}; II. fol. 28^{a}; III. fol. 41^{b}; IV. fol. 55^{a}; V. fol. 69^{a}; VI. fol. 89^{a}.

Codex tribus partibus constat, quae diversis temporibus exaratae sunt:

I. Foll. 1–32. exeunte seculo superiore exarata. Commentarius in marginibus adscriptus incipit: रांम विनायकं वन्दे सदानंन्दं गुणाकरं । संसारतापसंहारकारणं विघ्नवारणं ॥१॥ Isque a *Rámadása* scriptus est. Haec pars usque ad initium actus tertii (p. 51, 10. apud Brockhaus) porrigitur.

II. Foll. 33–89, anno 1731 a Krishṇadeva, Paṇḍyápurushottamadevae filio, nitide exarata, reliquam comoediae partem continent. Adscriptus est commentarius *Gaṇeṣae*, Viṣvanáthadíkshitae filii, Bháva-Rámakrishṇae nepotis, *Chichchandriká* appellatus. Qui commentarius cum Rámadása eatenus consentit, ut hunc Gaṇeṣae libro usum esse investigando facile percipias. Gaṇeṣae enim scholia et copiosiora et magis perspicua sunt. In fine haec disticha leguntur:

आसीद्भावोपनामा भुवि विदितयशा रामकृष्णोऽतिविद्व-
स्तस्माद्भौर्यो विनीतो विविधगुणनिधिर्विश्वनाथोऽवतीर्णः ।
तस्मात्प्रख्यातकीर्तेर्विविधमखकृतः प्रादुरासीद्भवान्यां
श्रीमत्यां यो गणेशो भुवि विदितगुणा तस्य चिच्चंद्रिस्तु (sic) ॥१॥
न प्राकृतं त्यक्तमिहास्ति किंचिन्मयेति संतः श्रुतिगोचरं वः ।
करोमि तेनास्तु निरंकुशेयं चिच्चंद्रिकानंदविबोधनाय ॥२॥
ज्ञानतोऽज्ञानतो वापि सुष्टु वासुष्टु यत्कृतं ।
तज्ज्ञोः क्षमध्वं सद्वृत्ताः परीक्षयत सादरं ॥३॥

III. Foll. 90–102. Loci Prákritici in quatuor actibus primis occurentes cum interpretatione Sanskritica. Haec pars anno 1647 ab Harajit exarata est. (Walker 183.)

287.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 57. Long. 16. Lat. $5\frac{1}{2}$. Linn. 6.

Prabodhachandrodayas. (B.)

Act. I. fol. 10^{b}; II. fol. 22^{a}; III. fol. 30^{b}; IV. fol. 38^{b}; V. fol. 47^{a}; VI. fol. 57^{a}. In marginibus loci Prákritici Sanskritice versi sunt.

De codicibus Parisiacis cf. Hamilton, pp. 77. 83.

Codex post annum 1825 exaratus est. (Mill 1.)

288.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 48. Long. $10\frac{1}{2}$. Lat. 7. Linn. 21.

Commentarius ad *Prabodhachandrodayam*, a *Rudradeva*, Harihara-tarkálankárabhaṭṭácháryae filio, scriptus. Incipit: जनितस्वीयविश्वेति शम्भुमौलिविधुभ्रमा । भवानीमखचन्द्राणी प्रकाशयतु मे मनः ॥ प्रवर्त्तितो येन निगूढभाव स्फुटीकृतेहं भवदुर्गमस्य । भूयात् शरण्यं मम विभ्रमेतप्रबोधचन्द्रोदयनामभेदः ॥ श्रीरुद्रदेवकविरत्न मनो निधत्तें (l. निधत्तुं) मान्याङ्घ्रिपङ्कजतले विनयं करोति etc.

Act. I. fol. 9^{b}; II. fol. 18^{a}; III. fol. 24^{a}; IV. fol. 31^{b}; V. fol. 37^{b}; VI. fol. 48^{b}.

Codex hujus seculi initio exaratus est. (Wilson 313.)

289.

Foll. 56–114. (linn. 9.) *Prasannarághavam*, comoedia a *Jayadeva*, Mahádevae filio, e Kuṇḍina gente oriundo, scripta et in Ṣivae festo acta. Incipit:

चत्वारः प्रथयंतु विद्रुमलता रक्तांगुलिश्रेणयः
श्रेयः शोणसरोजकोरकरूचस्ते शार्ङ्गिणः पाणयः ।
भालेष्वब्जभुवो लिखंति युगपद्यो पुण्यवर्णावलीः
कस्तूरीमकरीः पयोधरयुगे गंडद्वये च श्रियः ॥१॥

Auctor actibus septem Rámae historiam adumbravit. In prologo Sútradháras *Guṇárámam* fratrem, et ipsum histrionem, laudibus extollit, et principum australium in aulis artem exercere declarat. Quae sequuntur collato codice E. I. H. 937. (= A.)[1], e prologo excerpsi: नांद्यंते सूत्रधारः परितोऽवलोक्य सहर्षं ॥ अये कथममी निजवदनशारदारविंदनर्तितगिरिनंदिनीनयनखंजनस्य निखिलमुनिजनहृदयरंजनस्य विकटजटापटलोत्संगरंगतांडवितगंगातरंगनिकरस्य मंदाकिनीचंदनललाटिकायमानमुकुटोपनीतनूतनसुधाकरस्य त्रिभुवननलिननिर्माणनिर्मलविसांकुरस्य भगवतः शंकरस्य यात्रायां परिमिलिता एव पारिषदाः । etc. प्रविश्य नटः ॥ इदं मन्मुखेनैव भवंतमुदीरयंति सामाजिकाः । यत्किल भरताधिराज ॥ ity ardhokte Sútradháraḥ karṇáv apidháya. अहह असमंजसमसमंजसं । भवतु । कार्यं तावदाकर्णयामि ॥ Naṭaḥ. भाव अधुना मयैव भवत्सकाशादाकर्णनीयं किमिदमसमंजसमसमंजसमिति ॥ Sú. नन्विदमेव यत्किल नंदति ज्यायसि कनीयसि राजपदमुपन्यस्यते । अहं हि भरतमात्रक एव । मम पुनरग्रजन्मा गुणारामनामा राजपदभाजनं ॥ Naṭaḥ. भाव कीदृग्गुणस्ते गुणारामः ॥ Sú. ननु नाम्नैव दत्तमुत्तरं ॥ Naṭaḥ, vihasya. कथं नाम्नैव गुणावगमः ॥ etc. Sú. Yaḥ khalu *Ratijanaka-námadheyasya* (यः ग्वलरति° B.) rájnaḥ sadasi *Harachápáropaṇam* náma náṭakam abhiníya paritushṭena rájná samarpitám *rangavidyádharákhyátim* priyám iva samásáditaván ॥ Naṭaḥ. स पुनः संप्रति कं देशमभिनंदयति ॥ Sú. केनापि दाक्षिणात्येन नटापसदेन मदीयमेवेदं गुणारामनामेति वदता रंगविद्याधराख्यातिरपहृता । तदाकर्ण्य गुणारामस्तामेव दिशं प्रचलितः । अधुना च श्रुतमस्माभिः । यत्किल सुकंठनाम्ना गायकेन मैत्रीं विधाय दाक्षिणात्यानां भूभुजां सदसि तेन सह रंगसंगरमुपक्रांतवानिति । - -

[1] Hic codex anno 1672 exaratus est.

Naṭaḥ. कः पुनरस्य कविः ॥ Sú. sapraṇayakopam. विलासो यद्वाचामसमरसनिष्यंदमधुरः कुरंगाक्षीविम्बाधरमधुरभावं गमयति । कवींद्रः कौंडिन्यः स तव जयदेवः श्रवणयोरयासीदातिथ्यं न किमिह महादेवतनयः ॥ Api cha. लक्ष्मणस्येव यस्यास्य सुमित्रागर्भजन्मनः (Sumitrá igitur poetae mater fuisse videtur) । रामचंद्रपदांभोजे भ्रमद्भृंगायते मनः ॥ etc. Jayadeva etiam artis logicae peritus fuisse dicitur: नन्वयं प्रमाणप्रवीणोऽपि श्रूयते । तदहमस्य कवितातार्किकत्वयोश्चंद्रिकाचंडातपयोरिवैकाधिकरणतामालोक्य विस्मितोऽस्मि ॥ Sú. क इह विस्मयः । येषां कोमलकाव्यकौशलकलालीलावती भारती तेषां कर्कशतर्कवक्ररचनोद्गारेऽपि किं हीयते । यैः कांताकुचमंडले कररुहाः सानंदमारोपितास्तैः किं मत्तकरींद्रकुंभशिखरे नारोपणीयाः शराः ॥ etc. Denique poetae quidam enumerantur: Yasyáṣ *Choraṣ* chikuranikuraḥ, karṇapúro *Mayúro*, *Bháso* hásaḥ, kavikulaguruḥ *Kálidáso* vilásaḥ । *Harsho* harsho hṛidayavasatiḥ, panchabáṇas tu *Báṇaḥ*: keshám naishá kathaya kavitá káminí kautukáya ॥

Act. I. fol. 67ª; II. fol. 73ª; III. fol. 81ª; IV. fol. 87ᵇ; V. fol. 96ª; VI. fol. 103ᵇ; VII. fol. 114ᵇ.

In fine haec leguntur: विद्वद्रिषट्पदपदेंदुपुते चणके (l. विध्वद्रिषट्पदपदेंदुयुते च शाके) वारे भृगावहिमधाम्नि गते च सिंहे संपूर्णमेति रघुनाथगुणान्वितो सौ नाम्नप्रबंधरसकल्पितचित्तबंधः लिखित्वेन्यध्याहार्यं १ ॥ Quo disticho exemplum illud, ex quo apographon nostrum transscriptum est, anno 1749 exaratum esse declaratur.

De codice Havniensi cf. Westergaard, p. 14.

Haec voluminis pars anno 1822 negligentissime exarata est. (Wilson 165ᵇ.)

290.

Charta Europaea. Foll. 137–190. (linn. 7.) *Madhurániruddham* rúpakam, a *Chayaní-Chandraṣekhara-Ráyaguru*, Gopínáthae filio, scriptum. Incipit: भद्राय स्मितकौमुदीमधुरमास्येंदुं etc. ३ तदाज्ञापयत किं नाम रूपकमभिनेतव्यमिति आकाशे कर्णं दत्वा किमाज्ञापयंति भवतः मधुरानिरुद्धं नाम रूपकमभिनेतव्यमिति सूत्रः सवैक्लव्यं (savaiklavyam) कतमः पुनरस्य रूपकस्य रचयितेति न स्मरामि । पुनराकाशे देवोऽज्ञायत रामचंद्रधरणीभर्तुः समत्योतमान्म्लेछोत्सादनकर्मणि प्रथमतः कास्किप्रत्यां विभ्रतः क्षोणीभृद्गणमौलिदत्तचरणः कृत्वा वनैकस्थितिं धीरः स्वात्मनि वीरकेशरिपदं यः सान्वयं मन्यते ४ तद्देशनित्यघास्तव्यः स्तव्यः सत्कविकोविदैः अस्य कर्त्ता प्रबंधस्य चयनीचंद्रशेखरः ५ सूत्रः स्मृत्वा सशिरःकंपं तत्किल रूपकं सकलकोविदावतंसवत्सान्वयपद्माकरदिनकरसम्रसोमयाजिवाजपेयिगोपीनाथराजगुरुद्वितीयतनयस्य चयनिचंद्रशेखररायगुरोरनन्यसाधारणः सरस्वतीनिर्यासः.

Cf. *Wilson* H. Th. II, 396. Act. I. Upáyopanyásas fol. 142ᵇ; II. Vasantartupravartanam fol. 147ᵇ; III. Náyakavipralambhas fol. 154ª; IV. Dhvajabhangas fol. 160ª; V. Khecharasiddhis fol. 167ᵇ; VI. Náyakanirṇayas fol. 175ª; VII. Priyatamásamágamas fol. 182ᵇ; VIII. Aniruddhánandas fol. 190ª.

Haec folia post annum 1820 exarata sunt. (Wilson 229ᵉ.)

291.

Foll. 30–118. (linn. 11–15.) *Mahánáṭakam*, sive *Hanúmannáṭakam*, cum *Mohanadásae* commentario. (A.) Incipit:

कल्याणानान्निधानंङ्कलिमलमथनम्पावनम्पावनाना-
म्पाथेयं यन् मुमुक्षोस्सपदि परपदप्राप्तये प्रस्थितस्य
विश्रामस्थानमेकं कविवरवचसां जीवनं सज्जनाना-
म्बीजं धर्मद्रुमस्य प्रभवतु भवतां भूतये रामनाम[1] १
पातु श्रीस्तनपत्रभंगमकरीमुद्रांकितोरस्थलो
देवः सर्वजगत्पतिर्मधुवधूवक्त्राब्जचंद्रोदयः
क्रीडाक्रोदतनोर्नवेंदुविशदे द्रष्टांकुरे (danshṭrá°) यस्य भू-
र्भाति स्म प्रलयाब्धिपल्वलतलोत्खातैकमुस्ताकृतिः २
यं शैवा[:] समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदांतिनो
बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः कर्त्तेति नैयायिकाः
अर्हन्नित्यथ जैनशासनरताः कर्मेति मीमांशकाः
सो यं वो विदधातु वांछितफलं त्रैलोक्यनाथो हरिः ३

Argumentum fabulae *Wilson* l. l. II, 363. enarravit. Textus recensiones duo exstant, antiquior a Mohanadása tradita, recentior a Madhusúdana constituta. Mohanadása passim quidem, ut orationi dissipatae medelam afferret, versus a se factos addidit. Quod in prooemio factum est, ubi disticha 4–7. (आसीदुद्भटभूपति°) his verbis inducit: इदानीं कथायोजनाय व्याख्याकृदात्मनः श्लोकचतुष्टयमवतारयति. Sed in universum textum ita tradere videtur, qualem a scholiastis antiquioribus (टीकांतर) accepit. Longe majora Madhusúdana molitus est, qui non modo librum in pauciores partes contraxit, sed plurima addidit, multa omisit, distichorum collocationem saepe mutavit. Mohanadásae textus quum disticha 548. contineat, in Madhusúdanae recensione 720. inveniuntur. Idem in fabulae fine Rámae in coelum ascensum descripsit, cujus rei nulla in recensione altera mentio reperitur.

Quae de Hanúmate comoediae auctore et *Dámodára* diasceuasta traduntur, ea hoc disticho innituntur, quod in fine codicum A. B. C. D. reperitur:

रचितमनिलपुत्रेणाथ वाल्मीकिनाब्धौ
निहितममृतबुद्ध्या प्राङ्महानाटकं यत् ।
सुमतिनृपतिभोजेनोद्धृतं तत्क्रमेण
ग्रथितमवतु विश्वं मिश्रदामोदरेण ॥

[1] Hoc distichon etiam in Khaṇḍaprasasta legitur.

Act. I. Jánakísvayamvaras distt. 52. fol. 39^a; II. Jánakírámachandravilásas distt. 30. fol. 44^b; III. Autpátikas distt. 26. fol. 49^a; IV. Sítáharaṇam distt. 16. fol. 51^a; V. Sítáviyogas distt. 59. fol. 60^a; VI. distt. 45. fol. 65^b; VII. Setubandhas distt. 20. fol. 69^a; VIII. Dútángadas distt. 55. fol. 79^b; IX. Mantrivákyam distt. 40. fol. 84^b; X. Rávaṇaprapanchas distt. 24. fol. 88^b; XI. Kumbhakarṇavadhas distt. 42. fol. 94^a; XII. Indrajidvadhas distt. 17. fol. 96^a; XIII. Ṣaktibhedas distt. 35. fol. 101^a; XIV. Rámavijayas distt. 87. fol. 118^a.

Haec voluminis pars anno 1817 exarata est. (Wilson 228^b.)

292.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 227. Long. 13. Lat. 5.

Foll. 1–99. (linn. 9–13.) *Mahánáṭakam.* (B.)

Act. I. fol. 12^b; II. fol. 19^b; III. fol. 24^a; IV. fol. 26^b; V. fol. 37^b; VI. fol. 44^a; VII. fol. 47^b; VIII. fol. 58^a; IX. fol. 62^a; X. fol. 66^a; XI. fol. 73^b; XII. fol. 77^a; XIII. fol. 83^a; XIV. fol. 99^b.

In marginibus *Mohanadásae*, Kamalápatis filii, e Máthura gente oriundi, commentarius brevis et perspicuus adscriptus est. Incipit: हृदये यत्प्रेरणया समुद्यतो हं विमूढतरबुद्धिः । वंदे तत्पदकमलं गोकुलनाथस्य वेदादेः ।१। हनुमन्नाटकसागरशब्दार्थागाधतां सुगाधत्वं । नेतुं कृतसाहसतां मम सुधियः क्षंतुमर्हंति ।२। Mohana aliorum commentatorum (टीकांतर) sententias nonnunquam repetit, *Rasodadhi*, librum rhetoricum, a se scriptum (मदीयरसोदधौ) saepissime citat, alios ejusdem generis libros haud paucos excerpit, quorum in numero rariores hos enotavi: Kalávilása, Kámávatára, Náṭakávatára, Panchasáyaka, Vírabhánu, denique *Charaka* lexicon.

De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 81; de Berolinensi Weber Catal. p. 163.

Haec voluminis pars circiter annum 1820 exarata est. (Wilson 230^a.)

293.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 125. Long. 13½. Lat. 6½.

Foll. 1–89. (linn. 13–16.) *Mahánáṭakam* cum *Mohanadásae* commentario. (C.)

Act. I. fol. 10^a; II. fol. 15^b; III. fol. 20^a; IV. fol. 22^a; V. fol. 31^a; VI. fol. 36^b; VII. fol. 40^a; VIII. fol. 50^b; IX. fol. 55^b; X. fol. 59^b; XI. fol. 65^a; XII. fol. 67^a; XIII. fol. 72^a; XIV. fol. 89^a.

Haec folia anno 1822 negligenter exarata sunt. (Wilson 168^a.)

294.

Foll. 138–200. *Mahánáṭakae* textus. (D.)

Act. I. fol. 143^b; II. fol. 147^b; III. fol. 150^b; IV. fol. 152^a; V. fol. 159^b; VI. fol. 164^b; VII. fol. 166^b; VIII. fol. 172^b; IX. fol. 176^a; X. fol. 179^a; XI. fol. 184^a; XII. fol. 186^a; XIII. fol. 190^b; XIV. fol. 200^a.

Haec folia post annum 1822 exarata sunt. (Wilson 167^b.)

295.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 164. Long. 16½. Lat. 3½. Linn. 5.

Foll. 1–98. *Mahánáṭakam*, e *Madhusúdanae* recensione. (E.) Incipit:

विश्वेशो वः स पायात्त्रिगुणसचिवतां योऽवलम्ब्यानुवारं
विष्वद्रीचीनसृष्टिस्थितिविलयमजः स्वेछया निर्म्मिमीते
यस्येयत्तामतीत्य प्रभवति महिमा कोऽपि लोकव्यतीत-
स्त्यक्तो यश्चक्षुराद्यैरपि निपुनतमो वीक्षणादिक्रियासु १

Act. I. fol. 8^b. Videhatanayálábhas (Rec. A. I, 1–I, 25); act. II. fol. 16^a. Vaidehísuratam (Rec. A. I, 26–II, 30)[1]; act. III. fol. 29^a. Vaidehíharaṇam (Rec. A. III. IV); act. IV. fol. 38^b. Rámád Bálivadhas (Rec. A. V); act. V. fol. 50^b. Sandeṣáharaṇam (Rec. A. VI); act. VI. fol. 67^a. Ságarabandhanam (Rec. A. VII); act. VII. fol. 76^a. Dútángadas (Rec. A. VIII); act. VIII. fol. 79^b. Máyárávaṇas (Rec. A. IX); act. IX. fol. 98^b. Svargárohaṇam.

In fine actuum singulorum mutatis mutandis hoc distichon legitur: एष श्रीलहनूमता विरचिते श्रीमन्महानाटके वीरश्रीयुतरामचंद्रचरिते प्रत्युद्धृते विक्रमैः । मिश्रश्रीमधुसूदनेन कविना संदर्भसज्जीकृते स्वर्गारोहणनामकोऽत्र नवमो यातोऽंक एवेत्यसौ ॥ Personarum nomina aliaque ad rem scenicam pertinentia plerumque addita sunt.

Hujus recensionis textus a Kálíkṛishṇa Bahádur cum interpretatione Anglica Calcuttae anno 1840 editus est.

Codex post annum 1820 exaratus est. (Wilson 172^a.)

296.

Foll. 90–125. (linn. 13.) *Mudrárákshasam*, comoedia a *Viṣákhadatta*, Pṛithus filio, Vaṭeṣvarae nepote, scripta, actus septem continens.

Act. I. fol. 97^a; II. fol. 103^a; III. fol. 108^a; IV. fol. 112^a; V. fol. 118^a; VI. fol. 122^a; VII. fol. 125^a.

[1] In fine hujus actus quindecim disticha consulto se omisisse, in eorumque locum Rámáyaṇae versus nonnullos se substituisse editor Calcuttensis ingenue profitetur.

Haec fabula a *Wilsone* l. l. Anglice versa est. Textus Calcuttae anno 1831 editus est. De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 80; de Berolinensi Weber Catal. p. 162.

Haec voluminis pars anno 1821 exarata est. (Wilson 168^{b}.)

297.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 177. Long. 13½. Lat. 5½.

Foll. 1–54. (linn. 9.) *Mudrárákshasam.*

Act. I. fol. 12^{a}; II. fol. 21^{b}; III. fol. 30^{a}; IV. fol. 36^{a}; V. fol. 44^{a}; VI. fol. 49^{b}; VII. fol. 54^{a}.

Haec folia anno 1821 exarata sunt. (Wilson 165^{a}.)

298.

Lit. Devan. Charta Europ. Long. 14. Lat. 7½. Linn. 9.

Mudrárákshasam.

Act. I. fol. 22^{a}; II. fol. 39^{a}; III. fol. 52^{b}; IV. fol. 64^{a}; V. fol. 78^{a}; VI. fol. 87^{b}; VII. fol. 94^{b}. Sequitur locorum Prákriticorum, qui in actu quinto occurrunt, interpretatio Sanskritica. Eadem per actus omnes post sententias Prákriticas in textu ipso adscripta est.

Codex anno 1823 exaratus est. (Wilson 169.)

299.

Foll. 38–62. (linn. 10.) *Mudrárákshasae* fragmentum, actum primum et secundi partem continens. Locos Prákriticos interpretatio Sanskritica proxime sequitur. Desinit in verbis: आहितुंडिकमुपसृत्य एसो खु अमच्चोदेसप्पदंसने.

Haec folia post annum 1820 exarata sunt. (Wilson 232^{b}.)

300.

Foll. 63–108. (linn. 12.) *Vaṭeṣvarae,* Gaurípati's filii, ad *Mudrárákshasam* commentarius. Incipit: कल्याणं कल्पवृक्षः etc. ॥१॥२॥ श्रीमानधीत्य नयनाटककोशशब्दं तत्वान्युपास्य च गुरून्नयमातनोति मुद्राविमुद्राविमुद्रितनयां गुणरत्नसिंधुर्गौरीपतेस्तनयमिश्रवटेश्वराख्यः ॥३॥ Ad res politicas illustrandas *Nayasára* et *Nayalochana* libri frequentissime laudantur.

Act. I. fol. 73^{a}; II. fol. 81^{b}; III. fol. 91^{a}; IV. fol. 97^{b}; V. fol. 102^{a}; VI. fol. 105^{a}; VII. fol. 108^{a}.

In prologi explicatione (fol. 63.), folii unius lacuna significata est.

Haec folia anno 1821 negligenter exarata sunt. (Wilson 232^{c}.)

301.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 154. Long. foll. 1–31. 12. foll. 32–58. 10½. foll. 59–154. 10. Lat. foll. 1–95. 4. foll. 96–131. 3. foll. 132–154. 4.

Foll. 1–31. (linn. 11.) *Yayáticharitam,* qua comoedia, actus septem continente, *Rudradeva* Yayátis et Ṣarmishṭhae amores celebravit. (A.) Incipit: संध्यावंदन etc. अभिनववसंतेन यतो वयमपि नवीकृता इव स्मः ॥ तदेतच्छ्रीरुद्रदेवविरचितं नवनाटकमवतारयामः ॥

Cf. *Wilson* H. Th. II, 388. Comoedia *Ṣarmishṭháyayáti* appellata in Sáhityadarpaṇa memoratur.

Act. I. fol. 5^{a}; II. fol. 9^{a}; III. fol. 12^{b}; IV. fol. 18^{b}; V. fol. 23^{a}; VI. fol. 27^{b}; VII. fol. 31^{b}.

Haec folia anno 1801 parum accurate exarata sunt. (Wilson 308.)

302.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 21. Long. 13. Lat. 9½. Linn. 27.

Yayáticharitam. (B.)

Apographon e praecedenti exemplo post annum 1810 factum. (Wilson 344.)

303.

Foll. 40–72. (linn. 9.) *Ratnávalí* comoedia, ab *Harshadeva* rege composita. (A.)

Act. I. fol. 47^{b}; II. fol. 56^{a}; III. fol. 63^{b}; IV. fol. 72^{a}. Haec comoedia a *Wilsone* l. l. Anglice versa est; textus Calcuttae anno 1832 prodiit. De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 73.

Haec voluminis pars anno 1821 exarata est. Verba lineolis supra positis separata sunt. (Wilson 166^{b}.)

304.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 106. Long. 9½. Lat. 4.

Foll. 1–53. (linn. 8.) *Ratnávalí.* (B.)

Act. I. fol. 11^{b}; II. fol. 27^{b}; III. fol. 39^{b}; IV. fol. 53^{b}.

Haec folia anno 1821 parum accurate exarata sunt. (Wilson 492^{a}.)

305.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 52. Long. 12½. Lat. 8½. Linn. 28–31.

Vidagdhamádhavam, comoedia *Rúpae* tributa, anno 1549 composita. Incipit:

सुधानां चान्द्रीणामपि मधुरिमोन्माददमनी
दधाना राधादिप्रणयघनसारैः सुरभितां ।
समन्तात्सन्तापोद्गमविषमसंसारसरणी-
प्रणीतां ते तृष्णां हरतु हरिलीलाशिखरिणी ॥१॥
अपि च ॥ अनर्पितचरीं चिरात्करुणयावतीर्णः कलौ
समर्पयितुमुन्नतोज्ज्वलरसां स्वभक्तिश्रियं ।
हरिः पुरटसुन्दरद्युतिकदम्बसन्दीपितः
सदा हृदयकन्दरे स्फुरतु वः शचीनन्दनः ॥२॥

नान्द्यन्ते सूत्रधारः । अलमतिविस्तरेण ॥ भो भोः समाकर्ण्यतां । अद्याहं स्वप्नान्तरे समादिष्टोऽस्मि भक्तावतारेण श्रीशङ्करदेवेन[1] ॥४॥ अये ताण्डवकलापण्डित इह किल वल्लवीचक्रचेतोवृत्तिमकरालयस्य निरवद्यवेणुनादनविद्यास्वाध्यायसिद्धीनां प्रथमाध्यापकस्य सुगन्धिपुष्पावलीसौन्दर्य्यतुन्दिलायामरविन्दवान्धवनन्दिनीतीरान्तःकाननलेखायामवलम्बितमत्तपुंस्कोकिललीलस्य परमानन्दवर्द्धिनि गोवर्द्धननितम्बे संभृतनव्याम्बुदाडम्बरस्य किशोरशिरोमणेर्नन्दनन्दनस्य प्रेमभराकृष्टहृदयो नानादिग्देशतः साम्प्रतं रसिकसम्प्रदायो (°samudáyo) वृन्दावनविलोकनोत्कण्ठया केशितीर्थोपकण्ठे समीयिवान् ॥५॥ स च धन्यः ॥

कृतं गोपीवृन्दैरिह भगवतो मार्गणमभू-
दिहासीत्कालिन्दीपुलिनवलये रासरभसः ।
इति श्रावं श्रावं चरितमसकृद्गोकुलपते-
र्लुठद्वाष्पोऽयं कथमपि दिनानि क्षपयति ॥६॥

तदिदानीमेतस्य भक्तवृन्दस्य मुकुन्दविश्लेषोद्दीपनेन वहिर्भवन्तः प्राणाः कामपि तस्यैव केलिसुधाकल्लोलिनीमुल्लासयता परिरक्षणीया भवता मत्कृपैव ते सामग्रीं समग्रयिष्यति इति । तेनाद्य जगद्गुरोरस्य निदेशमेवानुवर्त्तिष्ये । प्रविश्य पारिपार्श्विकः । भाव भवता निवद्धस्य विदग्धमाधवनाम्नो नवीननाटकस्य प्रयोगानुसारेण गृहीतभूमिकाः कुशीलवा रङ्गप्रवेशाय तत्रभवन्तमनुज्ञापयन्ति ॥८॥ सूत्र ॥ मारिष । निर्म्मितः किमिति तन्नाटकपरिपाटीभिर्व्वर्णिकापरिग्रहः । क्षणं विमृष्य भवतु ।

ममास्मिन् सन्दर्भे यदपि कविता नातिललिता
मुदं धास्यन्त्यस्यां तदपि हरिगन्धाद्बुधगणाः ।
अपः शालग्रामाप्लवनगरिमोद्गारसरसाः
सुधीः को वा कौपीरपि नमितमूर्द्धा न पिबति ॥९॥

Cf. *Wilson* H. Th. II, 393. Act. I. Veṇunádavilásas fol. 8^b; II. Manmathalekhas fol. 16^b; III. Rádhásangas fol. 41^a; IV. Veṇuharaṇam fol. 30^b; V. Rádháprasádhanaṁ fol. 36^b; VI. Ṣaradviháras fol. 43^b; VII. Gaurítírthaviháras fol. 107^a.

In fine haec leguntur: नन्दसिंधुरवानेन्दु (l. वाणेंदु°) संख्ये संवत्सरे गते । विदग्धमाधवं नाम नाटकं गोकुले कृतं ॥

In marginibus commentarius brevissimus auctoris anonymi adscriptus est. Incipit: श्रीकृष्णचैतन्यो जयति ॥ वृन्दाटवीश्वरसगुणवर्णनं तेनैव एकेन कर्म्मणा भाजमानश्रीरूपनामगुणसूचककाव्यरत्नं सच्चित्तसम्पुटमलंकुरुतां etc.

Codex post annum 1810 nitide exaratus est. (Wilson 343.)

306.

Lit. Bengal. Foll. 99–164. *Veṇísanháras, Bhaṭṭa-Náráyaṇae* comoedia. (A.) Incipit:

निषिद्धैरप्येभिर्लुलितमकरन्दो मधुकरैः
करैरिन्दोरन्तश्छुरित इव सम्भिन्नमुकुलः ।
विधत्तां सिद्धिं नो नयनसुभगामस्य सदसः
प्रकीर्णः पुष्पाणां हरिचरणयोरञ्जलिरयं ॥
अपि च ॥ कालिन्द्याः पुलिनेषु केलिकुपितामुत्सृज्य रासे रसं
गच्छन्तीमनुगच्छतोऽश्रुकलुषां कंसद्विषो राधिकां ।
तत्पादप्रतिमानिवेशितपदस्योद्भूतरोमोद्गते-
रक्षुण्णो (l. °क्षुण्णोऽ) नुनयः प्रसन्नदयितादृष्टस्य पुष्णातु वः ॥
अपि च ॥ दृष्टः सप्रेम देव्या किमिदमिति भयात्सम्भ्रमाच्चासुरीभिः
शान्तान्तस्तत्त्वसारैः सकरुणमृषिभिर्विष्णुना सस्मितेन ।
आकृष्यास्त्रं स सर्वैरुपशमितवधूसम्भ्रमैर्दैत्यवीरैः
सानन्दं देवताभिर्म्मयपुरदहने धूर्जटिः पातु युष्मान् ॥

नान्द्यन्ते सूत्रधारः ॥ श्रवणाञ्जलिपुटपेयं विरचितवान् भारताख्यममृतं यः तमहमरागमकृष्णं कृष्णद्वैपायनं वन्दे ॥ अलमतिविस्तरेण ॥ तत्रभवतः ॥ परिषदग्रे विज्ञापयामि etc. यदिदं कवेर्मृगराजलक्ष्मणो[2] भट्टनारायणस्य कृतिरभिनव वेणीसंहारं नाम नाटकं प्रयोक्तुं व्यवसिताः स्म ॥

Argumentum fabulae *Wilson* l. l. II, 335. enarravit. Act. I. fol. 107^b; II. fol. 117^b; III. fol. 130^a; IV. fol. 140^a; V. fol. 148^a; VI. fol. 164^b. De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 79; de Berolinensi Weber, p. 163. Editio Bombayana lapide expressa a Burnouf (Journ. As. 1848, I. p. 69) memoratur.

In marginibus locorum Prákriticorum interpretatio, et glossae paucae leguntur.

Codex post annum 1810 satis accurate exaratus est. Numerus १२८. a scriba praetermissus est, nihil vero desideratur. (Wilson 172^b.)

---

[1] व्रजकुंडतीरवर्त्तिना गोपेश्वरनाम्ना Schol.

[2] Jagaddhara: मृगराजलक्ष्मणः सिंहचिह्नस्य. Glossae in cod. A. adscriptae: मृगराजश्चंद्रः स एव चिह्नं यस्य । कविचंद्रस्येति यावत् । इंद्र इति कश्चित् । यद्वा सिंहसदृशस्य । यद्वा पशुपतिप्रधानस्य ।. Quae ultimo loco explicatio proponitur, haud scio an veritati proxima sit. Qui enim animalium dominum pro insigni gerit, is Páṣupata esse possit.

307.

Foll. 100–147. (linn. 9.) *Veṇísanháras* comoedia, in hujus apographi subscriptionibus *Veṇísamvaraṇam* appellata. (B.)

Act. I. fol. 105ᵇ; II. fol. 113ᵃ; III. fol. 122ᵇ; IV. fol. 128ᵇ; V. (fol. 136ᵃ); VI. fol. 147ᵃ.

Haec folia anno 1821 exarata sunt. Inde ab actu quinto lacunae permultae significatae sunt. (WILSON 230ᵇ.)

308.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 118. Long. 12. Lat. 5½.

Foll. 1–29. (linn. 8.) *Veṇísanhárae* fragmentum, actus duos primos et majorem tertii partem continens. (C.) Desinit in verbis: तदेव कुरुते द्रोणात्मजः क्रोधनः ॥३०॥ राजा ॥ तस्य तथाविधस्य क एकस्या.

Haec folia anno 1821 exarata sunt. (WILSON 228ᵃ.)

309.

Foll. 73–119. *Jagaddharae* ad *Veṇísanháram* commentarius. Incipit: कंठस्याहिमणीविभूषिततनू etc.

Act. I. fol. 87ᵃ; II. fol. 93ᵃ; III. fol. 99ᵃ; IV. fol. 105ᵇ; V. fol. 111ᵃ; VI. fol. 119ᵇ.

Jagaddhara in explicandis poetae verbis et brevis et perspicuus est, textuque satis integro videtur usus esse. Ut exemplo uno utar, disticha duo additicia (जयति १, उत्तिष्ठंत्या ५), quae in prologi exordio in codicibus B. C. leguntur, ne syllaba quidem tangit.

De codice Berolinensi cf. Weber, p. 163.

Haec folia intra annos 1820–1822 exarata sunt. (WILSON 166ᶜ.)

310.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 18. Long. 12½. Lat. 8. Linn. 28.

Ṣáradátilakam, a *Ṣankara* compositum, opus ad genus Bháṇa dictum pertinens. Incipit: जयति नवदुकूले केलिकालेपनीते झटिति जघनभागे छादिते चंद्रपादैः तदपनयनबुध्या तत्र लोलाग्रहस्ते पुनरपि निजनाथे स्मेरवक्त्रा भवानी ॥ etc. पुरा खलु पुरंदरादिवृंदारकवृंदवंदनीयचरणारविंदस्यामंदकंदलितानंदकंदस्य कात्यायनीसनाथस्य विश्वनाथस्य निरंतरनिवासतया सफलितसकलपुण्यराश्यां काश्यां शर्वाणीरमणसपर्यासमर्पितनमस्यानां सदस्यानामस्माकमसौ कर्णरसायनीकृत तत्त्वैः कोविदैरुदीरिता निखिलरसपरीवाहपरिस्फुरंती किंवदंती ॥ शंकरः सकलसत्कविमान्यः साहितीसरसकाव्यविलासः शारदातिलकमुज्ज्वलशय्याकोमलं खलु बभाण सभायां ॥

Cf. *Wilson* H. Th. II, 384. Tanta inter hunc et *Ṣankarachetovilásam* librum in sermonis artificiis similitudo intercedit, ut ab eodem auctore utrumque scriptum esse conjicere liceat.

Apographon post annum 1824 factum est. (WILSON 302.)

311.

Foll. 14–45. (linn. 8.) *Hásyárṇavaprahasanam*, comoedia a Jagadíṣvara composita. Incipit: स्वेदस्यंदितसांद्रचंदनचयं ॥ etc. Cf. *Wilson* H. Th. II, 408. Act. I. finitur in fol. 34ᵃ.

Haec folia Váráṇasiae a Rámachandra Káṣmirensi anno 1821 exarata sunt. (WILSON 514ᵇ.)

312.

Foll. 132–154. (linn. 7.) *Hásyárṇavas* comoedia, Bhavánícharaṇae cura literis Bengalicis anno 1835 impressa, quae editio satis rara est. Locorum Prákriticorum interpretatio desideratur. (WILSON 308ᵍ.)

313.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 21. Long. 10½. Lat. 9½. Linn. 18.

Karpúramanjarí, *Rájaṣekharae* comoedia, lingua Prákritica scripta, actibus quatuor constans, qui *javanikántara* appellantur. Fabula ad genus *saṭṭaka* dictum refertur. Incipit: भद्दं भोदु सरस्स देस · कइणो · णंदंतु · वासाइणो · etc.

Act. I. fol. 6ᵇ; II. fol. 12ᵃ; III. fol. 16ᵃ; IV. fol. 20ᵇ.

Codex post annum 1830 exaratus est. (MILL 67.)

E. CHRONICA, NARRATIONES, FABULAE.

314.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 188. Long. 14. Lat. 5½. Linn. 9.

Insunt in hoc codice opuscula varia, quibus regionis Kaṣmírensis historia tractatur.

Foll. 1–80ª. *Rájatarangiṇí*, Kaṣmíriae regum historia, a *Kalhaṇa*, Champakae filio, anno 1148 composita.

Lib. I. fol. 12ª; lib. II. fol. 17ᵇ. Liber tertius desideratur. Lib. IV. fol. 48ª; lib. V. fol. 65ᵇ; lib. VI. fol. 80ª. Libri sex primi cum interpretatione Francogallica, septimus et octavus sine textu, a Troyer Parisiis a. 1840–1852 editi sunt. Cf. Wilson, 'An Essay on the Hindu History of Cashmir,' in As. Res. vol. XV.

Foll. 80ª–156ª. *Jainatarangiṇí* (fluvius a Jaina rege derivatus), auctore *Ṣrívara*, Jonarájae discipulo, qui historiam Kaṣmírensem inde a Zainu-'l-'ábidína (زين العابدين) usque ad Fath Shah, i. e. Wilsone teste, ad A. D. 1477 continuat.

Opus in quatuor libros (taranga) divisum est. Prooemii disticha nonnulla desiderantur. Incipit: परिच्छेदेन शक्ता भारती मम तथापि सकलं चित्रपटांतविजगत्यय ॥ Liber I. septem capita habet: 1. fol. 86ª. Mallaṣiláyuddhavarṇanam; 2. fol. 87ᵇ. Shaṭtrinṣadvarshe durbhikshavarṇanam; 3. fol. 92ᵇ. Ádamakhánanirvásanam Hájyakhánasanyogavarṇanam; 4. fol. 94ᵇ. Pushpalílávarṇanam; 5. fol. 99ª. Kramasaroyátrávarṇanam; 6. fol. 100ª. Chitropachayaṣilpavarṇanam; 7. fol. 111ª. Jainaṣáhasvaryánam. Lib. II. Haidaraṣáhavṛittántavarṇanam, desinit in fol. 115ᵇ. Lib. III. Hassanaṣáharájyavṛittántavarṇanam, fol. 133ª. Lib. IV. Phatihaṣáharájyapráptis, fol. 156ª.

De codice Berolinensi cf. Weber Catal. p. 165.

Foll. 156ª–188ᵇ. *Rájávalipatáká*, cujus auctor in editione Calcuttensi *Prájyabhaṭṭa* appellatur. In codice nostro titulus falsus: *Kalhaṇakṛitarájatarangiṇí*, legitur. Incipit: नमश्चराचराकारधारिणे etc. ॥ श्रीजोनराजविबुधश्रीवराभ्यां मनोरमं कृतं द्वापष्टिवर्षांतं ग्रंथं राजावलिद्वयं गंगाभगवतीतीर्थे स्नाने धन्यस्वभूषितः राजावलियतांकां (i. e. Rájávalipatákám) स्वां राज्ये फतिहभूपते etc. Auctor historiam inde a Fath Shah ad Akbar continuat. Lib. I. fol. 173ª. desinit in verbis: इति ताहिरालयंवंशवर्णनं. Lib. II. incipit: राज्यं नाज्योकखानादयत्वा दौलतचक्रकः etc. Desinit: पुराणनगरीदाहे सा वसौभौ नगरी नवा सपत्नीविरहे जाते न्यतनो देववल्लभा ॥.

Haec opera omnia Calcuttae anno 1835 impressa sunt, quam editionem satis raram consulere non potui.

Codex anno 1834 negligenter exaratus est. Libri, capita, disticha distincta non sunt. (Mill 20.)

315.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 139. Long. 11½. Lat. 7½. Linn. 12.

Jonarájae Rájatarangiṇí. Auctor, qui sub Zainu-'l-'ábidína rege vixit, historiam Kaṣmíriae a Jayasinha, Sussalae filio, usque ad tempora sua continuat. In prooemio haec leguntur:

रसमय्या गिरा वृद्धां नित्यतारुण्यमापिपत् ।
अथ श्रीजयसिंहांतं तत्कीर्तिं कल्हणद्विजः ॥
ततो देशादिदोषेण तदभाग्यैरथापि वा ।
कविर्वाक्सुधया कश्चिन्नाजिजीवत्पराभृपान् ॥
श्रीजैनोल्लाभदीने क्ष्मां संप्रत्यक्षति रक्षति ।
जोनाराजाभिधस्तेषामुद्यतो वृत्तवर्णने ॥

Desinit in distichis: श्रीजाकोट्टाधिपत्यं च मेरुष्कारपदं ददौ । ठक्कुरायाब्रदाख्याय महाग्रामांश्च पत्तलां । ठक्कुरेभ्यो परेभ्यो सावपि मान्यतया समं । महाग्रामसहस्राणि यथेष्टं प्रददौ नृपः ॥

Codex anno 1822 a Sadásukha Indraprasthae (फरीजनहिताय) satis accurate exaratus est. (Wilson 391.)

316.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 42. Long. 12½. Lat. 9.

A. Foll. 1–4. Septimi *Kalhaṇae* historiae libri disticha 117. Incipit: ओं मातुस्ते जनि निर्मले पितृकुले स्नाप्या तनुर्वेधसा ॥ त्वं संध्याहितसन्निधिमेम जपारक्ते धरे खेलसि संध्यावंदनसाभ्यसूयगिरिजास्तुतेदूशैवाक्छलैः यस्संध्यामपि वंदते स्म स जगत्प्रीणातु गौरीश्वरः १ ॥

B. Foll. 5–15. alterum *Rájávalipatákae* librum continent, ex alio codice atque apographon Millianum transscriptum.

Haec folia post annum 1810 exarata sunt. (Wilson 393ª.)

317.

Hujus voluminis foliis 68. et 69. disticha 20. continentur, nescio unde desumta, quibus series regum quorundam enumeratur, qui a *Paramára*[1] descendisse fe-

[1] Cf. Transact. R. S. I, 207 sqq.

runtur. Incipit: परमार इति ख्यातो शौनकर्षिसुतः परः । यो जघान पितुर्यज्ञे यज्ञविघ्नपरान् परान् १.

Paramára, Ṣaunakae filius: Dharma: Deva: Kanaka: Vikrama: Rudrachhatra: Ujjendra (धारानगरतो गत्वा क्वचिद्दिग्विजये विभुः । चकारोज्जयिनीं लोके देवधानीमिवापरां ७): *Bhoja* (isque Bhojapurím condidisse fertur): Guṇala: Udayajit: Raṇadara: Tejasinha: Níra: Dhíra: Uditaḍambára (?): Ṣantanu: Ahaṅkára: Durlabha: Ráma: Saṅgráma: Ugrasena: Holasinha: Náráyaṇa (Mallopanámaka): Mándhátri: *Pratáparudra* (Bhojapuryám játa): Horilasinha: Chatradhárin.

Haec folia hujus seculi literatura exarata sunt. (Wilson 426[i].)

318.

Hujus voluminis foliis 97–130. (linn. 10–12.) *Rasikaramaṇam* carmen, a *Raghunátha* scriptum continetur. Incipit: श्रीलंबोदरमेकदंतममलं नत्वार्थसिद्धिप्रदं कर्पूरादिसुगंधवस्तुनिचयैरभ्यर्च्य गौरीसुतं । उद्यच्छन्मदपानमत्तमधुपोन्नादश्रुतिस्नेहिनं व्यक्तं वच्मि गुणान्महामतिसुतस्येशस्य दुर्वाससः । १ वक्तुं यस्य गुणान् सहस्रवदनो जिह्वाद्विसाहस्रकैर्नालं को महिमानमस्य मनुजः स्वल्पाल्पधीर्वर्णयेत् । किंत्वाकाशमपारमत्र गरुडश्येनादिपक्षीश्वरा ह्यात्मावस्थितशक्तिसारनिहिता ह्युल्लंघयंति क्रमात् । २.

Auctor XVIII. capitibus *Durvásasis*, doctrinae Vaishṇavae praeceptoris, vitam et res gestas verbose et parum ornate adumbravit. Argumentum carminis hoc: In Naimishakánana regione (I, 8) Kanyakubja urbs (I, 14) sita est (देशेऽस्ति तस्मिन्किल कन्यकुब्जाभिधं महत्पत्तनमिंदिरायाः). Ibi Karuṇákara sacerdos (III, 1) cum Mahámati uxore (III, 9) vixit. Iique filio (III, 26) Padmanábha (IV, 17) nomen indiderunt. Is inde a prima juventute studiis religiosis deditus, imprimis Vishṇum coluit (जितेंद्रियो जितात्मा च भिक्षाशी कटिसूत्रधृक् । शिखी यज्ञोपवीती च नारायणपरायणः IV, 21). Brahmacháriṇis gradum (IV, 24) assecutus, domum patriam reliquit, et Bháratíṣrí-Nṛisinha magistro (IV, 26), Prayágae vivente, pietatem et animi disciplinam exercuit. A magistro *Durváṣas* nomine donatur (IV, 29). Vitae sanctitate placatus, Vishṇus ei se revelat (V, 2), cujus dei variae in mundo manifestationes (avatára) a Durvásase celebrantur (V, 17). Vishṇus Durvásasem novam ipsius esse manifestationem declarat, jamque olim in Atris domo natum esse (V, 18. 19: इत्थं स्तुतो नरहरिः पुनराबभाषे त्वं तावदत्र भुवनेऽसि ममावतारः । आत्मानमत्रिभवने किल पूर्वजातं किं न स्मरस्यभिधया सुमतेऽनयैव ॥ १८ ॥ योऽहं स त्वं च त्वं चाहं न भेदोऽस्त्यावयोः क्वचित् । इत्थं सति किमूनं ते यदित्थं तपसि स्थितः ॥ १९ ॥). Durvásas, omnium locorum sacrorum (tírtha) visendorum voto facto (VI, 1), cum discipulis profectus in Nandanakánana (VI, 7) a leone incurritur. Is, a Durvásase virga tactus, formam divinam induit, seque Bṛihadaṣvam, Gandharvarum regis filium, esse declarat, olim a viris sanctis propter nimiam venandi cupidinem in leonem mutatum. Inde Durvásas *Purushottamam* regionem adit, ubi Gajapati *Pratáparudra* regnavit (VII, 3: राजा गजपती रुद्रप्रतापाख्यो विराजते । यत्र देवी रमा नित्यं रमते स्वविभूतिभिः)[1]. Dona magnifica a rege accepta Haradásae sacerdoti, filiae dotem quaerenti, impertitur. Jagannátham adorat (VIII, 8). Narasinhae magistri morte nuntiata (IX, 1) Prayágam revertitur. Sepultura facta in Kámarúpam (12), indeque Mallapuram urbem (13) proficiscitur. Ibi Brahmaputra lacus sacer, Níla mons, Ráma regionis rex fuit (ब्रह्मपुत्रो ह्रदो नाम्ना तीर्थं परमपावनं । चकास्ति स्वच्छपाथोभिः पूर्णो यत्र तमोपहः ॥ १४ ॥ यत्र नीलस्तु नाम्ना वै पर्वतः शोभते सदा । नानाद्रुमलताकीर्णो निर्झरैरुपशोभितः ॥ १५ ॥ यस्मिंस्तु नगरे रम्ये तद्देशाधिपतिर्महान् । श्रीरामाख्यो नृपो नित्यं वसति श्रीपतिप्रियः ॥ १६ ॥). Durvásas Mukundamiṣrae sacerdotis hospitium accipit (25). Cum Ráma rege precem mysticam communicat, qua uxor ejus eousque sterilis filium concipit (X, 8). Ibidem bráhmaṇam quendam leprosum sanat (18). Iter pergit, hosque locos visit: Bhramarakuṇḍa in monte Níla (XI, 2: तत्र स्नात्वा मुनिवरः कामाक्षां समपूजयत् । देवीं सर्वेष्टदां नत्वा शिष्यसंघैरुपासितः ॥ ४ ॥ ततो रूपेश्वरं देवं दुर्वासाः संननाम ह । ततः स च ययावूनकोटिलिंगं महामुनिः ॥ ५ ॥ तानि नत्वा स तु करसुक्रेश्वरमपूजयत् । दुर्वासास्तापसश्रेष्ठः शिष्यसंघैरुपासितः ॥ ६ ॥ ततः स फलयाख्ये (?) तु गिरौ तिष्ठंतमादरात् । यशोमाधवमानम्य ब्रह्मसागरमाययौ ॥ ७ ॥); Brahmaságara (7); Gaṅgáságarasangama (8); Kuṇḍáraka (9); Mahánadí-ságarasangama (महानदीसागरसंगमे स स्नात्वा जगन्नाथमनंतमाद्यं । ययौ नमस्कर्तुमघापहं वै क्षेत्रे स्थितं वै पुरुषोत्तमाख्ये ॥ ११ ॥ जगन्नाथं नमस्कृत्य कूर्मदेवं ननाम सः । कूर्मं नमस्कृत्य जयनृसिंहं समपूजयत् ॥ १२ ॥); Rájamahendratírtha, Godávarísangama (13); Vidyánagara (तुंगभद्रा नदी यत्र विरूपाक्षः शिवः स्थितः ॥ १४ ॥ विरूपाक्षं नमस्कृत्य तृणामल्लं ननाम सः । त्रिणामल्लं (sic) नमस्कृत्य श्वेतांबरमपूजयत् ॥ १५ ॥); Gosamádhi (17); Kámerí, Kumbhakarṇa (18); Tejáüra (19); Setubandha (20); *Mathurá* (ततः स च मुनिर्मीने मथुरामाजगाम ह । त्रिपथां मथुरां गत्वा सुखनाथमपूजयत् ॥ २१ ॥ मथुरामाजगामाथ दुर्वासास्तापसेश्वरः । रंघनाथं ततोऽगच्छत्); Ranga-

---

[1] Animadvertendum est, quod *Sterling* in As. Res. XV, 284. tradidit: 'It is added that about this time Chytunya or Chytan Mahaprabhu (i. e. चैतन्य) came from Naddia in Bengal to visit the temple of Jagannáth, and that he performed miracles before the Raja (Pratáparudra).'

nátha (22); Chandrakumáraṣikhara (23); Ujjvala-Narasinha[1], Mallikárjunaṣṛinga (24); Trimalla, Tripatí, Ṣivakántí (25); Vishṇukántí, Pakshitírtha (26); Vedárṇa, Karasvámin (27); Trinagarítírtha (लंबिकाकोकिलां चैव ववंदे तापसेश्वरः ॥२८॥ ततः कन्याकुमारीं स ववंदे मुनिसत्तमः। आदिकेशवमभ्यर्च्य पद्मनाभं ननाम ह ॥२९॥); Tṛiṇávallítírtha (30); Pápavináṣanatírtham, Atitírtha (? सोतितीर्थं जगाम ह MS. 31); Tilaganjitírtham (ततः स तिलगंजीति तीर्थं), Kevalaputrá (32); Chaurabhavání, Kajjalítírtha (33); Ṣṛingerímaṭha, Tungabhadránadítírtha (34); Vatsaṇurakatírtha (35); Koṭilinga, Bhaṭkalá (36); Gokarṇalinga, Chandragútígiri, Tapodháma (37); Brahmaparvata, Násikatryambaka, Chatrasinha (38); Vajrayoginí, U′náítírtha (38ᵇ. स वज्रयोगिनीं पश्चाद्दुर्वासाः संननाम ह। ततः स मुनिशार्दूल ऊनाईतीर्थमागमत् ॥३८॥); Kardameṣvara, Tapatísangama (39); Revásangama (40); Mahísangama, Sábhramatí (41); Ṣvetaparvata, Guptaprayága (41ᵇ); Múla-Dváravatí, Mádhavapráchí (42); *Prabhása* (43. यत्र प्राची सरस्वती); Múlamádhava (44. टटरीसूर्यमभ्यर्च्य मूलमाधवमाययौ); Raivatagiri, ubi Mṛigíkuṇḍa tírtha (45); Saravaparvata, Bileṣvara, Laghu-Dváravatí (ततो बिलेश्वरं पूज्य लघुद्वारवतीमगात् ॥४६॥); *Dváraká*, ubi Chakratírtha sacrarium, Gomatí fluvius, eoque tempore Bhíma rex fuit (48); Ṣankhoddhára (62); Piṇḍárakatírtha (63); Ambaranagarí, Prayága, A′ṣápurí, Sindhusamudrasangama (ततोऽंबराख्यां नगरीं प्रयागमाशापुरीमभ्युपसाद्य पश्चात्। सिंधोः समुद्रस्य च संगमं स मुनिर्ययौ तापससंघवंद्यः ॥६४॥ तत्र स्नात्वा मुनिवरो हिंगुलाजामपूजयत्); Dhárátírtha (65); Kaṭáksha kshetra, Gorakshyáṭṭa (ततश्छिन्नां नमस्कृत्य गोरक्ष्याट्टं समाययौ ॥६६॥); *Káṣmíradeṣa* (67); Maṇimaheṣa, Nagarakoṭi (? आगमन्नगरकोटिकृतावसतिं शिवां ॥६८॥); Pṛithúdaka, Sarasvatí nadí (69); Vasishṭhapráchí, *Kurukshetra* (70); Haridvára, Hṛishíkeṣa, Devaprayága (71); Saptadhárátírtha (ततः स सप्तधाराख्यं तीर्थं परमपावनं। जगाम मुनिशार्दूलो यत्र गंगास सप्तधा ॥७२॥); Kedáraṣambhu, Rudraprayága (73); Nandaprayága, Karṇaprayága (74); Badaryáṣrama (75); *Hastinápura*, Ṣuklakshetra (76); Naimishakánana, Miṣrisha (sic), *Ayodhyá* (77. सरय्वाख्या नदी यत्र तीर्थं परमपावनं।७८। स्नात्वा च तत्रापि मुनिः स डूलूवैश्वानरं सम्यगियाय हृष्टः।); Mánasa saras (79); Harikshetra, Muktikshetra, Gallakí nadí (80); Nílakaṇṭha, Chháchhiká, Kauṣikí nadí (81); Kanakáyinadí (82); Bhramarakuṇḍa (84). Inde Durvásas ad Madhyadeṣae sacraria visenda proficiscitur. Cap. XII. Brahmaputra hrada (2. snátvá cha tatra *Tribhuktirájam* ájagáma; tam pújayitvá vidhivat etc.); Vánmatí nadí (3); Dadarisangama, Dyunadísangama (4); Vaidyanátha, Gayá, Káṣí (5)[2]; Prayága (18); Mathurá (19); Kálanjaraparvata (20); Dhavalagiri, ubi Revá fluvius (21); Jaṭáṣankara tírtha (22); Máhuradatta locus (23); Toraṇamála, Avantiká (24); Ekalinga tírtha, Pushkara tírtha (26); Giríṣa Sáraṇeṣa (27); Arbudáchala (ubi Ṣiva Achaleṣa colitur 28); Siddhakshetra: तां (Ambikám) पूजयित्वा विधिवन्मुनीशः क्षेत्रं ययौ सिद्धसमाख्यमारात्। सरस्वतीबिंदुसरोवरेषु स्नात्वाभवत्पूर्णमनोरथोऽसौ ॥२९॥ स लोहयष्टीं समुपाजगाम ततो मुनिः शिष्यगणाभियातः।. Denique Dváravatím revertitur, quo loco sibi et discipulis sedem (maṭha) condiderat (30). Regi precem efficacissimam tradit (XIII, 22), alimentorumque abundantiam largitur (25). Discipulos circulorum mysticorum naturam edocet (XIV): Ṣishyáḥ paprachhuḥ: स्वामिन् जनानां विविधा हि चेष्टाः कस्माद्भवंतीह मुनीशवंद्य। षट्चक्रभेदश्च कथं विभो नः कुत्र स्थितानीति वदस्व शिष्यान् ॥२॥ चक्रेषु देवाः कति संति युक्ता नाम्ना च के तापससंघसेव्य। जीवस्त्वहोरात्रमनुष्यसन्वै श्वासान्करोतीह कतिप्रमाणान् ॥३॥ Durvása uvácha: हृत्पंकजकृतावासो हंसो जीवः परात्परः। हंस हंसेति हंसेति स्वात्मानं जपते सदा ॥१०॥ बहिर्याति हकारेण सकारेण विशत्यपि। सोऽहं हंसेति हंसोऽयं जीवो जपति सर्वदा ॥११॥ अहोरात्रेण जीवोऽयमतिसंख्यं प्रजल्पति। एकविंशत्सहस्रं तु षट्शतैरधिकं विभुः ॥१२॥ हृत्पद्मकृतसंवासो हंसो नित्यं प्रजल्पति। इमं मंत्रं महामंत्रं सर्वसिद्धिप्रदायकं ॥१३॥ गुद आधारचक्रं स्याद्रक्तवर्णं चतुर्दलं। चतुर्मातृकासंयुक्तं वं शं षं सं इति क्रमात् ॥१६॥ ज्ञेयो गणपतिर्देवः सिद्धिबुद्धी च शक्तिके ॥१७॥ स्वाधिष्ठानं तु चक्रं स्याल्लिंगे षड्दलसंयुतं। पीतवर्णं च षड्भिस्तु मातृकार्णैरुपस्कृतं ॥१९॥ बकारादिलकारांतैर्मस्तके बिंदुभूषितैः। अत्र ब्रह्मादिदेवं स्यात्सावित्री शक्तिरुच्यते ॥२०॥ नाभ्यां च तद्वन्मणिपूरकाख्यं चक्रं तु नीलोत्पलसंनिभं तत्। दलैरुपेतं दशभिस्तु त[द्व]र्णैर्विराजद्दशभिर्डफांतैः ॥२२॥ अत्र देवो महाविष्णुरुच्यते शक्तिरिंदिरा ॥२३॥ हृदयेऽनाहतं चक्रं श्वेतवर्णं महत्प्रभं। दलैर्द्वादशभिर्युक्तं द्वादशार्णैः कठांतगैः ॥२५॥ मातृकाया बिंदुयुक्तैरत्र दैवतमुच्यते। रुद्रो भवानी शक्तिश्च ॥२६॥ कंठे विशुद्धिचक्रं तु धूम्रवर्णं विराजते। दलैः षोडशभिर्युक्तं ॥२८॥ स्वरैः षोडशभिर्युक्तं जीवस्तत्राधिदैवतं। अविद्या शक्तिरत्रोक्ता ॥२९॥ आज्ञाचक्रं च भ्रूमध्ये स्थितं माणिक्यसंनिभं। द्विदलं हं क्षं इति च मातृकार्णोपशोभितं ॥३१॥ देवः स्यात्परमात्मात्र माया शक्तिरुदाहृता ॥३२॥ गोल्हाटमंडले तद्वद्ब्रह्मरंध्राख्यमुत्तमं। चक्रं प्रकाशबहुलं सर्ववर्णसमन्वितं ॥३४॥ सहस्रैस्तु दलैर्युक्तं मातृकार्णैरुपस्कृतं। स्वरैश्च सर्वैः संयुक्तं तच्चक्रं परिकीर्तितं ॥३५॥ अत्र देवो गुरुर्ज्ञेयो ज्ञानं शक्तिः प्रकीर्तिता ॥३६॥

---

[1] Ad hoc aliaque deorum nomina *tírtha* vocabulum supplendum est.

[2] Ibi Visvanátham hymno *Chandrachúḍáshṭaka* appellato adoravit, qui hymnus ab his verbis incipit: श्रीमन्नगेंद्रतनयाहृदयंगमं तं.

Cap. XV. Durvásas doctrinam mysticam tradere pergit. Incipit: अथ प्रवक्ष्यामि विषादहर्षैस्त्वप्रमादेषु यदस्ति तथ्यं ।. In medio corde nymphaeam octofoliam, in eaque vitae principium sentiens inclusum esse (जीवस्तु तन्मध्यगतोऽस्ति हंसो ज्योतिःस्वरूपः). Quod ubi interno impulsu res externas versus agatur (तत्र स्थितोऽसौ जीवात्मा चेष्टां संसारकारिणीं। करोति मन्यते चाहं कर्तेति सततं तु सः), prout in singulis loti foliis requiescat, varios animi affectus effici, etc. Inde a capite XVI. variae Durvásasis in mundo manifestationes enarrantur. Atque aetate aurea in Atris domo apparuit, ibique Chandram et Dattam fratres habuit. Aevo argenteo in Mandara monte vixit (XVI, 21). Tertius Dvápara aevo in terram descendit (XVI, 22–XVII). Denique capite XVIII. Durvásasis nostri res gestae repetuntur, et auctoris epilogus continetur.

Post libri XVIII. subscriptionem haec leguntur: संवत् १६२१ वर्षे अश्विनमासे शुक्लपक्षे नवम्यां तिथौ गुरुदिने लिखितमिदं काव्यं रसिकरमणसंज्ञं व्यासश्रीजयरामतनूजेन रघुनाथेन भारतीश्रीदुर्वासासंतोषणार्थं ॥ Libellus igitur eodem fere tempore (a. 1565) exaratus est, quo videtur scriptus esse. Ceterum folia 97–117. antiquiore, reliqua recentiore manu exarata sunt. (WALKER 207[c].)

319.

Foll. 192–227. *Viṣvaguṇádarṣas* (speculum virtutum, quae in mundo reperiuntur), liber a *Venkaṭa*, Raghunáthadíkshitae filio, Apyayae nepote, nisi fallor, seculo sexto decimo exeunte scriptus. In prooemio haec disticha leguntur, emendatis emendandis a me exscripta:

> कांचीमंडलमंडनस्य मखिनः कर्णाटभूभृद्गुरो-
> स्तातार्यस्य दिगंतकांतयशसो यं भागिनेयं विदुः ।
> अस्तोकाध्वरकर्तुरप्पयगुरोरस्यैष विद्वन्मणेः
> पुत्रः श्रीरघुनाथदीक्षितकविः पूर्णो गुणैरेधते ॥२॥
> तत्सुतस्तर्कवेदांततंत्रव्याकृतिचिंतकः ।
> व्यक्तं विश्वगुणादर्शं विधत्ते वेंकटाध्वरी ॥३॥

Argumentum hoc: Kriṣánu et Viṣvávasu Gandharvae curru per aërem moto varias Indiae regiones, praecipue vero australes, peragrant (विश्वावलोकस्पृहया कदाचिद्विमानमारुह्य समानरूपं । कृशानुविश्वावसुनामधेयं गंधर्वयुग्मं गगने चचार ॥५॥), et de earum terrarum populis, urbibus, templis, deorum cultu, artibus et literis ita disputant, ut res pleraeque a Kriṣánu reprehendantur, a Viṣvávasu vero vindicentur. Liber, et versus et orationem solutam continens, ad cognoscendam Dakshiṇae regionis historiam recentiorem satis utilis erit.

In fine haec leguntur: इति श्रीपंचमलभंजननिबंधनविख्याततातयज्व्यभागिनेयवाजपेयादियाज्याक्रथाचार्यतनूभवश्लेषयमककविरघुनाथाचार्यतनयस्य श्रीनिवासकृपाविदितनयस्य शरशाणिफाले वेंकरायकृतिषु विश्वगुणादर्शः संपूर्णः ॥

Liber a Caveli Venkaṭa Rámasvámin Calcuttae a. 1825 interpretatione Anglica donatus est.

Haec voluminis pars post annum 1820 parum accurate exarata est. (WILSON 237[b].)

320.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 70. Lat. $15\frac{1}{2}$. Lat. $3\frac{1}{2}$. Linn. 6.

Bhojaprabandhas, quo libro, a *Ballála* composito, Bhojae regis res gestae celebrantur. Incipit: श्रीमत्तो धाराधीश्वरस्य भोजस्य प्रबन्धो लिख्यते ॥ अस्ति धारा नाम नगरी · तत्र सिन्धुलसंज्ञो राजा आसीत् · तस्य · सावित्री नाम पत्नी · आसीत् · तयोर्वृद्धत्वे · भोजनामा पुत्रो जातः · etc.

Capite priore (foll. 1–10[a].) regni adeptio narratur, altero Bhojae erga poetas et viros doctos liberalitas praedicatur. Temporum rationem quum Ballála nullam fere habuerit, nomina ab eo laudata ad definiendam poetarum Indicorum aetatem eatenus adhibenda sunt, ut, codicibus optimis in lectionibus consentientibus, ante seculi sexti decimi finem innotuisse pro certo habere possimus. Atque in codice nostro haec fere poetarum nomina reperiuntur: Karpúra 13[b].[1] Kalinga 13[b]. Kámadeva 55[a]. Kálidása. Kokila 13[b]. Kríḍáchandra 21[b]. Gopáladeva (Kuṇḍinanagarád ágataḥ) 49[b]. Govinda 11[b]. Chauhittha paṇḍita 32[b]. Jayadeva 63[a]. Taṇḍuladeva Kaṣmírensis 33[a]. Tárendra (Chandra?) 13[b]. Dámodara 45[a]. 52[a]. Dhanapála 44[b]. Báṇa. Bhavabhúti (Váráṇasinagarát) 58[a]. Bháskara (Prabhásatírthanivásin) 50[a]. Madana 13[b]. Mayúra 13[b]. Mallinátha 53[a]. Maheṣvara 22[a]. 31[b]. 65[b]. Mágha Gurjarensis 66[b]. Muchukunda Kaṣmírensis 48[b]. Rájendra 22[b]. Rámachandra 65[b]. Rámadeva 13[b]. Rámeṣvarabhaṭṭa 22[a]. Lakshmídhara Dráviḍensis 17[b]. Vararuchi 13[b]. Vidyávinoda 13[b]. Vináyaka 13[b]. Viṣvávasu kápálika 63[b]. Vishṇukavi 47[a]. Ṣankara 13[b]. 14[a]. Ṣákalya (ex urbe Ekaṣálá sive Ekaṣilá sive Ekaṣílá appellata) 50[a]. Ṣámbhavadeva 57[a]. Ṣuka 42[a]. Sítá 22[b]. Símanta (MS. सामंत 48[a]). Subandhu 13[b]. Somanátha paṇḍita 47[a]. Harivanṣa 13[b]. Hariṣarman (codd. alii: Harivarman) 63[b]. Háríta 58[a].

In folio 68[b]. haec leguntur, quibus vulgaris de Hanúmannáṭakae origine opinio traditur. Textum paulum

[1] Qui in hoc folio enumerantur poetae, ii praestantissimi fuisse dicuntur.

emendatum exscripsi: ततो द्वाःस्थो राजानं प्रणम्य विज्ञापयामास। देव कोऽपि सांयात्रिको द्वारि तिष्ठति राजदर्शनाकांक्षी। राजा प्राह। प्रवेशय। स च सांयात्रिको राजानं प्रणम्य मदनपट्टिकां पुरो मुमोच। राजा तां मदनपट्टिकां दृष्ट्वा पप्रच्छ। वत्स केयं मदनपट्टिका किं चास्यां लिखितमस्ति। सांयात्रिको प्राह। राजन्नीरधावकस्मादेव वाहने स्खलिते मम च तारकैः शोध्यमाने वार्धौ तत्र मध्यमग्नं श्रीशिवायतनं दृष्टं। तस्य शिवायतनस्य पुरो महद्भिरक्षरैर्विराजिताः शिलाश्च। ततो मया ताभ्यो मदनपट्टिकया तानि बुद्धा (?) कियन्त्यपि वृत्तान्याहृतानि। ततो राजा तां हनूमत्कृतां खंडप्रशस्तिमालोक्य तस्य सांयात्रिकस्य कवित्वसंख्यया सुवर्णकोटीर्दत्तवान्। तत्र मदनपट्टिकायां चरणद्वयं दृष्टवान्। राजा वाचयति।

इह खलु विषमः पुरा कृतानां फलति हि जंतुषु कर्मणां विपाकः।

उत्तरार्धं मदनपट्टिकायां नास्ति। ततो राजा महाकवीन्प्राह। एतस्य वृत्तस्य भवद्भिरुत्तरार्धमर्थसंगत्या कर्तव्यं। ततस्ते महाकवयः क्षौणिपालाज्ञयोत्तरार्धं पठंति स्म॥

क्व च जनकतनया क्व रामचंद्रः क्व च दशकंधरमंदिरे निवासः॥[1]

ततो राजा तुतोष। तं वृथा संतुष्टं भोजं दृष्ट्वा सीता प्राह। देव यथा विद्वद्भिरुत्तरार्धमभाणि तथा हनूमतोऽभिप्रायो नास्ति। ततो राजा सेनया सह दक्षिणोदधेस्तीरमासाद्य तानि जलनिधौ मग्नानि वृत्तानि प्रकटीचकार। एवं महता यत्नेन तच्चोत्तरार्धमागात्।

हरशिरसि शिरांसि यानि रेजुर्हरि हरि तानि लुठंति गृध्रपादैः॥

Idem distichon in Hanúmannáṭaka XIV, 43. (ed. Bahádur, dist. 592.) legitur, unde antiquius huic comoediae nomen *Khaṇḍapraṣasti* fuisse discimus. De Khaṇḍapraṣasta carmine (nº. 232.) ne cogitemus, vel metro ipso prohibemur.

De Ballálae aetate haec comperi. Filium Ranganátham, nepotem Viṣvarúpam habuit, qui astronomi seculo septimo decimo ineunte vixerunt. Ipse igitur exeunte seculo sexto decimo floruit.

In fine haec leguntur: श्रीमतो धाराधीश्वरस्य शतशः प्रवन्धाः संति। मया च यथामति कियन्त्यपि लोकतः श्रुतानि वृत्तानि एकत्र कृतानि॥ अमङ्गलमिति मत्वा राज्ञो भोजस्यावसानसमयानि पद्यानि न लिखितानि॥ श्रीकालिदासस्य वेश्याहस्तेन मरणं गर्हितमिति कृत्वा नात्र लिखितं॥ पावकोत्सिष्टेत्यादि मोक्षं न लभते इत्यादि॥ तथा च॥ यः कालिदासमरणं भुवि निश्चिकाय भोजः स एव किल भावपदस्य वोढा॥ इत्यादिजगत्प्रसिद्धा कथा नात्र लिखिता॥ etc.

Bhojaprabandhae partem Pavie in Journal Asiatique 1844 enarravit, idem textum e duobus codicibus Parisiacis anno 1855 edidit. De codice Havniensi cf. Westergaard, p. 14.

Codex post annum 1810 satis nitide exaratus est. (Mill 17.)

[1] Hunc versum auctor consulto claudicantem fecit.

321—324.

Volumina quatuor. Lit. Devan. Charta Europ. Long. $11\frac{1}{2}$. Lat. $9\frac{1}{2}$. Linn. voll. I. II. et tertii usque ad fol. 112. undevicenae, postea vicenae singulae.

Inest in his voluminibus *Kathásaritságaras* (oceanus, narrationum fluvios in se recipiens), a *Somadeva* Kaṣmírensi, Rámae filio, compositus. Majorem narrationum collectionem, *Vṛihatkathá* dictam, se excerpsisse, auctor in prooemio declarat. Opus libros 18. (lambaka) continet, iique in capita (taranga) divisi sunt.

Vol. I. Foll. 210. I. Kathápíṭha, 8 Taranga, fin. in fol. 32^{a}; II. Kathámukha, 6 Tar. fol. 63^{a}; III. Láváṇaka, 6 Tar. fol. 106^{a}; IV. Naraváhanajanana, 3 Tar. fol. 125^{a}; V. Chaturdáriká, 3 Tar. fol. 152^{b}; VI. Madanamanchuká, 8 Tar. fol. 210^{b}.

Vol. II. Foll. 179. VII. Ratnaprabhá, 9 Tar. fol. 59^{a}; VIII. Súryaprabhá, 7 Tar. fol. 116^{a}; IX. Alankáravatí, 6 Tar. fol. 179^{a}.[2]

Vol. III. Foll. 178. X. Ṣaktiyaṣas, 10 Tar. fol. 77^{b}; XI. Velá, 1 Tar. fol. 83^{a}; XII. Ṣaṣánkavatí, 36 Tar. Caput septimum decimum in fol. 178^{a}. finitur. Capitibus 8–32. Vetálapanchavinṣatiká narratio continetur.

Vol. IV. Foll. 204. Liber XII. in fol. 77^{b}. desinit; XIII. Madirávatí, 1 Tar. fol. 85^{a}; XIV. Mahábhisheka, 2 Tar. fol. 94^{b}; XV. Panchalambaka, 2 Tar. fol. 108^{b}; XVI. Suratamanjarí, 3 Tar. fol. 130^{b}; XVII. Padmávatí, 6 Tar. fol. 165^{b}; XVIII. Vishamaṣíla, 5 Tar. fol. 204^{a}. Hoc libro Vikramáditya res gestae narrantur.

Capita quinque prima anno 1839 ab H. Brockhaus cum versione Germanica edita sunt.

Haec volumina anno 1824 (cf. vol. III. fol. 77^{b}.) e codice bono parum accurate transscripta sunt. Quae in fine legitur subscriptio (इदं वृहत्कथापुस्तकरत्नं मुनीशपंडितदयारामस्यार्थे लिखितं ब्राह्मणनारायणेन), e codice illo videtur desumta esse. (Wilson 316–319.)

325.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 164. Long. 13. Lat. $6\frac{1}{2}$. Linn. 8.

Kathásaritságarae pars. Incipit a quarto libri IX. capite, et medio in nono capite libri X. desinit.

IX. *Alankáriká*, Tar. 4. fol. 15^{b}; 5. fol. 30^{b}; 6. fol. 57^{a}. X. *Ṣaktiyaṣas*, Tar. 1. fol. 68^{a}; 2. fol. 77^{a}; 3. fol. 88^{b}; 4. fol. 104^{a}; 5. fol. 124^{a}; 6. fol. 138^{b}; 7. fol. 150^{b}; 8. fol. 161^{a}.

Codex post annum 1820 negligenter exaratus est. (Mill 33.)

[2] In fine hujus capitis Nalae et Damayantís historia legitur.

326.

Foll. 147^a–171. *Sinhásanadvátrinṣatputrikávárttá*, sive *Vikramacharitam*, narrationes triginta duae, quibus *Vikramádityae* animi magnitudo et liberalitas celebratur. Incipit: यं वेदवेदांतविदो वदंति परं प्रधानं पुरुषं तथान्ये। विश्वोद्गतेः कारणमीश्वरं वा तस्मै नमो विघ्नविनाशनाय ॥१॥ etc. अधुना मनस्वि(नो)जनमनोरंजनाय द्वात्रिंशत्सिंहासनपुत्तलिकाविचित्रालापकुतूहलमनोहरगद्यपद्यमयः कथाप्रबंधः कथ्यते ॥

De argumento libri cf. quae Roth in Journ. Asiat. 1845, II. p. 278 sqq. disputavit. Codex noster cum Tubingensi et Londiniensi E. I. H. 2523. rebus quidem consentit[1], sed recensiorem multo breviorem continet. Namque, narratione prima excepta, versus, quibus fabulis ceterum ineptis aliquid leporis accedit, omnino fere desiderantur.

In Bibliotheca E. I. H. codices quinque asservantur:

a. Eam recensionem continentes, quam *Jainicam* appellare licet, cod. 1315, Samvat 1722; cod. 1516, Samvat 1732[2]; cod. 2183, Samvat 1866 (decurtatus). Haec recensio eo maxime insignis est, quod in prologo *Siddhasena Divákara*, Sarvajnae filius[3], ad Vikramádityam venisse, eumque ad tolerandam religionem Jainicam permovisse dicitur.

b. Recensio *Tántrica*, cod. 2523, Samvat 1852; cod. 2897. e Bibl. Leydeniana, quo in codice narrationes metro vulgari indutae exstant.

Haec folia anno 1653 nitide quidem, sed a scriba non accurato exarata sunt. (MARSH 328^b.)

327.

Foll. 43–72. (linn. 10.) Lit. Bengal. *Vetálapanchavinṣatis*, narrationum collectio, *Jambhaladattae* auctori tributa. Folium १. desideratur, secundum incipit: विचित्रं विल्वमेकं क्षान्तिशीलो नाम कापालिकः प्रत्यहं राज्ञे प्रादीदिपत्।.

Haec fabularum notissimarum recensio a Ṣivadásae textu (qualis quidem duobus codicibus Londiniensibus praebetur) ita differt, ut personarum nomina maximam partem cum Kathásaritságara consentiant, versus perraro, atque in exordio tantum fabularum, additi sint, oratio vero et elegantior sit et copiosior.

Narratio I. = K. 1. Ṣ. 1. II. Incipit[4]: आसीत्कालिंदीकूले ब्रह्मपुरनामधेयं (*Brahmasthala* K.) नगरं। तत्राग्निस्वामी नाम ब्राह्मणः प्रतिवसति। तस्य मंदारवती नाम कन्या विद्यते ॥ = K. 2. Ṣ. 2. III. Incipit: अस्ति भागीरथीपरिसरे सकलमहीमंडलालंकारभूषितं पाटलिपुत्रनाम नगरं। तत्र सकलगुणसंपन्नो विक्रमकेशरी राजा बभूव। पराक्रमकेशरी नाम तस्य पुत्रोऽभूत् ॥ = K. 3. Ṣ. 3. IV. Incipit: अस्मिन्महीमंडले सकलराजलक्षणोपेतो राजा सार्वभौमः शूद्रको नामासीत् ॥ = K. 4. Ṣ. 4. V. (inc. fol. 52^a.) Incipit: चंपावती नाम नगरी पुरासीत्। तत्र विष्णुशर्मा नाम ब्राह्मणः प्रतिवसति। तस्य त्रयः पुत्रा बभूवुः। अथैकदा तेन यज्ञार्थं कूर्ममानेतुं पुत्राः प्रस्थापिताः ॥ = K. 8. Ṣ. 23. VI. Incipit: उज्जयिन्यां नगर्यां सुदर्शनो नाम नरपतिरासीत्। तस्य राज्ये हरिस्वामी नाम ब्राह्मणः सकलगुणसंपन्नस्तस्थौ। तस्य सोमप्रभा नाम कन्याभवत् ॥ = K. 5. Ṣ. 5. VII. Incipit: ताम्रलिप्तिका नाम नगरी पुरासीत्। तस्यां प्रचंडसेनो नाम राजा बभूव। तस्य राज्ञः प्रीतिभूमिः सत्त्वशीलो नाम कापालिकस्तस्थौ ॥ = K. 7. VIII. Incipit: आसीच्छोभावती नाम नगरी तस्यां यशःकेतुनामा राजा गौरीभक्तस्तस्थौ ॥ = K. 6. Ṣ. 6. IX. Incipit: आसीच्छृंगारवती नाम नगरी। तत्र वीरबाहुर्नाम राजा भवति। तस्य पत्नी पद्मावती नाम ॥ = K. 9. Ṣ. 7. X. (fol. 56^a.) Incipit: अनंगपुरनिवासिनो वीरकेशरिनाम्नो नृपतेर्देशेऽर्थदत्तनामा वणिक्तस्थौ। तस्य पुत्रो धनदत्तो नाम बभूव। लावण्यवती च तनया भूता ॥ = K. 10. Ṣ. 9. XI. Incipit: कांचनपुरनाम्नि नगरे धर्मध्वजो नाम राजा बभूव। तस्य राज्ञः शृंगारवतीमृगांकवती[तारावती]नामधेयं महादेवीत्रयं रूपयौवनसंपन्नमासीत् ॥ = K. 11. XII. Incipit: कुसुमपुरनामधेयं नगरमेकमासीत्। तत्र देवस्वामी नाम ब्राह्मणः प्रतिवसति। तस्य पुत्रो हरिस्वामी नाम ॥ = K. 13. Ṣ. 12. XIII. Incipit: उत्तरस्यां दिशि नयपालो नाम राजा बभूव। तस्य पद्मावत्यां पत्न्यां यौवनसंपन्ना शशिप्रभा नाम कन्यासीत् ॥ = K. 15. Ṣ. 14. XIV. Incipit: कनकपुरनाम्नि नगरे महात्मा यशोधनो नाम राजा बभूव। तस्य राज्ये महाधनो रत्नदत्तनामा वणिक्तस्थौ ॥ = K. 17. Ṣ. 16. XV. (fol. 61^b.) Incipit: रत्नावती नाम नगरी पुरासीत्। तत्र चंद्रप्रभो नाम राजा बभूव। तस्य राज्ये देवस्वामी नाम विप्रस्तस्थौ। तस्य पुत्रो हरिस्वामी नामाभवत्। स पितुः सर्वस्वं द्यूतेन विनष्टं कृत्वापि द्यूतं न त्यजति ॥ = K. 18. Ṣ. 17. XVI. Incipit: कर्कटपुरनाम्नि

---

[1] Alia ut silentio praeteream, totus liber a Ṣiva cum Párvatí communicatus esse, et Vikramáditya solium ab *Indra* accepisse traditur.

[2] In fine hujus codicis disticha duo leguntur, quibus *Kshemankara* (nisi vocem adj. esse malis) hunc librum e dialecto Maháráshṭrica Sanskritice vertisse dicitur: श्रीविक्रमादित्यनरेश्वरस्य चरित्रमेतत्कविभिर्निबद्धं। पुरा महाराष्ट्रवरिष्ठभाषामयं (भाषामयं cod.) महाश्चर्यकरं नराणां ॥१॥ क्षेमंकरेण मुनिना वरगद्यपद्यबंधेन युक्तिकृतसंस्कृतबंधुरेण। विश्वोपकारविलसद्गुणकीर्तनाय चक्रेऽचिरादमरपंडितहर्षहेतु ॥

[3] अन्यदा श्रीविद्याधरगच्छे षट्त्रिंशल्लक्षकन्यकुब्जाधिपतिश्रीमरुंडराजप्रतिबोधकश्रीपादलिप्तसंताने श्रीस्कंदिलाचार्यशिष्यः श्रीवृद्धवादसूरिस्तच्छिष्यः श्रीसिद्धसेनदिवाकरः सर्वज्ञपुत्र इत्याख्यया प्रसिद्धः प्रतिदेशान्विहारं कुर्वन्नवंत्या बहिष्प्रदेशे समागच्छत् ॥ Cod. 1516.

[4] Errores gravissimos tacite correxi.

नगरे सूर्यप्रभो नाम नरपतिरासीत्। तस्य राज्ये धनदत्तो नाम वणिक्प्रतिवसति। तेन हिरण्यवतीनामधेयायां पत्न्यां धनवती नाम कन्योत्पादिता ॥ = K. 19. Ṣ. 18. XVIII.[1] Incipit: चित्रकूटनाम्नि नगरे चंद्रावलोको नाम राजा बभूव। तस्य महादेवींदुमती नामाभवत् ॥ = K. 20. Ṣ. 19. XIX. Incipit: दक्षिणस्यां दिशि ब्रह्मपुराभिधेयं नाम नगरं पुरासीत्। तत्र विष्णुस्वामी नाम ब्राह्मणः प्रत्यवासीत्। सोऽतीव धनहीनः। तस्य चत्वारः पुत्रा बभूवुः ॥ = K. 22. Ṣ. 21. XX. (fol. 64^b.) Incipit: कलिंगविषये यज्ञस्थलनामधेयं नगरमासीत्। तत्र यज्ञसोमनामा ब्राह्मणस्तिष्ठति। तस्य ब्राह्मणी सोमदत्ता। तस्यामनेन ब्रह्मस्वामी नाम पुत्र उत्पादितः ॥ = K. 23. Ṣ. 22. XXI. Incipit: दक्षिणस्यां दिशि विक्रमबाहुर्नाम राजा बभूव। तस्य राज्ये पुष्पावती नाम नगरी स्थिता। तत्र जितकुवेरविभवो वणिङ्गधिपतिर्नाम सार्थवांस्तस्यौ। तस्य कामसेना वास[व]दत्ता क्षमावती चंपावती चतस्रः पत्न्यो बभूवुः। तासु तेन रत्नदत्तमणिदत्तकनकदत्तकुमारदत्ताश्चत्वारः पुत्रा उत्पादिताः ॥ Narrationes XXII. XXIII. et vicesimae quartae initium desiderantur. XXIV. = K. 16. Ṣ. 15. XXV. Incipit: दक्षिणस्यां दिशि धर्मसेनो नाम राजासीत्। तस्य महादेवी चंद्रावती। तस्यामनेन विलासवती नाम कन्या समुत्पादिता ॥ = K. 24. Ṣ. 24.

In fine haec leguntur: इति सा ˉश्रीजम्भलदत्तविरचितकथापीठे पञ्चविंशतितमो वेतालः ॥

Haec folia post annum 1810 exarata sunt. (WILSON 242^c.)

328.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 73. Long. 13. Lat. 5½. Linn. 11.

Kathárṇavas, narrationum oceanus, qui liber *Ṣivadásae* auctori tribuitur. Incipit: स्वान्शं भुक्त्वा प्रदत्तं etc. ॥१॥ रुक्मिणीकृष्णयोर्वन्दे पित्रोश्चरणपंकजम्। यन्नत्वा वहवो लोका विवुधत्वमवाप्नुयुः ॥२॥ ग्रन्थं कथार्णवं कुर्वे सुक्तिपीयूषपूरितम्। शिवदासः परयत्नाद्विलासाय विलाशिनां ॥३॥ ये केचिद्गुणिनः etc. ॥४॥ अथ कथकलक्षणम् ॥ नांगुलीभंजनं कुर्य्यान्न भ्रुवौ नर्त्तयेत्क्कचित्। नाधिक्षिपेन्न च हसेन्नात्युच्चैर्न शनैर्वदेत् ॥५॥ अथ श्रोतृलक्षणम् श्रद्धाविद्यादयायुक्ता आस्तीकास्तीक्ष्णवुद्धयः। धीराः वदान्या सानन्दा श्रोतारः परिकीर्त्तिताः ॥६॥ इति कथानकमाकर्ण्य वीरशेनो पटिलं (l. जटिलं) प्राह। भगवन्भवत्प्रसादपूर्वा कथा कर्णविषयीकृता। धन्यो यं सूरशेनो यः कन्यार्थं विपदर्णवप्रवेशमंगीकृतवान्। जटिलः प्राह। राजन्कन्यारत्नं दुःखेनैव लभ्यते। etc.

Libro nostro narrationes 35. continentur, oratione soluta scriptae, additis passim versibus, paucioribus tamen, quam in aliis ejusmodi voluminibus. De aetate nihil temere affirmaverim, quum nullum aliud hucusque in Europam exemplum allatum esse videatur, et codex noster recentissimae aetatis sit. Rebus tamen et sermone perpensis, narrationes ipsas, quales quidem in hoc codice leguntur, vix duobus seculis antiquiores esse putaverim[2].

I. fol. 9^b. Práṇadhara sacerdote, Ṣárngadharae filio, adjutore, Gomukha Kauṣámbís rex, Karpúramanjarím, Karpúrasenae regis filiam, in matrimonium ducit. II. fol. 11^b. Incipit: इति कथानकमाकर्ण्य वीरसेनो जटिलमाह ॥[3] Máṇḍavyapurae, quae urbs ad Godae ripam sita est, quum Rúpamanjarí, Keṣavae mercatoris filia, anachoreta quodam libidinoso auctore, in corbem imposita et in flumen projecta esset, a principe quodam servatur. Anachoreta a simia laceratur. III. fol. 19^b. Pradyumna bráhmaṇa, Ṣrutaṣílae filius (Kanakapure Godávarítíre), quum juventutem satis profligatam peregisset, Purushottamam profectus, Vishṇus cultor evadit. Quo miraculo in fine Saukara regio celebratur, id e Várahapuráṇa desumtum est. Cf. supra, p. 60^a, n. 3. IV. fol. 19^b. Tres homines, Mandara monte ad Vishṇum colendum ascenso, ad beatitudinem impetrandam de saltu se praecipitandi consilium capiunt. Quod quum duo in vita futura terrestria bona exoptantes fecissent, tertius domum revertitur. V. fol. 21^b. *Kúli*, sacerdos rusticus Magadhensis, Viṣveṣvarae minis territus, libros, quos a bráhmaṇa Mithilensi pignore facto obtinuerat, reddere cogitur. VI. fol. 26^a. Hayagrívae poetae, in Koṭipurae urbis (dákshiṇátye janapade) regis cujusdam et Darpanáráyaṇae, regis filii aula, res gestae. Ex qua urbe expulsus ad *Kákatíyarudram*, Nágapurae regem, confugit. Hujus regis ortus prodigiosus narratur. VII. fol. 26^b. Narratio de duabus Rájyasenae, Nandípurae regis, uxoribus. VIII. fol. 27^a. Koshṭhapálae cujusdam sollertia laudatur, qui indiciis variis hominem nequam flagitii coarguit. IX. fol. 28^a. *Gángú* et *Sohάicha* fures (jagadvanchakau) mercatorem quendam et ejus uxorem decipiunt. X. fol. 37^b. Narratio de Rukmángada, Vaidiṣapurae rege. Qui quum diem Vishṇui festum (ekádaṣívrata) et ipse religiosissime observasset, et populum jejunio transigere jussisset, Yama timens, ne sedes suae incolis vacuefierent, Brahmaṇem deum supplex adiit. Isque ad pelliciendum regem Mohiním deam creavit. Quam quum Rukmángada uxorem duxisset, nulla ratione moveri potuit, ut

---

[1] Narratio septima decima omissa est.

[2] Praeter nomina insolita et barbara, vocabula quaedam in his fabulis leguntur, quae in dialectis quidem popularibus occurrunt sed Sanskritica non sunt, e. g. रोटिका, panis, = Hind. *roṭí;* ढेबुका, numus, = Hind. *ḍhabúá*, etc.

[3] Hac Vírasenae cum anachoreta colloquentis mentione, cujus etiam in aliis narrationibus vestigia quaedam reperiuntur, prologi magnam partem deesse apparet.

die illo sancto cibum caperet, immo, ut promisso uxori facto solveretur, Dharmángadam filium caedi maluit. Inseruntur narratiunculae duo: 1. de lacerta (gṛihagodhá), qua narratione Ṣravaṇadvádaṣí dies celebratur; 2. de *káshṭhílá* (tarmite?), ad Bhaimyekádaṣís efficacitatem praedicandam narrata. Haec omnia mirum in modum cum altera Náradíyapuráṇae parte conveniunt. XI. fol. 40^{b}. Incipit: ततो वृहदानंदपूर्णो हरदत्तः प्राह। गंगाधर निखिलं स्वप्नफलाफलं श्रोतुमिच्छामि।. De insomniorum significationibus caput, anushṭubh metro scriptum. XII. fol. 41^{a}. *Harivanṣachatushkam*, disticha quatuor, quibus Harivanṣa liber celebratur. Incipit: श्रीमत्कृष्णकथानिधानममलं वेदार्थविद्योतकं विश्वोत्पत्तिविनाशपालनमयं मूलं पुराणांबुधेः। बंध्यानां बहुपुत्रदं श्रवणतो विश्वासपात्रं सतां त्वामेकं हरिवंशपुस्तक वयं नित्यं नमस्कुर्महे ॥१॥ XIII. fol. 43^{a}. Ṣaṣikalá, Subandhus mercatoris filia, ex Ánandakanda in Kerala regione oriunda, quum a Dhanamohana et Supatha fratribus, ne dotem a patre acciperet, in silvam ducta esset, Nílagrívae regi nubit. Tacendi voto facto, multos post annos mortis timore ad prodendam fratrum crudelitatem cogitur. XIV. fol. 46^{a}. Somasenae, Champakapurae (Tapatítíre) regi, filii duo, Jaya et Vijaya, fuerunt, prior stolidus, sapiens alter. Jaya, quum in silva arboris cujusdam folia efficacissima obtinuisset, et sollertissimus evadit, et Padmávatím Kanakavigrahae, Viṣálapurís regis, filiam in matrimonium ducit. XV. fol. 46^{b}. Ravidatta sacerdos, quum diu penuria oppressus esset, subito a Fortuna bonis cumulatur. XVI. fol. 47^{b}. *Dhanná* mercator, Jalandharapurae vivens, Vannae (*Vanná*) amici consilio usus, ingratos filios quatuor ulciscitur. XVII. fol. 49^{a}. Yakshas quidam quum a Vikramáditya, ut pretium craniorum a se allatorum definiret, petiisset, nimium garrulus coram Vararuchi consilium suum ipse prodit. XVIII. fol. 49^{b}. Saktughaṭákhyáyiká; cf. Panchatantra V, 9. XIX. fol. 50^{b}. Homo quidam (rajaḥputra) crumenam a mendico coeco sibi ereptam recuperat. XX. fol. 53^{a}. Paṣupati sacerdos (Pradyumnapure Chandrabhágánadítíre) quum a Ṣiva eum favorem obtinuisset, ut mantica in perpetuum placentis repleta esset, primum a figulo, deinde a Kalyáṇasena rege bonis suis privatur; qui uterque avaritiae poenas luunt. XXI. fol. 54^{b}. Halâyudha (postea *Lakshmaṇasena*), Dhananjayae, Kalingae regis, filius, ingenio poetico excelluit. XXII. fol. 56^{b}. Paramaṇi (mágadho rajaḥputraḥ) Lálachandram káyastham, tardi ingenii hominem, sollertia sua adjuvat. XXXIII. fol. 59^{b}. Ṣabarasinhae, Haribungapurae urbis in Angadeṣa sitae regis, fatuitas narrationibus tribus exploditur. XXIV. fol. 60^{a}. De furum duorum aemulatione. XXV. fol. 60^{b}. Fur quidam, capitis damnatus, ne judices quidem ab alienis manus abstinuisse probat[1]. XXVI. fol. 61^{b}. Naṭákhyáyiká. De histrione quodam et ejus filia coram Vírabhánu rege saltantibus narratio, quae ad finem perducta esse non videtur. XXVII. fol. 61^{b}. De homine avaro ejusque filio avariore. XXVIII. fol. 61^{b}. De hominibus avaris duobus, quorum alter altero sordidior. XXIX. Magharava nisháda canem inedia morientem plangit quidem, attamen non alit. XXX. fol. 63^{a}. Mercator quidam, e Yavanadeṣa Lavaṇapuram profectus, bona a Bhaṭṭa (vaiṣyarataḥ kshatriyas)[2] mutuum sumta, dolo recuperat. XXXI. fol. 64^{a}. Mendicus quidam, subito magnis divitiis potitus, omnem animi tranquillitatem amittit. Vitae fastidio quum a praedone petivisset, ut se occideret, ne in eo quidem discrimine, ut obolum unum dono daret, animum inducere potest. XXXII. fol. 66^{a}. Dhanapála, mercator admodum sordidus (Kapisthale), Devaṣarmane bráhmaṇa auctore omnia bona in apparando sacrificio collocaturus est. XXXIII. Notissima de serpente ranas devorante fabula. XXXIV. fol. 70^{a}. Sapientia et Fortuna de principatu inter se contendunt. XXXV. De singularum Indiae terrarum virtutibus et vitiis.

Desinit liber in disticho: भट्टाचार्य्यकवीन्द्रयस्यपदवीसिद्धान्तपंचाननः तर्कालंकरणं च भूषणगिरा श्चाचार्य्यवाचस्पतिः न्यायालंकृतसार्वभौमसुधिया श्रीचक्रवर्त्ती यतो वेदान्तादिकशास्त्रपारगपरो चैतन्यदेवः स्वयम् ॥

Codex anno 1824 exaratus est. (WILSON 327.)

---

[1] प्राहारिकैः कश्चिच्चौरो राज्ञोऽग्रे नीतः। राजापि तं चौरं निश्चीय तस्य घातमादिदेश। चौरः प्राह। राजन्मय्येका लोकोत्तरा विद्यास्ति। तामादाय यथारुचि कुरु। राज्ञोक्तं। यद्येतादृशीं विद्यां जानासि तर्हि कथं चौर्यं करोषि। चौरः प्राह। येन कदापि किमपि न चोरितं तस्य हस्त इयं महाविद्या प्रसीदति। पूर्वमहं चौरोऽभवं पश्चाद्विद्यामवापमतो न मम हस्ते प्रसीदति। राज्ञोक्तं मंत्रिणं [प्रति]। विद्यामेतां त्वं गृहाण। मंत्री प्राह। राजन्नहं निसर्गचौरः। यतो राजकार्यकरास्तृणाकवलिता एव भवंति। ततो राजा पुरोहितमाह। त्वं विद्यां गृहाण। स प्राह। · · · · यतो राजसंकल्पितेषु द्रव्येषु चौर्यं करोमि। ततो राजान्यानपि सभासदः प्राह। तेषु कश्चिदपि साधुर्नाभवत्। ततः सर्वैरुक्तं। राजैव गृह्णातु। राज्ञोक्तं। अहमपि यौवराज्यस्थितो बहुचौर्यमकरवं। चौरः प्राह।

यत्र राजा स्वयं चौरः सामात्यः सपुरोहितः।
तत्राहं किं करिष्यामि यथा राजा तथा प्रजाः॥
राज्ञि धर्मिणि धर्मिष्ठाः पापे पापाः समे समाः।
लोकास्तथानुवर्तंते यथा राजा तथा प्रजाः॥

ततः प्रसन्नो राजा चौरं मुमोच॥

[2] 'Paradine *Chhajjú-námno vaiṣyaratasya* kshatriyasya paṇyam ágatya' in eadem narratione occurrit.

329.

Foll. 110–126. (linn. 12.) *Bharaṭakadvátrinṣiká*, narrationes populares triginta duae. Incipit: देवदेवं नमस्कृत्य । श्रीगुरूंश्च यथाश्रुतं । द्वात्रिंशद्भरटकानां । लिख्यंते कुतुकात् कथाः ।१। इह हि जगति सर्वैरपि श्रेयोर्थिभिः पुंभिर्निःश्रेयसाऽवाप्तये सदापि सदाचरणज्ञानप्रगुणैर्भाव्यं । सदाचरणपरिज्ञानं च मूर्खजनाचरित यत्तत् स्वबुद्धिकल्पितवस्तु प्रवर्त्तनानर्थदर्शनेन व्यक्तीभवति । अतस्तद्व्यक्तये मूर्ख(ि)चरितपरिहाराय च भरटकद्वात्रिंशिकाः प्रारभ्यंते ।.

Hae narrationes ad deridendam ascetarum (Ṣivaitarum?) et eorum, qui magistros eos sequuntur, ignorantiam et stultitiam compositae sunt. *Bharaṭaka* (sive Bharaḍaka) vocabulo, cujus origo me latet, mendicorum religiosorum genus quoddam significari videtur, quum ejus loco sexcenties *jaṭin* (comam promissam gerens) sive *bhautika* (i. e. cinere oppertus) ponatur. Textus sententias et vocabula dialecto Hindustánica antiquiore scripta satis multa continet.

I. Dhanada ṣreshṭhin (Bharatapure), bharaṭakae cujusdam occisione simulata, ab amicis omnibus deseritur. II. Durmati bharaṭaka, somnians quum domum cibis plenam conspexisset, universum vici populum ad coenam invitat. III. Damanaka bh. (Suvarṇapure), Rukmiṇí, Sulochanae filia, quum potiri vellet, a simia laceratur. Haec narratio cum secunda Kathárṇavae convenit. IV. Dhíjaḍa (Vardhamánapure) baculi instar Ṣríbhaḍam magistrum, oleo inunctum et igni objectum, aegritudine incurvatum erecturus est. V. Saraṭaka bh. (Godakagráme) et discipuli inertes et ignari donis cumulantur, dum bráhmaṇa quidam, quamvis doctus, stipem frustra petit. VI. Somaka bh. (Vikaṭagráme) iterum atque iterum de tecto se praecipitavit, ut amicis, quomodo vulneratus esset, quaerentibus, rem demonstraret. VII. Kunṭhaka (Kaṭerakagráme), a Lunṭaka magistro ad stipem colligendam missus, placentas omnes ipse devorat. VIII. Niḥsanga jaṭin (Mallánakagráme), in horto alieno arundine saccharifera potiturus, furti metu hortum ipsum rogat, ut sibi concedat. IX. Dharaṭaka bh. (Suprabhapure), timore exagitatus, Benaris[1] cibum impurum se comedisse sponte confitetur. X. Bharaṭakae quidam bovem pro vacca emunt (duhanti cha). Qui quum effugisset, Bharaṭaka, ad vaccam aliam emendam missus, vaniloquentia latronibus pecuniam ipse monstrat. XI. Dharaṭa bh., utrum in casa an foras sit, neque ipse discernit, neque a discipulo, pariter sagaci, certior fit. XII. Discipulus (Kolakagráme) magistro aegroto, *visha* pro *ativisha* dato, in perpetuum medetur. XIII. Bharaṭakae quidam (Sughoshagráme), quum in Kalpadhenus vaccae cauda suspensi jam in eo essent, ut coelum ascenderent, quaestione intempestiva facta in terram decidunt. XIV. Asceta quidam (Korantakagráme) a discipulo, magistri surditati medelam allaturo, vapulat. XV. Mokali[n] bh. (Súryapure) uxorem se vivo viduam non esse non credit. XVI. Moḍhaka (Lakshmípure), a Dharkaṭa magistro ad oleum et butyrum arcessendum missus, negotio male perfungitur. XVII. Suvichára jaṭin (Mangalapure) caput inter bovis cornua interponit. XVIII. Udghoshaka (Subálágráme) magistro pro *guḍa-dáḍimádi* medicinis *guḍadá* praebet. Cf. supra narratio duodecima. XIX. Karamandae ascetae (Sohalagráme) discipuli duo neque ipsi fulmen noverunt, neque a magistro rem veram edocentur, etc. etc. Speciminis causa narrationes 4. 13. 25, conjecturis meis emendatas, dedi:

विना गुरूपदेशं यो यथादृष्टि प्रवर्तते ।
स एव हसनीयः स्याज्जटिनो मूर्खशिष्यवत् ॥

वर्धमानपुरे पुरे श्रीभडो भरडकः । तस्य धीजडो नाम शिष्योऽतिमूर्खः । स एकदा नगरमध्ये भिक्षार्थं गतः । तत्र च कस्यचित्सूत्रधारस्य गृहे तेनातिवक्रं वंशं तैलाभ्यंगपूर्वं वह्नितापेन सरलीक्रियमाणं ददर्श । तं तथा कुर्वंतं दृष्ट्वा स धीजडः सूत्रधारं पप्रच्छ । किमिदं क्रियमाणमस्ति । ततस्तेनोक्तं । वक्रवंशस्य सरलत्वं । ततः स चिंतयति । वातविकारेण वक्रीभूतस्य मद्गुरोरपीदमेवौषधं । सर्वत्रापि चायमेव प्रकारः सरलीकरणे । ततः स धीजडो मठिकां गत्वा स्वगुरुं तैलाभ्यंगपूर्वं वह्नावत्यर्थं तापयति स्म । तापदूनश्च वराको गुरुः फूत्करोति स्म । तदाक्रंदं च श्रुत्वा भूयाँल्लोको मिलितस्तं वारयति स्म । अरे मूर्ख मैवं स्वगुरुं विडंबय । एवं क्रियमाणे हि वृद्धस्यास्य प्राणा एव यास्यंति । एवं लोकाक्रोशाञ्छ्रुत्वा स प्रतिवक्ति । यथा । भवंत एव मूर्खा भवतां च जनका मूर्खाः । अहं स्वगुरोर्वक्रस्य सरलत्वं कुर्वाणोऽस्मि । भवतां कैयं परितप्तिः । ततो लोको बह्वाक्रोशयन्बलात्कारेण तं मोचयामास । एवं बुद्धिमद्भिर्न कार्यं ॥४॥

विचार्य वेलां प्रष्टव्यः संदेहो नान्यथा तथा ।
दृष्टांतोऽत्र स्वर्गधेनुपुच्छलग्नजटिव्रजः ॥१॥
सर्वेऽपि लोभिनो यत्र मंदबुद्धिजनाः श्रिताः ।
तत्र नैवानुगैर्भाव्यं तां श्रुत्वा मौदकीं कथां ॥२॥

सुघोषग्रामे भूयांसो जटिनो वसंति । तेषां मध्य एकः सर्वपशुनामा जट्यस्ति । तेनैका वाटिका कृता । सा कियद्भिर्वर्षैर्दिव्यद्रुमपुष्पफलोपचिता स्ववाटिकाकल्पाजनि । तस्यां रात्रौ कामधेनुरागत्य चरति । प्रभातप्रायायां रात्रौ पुनः सोत्पत्य याति । एवं प्रत्यहं तया विनाश्यमानायां वाटिकायां धनिकजटिना रात्रौ सावधानीभूय स्थितं । तावता गौरागता । तां संपूर्णरात्रिं यावच्चरित्वा पाश्चात्यरात्रौ स्वर्गं व्रजंतीं दृष्ट्वा जटी पुच्छे विलग्नः स्वर्गं गतश्च । तत्र सरसमोदकादि भक्षितं । प्रीतश्च तद्रसेन पुनरन्यदिने तत्रत्यमेकं सिंहकेसरं मोदकं लात्वा तस्याः पुच्छे विलग्य स्ववाटिकायामायातः । प्रातः स्वगृहे गतः । अन्ये जटिनो मिलिताः । तैः पृष्टं । त्वं क्व गतोऽभूः । स वक्ति । अहं स्वर्गे[ऽभूवं] । तत्रेंद्रचंद्रेश्वरविनायकादयो दृष्टा ईदृशाश्च मोदका भक्षिताः । इत्युक्त्वा

[1] वाणरस्यां MS. bis.

तान्दर्शयति । तैर्भौतिकैस्तस्य खंडं भक्षितं जिह्वायां लग्नं । तैरुक्तं । भो अस्मानपि स्वर्गे नय यथा वयमपि स्वर्गं पश्याम तत्संस्थान्मोदकांश्च भक्षयाम । ततस्तेनोक्तं । मया सह सर्वेऽपि वाटिकामध्य आगच्छंतु प्रच्छन्नास्तिष्ठंतु च । यदा गौश्चरित्वाकाश उत्पतति तदाहं तस्याः पुच्छे विलगिष्यामि । मम पादेऽन्येन तस्यापरेण लगनीयमेव । सर्वैरपि श्रेणिः कार्या । एवं कृत्वा सर्वेऽप्युत्पतिताः । अर्धमार्गगमन एकेनाधःस्थेन संदेहः पृष्टः । भोः स्वर्गे कियन्माना मोदकाः संतीति । ततो मुख्यभरडकेन भृशं मूर्खेण गोपुच्छं मुक्त्वा हस्ताभ्यां दर्शितं । भो इयन्मानास्ते संतीति । ततः सर्वेऽपि भूमौ पतिताः । एवमनवसरे संदेहो न प्रष्टव्यः ॥१३॥

परोक्तमात्रं यस्तथ्यं मन्यते बुद्धिवर्जितः ।
हसनीयः परेषां स शाखारूढो जटी यथा ॥

एलाकपुरे भूयांसो भौतिका वसंति । तत्रैकदा वर्षासमय आसन्न (varshásanne MS.) एको दंडको नाम भौतिकः स्वमठ्यर्थं स्थूणानयनाय वने गतः । तत्रैकस्य वृक्षस्य प्राध्वरीं शाखां दृष्ट्वा छेदनाय तरोरुपरि चटितश्च । ततो भौतिकस्तस्यामेव शाखायामुपविश्य तामेव मूले छेत्तुं प्रवृत्तः । ततः कैश्चिन्मार्गे गच्छद्भिः पथिकैस्तं तथा कुर्वंतं दृष्ट्वा प्रोक्तं । भो भौतिक मूर्खराज मैवं स्वारूढशाखां छिंद्धि । यत एवं कुर्वंतस्ते स्वारूढशाखाछेदे त्वं पतिष्यसि मरिष्यसि च । इत्युक्त्वा पथिकाः स्वस्थाने गताः । भौतिकेन च तद्वचनमनाकर्ण्य तथैव स्थितेन सा शाखा छिन्ना भूमौ पतिता च । सोऽपि च तया सहैव पतितः स्वचित्ते चिंतयति । निश्चितं ते पथिका ज्ञानिनः सत्यवादिनश्च यतस्तदुक्तं सर्वं मिलितं । तथा सत्यहं मृत एव । ततः स भौतिको भूमौ पतित्वा मृत इव स्थितः । स न जल्पति नोत्तिष्ठति न श्वसति च । तत आसन्नस्थैर्लोकैरुत्थापितोऽपि नोत्तिष्ठति वादितोऽपि न वदति । ततोऽपरजटिनां पुरस्ताल्लोकैरुक्तं । यथा । भवतां दंडको जटी पतितो मृतोऽस्ति । ततो भूयांसो भौतिका मिलिताः । तैर्दंडको मृत इव ज्ञात्वा संस्कारणायोत्पाटितः । यावता सर्वेऽपि तं लात्वा कियंतं मार्गं गतास्तावदग्रे द्विमार्गी समागता । तत एके कथयंति वामतो यास्यते । अपरे च वदंति दक्षिणतः । एवं सर्वेऽपि विवदंते । न केनापि निर्णयः स्यात् । तावता जंपानस्थितेन भौतिकेनोक्तं । भो मा विवदत । वयं यदा जीवंतोऽभूम तदा वाममार्गेणागच्छाम । ततः कैश्चिदुक्तं । सर्वदायं सत्यभाषी । एतदुक्तं सर्वं सर्वदा सत्यं भवति । ततो वाममार्गेण चलतेति । ततः सर्वेऽपि भौतिका वाममार्गेण चलिताः । तावता तत्रस्थैः पथिकैरुक्तं । यथा । भो भौतिका यूयं महामूर्खा एतस्य जीवत एव दाहाय चलिताः । तैरुक्तं । अयं मृतः । पथिकैरुक्तं । नायं मृतो यतो जल्पन्नस्ति । तावता तैर्जंपानं भूमौ मुक्तं । स तत्रस्थपथिकज्ञानित्वादिकं सर्वं शपथपूर्वकं वक्ति । ततोऽपरे भौतिकाः संदेहादेवमेव स्थिताः । ततः पथिकैर्महता कष्टेन प्रतिबोधितास्ते स्वस्थाने गताः । सोऽप्युत्थाय स्वस्थाने जगाम जनैर्हस्यमानः ॥२५॥

Haec folia anno 1675 exarata sunt. (Walker 206[f].)

330.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 87. Long. 12. Lat. 4. Foliis 1–39. (linn. 10.) *Sukasaptatis,* septuaginta psittaci narrationes, continetur. Fabula prima a Lassen in Anthologia edita est. Versiones Neo-indicae plures exstant.

Haec pars post annum 1810 sine ulla cura exarata est. (Wilson 303[a].)

331.

Folia 3–26. eandem narrationum collectionem continent, e volumine superiore post annum 1820 exscriptam. (Wilson 323[b].)

332.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 91. Long. 16. Lat. 4½. Linn. variat.

Inest in hoc codice *Vásavadattá,* qua narratione, a *Subandhu* scripta, Kandarpaketus et Vásavadattae amores celebrantur. Cf. Colebrooke Misc. Ess. II, 134. et Weber (Zeitschrift der D. O. G. VIII, 530 sqq.). In marginibus succinctus *Narasinhae* (Vaidyanarasinhasenae) commentarius adscriptus est. Incipit: श्रीनन्दनन्दनपदद्वितयारविन्दं etc. ॥१॥ श्रीगुरुचरणाम्भोजं प्रणम्य पित्रोः पदं वैद्यः । वासवदत्ताटीकां विलसत्श्रीकां करोति नरसिंहः ॥२॥

In fine haec leguntur: इति वररुचिभागिनेयमहाकविसुबन्धुविरचिता वासवदत्तानामाख्यायिका समाप्ता ॥, quibus Subandhus Vararuchis sororis filius esse dicitur.

Codex hoc seculo ineunte satis accurate exaratus est. (Wilson 37.)

333.

Foll. 23–105. (linn. 11.) *Jagaddharae* ad *Vásavadattám* commentarius. Auctor in prooemio antiquioribus commentariis, et Visvaprakása aliisque lexicis se usum esse declarat.

Vásavadattae editio cum Sivarámae commentario a Fitz-Edward Hall in Bibliotheca Indica incepta est. De codice Berolinensi cf. Weber, p. 164.

Haec folia hoc seculo ineunte exarata sunt. (Wilson 328[b].)

334.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 179. Long. 11½. Lat. 9. Linn. 22.

Kádambarí, narratio à *Vána,* Chitrabhánus filio, Arthapatis nepote, Kuverae pronepote, scripta, post ejusque mortem a filio ad finem perducta. Pars prior foll. 1–120, altera foll. 121–179. Libri compendium a Kásínátha factum in cod. E. I. H. 866. exstat.

Utraque pars Calcuttae anno 1849 edita est. Prioris argumentum Weber in Zeitschrift D. M. G. VII, 582. enarravit. De codicibus Parisiacis cf. Hamilton, p. 79; de Berolinensibus Weber Catal. p. 165.

Codex post annum 1810 exaratus est. (WILSON 341.)

335.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 188. Long. 10. Lat. $5\frac{1}{2}$. Linn. 23–25.

Foll. 1–147[a]. *Panchatantram*, narrationes *Vishṇuṣarmani* auctori tributae. (A.)

Lib. I. fol. 63[a]; II. fol. 87[a]; III. fol. 107[a]; IV. fol. 128[b]; V. fol. 147[a].

In foliis 1[b]. et 2[a]. lacunae nonnullae exstant. Ceterum haec voluminis pars, anno 1653 satis accurate exarata, ex eodem codice atque Hamburgenses H. I. videtur transscripta esse. (MARSH 328[a].)

336.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 200. Long. $13\frac{1}{2}$. Lat. 5. Linn. 8.

Panchatantram. (B.) Incipit: प्रणम्य विघ्नहर्तारं गणाध्यक्षमुमासुतं नीतिशास्त्रमिदं वक्ष्ये कथामार्गनिबंधनं १ वंदे सरस्वतीं नित्यं etc.

Lib. I. fol. 91[a]; II. fol. 126[a]; III. fol. 163[b]; IV. fol. 181[a]; V. fol. 200[a]. Textus anno 1848 Bonnae a Kosegarten editus est.

Codex anno 1800 exaratus est. (WILSON 240.)

337.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 200. Long. 14. Lat. $5\frac{1}{2}$. Linn. 11.

Panchatantrae libri tres primi. (C.) Lib. I. fol. 60[b]; II. fol. 81[a]; tertius desinit in verbis: शरीरप्रकृतिरिव कृतघ्ना = p. 203, 6. ed. Bonnensis.

Codex post annum 1810 exaratus est. (WILSON 244.)

338.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 173. Long. 16. Lat. $4\frac{1}{2}$. Lineae usque ad fol. 98. senae, postea quinae.

Folia 1–100. *Hitopadeṣam*, fabularum collectionem notissimam, continent. In codice nostro, post annum 1810 exarato, disticha satis multa omissa sunt.

Prol. fin. in fol. 3[b]; lib. I. fol. 28[a]; II. fol. 55[b]; III. fol. 80[b]; IV. fol. 100[a].

De codice Havniensi cf. Westergaard, p. 100; de Berolinensi Weber, p. 164. (WILSON 39[a].)

339.

Folia 136–144. (linn. 7–11.) *Mádhavánalákhyánam*, quo libello Mádhavánalae et Kámakandalae amatae res gestae oratione soluta, versibus intermixtis, satis infacete narrantur. (A.) Incipit: प्रणंम्य परया भक्त्या हंसयानां सरस्वतीं तस्या प्रसादमासाद्य करिष्यामि कथानकं १॥ पुष्पावती नाम नगरी तत्र गोविंदचंदो (Govindachandro B.) नाम राजा ॥ तस्य राग्नीनां (rájnínám) सप्तशतानि ॥ तासां मध्ये रूद्रमहादेवी पट्टराज्ञी वर्त्तते ॥ etc. तस्य राज्ञो गृहे माधवानलनामा पुष्पबटुको (पुष्पनाटको B.) स्ति ॥ रूपेण मकरध्वजः ॥ शास्त्रेण ब्रहस्पतिः ॥ तस्य रूपेण सर्वा नागरिकस्त्रियो मोहिताः ।. E Pushpávatí urbe exsul, Mádhavánala Kámavatím ad Kámasenam regem pervenisse, postremo Vikramádityam patronum invenisse dicitur.

Disticha ornamenti causa addita maximam partem ex aliis libris excerpta, nonnulla dialecto populari quadam, nisi fallor Hindí, scripta sunt.

Haec folia seculo superiore exarata sunt. (WALKER 190[c].)

340.

Foll. 59–78. Ejusdem narrationis recensio paulum copiosior, *Ánandae*, Vidyádharae discipulo, auctori tributa. In fine enim haec leguntur: इति श्रीविद्याधरभट्टशिष्ये आनंदाभिधेन कृतं माधवाभिधानं नाम नाटकं समाप्तं ॥ qua subscriptione, haud scio quo jure, libello comoediae titulus datur.

Haec voluminis pars anno 1821 a Parasulála exarata est. (WILSON 308[c].)

341.

Foll. 65–67. Fabulae duae oratione soluta scriptae. Prior, *Ṣakunyupákhyána*, qua societas a Duryodhana cum Ṣakuni inita narratur, incipit: पुरा निखिलराजन्यगणविद्वज्जनमंडलीपरिमंडितायां दुर्योधनसभायामेकदा युधिष्ठिरः समाययौ तमवलोक्य अहो आगछ कुंडेति दुर्योधन आजुहाव ।. Altera, *Ṣakaṭáropákhyána*, Ṣakaṭárae simiae prudentia praedicatur. Incipit: पुरा को पि राजा महानासीत्तत्समीपे शकटारनामा वृद्धकपिरेकः स्थितः स तु वहुगोष्ठीकः राजा तद्वाक्य वहु मन्यते स्म राजगृहस्थिता कापि दाशी प्रत्यहं वाजिशालाद्वारवद्धमेकं मेषं सकौतुकं कराघातेन भीषयामासं. Finis desideratur.

Haec folia exeunte seculo superiore exarata sunt. (WILSON 426[h].)

F. GRAMMATICA (VYAKARANA).

342—351.

Decem volumina intra annos 1787–1790 Benaris satis accurate exarata. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 11½. Lat. 5. Linn. variant.

Patanjalis Mahábháshyam, i. e. magnus ad Páṇinis grammaticam commentarius. Adscripta est in marginibus *Kaiyaṭae*, Jaiyaṭae filii, explicatio, *Mahábháshyapradípa* appellata, et *Nágojíbhaṭṭae* ad Kaiyaṭam commentarius, *Bháshyapradípoddyota* dictus. Singula Páṇinis capita in partes diurnas (áhnika) dividuntur.

Cod. 185. Foll. 336.

Foll. 1–41; I, **1**, 1. Praecepta ad grammaticam generalem pertinentia et de grammaticae legendae necessitate et usu disputatio. Foll. 42–104; I, **1**, 2 = P. 14. Śivasútráṇi. Foll. 105–147; I, **1**, 3 = P. I, **1**, 1–3. Foll. 148–198; I, **1**, 4 = P. I, **1**, 4–10. Foll. 199–262; I, **1**, 5 = P. I, **1**, 11–26. Foll. 263–336; I, **1**, 6 = P. I, **1**, 27–44.

Cod. 186. Foll. 322.

Foll. 1–51^{a}; I, **1**, 7 = P. I, **1**, 45–55. Foll. 52^{b}–116; I, **1**, 8 = P. I, **1**, 56–59. Foll. 117–212; I, **1**, 9 = P. I, **1**, 60–75. Foll. 213–280^{a}; I, **2**, 1 = P. I, **2**, 1–44. Foll. 280^{b}–322^{a}; I, **2**, 2 = P. I, **2**, 45–63.

Cod. 187. Foll. 389.

Foll. 1–58; I, **2**, 3 = P. I, **2**, 64–73. Foll. 59–119; I, **3**, 1 = P. I, **3**, 1–11. Foll. 120–187; I, **3**, 2 = P. I, **3**, 12–93. Foll. 188–237; I, **4**, 1 = P. I, **4**, 1. 2. Foll. 238–274; I, **4**, 2 = P. I, **4**, 3–22. Foll. 275–342; I, **4**, 3 = P. I, **4**, 23–56. Foll. 343–389; I, **4**, 4 = P. I, **4**, 57–110.

Non explicantur regulae P. I, **1**, 16. 31. 33. 40. 64; **2**, 2. 3. 12–15. 34–36. 54–57; **3**, 5. 6. 8. 17. 18. 23. 26. 30–39. 41–47. 49. 50. 52. 53. 57. 59. 61. 68–71. 73–77. 80–85. 87. 90–93; **4**, 5–8. 10–12. 16. 33–36. 38–41. 43–47. 59. 64. 66–73. 75–79. 85–88. 91. 92. 94. 95. 98. 100. 102. 103. 106.

Cod. 188. Foll. 275.

Foll. 1–80; II, **1**, 1 = P. II, **1**, 1. Foll. 81–132; II, **1**, 2 = P. II, **1**, 2–50. Foll. 133–180; II, **1**, 3 = P. II, **1**, 51–72. Foll. 181–226^{a}; II, **2**, 1 = P. II, **2**, 1–23. Foll. 226^{b}–275; II, **2**, 2 = P. II, **2**, 24–38.

Cod. 189. Foll. 375.

Foll. 1–40^{a}; II, **3**, 1 = P. II, **3**, 1–17. Foll. 40^{b}–57^{a}; II, **3**, 2 = P. II, **3**, 18–45. Foll. 57^{b}–89; II, **3**, 3 = P. II, **3**, 46–73. Foll. 90–123^{a}; II, **4**, 1 = P. II, **4**, 1–61. Foll. 123^{b}–148; II, **4**, 2 = P. II, **4**, 62–85.

Non explicantur regulae P. II, **1**, 8. 14. 15. 19. 21. 22. 25. 27. 28. 38. 39. 41. 44–46. 50. 54. 61–66. 68. 70; **2**, 1. 9. 12. 13. 16. 21. 22. 31–33. 37; **3**, 10. 11. 14. 15. 24–27. 31. 33. 34. 38–41. 47–49. 51. 53. 55–59. 63. 64. 68. 72. 73; **4**, 4–6. 13–15. 17. 18. 20–25. 27. 28. 38–41. 44. 48. 50–53. 55. 59–61. 63. 65. 68. 71–73. 75. 76. 78. 80.

Foll. 149–194^{a}; III, **1**, 1 = P. III, **1**, 1–7. Foll. 194^{b}–245; III, **1**, 2 = P. III, **1**, 8–26. Foll. 246–276; III, **1**, 3 = P. III, **1**, 27–42. Foll. 277–316; III, **1**, 4 = P. III, **1**, 43–86. Foll. 317–352; III, **1**, 5 = P. III, **1**, 87–93. Foll. 353–375; III, **1**, 6 = P. III, **1**, 94–150.

Cod. 190. Foll. 347.

Foll. 1–23^{a}; III, **2**, 1 = P. III, **2**, 1–83. Foll. 23^{a}–51; III, **2**, 2 = P. III, **2**, 84–123. Foll. 52–69^{a}; III, **2**, 3 = P. III, **2**, 124–188. Foll. 69^{b}–93; III, **3**, 1 = P. III, **3**, 1–130. Foll. 94–109^{a}; III, **3**, 2 = P. III, **3**, 131–176. Foll. 109^{b}–148; III, **4**, 1 = P. III, **4**, 1–117.

Non explicantur regulae P. III, **1**, 4. 20. 28. 29. 37. 41. 42. 47. 49–51. 53–57. 59. 61–65. 68–70. 73–77. 81. 82. 98. 99. 101. 102. 104. 110. 113. 115–117. 119–121. 126. 128. 136. 139–144. 146–148. 150; **2**, 2. 6. 7. 10–12. 17–20. 22. 23. 25. 27. 30 (várttikam videtur esse). 31–37. 39–47. 50. 51. 54. 62–67. 69. 70. 72–76. 79. 81. 82. 85. 86. 88–92. 94–100. 103–105. 112. 113. 116. 117. 119. 121. 125. 128–134. 136–138. 140. 142–145. 147–149. 151–157. 159–170. 172. 173. 175–177. 179. 181–187; **3**, 2. 5. 6. 8. 9. 22–35. 37–42. 45–55. 59–82. 84–89. 91–93. 96. 97. 99. 102. 103. 105. 106. 109–112. 114–118. 120. 122. 124. 128. 129. 134. 143. 144. 146. 148–150. 152–155. 158–160. 162. 164–166. 168–176; **4**, 3. 6. 7. 10–18. 20. 22. 23. 25. 27–31. 33–36. 38–40. 42–59. 61. 63–66. 68. 70–76. 78. 80. 81. 83. 84. 86. 88. 90–92. 94–101. 104–109. 112. 113. 115–117.

Foll. 149–208; IV, **1**, 1 = P. IV, **1**, 1–14. Foll. 209–265; IV, **1**, 2 = P. IV, **1**, 15–81. Foll. 266–315^{a}; IV, **1**, 3 = P. IV, **1**, 82–95. Foll. 315^{b}–347; IV, **1**, 4 = P. IV, **1**, 96–178.

Cod. 191. Foll. 361.

Foll. 1–29; IV, **2**, 1 = P. IV, **2**, 1–91. Foll. 30–46; IV, **2**, 2 = P. IV, **2**, 92–145. Foll. 47–68; IV, **3**, 1 = P. IV, **3**, 1–119. Foll. 69–83; IV, **3**, 2 = P. IV, **3**, 120–168. Foll. 84–92; IV, **4**, 1 = P. IV, **4**, 1–144.

Non explicantur regulae P. IV, **1**, 2. 5. 8. 9. 11. 12. 21. 23. 24. 26. 28. 29. 31. 34. 35. 37. 38. 40. 41. 43. 45–47. 51. 53. 56. 58. 59. 61. 62. 67–69. 72. 73. 76. 77. 80. 81. 84. 91. 99–103. 105–107. 109–111. 113. 117–119. 121–127. 129. 133. 135. 136. 138–144. 146. 152. 154. 156. 157. 159. 160. 166. 167. 169. 171–176. 178; **2**, 6. 12. 14–20. 22–24. 26. 29–33. 37. 41. 44. 46–48. 50. 53.

54. 56–58. 61. 73–84. 86. 88–90. 94. 97. 98. 101–103. 105–123. 125–128. 131. 132. 134–136. 139. 140. 142–145; **3**, 5–14. 16–21. 27–33. 35–38. 40. 41. 43–47. 49–57. 61–65. 67. 69–83. 85. 90–97. 99. 102. 103. 106–115. 117–119. 121–124. 126. 128–130. 132. 133. 137–139. 141. 142. 144–155. 157–162. 164. 165. 167. 168; **4**, 2–8. 10–16. 18. 19. 21. 22. 25–29. 31–40. 42–48. 50–54. 56–58. 61. 63. 64. 66–75. 77–81. 84–89. 91–127. 129–139. 141–144.

Foll. 93–131; V, **1**, 1 = P. V, **1**, 1–58. Foll. 132–193; V, **1**, 2 = P. V, **1**, 59–136. Foll. 194–236[a]; V, **2**, 1 = P. V, **2**, 1–93. Foll. 236[b]–264; V, **2**, 2 = P. V, **2**, 94–140. Foll. 265–283; V, **3**, 1 = P. V, **3**, 1–54. Foll. 284–335[b]; V, **3**, 2 = P. V, **3**, 55–119. Foll. 336–361; V, **4**, 1 = P. V, **4**, 1–160.

Non explicantur regulae P. V, **1**, 5. 8. 11. 14. 15. 17. 18. 26. 27. 31 (várttikam videtur esse). 32. 34. 36. 40–47. 49–54. 56. 60–63. 65–70. 73. 75. 76. 78. 79. 81–83. 85–89. 91–93. 98–110. 112. 123. 126–129. 131–136; **2**, 1–3. 5–8. 11. 13. 15–19. 22. 24. 26. 30–32. 34–36. 38. 43. 50. 53–58. 61–64. 66–71. 74. 78. 80. 81. 83. 86–90. 93. 98. 99. 104–106. 108. 110. 111. 113. 114. 117. 119. 121. 123. 124. 127. 128. 130–134. 136–140; **3**, 3. 4. 6. 11–13. 15. 16. 21. 23–26. 29. 30. 33. 34. 37–41. 43. 46. 49–51. 53. 54. 56. 59. 61–65. 69. 70. 73. 75–82. 87. 89. 90. 93. 96. 97. 100–105. 107–117. 119; **4**, 2. 6. 9–13. 15–18. 20–23. 25. 26. 28. 29. 31–35. 37–41. 43. 45–49. 51–56. 58–67. 71. 72. 75. 79–86. 89–102. 104–112. 114. 117. 120–130. 132–134. 136–153. 155. 157–160.

Cod. 192. Foll. 363.

Foll. 1–42[a]; VI, **1**, 1 = P. VI, **1**, 1–12. Foll. 42[b]–64; VI, **1**, 2 = P. VI, **1**, 13–44. Foll. 65–107; VI, **1**, 3 = P. VI, **1**, 45–83. Foll. 108–195; VI, **1**, 4[1] = P. VI, **1**, 84–158. Foll. 196–244; VI, **1**, 5 = P. VI, **1**, 159–223. Foll. 245–271; VI, **2**, 1 = P. VI, **2**, 1–138. Foll. 272–284; VI, **2**, 2 = P. VI, **2**, 139–199. Foll. 285–304[a]; VI, **3**, 1 = P. VI, **3**, 1–33. Foll. 304[b]–325[a]; VI, **3**, 2 = P. VI, **3**, 34–45. Foll. 325[b]–363; VI, **3**, 3 = P. VI, **3**, 46–139.

Cod. 193. Foll. 369.

Foll. 1–24[a]; VI, **4**, 1 = P. VI, **4**, 1–21. Foll. 24[b]–72[a]; VI, **4**, 2 = P. VI, **4**, 22–61. Foll. 72[b]–111; VI, **4**, 3 = P. VI, **4**, 62–128. Foll. 112–148; VI, **4**, 4 = P. VI, **4**, 129–175.

Non explicantur regulae P. VI, **1**, 10. 11. 15. 19. 21–26. 29. 31. 34. 35. 38. 40–44. 46. 47. 52–55. 57. 59. 62. 73. 78. 81. 88. 92. 97. 100. 104–106. 109–111. 114. 116–122. 132–134. 136–141. 143. 146. 148. 149. 151–153. 155. 156. 160. 164. 165. 170. 175. 178–181. 183. 184. 193. 194. 197–203. 206. 209–214. 216. 218. 219; **2**, 3–10. 12–28. 30–32. 34. 35. 37. 39–41. 43–46. 48. 51. 53–79. 81. 83–90. 94–104. 109–116. 118–120. 122–125. 127–129. 131–135. 137. 138. 140–142. 144–147. 149–164. 166–174. 176. 178–184. 188–190. 192–196. 198; **3**, 4. 6. 12. 15–20. 22. 24. 27. 29–33. 38. 39. 41. 45. 48. 51. 54. 55. 58. 60. 63–65. 67. 69. 71. 75. 77. 80. 81. 84. 85. 87. 88. 90–92. 94. 96. 100. 102–108. 110. 113–120. 123. 125–137; **4**, 4–11. 15. 17. 18. 20. 21. 26–33. 35. 36. 38. 39. 41. 43. 44. 50. 53. 54. 58–61. 63. 65. 67–73. 75. 76. 78–81. 83. 85. 86. 88. 91. 92. 94. 95. 97–99. 102. 103. 105. 107–109. 112. 113. 115–119. 122. 124–126. 129. 131. 134. 136–139. 145–147. 150–152. 156–158. 162. 164–169. 173.

Foll. 149–212[a]; VII, **1**, 1 = P. VII, **1**, 1–57. Foll. 212[b]–258; VII, **1**, 2 = P. VII, **1**, 58–103. Foll. 259–299[a]; VII, **2**, 1 = P. VII, **2**, 1–35. Foll. 299[b]–369; VII, **2**, 2 = P. VII, **2**, 36–118.

Cod. 194. Foll. 329.

Foll. 1–25[a]; VII, **3**, 1 = P. VII, **3**, 1–49. Foll. 25[b]–56; VII, **3**, 2 = P. VII, **3**, 50–120. Foll. 57–100; VII, **4**, 1 = P. VII, **4**, 1–97.

Non explicantur regulae P. VII, **1**, 4. 5. 15. 16. 19. 20. 22. 24. 29. 31. 32. 35. 38. 41–49. 53–55. 57. 60–64. 66. 67. 71. 75. 76. 79. 83. 85. 87. 88. 91–94. 99. 103; **2**, 4. 6. 7. 11. 12. 22. 24. 25. 31–34. 38–43. 45. 46. 49–51. 53–57. 61. 65. 66. 69. 71. 72. 74–76. 79. 81. 83. 85. 87. 88. 92–97. 103. 104. 108–113. 116. 118; **3**, 2. 5–7. 9. 11–13. 16–27. 29. 30. 35. 36. 38–43. 48. 49. 52. 53. 58. 60. 62–65. 67. 68. 72–74. 76. 80–82. 84. 89–91. 93. 94. 96–102. 104–106. 108. 110. 112. 114. 115. 117; **4**, 4–8. 11. 14–22. 25. 26. 28. 29. 31–34. 36–40. 42–45. 49–53. 56. 57. 59. 62–64. 66. 68–74. 76. 78–81. 84. 86–89. 94–97.

Foll. 101–153; VIII, **1**, 1 = P. VIII, **1**, 1–50. Foll. 154–176[a]; VIII, **1**, 2 = P. VIII, **1**, 51–74. Foll. 176[b]–215[a]; VIII, **2**, 1 = P. VIII, **2**, 1–41. Foll. 215[b]–251; VIII, **2**, 2 = P. VIII, **2**, 42–108. Foll. 252–283; VIII, **3**, 1 = P. VIII, **3**, 1–55. Foll. 284–306; VIII, **3**, 2 = P. VIII, **3**, 56–119. Foll. 307–329; VIII, **4**, 1 = P. VIII, **4**, 1–68.

Non explicantur regulae P. VIII, **1**, 2. 3. 6. 7. 10. 13. 14. 19–24. 29. 31–34. 36–38. 40–45. 48–50. 52–54. 58–65; **2**, 5. 10. 13. 14. 20. 24. 26–31. 33–37. 39. 41. 43. 45. 47. 49. 51–54. 57. 60. 61. 63–67. 71. 73–77. 79. 87. 91. 93. 94. 96–102. 104. 105; **3**, 2–4. 7–12. 14. 18. 19. 22–25. 27. 28. 30. 31. 35. 40. 42. 44. 46–54. 57. 60. 62. 63. 66. 68–71. 73. 75–77. 80. 81. 83. 84. 86. 89. 90.

[1] In titulo huic parti subscripto áhnikam quintum hic finiri dicitur, neque tamen quarti finem alibi reperire potui, neque subscriptioni illi fides habenda est.

92–96. 99. 100. 102–104. 106. 107. 109. 111. 113. 114. 119; 4, 4. 5. 9. 12. 18. 23–27. 31. 33. 37. 43. 44. 46. 49–60. 62. 64. 66. 67.

Patanjalis non tam commentarium perpetuum ad Páṇinim scribere, quam criticum munus exercere voluit. Quare res ipsas raro attingit, sed quae ad technicam regularum constructionem et formam pertinent, accurate illustrat. Amplam igitur exspatiandi materiam iis offert, qui grammaticorum argutiis delectantur, sed in grammaticas et lexica nostra minor, quam ex tanta mole exspectabas, fructus ex eo redundabit. At idem pleraque Kátyáyanae additamenta (várttika) refert et explicat, et hoc nomine majoris momenti est. Quae Páṇinis regulae ipsi omni dubitatione vacare visae sunt, praetereuntur. Neque tamen propter hoc silentium regula quaequam, nisi gravissimae accedant causae, a Páṇini auctore abjudicanda est. Primum enim multae regulae suo loco omissae in aliis grammaticae partibus laudantur, tum quae explicantur sine illis saepe intelligi non possunt. Vix tamen dubitaverim, quin sútra plura e várttikis orta sint.

Aliorum grammaticorum sententias verbis अन्ये वैयाकरणाः (I, 1, 27), अन्ये, केचित्, अपर आह inducit, nominatim hos citat: Kátya (III, 2, 3 = Várttikakára), Kuṇaravádava (III, 2, 14: नैषा शंकरा शंगरा एषा. VII, 3, 1), Gonardíya (I, 1, 21. 29. III, 1, 92. VII, 2, 101), Bháradvájíyás (I, 1, 20. 56; 2, 22; 3, 67. III, 1, 48. 89. IV, 1, 79. 89. VI, 4, 47. 155), Várshyáyaṇi (I, 3, 1. locus e Yáska desumtus), Vyáḍi (I, 2, 64), Śákaṭáyana (III, 3, 1. in Kátyáyanae várttika), Saunágás (III, 2, 56. IV, 1, 74. 87; 3, 143. VI, 3, 44), Sauryabhagavat (VIII, 2, 106). Praeterea non modo versus memoriales grammaticos (káriká) citat plurimos, sed etiam locos Vedicos, et versus nonnullos e poetis postvedicis desumtos. Ad Páṇ. IV, 3, 101. haec leguntur: यत्नेन कृतं न च प्रोक्तं । वाररुचं काव्यं । जालूकाः श्लोकाः ॥ Exemplum prius jam ante Patanjalim *Vararuchim* quendam *poetam* exstitisse probat.

Kaiyaṭa in explicando Patanjali plerumque brevior et satis perspicuus est. Nágojís commentarius post Manjúshám scriptus est. (Wilson 185–194.)

352.

Opera duo. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 376. Long. 10. Lat. 5.

Foll. 1–276. (linn. 11.) Haec folia *Śabdakaustubhae* (vocum gemmae coelestis) a *Bhaṭṭoji*, Lakshmídharae filio, scripti particulam continent, eam scilicet partem, qua Páṇinis aphorismi I, 1, 1–75. illustrantur. Auctor praecipue Mahábháshya usus est, eandemque operis in partes diurnas (áhnika) partitionem sequitur, praeterea Bhartriharim in prooemio nominatim laudat. Incipit:

विघ्नेशं सच्चिदानन्दं वन्देऽहं योऽखिलं जगत् ।
चरीकर्त्ति वरीभर्त्ति संजरीहर्त्ति लीलया ॥
नमस्कुर्वे जगद्वंद्यं पाणिन्यादिमुनित्रयं
श्रीभर्तृहरिमुख्यांश्च सिद्धान्तस्थापकान्बुधान् ॥ २
नत्वा लक्ष्मीधरं तातं सुमनोवृन्दवंदितं
फणिभाषितभाष्याब्धेः शब्दकौस्तुभमुद्धरे । ३ ।
परिभाव्य बहून् ग्रंथान्यो यैक्लेशेन लभ्यते
तमशेषमनायासादितो गृह्णीत सज्जनाः ४
समर्प्य लक्ष्मीरमणे भक्त्या श्रीशब्दकौस्तुभम्
भट्टोजिभट्टो जनुषः साफल्यं लब्धुमीहते ५

Áhnikam I. fol. 60^{b}; II. fol. 93^{b}; III. fol. 118^{a}; IV. fol. 147^{b}; V. fol. 178^{a}; VI. fol. 196^{b}; VII. fol. 211^{b}; VIII. fol. 239^{b}; IX. fol. 276^{b}.

Haec voluminis pars anno 1819 negligenter exarata est. Folia plura desiderantur, praeterea multa jam a scriba male disposita sunt. (Wilson 283^{a}.)

353.

Foll. 67–90. (linn. 15.) *Jnápakasamuchchayas* (aphorismorum significativorum collectio), libellus a *Purushottamadeva* scriptus. Incipit:

यस्मिन्के परिभाषाणां वृत्तिं वृद्धसुसंमतां
पुरुषोत्तम आरेभे स ज्ञापकसमुच्चयम् १

Hoc libello ii Ashṭádhyáyís aphorismi collecti sunt, in quibus grammatici, regularum quarundam formam et constitutionem externam a Páṇini eam ob causam factam esse putant, ut aliam quandam legem indicaret et significaret (jnápayati[1]) atque quae ex verbis ipsissimis colligitur. Rem exemplis duobus illustrabo:

Fol. 81^{a}. अष्टनो दीर्घात् (Páṇ. VI, 1, 172) इति दीर्घवचनं ज्ञापकं । अष्टन आ विभक्तौ (VII, 2, 84) इति विकल्पेनात्वमिति । तेन अष्ट अष्टौ वेति भवति ॥ i. e. vox *dírghát* ('ultima producta'), quam Páṇini in hoc aphorismo usurpavit, *significativa* est. Significat enim, Páṇinim aphorismo अष्टन आ विभक्तौ ('pro ultima *ashṭan* vocis vocali in declinatione á substituatur') arbitrium *producendae* vocalis constituisse. Alioquin *dírghát* in regula illa supervacaneum foret. Sequitur, ut etiam in aphorismo अष्टाभ्य औश् (VII, 1, 21), eo quod Páṇini formam अष्टाभ्यः, non vero अष्टभ्यः usurpet, in nom. et acc. sive ex hac regula अष्टौ, sive अष्ट dici posse indicetur.

[1] Hujus vocabuli loco nonnunquam synonymon *súchayati* adhibetur.

Fol. 73[b]. च्युतेश्छड्डिति वक्तव्ये च्युतेरीयङ्वचनं धातुप्रत्ययानामायनाद्यभावस्य ज्ञापकमिति खश्घन्नादेरायनेयीय इत्यादि न भवति ॥ i. e. in aphorismo III, 1, 29. quum Pánini छङ् pro ईयङ् non adhibuerit (idque brevius ideoque melius futurum fuisset), id significat, pro suffixorum primariorum (sive radicalium) literis auxiliaribus non eas substitui formas, quae in secundariis fiunt. Igitur e. g. pro suffixo खञ् non e reg. P. VII, 1, 2. ईन ponitur.

Purushottama, quae in hoc libro protulit, ea maximam partem ex aliis grammaticis hausit. Atque regulae pleraeque *jnápaka* appellatae jam a Patanjali indicatae sunt. Praeter quem hi auctores et libri citantur: Kaiyaṭa; Vámanavṛitti; Jayáditya (76[b]); Nyásakṛit; Rakshita (Anunyása); Indumitra 70[b]. 73[a]; Páráyaṇa; Bhágavṛitti. *Bhaṭṭikávyae* loci plures laudantur. *Paribháshávṛitti*, ab auctore ipso scripta, praeter prooemium etiam in fol. 83[a]. citatur.

Haec folia seculo septimo decimo accurate exarata sunt: (WALKER 208[c].)

354.

Foll. 204–253. (linn. 9–11.) *Paribháshenduṣekharas*, liber a *Nágeṣabhaṭṭa* (= Nágojibhaṭṭa), Ṣivabhaṭṭae filio, scriptus. Incipit: नत्वा साम्बशिवं ब्रह्म नागेशः कुरुते सुधीः ॥ बालानां सुखबोधाय परिभाषेन्दुशेखरम् ॥१॥ प्राचीनवैयाकरणतन्त्रे वाचनिकानि अत्र पाणिनीयतन्त्रे ज्ञापकन्यायसिद्धानि भाष्यवार्तिकयोर्निबद्धानि यानि परिभाषारूपाणि तानि व्याख्यायन्ते ॥

Omnino 119. paribháshae explicantur. In medio libro auctor Ṣabdenduṣekharam et Manjúshám opera sua citat.

Haec voluminis pars anno 1806 satis accurate exarata est. (WILSON 280[b].)

355.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 128. Long. 12. Lat. 4. Linn. 12–14.

Insunt in hoc codice fragmenta commentarii a *Viṭṭhala*, Nṛisinhae et Máṇikámbús filio, Rámácháryae nepote, ad Rámachandrae *Prakriyákaumudím* grammaticam scripti. Qui commentarius *Prasáda* appellatur. Incipit: श्रीविट्ठलं सुखकरं प्रणमामि देवं कारुण्यसिन्धुमखिलाननदसद्बुद्धिम् । ईषत्सहासमुखपङ्कजमात्मभासमुत्फुल्ललोचनविलोकननाशितायम् ॥१॥ तिङन्तकाण्डस्य हि के पि पारं नाशासिषुः शुद्धधियो पि सन्तः । तं प्राक्रियाकौमुदमंशमज्ञो व्याख्यानहं स्यामुपहास्य एव ॥२॥ प्रक्षेपकालुष्यनिरासहेतोः प्रसादमस्या विदधे यथावत् । इति प्रतिज्ञातमतः करिष्ये व्याख्यां स्वतः सज्जनतोपदात्रीम् ॥३॥

Foll. 1–43. De verbo usque ad recensionem radicum तन्वादि. Viṭṭhala in hac parte praeter Patanjalim, Kátyáyanam, Kaiyaṭam hos auctores et libros grammaticos citat: Indumatí vṛitti fol. 24[b] (qui commentarius fuisse videtur ad Indumitrae librum factus); Indumitra 24[b]; Kátantra 15[b]; Kátantravṛittipanjiká 19[b]; Kauṣika 9[b]; Kshírasváminis liber Kshíratarangiṇí 23[b]. 31[b]. 32[b]. 36[a]. etc.; Durga 43[b]; Draviḍás 9[b]; Nyásakára (जिनेन्द्रबुद्धिन्यास 51[a]); Prabodhodayavṛittikára 9[b]; Bhartṛiharis sive Haris kárikae; Vámanae Káṣiká; Vichárachintámaṇi 17[b]; Haradattae Padamanjarí; Hemasúri 18[a]. 20[a]. 24[b]. Ad aetatem autem auctoris circumscribendam plurimum facit, quod non modo Vopadevae Mugdhabodha, et ejusdem grammatici Kavikalpadruma et Kámadhenu saepissime laudantur, sed etiam primi libri commentarius, Mugdhabodhapradípa 17[b] (pradípa 24[a]. 32[b].) appellatus. In fol. 38[b]. Vopadevae grammatica quaedam alia, Rámavyákaraṇa dicta, citatur, in fol. 57[a]. Páṇiníyamatadarpaṇa liber; in fol. 96[b]. Narendráchárya grammaticus. Animadvertendum est praeterea, quod in fol. 2[a]. Viṭṭhala Rámachandram esse auctorem Vaishṇavasiddhántadípikae libri, seque etiam hunc commentatum esse declarat: अयमर्थो वैष्णवसिद्धांतदीपिकायामाचार्यैर्वैः प्रत्यपादि । अस्माभिरपि तद्दीपिकायां सर्वशास्त्रसाररूपायां न्यायस्नेहप्रपूरण्यां प्रतिपादितो ज्ञेयः ॥

Foll. 44–128. Folia ४४–१२६. desiderantur. In media compositione attributiva incipitur. Fol. 46[a]. Tatpurusha; fol. 55[b]. Bahuvríhi; fol. 60[a]. Dvandva; fol. 70[a]. variae regulae ad compositionem pertinentes; fol. 128[b]. de derivatione secundaria.

In fine libri haec leguntur: येन व्याकरणार्णवैकतरणिः सा प्रक्रियाकौमुदी वेदांतानुमता च वैष्णवमहासिद्धांतसद्दीपिका । कालज्ञानविधौ व्यधायि विबुधानंदि प्रबंधत्रयं कृष्णाचार्यसुतः स नः सुखयतु श्रीरामचंद्रो गुरुः ॥४॥ श्रीरामाचार्यसूनुर्हरिहरभजनैकाग्रधीः श्रीनृसिंहाचार्यो यं माणिकाम्बाप्यजनयदतुलं विट्ठलाचार्यमार्यं । तस्य श्रीपाणिनीयाद्यनुगुणसगुणे प्रक्रियाकौमुदीयव्याख्यानेऽस्मिन्प्रसादे सुविशदमगमत्सत्सुबंतं समाप्तं.

Codex praestantissimus Váráṇasiae ab Ananta quodam, nisi fallor, exeunte seculo XVII. exaratus est. (WILSON 196.)

356.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 203. Long. 11. Lat. 11. Linn. plerumque 11.

Prima pars commentarii *Praudhamanoramá* appellati, quem *Bhaṭṭojidíkshita*, Lakshmídharae filius, Bhánújídíkshitae pater, ad explicandam grammaticam suam *Siddhántakaumudí* dictam conscripsit. (A.) Incipit:

ध्यायं ध्यायं परं ब्रह्म स्मारं स्मारं गुरोर्गिरः ।
सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यां कुर्मः प्रौढमनोरमाम् ॥

Singula capita hisce in foliis finiuntur: इति संज्ञाप्रकरणं f. 6^{b} = B. f. 82^{b}; इति परिभाषाप्रकरणं f. 8^{a} = f. 84^{b}; इत्यच्संधिः f. 19^{a} = f. 97^{b}; इति हल्संधिः f. 23^{a} = f. 103^{a}; इति विसर्गसंधिः f. 24^{a} = f. 105^{a}; इति स्वादिसंधिः f. 26^{a} = f. 108^{b}; इत्यदंताः f. 41^{b}; इत्यादंताः f. 41^{b}; इति इदंताः f. 45^{b}; इति ईदंताः f. 47^{a}; इत्युदंताः f. 47^{b}; इत्यूदंताः f. 48^{b}; इत्यृदंताः f. 49^{a}; इत्योदंताः f. 49^{a}; इत्यैदंताः f. 49^{b}; इत्यजंताः पुंलिंगाः f. 49^{b}; इत्यजंताः स्त्रीलिंगाः f. 52^{b}; इत्यजंता नपुंसकलिंगाः f. 55^{a}; इति हलंताः पुंलिंगाः f. 71^{b}; इति हलंताः स्त्रीलिंगाः f. 72^{a}; इति हलंता नपुंसकलिंगाः f. 73^{a}; इत्यव्ययानि f. 76^{b}; इति स्त्रीप्रत्ययाः f. 88^{b}; इति प्रथमा f. 90^{b}; इति द्वितीया f. 100^{b}; इति तृतीया f. 102^{a}; इति चतुर्थी f. 103^{b}; इति पंचमी f. 105^{a}; इति षष्ठी f. 106^{b}; इति सप्तमी f. 107^{a}; इत्यव्ययीभावः f. 110^{a}; इति तत्पुरुषः f. 124^{b}; इति बहुव्रीहिः f. 132^{a}; इति द्वंद्वः f. 134^{a}; इत्येकशेषः f. 135^{a}; इति सर्वसमासशेषः f. 135^{a}; इति सकलसमाससाधारणाः समासांताः f. 135^{b}; इत्यलुक्समासः f. 136^{b}; इति समासाश्रयविधयः f. 140^{a}; इत्यपत्यादिविकारांतार्थाः साधारणाः प्रत्ययाः f. 141^{b}; इत्यपत्याधिकारः f. 146^{a}; अथ चातुरर्थिकाः f. 149^{a}; इति चातुरर्थिकाः f. 149^{b}; इति शैषिकाः प्रत्ययाः समाप्ताः f. 158^{a}; प्राग्दीव्यतीयाः समाप्ताः f. 160^{a}; ठकोऽवधिः समाप्तः f. 162^{a}; इति प्राग्घितीयाः f. 164^{a}; समाप्ताश्चातुरर्थिकाः। अथ पांचमिकाः ibid.; छयतोः पूर्णोऽवधिः f. 166^{a}; आर्हीयाणां ठगादीनां द्वादशानां गतोऽवधिः f. 171^{a}; ठञः पूर्णोऽवधिः f. 172^{a}; नञ्स्नञोरधिकारः समाप्तः f. 174^{b}; इति मत्वर्थीयाः f. 186^{b}; इति प्राग्दिशीयानां पूर्णोऽवधिः f. 187^{b}; इति प्रागिवीयानां पूर्णोऽवधिः f. 193^{a}; इति तद्धितप्रक्रिया f. 198^{a}; इति द्विरुक्तप्रक्रिया f. 203^{a}.

In conficiendo hoc libro, Bhaṭṭojis id egisse videtur, ut compendiosam grammaticam suam docentium usui adaptaret. Quare additamenta amplissima adjiciuntur, difficiliora explicantur, exempla sive ex antiquioribus grammaticis sive poetis clarissimis petita afferuntur, argumenta aliarum scholarum refelluntur. Inprimis, quae orientalis quidam grammaticus ejusque nepos commentator protulerunt, refutantur[1]. Post majorem auctoris librum, Ṣabdakaustubham, hunc commentarium scriptum esse, eo probatur, quod Bhaṭṭojis lectores saepissime ad eum relegat. Praeter notissimos scholae Pāṇiníyae principes, in hac parte grammatici, lexicographi, libri scholastici hi laudantur: Anunyásakáraḥ 112^{b}; Amara; Arváchínás (recentiores grammatici oppositi antiquioribus) 172^{a}. 202^{b}; Ujjvaladatta; Kalápánusáriṇaḥ (sectatores scholae Kálápicae) 14^{b}; Kátantra; Kátantrapariṣishṭa v. Ṣrípati; Kulachandra (in libro Durgavákyaprabodha) 107^{a}; Kaumárás 41^{b}. 80^{a}; Kshírasvámin; Gaṇaratnakára sive Gaṇaratnamahodadhikára 34^{b}. 85^{b}; Chandrakosha (समज्या परिषत्पर्षद्) 184^{b}; Chándrasútra 104^{b}; Chándráḥ 151^{a}; Jayamangalá (Bhaṭṭikávyae commentarius) 131^{b}; Jayáditya (gram.) 113^{a}. 201^{b}; Trikáṇḍaṣesha; Trilochanadása (in libro Panjiká dicto) 129^{b}; Daṣapádí 64^{b}; Durghaṭa 202^{a}; Durghaṭavṛittikrit 131^{b}. 191^{a}; kaṣchid Durghaṭavṛittikáraḥ 187^{a}; Dhananjayanighaṇṭu 41^{b}; Nyása, sive Nyásakára frequentissime; Panchapádí (de suffixis uṇádicis) 64^{b}; Padamanjarí v. Haradatta; Páṇiníyamatadarpaṇa (ṣlokis compositum) 130^{b}. 136^{a}[2]; Páráyaṇikáḥ 24^{a}; Purushottama 54^{a}; Prasádakṛit i. e. Viṭṭhala Áchárya 47^{a}. 51^{a}. 60^{b}; Pránch (orientalis grammaticus, de quo supra dixi)[3]; Prátiṣákhya 4^{b}; Prátiṣákhyabháshya 9^{a}; Bhaṭṭáḥ sive Bhaṭṭapádás 173^{b}. 174^{a}. (quo nomine Bhaṭṭojis magistrum significari puto); Bhaṭṭi (Bhaṭṭikávya); Bhágavṛittikára 187^{a}; Mádhava frequentissime; Mediníkosha; Yádavakosha 48^{a}; Yáska; Rakshita 108^{a}. 124^{b}; Rabhasakosha 15^{b}. 124^{a}; Rúpamálá 54^{b}; Vardhamána 106^{a}. 123^{a}; Váchaspati 86^{b}; Vámana; Vicharachintámaṇi (grammatica) 47^{a}. 60^{a}. 119^{a}; Viṣvarúpa; Vedabháshyakárás (quo nomine Sáyaṇa intelligitur); Vyághrabhúti (káriká) 4^{a}; Ṣabdakaustubha, frequenter[4]; Ṣákaṭáyana 74^{a}[5]; Ṣákalya 5^{a}[6]; Ṣásvata 124^{a}; Ṣrídhara 17^{a}; Ṣrípati (Kátantrapariṣishṭae auctor) 48^{a}. 54^{a}; Síradeva (gr.) 14^{b}; Sudhákara 98^{b}; Haradatta, Padamanjarís auctor; Hari (cujus grammatica philosophica saepissime laudatur)[7]; Hemachandrae lexicon 35^{b}.

---

[1] Fol. 50^{b}. यत्तु प्राचा औदिति सूत्रे घिनदीसंज्ञावर्जिताभ्यामिति व्याख्यातं नासावक्षरार्थः किंतु पूर्वोत्तरसूत्रद्वयबललभ्यः। एवं च इदुद्भ्यामिति सूत्रानुपन्यसनं प्राचः प्रामादिकमेव ॥ Fol. 71^{a}. यत्तु प्राचोक्तमुडावितावविति यच्च तत्पौत्रेण व्याख्यातं उकार उगित्कार्यार्थ इति तदसंगतमिति भावः ॥ eodemque modo sexcenties.

[2] अर्थं परपदस्येह श्वःशब्दः कालवाच्यपि।
अभिभवति स्वभावेन तेनेमौ मंगलार्थकौ ॥ ṣvovasíyas.

[3] Cf. Práchínaprakriyá 119^{a}.

[4] दूषणोद्धारस्तु शब्दकौस्तुभे स्पष्टीकृतोऽस्माभिः। 7^{a}; इति प्रपंचितं शब्दकौस्तुभेऽस्माभिः। 23^{b}; येन विधिरिति सूत्रे शब्दकौस्तुभेऽस्य प्रत्याख्यातत्वात्। 24^{b}. etc.

[5] आर्यहलमिति बलात्कारे। शाकटायनस्तु आर्येति प्रतिबंधे हलमिति प्रतिषेधविवादयोरित्याह ॥

[6] अप्राकृतस्तु यः स्वारः स्वरितोदात्तपूर्वगः।
उदात्तार्द्धमस्याथ शिष्टं निघ्नंति पूर्वगं ॥

[7] Fol. 26^{b}. उपायाः शिक्षमाणानां बालानामुपलालनाः।
असत्ये वर्त्मनि स्थित्वा ततः सत्यं समीहते ॥
Fol. 62^{a}. संबंधिशब्दः सापेक्षो नित्यं सर्वैः समस्यते।
वाक्यवत्सा व्यपेक्षा हि वृत्तावपि न हीयते ॥
Fol. 93^{b}. प्रधानेतरयोर्यत्र द्रव्यस्य क्रिययोः पृथक्।
शक्तिर्गुणाश्रया तत्र प्रधानमनुरुध्यते ॥

Diversi generis auctores et libri hi citantur: Átharvaṇa; Áṣvaláyana; Kalpasútra; Kálidása (Meghadúta et Raghuvanṣa); Kiraṇávalí 109^{b}; Kíchakavadha; Gautamasmṛiti 138^{b}; Jayadeva; Jaiminisútra 141^{a}; Taittiríyás; Naimishíya; Pushpadanta 131^{a}; Bhavabhúti; Bhágavata; Bhárata; Bháravi; Mágha; Mitákshará, commentarius Haradattae ad Gautamasmṛitim[1]; Mímánsakás; Murári; Yájnavalkya; Rámáyaṇa; Ṣánkarabháshya 173^{b}; Ṣábarabháshya; Ṣulvasútram; Ṣríharsha (Naishadha); Skandapuráṇa.

Codex, seculo superiore exeunte exaratus, ex optimo quodam archetypo descriptus est. In 40 foliis primis multae glossae, ex commentario nescio quo, desumtae, in margine adpictae sunt. (Wilson 200.)

357.

Foll. 73–108. Long. 9. Lat. $3\frac{1}{2}$. Linn. 8–14.

Hac voluminis parte *Praudhamanoramae* pars prima, inde ab initio usque ad finem partis *Svádisandhi*, continetur.

Haec folia exeunte seculo superiore exarata sunt. (Wilson 426^{1}.)

358.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 81. Long. $11\frac{1}{2}$. Lat. 5. Linn. plerumque 12.

Inest secunda *Praudhamanoramae* pars, qua verba et conjugatio tractantur. Incipit:

ग्रंथमध्ये कृतं मंगलं शिष्यशिक्षार्थमुपनिबध्नाति । श्रौत्वेति ।

Singula capita haec: इति भ्वादिः fol. 30^{a}; इत्यदादयः fol. 31^{b}; इति जुहोत्यादयः fol. 32^{a}; इति दिवादयः fol. 34^{a}; इति स्वादयः fol. 34^{a}; इति तुदादयः fol. 36^{b}; इति रुधादयः fol. 37^{a}; इति तनादयः fol. 37^{a}; इति क्र्यादयः fol. 37^{b}; आस्वदीयाः समाप्ताः fol. 40^{a}; इत्याधृषीयाः fol. 40^{b}; इति चुरादयः fol. 45^{a}; इति हेतुमण्ण्यंतप्रक्रिया fol. 49^{a}; इति सनंतप्रक्रिया fol. 49^{b}; इति यङंतप्रक्रिया fol. 50^{a}; इति यङ्लुगंतप्रक्रिया fol. 56^{b}; इति नामधातुप्रक्रिया fol. 62^{a}; इति कंड्वादयः fol. 63^{a}; इति प्रत्ययमाला fol. 63^{a}; इत्यात्मनेपदं fol. 69^{b}; इति पदव्यवस्था fol. 70^{b}; इति भावकर्मप्रक्रिया fol. 74^{b}; इति कर्मकर्तृप्रक्रिया fol. 77^{b}; इति लकारार्थप्रक्रिया fol. 81^{a}.

प्रधानविषया शक्तिः प्रत्ययेनाभिधीयते ।
यदा गुणे तदा तद्वदनुक्तापि प्रतीयते ॥

Aliaque in foll. 105^{b}. 115^{a}. 142^{b}.

[1] गौतमस्मृतौ तु स्नातकधर्मेषु अधेनुं धेनुभव्ये ब्रूयादिति प्रयुक्तं । तत्रार्षत्वान्नुमागमो नेति तद्व्याख्यायां मिताक्षरायां हरदत्तः ॥

Foll. 2–31. medio seculo superiore nitide et accurate, reliqua hoc seculo exarata sunt. (Wilson 320.)

359.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 115. Long. $13\frac{1}{2}$. Lat. 5. Linn. 9.

Tertia *Praudhamanoramae* pars, derivationem primariam, accentum, grammaticam Vedicam tractans. (D.) Incipit:

धातोः यद्यपि धातोरेकाचो हलादेरिति सूत्राद्धातोरित्यनुवर्त्तत एव तथापि etc.

Singula capita haec: इति कृत्यप्रक्रिया fol. 5^{b}; de suffixis *kṛit* dictis fol. 22^{b}; इत्युणादिषु प्रथमः पादः fol. 35^{a}; इत्युणादिषु द्वितीयः पादः fol. 43^{a}; इत्युणादिवृत्तौ तृतीयः पादः fol. 53^{b}; इत्युणादिवृत्तौ चतुर्थः पादः fol. 70^{a}; इत्युणादिवृत्तौ पंचमः पादः fol. 72^{a}. Sequitur brevis disquisitio, qua grammatici orientalis illius errores, in explicatione regularum uṇádicarum commissi, refelluntur[2]: इति द्वितीये प्रमादाः fol. 72^{b}; इति तृतीये प्राचः प्रमादाः fol. 73^{a}; इति चतुर्थे प्राचः प्रमादाः fol. 73^{b}; इति कृदंतप्रक्रिया fol. 88^{b}. Sequitur interpretatio capitum ad grammaticam Vedicam pertinentium: इति प्रथमोऽध्यायः fol. 89^{b}; इति द्वितीयोऽध्यायः fol. 90^{a}; इति तृतीयः fol. 93^{b}; इति चतुर्थः fol. 94^{b}; इति पंचमः fol. 95^{a}; इति षष्ठः fol. 97^{a}; इति सप्तमः fol. 99^{a}; इत्यष्टमः fol. 100^{a}; इति साधारणस्वरप्रकरणं प्रथमं fol. 104^{a}; इति धातुस्वरः fol. 104^{b}; इति प्रकृतिस्वरविषयकं द्वितीयं प्रकरणं fol. 106^{b}; इति प्रत्ययस्वरप्रकरणं तृतीयं fol. 109^{a}; इति समासस्वरप्रकरणं fol. 113^{b}; इति तिङंतस्वरनिरूपणप्रकरणं पंचमं fol. 114^{b}. Finitur totum opus in fol. 115^{a}. his versibus:

अखंडमपि यत्सर्वं कृत्तद्धितपरंपरं ।
अशेषशास्त्रसंवेद्यमक्षरं तदुपास्महे ॥
सिद्धांतकौमुदीव्याख्या चेयं प्रौढमनोरमा ।
भट्टोजिदीक्षितकृतिर्भूयाद्विश्वेशतुष्टये ॥

इति पदवाक्यप्रमाणज्ञश्रीलक्ष्मीधरसूरेः सूनुना भट्टोजिदीक्षितेन विरचितायां प्रौढमनोरमायामुत्तरार्धं समाप्तं ॥

Auctorum numerus in hac parte multo minor citatur quam in prima. Eos enim antiquiores enotare, qui in capitibus uṇádicis leguntur, operae pretium non fuit, quum ad unum omnes ex Ujjvaladattae libro desumti sint. Praetermissis igitur his iisque, quos jam supra enumeravi, hos reperi: Abhidhánamálá 58^{b};

---

[2] Incipit: प्राचा तु कतिपयानामेवोणादीनामुपन्यासः कृतः सोऽपि नैकप्रघटकतया । किंतु विच्छिद्येति स्पष्टमेव । तत्रापि प्रमादं लेशतो दर्शयामः ॥

Udayanácháryás 71^a; Vopadevae Kavikalpadruma; Kávyaprakáṣa; Keṣava lex. 39^b; Durgasinha 9^a; Dhanvantarinighaṇṭu; Nánártharatnamálá 30^b; Prábhákarás gr. 90^a; Bhúriprayoga 39^b; Yádava 34^b; Vaijayantí 29^a; Ṣaunakíya-Svaráshṭaka 103^a; Saptapadárthíṭíká 12^a; Svaramanjaríkára 64^a. 102^b. 106^a. 108^a.

Praeterea hi libri citantur: Káṣíkhaṇḍam 30^a; Damayantíkávya 27^a; Brahmáṇḍa a Hemádris citatum 38^a.

Codex post annum 1810 exaratus est. (Wilson 156.)

360, 361.

Opus unum voluminibus duobus compactum. Lit. Devan. Charta Ind. Long. 10. Lat. 4½. Linn. 9.

Prima pars commentarii *Tattvabodhiní* (veritatis magistra) appellati, quem *Jnánendra-Sarasvatí*, Vámanendrasváminis discipulus, ad illustrandam *Siddhantakaumudím* grammaticam composuit. (A.) Liber doctus quidem, sed ob nimiam verbositatem molestus, et maximam partem e Bhaṭṭojis Prauḍhamanoramá haustus est. Incipit:

नत्वा विश्वेश्वरं सांबं कृत्वा च गुरुवंदनं ।
सिद्धांतकौमुदीव्याख्या क्रियते तत्वबोधिनी ।१।

Vol. I. Foll. 218. इति संज्ञाप्रकरणं fol. 12^b = B. 11^a; परिभाषाप्रकरणं 18^a = 15^b; स्वरसंधिः 36^b = 31^b; हल्संधिः 43^a = 37^a; विसर्गसंधिः 46^a = 39^b; स्वादिसंधिः 51^b = 44^b; अजंताः पुंलिंगाः 94^b = 83^b; अजंताः स्त्रीलिंगाः 100^b = 88^b; अजंता नपुंसकलिंगाः 104^b = 92^a; हलंताः पुंलिंगाः 133^b = 117^b; हलंताः स्त्रीलिंगाः 134^b = 118^b; हलंता नपुंसकलिंगाः 138^a = 122^b; अव्ययानि 144^a = 127^b; स्त्रीप्रत्ययाः 174^a = 154^b; कारकप्रक्रिया 216^a = 192^a.

Vol. II. Foll. 226. Fol. २३८. desideratur. अव्ययीभावः 8^a = 203^a; तत्पुरुषः 40^a = 234^b; बहुव्रीहिः 56^a = 247^b; द्वंद्वः 62^b = 254^a; एकशेषः 65^b = 256^a; सर्वसमासशेषः 66^a = 256^b; सकलसमाससाधारणाः समासांताः 68^a = 258^a; अलुक्समासः 70^a = 260^a; सर्वसमासाश्रया विधयः 77^b = 266^b; अपत्याधिकारः 105^b = 298^a; चातुरर्थिकाः 115^b = 307^a; शैषिकाः 136^b = 324^b; प्राग्दीव्यतीयाः 140^b = 327^a; ठकोऽवधिः 146^a = 332^a; प्राग्घितीयाः 150^a = 335^b; छयतोः पूर्णोऽवधिः (२३८) = 339^a; आर्हीयाणां ठगादीनां गतोऽवधिः 164^a = 348^a; कालाधिकारस्य पूर्णोऽवधिः 166^b = 350^b; ठञः पूर्णोऽवधिः 167^b = 351^a; नञ्स्नञोरधिकारः समाप्तः 172^a = 355^a; मत्वर्थीयाः 195^a = 361^b; प्राग्दिशीयानां पूर्णोऽवधिः 196^b = 363^b; प्रागिवीयानां पूर्णोऽवधिः 207^b = 372^b; तद्धितप्रक्रिया 217^b = 382^b; द्विरुक्तप्रक्रिया 226^a = 390^a.

Haec volumina hoc seculo ineunte exarata sunt. (Wilson 281, 282.)

362.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 391. Long. 11½. Lat. 6. Linn. plerumque 21.

Hic codex (B.) eandem atque superior *Tattvabodhinís* partem continet, neque tamen ex eodem libro manu scripto provenit. In fine haec leguntur: इति परमहंसपरिव्राजकाचार्यवामनेन्द्रस्वामिचरणारविन्दसेवकज्ञानेन्द्रसरस्वतीकृतौ सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यायान्तत्वबोधिन्याख्यायां पूर्वार्द्धं समाप्तम् ॥ शुभ ॥
लिख्यते वदनचन्द्रसरकारनिवाससुद्रा ॥

Codex post annum 1810 exaratus est. (Wilson 199.)

363.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 296. Long. 12½. Lat. 5. Linn. usque ad fol. 153. 10. postea 9.

Foliis 1–153. secunda *Tattvabodhinís* pars continetur, qua conjugatio verborum tractatur. Incipit:

अज्ञाननासने दक्षं दीक्षितं भक्षरक्षणे (भक्त°) ।
वटमूलाश्रयं त्र्यक्षं दक्षिणामूर्त्तिमाश्रये ॥१॥

Singula capita haec: भ्वादयः fol. 65^b; अदादयः 74^a; जुहोत्यादयः 75^b; दिवादयः 78^b; स्वादयः 79^b; तुदादयः 84^a; रुधादयः 84^b; तनादयः 84^b; क्र्यादयः 86^a; चुरादयः 97^a; ण्यंतप्रक्रिया 103^b; सनंतप्रक्रिया 106^b; यङंतप्रक्रिया 108^b; यङ्लुगंतप्रक्रिया 116^a; नामधातुप्रक्रिया 125^b; कंड्वादयः 126^b; आत्मनेपदं 134^a; पदव्यवस्था 134^b; भावकर्मप्रक्रिया 140^a; कर्मकर्तृप्रक्रिया 144^b; लकारार्थप्रक्रिया 153^a.

Folia 154–296. De derivatione primaria. Incipit:

समस्तजगतामीशौ जगदानंदकारकौ ॥
जगतीजनकौ वंदे पार्वतीपरमेश्वरौ ॥१॥

Capita sunt haec: कृत्यप्रक्रिया 166^b; कृत्प्रक्रिया 201^b; उणादिषु प्रथमः पादः 220^b; द्वितीयः 234^b; तृतीयः 250^b; चतुर्थः 274^b; पंचमः 278^a. Sequuntur usque ad finem alia suffixa primaria.

Codex hoc seculo ineunte exaratus est. (Wilson 198.)

364.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 393. Long. 11½. Lat. 5½. Linn. 12–14.

Nágeṣae ad Bhaṭṭojis *Siddhántakaumudím* commentarius, *Laghuṣabdenduṣekharas* appellatus. (A.) Incipit:

पातंजले महाभाष्ये कृतभूरिपरिश्रमः
शिवभट्टसुतो धीमान् सतीदेव्यास्तु गर्भजः १

याचकानां कल्पतरोररिकक्षहुताशनात्
शृंगवेरपुराधीशाद्रामतो लब्धजीविकः (labdha°) २
नत्वा फणीशं नागेशस्तनुते र्थप्रकाशकं
मनोरमोमार्धदेहं लघुशब्देंदुशेखरं ३

I. e. 'Postquam in magno Patanjalis commentario toto studio incubuit, Nágeṣa, Ṣivabhaṭṭae et Satís germanus filius, qui Rámae, Ṣṛingaverae regi, petentium patrono liberalissimo, at hostium, ignis instar arbusta comburentis, eversori, vitae sustentationem debet: qua par est reverentia Patanjalis memoriam prosecutus, res illustrantem minorem sermonis Ṣivam scripturus est, qui dimidium corpus est venustae Umae (sive: minorem sermonis lunae corollam, Manoramae, Umae comparandae, dimidium corpus).' Hac verborum ambiguitate auctor sine dubio in componendo libro Bhaṭṭojis Prauḍhamanoramá se usum esse indicare voluit. Nágeṣa eundem ordinem sequitur atque Bhaṭṭoji, et in explicandis regulis satis longus est. Ad majora opera sua *Bṛihachchhabdenduṣekhara* in fol. 246^{b}, et *Paribháshenduṣekhara* in fol. 27^{a}. lectores relegat.

स्वादिसंधिः fol. 59^{b}; हलंता नपुंसकलिंगाः 118^{b}; विभक्त्यर्थः 156^{b}; समासाश्रयविधयः 202^{b}; समासः 246^{b}. ॥ पूर्वार्धं ॥ भ्वादयः 269^{b}; तिङंतं संपूर्णं 310^{b}; कृदंतं 330^{a}; स्वरविधिः 393^{a}.

Codex intra annos 1762 et 1763 a Gaṇeṣamiṣra satis accurate exaratus est. (Wilson 197.)

365.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 454. Long. 11. Lat. 5. Lineae usque ad fol. 336. novenae, exinde denae.

Insunt in hoc codice majora *Laghuṣabdenduṣekharae* fragmenta. (B.) Foll. 1–399. pars prior usque ad finem prope capitis नञ्स्त्रजोरधिकार appellati continetur (= cod. A. fol. 229^{a}. 11). Foll. 400–428. de conjugatione ad finem prope capitis भ्वादयः (= cod. A. fol. 265^{a}. 1), foll. 429–454. de accentu ad finem prope फिट्सूत्राणां (= cod. A. fol. 360^{b}. 11).

Desiderantur folia १–९, २२४, et २६५–३२२.

Codex hoc seculo ineunte exaratus est. (Wilson 284.)

366.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 230. Long. 13. Lat. 5. Linn. 11–13.

A. Foll. 1–153. altera *Laghuṣabdenduṣekharae* pars fere integra continetur. Post fol. 85 (कृदंतं) folium unum desideratur, quod initium capitis Vedici continebat.

B. Foll. 154–230. duo fragmenta commentarii ad *Laghuṣabdenduṣekharam* a *Vaidyanátha Páyaguṇḍa* scripti, et *Sadasthimálá* appellati, continentur. Foll. 154–204. et textum et commentarium inde ab initio usque ad finem capitis परिभाषाप्रकरणं dicti exhibent. Auctor in prooemio haec:

नत्वा गुरूं वैद्यनाथः पायगुंडाख्यको वृतिं ।
सदस्थिमालां तनुते लघुशब्देंदुशेखरे ॥२॥

Foll. 205–230. sine textu commentarium ad eam partem praebent, qua de casuum usu agitur. In marginibus foliorum trium primorum inscriptio भा° का° invenitur, quod, nisi fallor, भावकारक vocem significat. Collatis locis compluribus, etiam hanc partem ad Nágeṣae librum explicandum scriptam esse reperi.

Codex exeunte seculo superiore exaratus est. (Wilson 195.)

367.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 309. Long. 10. Lat. $4\frac{1}{2}$.

Foll. 1–203. (linn. 9.) *Varadarájae* grammatica, *Madhyasiddhántakaumudí* appellata. (A.) Incipit:

नत्वा वरदराजः श्रीगुरून् भट्टोजिदीक्षितान् ॥
करोति पाणिनीयानां मध्यसिद्धान्तकौमुदीम् ॥१॥

In tres partes liber divisus est, quarum prima nomina (सुबंताः), secunda verba (तिङंताः), postrema derivatio et compositio tractantur. Adduntur capita duo de formis Vedicis et accentu. Capita singula haec:

संज्ञाप्रकरणं fol. 3^{b} = B. 94^{a}; स्वरसंधिः 7^{b} = 99^{a}; हल्संधिः 9^{b} = 102^{a}; विसर्गसंधिः 11^{a} = 103^{b}; अजंताः पुंलिगाः 18^{b} = 112^{a}; अजंताः स्त्रीलिंगाः 20^{a} = 113^{b}; अजंता नपुंसकलिंगाः 21^{b} = 115^{a}; हलंताः पुंलिंगाः 30^{a} = 124^{b}; हलंताः स्त्रीलिंगाः 31^{a} = 125^{a}; हलंता नपुंसकलिंगाः 32^{a} = 126^{a}; अव्ययानि 33^{a} = 127^{b}. ॥ इति सुबंतं ॥

परस्मैपदप्रक्रिया 48^{b} = 20^{b}; आत्मनेपदप्रक्रिया 54^{b}; भ्वादिः 57^{a} = 28^{b}; अदादिः 66^{a} = 40^{a}; जुहोत्यादिः 68^{b} = 43^{a}; दिवादिः 72^{b} = 48^{b}; स्वादयः 74^{a} = 50^{b}; तुदादिः 77^{a} = 55^{a}; रूधादिः 78^{b} = 57^{a}; तनादिः 79^{b} = 58^{b}; क्र्यादिः 81^{b} = 61^{a}; चुरादिः 84^{b} = 64^{b}; ण्यंतप्रक्रिया 86^{b} = 68^{a}; सनंतप्रक्रिया 89^{b} = 71^{a}; यङंतप्रक्रिया 91^{a} = 73^{b}; यङ्लुगंताः 92^{a} = 75^{a}; नामधातुप्रक्रिया 95^{b} = 79^{b}; आत्मनेपदप्रक्रिया 98^{b} = 83^{b}; पदव्यवस्था 99^{b} = 84^{a}; भावकर्मप्रक्रिया 102^{a} = 87^{a}; लकारार्थप्रक्रिया 105^{b}. ॥ इति तिङंताः ॥

कृत्यप्रक्रिया 108^{b}; कृत्प्रक्रिया 129^{a}; विभक्त्यर्थः 136^{b}; केवलसमासः 137^{a}; अव्ययीभावः 139^{b}; तत्पुरुषः 148^{b}; बहुव्रीहिः 154^{a}; द्वंद्वः 156^{a}; एकशेषः 157^{a}; समासांताः 158^{b}; अलुकस-

मासः 159^{b}; समासाश्रया विधयः 162^{b}; अपत्याधिकारः 166^{b}; चातुरर्थिकाः 170^{b}; शैषिकाः 175^{a}; प्राग्दीव्यतीयाः 176^{a}; ठगधिकारः 177^{b}; यतो विधिः 178^{a}; छयतोः पूर्णोऽवधिः 178^{b}; ठक्ठञोरधिकारः 179^{a}; नञ्स्नञोरधिकारः 180^{b}; मत्वर्थीयाः 185^{a}; प्राग्दिशीयाः 186^{a}; प्रागिवीयाः 189^{a}; तद्धितप्रक्रिया 192^{a}; द्विरुक्तिप्रक्रिया 193^{a}; स्त्रीप्रत्ययाः 198^{b}; वैदिकप्रक्रिया 202^{a}; स्वरप्रक्रिया 202^{b}.

Varadarája omnem grammaticae suae materiam e Bhaṭṭojis libro, Siddhántakaumudí, hausit, vel potius epitomen ejus fecit. Aphorismi ubique fere iisdem verbis explicantur atque a Bhaṭṭoji, ita tamen ut difficiliora omnia omittantur. In capitum dispositione hoc unum novatum est, quod compositio et derivatio secundaria non in fine partis primae collocatae sunt, sed in tertia. Excepta declinatione et conjugatione omnia brevissime tractantur. Omnino hoc propositum secutus est auctor, non ut perfectam rei grammaticae doctrinam traderet, sed ut facilem discentibus aditum ad literas Sanskriticas redderet, viamque ad scholae Pániníyae libros aperiret. *Mediam* hanc grammaticam appellavit, quo a Siddhántakaumudí et Laghukaumudí epitome, a semet ipso scripta, distingueret.

In fine haec leguntur: इति श्रीविटिकंठीरवरदराजभट्टकृता मध्यसिद्धांतकौमुदी समाप्त. Haec voluminis pars, anno 1794 Benaris a Lekhaka-Bráhmaṇa-Haragyána exarata est. Recentiore manu hoc additum est: शुक्लश्रीशीतलप्रसादस्येदं पुस्तकं काश्यां वरीवर्त्ति ॥ (WILSON 280^{a}.)

368.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 127. Long. 8½. Lat. 3½. Linn. 6–8.

Hoc codice duae *Madhyasiddhántakaumudís* partes continentur. (B.)

A. Foll. 91–127 (१–३७). *Subanta.* Haec pars exeunte seculo superiore exarata est.

B. Foll. 1–90 (१–९३). Pars secunda, qua conjugatio traditur. Antiquiore literatura, nisi fallor seculo superiore ineunte, haec pars exarata est, sed post folium १९. septem folia, paulum recentiore manu scripta, inserta sunt; folia २७–२९. et ultimum hujus partis folium desiderantur. (WALKER 199.)

369.

Foll. 92–106. (linn. 9–13.) His foliis *Madhyasiddhántakaumudís* tertiae partis capita duo prima continentur, de affixis primariis, kritya et krit appellatis, agentia. Folium १. deest. Incipit: इजादेः सनुमः (Siddh. Kaum. fol. 173^{b}. 13.) Desinit in praeceptis de formando gerundio, quod अम् syllaba terminatur.

Haec folia medio seculo superiore exarata sunt. (WALKER 137^{d}.)

370.

Opuscula duo. Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 27. Long. 16. Lat. 3½. Linn. 6.

Foliis 1–17. grammaticae Sanskriticae compendium, *Prabodhachandriká* appellatum, *Vaijanae* principi auctori tributum, continetur. Incipit: हरिहरगुरुभक्तः सर्व्वलोकानुरक्तः त्रिभुवनगतकीर्त्तिः कान्तिकन्दर्पमूर्त्तिः रणरिपुगणकालो वैजनक्षौणिपालो जयति जयति दाता सर्व्वकर्म्माधाता ॥१॥ चन्द्रा- (l. chandrá°)वतीवदनचन्द्रचकोरविक्रमादित्यभूपतनयो नयतत्त्ववेत्ता *Chauhána-vaṅṣatilaka[ḥ] paṭhanádhináthaḥ* राजा चिरं जयति वैजनदेवनामा ॥२॥ रामो मे भिहितं करोतु सततं रामं भजे सादरं रामेणापहृतं समस्तदुरितं रामाय दत्तं धनं रामात् मुक्तिरभीप्सिता सरभसं रामस्य दासो स्म्यहं रामे रज्जतु मे मनः करुणया भो राम मां पालय। श्रीमद्वैजनदेवेन रामभक्तिरतात्मना। इति चिन्तितमेकान्ते कदाचित् तिष्ठता मता (?) ।४।

Auctor, sive ille Vaijana, Vikramádityae filius, est, sive hoc nomine patronus grammatici cujusdam anonymi significatur, libellum in usum *Hirádharae* filii composuisse, et sententiis ad Rámachandram referentibus se illustrasse tradit: संसारांभोधितरणं रामनामानुकीर्तनं रामनामान्विता तस्मात्प्रक्रिया क्रियते (व्रियते MS.) मया ॥९॥ चिंतयन्निति निर्यातः क्रीडंतं श्रीहिराधरं। श्रीमान्वैजनभूपालो विलोक्येत्यब्रवीत्सुतं ॥११॥ दानेन दयया चैव युद्धेन निजकर्मणा। दानवीरो दयावीरो युद्धवीर इति श्रुतिः ॥१९॥ दधीचिर्दानवीरोऽभूद्दयावीरो शिविर्नृपः। *Hammíro* युद्धवीरोऽभून्निदर्शनममी त्रयः ॥२०॥ Fol. 3^{a}. प्रबोधचंद्रिका नाम रामचंद्रसमाश्रिता (fortasse ad Prakriyákaumudím alluditur)। अज्ञानतिमिरध्वंसकारिणी चित्तहारिणी ॥ बह्वः प्रक्रियाग्रंथाः संति चेत्संतु का क्षतिः। मालतीमधु लब्धापि मधुपानां मधु व्रतं ॥ Auctor, anushṭubh versibus usus, grammaticae elementa adumbrat, et sententiis brevibus illustrat. Incipit a casibus (fol. 3^{a}–5^{a}), procedit ad verba cum nominibus conjuncta, i. e. ad enuntiata simplicia, deinde de syntaxi nominum (कारक) separatim agit, postea de enuntiatis paulum ampliatis, de compositione (fol. 10^{b}), de suffixis secundariis (fol. 12^{b}), de suffixis primariis (fol. 14^{a}), denique combinatio et vocalium et consonantium (sandhi) tractatur.

Libellus hoc seculo ineunte exaratus est. (WILSON 147^{a}.)

371.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 39. Long. $13\frac{1}{2}$. Lat. $5\frac{1}{2}$.

Foll. 1–22. (linn. 9.) *Lingavișeshavidhis,* de substantivorum genere tractatus, *Vararuchi* auctori tributus. Incipit: पाशांकुशप्रभृतिभूषणभूषितांगीं सर्वांगरम्यरमणीयविचित्रवेषां ब्रह्मादिसेवितपदां कमनीयरूपां दुर्गां भजामि सततं त्रिपुरारिसेव्यां १ शब्दा बहुविधा लोके संति यद्यपि विस्तरात् तथापि केचिन्नद्यंते छात्रा भावत्कहेतवे २ जातिशब्दाः क्रियाशब्दा गुणशब्दास्तथापरे संज्ञाभेदा भवंत्यत्र संक्षेपादुच्यते विधिः ३ गौरश्वः पुरुषो हस्ती शकुनि(r)ब्राह्मणस्त्विति एधते शयते शेते भवतीत्येवमादयः ४ रक्तः श्वेतो वृंदः कृष्णः एवं डित्थकपित्थवत् पुंसि केचित्स्त्रियामन्ये क्लीबे केचिदुदीरिताः ५

Decem distichis praefatus, auctor octoginta regulas, Áryámetro scriptas, de substantivorum genere tradit, nullum ordinem certum secutus, sed promiscue genera varia tractans. Atque modo suffixorum rationem habet, velut regula XI. omnia substantiva in त्र desinentia, paucis exceptis, neutra esse dicuntur; modo synonyma conjunguntur; modo vocabula, eadem consonanti terminata, enumerantur etc. Neutiquam tanto nomine dignus est libellus. Suffixa eandem atque apud Páṇinim formam gerunt. Speciminis causa regulas nonnullas exscripsi:

यावान्कश्चित्त्रांतः शब्दोऽत्र नपुंसके हि बोद्धव्यः।
वर्ज्जं हि पुत्रमंत्रश्चित्रानेवं गरित्रं (?) च ॥११॥
विडवर्णा स्त्री ज्ञेया मात्रावीथ्यौ च नीविभेर्यौ च।
मंजूषा गंडूषा मूषा परिषद्गुहा चैव ॥६५॥
दर्पणमृदंगजठराः पुंस्युक्ताः कुंतकुतुपधूमाश्च।
व्रातहृददंडांकुशकटाक्षसंग्रामविटपाश्च ॥७१॥

Ad definiendam opusculi aetatem sextum prooemii distichon respiciendum est, quo auctor fontes suos indicavit:

Dṛishṭá *Jaiminikoshasútrarachaná, Kátyáyaníyaṁ* tathá,
Vyásíyaṁ, Kavișankaraprabhṛitibhir yad bháshitaṁ nișchayát,
Yach *chánandakavipravírarachitaṁ,* baddhaṁ cha yad *Daṇḍiná,*
Yad *Vátsyáyana-Ṣásvatádikathitaṁ,* kurve 'bhidhánádbhutam.

Quodsi prooemium ab aphorismorum auctore profectum est, Vararuchim *nostrum,* qui Ṣankaram, Ánandam et Daṇḍinem laudet, ad Bhojae licet tempora relegabimus, non vero eundem esse existimabimus, cujus de genere libro Amara usus esse dicitur. Hoc pro certo haberi potest, aphorismos tales, quales in libro nostro legantur, jam ante seculum XIII. innotuisse.

Commentarius, qui inde a regula XI. additus est, a quo compositus sit, non constat. Plerumque nihil aliud continet, nisi substantivorum per synonyma explicationem. Ad restituendum autem sútrarum textum satis utilis erit. De aetate ejus certius fortasse judicium ferri poterit, quum disticha tria, quae ad regulas 14. 16. 23. citantur, unde desumta sint, repertum erit. Sunt vero haec:

वसंते शीतभीतेन कोकिलेन वने रुतं।
अंतर्जलगताः पद्माः श्रोतुकामा इवोत्थिताः॥

नेहागमोऽस्ति शलभस्य न मारुतस्य स्नेहक्षयोऽपि न भवेत्प्रथमे प्रदोषे।
अव्यक्तवस्तुपुरुषप्रतिबोधितेन पारावतेन पतता कृतमंधकारं॥

जघनाभरणे स्त्रीणां करिणां मध्यबंधने।
अवस्थासु च हर्म्याणां नित्यं कक्षा व्यवस्थिता॥

In fine libri haec leguntur: इति श्रीमदखिलवाग्विलासमंडितसरस्वतीकंठाभरणानेकविशरणश्रीनरपतिसेवितविक्रमादित्यकिरीटकोटिनिघृष्टचरणारविंदाचार्यवररुचिविरचितो लिंगविशेषविधिः समाप्तः॥

Apographon nostrum e codice non accurato, qui nunc in Museo Soc. As. Calcuttensis asservatur, anno 1821 transscriptum est. (Wilson 256^{b}.)

372.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 327. Long. $11\frac{1}{2}$. Lat. 9. Linn. 19.

Inest in hoc codice pars prior *Mádhavíyadhátuvṛittis,* quo libro *Sáyaṇa* radicum collectionem commentario uberrimo illustravit. Librum a Sáyaṇa ipso conscriptum et Mádhavae fratri dedicatum esse, e disticho 13. praefationis apparet: तेन मायणपुत्रेण सायणेन मनीषिणा। आख्यया माधवीयेयं धातुवृत्तिर्विरच्यते॥ Praemissa longiore de verborum conjugatione dissertatione, radices singulas ita percenset, ut grammaticorum antiquiorum opiniones laudet, conjugationis formas principales enumeret, derivata a radicibus facta, quatenus in libris Páṇiníyis leguntur, plurima afferat. De auctoribus a Sáyaṇa citatis Westergaard in libro 'Radices linguae Sanscritae' inscripto optime disseruit.

Radices hoc volumine tractatae hisce in foliis reperiuntur. भू inde a 1. ad 48^{a}; एध 48^{a}; स्पर्ध 50^{a}; गाधृ 52^{a}; बाधृ 53^{b}; नाधृ 54^{a}; दध 58^{a}; स्कुदि 59^{b}; श्विदि 60^{a}; वदि 60^{a}; भदि 60^{b}; मदि 60^{b}; स्पदि 61^{a}; क्लिदि 61^{a}; मुद 61^{b}; दद 62^{b}; ष्वद स्वर्द 63^{a}; उर्द 64^{a}; कुर्द खुर्द गुर्द गुद 64^{a}; षूद 64^{b}; ह्राद 65^{a}; ह्लादी 65^{b}; स्वाद 65^{b}; पर्द 65^{b}; यती 66^{a}; जुतृ 66^{a}; विथृ वेथृ 66^{b}; श्रथि 66^{b}; ग्रथि 67^{a}; कत्थ 67^{a}; अत 67^{a}; चिती 69^{a}; च्युतिर् 69^{b}; श्च्युतिर् 70^{a};

मन्थ 70^{b}; कुथि etc. 71^{a}; पिथ 71^{b}; षिधू 73^{a}; खादृ 74^{b}; खद 74^{b}; बद 75^{a}; गद 75^{a}; रद 76^{a}; णद 76^{a}; अर्द 76^{b}; नर्द गर्द 77^{a}; तर्द 77^{a}; कर्द 77^{a}; खर्द 77^{a}; अति अदि 77^{b}; इदि 78^{b}; बिदि 78^{b}; गडि 79^{a}; णिदि 79^{a}; टुनदि 79^{b}; चदि 79^{b}; त्वदि 80^{a}; कदि etc. 80^{a}; क्लिदि 80^{a}; शुन्ध 80^{b}; शीकृ 80^{b}; लोकृ 81^{a}; श्लोकृ 81^{a}; द्रेकृ ध्रेकृ 81^{b}; रेकृ 81^{b}; सेकृ etc. 81^{b}; शकि 82^{a}; अकि 82^{a}; वकि 82^{a}; मकि 82^{a}; कक 82^{b}; कुक वृक 82^{b}; चक 83^{b}; ककि etc. 83^{b}; लघि 84^{b}; अघि etc. 84^{b}; मघि 84^{b}; राघृ etc. 84^{b}; द्राघृ 85^{a}; श्लाघृ 85^{a}; फक्क 85^{a}; तक 85^{b}; तकि 85^{b}; बुक्क 85^{b}; कख 85^{b}; ओखृ etc. 86^{a}; शाखृ श्लाखृ 86^{b}; उख etc. 86^{b}; त्वगि 89^{b}; युगि etc. 89^{b}; घग्घ 89^{b}; मघि 89^{b}; शिघि 89^{b}; वर्च 89^{b}; षच 90^{b}; लोचृ 90^{b}; शच 91^{a}; श्वच श्वचि 91^{a}; कच 91^{a}; कचि काचि 91^{a}; मच मुचि 91^{a}; मचि 91^{a}; पचि 91^{b}; ष्टुच 92^{a}; ऋज 92^{b}; ऋजि भृजी 93^{a}; एजृ etc. 93^{b}; ईज 94^{b}; शुचादयः (Dhátup. 7, 1–79). 94^{b}–109^{b}; अट्टादयः (Dhátup. 8, 1–37). 110^{a}–114^{a}; शौट्रादयः (Dhátup. 9, 1–79). 114^{a}–123^{b}; तिप्रादयः (Dhátup. 10, 1–31). 123^{b}–129^{b}; गुप्वादयः (Dhátup. 11, 1–43). 129^{b}–133^{a}; घिण्यादयः (Dhátup. 12, 1–10). 133^{a}–138^{b}; अणादयः (Dhátup. 13, 1–31). 138^{b}–146^{a}; अयादयः (Dhátup. 14, 1–39). 146^{a}–152^{b}; मव्यादयः (Dhátup. 15, 1–92). 152^{b}–169^{b}; धुक्षादयः (Dhátup. 16, 1–50). 169^{b}–177^{b}; घुषिरादयः (Dhátup. 17, 1–89). 177^{b}–192^{a}; द्युतादयः (Dhátup. 18, 1–23). 192^{a}–197^{b}; घटादयः (Dhátup. 19, 1–83). 197^{b}–214^{a}; ज्वलादयः (Dhátup. 20, 1–30). 214^{a}–229^{a}; हिक्कादयः (Dhátup. 21, 1–31). 229^{a}–238^{b}; भृञादयः (Dhátup. 22, 1–73). 238^{b}–282^{b}; गुपादयः (Dhátup. 23, 1–41). 282^{b}–327^{a}.

Codex noster, anno videtur 1813 exaratus, e codice E. I. H. 154. descriptus est. Quod quum aliis rebus probari potest, tum duobus ultimis foliis inspectis. Quum enim in Colebrookii exemplari loci nonnulli casu attriti essent, scriba iisdem locis lacunas reliquit.

De codice Berolinensi cf. Weber Catal. p. 222. (WILSON 201.)

373.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 134. Long. 11. Lat. 8. Linn. plerumque 8.

Hoc codice *Dhátupáṭhaḥ Páṇiníyas*, radicum Sanskriticarum, e *Páṇinis* systemate dispositarum, recensio continetur. Incipit:

श्रीगणेशाय नमः। :। धातुपाठः गतिः चलनं ज्ञानं च ॥
सर्वे गत्यर्थाः ज्ञानार्थाः
अनुबंधः। धातुः। अनुबंधः। धातोः अर्थः।

.० । भू । ० । सत्तायाम् उदात्तः परस्मैभाषः

० । एध । अ । वृद्धौ

Plerumque haec radicum collectio cum Siddhántakaumudí et Mádhavíyavṛitti consentit, et nisi omnia me fallunt, e Sáyaṇae libro excerpta est. Sed hoc sibi propositum habuisse videtur librarius, ut quam largissimam radicum copiam exhiberet, vel in ea re Sáyaṇam secutus, qui raro, quoties radicis alicujus forma vel significatio in dubium vocatur, ipsi quae vera videatur, dijudicare audet. Sed paucis exemplis hanc de libri nostri origine opinionem confirmandam puto. Radici षच (Dhátup. 6, 2.) Westergaard auctore ab omnibus aspergendi sensus (सेचने) tribuitur, 'Sk. sola excepta, quae vim quoque colendi addit.' Eadem explicatio in codice nostro, et apud Sáyaṇam[1] reperitur. Radices वल वल्ल (Dhátup. 14, 20.) ab aliis संवरणे explicantur, codex noster, Sk. et Mádh. संचरणे च addunt. वर्ह वल्ह (Dhátup. 16, 40.) परिभाषणहिंसाच्छादनेषु iidem tres contra reliquos. Sed etiam explicationes interdum additas et haec collectio et Bhaṭṭojis e Sáyaṇae libro mutuum sumsisse videntur. Cf. शुच्यी अभिषवे (Dhátup. 15, 6.), ubi

Sáy. अवयवानां शिथिलीकरणं सुधायाः संधानं वाभिषवः
Sk. अवयवानां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं वाभिषवः स्नानं च
Cod. अवयवानां शिथिलीकरणं सुनयाः संधानं वाभिषवः etc.

Fol. 71^{a}. अदादयः incipiunt; fol. 76^{a}. लुग्विकरणा अदादयः।; fol. 78^{a}. समाप्ताः श्लुविकरणा जुहोत्यादयः; fol. 87^{b}. श्यन्विकरणा दिवादयः; fol. 91^{a}. नुविकरणाः स्वादयः; fol. 101^{a}. शविकरणास्तुदादयः; fol. 102^{b}. श्नविकरणा रुधादयः; fol. 103^{b}. उविकरणास्तनादयः; fol. 108^{a}. श्नाविकरणाः क्र्यादयः. Deinde usque ad finem radices classis decimae recensentur.

Codex anno 1755 exaratus esse dicitur, mihi vero literatura recentiorem aetatem prodere videtur. (WILSON 392.)

374.

Folia palmarum 96. Lit. Bengal. Long. $13\frac{1}{2}$. Lat. $1\frac{1}{4}$. Linn. usque ad folium 6. 2. postea 3.

Insunt grammaticae, *Kátantra* appellatae, aphorismi, sine commentario. Incipit: सिद्धो वर्णसमाम्नायः ॥ तत्र चतुर्दशादौ स्वराः ॥ दश समानाः ॥ तेषां द्वौ द्वावन्योन्यस्य सवर्णौ ॥ पूर्वो ह्रस्वः ॥ परो दीर्घः ॥ स्वरो [ऽ]वर्णवर्ज्जो नामी ॥

---

[1] Sáyaṇa: षच सेचने । अयं सेवनार्थोऽपि । तथा च त्वय एनां महिमानः सचंत इत्यत्र क्षुरभट्टभास्करीययोः (पुरभट्ट° codex alius) । सचंत सेवंत इति निरुक्ते च । सक्तुः । सचत इति सेवमानस्येति । etc.

Singulae partes hae: 1. De *sandhi* capita (páda) quinque fol. 5^b. 2. De declinatione capita tria fol. 12^a. Aphorismus primus: धातुविभक्तिवर्जमर्थवल्लिंगं ॥ 3. De casuum constructione caput unum fol. 14^a. Aph. pr.: अव्ययीभावादकारांताद्विभक्तीनाममपंचम्याः ॥ 4. De compositione fol. 15^a. Incipit: नाम्नां समासो युक्तार्थः ॥ तत्स्था लोप्या विभक्तयः ॥ 5. De suffixis secundariis fol. 20^a. Incipit: वाणपत्ये ॥ 6. De verbo capita octo fol. 37^b. Incipit: अथ परस्मैपदानि ॥ नव पराख्यात्मनेपदे ॥ त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः ॥ 7. De suffixis primariis *krit* appellatis capita 6. fol. 55^a. Incipit: सिद्धिरिज्वद्ञ्णानुबंधे ॥

Hoc loco grammatica finiri, et quae sequuntur, pro appendice seriore puto tempore addita (pariṣishṭa) videntur. 1. *Ṣikshásútram* fol. 55^b. de literarum pronuntiatione. 2. *Balábalasútram* fol. 57^a. praecepta sibi repugnantia in hac grammatica si occurrerint, quidnam validius sive invalidius habendum sit, definitur. 3. *Paribháshásútram* fol. 60^a. generalia de regulis hac grammatica traditis recte intelligendis et usurpandis praecepta. 4. *Nyáyasútram* fol. 60^b. similia praecepta, quae pleraque jam in capite secundo (balábalavidhi) occurrunt. 5. *Bhásyasútram* fol. 63^a. de formarum grammaticarum significatione. 6. *Sandhiprakaraṇam* fol. 68^a. 7. *Námaprakaraṇam* fol. 71^a. de declinatione anomala. 8. *Kárakaprakaraṇam* fol. 75^a. de casuum constructione. 9. *Shatvaprakaraṇam* fol. 77^a, quibus conditionibus *s* in *sh* mutetur. 10. Iti Kátantrapariṣishṭe *ṇatvaprakaraṇaṁ* samáptaṁ fol. 78^a. de *n* literae in *ṇ* mutatione. 11. *Stryddhikárasútram* fol. 81^b. de generis feminini terminationibus. 12. *Samásapádas* fol. 87^a. de compositione. In fine haec subscriptio legitur: इति सद्वैद्यमहामहोपाध्याय *Ṣrípatidatta* विरचितायां कातन्त्रपरिशिष्ट समासःपादः समाप्तः ॥ 13. Sequuntur usque ad finem quinque de *suffixis uṇádicis* capita, eodem regularum ordine atque qui scholae Páṇiníyae proprius est, plurimis tamen mutationibus et additamentis factis.

Hac enumeratione singulas grammaticae partes certa quadam satisque justa ratione dispositas esse vides. Regulae ipsae vel sine commentario perspicuae sunt, neque ea brevitate et obscuritate laborant, quibus Páṇini ejusque schola studuerunt. Literae auxiliares (anubandha) rarissime usurpantur. Aphorismi haud pauci anushṭubh metro compositi sunt.

Kátantragrammaticae aphorismos a *Sarvavarman* compositos esse Trilochanadása significare videtur. Haec enim ille dum primum Durgasinhae distichon explicat: 'Nanv *íshattantram* (= Kátantram) *Jayadevádiproktam* apy astíty áha: *Ṣárvavarmikam* iti. *Ṣarvavarmácháryeṇa* yat kṛitaṁ tat *Ṣárvavarmikam* iti; krítáditvád ikaṇ. Nanu yadi vyákhyánaṁ vṛittigranthaḥ, tat kathaṁ Ṣárvavarmikakṛitam, idáníṁ *Durgasiṅhena* kriyamáṇatvát? Satyam etat. Kiṁ tu *Ṣarvavarmakṛitasútrasambandhád* vyákhyánam api *Ṣárvavarmikam* uchyate[1].' Quamquam hoc potius e versu illo concludendum videtur, Durgasinham commentario a Sarvavarmane scripto usum esse.

Codex intra annos 1810–1815 videtur exaratus esse. (Wilson 15.)

375.

Folia 18–27. (linn. 6.) *Durgasinhae* ad Kátantram commentarii initium, quo quinque de *sandhi* capita explicantur. Auctor hoc uno disticho praefatur: देवदेवं प्रणम्यादौ सर्वज्ञं सर्वदर्शिनं । कातन्त्रस्य प्रवक्ष्यामि व्याख्यानं सार्ववर्म्मिकं ॥

Haec voluminis pars post annum 1810 exarata est. (Wilson 147^b.)

376.

Tres foliorum palmeorum fasciculi. Lit. Bengal. Long. 15. Lat. 1. Lineae plerumque binae, rarius ternae.

Durgasinhae ad Kátantragrammaticam commentarius.

I. Foll. 99. Iti Daurgasinhyáṁ vṛittau námni chatushṭaye tṛitíyaḥ pádaḥ fol.36^a; Kárakaḥ pádaḥ fol.56^b; Samásaḥ pádaḥ fol. 74^b; Taddhitaḥ pádaḥ fol. 99^a.

II. Foll. 103. Ákhyáte prathamaḥ pádaḥ fol. 15^b; dvitíyaḥ fol. 31^b; tṛitíyaḥ fol. 40^a; chaturthaḥ fol. 57^b; panchamaḥ fol. 65^b; shashṭhaḥ fol. 82^a; saptamaḥ fol. 91^b; ashṭamaḥ fol. 103^a.

III. Foll. 112. Incipit: वृक्षादिवदमी रूढाः कृतिनालंकृताः कृतः । *Kátyáyanena* ते सृष्टा विबुद्धिप्रतिबुद्धये ॥ Kṛitsu prathamaḥ pádaḥ fol. 28^a; dvitíyaḥ fol. 43^b; tṛitíyaḥ fol. 67^a; chaturthaḥ fol. 85^a; panchamaḥ fol. 112^a.

Durgae commentarius brevis et perspicuus est. De codicibus Parisiacis cf. Hamilton, p. 67.

Codex anno 1814 nitide exaratus est. (Wilson 14.)

377.

Tres foliorum palmeorum fasciculi. Lit. Bengal. Long. 15. Lat. $1\frac{1}{2}$. Linn. 3–5.

Inest *Kátantravṛittipanjiká*, commentarius ad Dur-

[1] Eandem rem alii Trilochanadásae loci subjiciunt: एतदेव बालैरुद्घुष्यते । चं शे सूत्रमिदं व्यर्थं यत्कृतं शर्ववर्मणा । तस्योत्तरपदं ब्रूहि यदि वेत्सि कालापकं ॥ Sive: *Tádarthye* ॥ ननु तादर्थ्ये इति कथमिदमुच्यते । न खल्वेतच्छर्ववर्मणः सूत्रमस्तीति । सत्यं । संप्रदान एवेयं चतुर्थी etc. etc.

gasinhae Kátantraaphorismorum explicationem a *Trilochanadása* compositus.

I. Foll. 63. Commentarius ad quinque capita de *sandhi* agentia. Incipit: प्रणम्य सर्वकर्त्तारं सर्वदं सर्ववेदिनं सर्वीयं सर्वगं सर्वं सर्वदेवनमस्कृतं[1]। दुर्गसिंहोक्तकातन्त्रवृत्तिदुर्गपदान्यहं विवृणोमि यथाप्रज्ञमज्ञसंज्ञानहेतुना ॥

II. Foll. 150. Inde a nominum declinatione usque ad finem suffixorum *taddhita*. A. Declinatio. Prathamaḥ pádaḥ fol. 28ᵃ; dvitíyaḥ fol. 48ᵃ; tritíyaḥ fol. 66ᵃ. B. Káraka fol. 93ᵃ. C. Samása fol. 119ᵃ. D. Taddhita fol. 149ᵃ.

III. Foll. 154. De verbo. Prathamaḥ pádaḥ fol. 21ᵃ; dvitíyaḥ fol. 64ᵇ; tritíyaḥ fol. 84ᵇ; chaturthaḥ fol. 105ᵃ; panchamaḥ fol. 115ᵃ; shashṭhaḥ fol. 136ᵃ; saptamaḥ fol. 142ᵃ; ashṭamaḥ fol. 154ᵇ.

Trilochanadása ante Vopadevae aetatem vixit, siquidem Kávyakámadhenu liber ab hoc grammatico compositus est. Praeterea a Viṭṭhalácharya et aliis recentioris aevi auctoribus citatur. Ipse *Jinendrabuddhim* saepius laudat, passim *Jayádityam* et *Bhaṭṭam* grammaticos ab eo memoratos reperi, in prooemio vero Ṣiṣupálavadham et Kádambarím.

De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 67; de Berolinensi Weber Catal. p. 220.

Fasciculus I. et III. in hujus seculi initio, secundus medio seculo superiore a Mukundaṣarman exarati sunt. (Wilson 11.)

378.

Foll. 116–120. (linn. 16.) Fragmentum *Dhátupáṭhae*, radices secundum *Hemachandrae* systema digestas et constitutas continentis. Folia १. २. desiderantur. Radices in decem classes divisae sunt, quae eadem atque quae a Páṇini usurpantur, nomina gerunt, *anubandhae* vero omnino differunt, rarius significationes.

In fine haec leguntur: इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रानुस्मृतेष्वुरादयो णितो धातवः ॥ संपूर्णं श्रीआदिसूत्रः ॥

Haec folia praestantissima seculi septimi decimi exeuntis literatura exarata sunt. (Walker 168ᵈ.)

379.

Foll. 63–82. (linn. 18–20.) His foliis *Dhátupáṭhas*, radicum collectio ad *Hemachandrae* grammaticam pertinens, continetur, a *Puṇyasundara* ordine alphabetico disposita. Incipit: प्रणम्य परमाधीशं पुण्यसुंदरधीमता । धातूनां गणसेडादिव्यक्तिबोधाय तन्यते ॥

[1] Hac *sarva* vocabuli repetitione nemo est qui ad Sarvavarmaṇem alludi non videat.

Radices secundum literas finales, adjectis syllabis auxiliaribus (anubandha), dispositae sunt. Significationes radicibus tributae maximam partem cum schola Páṇiníya consentiunt. Totus radicum numerus esse 1981 perhibetur.

Haec folia anno 1776 a Bhúdeva exarata sunt. (Walker 161ᵇ.)

380.

Foll. 107–114. (linn. 22.) *Vibhramasútra*, implicationis aphorismi, *Hemachandrae* auctori tributi, cum commentario, quem *Guṇachandra, Devasúris* discipulus, *Kakvalla* auctore, composuit.

Commentarius incipit: निखिलजगदेकशरणं । भव्यांभोरुहविकाशनपटिष्टं । मोहांधकारभिदुरं । श्रीवीराक्कं परं नौमि ॥१ ऋषभाद्यान् स्तवीम्यन्यान् । विघ्नसंघातघातकान् । सुरासुरनराराध्यान् । मुक्तिमार्गप्रकाशकान् ॥२ यस्याः स्मरणमात्रेण । प्रगल्भंते विपश्चितः । परोपकारकर्त्रीं तां । वंदे वाणीं वरप्रदां ॥३ सकलभुवनैकतिलकः । कुमतध्वांतकषणैकदक्षतमः । नित्योदितः स्थिरतरो । जयति श्रीदेवसूरिरविः ॥४ सुखप्रबोधिका वृत्ती । रूपसिद्धिसमन्विता । सिद्धहेमानुसारेण । क्रियते तत्वविभ्रमे ॥५॥

Textus distichis 21. constat, varia vocabula continentibus, ejus generis pleraque, quae aut substantiva, aut verbi forma quaedam recondita, aut compositum insolitum esse possint. Ad exercenda igitur puerorum ingenia et grammaticam inculcandam libellus scriptus est, proximeque versus ludimagistrorum jucundissimos in memoriam revocat tales, quales lepidissimi illi: 'Si transire velis maris undas, utere velis;' 'Oras mundus habet: nox horas: si petis, oras.' Specimini haec erunt: कस्य धातोस्तिबादीनामेकस्मिन्प्रत्यये स्फुटं । परस्परविरुद्धानि रूपाणि स्युस्त्रयोदश ॥१॥ i. e. avágaridhvam, avágarídhvam, etc. अग्निभ्यः पार्थिवेभ्यश्च (i. e. párthiva-ibhyaḥ) प्रथमांतं पदद्वयं । एषेति नैतदावंतं श्वानस्येति च साधुता ॥२॥ अस्यन्निति न शत्रंतं व्याघ्रा इत्यस्य चैकता । बहुत्वं च तथैतेषामसुमैषोऽहरेव च ॥१२॥ अध्याधयोऽसमस्तं स्याद्ये येषां चक्रिरे पदं (ye yesháṁ chakrire = yeyesháṁchakrire, i. e. valde adnitebantur) । अक्षे पयस्तया चान्यदक्षे वयममी वयं (i. e. akshepayaḥ, akshevayam, amívayam) ॥२१॥

In fine Guṇachandra haec addit, quae paucis emendatis exscripsi: अमुना प्रकारेण विषमप्रयोगान्पर्यनुयुज्य पृच्छ्यमाना अननुसृतप्रस्तुतग्रंथसरणयः कतिपये प्रतिहतप्रतिभाविशेषत्वेनोत्तरमलभमानाः संतः प्रस्रवंति स्वेदबिंदून् । स्वीकुर्वंति जृंभां । आनंदंति निद्रामुद्रां । जल्पंति किंचित्तथाविधाभिधेयशून्यं । निरीक्षंते हरितः । पश्यंत्यंतरिक्षं । विलोकयंति च भूयो भूयः सर्व[स]हा वयमिति । तथा चोक्तं सुगृहीतनामधेयैः Ṣrí-*Siddhasenadivákarapádaiḥ* ।

खेदं समुद्वहति जृंभणमातनोति
निद्रायते किमपि जल्पति वस्तुशून्यं ।
आशा विलोकयति खं पुनरेव धात्रीं
भूताभिभूत इव दुर्विदकः सभायां ॥
इति ज्ञात्वा एतदनुसारि चेतो विधेयमित्यलं प्रसंगेन ॥
अकारि गुणचंद्रेण वृत्तिः स्वपरहेतवे ।
देवसूरिक्रमांभोजचंचरीकेण सर्वदा ॥१॥
कृत्वेत्थं रचनां पुण्यं यन्मयाप्तं सुनिर्मलं ।
पारं शब्दोदधेस्तेन सर्वदा जनविप्रियात् (°नइप्रि° MS.) ॥२॥
मयात्र मतिमांद्याद्यत्किंचिदूचेऽयथातथं ।
प्रसादबुद्धिमाधाय शोध्यं तच्छब्दवेदिभिः ॥३॥
षट्तर्ककर्कशमतिः कविचक्रवर्ती
शब्दानुशासनमहांबुधिपारदृश्वा ।
शिष्यांबुजप्रकरजृंभणचित्रभानुः
कक्कल्ल एव सुकृती जयति स्थिरायां ॥४॥

Subscriptio haec: इति पंडितपुंडरीकेण । श्रीकक्कलोपदेशेन तत्त्वप्रकाशकवृत्तिः । श्रीदेवसूरिपादपद्मोपजीविना गुणचंद्रेण स्वपरोपकारार्थं श्रीहेमचंद्रव्याकरणाभिप्रायेण प्रणायि ॥

Haec folia praestantissima seculi sexti decimi literatura exarata sunt. (WALKER 168^b.)

381.

Foll. 79–96. (linn. 8.) Grammaticae *Sárasvatí prakriyá* appellatae aphorismi. Incipit: ओं नमः श्रीभारत्यै ॥ अ इ उ ऋ ऌ समानाः ॥ ह्रस्वदीर्घप्लुतभेदाः ॥ सवर्णाः ॥ ए ऐ ओ औ संध्यक्षराणि ॥ उभये स्वराः ॥ अवर्णो नामिनः ॥

Folium unum in fine deest. De codicibus Berolinensibus cf. Weber Catal. p. 219.

Haec folia seculo septimo decimo exarata sunt. (WALKER 201^f.)

382.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 209. Long. 10. Lat. $4\frac{1}{2}$.

Foll. 1–154. (linn. 12.) *Anubhútisvarúpae* ad *Sarasvatísútra* commentarius. (A.) Incipit: प्रणम्य परमात्मानं । बालधीवृद्धिसिद्धये ॥ सारस्वतीमृजुं कुर्वे । प्रक्रियां नातिविस्तरां ॥१॥ इंद्रादयोऽपि यस्यांतं न ययुः शब्दवारिधेः ॥ प्रक्रियां तस्य कृत्स्नस्य क्षमो वक्तुं नरः कथं ॥२॥

Liber in partes tres divitur, quarum *prima* leges euphonicae, declinatio, casuum usus, compositio, derivatio secundaria; *secunda* conjugatio; *tertia* derivatio primaria tractantur. Capita singula haec:

I. संज्ञाप्रक्रिया, de terminis technicis, fol. $3^b = B. 2^a$; स्वरसंधिः, de combinatione vocalium, fol. $6^a = 3^b$; प्रकृतिभावः, quibus conditionibus vocales contiguae non mutentur, definitur, fol. $6^b = 3^b$; व्यंजनसंधिः (हसंधिः), de mutatione consonantium contiguarum, fol. $8^a = 5^a$; विसर्गसंधिः, de mutatione *s* finalis, fol. $10^b = 5^b$; स्वरांताः पुंलिंगाः, de declinatione nominum masculinorum, quae vocali finiuntur, fol. $18^a = 11^a$; स्वरांताः स्त्रीलिंगाः, de ejusdem generis femininis, fol. $21^b = 12^b$; स्वरांता नपुंसकलिंगाः, de ejusdem generis neutris, fol. $23^a = 14^a$; हसांताः पुंलिंगाः, de nominibus masculinis consonanti terminatis, fol. $34^a = 19^a$; हसांताः स्त्रीलिंगाः, de ejusdem generis femininis, fol. $35^b = 20^a$; हसांता नपुंसकलिंगाः, de ejusdem generis neutris, fol. $36^b = 20^b$. Iis quae sequuntur de declinatione pronominum त्वं et अहं agitur, tum conjunctiones, adverbia, praepositiones enumerantur, fol. $39^b = 22^a$; स्त्रीप्रत्ययाः, de generis feminini terminationibus, fol. $42^b = 23^b$; कारकप्रक्रिया, de casuum usu, fol. $46^b = 26^a$; समासप्रक्रिया, de compositione, fol. $53^a = 30^a$; तद्धितप्रक्रिया, de suffixis secundariis, fol. $60^b = 34^b$. ॥ प्रथमा वृत्तिः संपूर्णा ॥

II. Incipit: लक्ष्मीनृसिंहं प्रणिपत्य काश्यां वुधांश्च पद्माकरभट्टमुख्यान् ॥ सारस्वतीयां च तिगंतवृत्तिं (tib°) क्रमाल्लिखेयं गणपप्रसादात् ॥१॥ इत्यब्विकरणा भ्वादयो धातवः, de conjugatione prima, fol. $81^b = 52^b$. In singulis conjugationibus verba aut activa (*parasmaipadin*), aut media (*átmanepadin*), aut in utroque genere declinata (*ubhayapadin*) seorsim enumerantur. लुग्विकरणा अदादयो धातवः, de conjugatione secunda, fol. $89^a = 58^b$; लुग्विकरणा ह्वादयः, de conjugatione tertia, fol. $92^a = 61^a$; यविकरणा दिवादयो धातवः, conjugatio quarta, fol. $93^b = 62^b$; नुविकरणाः स्वादयः, conjugatio quinta, fol. $95^a = 64^a$; नम्विकरणा रुधादयः, conjugatio septima, fol. $96^a = 64^b$; उब्विकरणास्तनादयः, conjugatio octava, fol. $96^b = 65^b$; अविकरणास्तुदादयः, conjugatio sexta, fol. $98^b = 66^b$; नाविकरणाः क्र्यादयः, conjugatio nona, fol. $100^a = 67^b$; चुरादिप्रक्रिया, conjugatio decima, fol. $100^b = 68^a$; ण्यंतप्रक्रिया, de causalibus, fol. $106^b = 70^a$; सन्प्रक्रिया, de desiderativis, fol. $111^a = 71^b$; यङ्प्रक्रिया, de intensivo cum *ya*, fol. $116^a = 72^b$; यङ्लुगंतप्रक्रिया, de intensivo sine *ya*, fol. $118^b = 73^a$; नामधातुप्रक्रिया, de denominativis, fol. $121^a = 74^a$; आत्मनेपदव्यवस्था, de usu generis medii, fol. $122^a = 75^a$; भावकर्मप्रक्रिया, de intransitivis et de genere passivo, fol. $126^a = 77^a$; दशलकारार्थाः, de temporum usu, fol. $126^b = 77^b$. ॥ द्वितीया वृत्तिः ॥

III. Incipit: निजजनैर्विधिना निखिलापदो । झटिति यो विनिवर्त्तयति स्मृतः ॥ जलधिजापरिरंभणलालसो । नरहरिः कुरुतां जगतां शिवं ॥१॥ अथ कृदंतप्रक्रिया निरूप्यते, de variis suffixis primariis; निष्ठाधिकारः, de participiis, *ta* et *tavat* termi-

natis, fol. $139^b = 85^b$; शीलाधिकारः, suffixa, quibus aptitudo ad aliquid faciendum indicatur, fol. $144^a = 88^b$; उणादयः, suffixa, quae nullo temporis respectu habito derivationi primariae inserviunt, fol. $147^a = 90^b$; भावाद्यधिकारः, de suffixis, quae statum aliquem similiaque exprimunt, fol. $149^a = 92^b$; कृत्यप्रक्रिया, de participiis fut. pass., fol. $150^b = 94^a$; स्त्र्यधिकारः, de formatione abstractorum femininorum, fol. $152^a = 94^b$. Denique de gerundiis agitur. ॥ तृतीया वृत्तिः ॥

Sarasvatísútrarum auctor quum grammaticam tironum in usum componere vellet, in rerum dispositione a Páṇini differt, eamque fere viam ingressus est, quam Rámachandra, Vopadeva, alii secuti sunt. Terminis technicis utitur quidem, rarius tamen quam aut schola Páṇiníya aut Vopadeva. Literae auxiliares, ubi adhibentur, pleraeque a Páṇini mutuum sumtae, accentum indicantes omissae sunt. Literae eodem atque a Vopadeva ordine dispositae sunt:

अ	इ	उ	ऋ	ऌ	ए	ऐ	ओ	औ
ह	य	व	र	ल				
ञ	ण	न	ङ	म				
झ	ढ	ध	घ	भ				
ज	ड	द	ग	ब				
ख	फ	छ	ठ	थ				
च	ट	त	क	प				
श	ष	स						

Quare e. g. हस omnes consonantes, झभ omnes aspiratas medias, जब omnes medias comprehendit. Casuum et verbi terminationes ut apud Vopadevam significantur. Saepissime tamen varia suffixa sine literis auxiliaribus traduntur.

Anubhútisvarúpa primus locupletem horum aphorismorum commentarium videtur scripsisse, solusque ipse scholiastas reperisse. Leges euphonicae ab eo breviter tractantur, praecepta ad exempla pauca pertinentia suo quaeque loco adjunguntur. Ita in nominibus et verbis ubi specimen quoddam declinandi causa propositum est, omnes regulae euphonicae ad rem absolvendam necessariae deinceps afferuntur. Vedicae formae passim memorantur, neque tamen post partem primam. In conjugationibus singulis verbi unius formae enumerantur, tum ea verba recensentur, quae anomaliam aliquam exhibent. Radices eodem modo explicantur iisdemque literis auxiliaribus instructae sunt atque apud Páṇinim. Et exempla et regulae (káriká) saepe metrice traduntur, eorumque numerus in codicibus variat[1].

De Anubhútis aetate et patria nihil constat, nisi ex versu, a quo altera pars incipit, eum Benaris vixisse conjicias. Neque *Padmákarabhaṭṭae* nomen alibi me legere memini. *Punjarájae* commentarii codex, E. I. H. 859, anno 1617 exaratus est. Colebrooke teste, Anubhútis grammatica in Hindustánia proprie sic dicta frequentissime legitur. Multorum quidem manibus versatam esse, lectionum varietate probatur. Quotquot enim codices manu scriptos inspexi, ii non tam rebus ipsis, sed majoribus vel minoribus additamentis factis, et exemplis aut variatis aut in alium locum transpositis inter se differunt. Scholia scilicet in marginibus codicum adscripta in singula apographa irrepserunt.

Haec voluminis pars intra annos 1773 et 1776 a Bhúdeva exarata est. In marginibus passim glossae adscriptae sunt. In fine haec disticha leguntur, iisque brevis interpretatio addita est: तरणितारकनाथधनंजया नयनतां दधते जगदीश्वराः। सकृदपि स्मरणादघसंक्षयो भवति यस्य स पातु नृकेसरी ॥१॥ वेदाग्निराजप्रमिताब्दपौषसिताजघस्रे शिवराजधान्यां। महीधरो (Schol. *Mahídásabhaṭṭaḥ*) नंदनपाठहेतोः सारस्वतं व्यालिखदीशतुष्ट्यै ॥२॥ शिवो विष्णुर्गणेशानो हरिकेशोऽर्को भैरवः। भवानी भैरवी काशी पातु मामन्वयान्वितं ॥३॥ Hoc apographon igitur e codice transscriptum est, quem *Mahídhara*, notissimus ille Vájasaneyasanhitae interpretationis auctor, anno 1578 Benaris exaraverat. (WALKER 131^a.)

383.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 96. Long. $11\frac{1}{2}$. Long. 9. Linn. 20.

Sárasvatí prakriyá. (B.)

De codicibus Petropolitanis cf. Boehtlingk l. l. p. 728; de Berolinensibus Weber Catal. p. 219.

Codex seculo superiore exeunte exaratus est. In folio 34^b. haec subscripta sunt: आषाढशुक्लषष्ठम्यां शनिवाशरे ॥ लेषकलालिमनित्रिपाठी जंडपलगंज ॥ (WILSON 285.)

[1] Initia eorum, quae, dum codices perlustro, excerpsi, haec sunt: अदीर्घो दीर्घतां; अभिसर्वतसोः; अवीलक्ष्मी°; अष्टौ स्थानानि; ईषदर्थे क्रियायोगे; उपसर्गेण धात्वर्थो; एक एव हि यः शब्दः; कटं करोति; कर्ता कर्म च; कृताकृतप्रसंगी; क्रियमाणं तु यत्कर्म; क्वचित्प्रवृत्तिः; गवाक्षश्च; गोविंद तव दासोऽस्मि; चर्मणि द्वीपिनं हंति; जलतुंबिकान्यायेन; टकारस्तत्पुरुषो ज्ञेयो; तक्रं न रोचते; तव ये शत्रवो; द्वित्वं धस्यैव यस्यैव; पश्यामि त्वा मदालीढं; पांति वो नरसिंहस्य; बहुव्यापकं सामान्यं; भिन्नः शरेण; भेद्यभेदकयोः; यत्र द्वित्वं बहुत्वं वा; यदुक्तं लौकिकायेह; रलयोर्डै°; रुद्रो विश्वेश्वरो; रोदितिः स्वपितिश्चैव; वष्टि भागुरिरल्लो°; वाच्यमित्युच्यते भेद्यं; व्यंजनानि त्रयस्त्रिंशत्; सदृशं त्रिषु लिंगेषु; संबोधने तूशनसः; सैष दाशरथी रामः; स्वसा नप्ता च; स्वामी ते स समायातः; हकारं पंचमैर्युक्तं; हलीषा लांगलीषा च. Quaedam in Páṇinis commentariis occurrunt.

384.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 150. Long. $8\frac{1}{2}$. Lat. $4\frac{1}{2}$.

Foll. 1–55. (linn. 9.) *Sárasvataprakriyae* grammaticae pars prima. (C.)

Haec folia, seculi septimi decimi literatura exarata, textum additamentis minus corruptum continent, quam aut A. aut D. (Walker 191[a].)

385.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 62. Long. 11. Lat. 6. Linn. 9.

Ejusdem grammaticae pars prima. (D.)

Codex post annum 1831 negligenter exaratus est. Distichon वाच्यमित्युच्यते भेद्यं (fol. 43[b].) quum in reliquis codicibus nostris non reperiatur, eandem recensionem hoc exemplari contineri suspicor, atque Petropolitano quodam, ex quo versum eum Boehtlingk ad Vopad. p. 425. citavit. (Wilson 286.)

386.

Foll. 137–229. (linn. 14.) *Siddhántachandriká*, commentarius ad *Sarasvatísútra* a *Rámachandráṣrama* (Rámáṣrama) compositus. (A.) Incipit:

नमस्कृत्य महेशानं मतं बुद्ध्वा पतंजलेः ।
वाणीप्रणीतसूत्राणां कुर्वे सिद्धांतचंद्रिकां ॥१॥

I. e. 'Ṣiva adorato, Patanjalis doctrina adjutus, aphorismorum a Sarasvatí compositorum commentarium optimis auctoritatibus innixum scripturus sum, rebus grammaticis talem claritatem allaturum qualem luna nocti.'

Liber in partes duas divisus est, altera enim *Sárasvataprakriyae* libros II. III. comprehendit. Rámáṣrama Anubhútisvarúpae commentarium in usum suum convertit, plerumque enim verba ipsius repetit; quum vero passim rerum difficiliorum interpretationem, exceptiones, regularum amplificationes multaque exempla addiderit, futuro Sárasvataprakriyae editori haud spernendus erit.

Haec voluminis pars anno 1776 a Bhúdeva exarata est. (Walker 179[e].)

387.

Foll. 277–376. *Siddhántachandriká.* (B.)

I. Foll. 277–326. (linn. 9.) partem priorem, II. Foll. 327–375. (linn. 13.) alteram continent.

De codice Petropolitano cf. Boehtlingk l. l. p. 728.

Haec voluminis pars exeunte seculo superiore exarata est, folium 375. manu recentiore additum est. (Wilson 283[b].)

388.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 198. Long. $15\frac{1}{2}$. Lat. $3\frac{1}{2}$. Linn. 6.

Insunt in hoc codice grammaticae *Sankshiptasára* appellatae, a *Kramadíṣvara* scriptae, libri septem primi. Incipit:

शिवं प्रणम्य सर्व्वेशं सर्व्वभाषासु लक्षणं ।
संक्षिप्तसारमाचष्टे पण्डितः क्रमदीश्वरः ॥

Aphorismi cum commentario brevi conjuncti reperiuntur. Qui commentarius a Kramadíṣvara ipso conditus, a *Júmaranandine* vero emendatus videtur. In fine librorum enim haec subscriptio legitur: इति वादीन्द्रचक्रचूडामणिमहापंडितक्रमदीश्वरकृतौ संक्षिप्तसारे महाराजाधिराजश्रीमज्जूमरनंदिपरिशोधितायां वृत्तौ etc.

I. Sandhipádas fol. 21[a]; II. Tińantapádas fol. 63[a]; III. Kṛidantapádas fol. 89[b]; IV. Taddhitapádas fol. 128[a]; V. Kárakapádas fol. 143[a]; VI. Subantapádas fol. 165[b]; VII. Samásapádas fol. 198[a]. Octavum librum, hucusque in Bibliothecis Anglicis desideratum, grammaticam Prákriticam continuisse, inter omnes constat.

Inter grammaticas populares hic Kramadíṣvarae et Júmaranandinis liber doctissimus videtur. Abjectis etenim longe plurimis scholae Páṇiníyae impedimentis et argutiis nihilominus res grammaticas plene et dilucide exposuerunt. Quod maxime eo capite apparet, quo derivatio secundaria tractatur. Nonnulla exempla, quibus temporum et modorum usus explicatur, e Bhaṭṭikávya desumta sunt.

Codex post annum 1810 exaratus est. (Wilson 17.)

389.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 91. Long. $15\frac{1}{2}$. Lat. 3. Linn. 6.

Goyíchandrae ad primum *Sankshiptasárae* librum commentarius. Incipit:

हरिहरहिरण्यगर्भान्नत्वा हेरम्बमम्बिकाञ्च गुरुं ।
संक्षिप्तसारटीकां गोयीचन्द्रः स्फुटां कुरुते ।

Quid ipse in explicando Júmaranandinis commentario praestiterit, his verbis declarat: तेषां लक्षणानां (i. e. octo Kramadíṣvarae librorum) व्यासशीलादिपरिशीलनविमलमतिर् adhikṛita⁀*Umápatidatta-prabhṛitisabhájanapara* उक्तानुक्तदुरुक्तविचारचारुचतुरो जूमरनंदी परिशोधितलक्षणां वृत्तिं कृतवान् । तस्याश्च निगूढनिवेशितबहुविधप्रमेयायाः स्फुटीकरणाय

क्वापि क्वापि समयवशव्याकुलपाठसमुद्धरणाय च प्रतिलक्षणविहितवृत्तिविवरणटीका मया शिशुजनबोधाय विधीयते ॥ In librorum subscriptionibus auctor *Autthásanika* appellatur, quod utrum patronymicon an ordinis religiosi titulus sit, nescio.

Codex post annum 1810 exaratus est. (WILSON 148.)

390.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 279. Long. 16. Lat. $3\frac{1}{2}$.

Foll. 1–217. (linn. 8.) *Goyíchandrae* commentarius.

A. Foll. 1–139. Commentarius ad librum *secundum,* quo verbum tractatur.

B. Foll. 140–217. Liber *tertius,* de suffixis *kṛit.*

In folio 7[a]. glossae a *Vidyálankárabhaṭṭáchárya* ad Goyíchandrae commentarium factae particula legitur.

Haec voluminis pars a Káṣínáthadevaṣarman anno 1827 exarata est. Folia vero 8–24. seculi superioris literatura scripta sunt. (WILSON 149[a].)

391.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 137. Long. 15. Lat. 3.

A. Foll. 69–137. *Goyíchandrae* ad librum *quintum,* qui de casuum constructione agit, commentarius. Haec pars anno 1827 a Káṣínáthadevaṣarman exarata est.

B. Foll. 2[a]–68. (linn. 6.) *Goyíchandrae* ad librum *sextum,* de declinatione agentem, commentarius.

C. Fol. 1. et fol. 2[a]. Commentarii ad librum *quintum* finis.

Hae duo partes a Púrva-Vṛindávanaṣarman anno 1703 exaratae sunt. (WILSON 146.)

392.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 70. Long. 19. Lat. $3\frac{1}{2}$. Linn. 7–9.

Goyíchandrae ad librum *septimum,* quo de compositione agitur, commentarius.

Codex anno 1827 a Káṣínáthadevaṣarman exaratus est. (WILSON 13.)

393.

Foll. 218–279. *Júmaranandinis* ad Kramadíṣvarae grammaticam additamenta.

A. Foll. 238–279. *Júmaranandinis* ad librum quartum, quo derivatio secundaria tractatur, additamentum. Incipit: स्त्रीपुंसाभ्यां नन् तद्भृन्दादौ ॥ तद्भृन्दादयो यावन्त एवार्थाः प्रागुक्तास्तेषु वाच्येषु स्त्री पुम . . इत्येताभ्यामुद्भवे नन भवति ॥ स्त्रैणं पौस्नं ॥

In fine haec subscriptio legitur: इति वादीन्द्रचक्रचूडामणिमहापण्डितःश्रीक्रमदीश्वरकृतौ संक्षिप्तसारे महाराजाधिराजश्रीमज्जूमरनन्दिपरिषोधितायां वृत्तौ रसवत्यां चतुर्थेतद्धितशेषे परिशिष्टमूलं समाप्तं ॥ Unde haec Júmaranandinis additamenta (pariṣishṭa), quorum unum suffixa uṇádica tractasse scimus, *Rasavatí* nomen gessisse discimus.

B. Foll. 218–237. (linn. 7.) *Goyíchandrae* ad hoc caput commentarius. Incipit:

जूमरनंदिपरिशोधितभागात्परिशिष्टमस्ति यत्किञ्चित् ।
तत्संपूर्णं कुरुते गोयीचन्द्रः प्रकीर्णया वृत्त्या ॥

I. e. 'Quae in grammaticae parte, a Júmaranandine castigata, omissa sunt, ea Goyíchandra supplet addito passim commentario.' Auctor pariṣishṭae et aphorismos et explicationem repetit, suisque annotationibus illustrat. Finis in codice nostro desideratur.

Utraque voluminis pars seculo superiore ineunte exarata est. (WILSON 149[b].)

394.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 105. Long. $16\frac{1}{2}$. Lat. 4. Linn. 6.

Continetur hoc codice *Mugdhabodhas* (ineruditorum disciplina), grammatica a *Vopadeva,* Keṣavae filio, Dhaneṣvarae discipulo, celebri seculi XIII. grammatico, scripta. Editio critica a Boehtlingk anno 1847 Petropoli edita est.

Codex post annum 1810 exaratus est. (WILSON 16.)

395, 396.

Volumina duo. Lit. Bengal. Charta Ind. Long. 16. Lat. $4\frac{1}{2}$. Linn. 7.

Durgádásae ad *Mugdhabodham* commentarius, *Subodhá* appellatus. Incipit:

लक्ष्मीकान्तं निखिलजगतां सर्गसंहारहेतुं ।
दुर्गादासो धरणिपतितः कोटिकृत्वः प्रणम्य ।
पर्यालोच्याखिलबुधमतं धीमतां पाठकानां
सन्तोषार्थं रचयति मितां मुग्धबोधस्य टीकां ॥

Ṣrímad-*Vidyánivásádyair* áryyair yady api súribhiḥ ।
Bhúribhir vihitá vyákhyá tathápy ákhyáyate mayá ॥

Vol. I. Foll. 214. 1. Sanjnápádas fol. 15[b]; 2. achsandhipádas fol. 28[a]; 3. hassandhipádas fol. 33[b]; 4. visandhipádas fol. 36[a]. ॥ संध्यध्यायः ॥ 5. sanjnápádas fol. 43[a]; 6. pumlingapádas fol. 66[b]; 7. strílingapádas fol.

77^b; 8. napunsakapádas fol. 74^a. ॥ अजध्यायः ॥ 9. hasantapuṁlingapádas fol. 98^a; 10. hasantastrílingapádas fol. 99^a; 11. hasantanapunsakapádas fol. 101^b; 12. vyapádas fol. 103^a. ॥ हसंताध्यायः ॥ 13. strítyapádas fol. 122^a; 14. kárakapádas fol. 166^b; 15. chasamásas fol. 175^a; 16. bahuvríhis fol. 185^b; 17. karmadhárayas fol. 190^a; 18. tatpurushas fol. 193^a; 19. dvigus fol. 196^a; 20. avyayíbhávas fol. 200^b; 21. samásaṭíká samáptá fol. 206^a.

Vol. II. Foll. 216. 22. Taddhitaṭíká fol. 37^b; 23. sanjnápádas fol. 41^a; 24. pavatám parasmaipadánám pádas fol. 70^b; 25. mavatpádas fol. 75^b; 26. miṣrapádas fol. 80^b; 27. adádipádas fol. 92^b; 28. divádipádas fol. 95^b; 29. svádipádas fol. 96^b; 30. tudádipádas fol. 100^a. ॥ चतुर्गणाध्यायः ॥ 31. rudhádipádas fol. 100^b; 32. tanádipádas fol. 102^a; 33. kryádipádas fol. 103^b; 34. churádipádas fol. 106^a. ॥ चतुर्गणाध्यायः ॥ 35. ṅyantapádas fol. 112^b; 36. sanantapádas fol. 119^b; 37. yaṅantapádas fol. 125^a; 38. lidhupádas fol. 132^a. ॥ त्याद्यंताध्यायः ॥ 39. papádas fol. 133^a; 40. mapádas fol. 145^a; 41. ḍhabhávapádas fol. 152^a; 42. ktipádas fol. 159^b. ॥ त्याद्यंताध्यायः ॥ 43. lyapádas fol. 167^b; 44. triṇádipádas fol. 184^a; 45. ktádipádas fol. 197^b; 46. ishṇvádipádas fol. 216^b. इति श्रीदुर्गादासविद्यावागीशविरचिता सुबोधा नाम मुग्धबोधटीका समाप्ता ॥

Durgádása, cujus commentarius haud uno nomine utilis est, seculo septimo decimo medio vixit, cum *Dhátudípikám*, quo libro Vopadevae Kalpadrumam commentatus est, anno 1659 eum composuisse alibi repererim. Grammaticos satis multos citat, quorum in numero hi annotandi sunt: I. *Rámánanda, Káṣíṣvara, Rámatarkavágíṣa* (II, 64^b. इदमतीव हास्यं पदं बहुव्याकरणविरुद्धत्वात्). Quos tres Vopadevae scholiastas fuisse constat. II. *Kátantrás, Ṣrípatidatta, Durgasinha.* III. *Kramadíṣvara, Jaumarás, Goyíchandra.* IV. *Pránchas, Chándrás, Bhaṭṭi.* V. Denique *Udbhaṭa* memorandus est, qui utrum poeta an grammaticus fuerit nescio, et *Hansadúta* carmen, *Rúpagosvámini* auctori tributum. *Vidyánivásam* etiam in Dhátudípiká laudat.

De codice Havniensi cf. Westergaard, p. 102.

Haec volumina post annum 1810 satis accurate exarata sunt. (WILSON 18, 19.)

397.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 34. Long. 14. Lat. 4. Linn. 5.

Inest *Vopadevae* radicum recensio, *Kavikalpadrumas* dicta, versibus anushṭubh composita. Auctor radices secundum literas finales disposuit, ita quidem, ut in singulis classibus verba ordine alphabetico literarum incipientium collocaret. In prooemio Indra, Chandra, Káṣakṛitsna, A'pisali, Ṣákaṭáyana, Páṇini, Amara, Jainendra grammatici laudantur. Incipit:

शब्दाकरकरग्राममर्थमण्डलमण्डलं ।
ज्ञानात्मानमनाद्यन्तमादित्यं तमुपास्महे ॥
इन्द्रश्चन्द्रः काशकृत्स्नापिशली शाकटायनः ।
पानिण्य (páṇiny) मरजैनेन्द्रा जयन्त्यष्टादिशाब्दिकाः ॥
मतानि तेषामालोक्य सर्व्वसाधारणः स्फुटः ।
धातुपाठः स्वदाद्याद्यक्रमादन्तादिमक्रमः[1] ॥
कविकल्पद्रुमो नाम पद्यैर्निष्पाद्यतेऽत्र च ।
धातवः पठिताः पाठसूत्रलोकागमस्थिताः ॥

Terminantur litera *a* (cl. X.) radices 132, *á* 24, *i* 21, *í* 25, *u* 33, *ú* 13, *ṛi* 21, *ṛí* 16, *e* 6, *ai* 25, *o* 5, *k* 59, *kh* 21, *g* 27, *gh* 20, *ch* 50, *chh* 19, *j* 72, *jh* 3, *ṭ* 71, *ṭh* 23, *ḍ* 76, *ḍh* 1, *ṇ* 50, *t* 31, *th* 28, *d* 79, *dh* 37, *n* 28, *p* 64, *ph* 15, *b* 45, *bh* 39, *m* 33, *y* 31, *r* 42, *l* 93, *v* 68, *ṣ* 39, *sh* 116, *s* 65, *h* 50, sautra 42. Auctor ipse radices esse 1754 declarat, si accuratius computaveris, 1758 invenies. Hunc librum post Mugdhabodham scriptum esse, Bharatasena ad Bhaṭṭikávyam VII, 71. auctor est.

De codicibus Berolinensibus cf. Weber Catal. p. 222.

Codex post annum 1810 nitide exaratus est. (WILSON 155.)

398.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 30. Long. $16\frac{1}{2}$. Lat. 4. Linn. 8.

Continetur hoc codice *Kávyakámadhenus*, commentarius ad *Kavikalpadrumam*, et subscriptione et a grammaticis quibusdam, velut a Durgádása, *Vopadevae* ipsi adtributus. Incipit:

येन त्वियद्धिकरणैराख्यातधातुलोहितैः ।
प्रकाशैः संप्रकाश्यन्ते क्रियास्तं नौमि गोपतिं ॥

Auctor nihil amplius de se ipse tradit, quam quae post hoc distichon leguntur: कविकल्पद्रुमं धातुपाठं विवरितुं मया । धातुवृत्तिः काव्यकामधेनुर्नामाभिधीयते ॥ Libro ipso radices singulae recensentur, et nonnullae conjugationis formae, plerumque vero tertia tantum praesentis persona, praebentur. In commentario, qui primae radicum classi praemittitur, grammatici hi laudantur: Páṇini, Kátyáyana, Patanjali, Bhartṛihari (cujus liber grammaticus, minime vero Bhaṭṭikávyam memoratur), Durgasinha (Durgaṭíkáyám), Trilochanadása (Kátantrapanjikáyám), Vardhamánamiṣra (Kátantravistare), Hemasúri (Hema-

[1] I. e. quae radices ab *a* litera incipiunt eademque terminantur, eae in primo loco positae sunt. *Su* particula (su-ad) metri causa inserta est.

vyákárane), Abhinavaṣákaṭáyana (Ṣabdánuṣásane), Jinendra (Jinendranyáse), Vámana (Káṣikáyám), Sarasvatíkaṇṭhábharaṇakára, Vyághrapád (ejus várttika, quod ad Páṇ. VIII, 2, 1. legitur, citatur)[1], Kuṣala (Panjikápradípe), Sarvavarman.

Codex post annum 1810, quamvis eadem manu, non pari ubique cura exaratus est. (Wilson 150.)

399.

Lit. Bengal. Charta Europ. Foll. 109. Long. 11. Lat. 9. Linn. 19.

Hujus voluminis folia 1–67. *Uṇádikosham*, vocum suffixis uṇádicis formatarum thesaurum, a *Rámaṣarman* scriptum, cum commentario continent. (B.) Incipit:

ब्रह्मादिदेवासुरवृन्दवन्दिते पद्मालये शाक्षिसरोजराजिते ।
कन्दर्पदर्पान्तकपादनीरजे सन्तु प्रणामा वरदोहदव्रजे ॥
भगवान् पाणिनिर्यानि फणी कात्यायनादयः ।
उज्जहुस्तानि रूपाणि तन्यन्ते रामशर्म्मणा ॥
त्रिषु भयानके घोरं जङ्घाङ्घ्रुपरिभागके ।
क्ष्मावन्यां धीवरे तु स्याद्दाशो दासस्तु धीवरे ॥१॥

Auctor librum, anushṭubh metro scriptum, in capita duo divisit. Atque priore vocabula ea recensentur, quae suffixo vocalico, id est incipiente vocali, formata sunt. Primo loco ea vocabula ponuntur, quae suffixis ab *a* litera incipientibus eademque terminatis derivata sunt, deinde ea, quae suffixorum reliquis vocalibus eodem modo circumscriptorum ope formata sunt. Ut exemplo utar, usque ad distichon 176. vocabula his suffixis terminata recensentur: *a, aka, anga, aṭa, aṭha, anta, atha, ana, apa, amba, abha, ama, aya, ara, atra, ala, aṣa, asa, ati.* Inde a 176[b]. ad 217. vocabula consonantibus terminata, praecedente in penultima vocali *a* enumerantur. Sequuntur suffixa *á, áka,* dist. 265. *i,* etc., dist. 379. *u,* etc. In fine prioris partis (dist. 511.) haec leguntur:

अजादित्यान्तकाण्डोऽत्र कृतः श्रीरामशर्म्मणा ।
नानाशास्त्रं समालम्ब्य बालानां बुद्धिवृद्धये ॥

Altera pars, distichis 295. constans, vocabula suffixis consonanticis, i. e. quae a consonanti incipiunt, formata (e. g. dá-*ka*, pá-*ka*, gar-*ga*, pú-*ga*) continent. Etiam haec suffixa ordine alphabetico disposita sunt.

Ut versu supra dato apparet, vocum significationes ubique traduntur. Omnino haec ratio non multum a Padmanábhadatta differt, quo auctore Rámaṣarman et multo recentior, certoque doctrina inferior est. In explicandis vocabulis passim insignite peccavit.

[1] तद्वैयाघ्रपद्यवार्त्तिकश्रोत्रियपाठश्राद्धमूलं, qua in sententia *vaiyághrapadya* adjectivum, non substantivum esse, vix est cur moneam.

Inde a fol. 29–67. sequitur commentarius a *Rámatarkavágíṣa* compositus. Qui commentarius et brevissimus est, et nihil fere amplius continet, quam derivationem vocabulorum, vix unquam probabilem, sed sexcenties plane absurdam. In radicibus nuncupandis Vopadevam auctorem sequitur. Ejusdem commentarii exemplar, hoc seculo ineunte exaratum, in codice E.I.H. 987. reperitur.

Haec voluminis pars post annum 1820. satis nitide exarata est. (Wilson 410[a].)

400.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 55. Long. 12½. Lat. 4. Linn. 7.

Idem liber sine commentario. (A.) Post distichon 110. disticha 5½. e praecedentibus repetita sunt, quo fit, ut inde ab eo loco usque ad prioris partis finem numeri in utroque exemplari differant.

Codex hoc seculo ineunte exaratus est. (Wilson 251.)

401.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 133. Long. 20½. Lat. 4. Linn. 7.

Padmanábhadattae grammatica Sanskritica, *Supadma* appellata. Liber in lectiones quinque divisus est, quae singulae quatuor capita habent. Incipit:

प्रणम्य परमं देवं देवीं वाचमृषीन् गुरून्
पद्मनाभः स्फुटं पूर्णं भाषाया आह लक्षणं ॥

अथ विवरणञ्च तस्य शब्दानुशासनेन पाणिनीयादिशब्दस्मृतीरुपलक्ष्य सौकार्य्योपाधये प्रतिसंस्कृतस्य शब्दलक्षणस्य etc.

Auctor in universum scholam Páṇiníyam sequitur, ejusque terminos technicos usurpat, aphorismos tamen maximam partem novos invenit, et in rerum dispositione ab ea differt. Idem aphorismorum interpretationem scripsit. Padmanábhadatta in lexico suo quum et Ujjvaladattam et Mediníkaram laudet, ipse vero a Bhaṭṭoji uno citetur, non ante seculum quintum decimum floruisse mihi videtur.

I. Regulae euphonicae fol. 15[a]; II. De usu casuum et declinatione fol. 35[b]; III. De verbo fol. 68[b]; IV. De suffixis kṛit appellatis fol. 95[b]; V. De compositione et derivatione secundaria fol. 133[b].

Ad hanc grammaticam suffixorum uṇádicorum recensio pertinet, ab eodem auctore composita. De qua sis ea conferas, quae in Ujjvaladattae praefatione dicta sunt.

Codex anno 1828 exaratus est. In foliis numerandis scriba ९९ et १२८ praeteriit, nihil tamen deficit. (Wilson 12.)

402.

Folia 254–309. (linn. 10.) *Vaiyákaraṇabhúshaṇasáras*, Vaiyákaraṇabhúshaṇae epitome, liber a *Koṇḍabhaṭṭa*, Rangojis filio, Bhaṭṭojis fratris filio, compositus. Haec epitome distichis 72. constat, anushṭubh metro scriptis, quibus commentarius additus est, auctori ipsi tributus. Incipit:

श्रीलक्ष्मीरमणं नौमि गौरीरमणरूपिणं ।
स्फोटरूपं यतः सर्वं जगदेतद्विवर्त्तते ॥१॥
अशेषफलदातारं भवाब्धितरणे तरिं
शेषाशेषार्थलाभार्थं प्रार्थये शेषभूषणं २
पाणिन्यादिमुनीन्प्रणम्य पितरं रंगोजिभट्टाभिधं
द्वैतध्वांतनिवारणैकफलिकां पुंभाववाग्देवतां ।
ढुंढिं गौतमजैमिनीयवचनव्याख्यातृभिर्दूषितान्
सिद्धांतानुपपत्तिभिः प्रकटये तेषां वचो दूषये ३

Primum epitomae distichon hoc:

फणिभाषितभाष्याब्धेः शब्दकौस्तुभ उद्धृतः ।
तत्र निर्णीत एवार्थः संक्षेपेणेह कथ्यते ॥१॥

I. e. 'E Patanjalis commentarii oceano Vocum Gemma (Bhaṭṭojis) extracta est, res ibi investigatae (atque logicam grammaticae partem Bhaṭṭojis ipse primo Kaustubhae áhnika tractavit) breviter a me exponentur.'

Koṇḍabhaṭṭa hoc libello, e majore opere suo excerpto, generalem grammaticae partem exponit, eam quae de sermonis partium significatione et usu agit. Singulae partes hae: fol. 269[b]. धात्वर्थाख्यातार्थयोर्निरूपणं, de radicibus et verbis; fol. 272[a]. लकारविशेषार्थनिरूपणं, de singulorum temporum differentia; fol. 277[b]. सुबर्थनिर्णयः, de casibus; fol. 280[a]. नामार्थनिर्णयः, de nominum thematis (prátipadika); fol. 288[a]. समासशक्तिनिरूपणं, de compositione; fol. 291[b]. शक्तिनिर्णयः, de relatione, quae inter vocabula et notiones iis expressas intercedit; fol. 293[a]. नञर्थनिर्णयः, de negatione; fol. 296[b]. निपातानां द्योतकत्वादिनिर्णयः, particulas, aeque ac praepositiones, significativas, sive sententiae tenorem modificantes[1], esse; fol. 298[b]. भावप्रत्ययार्थनिर्णयः, de suffixis, quibus status abstractus indicatur (*tá, tva*); fol. 299[b]. यौगिकार्थनिर्णयः, de derivatis relativis, i. e. talibus, in quibus suffixum secundarium respecta alia quadam re externa additum esse dicitur, e. c. *aindram haviḥ*, i. e. butyrum Indrae '*numini praesidi dicatum;*' fol. 300[a]. अभेदैकत्वसंख्यानिरूपणं, numerorum species indistincte unitate expressa (संख्याविशेषाणामविभागेन सत्त्वमभेदैकत्वसंख्या, e. c. राजपुरुष = राज्ञो, राज्ञोः, राज्ञां पुरुषः); fol. 301[a]. संख्याविवक्षानिर्णयः; fol. 302[a]. क्त्वाद्यर्थनिर्णयः, de significatione gerundii et infinitivi; fol. 309[b]. स्फोटवादः, de conceptione ideali quae, prolato sono articulato, in mente prorumpens quasi gignitur[2].

Praeter Vaiyákaraṇabhúshaṇam, Bhartṛiharis Vákyapadíya, Kaiyaṭa, Kávyaprakáṣa, Váchaspati-Kalpataru citantur.

In fine codicis E. I. H. 731. hic auctoris epilogus legitur:

विद्याधीशवडेरू(?)संज्ञकपतिं श्रीमाध्वभट्टारकं
जित्वा केलिदिने कठप्पसविधे(?)ऽप्यांदोलिकां प्राप्तवान् ।
यश्चक्रे मुनिवर्यसूत्रविवृतिं सिद्धांतभंगं तथा
माध्वानां तमहं गुरूपमगुरुं रंगोजिभट्टं भजे ॥
पाणिनीयवचसां खलु मूलं चंद्रशेखरभवानिति रूढं ।
तेन भूषणमिदं हितमेव प्रीतये भवतु सांबशिवस्य ॥

Idem liber in codd. E. I. H. 453. 731. 859. 2542. exstat. De codice Berolinensi cf. Weber Catal. p. 217.

Haec voluminis pars ineunte hoc seculo satis accurate exarata est. (WILSON 280[c].)

403.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 343. Long. $9\frac{1}{2}$. Lat. $4\frac{1}{4}$. Linn. 10.

Vaiyákaraṇasiddhántamanjúshá, sive brevius *Manjúshá*, liber a *Nágeṣa*, Haridíkshitae et Rámarámae discipulo, compositus. Incipit: नागेशभट्टविदुषा नत्वा सांबशिवं लघुः । वैयाकरणसिद्धांतमंजूषैषा विरच्यते ।१। तत्र वाक्यस्फोटो मुख्यः ।[3] लोके तस्यैवार्थबोधकत्वात् तेनैवार्थसमाप्तेश्च । तदुक्तं न्यायभाष्यकृता । पदसमूहो वाक्यमर्थसमाप्ताविति । अत्र पदं सुबंतं तिङंतं च । तेन तत्समूह इत्यर्थः । समाप्ताविल्यस्य समर्थमिति शेषः ॥

Nágeṣa eandem atque Koṇḍabhaṭṭa materiam, sed fusius multoque abstrusius tractavit. Capita haec: वाचकवाच्यशक्तीनां निर्णयः fol. 82[a] = Comm. fol. 67[b]; आकां-

---

[1] द्योतकाः प्रादयो येन निपाताश्चादयस्तथा । उपास्येते हरिहरौ लकारो दृश्यते यथा ॥४१॥ तथान्यत्र निपातेऽपि (e. g. sákshátkriyate, alaṁkriyate, uríkriyate Ṣivaḥ) लकारः कर्मवाचकः । विशेषणाद्ययोगोऽपि प्रादिवच्चादिके समः ॥४२॥

[2] शब्दनित्यत्ववादिनो वैयाकरणास्तावदेवं मन्यंते । वर्णसमूहश्रवणानंतरमिदमेकं पदमिति प्रत्ययो मानसप्रत्यक्षेणोत्पद्यते । तस्य च प्रत्ययस्य वर्णव्यतिरिक्तः कश्चित्स्फोटनामकः (sphuṭaty artho yasmát sa sphoṭaḥ) पदार्थो विषयः । स च नित्यः । स एव शब्दो न तु वर्णा इति ॥ Mádh. Nyáy. Cf. Colebr. Misc. Ess. I, 305.

[3] Tres *sphoṭae* distinguuntur: varṇasphoṭa, padasphoṭa, vákyasphoṭa.

घ्वादिविचारः fol. $87^b = 72^b$; धात्वर्थनिपातार्थनिर्णयः fol. $121^a = 89^a$; तिङर्थविचारः fol. $184^b = 130^a$; सनाद्यर्थविचारः fol. $186^a = 131^b$; कृदर्थविचारः fol. $191^a = 135^a$; प्रातिपदिकार्थनिर्णयः fol. 214^a. Atha Subarthavichárah: प्रथमा fol. 218^b; द्वितीया fol. 231^a; तृतीया fol. 236^a; चतुर्थी fol. 242^a; पंचमी fol. 250^a; षष्ठी fol. 253^b; सप्तमी fol. 268^b; वृत्तिविचारः fol. 284^b (hoc caput cum Kondabhattae particula अभेदैकत्वसंख्यानिरूपणं appellata convenit). तत्र वृत्तिश्चतुर्धा समासतद्धितकृत्सनाद्यंतधातुभेदात् ॥ अव्ययीभावः fol. 285^b; तत्पुरुषः fol. 294^a; बहुव्रीहिः fol. 305^b; द्वंद्वः fol. 314^b; एकशेषः fol. 318^a; तद्धिताः fol. 340^b; वीप्सा fol. 342^b.

Auctor his distichis perorat:

अधीत्य फणिभाष्याब्धिं सुधींद्रहरिदीक्षितात् ।
न्यायतंत्रं रामरामाद्वादिरक्षोघ्नरामतः ॥
याचकानां कल्पतरोररिकक्षहुताशनात् ।
शृंगवेरपुराधीशरामतो लब्धजीविकः ॥
वैयाकरणनागेशः स्फोटायनमृषेर्मतं ।
परिष्कृत्योक्तवांस्तेन प्रीयतामुमया शिवः ॥
दृढस्तर्केऽस्य नाभ्यास इति चिंत्यं न पंडितैः ।
दृषदोऽपि हि संतीर्णाः पयोधौ रामयोगतः ॥

Auctores et libri quum a Nágeṣa permulti iique notissimi citentur, nomina rariora haec memoranda putavi: Helárája, qui commentarium ad Haris kárikás scripsit; Váchaspatis Adhyásabháshyavyákhyá; Yogaváchaspatyam; Vátsyáyanena Nyáyabháshye uktam; denique Paramárthasára liber. Iis quae supra p. 130^b. dicta sunt, Nágeṣam exeunte seculo septimo decimo, sive ineunte duodevicesimo floruisse apparet.

Codex seculo superiore exeunte satis accurate exaratus est. (Walker 170.)

404.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 135. Long. 13. Lat. 5. Linn. foll. 1–96. 11. reliquorum 9, 10.

Continetur hoc codice *Manjúshákunchikae* (clavis ad aperiendam Arcam aptae), commentarii a *Krishnamitra*, Rámasevakae filio, Devídattae nepote, ad *Manjúshám* scripti, pars. Incipit: मञ्जूषाकूञ्चिकाशिल्पशास्त्रब्रह्मसमुन्नयः ॥ दिश दिशेति दिश्यान्नः शर्म शाश्वतिकं परम् ॥

Folia 1–96. intra annos 1790–1800 exarata, reliqua, lacunas multas continentia, hoc seculo addita sunt. Desinit codex in capite *kridarthavichára*. (Wilson 157.)

G. GRAMMATICA PRAKRITICA.

405.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 24. Long. 13. Lat. 5. Linn. 9.

Inest grammatica Prákritica, *Prákritaprakáṣas*, vel ab aliis *Prákritachandriká* appellata. (C.) Aphorismi a *Vararuchi* conditi sunt, eorum interpretatio, *Manoramá* dicta, a *Bhámaha* scripta est. Totus liber in duodecim capita (parichheda) dividitur, atque novem primis dialectus Prákritica proprie sic dicta tractatur, decimo dialectus Paiṣáchicá, undecimo dialectus Mágadhica, ultimo Ṣaurasenicá. Uterque auctor terminos technicos a Pánini usurpatos retinuerunt.

Editionem praestantissimam cum interpretatione Anglica E. B. Cowell anno 1854 publici juris fecit. Qui quum de codicum conditione optime disseruerit, breviori mihi esse licebit. Atque, quae est librorum antiquorum Indicorum sors communis, etiam hujus grammaticae recensiones discrepantes exstant, altera brevior et sincerior, uberior et recentior altera. In nonnullis enim codicibus non modo interpretationis verba variantur, et exempla differunt atque aucta sunt, sed etiam aphorismi adduntur novi. Atque codex C. ad priorem classem pertinet, D. E. F. ad alteram, B. medium inter utramque recensionem occupat locum.

Codex noster, ex optimo quidem fonte derivatus, sed negligenter transscriptus, Calcuttae anno 1814 a Lakshmana bráhmana exaratus est. (Wilson 210.)

406.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 37. Long. 13. Lat. 5. Linn. 7.

Prákritaprakáṣas cum eodem commentario. (B.)

Codex hoc seculo ineunte exaratus est. (Wilson 211.)

407.

Opera duo. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 117. Long. 13. Lat. 5.

Foll. 1–45. (linn. 8.) *Idem liber.* (D.)

Haec pars hoc seculo ineunte exarata est. Folia 1–7. recentiore manu addita sunt. (Wilson 158^a.)

408.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 36. Long. $16\frac{1}{2}$. Lat. 4. Linn. 5.

Idem opus. (E.) Aphorismorum faciliorum interpre-

tatio in hoc codice pariter atque in F. plerumque omissa est. Exempla tamen, excepto libro duodecimo, nunquam desunt. Vel minutis rebus hic codex cum F. consentit, sed inde a septimo libro scriba festinans permulta omisit, quae in F. et D. apparent.

Codex post annum 1810 exaratus est. (WILSON 151.)

409.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 50. Long. 15. Lat. 3. Linn. usque ad fol. 28. 4. postea 5.

Idem opus. (F.) Codex, in paranda editione non collatus, recensionis recentioris textum satis bonum continet.

Lib. I. fol. 7^a; II. fol. 13^a; III. fol. 21^b; IV. fol. 25^b; V. fol. 31^b; VI. fol. 36^a; VII. fol. 40^b; VIII. fol. 45^b; IX. fol. 47^b; X. fol. 48^b; XI. fol. 50^a; XII. fol. 50^b.

Codex post annum 1810 exaratus est. (MILL 16.)

410.

Hujus voluminis folia 22–144. (linn. 7, 8.) octavum librum grammaticae a *Hemachandra* compositae, *linguam Prákriticam* tractantem, continent. (A.) Incipit: अथ प्राकृतं ॥ अथशब्द आनंतर्यार्थोऽधिकारार्थश्च । प्रकृतिः संस्कृतं तत्र भवं तत आगतं वा प्राकृतं । संस्कृतानंतरं प्राकृतमधिक्रियते । संस्कृतानंतरं च प्राकृतस्यानुशासनं सिद्धसाध्यमानभेदसंस्कृतयोनेरेव तस्य लक्षणं । न देश्यस्येति ज्ञापनार्थं । संस्कृतसमं तु संस्कृतलक्षणेनैव गतार्थं । प्राकृते च प्रकृतिप्रत्ययलिंगकारकसमाससंज्ञादयः संस्कृतवद्वेदितव्याः । लोकादिति च वर्तते । तेन ऋॠऌॡऐऔङञशषविसर्जनीयप्लुतवर्जो वर्णसमाम्नायो लोकादवगंतव्यः । ङञौ स्ववर्गसंयुक्तौ भवत एव । ऐदौतौ च केषांचित् । कैतवं कैअवं । सौंदर्यं सौंअरियं । कौरवाः कौरवा । तथा अस्वरं व्यंजनं द्विवचनं चतुर्थीबहुवचनं च न भवति ॥१

Liber in quatuor capita divisus est, quorum primus aphorismos 271, secundus 217, tertius 180, quartus 446. continet. Isque numerus regulas a Vararuchi traditas (487.) longe superat. Usus quidem est Hemachandra Vararuchis grammatica, ita tamen ut regulas permultas adderet, saepissime ad singula tantum vocabula spectantes, et exemplorum numerum ingentem de suo depromeret. In libro primo 20. tantum aphorismos reperi, quae cum Vararuchi ad literam congruerent; longe major vero numerus eorum est, in quibus illius verba paulum immutata sunt. Idem dialectos Prákriticas inferiores uberius tractavit.

Cap. I, 1–175. (fol. 40^a.) de mutatione vocalium. I, 176–II, 173. (fol. 65^a.) de mutatione consonantium. II, 174–217. (fol. 69^a.) de particulis. III, 1–134. (fol. 86^b.) de declinatione. III, 135–IV, 261. (fol. 113^b.) de verbo. IV, 262–287. (fol. 116^a.) de dialecto Ṣaurasenica. IV, 288–303. (fol. 119^a.) de dialecto Mágadhica: *Ata et sau puṅsi Mágadhyám* ॥२८८॥ मागध्यां भाषायां सौ परेऽकारस्य एकारो भवति पुंसि पुंलिंगे । एष मेष एशे मेशे । एशे पुलिशे । करोमि भदंतः करेमि भंते ॥ अत इति किं । णिही । कली । गिली ॥ पुंसीति किं । जलं ॥ यदपि ‘पोराणमद्धमागहभासानिअयं हवइ सुत्तं’ इत्यादिनार्षस्यार्धमागधभाषानियतत्वमाम्नायि वृद्धैस्तदपि प्रायोऽस्यैव विधानात् न वक्ष्यमाणलक्षणस्य । कयरे आगछइ शे तारिसे दुक्खसहे जिरंदिए । इत्यादि ॥ *Rasor laṣau* ॥२८९॥ मागध्यां भाषायां रेफस्य दंत्यसकारस्य च स्थाने यथासंख्यं लकारस्तालव्यः शकारश्च भवति ॥ र । नले । कले ॥ स । हंशे । शुदं । शोभणं ॥ उभयोः । शालशे । पुलिशे । लहशवशनमिलशुलशिलविअलिदमंदाललायिदंहियुगे । वीलयिणे पक्खालदु मम शयलमवय्ययंबालं[1] ॥ *Sashoḥ saṁyoge so 'gríshme* ॥२९०॥ मागध्यां भाषायां सकारषकारयोः संयोगे वर्तमानयोः सो भवति । ग्रीष्मशब्दे तु न भवति । ऊर्ध्वलोपाद्यपवादः ॥ स । पस्खलदि । हस्ती । वुहस्पदी । मस्कली । विस्मये ॥ ष । शुस्कदालुं । कस्टं । विस्णुं । शस्पकवले । उस्मा । निस्फलं । धनुस्खंडं ॥ अग्रीष्म इति किं । गिम्हवाशले ॥ *Ṭṭashṭhayoḥ sṭaḥ* ॥२९१॥ द्विरुक्तस्य टस्य षकाराक्रांतस्य ठकारस्य च मागध्यां भाषायां सकाराक्रांतः टकारो भवति ॥ ट्ट । पस्टे । भस्टालिका । भस्टिणी ॥ ष्ठ । सुस्टुकदं । कस्टं । कोस्टागालं ॥ *Stharthayoḥ staḥ* ॥२९२॥ स्थर्थ इत्येतयोः स्थाने मागध्यां सकाराक्रांतस्तो भवति ॥ स्थ । उवस्तिदे । शुस्तिदे ॥ र्थ । अस्तवती । शस्तवाहे ॥ *Jadyayáṁ yaḥ* ॥२९३॥ मागध्यां जद्ययां स्थाने यो भवति ॥ ज । याणदि । यणवदे । अय्युणे । दुय्यणे । गय्यदि । गुणवय्यिदे ॥ द्य । मय्यं । अय्य किल विय्याहले आगदे ॥ य । यादि । यधाशलूवं । याणवत्तं ॥ यदि यस्य यत्वविधानमादेर्यो ज इति बाधनार्थं ॥ *Nyaṇyajñañjáṁ ññaḥ* ॥२९४॥ मागध्यां न्यण्यज्ञञ्ज इत्येतेषां द्विरुक्तो ञो भवति ॥ न्य । अहिमञ्ञुकुमाले । अञ्ञदिशं । शामञ्ञगुणे । कञ्ञकावलणं ॥ ण्य । पुञ्ञवंते । अवम्हञ्ञं । पुञ्ञाहं । पुञ्ञं ॥ ज्ञ । पञ्ञाविशाले । शव्वञ्ञे । अवञ्ञा ॥ ञ्ज । अञ्ञली । धणञ्ञए । पञ्ञाले ॥ *Vrajo jaḥ* ॥२९५॥ मागध्यां व्रजेर्जकारस्य ञो भवति । यापवादः । वञ्ञदि ॥ *Chhasya ṣcho 'nádau* ॥२९६॥ मागध्यामनादौ वर्तमानस्य छस्य तालव्यशकाराक्रांतश्चो भवति ॥ गश्च गश्च । उश्चलदि । पिश्चिले । पुश्चदि ॥ लाक्षणिकस्यापि । आपन्नवत्सल आवन्नवश्चले । तिर्यक् प्रेक्षते तिरिश्चि पेस्कदि ॥ अनादाविति किं । छाले ॥ *Kshasya ᳵkaḥ* ॥२९७॥ मागध्यामनादौ वर्तमानस्य क्षस्य ᳵको जिह्वामूलीयो भवति ॥ यᳵके । लᳵकसे ॥ अनादावित्येव । खयलहला ॥ *Skaḥ preksháchakshoḥ* ॥२९८॥ मागध्यां प्रेक्षेराचक्षेश्च क्षस्य सकाराक्रांतः को भवति । जिह्वामूलीयापवादः ॥ पेस्कदि । आचस्कदि ॥ *Tishṭheṣ chishṭhaḥ* ॥२९९॥ मागध्यां स्थाधातोर्यस्तिष्ठ इत्यादेशस्तस्य चिष्ठ इत्यादेशो भवति ॥ चिष्ठदि ॥ *Avarṇád vá ṅaso ḍáhaḥ* ॥३००॥ मागध्यामवर्णात्परस्य ङसो डित् आह इत्यादेशो वा भवति ॥ हगे न ईदिशाह कम्माह काली । भगदत्त-

---

[1] Hanc gáthám Sanscritice ita verterim: रभसवशनम्रसुरशिरोविगलितमंदारराजिद्ङ्घ्रियुगः । वीरजिनो प्रक्षालयतु मम सकलमवद्यजंबालं ॥

सोणिदाह कुंभे ॥ पखे । भीमसेणस्स पश्चादो हिंडीअदि हिडिंवाए घुडुक्क-यशो केण उवशमदि ॥ *Ámo ḍáha७ vá* ॥३०१॥ मागध्यामवर्णात्परस्य आमोऽनुनासिकांतो डित् आहादेशो वा भवति ॥ शयणाहँ सुहं ॥ पखे नलिंदाणं ॥ व्यत्ययात्प्राकृतेऽपि ॥ ताहँ । तुम्हाहँ । अम्हाहँ । शरिआहँ । कम्माहँ ॥ *Ahaṁvayamor hage* ॥३०२॥ मागध्यामहंवयमोः स्थाने हगे इत्यादेशो भवति ॥ हगे शक्कावदालतित्यणिवाशी धीवले । हगे शंपत्ता ॥ *Ṣeshaṁ Ṣaurasenívat* ॥३०३॥ मागध्यां यदुक्तं ततोऽन्यच्छौरसेनीवद्द्रष्टव्यं । तत्र 'To do 'nádau ।261। शौरसेन्यामयुक्तस्य ॥ पविशदु । आउत्ते । शामिपशादाय ॥ Adhaḥ kvachit ।262। अले किं एशे महन्दे कलयले ॥ Vádes távati ।263। माले धवा । धवले धवा । यंया दाव शे आगमे ॥ Á ámantrye sau veno naḥ ।264। भो कंचुइआ ॥ Mo vá ।265। भो रायं ॥ Bhavadbhagavatoḥ ।266। एदु भवं । शमणे भयवं महावीले । भयवं कहुंते ये अप्पणो प८कं ओज्झियपलस्स प८कं पमाणीकलेशे ॥ Na vá ryo yyaḥ ।267। अय्य एशे खु कुमाले मलयकेदू ॥ Tho dhaḥ ।268। अले कुंभिला कधेहि ॥ Ihahachor hasya ।269। कुशलध । अय्याकुशलध ॥ Bhuvo bhaḥ ।270। भोदि ॥ Púrvasya puravaḥ ।271। अपुरवे ॥ Ktva iyadúṇau ।272। किं खु शोभणे वम्हणे शित्ति कलिय लन्ना पलिग्गहे दिण्णे ॥ Krigamo ḍaḍuaḥ ।273। कडुअ । गडुअ ॥ Dir ichechoḥ ।274। अमच्चल८कशं पेस्किदुं इदो य्येव आगश्चदि ॥ Ato deṣ cha ।275। अले किं एशे महंदे कलयले शुणीअदि ॥ Bhavishyati ssiḥ ।276। ता कहिंवु गदे लुहिलप्पिए भविस्सिदि ॥ Ato ṅaser ḍádoḍádú ।277। अहंपि भागुलायणादो मुद्दं पावेमि ॥ Idáním dáṇím ।278। शुणध दाणिं हगे शक्कावदालतित्यणिवाशी धीवले॥ Tasmát táḥ ।279। ता याव पविशामि॥ Mo 'ntyáṅ ṇo vedetoḥ ।280। युत्तं णिमं । शलिशं णिमं ॥ Evárthe yyeva ।281। मम य्येव ॥ Hanje chetyáhváne ।282। हंजे चदुलिके॥ Himáṇahe vismayanirvede ।283। विस्मये यथा Udáttarághave राक्षसः । हीमणहे जीवंतवश्चा मे जणणी ॥ निर्वेदे । यथा Vikrántabhíme राक्षसः। हीमाणहे पलिस्संता हगे एदेण नियविधिणो दुव्ववशिदेण ॥ Naṁ nanvarthe ।284। णं अवशलो पशप्पणीआ लायाणं॥ Ammahe harshe ।285। अम्महे एयाए शुम्मिलाए शुपलिगढिते भवं ॥ Híhí vidúshakasya ।286। हीही संपन्ना मे मणोरधा पियवयस्सस्स॥ Ṣesham prákṛitavat' ।287। मागध्यामपि दीर्घह्रस्वौ मियो वृत्तौ ।१.४.। इत्यारभ्य तो दोऽनादौ शौरसेन्यामयुक्तस्येत्यस्मात्प्राग्यानि सूत्राणि तेषु यान्युदाहरणानि संति तेषु मध्येऽमूनि तदवस्थान्येव मागध्याममूनि पुनरेवंविधानि भवंतीति विभागः स्वयमभ्यूह्य दर्शनीयः॥ IV, 304–325. (fol. 121^{a}.) de dialecto Paiṣáchica. IV, 326–329. (fol. 122^{a}.) de dialecto Chúlikápaiṣáchica: *Chúlikápaiṣáchike tṛitíyaturyayor ádyadvitíyau* ॥३२६॥ चूलिकापैशाचिके वर्गाणां तृतीयतुर्ययोः स्थाने यथासंख्यमाद्यद्वितीयौ भवतः ॥ नगरं नकरं । मार्गणो मक्कनो । गिरितटं किरितटं । मेघो मेखो । व्याघ्रो वक्खो । घर्मो खम्मो । राजा राचा । जर्जरं चच्चरं । जीमूतश्चीमूतो । निर्झरो निच्छरो । झर्झरश्छच्छरो । तडागं तटाकं । मंडलं मंटलं । डमरुकः टमरुको । गाढं काठं । षंढं संठं । ढक्का ठक्का । मदनो मतनो । कंदर्पः कंतप्पो । दामोदरस्तामोतरो । मधुरं मथुरं । बांधवः पंथवो । धूली थूली । बालकः पालको । रभसो रफसो । रंभा रंफा । भगवती फकवती । नियोजितं नियोचितं ॥ क्वचिल्लाक्षणिकस्यापि । पडिमा इत्यस्य स्थाने पटिमा । दाढा इत्यस्य स्थाने ताठा ॥ *Rasya lo vá* ॥३२७॥ चूलिकापैशाचिके रस्य स्थाने लो वा भवति ॥ पनमथ पनयपकुप्पितगोलीचलनग्गलग्गपतिबिंबं । तसमु नखतप्पनेसुं एकातसतनुथलं लुद्दं । नचंतस्स य लीलापातुक्खेवेन जस्स कंपिता वसुधा । उच्छल्लंति समुद्दा सइला निपतंति तं हलं नमथ[1] ॥ *Nádiyujyor anyeshám* ॥३२८॥ चूलिकापैशाचिकेऽप्यन्येषामाचार्याणां मतेन तृतीयतुर्ययोरादौ वर्तमानयोर्युजिधातौ चाद्यद्वितीयौ न भवतः ॥ गतिर्गती । घर्मो घम्मो । जीमूतो जीमूतो । झर्झरो झच्छरो । डमरुको डमरुको । ढक्का ढक्का । दामोदरो दामोतरो । बालको बालको । भगवती भकवती । नियोजितं नियोजितं ॥ *Ṣesham prágvat* ॥३२९॥ चूलिकापैशाचिके तृतीयतुर्ययोरित्यादि यदुक्तं ततोऽन्यच्छेषं प्राक्तनपैशाचिकवद्भवति । नकरं । मक्कनो । अनयोर्नो णत्वं न भवति । णस्य च नत्वं स्यात् । एवमन्यदपि ॥ IV, 330–446. (fol. 143^{a}.) de dialecto Apabhranṣika.

Praeter exempla ad probandas regulas longiores nonnunquam loci poetici occurrunt, quos, quatenus dialecto Mágadhica scripti sint, ex auctoris ipsius hymnis desumtos esse, conjicere possis. Quae exceptiones *ársha* appellantur, eae e Jainarum libris sacris haustae sunt.

In margine folii 122^{a}. disticha quatuor manu paulum recentiore adscripta sunt, quibus Hemachandra *Jayasinhadevae*, e Múlarájae (Chulukyakulávatansa) regis stirpe oriundi, filius fuisse traditur.

Haec voluminis pars a Ráṇa, Láḍaṇae filio, anno 1518 accuratissime exarata est. Scriba haec de gente sua addidit: Ṣrí-Múlasanghe *Sarasvatígachhe* Balátkáragaṇe Ṣrí-Kundakundácháryánvaye, Bhaṭṭárakaṣrí-Padmanandidevás tadanvaye, Bhaṭṭárakaṣrí-Devendrakírtidevás tadanvaye, Bhaṭṭárakaṣrí-Vidyánandidevás tadanvaye, Bhaṭṭárakaṣrí-Mallibhúshaṇadevás tachchhishyasúriṣrímad-Amarakírtis tadanvaye, Meváḍajnátíya-Ṣreshṭha-Láḍaṇa, bháryá ubhayakulaviṣuddhá Báíláchhú. Tayoḥ putráḥ: Gorakha-Narmada-Ráṇáḥ. Tayoḥ putryaḥ: Pábú, Púrí, Rúpáí, Lakshmáí, Pánchí. Eteshám madhye *Ráṇákena* ṣríprákṛitavyákaraṇaṁ likhápya svakarmakshayártham paropakárárthaṁ súriṣrímad-Amarakírtaye pradattam iti. (Walker 171^{b}.)

411.

Opera septem. Lit. Devan. Charta Ind. Foll. *239*. Long. $10\frac{1}{2}$. Lat. $4\frac{1}{2}$.

Foll. 1–35. (linn. 21.) *Hemachandrae* grammatica Prákritica. (B.)

Páda I. fol. 8^{b}; II. fol. 14^{b}; III. fol. 21^{b}; IV. fol. 35^{b}.

[1] Hac in sententia voces *gaurí, charaṇa, rudra, hara* facile cognoscuntur.

Lectiones a codice A. discrepantes raro reperiuntur, sententiae vero Prákriticae saepe aut omissae aut mutilatae sunt. Ejusdem libri duo exemplaria, alterum negligentissime, alterum paulo accuratius exaratum in E. I. H. (563. et 784.) asservantur.

Haec voluminis pars anno 1609 in urbe Vikrama appellata a Munijnánajyanta Jaina, Ratnasíhae discipulo, exarata est. (WALKER 200[a].)

412.

Foll. 46–117. (linn. 7.) *Prákritasarvasvam,* dialectorum Prákriticarum grammatica, a *Márkaṇḍeya-kavíndra* composita. Incipit: शशिखंडमौलिसशिखंडमौलिवासिने. De fontibus suis auctor haec:

शाकल्यभरतकोहलवररुचिभामहवसंतराजाद्यैः ।
प्रोक्तान्ग्रंथान्नानालक्षाणि च निपुणमालोक्य ॥
अव्याकीर्णं विशदं सारं स्वल्पाक्षरग्रथितपद्यं ।
मार्कंडेयकवींद्रः प्राकृतसर्वस्वमारभते ॥

Linguas Prákriticas Márkaṇḍeya quadrifariam dispertit: *Bháshá, Vibháshá, Apabhranṣa, Paiṣácha,* easque omnes, refutato alio auctore quodam, qui multo majorem dialectorum numerum esse statuit, in *sedecim* classes subdividit. Atque *Bháshás* esse quinque declarat:

माहाराष्ट्री शौरसेनी प्राच्यावंती च मागधी ।
इति पंचविधा भाषा युक्ता न पुनरष्टधा ॥

Ardhamágadhím enim cum Mágadhí conjungendam, *Dákshiṇátyae* nihil peculiare esse (*lakshaṇákaraṇát*), *Váhlíkím* ea tantum re a Mágadhí differre, quod *r* literam in *l* mutet. *Vibháshás* esse quinque:

शाकरी चैव चांडाली शावर्याभीरिकी तथा ।
शाक्कीति युक्ताः पंचैव विभाषा न तु षड्विधाः ॥

Dialectos *Apabhranṣa,* et *Paiṣácha* dictas utrubique trifariam dividi:

नागरो व्राचडश्चोपनागरश्चेति ते त्रयः ।
अपभ्रंशाः, परे सूक्ष्मभेदत्वान्न पृथङ्मताः ॥
कैकेयं शौरसेनं च पांचालमिति च त्रिधा ।
पैशाच्यो, नागरा यस्मात्तेनाप्यन्या न लक्षिताः ॥

His praemissis auctor viginti capitibus de dialectis singulis deinceps exponit. Atque primum de lingua Máháráshtrí agit: माहाराष्ट्र्यामच्विधिः । प्रथमः पादः fol. 54[b]; अयुक्तवर्णविधिः । द्वितीयः पादः fol. 58[b]; युक्तवर्णविधिः । तृतीयः पादः fol. 67[a]; संकीर्णविधिः । चतुर्थः पादः fol. 73[b]; सुब्विधिः । पंचमः पादः fol. 82[a]; तिङ्विधिः । षष्ठः पादः fol. 84[b]; धातुपरिणतिः । सप्तमः पादः fol. 93[b]; अव्ययनिपाताः fol. 95[b]. Sequitur *Ṣauraseni,* novem capitibus tractata, fol. 102[b]; *Práchyabháshá* fol. 103[b]; *Ávantí* (आवंती स्यान्माहाराष्ट्रीशौरसेन्योस्तु संकरात्) fol. 104[a]; *Mágadhí* fol. 106[a]. Denique reliquae dialecti brevius tractantur. Haec vero omnia a scriba tantopere conturbata sunt, ut capita singula accurate distingui non possint. In fine haec leguntur, quae emendatis emendandis exscripsi:

श्रीमद्वीरमुकुंददेवनृपतौ दोःस्तंभकुंभीनस-
क्रीडाग्रस्तसमस्तशात्रवकुलप्राणानिले धर्मतः ।
शासत्युत्कलमेदिनीं रघुपतौ साक्षादयोध्यामिव
ग्रामे वीरवरप्रतापनृपतेः पूर्णो निबंधो नवः ॥

Orissae reges *Mukundadeva* appellati plures occurrunt, in quorum numero eum qui anno 1664 regnasse dicitur (*Sterling* in As. Res. XV, 192.), Márkaṇḍeyae patronum fuisse non temere conjeceris.

Haec voluminis pars post annum 1820 negligentissime exarata est. Quod eo magis dolendum est, quia auctor de dialectis inferioribus accuratius disputavit, quam alii, qui hucusque innotuerunt, grammatici. (WILSON 158[b].)

413.

Opera tria. Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 110. Long. $15\frac{1}{4}$. Lat. $3\frac{1}{4}$.

Foll. 1–33. (linn. 7.) *Prákritapádas,* grammatica a *Náráyaṇa;* Báleṣvarae (?) filio, alias *Vidyávinodácharya* appellato, composita. Incipit:

प्राक्सर्गादेक एतस्मिन् बहुधा यो वभासते ।
तं वन्दे नित्यमानन्दं नन्दनन्दनमीश्वरं ॥
पूर्वग्रामिकुले कलानिधिनिभच्छत्री सुमेरु स्थितो
भ्राता तस्य जटाधरो द्विजवरो बालेश्वरस्तत्सुतः ।
तत्पुत्र पृथितो (prathito) ऽभवत् कविवरो नारायणो नामत-
स्तेनेदं क्रियते सुखाय विदुषां यत् प्राकृतं लक्षणं ॥
कृतिना यत् कृतं पूर्वं तन्निरस्तं दुरात्मना ।
इदानीं तत्समुद्धृत्य संक्षेपेणोच्यते मया ॥

In fine capitum quum *Vidyávinoda* solus nuncupetur, hoc nomen utrum a Náráyaṇa assumptum sit, an grammaticum seriorem significet, discerni non potest. Eandem rem ut verbis aliis exprimam, non constare mihi videtur, utrum Náráyaṇa ipse ‘opus suum ab homine scelesto disjectum’ refecerit, an hoc munus ab alio quodam viro docto susceptum sit. Utcunque res se habet, nostro quidem exemplari sex tantum capita (parichheda) continentur, quibus dialectus principalis tractatur: अच्विधिः fol. 5[a]; असंयुक्तविधिः fol. 8[a]; संयुक्तविधिः fol. 14[a]; संकीर्णविधिः fol. 19[b]; सुब्विधिः fol. 31[b]; तिङ्विधिः fol. 33[a].

Haec voluminis pars post annum 1810 exarata est. (WILSON 349[a].)

H. LEXICA (KOSHA).

414.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 34. Long. 13. Lat. 5. Linn. 10–12.

Inest *Ṣáṣvatae Nánárthakoshas*, glossarium homonymicum, omnium quae ad nostra pervenerunt tempora, antiquissimum et rarissimum. Eo magis deplorandum est, quod codex tam negligenter exaratus est, ut sententiae singulae divinando, multae enodari omnino non possint. Ṣáṣvatam constat in fontibus Amarae enumerari, auctor ipse antiquiores se lexicographos adhibuisse profitetur. Incipit:

पाकोत्तीर्णसुवर्ण - - रुचिरछायं वसानो म्बरं
भास्वत्कौस्तुभकान्तिकर्बुरपरिभ्राजिष्णुवक्षस्थलः[1]।
शङ्खञ्चक्रमसिं गदामविरती (l. °तं वि°) वभ्रच्चतुर्भिः करै-
रारूढो गरुडं नवीनजलदश्यामो हरिः पातु वः॥
पूर्व्वाचार्य्यप्रसादेन विदित्वा शब्दविस्तरं।
क्रियते शाश्वतेनायमनेकार्थसमुच्चयः॥
स्फुटार्थपदविन्यासः शिशूनां प्रतिपत्तये।
ज्ञातायं (कृतोऽयं?) न प्रवुद्धानामतः क्षाम्यन्तु सूरयः॥
लय (एष?) ज्ञानार्थमज्ञानां सन्तोषार्थं विजानतां।
श्रमो मम न तु ज्ञानलवगवित्त(garvita?)चेतसां॥
प्रसिद्धैरप्रसिद्धैश्च शब्दैरेष विनि[f]र्म्मितः।
प्रसिद्धैर्येतुं (?) ग्रन्थमप्रसिद्धैश्च वेदितुं॥
दृष्टपष्टप्रयोगो (षष्टि?) हं दृष्टव्याकरणत्रयः।
अधीती सदुपाध्यायाभिज्ञशास्त्रेषु पञ्चषु॥
अतः शब्दार्थलिङ्गेषु कर्त्तव्यो नात्र संशयः।
शब्दकोषे भियोगेन विद्वज्जननिरूपिते॥१॥

Sequitur glossarium, cujus initium hocce: शिवं भद्रं शिवः शंभुः शिवा गौरी शिवाभया। शिवः कीलः शिवा क्रोष्टा भवेदामलकी शिवा॥१॥ बलं शक्तिर्बलं सैन्यं बलं स्थौल्यं बलं बली। बलं रूपं बलो दैत्यो बलः काकोऽमी बलः॥२॥ मधु मद्यं मधु क्षौद्रं मधु पुष्परसं विदुः। मधुश्चैत्रो मधुर्दैत्यो मधूकोऽपि मधुर्मतः॥३॥ ध्रुवः कीलो ध्रुवः शंभुर्ध्रुवं तर्के ध्रुवो मुनौ। ध्रुवं नित्ये निश्चिते च गीत[वा]ग्भेदयोर्ध्रुवा॥४॥ शिखा ज्वाला शिखा चूडा शिखा शाखा शिखा शिफा। शिखा शिखंडिनां चूडा शिखा स्यादग्रमात्रके॥५॥ Haec vocabuli varias significationes habentis repetitio aetati in condendis lexicis rudi tribuenda est, atque in iis tantum glossariis (velut in Nánárthadhvanimanjarí) reperitur, quae e Ṣáṣvata excerpta sunt. Recentiores lexicographos nonnunquam disticha et versus integros e Ṣáṣvata desumsisse, semel monuisse sat habeo.

[1] Fortasse भास्वत्कौस्तुभकांतिकर्बुरपरिभ्राजिष्णुवक्षःस्थलः।

Primum vocabula ea recensentur, quae toto disticho (foll. 1–7^{b}.), deinde quae versu (foll. 7^{b}–26^{b}.), tum quae dimidiato versu (foll. 26^{b}–33^{b}.) explicantur, denique particulae recensentur.

Codex hoc seculo ineunte exaratus est. (Wilson 250.)

415, 416.

Unum opus duobus voluminibus compactum. Lit. Devan. Charta Europ. Long. $11\frac{1}{2}$. Lat. 9. Linearum numerus variat. Vol. I. foll. 270. Vol. II. foll. 220.

Amarasinhae Námalingánuṣásanam, cum *Bhánujídíkshitae*, Bhaṭṭojidíkshitae filii, commentario, *Vyákhyásudhá* (commentarius mellifluus) appellato. (A.) Incipit:

वल्लवीवल्लभं नत्वा गिरं भट्टोजीदिक्षितं।
अमरे विदधे व्याख्यां मुनित्रयमतानुगां॥१॥

I. e. 'Coram Krishṇa, Sarasvatí et Bhaṭṭoji inclinatione facta, Amarae commentarium scripturus, in eoque trium virorum sanctorum, Páṇinis, Kátyáyane, Patanjalis, praecepta secuturus sum.'

Bhánujídíkshitae liber antiquioribus Sváminis, et potissimum Ráyamukuṭae commentariis innititur, horumque grammaticorum explicationes aut refellendae aut approbandae in quavis pagina citantur. Multa tamen auctor ex suis ipsius scriniis deprompsit, et in disponendis rebus illis lucidior est, scholae Páṇiníyae vero praecepta strictius observat. Auctorum et librorum nomina haud pauca citat, sed longe plurima e Ráyamukuṭa desumsit. Enumerabo ea, quae usque ad finem libri II, 4, 2. (ed. Lois.) occurrunt, et literis cursivis ea significabo, quae nondum in Mukuṭae commentario reperi. Sunt igitur haec: Ajaya, Abhinanda, Amaradatta, Amaramálá, Ápiṣali, Ujjvaladatta, Uṇádivṛitti, Utpaliní, *Ekákshara*, Kátya, Keṣaramálá (?), Kaumudí, Kshírasvámin, Gítá, Govardhanánanda, Chandragomin, Cháṇakya, Chándra, Tárapála, Trikáṇḍaṣesha, *Díkshitáḥ* (i. e. auctoris pater), *Durga*, Deṣíkosha (II, 2, 6.), Dvirúpakosha, Dhanapála (I, 1, 2, 13.), Dharaṇi, Narasinha (I, 2, 1, 6. A Mukuṭa Ṣábdika-Narasinha appellatur), *Náṭakaratnakosha*, Nánártharatnamálá, Námanidhána, Námamálá, Námánuṣásana, Panjiká, Purushottama, Bṛihadamara, Bṛihaddháravalí, Bhaṭṭi, *Bhaṭṭojidíkshitáḥ* (cf. Díkshita), *Bhágavata*, Bháguri, Bháravi, Bhoja, Manu, Mádhava, Márkaṇḍeyapuráṇa, *Mukuṭa*, Mediní, Maitreya, *Yádava*, Ratnakosha, Ratnamálá, Rantideva, Rabhasa, Rájadeva (lex.), Rájaṣekhara, Rudrakosha, Rúparatnákara, Lingánuṣásana, Vararuchi, Váchaspati, *Vámanapuráṇa*, Váyupuráṇa, *Vikramádityakosha*, *Vindhyavásin* (I, 1, 3, 9.), Viṣva, Vishṇupuráṇa, Vaidyakánananta, Vopálita, Vyáḍi,

Vyása, Ṣabdárṇava, Ṣákaṭáyana, Ṣámbapuráṇa, Ṣálihotra, Ṣáṣvata, Ṣubhánga, Sansárávarta, Sarvadhara, Sárasvatakosha, Sáhasánka, Subhúti, Svámin (cf. Kshírasvámin), Haradatta, Haláyudha, Háravalí, *Hemachandra*, *Haima*.

Partes singulae hisce in foliis terminantur:

I, 1, 1. स्वर्गवर्ग Vol. I. fol. 27ᵃ; I, 1, 2. दिग्वर्ग fol. 41ᵇ; I, 1, 3. fol. 49ᵃ; I, 1, 4. धीवर्ग fol. 58ᵃ; I, 1, 5. fol. 64ᵇ; I, 1, 6. शब्दादिवर्ग fol. 65ᵃ; I, 1, 7. नाट्यवर्ग fol. 77ᵇ; I, 2, 1. पातालभोगिवर्ग fol. 81ᵇ; I, 2, 2. नरकवर्ग fol. 83ᵃ; I, 2, 3. fol. 99ᵇ. ॥ प्रथमः कांडः ॥

II, 1. भूमिवर्ग fol. 105ᵃ; II, 2. पुरवर्ग fol. 112ᵃ; II, 3. शैलवर्ग fol. 114ᵇ; II, 4, 1. fol. 122ᵃ; II, 4, 2. fol. 150ᵃ; II, 4, 3. fol. 162ᵃ; II, 4, 4. fol. 172ᵇ; II, 4, 5. वनौषधीवर्ग fol. 185ᵃ; II, 5. सिंहादिवर्ग fol. 203ᵃ; II, 6, 1. fol. 218ᵃ; II, 6, 2. fol. 238ᵃ; II, 6, 3. मनुष्यवर्ग fol. 252ᵃ; II, 7. ब्रह्मवर्ग fol. 270ᵇ; II, 8, 1. Vol. II. fol. 11ᵃ; II, 8, 2. क्षत्रियवर्ग fol. 42ᵃ; II, 9. वैश्यवर्ग fol. 84ᵇ; II, 10. शूद्रवर्ग fol. 100ᵇ. ॥ द्वितीयः कांडः ॥

III, 1. fol. 116ᵃ; III, 2. विशेष्यनिघ्नवर्ग fol. 136ᵇ; III, 3. संकीर्णवर्ग fol. 145ᵇ; III, 4. अनेकार्थवर्ग fol. 197ᵃ; III, 5. अव्ययवर्ग fol. 202ᵃ; III, 6, 1. त्रिलिंगशेष fol. 206ᵃ; III, 6, 2. पुंलिंगसंग्रह fol. 211ᵃ; III, 6, 3. नपुंसकलिंगसंग्रह fol. 215ᵃ; III, 6, 4–8. fol. 220ᵃ. ॥ तृतीयः कांडः ॥

In singulorum librorum subscriptionibus auctor *Rámabhadráṣrama* appellatur, quod Colebrooke etiam in nonnullis codicibus suis invenit. Alii codices, velut Berolinensis et qui in Museo Asiatico Londiniensi asservatur, *Bhánujídíkshitae* tribuunt, et librum *Kírtisinhadevae* jussu compositum esse addunt. Equidem, Bhaṭṭojis qua ratione in locis nonnullis laudetur, perpendens, patrem auctoris fuisse non dubitaverim, titulumque illum, quum Bhánují anachoretae gradum inisset, assumptum esse puto.

Haec volumina, post annum 1820 exarata, Amarae textum quidem satis accurate reddunt, versusque additicios perpaucos continent, commentarius vero tot mendis scatet, ut divinando saepius quam legendo procedere possis. (WILSON 412, 413.)

417.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 107. Long. 16. Lat. 4½. Linn. 6.

Amarasinhae lexicon. (B.)

Plerumque hic codex cum Colebrookii editione consentit, in libri vero initio nonnulli versus omissi sunt, qui an re vera ab Amara compositi sint, neutiquam certum est. Sunt ii: vss. 9–11. in p. 5. ed. Paris. (पद्मनाभो etc.), vs. 9. in p. 6. (इंदिरा etc. qui versus ne a Bhánujídíkshita quidem explicatur), denique versus 8. in p. 8. (बाहुलेयः etc.). Non omnem equidem codicem perlustravi, quare num in duobus ultimis libris versus aliqui desint, dicere non possum; sed virorum doctorum animos in hanc rem advertisse sufficit.

Lib. I. fol. 21ᵃ; II. fol. 73ᵃ; III. fol. 107ᵃ.

Editio princeps anno 1808 a Colebrooke curata est, qua editione, ad hunc diem praestantissima, lexicographiae Indicae fundamenta jacta sunt. De codicibus Parisiacis cf. Hamilton, pp. 23. 27. etc.; de Havniensibus Westergaard, pp. 15. 102; de Berolinensibus Weber, p. 223.

Codex anno 1809 exaratus est. (WILSON 176.)

418.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 132. Long. 10½. Lat. 8.

Foll. 1–72. (linn. 11–19.) *Amarasinhae* lexicon. (C.) Lib. I. fol. 15ᵇ; II. fol. 57ᵃ; III. fol. 72ᵇ.

Hic codex aeque ac D. E. non paucos versus additicios praebet, qui duplicis sunt generis. Nonnulli enim explicationis causa inserti sunt, ut si, Kandarpae sagittis commemoratis, nomina earum quinque enumerantur, qui versus primo aspectu serioris aetatis esse cognoscuntur. Alterum difficilius repertu genus, si synonyma addantur; collatisque iis quae supra dixi facile intelliges, fieri potuisse, ut vel in optima exemplaria versus spurii quidam irrepserint. Quare futuro Amarae editori commentatores antiquiores, velut Kshírasvámin, consulendi erunt. Utrumque vero versuum genus maximam partem a scholiastis ipsis, nimis officiosis, confictum esse videtur, immo a Bhánujídíkshita plures citantur. Speciminis causa eos, qui usque ad paginam 21. editionis Paris. reperiuntur, excerpsi: P. 5. post versum 12. Vishṇus nomina:

पुराणपुरुषो यज्ञपुरुषो नरकांतकः ॥
जलशायी विश्वरूपो मुकुंदो मुरमर्दनः ।
गदाग्रजो मुंजकेशो (मुंजिकेशो MS.) दाशार्हो दशरूपभृत् ॥

Priores duo etiam in D. leguntur. P. 6. post v. 6. Amoris sagittae:

अरविंदमशोकं च चूतं च नवमल्लिका ।
नीलोत्पलं च पंचैते पंचबाणस्य सायकाः ॥

Ibidem post v. 9. Lakshmí:

भार्गवी लोकजननी ब्रह्ममंगलदेवता ।

Ibidem post v. 14. Vishṇus arcus et signum in pectore:

चापः शार्ङ्गं मुरारेस्तु श्रीवत्सो लांछनं मतं ।

P. 7. post v. 11. Ṣivae nomina:

अष्टमूर्त्तिरहिर्बुध्नो महाकालो महानटः ।

Ibidem post v. 15. matres divinae:

ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा ।
वाराही चैव चेंद्राणी चामुंडा सप्त मातरः ॥

Idem distichon in D. legitur, cum lectione varia च तथेंद्राणी. Cum variatione majore eaedem deae in cod. E. enumerantur:

ब्राह्मी माहेश्वरी रौद्री वाराही वैष्णवी तथा ।
कौमारी चर्ममुंडा च कालसंकर्षिणीति च ॥

Ibidem post v. 16. (etiam in D. et E. marg.) Facultates divinae Ṣivae tributae:

अणिमा महिमा चैव गरिमा लघिमा तथा ।
प्राप्तिः प्राकाम्यमीशित्वं वशित्वं चाष्ट भूतयः ॥

P. 8. post v. 3. (= D.) Durgae nomina:

आर्या दाक्षायणी चैव गिरिजा मेनकात्मजा ।

ubi cod. E. haec praebet:

सती दाक्षायणी छाया गिरिजा मेनकात्मजा ।
कर्णमोटी तु चामुंडा चर्ममुंडा च चर्चिका ॥

Ibidem post v. 9. Ṣivae servus et uxor:

भृंगी भृंगिरिटिस्तंडुनंदिनौ नंदिकेश्वरः ।
कर्णमोटी तु चामुंडा चर्ममुंडा च चर्चिका ॥

P. 9. post v. 2. Indrae nomina:

प्राचीनबर्हिरहिहा पृतनाषाट् पुलोमजित् ।

P. 10. post v. 10. etiam in D. E. Apsarasum nomina:

घृताचीमेनकारंभा उर्वशी च तिलोत्तमा ।
सुकेशी मंजुघोषाद्याः कथ्यंतेऽप्सरसो बुधैः ॥

P. 11. post v. 12. Flamma coelestis, favilla, ignis silvas devastans:

उल्का स्यान्निर्गता ज्वाला भूतिर्भसितं भस्मनि ।
क्षारो रक्षा च दावस्तु दवो वनहुताशनः ॥

P. 12. post v. 9. Procella, ventus pluvius:

प्रकंपनो महावातो झंझावातः सवृष्टिकः ।

P. 12. post v. 10. Spiritus quinque:

हृदि प्राणो गुदेऽपानः समानो नाभिसंस्थितः ।
उदानः कंठदेशस्थो व्यानः सर्वशरीरगः ॥

Idem distichon in D. E. legitur, excepto quod E. नाभिमंडले, D. E. कंठदेशे स्यात् habent. P. 14. post v. 6. etiam in D. E. Kuverae novem thesauri:

महापद्मश्च पद्मश्च शंखो मकरकच्छपौ ।
मुकुंदकुंदनीलाश्च खर्वश्च निधयो नव ॥

Ibidem post v. 9. Coeli nomina:

विहायसोऽपि नाकोऽपि द्युरपि स्यात्तदव्ययं ।
तारापथोऽंतरिक्षं च मेघद्वारं महाबिलं ॥

P. 15. post v. 2. Australis, borealis, occidentalis, orientalis:

अवाग्भवमवाचीनमुदीचीनमुदग्भवं ।
प्रत्यग्भवं प्रतीचीनं प्राचीनं प्राग्भवं त्रिषु ॥

P. 18. post v. 2. Signum, nota:

पालिः केतुर्ध्वजो लिंगं निमित्तं व्यंजनं पदं ।
प्रज्ञानं चाप्यभिज्ञानं ललामं च ललाम च ॥

P. 20. post v. 3. Saturni planetae nomina:

शनिर्मंदः पंगुकालौ छायापुत्रोऽसितश्च सः ।

P. 20. post v. 14. etiam in E. Solis nomina:

कर्मसाक्षी जगच्चक्षुरंशुमाली त्रयीतनुः ।
प्रद्योतनो दिनमणिः खद्योतो लोकबांधवः ॥

In E. कोकबंधुस् pro अंशुमाली legitur, et praeterea hic versus additur:

इनो भगो धामनिधिश्चांशुमाल्यब्जिनीपतिः ।

Haec voluminis pars post annum 1811 exarata est. (Wilson 314[a].)

419.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 93. Long. 12½. Lat. 4½.

Foll. 1–74. (linn. 8.) *Amarasinhae* lexicon. (D.) Lib. I. fol. 14[b]; II. fol. 47[b]; III. fol. 74[a].

Praeter eos, quos jam supra notavi, hi versus additicii in hoc exemplari reperiuntur. Fol. 6. post v. 5. Amoris sagittae:

उन्मादनं रोचनं च तथा संमोहनं विदुः ।
शोषणं शरणं चैव पंच बाणाः समीरिताः ॥

Sed voce क्षेपकं addita, distichon insiticium esse librarius ipse significavit. P. 15. post v. 4. Cardinum coelestium praesides et planetae:

रविः शुक्रो महीसूनुः स्वर्भानुर्भानुजो विधुः ।
बुधो बृहस्पतिश्चेति दिशामीशास्तथा ग्रहाः ॥

P. 20. post v. 7. Zodiaci duodecim signa:

मेषो वृषोऽथ मिथुनं कर्कटः सिंहकन्यके ।
तुलाथ वृश्चिको धन्वी मकरः कुंभमीनकौ ॥

Haec voluminis pars hoc seculo ineunte exarata est. (Wilson 408[a].)

420.

Foll. 162–239. (linn. 11–13.) *Amarasinhae* lexicon. (E.) Synonyma singula vocabulo usitatissimo, intra lineas vel superne posita, explicantur. Praeter versus

additicios supra memoratos, hos in libri initio reperi. P. 5. post v. 12. Vishṇus nomina:

मुरारिः केशिमर्दनो (मुरारिकेशिमदनो MS.) ऽरिष्टहा कालियांतकः॥
मुकुंदो विश्वनाभश्च पद्मपाणिर्गदाधरः।
दशावतारो विश्वात्मा ञादिदेवो महीधरः॥

Lib. I. fol. 177^{b}; II. fol. 216^{b}; III. fol. 239^{a}.

Haec voluminis pars anno 1775 exarata est. (Walker 200^{g}.)

421.

Foll. 139–166. (linn. 24.) *Haláyudhae* lexicon, *Abhidhánaratnamálá* appellatum. (B.) Incipit:

शब्दब्रह्म यदेकं यच्चैतन्यं च सर्वभूतानां।
यत्परिणामस्त्रिभुवनमखिलमिदं [जयति सा वाणी] ॥१॥
इयममरदत्तवररुचिभागुरुपालितादिशास्त्रेभ्यः।
ञभिधानरत्नमाला कविकंठभूषणार्थमुद्ध्रीयते ॥२॥

स्वर्गकांड fol. 145^{a}. distt. 164; भूमिकांड fol. 158^{b}. distt. 472; पातालकांड fol. 160^{b}. distt. 64; सामान्यकांड fol. 163^{b}. distt. 101; ञनेकार्थकांड fol. 166^{a}. distt. 101.

Apographon nostrum e codice E. I. H. 1361 circiter annum 1820 transscriptum est. (Wilson 415^{c}.)

422.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 201. Long. 10. Lat. 4. Linn. 17.

Hemachandrae Abhidhánachintámaṇis, cum commentario, qui auctori ipsi tribuitur. (A.) Quum propter vocabulorum copiam hoc lexicon magni aestimatur, tum quia Jainarum superstitionis fundamenta in eo exponuntur. Primo libro numina Jainica, secundo alii dei, tertio res humanae, quarto animalia, quinto inferi, sexto denique substantiva abstracta, adjectiva, particulae enumerantur.

Lib. I. fol. 12^{a}. distt. 86; II. fol. 52^{b}. distt. 250; III. fol. 127^{a}. distt. 598; IV. fol. 178^{a}. distt. 423; V. fol. 179^{a}. distt. 7; VI. fol. 201^{a}. distt. 178.

Manuscripta textum continentia triplicis sunt generis. Atque optima ea habenda sunt, in quibus auctoris verba eam praebent formam integram, qualis commentario explicatur. Ad quam normam et editio Petropolitana expressa est, et quam codices nostri A. B. C. referunt. Alii codices majora quidem non tangunt, sed singulis lectionibus a pristina et genuina forma recedunt. Quod genus et editio Calcuttensis, et codex noster D. exprimit. Tertiae pessimaeque classis codices ab iis librariis scripti sunt, qui auctoris respectu nullo habito et singula pro arbitrio mutaverunt, et inventa sua superflua et inepta intruserunt. Cujus specimen est cod. E.

Commentarius ab his versibus incipit:

धर्म्मतीर्थकृतां वाचं। नत्वा तत्वाभिधायिनीं।
स्वोपज्ञनाममालाया। विवृतिं विदधाम्यहं।१।
श्रेयोर्थमयमारंभः। किं तत्रात्मविकत्थनैः।
परात्मनिंदास्तोत्रे हि। नाद्रियंते मनीषिणः।२।
प्रामाण्यं व्यासुकेर्व्याडे। व्युत्पत्तिर्द्धनपालतः।
प्रपंचश्च वाचस्पतिप्रभृतेरिह लक्ष्यतां।३।[1]

In commentario (cf. Boehtlingk-Rieu, p. vii.) hi auctores et libri citantur: Amara et Amaraṭíká, Ugra, Kálidása, Kátya, Kauṭilya, Kshírasvámin, Gauḍa, Trilochana, Daṣarúpaka, Durga, Dramila, Dhanapála, Dhanurveda, Dhanvantari, Námamálá, Práchyáḥ, Buddhiságara, Bharata, Bháguri, Bháskara, Manu, Váchaspati, Vishṇupuráṇa, Vaijayantí, Vyáḍi, Ṣákaṭáyana, Sanhitáḥ.

Kshírasváminis ad Amaram commentarium quum accuratius examinassem, Hemachandram majorem explicationum et exemplorum numerum ex eo excerpsisse reperi. Multa eum Haláyudhae debere, alio loco probandum erit.

Singulis synonymis persaepe versio Guzeratica addita est, quae quidem a librario facta est, neque unquam in medio commentario reperitur; rarius aliae dialecti recentiores adhibentur.

Glossae usque ad finem libri III. frequentissime in marginibus adscriptae sunt, iisque in initio hoc subscriptum est: इति नामसारोद्धारकारकः, sive इति नामसारोद्धारे, quo vocabulo, e नामसारोद्धार puto corrupto, auctoris anonymi ad Hemachandram commentarius significatur. His in glossis marginalibus auctores et libros citatos hos reperi: Anekártha, sive Haimánekártha et *taṭ-ṭíká*, Amara et taṭṭíká, Ujjvaladatta, Kṛishṇapaṇḍita (Prakriyákaumudyá vṛittau), Kṛishṇabhaṭṭáḥ fol. 54^{a}, Kshírasvámin, Gaṇaratnamahodadhi, Chandra, Chámuṇḍa 42^{a}, Ṣríjinabhadrasúripádáḥ 37^{b}, Durga, Deṣanáḥ 59^{b}, Dhátunyáyamanjúshá 48^{b}, Dhátupáráyaṇa (v. Hemachandra), Nyása (púrvanyása, laghunyása), Purushottama, Bhágavata et taṭṭíká 65^{a}, Bháguri, Madanapála (lex.) 61^{a}. 62^{a}, Maheṣvara, Mádhavabhaṭṭáḥ 54^{a}, Vanamálá (sic) 84^{b}, Vásavadattá, Vichárasástra 21^{b}, Viṣvalochanakára 61^{b}, Viṣvaṣambhu 37^{b}, Vishṇupuráṇa, Vyáḍi, Ṣáṣvata, Ṣrídhara 61^{b}, Haláyudha et taṭṭíká, Háravalí, Hemoṇádihaimadhátupáráyaṇe 61^{b}, Hemachandrasúrivirachitadhyáṣrayaṭíká 76^{b}.

Editiones exstant Calcuttensis, et critica a Boehtlingk et Rieu Petropoli anno 1847 curata.

---

[1] Neque स्तोत्राणि pro °स्तोत्रे हि scribendum est, neque in nostro quidem codice monstra illa नाद्रियंते, विखाडेः reperiuntur.

Codex Jalálapurae anno 1695 nitidissime exaratus est a Dhanasundara, qui haec in fine addidit: क्षपेशेंद्रियमुन्युर्व्युनुवत्सरे। ऊर्जस्यासितेतरपक्षे। द्वादश्यां कर्मवाट्यां। षोडशार्च्चिवारे। श्रीसिंधुदेशे जलालपुरे। वाचनाचार्यश्री १०७ श्रीसुमतिमेरुगण्यंतेवासी वा0श्री १०५ श्रीराजसुंदरगणि तच्छिष्यमुख्यदक्ष वा0श्रीअमरनंदनगणिविनेयः पं0प्र0धनसुंदरेणालेखि स्ववाचनायेदं पुस्तकम् ॥ (Wilson 404.)

423.

Foll. 132–202. (linn. 12–14.) *Hemachandrae Abhidhánachintámaṇis.* (B.)

Lib. I. fol. 136^a; II. fol. 148^a; III. fol. 175^a; IV. fol. 194^b; V. fol. 195^a; VI. fol. 202^a. Scholia, in marginibus foliorum undecim primorum adpicta, ex Hemachandrae commentario excerpta sunt.

Codex anno 1699 a Kuṣalaságara Súryapurae exaratus est. In fine haec leguntur: श्रीसूर्यपुरवरे श्रीखरतरगछे श्रीजिनभद्रसूरिशाखायां वाचनाचार्य्य श्री५श्रीलावण्यरत्नगणीनां शिष्य कुशलसागरेणालेखि ॥ (Walker 205^g.)

424.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 89. Long. 11½. Lat. 9. Linn. num. variat.

Idem lexicon. (C.) Codex textum praestantissimum praebet. Synonyma singula vocabulo noto et quotidiano explicantur, quod rubrica pictum est. Scholia, vocabulorum et interpretationem et etymologiam, neque raro interpretationem Guzeraticam continentia, partim e Hemachandrae commentario, partim ex alio quodam libro desumta sunt.

Lib. I. fol. 7^a; II. fol. 23^b; III. fol. 62^a; IV. fol. 81^a; V. fol. 81^b; VI. fol. 89^a.

Codex anno 1812 accurate exaratus est. (Wilson 252.)

425.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 111. Long. 8. Lat. 4. Linn. 8.

Idem lexicon. (D.) Textus plerumque cum editione Calcuttensi consentit, neque vitiis immunis est.

Lib. I. fol. 7^b; II. fol. 26^a; III. fol. 67^a; IV. fol. 97^a; V. fol. 97^b; VI. fol. 110^a.

Codex circiter annum 1790 videtur exaratus esse. (Wilson 463.)

426.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 216. Long. 10½. Lat. 4½.

Foll. 1–106. (linn. 15.) *Hemachandrae Bṛihad-Abhidhánachintámaṇis.* (E.)

Lib. I. fol. 11^a; II. fol. 27^b; III. fol. 67^a; IV. fol. 94^a; V. fol. 94^b; VI. fol. 106^a.

De textus recensione, quae hoc codice continetur, supra dixi. Ad quam accuratius cognoscendam versus in primo libro interpolatos exscripsi. Post dist. 23. haec adduntur:

संदेहांतर्गतं लिंगं ज्ञेयमंकानुसारतः।
पुंलिंगे प्रथमांकः स्यात्स्त्रीलिंगेऽंको द्वितीयकः ॥२४॥
क्लीवे तृतीय एवांकोऽयं संख्यांकं विना विधिः।
तीर्थंकरस्य तत्रादौ नामानि पंचविंशतिः ॥२५॥

Disticha 29–31. hoc modo leguntur:

तेषु द्वे द्वे स्त एतेषामृषभो वृषभस्तथा।
सुविधिः पुष्पदंतश्च श्रेयान् श्रेयांस इत्यपि ॥३१॥
अनंतजिदनंतश्च सुव्रतो मुनिसुव्रतः।
अरिष्टनेमिस्तु नेमिर्वीरनामानि षट् पुनः ॥३२॥
महावीरो वर्धमानो देवार्यो ज्ञातनंदनः।
चरमतीर्थकृद्वीरः परिच्छंदोऽस्य कथ्यते ॥३३॥
नवगणा ऋषिसंघा एकादश गणाधिपाः। इंद्रभूति° etc.

Distichon 73. et sequentes ita leguntur:

मुक्तेरष्टादश स्त्रीत्वे मुक्तिनिर्वृतिसिद्धयः।
अमृतं च महानंदः कैवल्यमपुनर्भवः ॥७७॥
शिवं निःश्रेयसं श्रेयो निर्वाणं ब्रह्म न स्त्रियां।
महोदयः सर्वदुःखक्षयो निर्याणमक्षरं ॥७८॥
अपवर्गस्तथा मोक्ष एकादश मुनेर्मुनिः।
न हि क्लीवे परे पुंसि मुमुक्षुः श्रमणो यतिः ॥७९॥
वाचंयमो व्रती साधुरनगार ऋषिः पुनः।

Post dist. 77^a. haec inseruntur:

अहिंसासूनृतास्तेयब्रह्माकिंचनता यमः ॥८१॥
नियमः शौचं संतोषः स्वाध्यायतपसी अपि।
देवताप्रणिधानं च द्वे आसनस्य नामनी ॥८२॥
आसनं करणं श्वासप्रश्वासरोधनस्य च।
नामनी द्वे अथ प्राणायामः प्राणयमः पुनः ॥८३॥
प्रत्याहारस्त्विंद्रियाणां विषयेभ्यः समाहृतिः।
धारणा तु क्वचिद्ध्येये चित्तस्य स्थिरबंधनं ॥८४॥
ध्यानं तु विषये तस्मिन्नेकप्रत्ययसंततिः।
समाधिस्तु तदेवार्थं मात्राभाषणरूपकं ॥८५॥
एवं योगो यमाद्यंगैरष्टभिः संमतोऽष्टधा।
नाम्नी द्वे अथ मौनस्याभाषणं मौनमस्त्रियां ॥८६॥
नामनी द्वे गुरोः स्यातां गुरोर्धर्मो° etc.

Talibus igitur interpolationibus factis, mirandum non est, quod distichorum numerus incredibile quantum increverit. Primus enim liber 95, secundus 356, tertius 985, quartus 685, quintus 12, sextus 295. continet.

Jam *Bṛihad* vocabulo quid significetur quum noverimus, *Bṛihadamaram* et *Bṛihaddháráválím* libros minore desiderio deperditos lugebimus.

Haec voluminis pars anno 1802 exarata est. (Walker 151[a].)

427.

Foll. 88–111. *Ajayapálae* lexicon homonymicum, *Nánárthasangrahas* appellatum. Incipit:

जयन्ति शास्तुः पदपंकजांकुराः
नखांशरश्चंद्र(नखांशवश्चं°)मरीचिकोमलाः ।
विनम्रदेवासुरमौलिषु श्रियं
वहंति ये [प्र]स्फुटमालतीस्रजः ॥
वीक्ष्य पूर्वकविग्रंथानकाराद्यादिभिः पदैः ।
क्रमादजयपालेन कृतो नानार्थसंग्रहः ॥

Lexicon ipsum ab hoc disticho incipit:

अमृतं हृद्ये पीयूषे यज्ञशेषेऽप्ययाचिते ।
मुक्तौ तोयेऽमृता धात्र्यां गुडूचीपथ्ययोरपि ॥

Ajayapála primus omnium, quos equidem novi, lexicographorum, vocabula complurium significationum alphabetico ordine secundum initiales, non, qui sollennis est grammaticorum Indicorum mos, secundum literas finales disposuit. Quum vero vocabula uno illo vinculo connexa, neque ordo alphabeticus in classibus singulis accurate observatus sit, lectori vocabulum quaerenti plerumque totum a litera quadam incipiens caput percurrendum est. Quod molestum est, neque plus quam duos vel tres imitatores invenit. In fontibus auctoris Ṣásvatam fuisse principalem duabus mihi de causis persuasum est. Primum enim Ajaya, ut Ṣásvata, ab iis vocabulis incipit, quae toto disticho, deinde ea tractat, quae versu, vel dimidiato versu tractanda erant, particulas ultimo cujusvis capitis loco ponit. Deinde nimia in quibusdam utriusque versibus similitudo conspicitur. Conferantur haec:

I.

Ṣásv. संतानः संततौ देववृक्षे चापत्यगोत्रयोः ।
Ajay. संतानः संततौ गोत्रे देववृक्षे तथात्मजे ।
Visv. संतानः संततौ गोत्रे स्यादपत्ये सुरद्रुमे ।
Dhar. संतानः संततौ देववृक्षे चापत्यगोत्रयोः ।

II.

Ṣásv. जंतोरवयवे कक्षः कच्छवीरुत्तृणेषु च ।
कक्षा स्यात्परिधानस्य पश्चादंचलपल्लवे ॥
Ajay. कक्षो जंतोरवयवे तृणकच्छलतासु च ।
कक्षा तु परिधानस्य पृष्ठतो विहितांचले ॥
Med. कक्षा स्यादंतरीयस्य पश्चादंचलपल्लवे (ὢ μέγ' ἀναιδές)
स्पर्धापदे ना दोर्मूले कच्छवीरुत्तृणेषु च ॥

III.

Ṣásv. सैरंध्री परवेश्मस्था स्ववशा शिल्पकारिका ।
Amar. सैरंध्री परवेश्मस्था स्ववशा शिल्पकारिका ।
Ajay. सैरंध्री परवेश्मस्थस्वतंत्रशिल्पियोषिति ।
Visv. सैरंध्री परवेश्मस्थशिल्पकृत्स्ववशस्त्रियां ।
Dhar. सैरंध्री परवेश्मस्था स्ववशा शिल्पकारिका ।

IV.

Ṣásv. आनर्तो नृत्यशालायां जने जनपदांतरे ।
Ajay. आनर्तो नृत्यशालायां जने जनपदांतरे । etc. etc.

Ajayapála ab Ujjvaladatta, Medinikara, Ráyamukuṭa, Ṣivadása, aliis recentioris aevi auctoribus citatur. Idem lexicon in codd. E. I. H. 312. et 1512. exstat.

Haec voluminis pars circiter annum 1820 exarata est. (Wilson 253[b].)

428.

Opera tria. Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 166. Long. $11\frac{1}{2}$. Lat. 9.

Foll. 1–90. (linn. 20.) *Maheṣvarae* lexicon homonymicum, *Viṣvaprakáṣas* appellatum, anno 1111 compositum. Prooemium collatis codicibus duobus Londiniensibus emendatum exscripsi: स्तुवीमहि महामोहक्लेशातंकभिषग्वरं । त्रैधातुकनिदानज्ञं सर्वज्ञं दुःखहानये ॥१॥ कलाविलासान्मकरंदबिंदुमुद्राविनिद्रे हृदयारविंदे । या कल्पयंती रमते कवीनां देवीं नमस्यामि सरस्वतीं तां ॥२॥ कवींद्रकुमुदानंदकंदोद्गमसुधाकरं । वाचस्पतिमतिस्पर्धिशेमुषीचंद्रिकोज्ज्वलं ॥३॥ क्षुभ्यत्क्षीराब्धिकल्लोलमालोल्लासियशःश्रियं । गुरुं वंदे जगद्वंद्यं गुणरत्नैकरोहिणं ॥४॥ श्रीसाहसांकनृपतेरनवद्यविद्यवैद्यांतरंगपदपङ्क्तिमेव बिभ्रत् । यश्चंद्रचारुचरितो *Harichandranámá* स्वव्याख्यया चरकतंत्रमलंचकार ॥५॥ आसीदसीमवसुधाधिपवंदनीये तस्यान्वये सकलवैद्यकुलावतंसः । शक्रस्य दस्र इव *Gádhipurádhipasya Ṣrí-Krishṇa* इत्यमलकीर्तिलतावितानः ॥६॥ संकल्पसंमिलदनल्पविकल्पजल्पकल्पानलाकुलितवादिसहस्रसिंधुः । तर्कत्रयत्रिनयनस्तनयस्तदीयो *Dámodaraḥ* समभवद्भिषजां वरेण्यः ॥७॥ तस्याभवत्सूनुरुदारवाचो वाचस्पतिः श्रीललनाविलासी । सद्वैद्यविद्यानलिनीदलेन *Ṣrí-Malhaṇaḥ* सत्कुमुदाकरेंदुः ॥८॥ यज्ञात्मजः सकलवैद्यकतंत्ररत्नरत्नाकरश्रियमवाप्य च *Keṣavo* ऽभूत् । कीर्तेर्निकेतनमनिंद्यपदप्रमाणवाक्यप्रपंचरचनाच्चतुराननश्रीः ॥९॥ *Krishṇasya* (= Keṣavasya) तस्य च सुतः स्मितपुंडरीकदंडातपत्रपरभागयशःपताकः । *Ṣrí-Bráhma* (श्रीब्रह्म codd.) इत्यविकलात्ममुखारविंदसोल्लासलास्यरतसांद्रसरस्वतीकः ॥१०॥ तस्यात्मजः सरसकैरवकांतकीर्तिः श्रीमान् *Maheṣvara* इति प्रथितः कवींद्रः । निःशेषवाङ्मयमहार्णवपारदृश्वा शब्दागमांबुरुहषंडरविर्बभूव ॥११॥ यः साहसांकचरितादिमहाप्रबंधनिर्माणनैपुणगुणागणगौरवश्रीः । यो वैद्यकत्रयसरोजसरोजबंधुर्बंधुः सतां च कविकैरवकुड्मलेंदुः ॥१२॥ इयं कृतिस्तस्य

महेश्वरस्य वैदग्ध्यसिंधोः पुरुषोत्तमानां। देदीप्यतां हृत्कमलेषु नित्यमाकल्पमाकल्पितकौस्तुभश्रीः ॥१३॥ लब्धैः कथंचिदभिजातसुवर्णकारलीलेन कोशशतरत्नविशब्दरत्नैः। विश्वप्रकाश इति कांचनबंधशोभां विभ्रन्मयात्र घटितो मुखखंड एषः ॥१४॥ फणीश्वरोदीरितशब्दकोशरत्नाकरालोडनलालितानां। सेव्यः कथं नैव सुवर्णशैलो विश्वप्रकाशो विबुधाधिपानां ॥१५॥ भोगींद्रकात्यायनसाहसांकवाचस्पतिव्याडिपुरःसराणां। सविश्वरूपामरमंगलानां शुभांगवोपालितभागुरीणां ॥१६॥ कोशावकाशात्प्रकटप्रभावसंभावितानर्घगुणः स एषः। संपादयन्नेष्यति वांछितार्थान्कथं न चिंतामणितां कवीनां ॥१७॥ आ मित्रशैलचरमाचलमेखलाद्रिकैलासभूमिवलयाद्यदिहास्ति किंचित्। एकत्र संभृतमगोचरशब्दरत्नमालोक्यतां तदखिलं सुधियः कवींद्राः ॥१८॥ यद्यस्ति वाङ्मयमहार्णवमंथनेच्छा प्राप्तुं पदं फणिपतेर्यदि कौतुकं वः। विश्वप्रकाशमनिशं तमिमं निषेव्य संभाव्यतां परमशाब्दिकशेखरश्रीः ॥१९॥ सतां पुस्तकसंभारभारमोक्षः कृतो मया। नामानुशासनमिदं संपूर्णं तन्वताद्भुतं ॥२०॥ एकद्वित्रिचतुःपंचषड्वर्णानुक्रमोज्ज्वलैः। कांतादिवर्गैर्नानार्थसंग्रहोऽयं वितन्यते ॥२१॥ नानार्थः प्रथमांतोऽत्र सर्वत्रादौ प्रदर्शितः। सप्तम्यंतेषु शब्देषु वर्तमानः सुनिश्चितः ॥२२॥ दृष्टांतेन सह क्वापि सप्तम्याधार एव च। स्पष्टाय लिंगभेदाय क्वाप्यत्र पुनरुक्तता ॥२३॥

Quo prooemio hoc auctoris stemma proditur: 1. Harichandra, Sáhasánka regis medicus, auctor commentarii ad Charakatantram. A quo, haud constat quot familiis intercedentibus, descendit: 2. Krishṇa: 3. Dámodara: 4. Malhaṇa, cui fratris filius fuit: 5. Keṣava: 6. Bráhma: 7. *Maheṣvara*, auctor lexici, aliorumque librorum, quorum in numero Sáhasánkae vitae primo loco ponitur. Antiquiores lexicographos auctor enumerat hos: Patanjali, Kátyáyana, Sáhasánka, Váchaspati, Vyáḍi; quosque his adjungit: Viṣvarúpa, Amaramangala (= Amarakosha), Ṣubhánga, Vopálita, Bháguri.

Prima eaque amplissima operis pars nomina pluribus significationibus usurpata continet, inde a fol. 1. ad fol. 76[b]. Eaque secundum ordinem alphabeticum consonantium finalium[1] ita disposita sunt, ut primum monosyllabae, deinde bisyllabae, tum trisyllabae, denique polysyllabae voces tractentur. Hoc vero vituperandum est, quod in singulis classibus ordo alphabeticus literarum initialium observatus non sit. Statim enim ab initio haec vocabula enumerantur: क, अक, वक, शुक, द्विक, अर्क, कर्क, शुल्क, तर्क, श्लोक, स्तोक, कोक, रोक, नौका, छेक, रेक, काक, पाक, शाक, मूक, एक, शौक, अंक, कंक, वंक, etc. Accuratius si in rem inquisiveris, etiam in hoc labyrintho et obscuritate filum quoddam reperies. Primo enim loco vocabula suffixis *kṛit* et *uṇádi* formata, secundo derivata secundaria ponuntur; voces eodem suffixo derivatae saepe conjunguntur. Ita a vocabulis *ama* terminatis incipit, tum ea ponit, quae in *ma* praecedente consonanti desinunt, velut *gulma*, *jálma*, deinde quae syllaba *mi* terminantur etc. Alibi consonae voces componuntur, velut: *ṣloka*, *loka*, *stoka*, *toka*; *múka*, *ṣúka*, *bhúka*, *bheka*; *ranka*, *panka*, *nyanku*, *náku*, etc. Constantia ubique desideratur. Quae res utrum sola invidiosum Medinīkarae judicium: बहुदोषो विश्वप्रकाशकोषः comprobet, an hac obtrectatione homo vanus furta sua velo quasi obducere voluerit, nescio.

[1] Vocabula क्ष terminata ultimum locum tenent.

Sequitur brevis particularum recensio, fol. 76[b]. ad fol. 79[b]. Incipit: अथाव्ययानि कथ्यंते व्यक्तं पूर्वाक्षर(ा)क्रमात्। अकारादिकमप्यस्मिन्नधिकं पूर्वतो विदुः (adhikam púrvato viduḥ) ॥ In fine hujus partis haec leguntur: रामानलव्योमरूपैः शककालेऽभिलक्षिते। कोशं विश्वप्रकाशाख्यं निरमाच्छ्रीमहेश्वरः ॥

Quae sequuntur, serius videntur addita esse; alioquin, auctor annum, quo liber compositus est, in fine operis adscripsisset. Atque primum usque ad fol. 88[b]. *Ṣabdabhedaprakáṣa* traditur, quo capite ea vocabula collecta sunt, quae, ejusdem significationis et originis, paulo variatam orthographiae speciem praebent, velut *masura masúra*, *nílangu nílángu*, *retas reta*, *kapáṭa kaváṭa*, *súra ṣúra*, *nanandṛi nanándṛi*, etc. etc. Auctor his distichis praefatur: प्रबोधमाधातुमशाब्दिकानां कृपामुपेत्यापि सतां कवीनां। कृतो मया रूपमवाप्य शब्दभेदप्रकाशोऽखिलवाक्पयोधेः ॥१॥ प्रायो भवेद्यः प्रचुरः प्रयोगः प्रामाणिकोदाहरणप्रतीतः। रूपादिभेदेषु विलक्षणेषु विचक्षणो निश्चिनुयात्तमेव ॥२॥ क्वचिन्मात्राकृतो भेदः क्वचिद्वर्णकृतोऽत्र च। क्वचिदर्थांतरोल्लेखाच्छब्दानां रूढितः क्वचित् ॥३॥ जागर्ति यस्यैव मनःसरोजे स एव शब्दार्थविवर्तनेशः। निजप्रयोगार्पितकामचारः परप्रयोगप्रसरार्गलश्च ॥४॥ Capitis initium hoc: विद्यादगारमागारमपगामापगामपि। अरातिमारातिमथो अम आमश्च कीर्तितः ॥५॥ भवेदमर्ष आमर्षोऽप्यंकुरोऽंकूर एव च। अंतरिक्षमंतरीक्षमगस्त्योऽगस्तिरित्यपि ॥६॥

Denique substantivorum genus (लिंगभेद) perbreviter tractatur.

De codice Parisiaco cf. Hamilton, p. 78; de Berolinensibus Weber, p. 224. Idem lexicon in codd. E. I. H. 246. 322. 1539. exstat. Commentarius ad Viṣvapraká-ṣam in glossis marginalibus cod. Wilson 252. fol. 83[b]. citatur.

Haec voluminis pars ex eodem exemplari atque codex E. I. H. 1539. non ante annum 1820 transscripta est. (WILSON 415[a].)

429.

Foll. 13–15. (linn. 5.) Lit. Bengal. *Ṣabdabhedaprakáṣas*, libellus disticha 42. continens, e Maheṣvarae Viṣvaprakáṣa excerptus. Incipit: प्रबोधमाधातुमशाब्दिकानां etc.

Desinit in disticho: जामाता चैव यामाता जोषा योषा च कीर्त्तिता। अव्ययानव्ययो दोषाशब्दो रात्रौ प्रचक्ष्यते ॥

Haec folia e codice anno 1761 exarato post annum 1810 transscripta sunt. (Wilson 249[d].)

430.

Foll. 16–42, post annum 1820 exarata. Lit. Bengal. Charta Europ. Linn. 23.

Foll. 16, 17. *Idem opusculum*, e superiore exemplari transscriptum. Vocabula, quae hoc glossario continentur, in foliis 26–29. alphabetice enumerantur. (Wilson 393[b].)

431.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 20. Long. $13\frac{1}{2}$. Lat. 3.

Foll. 1–4. (linn. 5.) *Ekáksharakoshas*, vocabulorum monosyllaborum lexicon, *Purushottama-devaṣarmaṇi* auctori tributum. Libellus, distichis triginta quinque constans, incipit:

कः प्रजापतिरुद्दिष्टः को वायुरिति शब्दितः ।
कश्चात्मा च समाख्यातः कः प्रकाश उदाहृतः ।
कं शिरो जलमाख्यातं कं सुखे च प्रकीर्त्तितं ।
पृथिव्यां कुः समाख्याता कुत्सिते कुः प्रकीर्त्तितः ॥ कः ॥
खमिन्द्रियं समाख्यातं खमाकाशमुदाहृतं ।
खगे पि खः समाख्यातः खं शून्यञ्च प्रकीर्त्तितं ॥ खः ॥

Major numerus earum vocum, quas Purushottama hoc libello collegit, e mystica doctrina delectus videtur. Cf. supra, p. 97. n. 3. In quibusdam exemplis, ut si *ga* esse *gaṇapati* et *gandharva*, *cha* significare *chandramas* et *chaura*, *ta taskara*, *dha dhana*, *ya yama*, *va váta* et *varuṇa* esse dicuntur, facile vides lusum hunc esse, ubi nomina prima ipsorum syllaba significentur[1]. Aliae voces radices sunt, quae in compositorum fine adjectivorum locum tenent, ut *ga* (gíta), *cha* (chedana), *da* (cheda, dána, dátṛi). Minor pars re vera nomina vel particulae sunt, et ab optimis quibusque scriptoribus usurpantur, velut *kha*, *bha* (nakshatra), *bhá* (dípti), *ṣam* (kalyáṇa), etc.

Haec folia post annum 1810 exarata sunt. (Wilson 249[a].)

432.

Foll. 20. 21[a]. *Idem libellus*, ex apographo superiore transscriptus. Indicem alphabeticum in folio 36. reperies. (Wilson 393[d].)

[1] Contrarium in *cham* (nirmalam) cernitur, quod ab *acha* formatum est.

433.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 175. Long. $13\frac{1}{2}$. Lat. $5\frac{1}{2}$. Linn. 9.

Hoc codice *Keṣavae* lexicon synonymicum, *Kalpadrus* (i. e. arbor coelestis omnia desideria largiens) appellatum, continetur. Incipit:

गुरुं श्रीदक्षिणामूर्त्तिं विभुं विश्वेश्वरं परं
सर्वज्ञं तमनाद्यन्तं रात्रिंदिवमुपास्महे १॰
कात्यवाचस्पतिव्याडिभागुर्य्यमरमंगलाः
साहसांकमहेशाद्या विजयन्ते जिनान्तिमाः २
समालोक्य मतान्येषां कल्पद्रुरखिलार्थदः
क्रियते केशवेनायं नामप्रकृतिबोधनः ३

Auctor igitur in opere componendo Kátyae, Váchaspatis, Vyáḍis, Bháguris, Amarae, Sáhasáṇkae, Maheṣae, et Jainae cujusdam auctoris lexica se adhibuisse profitetur. Maheṣa vero vix alius quidam potest esse atque Maheṣvara, Viṣvaprakáṣakoshae auctor, *Jina* vero vocabulo *Hemachandra* significari videtur. Keṣavam igitur, quum a Mallinátha saepe laudetur, exeunte seculo XIII. vixisse conjicio.

Keṣava in vocabulo arboris, quo lexicon nuncupavit, ludens, singulos libros truncos (skandha) appellavit, eosque in superiorem (káṇḍa) et inferiorem trunci partem (prakáṇḍa) similiterque subdivisit. Primus liber (Bhúmiskandha), terram et quae in ea continentur tractans, in XVII capita divisus est. Finitur in fol. 136[a]. hoc disticho: कल्पद्रौ केशवकृते फलिते नामसत्फलैः । प्रकांडैः सप्तदशभिर्भूमिस्कंध उपस्थितः ॥ Secundus liber (Bhuvaḥskandha) et tertius (Svargaskandha) de rebus coelestibus agunt. In fine libri particulae enumerantur et substantivorum genus traditur.

Codex anno 1821 tam negligenter exaratus est, ut de libro satis raro plura dicere non ausim. (Wilson 334.)

434.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 228. Long. 10. Lat. $7\frac{1}{2}$. Lineae plerumque 12.

Continetur hoc codice *Jaṭádharae*, Raghupatis et Mandodarís filii, lexicon, ab auctore ipso *Abhidhánatantram*, in fine vero librorum *Námalingánuṣásanam* appellatum. Incipit:

भागीरथीं जलमयीं जगतामधीशं
मन्दोदरीरघुपती पितरौ च नत्वा ।
Diṇḍíyaviprakulajaḥ स जटाधरोऽसा-
वाचार्य्य एतदकरोदभिधानतन्त्रं ॥
Ṣrí-*Chandraṣekhara*giriprabhavásti *Cháṭi*-
gráme *Phaṇíti* तटिनी निकटेऽद्सीये ।

उत्पत्तिभूमिरपि Devakaḍábhidháno
ग्रामोऽस्ति यस्य पितृभूमिरतिप्रसिद्धः ॥
महाकवीनां बहुशः प्रयोगान् समीक्ष्य तन्त्राणि बहूनि चेदं ।
कृतं विदित्वेति विदग्धगोष्ठीपाथोधिपोतं सुधियः श्रयन्तां ॥

Severum, sed justum tulit judicium de hoc auctore Wilson in praefatione lexici (ed. I.) p. XXXVII. Namque ne levissima quidem mentione facta, Jaṭádharas Amarasinhae lexico ita usus est, ut omnia quidem in librum suum reciperet, pauca verbis magis usitatis exprimeret, additamenta inter versus intercalaret. Quae additamenta quum satis ampla et utilia sint, fatuitatem hominis miraris, qui dissimulando potius quam confitendo gloriolam quaesierit. Pauca sufficient, quo auctoris ingenium et scribendi rationem cognoscas.

Amarasinha (ed. Paris.) p. 3, 2. स्त्रियामस्त्री त्रिविष्टपः legitur..

Post l. 2. sequitur:

मंदारोऽप्यवरोहो गौरमतिर्नो फलोदयः ।

Post l. 7. additur:

नाकिनोऽनिमिषाश्चापि द्युषदो मरुतोऽमृताः ।

Post l. 8:

समूहः सुरता तेषामदितिर्देवमातरि ।

P. 4. post l. 2:

आदित्या द्वादश प्रोक्ता विश्वदेवा दश स्मृताः ॥७॥
वसवश्चाष्ट संख्याताः षट्त्रिंशत्तुषिता मताः ।
आभास्वराश्चतुःषष्टिर्वाता पंचाशदूनकाः ॥८॥
महाराजिकनामानो द्वे शते चापि विंशतिः ।
साध्या द्वादश विख्याता रुद्राश्चैकदश स्मृताः ॥९॥
एते च संहता देवास्तत्रादित्याः स्वनामतः ।
इंद्रो धाता च सविता त्वष्टा पूषार्यमा भगः ॥१०॥
विवस्वान्विष्णुरंशुश्च वरुणो मित्र इत्यपि ॥११॥
वसुसत्यकालकामधूरि(sic)लोचनपुरूरवसः ।
क्रतुदक्षमाद्रवोयु[1] ता दश विश्वदेवताः स्मृताः ॥१२॥
आपो ध्रुवश्च सोमश्च धरश्चैवानिलोऽनलः ।
प्रत्यूषश्च प्रभासश्चेत्यष्टौ ते वसवः स्मृताः ॥१३॥
अजैकपादहिर्बुध्न्यो[2] विरूपाक्षः सुरेश्वरः ।
जयंतो बहुरूपश्च त्र्यंबकोऽप्यपराजितः ॥१४॥
वैवस्वतश्च सावित्रो हरो रुद्रा इमे स्मृताः ।

Pro l. 5. haec leguntur:

क्रतुद्रुहोऽसुरा दैत्या दनुजेंद्रारिदानवाः ॥१६॥

Post l. 6:

दैतेया दितिजाश्चैव प्रघसा दनुसूनवः ॥१७॥
विख्याता मातरस्तेषां कालका च दितिर्दनुः ।

[1] Sic uterque codex.

[2] Ita scripsi pro श्वोहिर्व्रभ्रा, quod uterque codex praebet.

पितरश्चंद्रगोलस्था न्यस्तशस्त्राः स्वधाभुजः ॥१८॥
पूर्वजाः कव्यवालाद्या एकत्रिंशच्च तद्गणाः ।

Post l. 9:

महामुनिर्महाबोधिः खसमश्च महाबलः ।

Post l. 13:

तद्भेदाः सोमसिद्धांतभिक्षुक्षपणकादयः ।

P. 5. post l. 3:

को हंसवाहनो नाभिजन्मा शतधृतिः सनत् ।

Post l. 12:

पुराणपुरुषो वृष्णिः शतधामा गदाग्रजः ॥३०॥
एकशृंगो जगन्नाथो विश्वरूपः सनातनः ।
मुकुंदो राहुभेदी च वामनः शिवकीर्तनः ॥३१॥

Pro versibus 13. et seqq. haec leguntur:

श्रीनिवासोऽप्यजो वासुः पितास्यानकदुंदुभिः ।
वसुदेवश्च मंत्री तु पवनव्याधिरुद्धवः ॥३२॥
शैनेयः सात्यकिर्योधो रथवाहस्तु दारुकः ।
शार्ङ्गं धनुः पांचजन्यः शंखश्चक्रं सुदर्शनः ॥३३॥
कौमोदकी गदा खड्गो नंदकः कौस्तुभो मणिः ।[3]
पूरस्य द्वारका द्वारवती सैव कुशस्थली ॥३४॥
आनर्तोऽथ महावीरः पक्षिसिंहोरगाशनौ ।
गरुत्मान् गरुडस्तार्क्ष्यो वैनतेयः खगेश्वरः ॥३५॥[4]
नागांतको विष्णुरथः सुपर्णः पन्नगाशनः ।
ई रमा सिंधुजा सा मा चला हीरा च चंचला ॥३६॥
वृषाकपायी चपला इंदिरा रुक्मिणीत्यपि ।
लक्ष्मीः पद्मालया पद्मा कमला श्रीर्हरिप्रिया ॥३७॥

Sequitur linea p. 6, 3. ubi tamen कार्ष्णिः pro मारः legitur. Deinde pro vss. 4–6. haec praebentur:

कंदर्पो दर्पकोऽनंगः शंबरारिरनन्यजः ॥३८॥
मधुसारथिरिः पंचशरश्च मकरध्वजः ।
हृच्छयश्च कलाकेलिरात्मभूः कुसुमायुधः ॥३९॥
अपि नमुचिमनोजौ ब्रह्मसूविश्वकेतू
विषमविशिखकामौ मारसंकल्पयोनी ।
रतिपतिमदयित्नू पुष्पधन्वांगजौ च
मनसिजकुसुमेषू कामदेवस्मरौ च ॥४०॥
रती रागलता मायावती प्रीतिः स्मरप्रिया ।

Pro l. 7. hic versus legitur:

अनिरुद्धो विश्वकेतुर्ब्रह्मसूरप्युषापतिः ॥४१॥

Sequunturque:

उन्मादनः शोषणश्च तापनः स्तंभनस्तथा ।
संमोहनश्च पंचैते विख्याताः कामसायकाः ॥४२॥
अथैककुंडलः सीरी सौनंदी च मधुव्रतः ।
बलभद्रः प्रलंबघ्नो बलदेवोऽच्युताग्रजः ॥४३॥

[3] Cf. p. 6, 12.

[4] Cf. p. 6, 15.

Sequuntur Ṣivae nomina, quibus post l. 11. paginae 7. haec adduntur:

वृषपर्वा रेरिहाणो भगाली पांशुचंदनः ॥५०॥
दिगंबरोऽट्टहासश्च कालंजरपुरद्विषौ ।
वृषाकपिर्महाकालो वराको नंदिवर्धनः ॥५१॥
हीरो वीरः खरुर्भूरिः कटप्रूर्भैरवो ध्रुवः ।
शिपिविष्टो गुडाकेशो देवदेवो महानटः ॥५२॥

Pro vss. 13–16. haec leguntur:

धनुराजगवं तथा ।
अजगावं चाजगवं पिनाकं पुंनपुंसकं ॥५३॥
गणास्तु भृंगरीटाद्या भृंगारीटोऽस्थिविग्रहः ।
भृंगी भृंगरिटिश्चाथ महाकालो वृषाणकः ॥५४॥
स्याच्छालंकायनो नंदी द्वाःस्थश्च नंदिकेश्वरः ।

Sequitur v. 15, post eumque haec:

ब्रह्माणी वैष्णवी रौद्री वाराहैंद्री तथापरा ।
कौमारी चैव कौवेरी सप्तैता अपि शक्तयः ॥५६॥

Pro v. 16. haec praebentur:

भूतिर्विभूतिरैश्वर्यमष्टधा तद्विगण्यते ।
अणिमा लघिमा व्याप्तिः प्राकाम्यं महिमा तथा ॥५७॥
ईशित्वं च वशित्वं च तथा कामावसायिता ।

Post v. 3. paginae 8:

ईश्वरी बाभ्रवी शक्तिर्दक्षजायापराजिता ।
वृषाकपायी चामुंडा कौशिकी चर्चिकाद्रिजा ॥६०॥

Post v. 5:

हस्तिमल्लः पृश्निशृंगो मूषिकांकोऽविकेयकः[1] ।

Post v. 9:

देवसेनापतिर्नागः स्वामी द्वादशलोचनः ॥६४॥

Post v. 2. paginae 9:

महेंद्रः कौशिकः पूतक्रतुर्विश्वंभरो हरिः ॥६८॥
पुरुदंशाः शतधृतिः पृतनाषाडहिद्विषः ।

Pro versibus 5–11. hi leguntur:

आखंडलः सहस्राक्ष ऋभुक्षास्तस्य तु प्रिया ॥६९॥
पूतक्रतायी पौलोमी शचींद्राणी पुलोमजा ।
तस्याश्वो वृषणश्वोच्चैःश्रवसौ धनमैंद्रकं ॥७०॥
वृषणवसु तदुद्यानं नंदनं मिश्रकावणं ।
स्यात्पुरी तु पूषभासा देवपूरमरावती ॥७१॥
सुदर्शनामराद्याश्च जयंतः पाकशासनिः ।
दैवोद्यानं च वैभ्राजं मिश्रकं मिश्रकावणं ॥७२॥

Post v. 12. et pro vss. 13–16. haec leguntur:

श्वेतहस्तिचतुर्दंतमल्लनागेंद्रकुंजराः ॥७३॥
हस्तिमल्लः सदादानो मातलिस्तु हयंकषः ।
ह्रादिनी वज्रकुलिशावस्त्रियावशनिर्द्वयोः ॥७४॥

[1] Ita scripsi pro पूंचिशृंगो et विकेयकः, quod codices habent.

शतकोटिः स्वरुः शंबो दंभो वज्राशनिर्भिदुः ।
गिरिकंटकोऽपि भिदुरं शतधारं च जांबविः ॥७५॥
दंभोलिः स्यात्पविः पुंसि भिदुरोऽप्यस्त्रियां मतः ।
नपुंसि व्योमयानं तु विमानं पुंनपुंसकं ॥७६॥

De Jaṭádharae aetate nihil certi constat, neque lexicon ejus a scholiastis[2] citatur. Hoc tamen probare me posse puto, eum ante Ráyamukuṭae tempora floruisse. Hic enim versum ४१, supra exscriptum: अनिरुद्धे विश्वकेतुर्ब्रह्मसूरप्युषापतिः e *Brihadamarakosha* excerptum esse tradit, ex eodemque fonte disticha ७–९. et ५७. derivata esse, Bhánujidíkshita auctor est. *Brihadamara* autem nomine auctoris nostri lexicon significari, veri simillimum est.

Amarae exemplo totum lexicon in tres partes divisum est, quae ipsae in capita distribuuntur: 1. Svargavarga distt. 374. fol. 28ᵃ; 2. Pátálavarga distt. 100. fol. 35ᵇ. ॥ जटाधरकवेरभिधानामलिंगानुशासने । समाप्तः प्रथमकांडः कविजाड्यापहारकः ॥ Liber secundus incipit: भूपुरीशैलविपिनौषधिसिंहादयोऽखिलाः । नृब्रह्मक्षत्रविट्शूद्राश्चेह वर्गा दशोदिताः ॥ 3. Bhúmivarga distt. 39. fol. 38ᵇ; 4. Puravarga distt. 40. fol. 41ᵇ; 5. Ṣailavarga distt. 15. fol. 43ᵃ; 6. Vanaushadhivarga distt. 257. fol. 63ᵇ; 7. Sinhádivarga distt. 81. fol. 70ᵇ; 8. Nṛivarga distt. 213. fol. 89ᵇ; 9. Brahmavarga distt. 92. fol. 97ᵇ; 10. Kshatriyavarga distt. 183. fol. 113ᵇ; 11. Vaiṣyavarga distt. 158. fol. 128ᵃ; 12. Ṣúdravarga distt. 74. fol. 135ᵃ. ॥ द्वितीयः कांडः ॥ Liber tertius incipit: विशेष्यनिघ्नः संकीर्णो नानार्थोऽव्यय इत्यपि । लिंगादिसंग्रहश्चात्र वर्गाः पंचोदिताः क्रमात् ॥ 13. Práṇivarga distt. 78. fol. 142ᵃ; 14. Viṣeshyanighnavarga distt. 81. fol. 150ᵃ; 15. Prakírṇavarga distt. 66. fol. 156ᵇ; 16. Nánárthavarga distt. 567. fol. 214ᵇ; 17. Avyayavarga distt. 64. fol. 221ᵃ; 18. Lingádisangraha distt. 70. fol. 228ᵇ. ॥ तृतीयः कांडः ॥

In fine haec leguntur: चटुग्रामनिवासिना श्रीमज्जटाधरकविना कृत नामलिंगानुशासनं सम्पूर्णमिति ॥ Idem liber in codice E. I. H. 217. exstat, qui ex eodem atque noster exemplari transscriptus est.

Codex hoc seculo ineunte exaratus est. (Wilson 511.)

435.

Opera duo. Lit. Bengal. Charta Europ. Foll. 95. Long. 11. Lat. 8½. Linn. 19, 20.

Foll. 1–52. Inest *Bhúriprayogas*, lexicon synonymicum et homonymicum a *Padmanábhadatta*, Dámodaradattae filio, compositum. (B.) Incipit: मुदे (mude) हरिं तं नमतैकनाथं यस्येन्द्रनीलाभनभोनिभस्य । अङ्के सदा राजति भार-

[2] Excepto *Durgádása* in *Dhátudípiká*.

तीन्दोर्लेखेव लक्ष्मीश्च तडिल्लतेव ॥ पदं नमस्कृत्य गुरोरिदानीं निरीक्ष्य तन्त्रानवचिन्त्य शब्दान् । लिलेख दामोदरदत्तसूनुर्भूरिप्रयोगानिति पद्मनाभः ॥ प्रायेणामरकोषोक्तशेषं वर्गैस्तथा क्रमैः । इदं भूरिप्रयोगाख्यं नामलिङ्गानुशासनं ॥ Lexici initium hoc: देवलोकोऽवरोहः स्यान्मंदरश्च फलोदयः । द्युषदः स्वर्गिणो देवा ऋदितिर्देवमातरि ॥१॥ पितरश्चंद्रगोलस्था न्यस्तशस्त्राः स्वधाभुजः । पूर्वजाः कव्यवालाद्यास्तेऽथ दैत्याः क्रतुद्रुहः ॥२॥

Padmanábhadatta, in rebus componendis Amaram secutus, opus in libros tres divisit. Priores duo brevissimi sunt, neque amplius 220 versus continent. Vocabula rariora ibi collecta maximam partem e Purushottamae glossariis desumta sunt. Longe uberior tertia pars, qua homonyma tractantur. Quae auctor eodem plane modo atque Maheṣvara disposuit, eundemque in ordine, quo nomina se excipiunt, sequi solet. Haud parvus est numerus eorum versuum, qui ex Viṣvakosha vel Medinikosha verbo tenus excerpti sunt. Auctor ipse disticho in fine libri addito Viṣvaprakáṣam, Amarakoshae commentarios, Trikáṇḍaṣesham, Ujjvaladattae librum Uṇádicum, Háràvalím, Medinikaram, alios auctores in componendo lexico se adhibuisse declarat:

विश्वप्रकाशामरकोषटीकात्रिकांडशेषोज्ज्वलदत्तवृत्तीः ।
हारावलीमेदिनिकोषमन्यच्चालोक्य लक्ष्यं लिखितं मयैतत् ॥

Auctorem nostrum, quem praeterea grammaticam *Supadma* appellatam, et commentarium ad Bhuvaneṣvarístotram (supra, no. 173.) scripsisse constat, hucusque a grammatico nullo antiquiore citatum reperi quam a Bhaṭṭoji.

Capita singula haec: Svargavarga distt. 1–50. fol. 3^a; Pátálavarga distt. 51–64. fol. 3^a. ॥ स्वरादिकांडः ॥ Bhúmivarga distt. 1–17. fol. 3^b; Puravarga distt. 18–27. fol. 4^a; Vanaushadhivarga distt. 28–40. fol. 4^b; Sinhádivarga distt. 41–54. fol. 5^a; Nṛivarga distt. 55–76. fol. 5^b; Brahmavarga distt. 77–97. fol. 6^a; Kshatriyavarga distt. 98–137. fol. 7^a; Vaiṣyavarga distt. 138–149. fol. 7^b; Ṣúdravarga distt. 150–156. fol. 8^a. ॥ भूकांडः ॥ Viṣeshyanighnavarga distt. 1–27. fol. 8^b; Sankírṇavarga distt. 28–57. fol. 9^b. Pars homonymica, vocabula secundum literas finales disposita, continens, desinit in fol. 49^b; Avyayavarga fol. 51^b; Lingádisangrahavarga fol. 52^b.

Haec voluminis pars post annum 1820 ex exemplari sequente nitide transscripta est. (Wilson 409^a.)

436.

Opera tria. Lit. Bengal. Charta Europ. Long. 10½. Lat. 8½. Linn. 11.

Foll. 1–101. *Padmanábhadattae Bhúriprayogas.* (A.) Folium primum, quod prooemium et disticha 16. continebat, desideratur.

Haec folia anno 1804 exarata sunt. (Wilson 414^a.)

437.

Foll. 219–291. Lit. Bengal. *Ṣabdamálá*, vocabulorum corolla, a *Rámeṣvaraṣarman* nexa. (A.) Incipit:

जगदीशं हरिं नत्वा श्रीरामेश्वरशर्म्मणा ।
शब्दार्णवादिकोषोक्तशब्दमाला वितन्यते ॥

Auctor idem consilium secutus est atque Padmanábhadatta, ut observata Amarae librorum dispositione vocabula ibi desiderata suppleret, partem vero homonymicam (anekártha) adaugeret et amplificaret. Sed minorem in hac parte nominum numerum collegit, quam quae in Bhúriprayoga inveniuntur. Multi versus cum Viṣvaprakáṣa congruunt.

Svargavarga distt. 114. fol. 225^a; Pátálavarga distt. 115–141. fol. 226^b; Bhúmivarga distt. 142–159. fol. 227^b; Puravarga distt. 160–169. fol. 228^a; Ṣailavarga distt. 170–174. fol. 228^b; Vanaushadhivarga distt. 175–270. fol. 233^b; Sinhádivarga distt. 271–309. fol. 236^a; Nṛivarga distt. 310–366. fol. 239^a; Brahmavarga distt. 367–383. fol. 240^b; Kshatriyavarga distt. 384–437. fol. 243^b; Vaiṣyavarga distt. 438–457. fol. 245^a; Ṣúdravarga distt. 458–482. fol. 246^a; Viṣeshyanighnavarga distt. 483–502. fol. 247^b; Sankírṇavarga fol. 252^a; Nánárthavarga fol. 289^a; Avyayavarga fol. 289^b; Lingasangrahavarga fol. 291^a.

Haec voluminis pars anno 1804 exarata est. (Wilson 414^c.)

438.

Foll. 53–95. Lit. Bengal. *Rámeṣvarae Ṣabdamálá.* (B.)

De Rámeṣvarae aetate nihil compertum habeo, eundem vero auctorem esse puto commentarii ad Amarakosham, *Pradípamanjarí* appellati.

Haec voluminis pars ex A. post annum 1820 transscripta est. (Wilson 409^b.)

439.

Opera duo. Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 111. Long. 12. Lat. 9. Linn. 19–21.

Foll. 1–86. Prior pars *Ṣabdaratnávalís*, lexici a *Mathureṣa* compositi, vocabula synonymica continens. Incipit:

वंदे सदानन्दमयं समंतात् ज्योतिः परं ब्रह्म भवादिसेव्यं ।
ध्यानैकगम्यं जगदेकरम्यं यदिछया कारणकार्य्यभावः ॥

आसीत् क्ष्मातलमंडले नृपकुलैः संसेवितः । श्रीयुतै-
  र्भूपालः *Ṣilamána-khána* इति यः कीर्त्तिप्रतापोज्ज्वलः[1] ।
यद्दोर्दंडप्रतापचंडदहनैः (yaddordaṇḍa°) कल्पांतसूर्य्यप्रभैः ।
  प्रत्यर्थिक्षितिपालकै (°ká) रणभुवि क्षोभाकुलाः शेरते ॥
तस्यैव जगदेकवीरतनुजः ख्यातो जगन्मंडले ।
  I'ṣá-khána-mahípatiḥ स्थिरमतिराज्ञाकरं (?) सोत्सवः ।
तृमैर्द्वादशभूमिपैश्चिरतरं तीक्ष्णांशुचंडप्रभैः
  शीलेन प्रतिदेशपालनविधौ संसेव्यमानो [ऽ]भवत् ॥
एतस्मादजनि प्रतापमिहिरः । सत्कीर्त्तिशीतद्युति-
  दौनश्रीवलिभूपतिः । सुमहिमः (°má) श्रीरामदेवः स्वयं ।
मृशाखानमलनन्दएव[2] नृपतिः श्रीमान्महीमंडलं ।
  शास्ति द्वादशभूमिपैः पुनरिदं भ्रूभंगमात्रैः कृती ॥
तस्याज्ञावशतः सुधारसमयीं सत्काव्यसंतोषिणी ।
  नानातंत्रविचारसारललितां ज्ञानप्रदानोज्ज्वलां ।
धीरश्रीमथुरेश एष तनुते श्रीशब्दरत्नावली
  संतः सन्तु विनोदिता नृपसभं संतोषयन्तोऽनया ॥
विलोक्य बहुतंत्राणि शब्दरत्नावलीमिमां ।
वैर्गैरेव [f]नवभाति प्रायः पर्य्यायविस्तृतैः ॥

Quo in prooemio auctor librum jussu regis *Múrchhá-khán* se composuisse ait. Colebrooke auctore hoc lexicon anno 1666 scriptum est, in codice nostro aetas non indicatur. In rebus disponendis Mathureṣa Amaram sequitur, quem copia verborum superat. Capita singula haec: Svargavarga fol. 19ª; Pátálavarga fol. 24ª; Bhúmivarga fol. 26ª; Puravarga fol. 28ª; Ṣailavarga fol. 28ᵇ; Vanaushadhivarga fol. 41ª; Sinhádivarga fol. 45ª; Manushyavarga fol. 55ᵇ; Brahmavarga fol. 60ª; Kshatriyavarga fol. 69ᵇ; Vaiṣyavarga fol. 76ᵇ; Ṣúdravarga fol. 79ª; Viṣeshaṇavarga fol. 84ᵇ. Sankírṇavargae finis desideratur. Desinit liber in versu: मार्गलं मृगनासार्गैर्भवेद्विचयनं मृगः ॥

Haec voluminis pars post annum 1820 e codice Bengalico negligenter transscripta est. (WILSON 253ª.)

440.

Foll. 102–218. Lit. Bengal. His foliis altera *Ṣabdaratnávalís* pars continetur, vocabula homonymica continens. Incipit:

  नत्वा ज्योतिः परं ब्रह्म मूछाखाननृपाज्ञया ।
  नानार्थशब्दा लिख्यन्ते मथुरेशेन यत्नतः ॥

Voces secundum consonantes finales et syllabarum numerum dispositae sunt. In classibus singulis ordo alphabeticus literarum initialium observatur. De genere substantivorum regulae in hoc quidem codice desiderantur.

Haec voluminis pars anno 1804 exarata est. (WILSON 414ᵇ.)

441.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 70. Long. 10½. Lat. 8. Linn. 14.

Continetur hoc codice *Nánártharatnamálá,* lexicon homonymicum compendiosum, ab *I'rugapa-daṇḍanátha* (??) compositum. (A.) Incipit: यत्पादांबुरुहा etc. Auctor alioquin ignotus sub Harihara rege quodam vixit. Vocabula secundum consonantes finales disposita sunt. Atque primum significationes vocalium breviter traduntur. Sequuntur capita septem voces bisyllabas, trisyllabas, quadrisyllabas, alias continentia. Denique genus substantivorum et particulae paucis absolvuntur. In classibus singulis vocabula non alphabetico ordine, sed arbitrio enumerantur.

Codex hoc seculo ineunte negligentissime exaratus est. Prooemium ita depravatum est, ut vix aliquid inde elici, immo ne nomen quidem auctoris explorate statui possit. In medio libro multae lacunae reperiuntur. (WILSON 417.)

442.

Foll. 94–136. *Nánártharatnamálá.* (C.)

Haec voluminis pars e codice praecedente post annum 1810 transscripta est. (WILSON 415ᵇ.)

443.

Foll. 73–132. (linn. 13–17.) *Nánártharatnamálá.* (B.)

Prooemium desideratur, post vocales reliquae etiam voces monosyllabae traduntur. Apographon in capite vocabula quadrisyllaba continente desinit: इति जगदुपकारिण्यामीरुगपदंड(ाधि)नाथविरचितायां (alibi जगदुपकारिण्यां मीरुगप° legitur) । चतुरक्षरकांडोऽयं पूर्णो नानार्थरत्नमालायां ॥

Haec voluminis pars post annum 1811 satis accurate exarata est. (WILSON 314ᵇ.)

444.

Foll. 23–39. (linn. 8.) *Asálatiprakáṣas,* onomasticon ab auctore anonymo Káṣmírensi compositum. Incipit:

  श्रीशंभुकौतुककरामलकांतपूर-
    विभ्राजमानगि[f]रजाचरणौ प्रणम्य(:) ।
  कश्मारभूमिनगरे प्रकरोति कोशं
    श्रीमानसालतिमहीवरखाननाम्ना ॥१॥

[1] °ojjvalaḥ.

[2] Aut Múṣá° aut Múrchhá° legendum est. In fine capitum मूर्छाखानमशनंदएन्वि, मूर्छाखानमशसानंदएन्वि, मूशाखानमशनंदएन्वि, etc., subscriptum est.

हारावली ˘˘˘ यादवविश्वकोष-
हैमाख्यमे[f]दनिधनंजयनाममाला: ।
अन्याननेकबिषयान् भिषजेंद्रकोषान्
दृष्ट्वा करोति कविपंडिततोषदं च ॥२॥
राज्ञासालतिखानेन गुणिना प्रेरितो स्यहं ।
असालतिप्रकाशाख्यं कोषं कुर्व्वे महागुणं ॥३॥
शुभशब्दसुवर्णाढ्यं पदानुप्राससन्मणिं ।
Míramírásutaḥ कोष दत्ते गृह्णंतु सद्बुधा: ॥४॥

Auctor, adulationis exemplo a recentioribus scriptoribus Indicis frequentato usus, suo nomine celato, librum sub Asálatis, Káṣmíriae partis reguli, ipsius patroni, titulo edidit. Lexica et lexicographos hos se consuluisse ait: 1. Háràvalí, 2. (Dharaṇi), 3. Yádava, 4. Viṣvakosha, 5. Hemachandra, 6. Medinikara, 7. Dhananjaya, 8. Námamálá. Recentissimae aetatis opellam esse quum aliis rebus, tum eo probatur, quod passim vocabula non Sanscritica introducta sunt, velut डिल्लापति: (डिल्लीपति? Delhi urbis rex?), पातिशाह pro orbis terrarum imperatore usurpantur.

I. Bhúmibhánu fol. 35^{a}; II. Jalabhánu fol. 36^{b}; III. Tejobhánu fol. 37^{b}; IV. Váyubhánu fol. 37^{b}; V. Ákáṣabhánu fol. 39^{a}.

Haec voluminis pars, lacunas multas continens, anno 1821 exarata est. (Wilson 256^{b}.)

445.

Foll. 5–10^{a}. (linn. 5.) *Nánárthadhvanimanjarí*, glossarium ab auctore anonymo compositum. Incipit:

शिव: सर्व्व: शिव: शुक्र: शिव: काल: शिवो वसु: ।
शिवा गौरी शिवा क्रोष्ट्री शिवं भद्रं शिवं शुभं ॥
गौरी शिवप्रिया देवी गौरी गोरोचना स्मृता ।
गौरी कन्याप्रसूता स्त्री गौरी शुद्धोभजात्मजा (°bhayánvayá) ॥
हरिरिन्द्रो हरिर्भानुर्हरिर्विष्णुर्हरिर्म्मरुत् ।
हरि: सिंहो हरिर्भेको हरिर्व्वाजी हरि: कपि: ॥
हरिरंशुर्हरिर्भिर्हिर्हरि: सोमो हरिर्यम: ।
हरि: शुक्रो हरि: सर्प: सुपर्णोऽपि हरि: स्मृत: ॥

Libellus distichis 75. constat, quibus circiter octoginta vocabula, varias significationes habentia, explicantur. Paucis mutatis, haec disticha e Ṣáṣvata excerpta sunt.

In fine haec leguntur: शाके रामसुधांशुवारकुमिते वारे शनौ भास्करे मीनस्थे विलिलेख सार्थममलं पुस्तं द्विज: कश्चन(:) । नानार्थध्वनिमञ्जरीसमभिधं नामावलीबृंहितं पाठार्थं वहुयत्नत: शिवपदं ध्यायंश्च विश्वापहं ॥ Annus hoc disticho indicatus est 1791, quo anno codex ille exaratus est, e quo apographon nostrum hoc seculo ineunte transscriptum est. (Wilson 249^{b}.)

446.

Foll. 21–23^{a}. *Idem libellus*, e superiore exemplari descriptus. Verborum index in fol. 37. exstat. (Wilson 393^{e}.)

447.

Foll. 10^{b}–12. *Dvirúpakoshae* cujusdam fragmentum continent. Incipit:

पुनस्तस्मै द्विरूपाख्यं कोषं लिखितुमारभे ।
भारतं भारते मत्वा (natvá) गौरी शङ्करमादरात् ॥
द्विरूपा वहुरूपा: स्युर्धनयो (dhvanayo) त्यल्पशव्दत: ।
कियन्तस्ते पि वक्तव्या: सतामिह नियोगत: ॥
ईश्वरी स्यादीश्वरा च काली काला च कालिका ।
चण्डिश्चण्डी च चण्डा च चण्डिकाम्बापि अम्बिका ॥

Libellus in medio disticho sexagesimo primo desinit: रोध: सान्तमदन्तो पि रोध: स्या

Haec folia post annum 1810 exarata sunt. (Wilson 249^{c}.)

448.

Foll. 23, 24. *Idem glossarium* ex apographo superiore transscriptum. Verborum index in foliis 37–42. exstat. (Wilson 393^{f}.)

449.

Foll. 16–20. (linn. 5.) *Dvirúpakoshas*, libellus distichis 75. vocabula idem significantia sed forma paulisper discrepantia enumerans. Incipit:

भवेदषाढ आषाढो विषुवत् विषुव: तथा ।
मातु:ष्वसा मातु:स्वसा कषायां कथिता कशा ॥
शम्वरं सम्वरं प्रोक्तं कुशलं कुषलं विदु: ।
वाशवो वासवो पि स्याद्वशिष्ठो पि वसिष्ठक: ॥

Haec folia post annum 1810 exarata sunt. (Wilson 249^{e}.)

450.

Foll. 17^{b}–19. *Idem libellus*, e superiore exemplari transscriptus. Vocabulorum index in foliis 29^{b}–36^{a}. legitur. (Wilson 393^{c}.)

451.

Foll. 110–139. (linn. 11.) *Dhánvantaríyo Nighaṇṭus*, materiae medicae glossarium. Incipit:

नमामि धन्वंतरिमादिदेवं सुरासुरै: संस्तुतपादपद्मं ।
लोके जरारुग्भयमृत्युनाशं धातारमीशं विविधौषधीनां [१]

अनेकदेशान्तरभाषितेषु शब्देष्वथ प्राकृतसंस्कृतेषु ।
गूढेष्वगूढेषु च नास्ति संख्या द्रव्याभिधानेषु तथौषधेषु [२]
प्रयोजनं यस्य तु यावता स्यात्तावत्स गृह्णाति यथांबु कूपात् ।
तथा निघंटंबुनिधेरनन्तागृह्णाम्यहं (f)कंचिदिहैकदेशं [३]
नामोक्तमेकस्य यदौषधस्य नामापरस्यापि तदेव चोक्तं ।
शास्त्रेषु लोकेषु च यत्प्रसिद्धं न गृह्यते सौ पुनरुक्तदोषः [४]
तुल्याभिधानानि तु यानि शिष्टैर्द्रव्याणि योगेषु निवेशितानि ।
स्वर्थाधिकारागमसंप्रदायैर्विभव्य[1] तर्केण च तानि युंज्यात् [५]
किराजगोपादिकतापसाद्या वनेचरास्तत्कुशलास्तथान्ये ।
विदन्ति नानाविधभेषजानां प्रमाणवर्णाकृतिनामजातीः [६]
तेभ्यः सकाशादुपलभ्य खेटाः[2] पश्चात्स्वशास्त्रेण विमृष्य बुद्ध्या
विकल्पयेद्द्रव्यरसप्रभावविपाकवीर्याणि तथा प्रयोगात् [७]
प्रायो जनाः सन्ति वनेचरास्ते गोपादयः प्राकृतनामतज्ञाः ।
प्रयोजनार्था वचनप्रवृत्तिर्यस्मादतः प्राकृतमित्यदोष(ा)ः [८]
एकं तु नाम प्रथितं वहूनां नामानि चैकस्य तथा वहूनि ।
द्रव्यस्य जात्याकृतिवर्णवीर्यरसप्रभावादिगुणैर्भवन्ति [९]
नाम श्रुतं केनचिदेकमेव तेनैव जानाति स भेषजन्तु ।
अन्यस्तदन्येन तु वेत्ति नाम्ना तदेव चान्यो प्यपरेण कश्चित् [१०]
वहून्यतः प्राकृतसंस्कृतानि नामानि विश्राव्य वहूंश्च पृष्ट्वा ।
दृष्ट्वा च संस्पृश्य च जातिलिंगैर्विद्याद्भिषग्भेषजमादरेण [११]
अनामविन्मोहमुपैति वैद्यो न वेत्ति पश्यन्नपि भेषजानि ।
क्रियाक्रमो भेषजमूल एव तद्भेषजं चापि निघंटुमूलं [१२]
तस्मान्निघंटुरित्येष नातिसंक्षिप्तविस्तरः ।
हिताय वैद्यपुत्राणां यथावत्संप्रकाश्यते [१३]
द्रव्यावलीनिविष्टानां द्रव्याणां नामनिर्णयं ।
लोकप्रसिद्धं वक्ष्यामि यथागमपरिक्रमं [१४]

Liber, jam a Kshírasvámine laudatus, in capita (varga) novem divisus est: Gudúchyádivarga fol. 117[b]; Ṣatapushpádivarga fol. 120[a]; Chandanádivarga fol. 123[b]; Karavírádivarga fol. 126[b]; Ámrádivarga fol. 130[a]; Kánchanádivarga fol. 133[a]; Miṣrakavarga fol. 134[a]; ashṭamo vargas fol. 134[b]. Denique ea vocabula traduntur, quae aut unam rem indicant, aut duobus, tribus, pluribus significationibus diversis usurpantur.

Haec voluminis pars anno 1467 non satis accurate exarata est. (Walker 181[e].)

452.

Foll. 75–92. (linn. 11.) *Ṣivakoshas*, glossarium homonymicum arborum et plantarum medicinalium, a *Ṣivadatta*, Chaturbhujae filio, anno 1677 compositum. Incipit:

वन्दामहे रभारतितं (?) भवत्या[:] कृपाकटाक्षं करूणापरायाः ।
यतो जगद्ध्वस्तसमस्तवस्तु स्वहस्तविन्यस्तमिवावभाति ॥१॥

शब्दार्णवाजयामरवोपालितसिंहमेदिनीविश्वान् ।
हारावलीहलायुधशांश्वतहैमत्रिकाण्डशेषांश्च ॥२॥
प्रीत्यै विविच्य भिषजो विविधौषधनामसंदिहानस्य ।
नानार्थौषधकोषो विरच्यते लिंगभेदेन ॥३॥

Auctor igitur ad opus conficiendum hos lexicographos et lexica adhibuit: Ajaya, Amara, Trikáṇḍaṣesha, Mediní, Viṣva, Vopálitasinha, Ṣabdárṇava, Ṣáṣvata, Haláyudha, Háravalí, Hemachandra. Liber distichis 541. constat. Vocabula secundum consonantes finales disposita sunt, ita ut v. c. voces *k* consonanti terminatae bisyllabae, trisyllabae, quadrisyllabae primo loco enumerentur, reliquae deinceps consonantes sequantur. Ordo alphabeticus literarum initialium in singulis classibus plerumque accurate observatus est.

In fine haec leguntur: नवग्रहातिथिप्राप्ते (navagrahatithiprápte) हायने हालभूभुजः चक्रो चातुर्भुजिः कोषं शिवदत्तः शिवाभिधम् ॥४१॥

Haec voluminis pars anno 1820 admodum negligenter exarata est. Disticha 66–92. omissa sunt. (Wilson 408[b].)

453.

Foll. 69–109. Lit. Bengal. *Ṣabdachandriká*, materiae medicae lexicon synonymicum, a *Chakrapáṇidatta* compositum. Incipit:

देवं प्रणम्य हेरम्बं वैद्यश्रीचक्रपाणिना ।
भैषज्यशब्दवोधाय क्रियते शब्दचन्द्रिका ॥
अमरादिप्रसिद्धानि यनि (yáni) नामानि तानि च ।
नानातन्त्रप्रयोगेण कथ्यन्ते वीक्षितानि च ॥

Auctor Amarae thesauro ita usus est, ut partes omnes eas, quae ad rem medicam faciunt, verbo tenus in librum suum reciperet, ipse vero synonyma aliunde petita adjungeret. Capita singula haec: Vṛikshádivarga fol. 83[a]; Svarṇádivarga fol. 84[a]; Ghṛitádivarga fol. 85[a]; Bhúmyádivarga fol. 87[a]; Manushyavarga fol. 89[a]; Sinhádivarga fol. 92[a]; Madyádivarga fol. 93[b]; Panchakasháyádivarga fol. 94[b]; Triphaládivarga fol. 96[a]. Speciminis causa nonnulla initii disticha apposui, Amarae verba uncis includi jussi. Am. II, 4, 2:

[बोधिद्रुमश्चलदलः पिप्पलः कुंजराशनः ।
अश्वत्थो] देवभवनं देवात्मा हयमारणः ॥४॥
श्रीहारिर्नागवंधुश्च शिरापत्त्रो महाद्रुमः ।
[कपित्थे स्युर्दधिफलदधित्थग्राहिमन्मथाः] ॥५॥
हेमंतनाथः संभव्यः सुफलः सुमनःफलः ।
[दंतशठो] निरामालुर्लिंगको लिंगवर्धनः ॥६॥
[उदुंबरे जंतुफलो यज्ञांगो हेमदुग्धकः] ।
यज्ञसारो धर्मपत्त्रं पाणिभुक्कर्पटः पशुः ॥७॥

---

[1] Vibhávya. [2] Vaidyaḥ?

[कोविदारे चमरिकः कुद्दालो युगपत्रकः] ।
सत्कांचनारः कामालुर्हयवाहनसंकरः ॥ ८ ॥

Inde a folio 97. index rerum, quae hoc libro continentur, sequitur. Idem lexicon codice E. I. H. 987. continetur.

Apographon nostrum post annum 1820 e codice non accurato transscriptum est. Neque meliore codice Rádhákánta usus est, quo factum est, ut arborum et plantarum nomina nova omnino et inaudita (cf. supra, कामालु, निरामालु, पाणिभुज्, संभव्य) ex hoc lexico in Ṣabdakalpadrumam receperit. (Wilson 410[b].)

454.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 368. Long. 10½. Lat. 7½. Linn. 13–17.

Anekárthasangrahas, glossarium homonymicum, hoc seculo ineunte e variis lexicis congestum. Voces singulae secundum consonantes finales et syllabarum numerum eodem plane modo dispositae sunt atque in Medinikosha. Lexicographorum et lexicorum, quorum loci integri sub singulis vocibus excerpti et collecti sunt, nomina haec reperi: Ajayapála, Anekártha, Amara, Ekártha, Jaṭádhara, Trikáṇḍaṣesha, Dharaṇi, Medinikara, Ratnamálá, Rudra, Viṣvaprakáṣa, Ṣabdaratnávalí, Háravalí, Hemachandra (nánártha). Neque tamen haec auctorum copia ultra folium 33. procedit, et in reliquo libro raro aliorum lexicographorum loci inveniuntur atque Medinikarae et Dharaṇis. Particulae in fine libri (inde a foll. 355[b].) recensentur.

Medinikarae editionis Calcuttensis quum paginae et lineae citentur, liber utilissimus non ante annum 1807 compositus esse potest.

Codex post annum 1810 exaratus est. (Wilson 416.)

455.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 570. Long. 17. Lat. 10½. Linearum numerus variat.

Continetur hoc codice *Ṣabdárthakalpatarus*, lexicon Sanscriticum a *Venkaṭa*, Venkaṭae filio, Súryanáráyaṇae nepote, intra annos puto 1806–1810 Madris compositum, et eodem modo digestum atque altera Hemachandrae pars. Incipit: श्रीविश्वेशो विश्वमयो विश्वातीतो निरामयः । व्योमातीतो निर्गुणो पि सृष्टिस्थित्यंतकृद्भवेत् ।

Auctor multis lexicis se usum esse profitetur: Ṣaṣhámarakoshaṣ cha tasya nánárthako 'pi cha । viṣvo Viṣvaprakáṣaṣ cha nighaṇṭur Viṣvamediní ॥ Nánártharatnamálá cha *Paryáyárṇava* eva cha । *Ṣabdaṣabdárthamanjúshá Ṣabdalingárthachandriká* ॥ *Paryáyaratnamálá cha Ṣabdaratnaṁ Vishámṛitam* । Sarasvatívilásáṣ cha vidvadbhiḥ samudáhṛitáḥ ॥ In medio autem libro plerumque Amara solus atque parum accurate citatur. Nullius nunc emolumenti liber. Specimini haec sufficient, fol. 188[b]:

वादि ताक्षरांतकांडे
२ अक्षरवर्गे
वादिप्रकरणं
व्यक्तिः । इकारांता स्त्रियां ॥ अमरः ॥ पृथक्स्वरूपे ॥
व्यक्तं । अदंतं त्रिषु ॥ नानार्थरत्नमाला ॥ स्पष्टे ॥ पुंसि । विदिते ॥
वस्तं । अदंतं क्लीबे ॥ अमरः ॥ गृहे ॥
वस्ता । ऋकारांतः पुंसि ॥ अमरः ॥ पितरि ॥

Prima pars vocabula क–ण, secunda त–य, tertia र–ह consonantibus terminata comprehendit. In fine primi et tertii libri haec de auctoris gente referuntur: इति श्रीमद्गुहेश्वरपदपद्माराधनसुधास्वादनपारीणेन । तत्करुणाकटाक्षलब्धसरससाहित्यांध्रगीर्वाणकविताचातुरीधुरीणेन । उद्घटाराध्यान्ववायगुरुमल्लिकार्जुनभक्तिपरायणेन । वैश्यकुलपद्माकरविभाकरेण । मामिडिवंशपायोराशिसुधाकरेण । व्यालकुलसगोत्रपवित्रेण । विद्वदनुग्रहपात्रेण । भद्रमांबासूर्यनारायणपौत्रेण । वेंकटवर्यतनूभवेन । विजयलक्ष्मीगर्भशुक्तिशुक्तिभवेन । वेंकटार्येण विरचिते etc.

Codex anno videtur 1812 exaratus esse. (Wilson 50.)

456.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 369. Long. 16. Lat. 10. Linn. plerumque 35.

A. Foll. 1–325. *Index alphabeticus* vocabulorum, quae in Uṇádikosha, Hemachandra (Abhidhánachintámaṇi), Trikáṇḍaṣesha, Bhúriprayoga, Háravalí, Ṣabdratnávalí, Dharaṇi reperiuntur. Significationes quidem non additae sunt, sed numeri capita et disticha singulorum lexicorum indicantes. Accuratius tria tantum prima respiciuntur. Hemachandra, Trikáṇḍaṣesha et Háravalí ex editionibus Calcuttensibus citantur.

B. Foll. 326–369. *a*. Foll. 326–367. indicem alphabeticum vocabulorum in homonymica Bhúriprayogae et Jaṭádharae parte exstantium continent, ita tamen ut ea tantum recepta sint, quae his lexicis propria sunt. *b*. Foll. 363–369. Index vocabulorum in priore Bhúriprayogae parte enumeratorum.

Codex anno 1812 exaratus est. (Wilson 53.)

I. ARS METRICA (CHHANDAS).

457.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 43. Long. 12½. Lat. 5. Linn. 12–14.

Chhandaḥśástram, doctrinae metricae compendium, *Pingalae* auctori attributum. (B.) Codicibus nostris ea tantum pars continetur, qua metra Prákritica enarrantur. Incipit;

जो विविहमत्तसाअरपारं पत्तो विमलमइ हेलं ।
[यो विविधमात्रासागरपारं प्राप्तो विमलमतिर्हेलं ।]
पढमं भासतरंडो णाओ सो पिंगलो जअई १ ॥
[प्रथमं भाषातरंडो नागः स पिंगलो जयति]

Liber in partes duas divisus est, atque priore *mátrávrittam* (fol. 26ᵃ.), altera *varṇavṛittam* continentur, i. e. metra syllabarum aut quantitate aut numero metienda.

In marginibus commentarius, *Pingalasáravikáśiní* appellatus, a *Ravikara,* Hariharae filio, compositus, adscriptus est.

Codex post annum 1820 parum accurate exaratus est. (MILL 53.)

458.

Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 65. Long. 15½. Lat. 3. Linn. 4.

Eadem *Pingalae* pars. (A.)

Locorum difficiliorum interpretatio in marginibus adscripta e Vámanae commentario excerpta est. Pars prior in folio 35ᵇ. finitur. Folium ३९. desideratur.

Codex post annum 1815 nitide exaratus est. (MILL 15.)

459.

Foll. 35–67. Lit. Bengal. *Idem liber.* (C.)

De codicibus Berolinensibus cf. Weber Catal. p. 367.

Haec folia hoc seculo ineunte negligenter exarata sunt. (MILL 8ᵇ.)

460.

Opuscula duo. Lit. Bengal. Charta Ind. Foll. 67. Long. 15½. Lat. 2½. Linn. 6.

Foll. 1–34. *Vámanácháryae* ad *Prákritapingalam* commentarius. Incipit: प्रणमति सागसि गिरिशे etc. In fine libri auctor *Prákritachandrikám,* grammaticam a se scriptam, laudat.

Haec voluminis pars anno 1670 a Gáyakachandra exarata est. (MILL 8ᵃ.)

461.

Foll. 40–59. (linn. 19–21.) *Pingalachhandograntha-ṭíká,* commentarius ad Pingalae artem metricam Prákriticam, a *Chitrasena* compositus. Incipit:

सयलविबुहवंदं ज्योदिरूवं च नीअं ।
कवियणपयरत्तो वालबोहाय भट्टो ।
कलितसयललोवं पिंगलस्स प्पसिद्धं
रचइदि वरटीकं लक्खणं चित्तसेणो ॥१॥
सकलविबुधवंद्यं ज्योतिरूपं च नत्वा ।
कविजनपदरक्तो बालबोधाय भट्टः ।
कलितसकललोकं पिंगलस्य प्रसिद्धं
रचयति वरटीकां लक्षणं चित्रसेनः ॥२॥

Primum regulas generales tradit et explicat, quae etiam in parte metra Sanskritica tractante reperiuntur, deinde eas exponit, quae ad linguam Prákriticam pertinent. Commentarius et brevis et perspicuus est. Kedárabhaṭṭae liber semel citatur.

Haec voluminis pars anno 1688 Bhadránagarae a Kuṣalaságara exarata est, qui in fine haec adscripsit: श्रीभुद्रानगरे श्रीखरतरगछे वाचनाचार्यश्री४ श्रीलावण्यरत्नगणीनां शिष्य पं0 कुशलसागरेण etc. (WALKER 205ᵈ.)

462.

Foll. 98–105. (linn. 13.) *Vṛittaratnákaras,* metrorum oceanus, liber a *Kedára,* Pabbekae filio, compositus. (A.) Incipit:

सुखसंतानसिद्ध्यर्थं नत्वा ब्रह्माच्युतार्च्चितं ।
गौरीविनायकोपेतं शंकरं लोकशंकरं ॥१॥
वेदार्थशैवशास्त्रज्ञः पव्वेकोऽभूद्विजोत्तमः ।
तस्य पुत्रो स्ति केदारः शिवपादार्च्चने रतः ॥२॥
तेनेदं क्रियते छंदो लक्ष्यलक्षणसंयुतं ।
वृत्तरत्नाकरं नाम बालानां सुखबुद्धये ॥३॥
पिंगलादिभिराचार्यैर्यदुक्तं लौकिकं द्विधा ।
मात्रावर्णविभेदेन छंदस्तदिह कथ्यते ॥४॥
षडध्यायनिबद्धस्य छंदसोऽस्य परिस्फुटं ।
प्रमाणमपि विज्ञेयं षट्त्रिंशदधिकं शतं ॥५॥

Auctor sex capitibus, disticha 136. continentibus, metra in poematis postvedicis usurpata ita exponit, ut praecepta eodem, de quo singulis vicibus disseritur, metro composita sint. Atque capite *primo* de artis metricae elementis agitur; *secundo* ea metra enumerantur, in quibus syllabarum quantitas; *tertio,* in quibus syllabarum numerus norma est; *quarto,* in quibus distichi pars prima cum tertia, secunda cum quarta congruit; *quinto,* in quibus distichi partes quatuor differunt. Denique ut numerus stropharum, quae

longarum et brevium syllabarum combinatione quadam fieri possint, computetur, et quo ordo, quem stropha aliqua in metrorum serie occupat, reperiatur etc. sex definitiones (pratyaya) traduntur: prastáras, nashṭam, uddishṭam, ekadvyádilagakriyá, sankhyá, adhvayogas.

Auctor ipse, et *Divákara* scholiasta in Mallináthae commentariis saepissime laudantur.

Haec voluminis pars circiter annum 1770 exarata est. (WALKER 179[c].)

463.

Foll. 123–131. (linn. 10–12.) *Kedárabhaṭṭae Vṛittaratnákaras.* (B.)

De codice Havniensi cf. Westergaard, p. 15; de Berolinensibus Weber, p. 225.

Haec folia anno 1741 a Prabhujíka exarata sunt. (WALKER 205[f].)

464.

Foll. 20–24. *Idem liber.* (C.)

Haec folia anno 1833 exarata sunt. (WILSON 225[b].)

465.

Foll. 106–136. (linn. 15–18.) *Janárdanavibudhae* ad *Vṛittaratnákaram* commentarius, *Bhávárthadípiká* appellatus. Incipit:

नत्वा विनायकं देवमनंतं च गुरूं तथा ।
प्रीत्यर्थं च कृष्णदेवस्य छंदोवृत्तिं करोम्यहं ॥१॥

Ad singula metra exempla praebet, quas ipsius esse lucubratiunculas puto. In numero eorum auctorum, quorum operibus Kedárabhaṭṭa usus esse dicitur, *Jayadevam* et *Rámaṣarmanem* fuisse declarat.

Haec voluminis pars circiter annum 1770 exarata est. (WALKER 179[d].)

466.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 93. Long. 11. Lat. 8½. Linn. 20. Hic codex anno 1833 a Mádhavaráma negligenter exaratus est.

Foll. 1–18. *Bháskaraṣarmanis*, Áyájibhaṭṭae filii, ad *Vṛittaratnákaram* commentarius, *Setu* appellatus. Incipit: श्रीभास्करं नमस्कुर्वे etc.

Scholiasta Benaris oriundus erat, ubi etiam Purushottama proavus, Haribhaṭṭa avus, Áyájibhaṭṭa[1] pater ejus vixerunt. Commentarium hunc anno 1676 composuit. (WILSON 225[a].)

[1] Ita legendum esse, non autem Ápáji, ex auctoris epilogo intelligitur.

467.

Foll. 26–71. *Náráyaṇae*, Rámeṣvarae filii, ad *Vṛittaratnákaram* commentarius. Incipit:

नत्वा गणेशं वाग्देवीं पिंगलं मातरं गुरूं
अन्यान्यपि (anyán api) च भाष्यादिकर्तृंश्छंदोविशारदान् १
श्रीभट्टरामेश्वरसूरिसूनुर्नारायणः स्वामनुरुध्य बुद्धिं
संक्षेपवृत्या विवृतिं सुवृत्तरत्नाकरे व्यक्ततया तनोति २

Auctor librum Benaris anno 1680 composuit. Abavus ejus Náganábha (?), Angadeva proavus, Govinda avus fuit. *Rámakutúhala*, carmen a patre scriptum, in medio libro citat. Exempla metrorum partim ab auctore ipso composita, partim ex aliis carminibus excerpta sunt. Brevitatis promisso non stetit. (WILSON 225[c].)

468.

Foll. 83–110. (linn. 5.) Lit. Bengal. *Chhandomanjarí*, florum metricorum fasciculus, artis metricae compendium, a *Gangádása*, Gopáladásae medici et Santoshae filio, compositum. (A.) Incipit:

देवं प्रणम्य गोपालं वैद्यगोपालदासजः ।
सन्तोषातनयश्छन्दो गङ्गादासस्तनोत्यदः ॥
सन्ति यद्यपि भूयांसश्छन्दोग्रन्था मनीषिणां ।
तथापि सारमाकृष्य नवकार्यो ममोद्यमः ॥
इयमच्युतलीलाढ्या सद्वृत्ता जातिशालिनी ।
छन्दसां मञ्जरी कान्ता सभ्यकण्ठे लगिष्यति ॥

Auctor libellum in capita (stavaka) sex divisit. Atque primo pedes metricos literis significandos, vocalium productionem, pausam tractat. Laudat in hac parte comoediam a patre scriptam, *Párijátaharaṇam* appellatam; carmen suum, *Achyutacharitam; Chhandogovindam* a Gangádása magistro compositum (अयं श्लोकश्छंदोगोविंदे मम गुरोर्गंगादासस्य); denique *Purushottamam*, magistrum alterum (*Ṣvetamáṇḍavya*-mukhyás tu नेच्छंति मुनयो यतिं । इत्याह भट्टः स्वग्रंथे गुरुर्मे पुरुषोत्तमः). Capitibus II–V. res ita exponuntur, ut disticha singula metrum ipsum repraesentent, argumentum vero cum Kṛishṇae et Rádhae amoribus conjunctum sit. Nonnunquam aliorum poetarum versus, velut Mághae et Bháravis, citantur. Sexto denique capite orationis pedestris genera tria breviter proponuntur:

गद्यं पद्यमिति प्राहुर्वाङ्मयं द्विविधं बुधाः ।
प्रागुक्तलक्षणं पद्यं गद्यं संप्रति गद्यते ॥१॥

अपादं पदसंतानं गद्यं तत्तु त्रिधा मतं ।
वृत्तकोत्कलिकाप्रायवृत्तगंधिप्रभेदतः ॥२॥
अकठोराक्षरं स्वल्पसमासं वृत्तकं मतं ।
तद्धि वैदर्भरीतिस्थं[1] गद्यं हृद्यतरं भवेत् ॥३॥
भवेदुत्कलिकाप्रायं समासाढ्यं दृढाक्षरं ।
वृत्तैकदेशसंबंधाद्वृत्तगंधि पुनः स्मृतं ॥४॥

वृत्तकं । यथा ॥ स हि त्रयाणामेव जगतां गतिः परमः पुरुषः पुरुषोत्तमो दृप्तदानवभरेण भंगुरांगामवनिमवलोक्य करुणार्द्रहृदयस्तस्या भारमवतारयितुं रामकृष्णस्वरूपेणांशतो यदुवंशेऽवततार यस्तु प्रसंगेनापि स्मृतो वा गृहीतनामा पुंसां संसारपारमवलोकयति ॥

उत्कलिकाप्रायं । यथा ॥ प्रणिपातप्रवण सप्रधानाशेषसुरासुरादिवृंदसौंदर्यप्रकटकिरीटकोटिनिविष्टस्पष्टमणिमयूखच्छटाच्छुरितचरणनखचक्र विक्रमोद्दामवामपादांगुष्ठनखशिखरखंडितब्रह्मांडविवरनिःसरच्छरदमृतकरप्रकरभास्वरसुरवाहिनीप्रवाहपवित्रीकृतपिष्टपत्रितय कैटभारे क्रूरतरसंसारसागरनानाप्रकारावर्तनिवर्तमानविग्रहं मामनुगृहाण ॥

वृत्तगंधि । यथा ॥ जय जय जय जनार्दन सुकृतिमनस्तडागविकस्वरचरणपद्म पद्मपत्त्रनयन पद्मिनीविनोदराजहंसाभभास्वरयशःपटलपरिपूरितभुवनकुहर हरकमलासनादिवृंदारकवृंदवंदनीयपादारविंदद्वंद्व द्वंद्वनिर्मुक्तयोगींद्रहृदयमंदिराविष्कृतनिरंजनज्योतिःस्वरूप नीरदरूप विरूप सनाथनाथ जगन्नाथ मामनवधिभवदुःखव्याकुलं रक्ष रक्ष रक्ष ॥

In marginibus scholia adscripta sunt.

Haec voluminis pars exeunte seculo superiore nitide exarata est. (Wilson 349^{c}.)

469.

Foll. 72–93. A. Foll. 82–93. *Idem liber.* (B.) B. Foliis 72–81. scholia continentur. Utraque pars e superiore exemplari transscripta est. (Wilson 225^{d}.)

470.

Foll. 80–86. (linn. 8.) *Ṣrutabodhas*, cognitio audiendo obtinenda, libellus *Kálidásae* cuidam tributus. Auctor metra Sanskritica maxime usitata distichis 41. ita descripsit, ut, quo more Terentianus Maurus metra Latina exposuit, regulae ipsae metrorum specimina sint. Libellus, exilis et jejunus, et scholiastam (Harshakírtim), quodque compendiis contingere solet, editores plurimos invenit.

Haec voluminis pars a Sadáṣiva, Pítámbarae filio, Prayágae in usum Vyájabhánujitis anno 1692 exarata est. (Walker 192^{c}.)

1 Schol. bahusamásaghaṭitam.

K. ARS SYMPHONIACA (SANGITA).

471.

Lit. Devan. Charta Ind. Foll. 67. Long. 12½. Lat. 4½. Linn. 10.

Hoc codice *Sangítaratnákarae*, a *Ṣárngadeva*, Soṭhalae filio, Bháskarae nepote (?), scripti, libri I. II. IV. continentur.

A. Foll. 30–50. I. *Svaragatádhyáya*, de sonis musicis. Prooemio auctor et majores suos (वंशः श्रीमत्काश्मीरसंभवः । च्युषेर्वृषगणाज्जातः) et *Singhaṇadevam* regem celebrat, et satis multos artis musicae scriptores, partim fictos, partim veros enumerat. Horum in numero Abhinavaguptam[2], Kírtidharam, Kohalam, Someṣvaram enodavi. Finis hujus libri desideratur.

B. Foll. 1–29. II. *Rágavivekádhyáya*, de modis musicis.

C. Foll. 51–67. IV. *Prabandhádhyáya*, de compositionibus musicis.

Codex anno 1825 parum accurate exaratus est. (Mill 49.)

472.

Foliis 126–147. (linn. 8.) *Ṣárngadevae Prabandhádhyáyas* continetur. Incipit: रंजकः स्वरसंदर्भो (°sandarbho) गीतमित्यभिधीयते । गांधर्वं गानमित्यस्य भेदद्वयमुदीरितं ॥१॥ अनादिसंप्रदायं यद्गंधर्वैः संप्रयुज्यते । नियतं श्रेयसो हेतुस्तद्गांधर्वं जगुर्बुधाः ॥ यत्तु वागोमकारेण (वाग्गेय°) रचितं लक्षणान्वितं । देशीरागादिषु प्रोक्तं तद्गानं जनरेजनं (°ranjanam) etc.

Haec voluminis pars post annum 1830 exarata est. (Mill 47^{c}.)

473.

Foll. 30–43. *Táládhyáyae*, qui sextus est *Sangítaratnákarae* liber, de tactu musico agens, fragmentum.

Haec folia post annum 1830 exarata sunt. (Mill 48^{c}.)

474.

Opera duo. Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 74. Long. 11. Lat. 9.

Foll. 1–47. (linn. 21.) *Nṛittádhyáyas*, septimus *Sangítaratnákarae* liber, quo *Ṣárngadeva* artis orchesticae praecepta distichis 1676. tradidit. Initium conjecturis

2 Hunc auctorem etiam in Nṛittádhyáya laudat.

meis emendatum apposui: आंगिकं भुवनं यस्य वाचिकं सर्ववाङ्मयं। आहार्यं चंद्रतारादि तं नुमः सात्त्विकं शिवं ॥१॥ शिवप्रसादसंप्राप्तनिःसीमज्ञानसंपदा। तन्यते शार्ङ्गदेवेन नर्तनं तापकर्तनं ॥२॥ नाट्यं नृत्यं तथा नृत्तं त्रेधा तदिति कीर्तितं। नाट्यवेदं ददौ पूर्वं भरताय चतुर्मुखः ॥३॥ ततश्च भरतः सार्धं गंधर्वाप्सरसां गणैः। नाट्यं नृत्यं तथा नृत्तमग्रे शंभोः प्रयुक्तवान् ॥४॥ प्रयोगमुद्धतं स्मृत्वा स्वप्रयुक्तं ततो हरः। तंडुना स्वगणाग्रण्या भरताय न्यदीदिशत् ॥५॥ लास्यमस्याग्रतः प्रीत्या पार्वत्या समदीदिशत्। बुद्ध्वाथ तांडवं तंडोर्मर्त्येभ्यो मुनयोऽब्रुवन् ॥६॥ पार्वती त्वनुशास्ति स्म लास्यं बाणात्मजामुषां। तया द्वारवतीगोप्यस्ताभिः सौराष्ट्रयोषितः (सौराज्ञा° MS.) ॥७॥ ताभिस्तु शिक्षिता नार्यो नानाजनपदास्पदाः। एवं परंपराप्राप्तमेतल्लोके प्रतिष्ठितं ॥८॥ ऋग्यजुःसामवेदेभ्यो वेदाच्चाथर्वणः क्रमात्। नाट्यं चाभिनयामीतं (?) रसान्संगृह्य पद्मभूः ॥९॥ व्यरीरचच्छ्रयमिदं धर्मकामार्थमोक्षदं। कीर्तिप्रगल्भसौभाग्यपरमानंदकारणं ॥१०॥ द्रष्टव्ये नाट्यनृत्ये ते पर्वकाले विशेषतः। नृत्यं त्वत्र नरेंद्राणामभिषेकमहोत्सवे ॥१४॥ यात्रायां देवयात्रायां विवाहे प्रियसंगमे। नगराणामगाराणां प्रवेशे पुत्रजन्मनि ॥१५॥ ब्रह्मणोक्तं प्रयोक्तव्यं मांगल्यं सर्वपर्वसु। नाट्यादित्रितयस्यातः प्रपंचमभिदध्महे ॥१६॥

Auctor hoc libro non modo saltandi, sed etiam gesticulandi et artis scenicae cum saltatione conjunctae praecepta accurate exposuit.

Haec voluminis pars circiter annum 1820 e codice mediocri transscripta est. (WILSON 340[a].)

475.

Foll. 65–83. (linn. 26.) *Rágavibodhas,* modorum musicorum doctrina, libellus a *Soma,* Mudgalae filio, compositus. Incipit: आर्यासूनुसमानं प्रणम्यमानं धरासुरैः प्रवरैः। झंपांबया तयालं मुद्गलमालंबदं कलये ॥१॥ दक्षिणे लक्ष्मणो यस्य वामे च जनकात्मजा। पुरतो मारुतिर्यस्य तं वंदे रघुनंदनं ॥२॥ आर्यानंदनिदानं गुरुं स्वराधारविषयमहं। स्थानविशेषख्यातं गणपतिमतिसिद्धये वंदे ॥३॥ हेतुर्जगद्व्यवहृतेर्विराजयंति स्वयोगतो वीणां। जयति व्यापनशीला शब्दात्मब्रह्मशक्तिः सा ॥४॥ *Sakalakalopákhyakulaḥ* sankhyáván *Menganáthajane*। मुद्गलसूरेस्तनुजस्तनुधीरपि सोमनामाहं ॥५॥ रागविबोधं विदधे विरोधरोधाय लक्ष्यलक्षणयोः। प्राचां वाचां किंचित्सारं सारं समुद्धृत्य ॥६॥ पथ्याख्यार्यैवास्यां मम वाण्यां जयति विपुलाख्या स्पृक्। यदनुग्रहादभीष्टाः सर्वे यो अत्र सिद्धेयुः ॥७॥ गीतं द्वेधा मार्गो देशी मार्गः स यो विरंच्याद्यैः। अन्विष्टो भरताद्यैः शंभोरग्रे प्रयोक्तव्यः ॥८॥ देशे देशे रुच्या यज्जनहृद्रंजनं तु सा देशी। स तु लोकरुचिविकलितः प्रायोलक्ष्यात्र देशी तत् ॥९॥ अत्र श्रुतिस्वराद्या वीणाभेदाः स्वसंख्यया मेलाः। रागास्तद्रूपाणि च पंच विवेक्या क्रमाद्ज्ञेयाः ॥१०॥ पुरुषार्थसार्थसिद्ध्यै सिषेवयिषुरपि विरंचिहरिगिरिशान्। नादमुपासीत सुधीर्यदिमे गदितास्तदात्मानः ॥११॥ आत्मेरयति विवक्षुश्चित्तं तद्देहवह्निमाहंति। स प्रेरयते दीप्त्या ब्रह्मग्रंथिस्थितं मरुतं ॥१२॥ ऊर्ध्वं विचरन् क्रमतो नाभिहृदयकंठमूर्द्धवक्त्रे सः। अतिसूक्ष्मादिकसंज्ञान्नादांस्तनुते त्र गानार्हाः (°rhán) ॥१३॥ हृत्कंठमूर्द्धनादाः क्रमादमी मंद्रमध्यताराख्याः। द्विगुणा यथोत्तरं च श्रुतितां स्वरतां च वच्म्येषां ॥१४॥ हृन्मूर्द्धनाडिकास्थद्वाविंशत्यणुतिरोजनाडीषु। तावंतः श्रुतिसंज्ञाः स्युर्नादाः परपरोच्चोच्चाः ॥१५॥ एवं गले च शीर्षे ताभ्यः सप्त स्वराः श्रुतिभ्यः स्युः। स्वरता तेषु निरुक्ता मनः स्वतो रंजयतीति ॥१६॥ षड्जर्षभगांधारा मध्यमपंचमधैवतनिषादाः। इत्यभिधास्तेषां *sa ri ga ma pa dha níti* संज्ञान्या ॥१७॥

Libellus, *áryá* metro scriptus, in capita quinque divisus est. I. *Ṣrutisvaráder vivekas,* de elementis musicae, distt. 85; II. *Víṇábhidáṁ vivekas,* de arte Víná canendi, et de variis Vínarum generibus, distt. 53; III. *Melánáṁ vivekas,* de scalarum variationibus, distt. 61; IV. *Rágavivekas,* de modis musicis, distt. 50. Quinto denique, cujus finis desideratur, *rágás* et *rágiṇyas* enumerantur, et cantica quaedam[1], literis notata, traduntur.

Ṣárngadeva a Soma semel bisve laudatur; cf. II, 43: नादोऽतिसूक्ष्मनामा नाभौ वदतेति शार्ङ्गदेवेन etc.

Haec voluminis pars ineunte seculo superiore nitide exarata est. (OUSELEY 65[b].)

476.

Foll. 11–29. *Sangítadarpaṇae,* artis symphoniacae speculi, a *Dámodara,* Lakshmídharae filio, compositi, libri I. et II.

I. Foll. 11–20[a]. *Svaragítádhyáyas.* Incipit: प्रणम्य शिरसा देवौ पितामहमहेश्वरौ संगीतशास्त्रसंक्षेपः सारतो यं मयोच्यते ॥१॥ भरतादिमतं सर्वमालोड्यातिप्रयत्नतः। श्रीमता *Haribhaṭṭena* (= Dámodareṇa) सज्जनानंदहेतुना (sajjana°) ॥२॥ प्रचरद्रूयसंगीतसारोद्धारो विधीयते। गीतं वाद्यं नर्त्तनं च त्रय संगीतमुच्यते ॥३॥ मार्गदेशीविभागेन सगीत द्विविधं मतं। द्रुहिणेन यदन्विष्टं प्रयुक्तं भरतेन च ॥४॥ महादेवस्य पुरतस्तन्मार्गाख्यं विमुक्तिदं। etc.

II. Foll. 20[a]–29[a]. *Rágádhyáyas.* Finis desideratur. Incipit: यो यं ध्वनिविशेषस्तु स्वरवर्ण[वि]भूषितः। रंजको जनचित्तानां स रागः कथि[तो] बुधैः ॥ (MILL 48[b].)

477.

Foll. 122–207. post annum 1830 negligenter exarata. Lit. Devan. Charta Europ. Linn. 8.

Foll. 122–125. *Sangítadarpaṇae* liber tertius, *Prakírṇakádhyáyas* appellatus. Incipit: अथ गीतोपयोगित्वादालप्तिगमकादयः। निरूप्यंते मया सम्यक् लक्ष्यदृष्ट्या तु तत्वतः ॥१॥ रागालपनमालप्तिः प्रकटीकरणं मतं। etc. (MILL 47[b].)

---

[1] His canticis verba: अथ शंकराभरण इति praemissa sunt.

478.

Lit. Devan. Charta Europ. Foll. 43. Long. $12\frac{1}{2}$. Lat. $3\frac{1}{2}$. Linn. 8.

Foll. 1–10. *Prabandhádhyáyas,* quartus *Sangítadarpaṇae* liber. Incipit: स्वररागादिकं सर्वे (sarvam) गीयते करणं यतः। निरूपितं प्रधानत्वादथ गीतं निरूप्यते ॥

Totum volumen post annum 1830 parum accurate exaratum est. (MILL 48[a].)

479.

A. Foll. 148–153. *Vádyádhyáyas,* de instrumentis musicis, quintus *Sangítadarpaṇae* liber.

B. Foll. 154–185. *Táládhyáyas,* liber sextus.

C. Foll. 186–207. *Nṛityádhyáyas,* de arte orchestica, liber septimus.

Dámodara maximam partem Ṣárngadevae opus excerpsit, pauca ex aliis auctoribus et libris addidit, citantur enim praeter *Sangítaratnákaram:* Ánjaneya, Kallinátha, Chúḍámaṇi, Pratibhávilása, Maṇidarpaṇa, Rágárṇava, Vinoda, Ṣivakinkara, Sangítárṇava, Sároddhára, Haribhaṭṭa. (MILL 47[d].)

480.

Opera duo. Lit. Devan. Foll. 207. Long. $12\frac{1}{2}$. Lat. $3\frac{1}{2}$.

Foll. 1–121. Charta Ind. Linn. 6. *Sangítanáráyaṇas,* artis symphoniacae compendium, *Náráyaṇadevae* (Gajapativíra-), Padmanábhae filio, Kaviratna-*Purushottamamiṣrae* discipulo, auctori tributum. Incipit: मीलाद्रिकंदरानंदि मंदरालयवंदितं etc.

Liber in quatuor capita (parichheda) divisus est. I. foll. 1–55. Sangítanirṇayas; II. foll. 55[b]–64[b]. Vádyanirṇayas; III. foll. 64[b]–116[a]. Nrityanirṇayas; IV. foll. 116[a]–121[b]. Ṣuddhaprabandhodáharaṇam.

Auctor recentior est quam *Dámodara,* ejusque opus frequentissime laudat. Praeterea hi auctores et libri citantur: *Rámachandrodaya,* liber a Purushottama magistro compositus; Krishṇadatta fol. 18[a]; Kohala (et Kohalíya liber); Gítaprakáṣa; Chhandoratnákára; Náradasanhitá sive Sanhitá; Panchamasárasanhitá 13[a]. 33[b]; Mammaṭa, Sangítaratnamálae auctor, 13[a]. 20[a]; Lakshmaṇabhaṭṭa Gítágovindaṭíkáyám 27[a]; Ṣiromaṇi 3[b]. 29[a]; Ṣaivasarvasva 3[b]; Sangítakaumudí sive Kaumudí 5[a]. 13[b]. 30[b]. 42[b]; Sangítasára 14[a]. 19[b]; Harináyaka 6[a]. 14[a]. 19[b]. etc. Se ipsum *Alankárachandrikae* libri auctorem esse profitetur.

Haec voluminis pars hoc seculo ineunte parum accurate exarata est. (MILL 47[a].)

481.

Foll. 40–47. *Rágamálá* a *Kshemakarṇa* páṭhaka, *Maheṣae* filio, anno 1570 composita. Incipit: वैकुंठब्रह्मभगीमरसुरपतिभिः पूजितं पादपद्मं etc. Auctor varios modos musicos (rága et rágiṇí) versibus enumerat, singulorumque speciem et pulchritudinem celebrat. Nomina modorum ab iis nuncupationibus, quae aliunde innotuerunt, saepe differunt. In fine Kshemakarṇa Sáṭhala (?) regis se antistitem fuisse declarat.

Haec folia post annum 1810 parum accurate exarata sunt. (WILSON 303[b].)

482.

Foll. 11–16. *Kshemakarṇae Rágamálá.*

Haec folia ex apographo superiore circiter annum 1820 transscripta sunt. (WILSON 301[b].)

483.

Foll. 22–61. (linn. 5.) Lit. Bengal. *Hastaratnávalí,* liber a *Rághava* rege (Ráya-rághava) compositus. Incipit: चूडाचन्द्रमरीचिनिस्पृहमिवानम्रं स्फुरद्भिभ्रतीं वक्त्राब्जं निहितैकवाहुलतिकामंसे तुषाराद्रिजां। वामाङ्गे परिरभ्य विभ्रदलसस्पष्टाङ्गमुग्धेक्षणः प्रीतो डामरवं रवं विरचयन् स्मेरो हरः पातु वः ॥ श्रीराघवः क्षितिपतिर्जयति द्विजन्मवंशप्रसूतपरिभूतरविप्रतापः। शुभ्राभ्रशङ्करनिरङ्कशशाङ्कशङ्खशङ्कां सृजद्भ्रमति दिक्षु यशो यदीयं ॥ यत्र श्रीश्च सरस्वती च [र]भसादन्योन्यनिर्म्मत्सरं भूलोकभ्रमणाद्विरम्य परमानन्दान्विते दीव्यतः। तेन श्रीपु(yu)तरायराघवधराधीशेन या निर्म्ममे तामेतां कलयन्तु नाट्यरसिकाः श्रीहस्तरत्नावलीं ॥ Ṣríhastamuktávalikṛit प्रवन्धे भूयो यदुक्तान् विषयान् ववन्ध। श्रीराघवक्षो[f]णपतिस्तदेतां श्रीहस्तरत्नावलीमातनोति ॥

Hoc libro auctor *χειρονομίαν* tractavit, sive artem manus concinno gestu motitandi, qualis aut in saltatione, aut rebus scenicis adhibebatur. Atque manuum gestus trifariam divisi erant. Aut enim manus movebatur una (asaṁyuta), aut manus complodebantur (saṁyuta). Utrumque vero genus ad animi affectum quendam significandum inserviebat. Paulo diversum genus tertium, quum manuum gestus cum saltatione ad motuum symmetriam augendam conjuncti essent, nullo tamen imitandi respectu habito (nṛityahasta): हस्तेनैकेन कर्माणि येषां ते स्युरसंयुताः। येषां हस्तद्वयेनैव कर्माणि ते तु संयुताः ॥ नृत्यमात्रस्थिता ये तु न किंचिद्वस्तुवाचकाः। अंगहारेण सहिता नृत्यहस्तास्तु ते मताः ॥ His praemissis auctor singulorum generum species enumerat. Nomina collato Ṣárngadevae Nṛittádhyáya emendata subdidi[1]:

[1] Cf. supra, p. 86[a].

I. *Asaṁyuta* · 1. Patákas; 2. Tripatákas; 3. Kartaryásyas (Kartarímukhas Ṣ.); 4. Ardhachandrakas; 5. Hañsásyas; 6. Kángulas (Kángúlas Ṣ.); 7. Ghoṇikas; 8. Mukulas; 9. Kadambas; 10. Padmakoshas; 11. U'rṇanábhas; 12. Alapadmakas[1]; 13. Mushṭikas; 14. Ṣikharas; 15. Kapitthas; 16. Támrachúḍakas; 17. Ankuṣas; 18. Súchyásyas (Súchímukhas Ṣ.); 19. Khaṭakásyas (Khaṭakámukhas Ṣ.); 20. Arálas; 21. Ṣukatuṇḍas; 22. Sandanṣas; 23. Sarpaṣirás; 24. Hañsapakshas; 25. Chaturas; 26. Mṛigaṣírshakas; 27. Bhramaras; 28. Sinhásyas; 29. Kṛishṇasáramukhas; 30. Tantrímukhas. Ṣárngadeva vero quatuor tantum et viginti enumerat, omissis: *Ankuṣa, Kadamba, Kṛishṇasárásya, Ghoṇika, Tantrímukha, Sinhásya.*

II. *Saṁyuta:* 1. Gajadantas; 2. Makaras; 3. Dolas; 4. Marálakas; 5. Kapotas (hae manus etiam *Kúrma* appellantur); 6. Anjalis; 7. Pushpapuṭas; 8. Nishadhas; 9. Vardhamánas; 10. Karkaṭakas; 11. Svastikas; 12. Utsangakas; 13. Avahitthas; 14. Khaṭakávardhamánas. *Marálaka* a Ṣárngadeva omittitur.

III. *Nṛityahastau:* 1. Keṣabandhas; 2. Nitambas; 3. Pakshavanchitakas; 4. Latákaras; 5. Pakshapradyotas; 6. Karihastas; 7. Garuḍapakshas; 8. Uttánarechitas (Uttánavanchitas Ṣ.); 9. Rechitas; 10. Ardharechitas; 11. Udvṛittas; 12. Latánanas (?); 13. Svastikas; 14. Viprakírṇas; 15. Daṇḍapakshakas; 16. Chaturaṣras; 17. Mushṭikasvastikas; 18. A'viddhavaktras; 19. Arálakhaṭakámukhas; 20. Vakshomaṇḍalí (Uromaṇḍalí Ṣ.); 21. Uraḥpárṣvárdhamaṇḍalí; 22. Párṣvamaṇḍalí; 23. U'rdhvamaṇḍalí; 24. Pallavas; 25. Alapadmas; 26. Nalinípadmakoshas; 27. . . . Ṣárngadeva praeterea has tradit: *Ulvaṇa, Talamukha, Lalita, Valita, Súchyásya.*

Nominibus enumeratis, Rághava duas classes priores accuratius definit, tertiam in appendice se expositurum esse promittit: अथ लक्षणमेतेषामुद्देशक्रमतो मया । कथ्यते यादृग्भगवता भरतेन प्रकीर्तितं ॥ प्रसारिताग्राः सहिता भवंत्यंगुलयो यदि । कुंचितः किंचिदंगुष्ठः *Patákaḥ* स्यात्तदा करः ॥१॥ पताके तु यदा हस्ते नामिता स्यादनामिका । *Tripatákaḥ* करः प्रोक्तस्तदा जनमनोहरः ॥२॥ पताके स्यात्तर्जनी चेन्मध्यपृष्ठावलोकिनी । अनामिका नामिता च तदा स्यात् *Kartarímukhaḥ* ॥३॥ तर्जन्यादिकनिष्ठांता यत्रांगुल्यो नतिं गताः । अंगुष्ठोऽपि नतः सो *'rdhachandraḥ* कोदंडखंडवत् ॥४॥ मध्यमातर्जनीवृद्धा (लग्नास्त्रेताग्निसंस्थानास्तर्जन्यंगुष्ठमध्यमाः Ṣ.) मिलिता हंसतुंडवत् । प्रसारिते च शेषे द्वे *Hañsásyaḥ* स्यात्तदा करः ॥५॥ Hoc loco scriba folia duo praeteriit. पुरतः प्रसारितास्तिस्रस्तथा चोर्ध्वा कनीयसी । अंगुष्ठः कुंचितश्चेत्स्याद् *Hañsapakshas* तदा करः ॥२४॥ कनीयसी भवेदूर्ध्वा तिस्रोऽंगुल्यः प्रसारिताः । तासां मध्ये स्थितोऽंगुष्ठस्तदा स्याच् *Chaturaḥ* करः ॥२५॥ ऊर्ध्वे वृद्धाकनीयस्यौ तिस्रोऽन्याः संयुता यदि । अंगुल्यो *Mṛigaṣírsho* ऽयं भरतस्य कवेर्मतः ॥२६॥ मध्यमांगुष्ठसंयुक्तास्तिस्रोऽन्या विरलोर्ध्वगाः । विद्वद्भिः कथ्यते हस्तो *Bhramaro* भ्रमराकृतिः ॥२७॥ वृद्धाकनिष्ठे विरले पुरोऽन्याः पार्श्वसंयुताः । उत्थिताः शिरसा किंचित् *Sinhásyaḥ* सिंहवक्त्रवत् ॥२८॥ मध्यमानामिकावृद्धाः संयुताः स्युः परस्परं । अन्ये द्वे अल्पनम्रोर्ध्वे *Kṛishṇasáramukhas* तदा ॥२९॥ अनामिका मध्यमा च वक्रा तु यदि लंबिता (लक्षिता *Pur.*) । तिस्रोऽन्या विरलाः शाखास्तदा *Tantrímukhaḥ* करः ॥३०॥ अथ संयुतहस्तानां लक्षणं निरूप्यते ॥ सर्पशीर्षौ (Patáko nimnamadhyo yaḥ sa tu *Sarpaṣiráḥ* karaḥ Ṣ.) यदा स्यातां कूर्पराकुंचितौ पुरः । विद्वद्भिरेष कथितो *Gajadantas* तदा करः (स्कंधकूर्पयोर्मध्यमन्योन्यस्य यदा करौ । दधाते सर्पशिरसौ गजदंतस्तदोदितः Ṣ.) ॥१॥ उपर्युपरि विन्यस्तौ पताकौ द्वावधोमुखौ । ऊर्ध्वांगुष्ठौ च *Makaraḥ* कथितोऽयं तदा करः ॥२॥ पताकौ लंबितौ स्यातामंशौ (समौ *Pur.*) प्रशिथिलीकृतौ । *Dola*námá भवेदेष करः कविभिरीरितः ॥३॥ करयोरुभयोरेव विश्लिष्टतरशाखयोः । कंपनेनैव कथितो *Marálo* नाम हस्तकः ॥४॥ अन्योन्यविहिताश्लेषौ मध्यरिक्तौ यदा करौ । *Kapota*námá हस्तोऽयं कथितो नाट्यकोविदैः ॥५॥ पताकाभ्यामुभाभ्यां चेत्संश्लेषः पार्श्वयोर्भवेत् । तले किंचित्कुंचितश्च तदा स्याद् *Anjaliḥ* करः ॥६॥ करः सर्पशिरा यस्तु स्यादंगुलिनिरंतरः । कनिष्ठा पार्श्वसंलग्ना हस्तः *Pushpapuṭo* मतः ॥७॥ द्वाभ्यां कराभ्यां विधृतौ कूर्परौ चेत्परस्परं । *Nishadho* नाम हस्तोऽयं तदा स्यात्कविसंमतः ॥८॥ हस्तकौ मृगशीर्षौ द्वौ मिलितौ पुरतः स्थितौ । *Vardhamána* इति ख्यातो हस्तो नाट्यविदां मतः ॥९॥ अन्योन्यांतरगामिन्यो यदि चांगुलयो मताः (?) । स भवेत् *Karkaṭo* नाम लतानिर्मितसद्मवत् ॥१०॥ उत्तालौ वामपार्श्वस्थौ मणिबंधनिवेशितौ । अरालौ *Svastiká*hastaḥ कथितो हस्तकोविदैः ॥११॥ उच्छ्रितौ वा समुत्तानौ (समुत्थानौ *Pur.*) वृद्धिभाजावरालकौ । पुरतो दर्शितौ स्याताम् *Utsangaḥ* स्यात्तदा करः (अन्योन्यस्कंधदेशस्थावरालौ स्वस्तिकीकृतौ स्वसंमुखौ च विततावुत्संगो गीयते करः Ṣ.) ॥१२॥ तिर्यक् चेदुत्थितशिखौ वक्षसः पुरतः स्थितौ । शुकतुंडौ तु हस्तौ द्वाव् *Avahitthaḥ* करो मतः ॥१३॥ खटकामुखहस्तोऽन्यो मिलितः खटकामुखे । मतो नाट्यविदामेष *Khaṭakávardhamánakaḥ* ॥१४॥[2] Inde a fol. 26^{b}. eae res traduntur, quae manuum gestu mimice significandae erant. Deinde (fol. 30^{b}.) gestus ii describuntur, qui in singulis rebus imitandis adhibendi sunt.

Major operis pars desideratur. Desinit folium ultimum in disticho: भ्रूभंगापांगभंगाभ्यां स्मितेन रभसेन च हृदये हंसपक्षौ तु विभ्रमे द्वावुदीरितौ ॥

Haec voluminis pars hoc seculo ineunte exarata est. (WILSON 234^{b}.)

[1] Hanc manum Sárngadeva *Alapallava* sive *Alapadma* appellat.

[2] Textum collato Puráṇasarvasva et Ṣárngadeva emendavi.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 1ª. lin. 12. प्राचां vocabulo nescio an Nílakaṇṭha *superiores* potius commentatores respexerit. *Ratnagarbham* nonnunquam laudat.—P. 4ª. l. 14. *lege* शार्ङ्गधन्वा.—P. 31. not. 1. मुक्तैकं भोजकं sine ullo dubio vera est lectio.—P. 35. n. 2. *lege* अग्निष्ठिका, quo deminutivo, ab अग्निष्ठा derivato, olla, sive aenea sive fictilis, ad ignem adolendum idonea, sive foculus significatur. Cf. Káṣíkh. 3, 16: हेमंतेऽग्निष्ठिकेंधनैः, ubi Scholiasta: लोहमृदादिनिर्मितान्यग्न्याधारपात्राण्यग्निष्ठिकाः । ताः । et ibid. 10, 31: शीते शीतापनुत्त्यै यस्त्विध्मभारान्प्रयच्छति । कुर्यादग्निष्ठिकां वाथ स वसेदग्निसंनिधौ ॥ ubi Scholiasta: लोहादिनिर्मितामग्न्याधारस्थालिकां.—P. 35ᵇ. l. 33. *lege* codice C.—P. 50ª. l. 32. pro *Upodghátapáda* lege *Anushangapáda*.—P. 50ª. n. 1. *lege* पादाश्चत्वारः.—P. 68ᵇ. l. 7. *lege* Párvatí.—P. 71ª. l. 28. Kárttika.—P. 71ᵇ. l. 1. *lege* avunculum.—P. 78ª. De Gaṇeṣapuráṇa, cf. quae Stevenson in *Journal of the R. As. Soc.* VIII, 319. sqq. disputavit.—P. 83ᵇ. l. 25. *lege* et Mohanís (sive potius Mohinís) Brahmanis filiae.—P. 96ᵇ. l. 13. *lege* Ghaṭárgala°.—P. 103ª. De hominum sacrificio, cf. quae in '*Rambles and Recollections of an Indian Official. By Lieutenant-Colonel W. H. Sleeman.* London, 1844.' Vol. I. p. 61. leguntur: 'Do you, Meer Sahib, think, that they continue to offer up human sacrifices anywhere?' 'Certainly I do. There is a Rajah at Ruttunpore, or somewhere between Mundlah and Sumbhulpore, who has a man offered up to Dovy (i. e. Deví) every year; and that man must be a Brahman. If he can get a Brahman traveller, well and good; if not, he and his priests offer one of his own subjects. Every Brahman that has to pass through his territory goes in disguise.'—P. 103ᵇ. l. 34. *lege* nostro.—P. 130ᵇ. l. 4. infra, *lege* लक्ष्म्यालयतया.—P. 142ª. l. 13. *lege* chikuranikaraḥ.—P. 142ᵇ. l. 23. *lege* duae.—P. 149ª. l. 13. *lege* Chhatrasinha.—P. 151ᵇ. l. 17. *lege* Vikramádityae.—P. 171ª. l. 6. infra, *lege* dividitur.—P. 172ᵇ. l. 29. *lege* Lat. 9.—P. 180ª. l. 14. *lege* ओज्झिय पलस्स.—P. 189. n. 1. lege *chham* et *achha*.

Ceterum initia librorum, nisi quibus locis expressis verbis lectores de contrario monui, qua maxime fieri potuit accuratione, prelo ita reddi jussi, ut in codicibus leguntur. Uncis quadratis [ ] syllabas desideratas, rotundis ( ) supervacaneas, iisdem emendationes, conjecturas, annotationes inclusi. Quae res una cum aliis in praefatione partis alterius copiosius exponentur.